

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Başkalaşımlar Apuleius

Başkalaşımlar

Apuleius

HUMANITAS
Yunan ve Latin Klasikleri

 KALBALCI

APULEIUS
BASKALASIMLAR
(*ALTIN ESEK*)

KABALCI YAYINEVİ: 264
Humanitas Dizisi: 2

Apuleius
Metamorphoses (Asinus Aureus)

Başkalaşım lar (Altın Eşek)
© Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2005

Birinci Basım: Nisan 2006

Kapak Düzeni: Gökmen Ekincioglu
Teknik Hazırlık: Gül Dönmez
Yayıma Hazırlayan: Mustafa Kûpüşoğlu

KABALCI YAYINEVİ
Himaye-i Etfal Sok. 8-B Cağaloğlu 34110 İSTANBUL
Tel: (0212) 526 85 86 Faks: (0212) 513 63 05
yayinevi@kabalci.com.tr www.kabalci.com.tr

KÛTÛPHANE BİLGİ KARTI
Cataloging-in-Publication Data (CIP)
Apuleius
Başkalaşım lar (Altın Eşek)

ISBN 975-977-066-0

Baskı: Yaylacık Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti. (0212 5678003)
Litros Yolu Fatih San. Sitesi No: 12/197-203 Topkapı-İSTANBUL

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

APULEIUS

BAŞKALAŞIMLAR
(ALTIN EŞEK)

LATİNCE - TÜRKÇE

ÇEVİRİ VE NOTLAR:
ÇİĞDEM DÜRÜŞKEN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ, 7

SUNUŞ: APULEIUS ve *METAMORPHOSES* ÜZERİNE KISA BİR TANITIM, 9

Liber 1 ~ 1. Kitap

Hypata'ya Yolculuk ve Socrates'in Öyküsü, 28-29

Liber 2 ~ 2. Kitap

Byrrhena'nın Uyarıları ve Telyphron'un Basına Gelenler, 74-75

Liber 3 ~ 3. Kitap

Kahkaha Tanrısının Bayramı ve Lucius'un Eşeğe Dönüşmesi, 132-133

Liber 4 ~ 4. Kitap

Lucius'un Soyguncular Tarafından

Kaçırılması ve Cupido ile Psyche Öyküsü, 180-181

Liber 5 ~ 5. Kitap

Cupido ile Psyche Öyküsü (Devam), 242-243

Liber 6 ~ 6. Kitap

Cupido ile Psyche Öyküsü (Devam) ve Soygunculardan Kaçış, 296-297

Liber 7 ~ 7. Kitap

Charite'yle Kaçış, 350-351

Liber 8 ~ 8. Kitap

Charite'nin İntikamı; Lucius ve Syria Tanrıçasının Rahibi, 398-399

Liber 9 ~ 9. Kitap

Lucius'un Yeni Sahipleri ve Başına Gelenler, 456-457

Liber 10 ~ 10. Kitap
Üvey Anne ve Yasak Aşk, 534-535

Liber 11 ~ 11. Kitap
Tanrıça Isis'in Gizemleri ve Lucius'un Kurtuluşu, 604-605

NOTLAR, 664
KAYNAKÇA, 684
DİZİN, 685

ÖNSÖZ

Birbirinden ilginç öyküleri peş peşe dizerek okuyucusuyla ilgisini hiç yitirmeden, karşılıklı duygu alışverişinde bulunarak, telaşla, hevesle, istekle yazan, Latin edebiyatının ünlü isimlerden Lucius Apuleius'un yapıtıdır *Metamorphoses*. Antikçağlardan günümüze kalan bir roman; Batı edebiyatında yüzlerce çevirisi yapılmış, yüzlerce romana, oyuna esin kaynağı olmuş, görsel sanatların görkemli eserlerine malzeme oluşturmuş, 11 kitaplı bir öykü klasığı. Roma İmparatorluğunun eyaletlerinde yaşayan sıradan insanların sıradan yaşamlarının çarpıcı yanlarının alaycı ve eğlendirici bir ifadeyle sunulduğu bu yapının temel içeriği, yanlış bir büyü sonucu eşeğe dönüşmüş bir insanın gözünden, insanoğlunun gizemli doğasının ortaya dökülüştür. Bir ahlak felsefecisi gibi, insanın yaşamını, ahlakını, zayıflıklarını ve erdemlerini değerlendiren, kendi kendine düşünen, konuşan, sevinen, öfkelenen bu sevimli eşek, başından geçen öykülerle, okuyucuyu karşı tarafa alır, tümüyle kendi dünyasının içine çeker. Okuyucu artık onun aklından, düşüncesinden ve onun gözlerinden, önce kendisini, sonra diğer insanları, değişik yaşamları ve doğanın gizemli özelliklerini seyre dalar. Bir eşeğin gözlemleri, okuyucunun kendi içini seyrettiği bir ayna halini alır. Dolayısıyla okuyucu da bir anlamda başkalaşır.

Kitap içinde kitaptır *Metamorphoses*. Metnin temel konusu olan bir insanın eşeğe dönüşme öyküsüyle yetinmez. Başlı başına iki önemli öyküye daha ev sahipliği yapar. 4 (28) - 6. (24) Kitaplar *Cupido* ile *Psyche*'nin, başka deyişle *Aşk* ile *Ruh*'un birbirlerine olan tutkulu aşkını konu edinir; 11. Kitap ise Mısır

Tanrıçası Isis'in gizem dinine, büyülu dünyasına sahne oluşturur. Apuleius'un ustalıkla kurguladığı bu üç öykü adeta iç içe dokunur; Aşk içi içine sığmaz tutkusuyla, Ruh'un tüm güzelliğini ve saflığını ele geçirir; Tanrıça Isis bütün görkemiyle Mısır'ın güneş renkli sularından yükselerek, Roma'nın din yaşamına capcanlı bir soluk, yepyeni bir anlayış getirir. Sonuçta her bir öykü birbirinin içine yuvarlanarak kendi başına birer başkalaşım olur ve satırların arasından süzüle süzüle gökkuşağının eskizleriyle, insan ve doğanın o büyülu, gizlerle dolu ve ele geçmez dünyasının anlatıldığı *Metamorphoses* tablosunu oluşturur.

Metamorphoses'in *Başkalaşım lar (Altın Eşek)* başlığı altında yapılan bu ilk Latince den Türkçeye çevirisinde,¹ okuyucunun yapması gereken tek şey, arkasına yaslanıp bu menevişli tabloyu seyretmek ve Apuleius'un şu samimi seslenişine yürekten katılmak olacaktır: "Kulağın bana ver, sevgili okuyucum! İnan, keyif alacaksın!"

Çiğdem Dürüşken
İstanbul, 2006

¹ Apuleius'un *Metamorphoses*'inin ilk 6 kitabı, *Altın Eşek I* adı altında, Nurullah Ataç tarafından Fransızcadan çevrilmiştir (Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1950).

SUNUŞ

APULEIUS ve METAMORPHOSES ÜZERİNE KISA BİR TANITIM

Numidia'da¹ bir Roma kolonisi olan Madaurus'tandır Apuleius. 1S yaklaşık 123 ya da 125 yıllarında, Madaurus'un ile-ri gelen ailelerinden birinin oğlu olarak yaşama katılmıştır. Ailesinin servet sahibi olması ve ayrıcalıklı bir sosyal konumunun bulunması iyi bir eğitim görmesine yol açmıştır. İlk eğitimi Madaurus'ta aldıktan sonra gramer ve retorik eğitimi almak için Kartaca'ya gitmiş, onsekiz yaşından sonra tutkunu olduğu felsefe alanında kendisini geliştirmek için, antikçağın kültür merkezlerinden Atina'da bulunmuş ve bu kentte yedi yıl boyunca felsefe ve retorikle iç içe yaşamıştır. Atina'nın kültürel soluguyyla beslenen Apuleius için bu kent adeta kendi ülkesi olmuştur. *Metamorphoses*'un girişinde, bu yöreyle özdeşleştiğini, kahramanı Lucius'un dilinden şöyle yansıtır okuyucusuna: "Yazarı mı kim? Birkaç cümleyle anlatayım sana: benim soyumun beşiği, Attica'nın Hymettus Dağı,² Corinthus Kıstağı³ ve Sparta'nın Taenarus'u;⁴ kendilerinden çok daha verimli edebi yapıtlarla sonsuzlaşan o bereketli topraklar."

Apuleius, içinde varolan doğal merakının itelemesiyle ye-

¹ Cezayir.

² Attica'da, Atina (Athenae) yakınlarında yer alan, balıyla ünlü sıradağlar.

Peloponnesus'un kuzeydoğusunda yer alır. Bkz. Ahuvia Kahane, Andrew Laird, *A Companion to the Prologue of Apuleius' Metamorphoses*, Oxford University Press, 2001.

Peloponnesus'un en güney ucunda yer alan sıradağlar.

ni yerler, yeni insanlar görüp değişik halkların yaşayış gelenekleriyle tanışmak amacıyla Atina'dan sonra, özellikle Ege Denizi'ndeki Samos Adası ve Phrygia'daki Hieropolis kenti¹ başta olmak üzere, değişik ülkelere ve kentlere gezilerde bulundu ve kuramsal olarak öğrendiklerini yaşantısına örmek istedi. Ardından Roma'ya gitti ve Roma'nın edebiyat alanında önde gelen şahsiyetleri arasında önemli bir yer edindi; Roma mahkemelerinde savunmalara katıldı.² Roma'dan sonra, İS 155 yılında, otuz yaşlarındayken, Mısır'a gitmeye karar verdi. İsis dininin ayrıntılarını tanıma isteği bu geziye çıkmasında etkili olmuştu. Alexandria³ yolu üzerinde hastalandı ve Oea'da (Tripoli)⁴ oturan Sicinius Pontianus adlı bir dostunun evinde dinlenerek gücünü toparlamak istedi. Apuleius'un evinde kaldığı dostuyla tanışıklığı, Atina'daki eğitim aldığı zamanlara kadar geri gitmekteydi ve bu dostunun Pudentilla adında zengin ve dul bir annesi vardı ve kayınbiraderiyle evlenme hazırlıkları içindeydi. Pontianus hem kendisinin hem de kardeşinin annesinin mirasından yararlanamayacağını düşündüğünden bu evliliğe karşı çıkmıştı. Bu yüzden, o sırada evini açtığı Apuleius'u, kendisinden yedi yaş büyük olan annesiyle evlenmeye ikna etti ve böylece miras durumunda yaşanacak sıkıntıların önüne geçmeyi planladı. Aile içinde yaşanan karşı çıkışlara

¹ Pamukkale.

² Apuleius, *Apologia*, 23.2; *Florida*, 15.4; *De mundo*, 17; *Florida*, 17.4. İskenderiye: Büyük İskender tarafından İÖ 332'de kurulan, Mısır'ın görkemli kıyı kenti.

⁴ Tarabulus: Libya'nın başkenti. Fenikeliler tarafından, İÖ yaklaşık 7. yüzyılda kuruldu. Tripolitania'nın başlıca kentiydi ve İÖ 1. yüzyılda, Romalıların eline geçti.

rağmen istediği oldu ve Apuleius bu kentte evlendi.¹ Ne yazık ki Pontianus, annesinin bu yeni evliliğinden kısa bir süre sonra yaşama veda etti. Bunun üzerine annesinin önceden evlenmeyi kafasına koyduğu kayınbiraderi Sicinius Aemilianus, kendisine yapılan haksızlığa karşı Apuleius'a iki suçlama yöneltti:² İlk Pontianus'u öldürmekle suçladı; ikinci olarak Pudentilla'nın sevgisini büyü yaparak kazandığını ileri sürdü. İlk açtığı dava düştü; ama ikincisi, Sulla zamanında yürürlüğe giren *Lex Cornelia de sicariis et veneficiis* adlı yasaya uygun olarak açıldı ve 158 ya da 159'da, Sabratha'da, dönemin proconsul'u³ Claudius Maximus'un huzurunda yürütüldü.⁴ Apuleius kendisini başarıyla savundu ve davayı kazandı. Bu suçlama ve Apuleius'un kendini savunması, günümüze ulaşan *Apologia* adlı yapıtına konu oldu. Büyü üzerine bir konuşma olarak da bilinen bu yapıt, değişik konusuyla, bu konunun işleniş tarzıyla ve suçlamalara karşı felsefi yaklaşımıyla, dönemin kültürel ilgilerinin yönünü saptamak açısından ayrıntılarıyla incelenmesi gereken bir yapıt olarak önem kazanmıştır. Apuleius'un başına gelen bu talihsiz olay Oea'yı terk etmesine yol açtı. Yaşamının geri kalanını Kartaca'da geçirmeye karar veren Apuleius, bu ülkenin birbirinden renkli kentlerini görmek için uzun uzun seyahatlere çıktı. Gittiği her kentte, yaptığı konuşmalarıyla, açıkladığı düşünceleriyle ve yazılarıyla, şair, felsefeci, retor olarak tanındı ve ünü gittikçe yayıldı. Eyaletin başrahibi unvanıyla onurlandırıldı ve Kartaca'ya bir heykeli

¹ Apuleius, *Apologia*, 72, 73.

² Apuleius, *Apologia*, 74.

³ Proconsul: eyalet valisi.

Apuleius, *Apologia*, 2.2.4.

dikildi.¹ Burada halka yaptığı konuşmalar *Florida* adlı yapıtında toplandı. Bu konuşmalar, Apuleius'un altı yıl süresince bir *orator* (hatip) olarak Kartaca'da büyük saygı dördüğünü ve İS 160'ların sonuna kadar toplumda ayrıcalıklı yerini koruduğunu göstermektedir.² Ama ne yazık ki, Apuleius'un yaşamının bundan sonraki dönemleri, adeta kendi gizemli doğasına yaraşır şekilde büyük bir gizem bulutuna sarılmış ve bu tarihten sonra kendisiyle ilgili bir kayda rastlamak mümkün olmamıştır.³

Bir yazar olarak, "dokuz Musa"nın büyüüne kapılarak ruhunun ezgilerini yaşama geçirmiş ve değişik alanlarda yapıtlar vermiş olan Apuleius,⁴ yukarıda söz konusu edilen ilgi çekici çalışması *Apologia*'nın ve çeşitli konular üzerine konuşmalarını içeren *Florida*'nın dışında, çok çeşitli konularda yapıt kaleme almış, ama bunların çoğu günümüze ulaşmamıştır. Catullus tarzında lirik aşk şiirleri, *hymnoslar*, yergi içeren epigramlar ve şiirin diğer türlerinde bolca yapıt; edebi konuşmalar, değişik hayal ürünü yazılar kaleme almıştır.⁵ Bu edebi çalışmalarının yanı sıra ağaçlar, ziraat ve ilaçlarla ilgili bilimsel konularda da yapıtları bulunmaktadır. Ayrıca doğa tarihi, astronomi, müzik ve aritmetik üzerine de yazmıştır.⁶

Apuleius'un edebiyat ve bilim üzerine yazdığı bu geniş ya-

¹ Apuleius, *Florida*, 16.39.

² Apuleius, *Florida*, 18.16.

³ P. G. Walsh, *The Golden Ass*, s. xiii.

⁴ Apuleius, *Apologia*, 23.2; 72.3.

⁵ P. G. Walsh, *The Golden Ass*, s. xiii.

⁶ Apuleius, *Apologia*, 6.3, 9.12 vd; *Florida*, 17.18, 18.37 vd; 9.27 vd, 20.6; *Apologia*, 55.10.

pıt ağında felsefe konulu çalışmaları da ağırlıklı bir yer tutmaktadır. Felsefeye duyduğu içten sevgi, kendisini ikinci bir Seneca gibi görmesine ve Seneca'nın doğa olayları üzerine yazdığı ve Stoacı karakteriyle ördüğü *Quaestiones Naturales* adlı yapıtına benzer ve aynı adı taşıyan bir çalışmaya imza atmasına neden olmuştur. Bunun dışında Cicero'nun *De Republica*'sıyla aynı adı taşıyan, günümüze ulaşmamış bir kitap yazmış ve Plato'nun *Phaedo*'sunu Latinceye çevirmiştir.

Felsefe konulu yapıtları arasında günümüze ulaşmış başlıca çalışmalarından, *daimonion*'un (cinlerin) varlığı ve doğası üzerine bir inceleme olan *De Deo Socratis*, konusunda Yunan-Roma dünyasında tek yapıt olması açısından öne çıkan bir çalışmadır. Bu yapıttan başka *De Platone et eius dogmate* adlı kitabı, Plato'nun doğa ve ahlak kuralları üzerine iki kitaplık bir çalışmadır. Aristoteles'in *Epi Kosmou* adlı çalışmasının uyarlanması olduğu düşünülen¹ ve kozmoloji ile teoloji üzerine düşünceler belirten *De Mundo* adlı felsefe çalışması da, heyecanlı ve taşkın bir üslupla kaleme alınmış önemli bir yapıttır.

Antikçağ mitolojisinin en önemli konularından biri olan *başkalaşımı* konu alması açısından, Latin edebiyatında Ovidius'un *Metamorphoses*'i gibi değerli bir yapıt olan 11 bölümlük *Metamorphoses* adlı çalışması Apuleius'un batı edebiyatında en tanınmış yapıtıdır. *Başkalaşım*lar olarak Türkçeleştirdiğimiz *Metamorphoses*, bir insanın eşeğe dönüşmesini konu almasından dolayı, sonraki dönemlerde *Asinus Aureus* (*Altın Eşek*) olarak adlandırılmıştır. Yapıtın bu başlığını Augustinus (IS 354-

¹ P. G. Walsh, *The Golden Ass*, s. xv.

430) *De Civitate Dei* (18.18) adlı yapıtında kullanmıştır.¹

Metamorphoses'in, Apuleius'un yaşamının hangi döneminde kaleme alındığı çok iyi belirlenmemiştir ve bu konuyla ilgili birkaç ana düşünce ileri sürülmüştür: Bazı uzmanlar yapıtın topografik göndermelerinden ve hukuk alanındaki işleyiş üzerine alaycı ifadelerinden, Apuleius'un Roma'daki yaşantısı sırasında yazıldığını ve edebiyat yaşamının ilk dönemlerine rastladığını belirtmiştir. Bazıları canlı, coşkulu, hatta açık saçık, kabına sığmaz ve taşkın içeriğinden, bu çalışmanın çok daha genç bir yaştan ürünü olabileceğini belirtmiştir.² Ama bu özelliklere sahip bir dil kullanımına, Apuleius'un 15 yaklaşık 160 yılında kaleme aldığı *Florida*'sında da rastlandığı için bu son iddianın geçerliliği kalmamıştır.³ Ayrıca kitabın ana bölümlerinden biri olan Cupido ile Psyche'nin aşk öyküsündeki hukuksal alanla ilgili göndermelerden ve kitabın I. bölümündeki felsefeci Sextus'dan, Plutarchus kadar yaşlı bir akraba olarak söz edişten,⁴ hatta Hypata'da geçen öykü sonrasında

¹ Jack Winkler, *Asinus Aureus*'un Apuleius tarafından yazıldığını belirtmiş ve yapıt için Latince ve Yunanca şu iki adın kullanılmasını önermiştir: *Asinus aureus: peri metamorphoseon*: Jack Winkler, *Auctor et Actor: A Narratological Reading of Apuleius' The Golden Ass*, University of California Press, 1985, s. 292-305.

² P. G. Walsh, *The Golden Ass*, s. xv.

A.g.y.

Özellikle son kanıt, başka bir deyişle Apuleius'un felsefeci Sextus'tan yaşlı bir akraba olarak söz etmesi, bu görüşü kanıtlar niteliktedir; çünkü Apuleius doğduğunda Plutarchus yaşama ve da etmiştir ve Sextus, Apuleius Roma'yı ziyaret ettiği sıralarda İmparator Verus'un öğretmenliğini yapmaktadır.

Lucius'a bir heykel dikilmesinden,¹ *Metamorphoses*'in ileri bir tarihte kaleme alındığını düşünmek daha olası görünmektedir.

Metamorphoses bir edebi tür olarak, Yunan-Latin edebiyat geleneğinde *roman* olarak adlandırılan² yapıtlar arasında yer

¹ Apuleius'un kendisine Oea'da bir heykel dikilmiştir. Bu öykü, kendisinin gerçek yaşamındaki olaya bir gönderme olabilir.

² Özellikle 19. yüzyılda, Batı'nın edebiyat dünyasında etkin bir tür haline gelen roman, İtalyanca *novella* sözcüğünden İngilizceye *novel* olarak geçmiştir. *Novella*, Rönesans döneminde gerçekçi, cinsel öğeler içeren düzyazı öykülerdir ve en iyi örneği Giovanni Boccaccio'nun *Decameron*'udur (1348-53). Temelini gerçeklikten alan, hayalgücüne dayalı düzyazı metin olarak tanımlanabilir. Ortaçağda, doğal ya da doğaüstülük içeren, maceralarla dolu bir öykü çeşidi olarak bilinir ve İngilizce *romance*, Fransızca *roman*, Almanca *Roman*, İtalyanca *romanzo* sözcükleriyle karşılanır. Bu çeşit öyküler, örneğin Troialı kahramanlar gibi efsane karakterlerle ilgilidir. Çağdaş romanın kökleri taklitçi ve hayali ya da gerçekçi ve romantik geleneğe dayanır. Romanın gelişim tarihine bakılacak olursa, bütün büyük romanların temel konusu, romantik düşler ile can yakıcı gerçeklik arasındaki amansız gerilim ve çatışkı üzerine kurulmuştur. Gerçeklik ve hayalin birbirine örüldüğü en iyi örneklerden biri Cervantes'in *Don Quixote de la Mancha*'sıdır (1605, 1615). Yaşını başını almış taşralı bir karakterin çirkinleşmiş dünyaya iyiliği getirme girişimini çarpıcı bir dille anlatan roman, şövalyece bir romantikliği gerçekliğin acımasız doğasıyla dokuyarak Batı edebiyatındaki roman türünün ilklerinden birine imza atar.

Antikçağda, 15 ilk birkaç yüzyılda yazılmaya başlanan ve yayılan roman, düzyazı uzun hayal ürünü metinler olarak, arkasında upuzun edebi bir geçmişi taşıyarak edebiyat sahnesine çıkmıştır. Eski Yunan romanı olarak bilinen bu çalışmalar, Roma edebiyatında roman türündeki iki ana metne kaynak olmuştur. Petronius'un *Satyricon*'u ve Apuleius'un *Metamorphoses*'i. *Satyricon*, Nero

alır.¹ Söz konusu yapıtlar, genişletilmiş, hayal ürünü düzyazı metinlerdir ve Helenistik dönemin (İÖ 330-30) sonlarına doğru kaleme alınmıştır. Özellikle İS 2. yüzyılda Roma İmparatorluk döneminde gelişmiş ve tanınmıştır. Bu yıllarda, Yunan kültürel devrimi yeni bir boyut kazanmış ve o dönem İkinci Sofistik olarak adlandırılmıştır. Hiç şüphesiz geç dönemde ortaya çıkan Yunan romanlarının arkasında, klasik Yunan edebiyatındaki epik türün büyük yapıtlarının, başka deyişle Homeros'un *Ilias* ve *Odyseia*'sının, trajedinin güçlü yazarlarından Aeschylus, Sophokles ve Euripides'in çalışmalarının, Herodotos ve Thukydides, Atinalı Ksenophon gibi tarihçilerin düzyazı yapıtlarının etkisini görmemek olanaksızdır. Ayrıca düzyazı yapıtları sarıp sarmalayan retorik sanatını ve bu sanatın tüm görkeminin sunulduğu, İÖ 4. yüzyılda ortaya çıkan Lysias ve Demosthenes gibi ustaların söylevlerini; Plato ve Aristoteles gibi felsefecilerin ve Yeni Komedi türünün ustası Menandros'un kültürel taşıyıcılığını gözden kaçırmamak gerekir. Bunun yanında Helenistik dönemin başlangıcında, Yunan edebiyatının merkezinin Atina'dan İskenderiye'ye kaymasıyla birlikte, bu dönemde ortaya çıkan uzun ve emek ürünü bir yapıt olan, Apollonius Rhodius'un Homeroscu geleneğin ışığında kaleme aldığı *Argonautika*'yı, insanın heyecanlarını

dönemindeki yaşamı ince ve alaycı bir dille yererek, acıtan gerçekliğe dokunurken, çevirisini sunduğumuz *Metamorphoses*, eşeğe dönüşmüş genç bir adamın hayali maceralarına yer vererek sıradan insanların yaşamını yermektedir. Bu konuda bkz. S. J. Harrison, *Oxford Readings in the Roman Novel*, Oxford University Press, 1999.

Carl C. Schlam, *The Metamorphoses of Apuleius: On Making an Ass of Oneself*, s.18.

doruk noktasına çıkartmayı amaçlayan tarihsel yapıtları ve gezi öykülerinin ağırlığını da unutmamak gerekir. İşte, bir Latin romanı olarak ünlenen Apuleius'un *Metamorphoses*'i, Yunan romanları kadar, bu büyük kültürel geçmişin temel taşlarının üstüne yapılanmıştır ve Batı edebiyatında hâlâ etkin bir yapıt olmasını, arkasındaki bu güçlü kültürel ağı borçludur. Başka deyişle bütün Yunan romanlarının ve dolayısıyla Apuleius'un Latince romanının arkasında destan, lirik, trajedi, komedi ve benzeri edebi türlerden örülmüş sağlam bir duvar söz konusudur.

Metamorphoses'in girişi, yazarın bu kitabı yazma niyetini açıklayan hafif alaycı bir ifadeyle yazılmış, çok iyi kurgulanmıştır. Kitabın yazarı olarak gösterilen Lucius'un kendisini, seyahatleri sırasında başından geçen olayları ve tanık olduğu ya da dinlediği öyküleri anlatacağını belirten bu giriş, kitabın konusunun özünü oluşturur ve içerik üzerine başka yorumlar yapılmasını gereksiz kılar. Birinci bölümün başında yer alan bu giriş şöyledir: "*Miletos tarzı anlatımla,¹ farklı farklı öyküleri birbirine örerek dost canlısı kulaklarını birkaç hoş fısıltıyla okşamak isterim;² tabii, Nil'den gelen şu sivri uçlu kamışla³ yazdığım*

¹ Eğlendirici, ilginç ve macera dolu kısa öykü anlatımı. Bkz. S. Trenkner, *The Greek Novella in the Classical Period*, Cambridge, 1958, s.172 vd; T. Hägg, *The Novel in Antiquity*, Oxford, 1983, s.186 vd.

² Apuleius yapıtına sanki edebi bir tartışmanın ortasındaymış gibi başlamakta, anlatacağı öykülerin okuyucunun ruhunu sakinleştirici, dinlendirici ve eğlendirici öyküler olacağına dikkat çekerek bu türün kendine özgü niteliğini de gözler önüne sermektedir (Loeb, dipnot 1.1, s.2).

Kamış kalemin ince ucuyla yazılan anlamında kullanılmaktadır.

Mısır papirüsüne¹ göz gezdirmeye üşenmezsen.² İnsanların biçimlerinin ve yazgılarının başka görünümlere dönüşmesine ve iç içe örülerek yeniden kendi asıl halini almasına şaşırıp kalacaksın. Öyleyse başlayalım. Yazarı mı kim? Birkaç cümleyle anlatayım sana: benim soyumun beşiği, Attica'nın Hymettus Dağı, Corinthus Kıstağı ve Sparta'nın Taenarus'u; kendilerinden çok daha verimli edebi yapıtlarla sonsuzlaşan o bereketli topraklar. Oralarda, çocukluğumun ilk yıllarında öğrendim Attika dilini. Daha sonra bu Latin kentinde,³ kent yurttaşlarının edebi çalışmalarına yabancı biri olarak, hiçbir öğretmenden ders almadan, olağanüstü bir çaba gösterip Latin dilini öğrenmeye giriştim ve kendimi bu dile adadım. Bu yüzden Roma Forum'unda kullanılan bu yabancı dilin acemisi olarak hatalar yaparsam, peşinen özür diliyorum. Ama şu da bir gerçek ki, diller arasındaki bu dönüşüm, bir attan diğerine sıçrayan bir binicinin gösterdiği beceri gibi, benim şu an uyarlamaya çalıştığım bu yazı tekniğine bire bir uygun düşecek;⁴ çünkü Yunanca'dan uyarlanan bir öyküyle işe başlayacağım.⁵ Kulağını bana ver, sevgili okuyucum! İnan, keyif alacaksın."

Apuleius'un, okuyucusunu "keyif almaya" yöneltmek için

¹ Mısır'a ait papirüs (papyrus), yazı yazma malzemesi olarak kullanılırdı.

² Bu yapının son bölümünde tümüyle açıklığa kavuşacak olan, Apuleius'un anlattığı tarzda öykülerin Mısır'la bağlantıları vurgulanmaktadır.

Roma'da.

Bir attan, diğerine atlayarak gösteri yapan binilerin gösterdiği beceri, Yunan öykülerine ilginç masallar ekleme tekniğine benzetiliyor. Buradaki öykü, halk dilinde söylenmiş ya da yazılmış maceralar içeren öyküdür.

yazacağını belirttiği Miletus tarzı öyküler,¹ İÖ 1. yüzyıldan başlayarak gittikçe yayılan, aşk ve cinsellik içeren ya da külhanbeylik maceralarla dolu, çok sayıda dinleyici kitlesinin hoşuna giden kısa öykülerdir. Bu tarz öyküler ilk kez, Miletuslu Aristides (İÖ yaklaşık 2. yüzyıl) tarafından, *Milesiaka* adıyla derlenmiştir. Aristides'in bu derlemesi, İÖ 1. yüzyılda, Lucius Cornelius Sisenna tarafından *Milesiae Fabulae* olarak Latinceye çevrilmiştir.

Metamorphoses'in içeriği, *Onos* olarak bilinen ve günümüze ulaşmayan Yunanca bir romanın Latince uyarlamasıdır. Bu yapıtın yazarı, 9. yüzyılın Bizans piskoposu Photius tarafından Patraeli Lucius olarak belirtilmiştir. *Onos*'un içeriğinin kısaltılmış biçimine, Lucianus'un yapıtları arasında *Loukios e Onos* (*Lucius ya da Eşek*) adı altında rastlanmıştır.² Ama Apuleius *Onos*'tan farklı olarak, araya kendisinin kaleme aldığı çeşitli öyküler yerleştirmiş ve bu öykülerin ahlak dersi çıkarılabilecek kısımlarına özellikle dikkat çekerek, yapıtının bütününde farklı bir karakter, farklı bir ton ve algılayış biçimi yaratmaya çalışmıştır. Apuleius'un yapıtı ile *Onos*'un kısaltılmış bir uyarlaması arasında yapılan karşılaştırmalı inceleme sonunda, Cupido ile Psyche öyküsü, yapıtın sonundaki Isis gizem diniyle ilgili kısım ve metnin aralarına sıkıştırılan duygusal öykülerin Apuleius tarafından eklendiğini gösterir.³ Özellikle Tanrıça

¹ *Milesia Fabula*: Miletos Masalları.

² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. B. E. Perry, *The Ancient Roman-ces*, Berkeley, 1967.

Bkz. P. G. Walsh, *Roman Novel*, s. 147: 19. yüzyılda, Lucius'un eşeğe dönüşmesini anlatan söz konusu iki Yunanca kaynağın, Latince

Isis'le ilgili olan 11. bölüm, büyü, Isis gizem dini ve bir insanın kutlu yaşayış şeklini benimsemesine ilişkin anlatımıyla, metnin bütünsel içeriğine göre farklı bir yapı sergilediğinden, ayrı bir önem kazanır. Bu bölüm Pythagorascı ve Platoncu görüşler çerçevesinde şekillenmiştir.¹

Apuleius'un *Metamorphoses*'teki dili çok canlı, abartılı, süslü, şiirsel ve arkaik unsurlarla doludur. Yapıtının girişinde, Latinceyi sonradan öğrendiği için hatalar yapabileceğinden dolayı peşinen özür dilemesiyle kendisini eleştirir. Çağdaş yorumcular, Apuleius'un doğduğu yörenin yerel dilini öğrenirken, Numidia'nın Roma kolonisi olmasından dolayı, resmi dil olan Latinceyi de çocukluğundan başlayarak öğrendiği yargısına varmışlardır.²

Metamorphoses'in anahatları şöyle özetlenebilir: Corinthuslu Lucius, doğadaki her şeyin garip bir özü olduğuna inanan, dolayısıyla hem insanların hem de çevresinde gözlemlediği nesnelerin büyüsel bir niteliği olduğunu düşünen, meraklı ve sıradışılıktan hoşlanan bir karakterdir. Büyünün ve büyücülüğün merkezi olarak sayılan, annesinin memleketi Thessalia'ya at üstünde bir yolculuğa çıkar. Thessalia'nın önemli kentlerinden biri olan Hypata'ya giderken, Thessalia dağlarında kendisi gibi iki atlı gezgine rastlar. Yanlarına yak-

etkilemesine ilişkin ciddi bir bilimsel tartışma söz konusuydu. C. Bürger, kaybolan Yunanca "*Metamorphoses*"ın, Apuleius'un yapıtını türettiği kaynak çalışma olduğunu iddia etmiştir. Bkz. Carl C. Schlam, *The Metamorphoses of Apuleius: On Making an Ass of Oneself*, s. 134.

E. J. Kenney, *Cupid and Psyche*, Cambridge, 1990, s.3.

² P. G. Walsh, *The Golden Ass*, s. xi.

laştığında bu gezginlerden birinin başından geçen gizemli ve tuhaf bir öykü anlattığını işitir. Lucius merakını gizlemez ve hevesle bu öykünün bütünü dinlemek istediğini söyler. Bu öykü, konuları başka başka, ama hepsi heyecan verici diğer iç içe geçmiş öykülerin başlangıcıdır. Hypata'ya vardıklarında, arkadaşlarından ayrılan Lucius, Milo adında bir Hypatalının evine konuk olur. Seyahatine başlamadan önce, bir dostundan Milo'nun evinde kalabileceğini gösteren bir tavsiye mektubu almıştır. Bu mektup sayesinde Lucius ev sahipleri tarafından iyi karşılanır. Ama Milo, Hypata'da çok cimri olarak bilinen ve karısı Pamphile'nin büyücü olmasından dolayı çok sevilmeyen bir adamdır. Bir tek hizmetkârı vardır Milo'nun; adı Photis olan güzel bir hizmetçi kızdır bu. Tefecilikle geçinen, günden güne servetine servet katan bir adam olan Milo'nun bütün işlerinin takipçisi, karısının da korkunç büyülerine yardım eden bir karakterdir Photis. Lucius'un Hypata'da yaşadıkları, onun bütün yaşamını değiştiren bir olaylar dizisini başlatıcı niteliktedir. Photis'e âşık olan ve onu hem sevgili si hem de hanımının büyüleri işlerini öğrenmede bir aracı olarak gören Lucius, Photis'ten kendisine büyü yapmasını ister. Hanımı Pamphile'nin büyü için kullandığı malzemelerden yararlanan Photis onu kuşa dönüştürmek ister. Ama işler istediği gibi gitmez; yanlış bir uygulama sonucunda Lucius tamamen başkalaşır ve kuş olacağı yerde, bir eşeğe dönüşür. Lucius'un bu başkalaşımı, *Metamorphoses*'in içeriğindeki başkalaşımın da başlangıcıdır. Lucius artık bir eşek olarak yaşamını sürdürmek zorunda kalacak, ancak bu tür bir büyüü bozacak özelliğe sahip taze güller yediği takdirde yeniden insan ol-

ma şansını elde edecektir. Yaşamı için bir dönüm noktası olan bu olaydan sonra, gövdesi bir eşek biçiminde, ama akli ve duyguları eskisi gibi bir insan olan Lucius, meraklı mizacından hiçbir şey yitirmeden yaşantısını sürdürmeye çalışır. Bundan böyle bütün çabası yeniden insan olabileceği büyü malzemesini aramak, başka deyişle taze güller bulup çiğneyebilmek üzerinde yoğunlaşır. Eşek biçimindeki yaşantısı sırasında başına gelen olaylar, karşılaştığı insanlar, bu insanları değerlendirişi, kitabın mitolojik başkalaşım içeriğine yeni bir öz katar. Lucius bir eşek olarak, insanın yaşamını, ahlakını, zayıflıklarını ve erdemlerini değerlendirir.

Lucius eşeğe dönüştüğü anda, başına gelen talihsizliklerin de ilkiyle karşılaşır. Bir soyguncu çetesi tarafından kaçırılır ve onların yaşadığı eve, başka deyişle onların yaşantısına götürülür. Burada, soyguncuların hizmetini gören yaşlı bir kadının, efendileri tarafından kaçırılmış Charite adlı genç kızı teselli etmek için anlattığı bir öyküye tanık olur. Bu öykü antikçağın en önemli öykülerinden biridir. Aşk tanrısı Cupido ile yeryüzünün en güzel kızı olan ve güzellikte annesi Venus'a rakip olarak gösterilen Psyche'nin aşkını anlatan bu öyküde, aşkın, gururun, güzelliğin, sadakatin önemini keşfeder Lucius. Bu öykü anlatıldıktan sonra, kaderin gülümsemesi sayesinde Charite'nin sevgilisi çıkagelir ve onu soygunculardan kurtarır. Charite sevimli eşiğimiz Lucius'u da yanına alarak evine döner ve orada sevgilisiyle evlenerek mutlu bir yaşama adım atar. Bu arada Lucius'u da kurtarıcısı olarak gördüğünden, ona keyifli ve tehlikelerden arınmış bir yaşam sunar. Lucius'un yediği önünde, yemediği arkasındadır. Ama bu mutlu

ve huzurlu yaşantı çok kısa sürer. Charite'ye âşık olan bir diğ er adam, aşkına karşılık alamamanın verdiği öfkeyle kızın kocasını öldürür. Kocasının acısına dayanamayan genç kadın en sonunda kendisini öldürür ve işler iyice arapsaçına döner. Kızın yaşamının böylesine trajik bir sonla noktalanması, Lucius'un daha yeni tattığı mutlu yaşamını tamamen değiştirir. Bu beklenmedik olaydan sonra değişik kişilere satılır Lucius; her bir efendisinin birbirinden tuhaf ve değişik yaşantısını paylaşmak zorunda kalır. Bu ilginç yaşamların birinde, Syria tanrıçası Atargatis'in rahiplerinden birine satılmasıyla birlikte, bu rahiplerin kadınsı, esrik ve sahte iyiliklerle dolu yaşamlarının esiri olur. Bir diğ erinde, komşularının topraklarına göz diken genç, zengin bir adamın dizginlenemez hırsına, açgözlülüğüne tanık olur. Bir başkasında, zengin bir kadının üvey oğluna olan çılgın aşkını öğrenir ve aşkına karşılık alamayan bu kadının vahşetini izler. Bir eşek olarak kendisiyle aşk yaşamak isteyen kadınların arasında kalır. Bu öykülerin sonrasında, Eski Yunan'ın bir liman kenti olan Cenchreae'ye gelir. Burada, yaşamının ikinci dönüm noktasını yaşar. Paylaşmak durumunda kaldığı birbirinden gizemli, heyecanlı ve tehlikeli yaşamlardan sonra, bu kıyı kentinin sahilinde uyuyakalmışken, birdenbire Tanrıça Isis bütün heybetiyle ona görünür ve kendisini yeniden insan biçimine kavuşturacağına dair söz verir. Tek bir şartı vardır tanrıçanın; insan biçimine kavuştuğ unda Lucius onun gizem dinine girecek ve rahibi olarak bundan sonraki yaşamını tamamen başka bir anlam yüküyle dolu olarak geçirecektir. Kahramanımız için bu da bir başkalaşım dır aslında. Lucius, tanrıçanın kendisine bahşettiği yaşam şek-

lini gönülden kabul eder ve onun buyrukları doğrultusunda hareket eder. Tanrıçanın adına düzenlenen bir bayramda, rahiplerin elindeki güllerden çiğner ve insan biçimine yeniden kavuşur. Lucius bundan böyle Tanrıça Isis'in rahibidir. *Metamorphoses*'in 11. bölümü olan bu kitap, Roma'da bir Mısır tanrıçasının dinsel kutlamalarını, ona yaşamlarını adayan rahiplerin özelliklerini ve Mısır adetlerinin Roma dinindeki yerini ve gelişimini göstermesi açısından, Roma din tarihi açısından incelenmesi gereken önemli bir belge niteliği taşır. Lucius, Isis'in rahibi olduktan sonra Roma'ya gider ve kendisini bütün varlığıyla tanrıçanın yoluna adar. Lucius'un tanrıça Isis'in gizemlerine ermesiyle birlikte, *Metamorphoses*'in temel konusu da anlam kazanır: Merakı yüzünden eşeğe dönüşen, bir başka deyişle değersizleşen Lucius'un ruhu, Isis'in dinini benimsemişle birlikte yücelir ve saygınlık kazanır.¹

Apuleius'un *Metamorphoses*'inin Batı edebiyatına güçlü bir etkisi olmuştur. Aşağıda verilen bazı örnekler bunun kanıtıdır: 15 1313-75 yılları arasında yaşayan Giovanni Boccaccio, 14. yüzyıldan kalma bir el yazması aracılığıyla Apuleius'un *Metamorphoses*'inden yararlanmış ve Latince kaleme aldığı *De Genealogiis Deorum Gentilium* ve İtalyanca yazdığı *Decameron* adlı yapıtlarıyla *Metamorphoses*'in kopyalarını yaratmıştır. 15 1380-1459 yılları arasında yaşayan Gian Francesco Poggio Bracciolini, Yunanca Lucius adlı çalışmayı Latinceye çevirmiştir. 18. yüzyılda İtalya, Almanya, İngiltere, Fransa ve İspanya'da *Metamorphoses*'in çok çeşitli çevirileri yapılmış ve Apuleius, Rönesansın büyüleyici yazarları arasına girmiştir; yapıtı *Meta-*

¹ S. J. Harrison, *Oxford Readings in the Roman Novel*, s. 269-289.

morphoses ise külhanbeylik maceralarla dolu roman türünün gelişimini etkileyen bir çalışma olarak gösterilmiştir. Özellikle *Metamorphoses*'in ana öykülerinden olan, Cupido ile Psyche'nin aşk macerası, söz konusu ülkelerde büyük bir ün elde etmiştir. İspanya'da, Don Pedro Calderon de La Barca bu öyküyü ilkin *Ni Amor se libra de Amor* (1640) adlı üç perdelik komedisinde kullanmıştır. Daha sonra *Autos Sacramentales* gibi kinayeler içeren oyunlarında da bu öyküden yararlanmıştır. Fransa'da, La Fontaine, 1669'da *Les amours de Psyche et Cupidon* adlı çalışmasını yayımlamıştır. Almanya'da Christoph Martin Wieland 1767 yılında Cupido ile Psyche'nin öyküsünün alegorik incelemesini kaleme almış ve ruhun gelişim çizgisini anlatmayı amaçlayan uzun ve kapsamlı şiirini ne yazık ki bitirmeden bırakmıştır. İngiltere'de, 1817 yılında *Poems* adlı çalışmasında John Keats bu öyküyü yeniden canlandırmış ve üç yıl sonra *Ode to Psyche* adlı çalışmasını yayımlamıştır. Walter Pater, 1885 yılında, *Marius the Epicurean* adlı çalışmasında, Cupido ile Psyche öyküsü başta olmak üzere Apuleius'un başka öykülerini harmanlamaya çalışmıştır.

Apuleius'un *Metamorphoses*'inin yaklaşık 40 elyazması mevcuttur. Bu yazmalar, 11. yüzyılın sonuna doğru Monte Cassino'da kopyalanan tek elyazmasından (F Florence Laur. 68.2) çoğaltılmıştır. En mükemmel baskılarının şunlar olduğu kabul edilir: R. Helm, *Apulei Platonici Madaurensis Opera quae supersunt*, Vol. I: *Metamorphseon Libri XI*, 3. baskı, Teubner, Leipzig, 1955; D. S. Robertson, *Apulee, Les Metamorphoses*, 3 cilt (Bude), Paris, 1940-45 (çev. P. Vallette) ve C. Giarratano, *Apulei Metamorphoseon Libri XI*, 2. baskı. P. Frassinetti (Corpus Pa-

ravianum), Turin, 1960.¹

Metamorphoses'in Latince metninin çevirisinde, Apuleius, *Metamorphoses*, I (Books I-VI), çev. J. Arthur Hanson; *Metamorphoses*, II (Books VI-XI), çev. J. Arthur Hanson, Harvard University Press, 1996 Loeb baskısı temel alınmıştır. Çevirinin yorumlanmasında ve açıklama dipnotlarında, *The Golden Ass*, çev. P. G. Walsh, Oxford University Press, Oxford, 1999 künyeli yapıttan yararlanılmıştır.² Sunuş ve dipnotlarda başvurduğumuz, Apuleius'un *Metamorphoses* dışındaki kimi yapıtlarının ve başka antikçağ yazarlarının yapıtlarının özgün dilden çevirisinde (Kaynakçada belirtilen bazıları dışında), Harvard University Press, Loeb baskıları kullanılmıştır. Ayrıca yine Sunuş ve dipnotlarda yararlandığımız ikincil kaynaklar, dolaylı olarak yararlandığımız bazı yapıtlarla birlikte Kaynakçada belirtilmiştir. Kitaplarda geçen kişi ve yer adları Latince olarak verilmiş, dizinde toplu olarak gösterilmiştir.

¹ Apuleius, *Metamorphoses*, I (Books I-VI), çev. J. Arthur Hanson; II (Books VI-XI), çev. J. Arthur Hanson, Loeb, s. xiii.

Apuleius'in elyazmaları ve bu yazar üzerine yayımlanmış makalelerle ilgili toplu bir bakış için bkz. O. Pecere-A. Stramaglia, *Studi apuleiani, Note di aggiornamento di L. Graverini*, Edizioni dell'Università degli Studi di Cassino, 2003.

BAŞKALAŞIMLAR (ALTIN EŞEK)

1 At ego tibi sermone isto Milesio varias fabulas conseram, auresque tuas benivolas lepto susurro permulceam, modo si papyrus Aegyptiam argutia Nilotici calami inscriptam non spreveris inspicere, figuras fortunasque hominum in alias imagines conversas et in se rursus mutuo nexu reffectas ut mireris. Exordior. Quis ille? Paucis accipe. Hymettos Attica et Isthmos Ephyrea et Taenaros Spartiatica, glebae felices aeternum libris felicioribus conditae, mea vetus prosapia est. Ibi linguam Atthidem primis pueritiae stipendiis merui. Mox in urbe Latia advena studiorum Quiritium indigenam sermonem aerumnabili labore nullo magistro praeunte aggressus excolui. En ecce praefamur veniam, siquid exotici ac forensis sermonis rudis locutor offendero. Iam haec equidem ipsa vocis immutatio desultoriae scientiae stilo quem accessimus respondet. Fabulam Graecanicam incipimus. Lector intende: laetaberis.

Hypata'ya Yolculuk ve Socrates'in Öyküsü^θ

1 Miletos tarzı anlatımla,² farklı farklı öyküleri birbirine örerek dost canlısı kulaklarını birkaç hoş fısıltıyla okşamak isterim; tabii, Nil'den gelen şu sivri uçlu kamışla yazdığım Mısır papirüsüne göz gezdirmeye üşenmezsen. İnsanların biçimlerinin ve yazgılarının başka görünümlere dönüşmesine ve iç içe örülerek yeniden kendi asıl halini almasına şaşırıp kalacaksın. Öyleyse başlayalım. Yazarı mı kim? Birkaç cümleyle anlatayım sana: benim soyumun beşiği Attika'nın³ Hymettus Dağı, Corinthus Kışağı ve Sparta'nın Taenarus'u; kendilerinden çok daha verimli edebi yapıtlarla sonsuzlaşan o bereketli topraklar. Oralarda çocukluğumun ilk yıllarında öğrendim Attika dilini. Daha sonra bu Latin kentinde, kent yurttaşlarının edebi çalışmalarına yabancı biri olarak, hiçbir öğretmenden ders almadan, olağanüstü bir çaba gösterip Latin dilini öğrenmeye giriştim ve kendimi bu dile adadım. Bu yüzden Roma Forumunda kullanılan bu yabancı dilin⁴ acemisi olarak hatalar yaparsam peşinen özür diliyorum. Ama şu da bir gerçek ki, diller arasındaki bu dönüşüm, bir attan diğerine sıçrayan bir binicinin gösterdiği beceri gibi, benim şu an uyarlamaya çalıştığım bu yazı tekniğine bire bir uygun düşecek; çünkü Yunan-cadan uyarlanan bir öyküyle işe başlayacağım. Kulağını bana ver sevgili okuyucum! İnan, keyif alacaksın!

^θ Kitapların başlıkları çevirmen tarafından konulmuştur.

2 Thessaliam - nam et illic originis maternae nostrae fundamenta a Plutarcho illo inclito ac mox Sexto philosopho nepote eius prodita gloriam nobis faciunt - eam Thessaliam ex negotio petebam. Postquam ardua montium ac lubrica vallium et roscida caespitum et glebosa camporum emersi, in equo indigena peralbo vehens iam eo quoque admodum fesso, ut ipse etiam fatigationem sedentariam incessus vegetatione discuterem in pedes desilio, equi sudorem frontem curiose exfrico, auris remulceo, frenos detraho, in gradum lenem sensim proveho, quoad lassitudinis incommodum alvi solitum ac naturale praesidium eliquaret. Ac dum is ientaculum ambulatorium - prata quae praeterit ore in latus detorto pronus affectat, duobus comitum qui forte paululum processerant tertium me facio. Ac dum ausculto quid sermonibus agitent, alter exserto cachinno: "Parce" inquit "in verba ista haec tam absurda tamque immania mentiendo."

Isto accepto sititor alioquin novitatis, "Immo vero" inquam "impertite sermonem non quidem curiosum sed qui velim scire vel cuncta vel certe plurima; simul iugi quod insurgimus aspritudinem fabularum lepida iucunditas levigabit."

2 Bir iş halletmek için Thessalia'ya⁵ gidiyordum, şu ünlü Thessalia'ya. Bu yörede anne tarafımdan akrabalarımın, anlı şanlı Plutarchus⁶ ve yeğeni filozof Sextus⁷ sayesinde kazandıkları saygınlık bize de şöhret getirmişti. Memleketimin yerlisi bembeyaz atımın üstünde sarp dağ geçitlerini, kaygan vadi yollarını, çiyle nemlenmiş otlakları, sabanla altüst edilmiş tarlaları aştım. Sonunda atım da iyice yorulunca yere indim; otura otura hamlaştığım için yürüyerek kendime gelmem gerekiyordu.. Atımın alnındaki teri özenle sildim, kulaklarını sıvazladım, gemini çıkardım; yorgunluğun verdiği gerilimi içkembesinin alışkın olduğu doğal ilacıyla giderinceye kadar yavaş yavaş, uysal adımlarla yürüttüm. Yürürken bir yandan da başını öne eğmiş, ağzını iki yana döndüre döndüre, yanından geçtiği otları kopararak kahvaltısını ediyordu. Bu arada tesadüfen az önümde ilerlemekte olan ik gezgine rastladım; üçüncü bir gezgin olarak onlara katıldım. Tam onların ne konuştuklarını anlamaya çalışıyordum ki, içlerinden birisi bir kahkaha patlatarak şöyle dedi: "Aman diyeyim, bana bu kadar gülünç, bu kadar saçma sapan yalan söyleme!"

Ben bunu duyunca, yeniliğe susamış biri olduğumdan, "n'olur" dedim "ne konuşuyorsanız bana da anlatın. Meraklı biri değilim, ama her şeyi bilmek isterim; hiç değilse çoğu şeyi. Ayrıca şu çıkmaya başladığımız tepenin zorluğunu masalların hoş büyüğü hafifletecektir."

3 At ille qui coeperat: “Ne” inquit “istud mendacium tam verum est quam siqui velit dicere magico susurramine amnes agiles reverti, mare pigrum conligari, ventos inanimes exspirare, solem inhiberi, lunam despumari, stellas evelli, diem tolli, noctem teneri.”

Tunc ego in verba fidentior: “Heus tu” inquam “qui sermonem ieceras priorem, ne pigeat te vel taedeat reliqua pertexere.” Et ad alium: “Tu vero crassis auribus et obstinato corde respuis quae forsitan vere perhibeantur. Minus hercule calles pravissimis opinionibus ea putari mendacia quae vel auditu nova vel visu rudia vel certe supra captum cogitationis ardua videantur; quae si paulo accuratius exploraris, non modo compertu [4] evidentia verum etiam factu facilia senties. Ego denique vespera, dum polentae caseatae modico secus offulam grandiore in convivas aemulus contruncare gestio, mollitie cibi glutinosi faucibus inhaerentis et meacula spiritus distinentis minimo minus interii. Et tamen Athenis proxime et ante Poecilen porticum isto gemino obtutu circulatorem aspexi equestrem spatham praeacutam mucrone infesto devorasse; ac mox eundem, invitamento exiguae stipis venatoriam lanceam, qua parte minatur exitium, in ima viscera condidisse. Et ecce pone lanceae ferrum, qua bacillum

3 Ama az önce konuşmaya başlayan adam konuşmasını sürdürdü: "Emin ol ki, şu senin söylediğin yalan, birinin çıkıp da, 'büyülü fısıltılarla, gürül gürül akan ırmaklar gerisin geri döner, denizler ağırlaşp akamaz olur, rüzgârlar soluksuz kalıp esmez olur, güneşin önü kapanır, ay damla damla çiy düşürür, yıldızlar sökülüp atılır, günler kararır, geceler sonsuzlaşır,' demesi kadar gerçek."

Bu kez kendime daha fazla güvenip şöyle dedim: "Hey sen, öyküyü anlatmaya başlayan arkadaşı! Öykünün kalan kısmını da anlatmaktan hiç bıkip usanma n'olur!" Diğerine de dönüp dedim ki: "Sen şu vurdumduymaz kulaklarınla ve dikkafalılığınla, belki de doğru olan bir bilgiye böyle burun kıvrıyorsun. Hercules adına,⁸ yanlış fikir yürüterek, yeni işittiğimiz ya da görmeye alışkın olmadığımız, hatta insan aklının alması çok zor gibi görünen şeylerin yalan olduğunu düşünüyorsan, biraz duyarsız birisin demek! Oysa bunları biraz daha derinden araştırarak olsan, sadece işin doğrusunu anlamakla kalmayacaksın, aynı zamanda ne kadar kolay [4] gerçekleştirildiklerini de göreceksin. Örneğin beni bir dinle bak: Dün akşam, peynir tatlısından okkalı bir lokmayı mideye indirme yarışına kalkışmıştım dostlarımla; tatlı, yumuşak ve yapış yapış olduğundan, boğazıma takılıp nefes yollarımı tıkadı; az kaldı ölüyordum. Oysa geçenlerde Atina'da, Sütunlu Galerinin⁹ önünde gösteri yapan bir akrobatı seyretmiştim şu iki gözümle; ucu sipsivri bir süvari kılıcını öldürücü ucuyla birlikte yuttu bu adam; ardından azıcık bir sadaka karşılığında tava gelip bir avcı kargısını da öldürücü kısmına kadar, bağırsaklarının ta dibine soktu. Birden kargının demirine, o ters çevrilmiş

inversi teli ad occipitium per ingluviem subit, puer in mollitiem decorus insurgit inque flexibus tortuosis enervam et exossam saltationem explicat cum omnium qui aderamus admiratione. Diceres dei medici baculo, quod ramis semiampulatis nodosum gerit, serpentem generosum lubricis amplexibus inhaerere. Sed iam cedo tu sodes, qui coeperas, fabulam remetire. Ego tibi solus haec pro isto credam, et quod ingressui primum fuerit stabulum prandio participabo. Haec tibi merces posita est.”

5 At ille: “Istud quidem quod polliceris aequi bonique facio, verum quod inchoaveram porro exordiar. Sed tibi prius deierabo solem istum omnividentem deum me vera comperta memorare; nec vos ulterius dubitabitis, si Thessaliae proximam civitatem perveneritis, quod ibidem passim per ora populi sermo iactetur quae palam gesta sunt. Sed ut prius noritis cuiatis sim, [qui sim,] Aegiensis. Audite et quo quaestu me teneam: melle vel caseo et huiusce modi cauponarum mercibus per Thessalam Aetoliam Boeotiam ultro citro discurrens. Comperto itaque Hypatae, quae civitas cunctae Thessaliae antepollet, caseum recens et sciti saporis admodum commodo pretio distrahi, festinus accucurri id omne praestinaturus. Sed ut fieri adsolet, sinistro pede profectum me spes compendii frustrata est. Omne enim

sapının adamın boğazından geçip kafasına fırladığı yere, kız gibi güzel bir çocuk tırmandı ve orada bulunan hepimizin şaşkın bakışları arasında, sanki kasları ya da omurgası yokmuş gibi, kıvrıla kıvrıla, döne büküle dansa başladı. Sanırsın sağlık tanrısının esasına, hani şu tanrının hep yanında taşıdığı yarı budanmış dalları olan düğüm düğüm sopasına, soylu bir yılan kaygan kaygan sarılarak tırmanmakta!¹⁰ Bu yüzden, hadi, lütfen devam et, hikâyeye başladın madem, sonunu getir! ^O11 inanmazsa, ben inanırım. Kasabaya girer girmez, ilk uğrayacağımız handa seni öğlen yemeğine davet ediyorum. Benim senin için garanti altına aldığım ödülün de bu işte!”

5 Bu davetime karşılık adam şöyle bir yanıt verdi: “Nazik davetini aynı nezaketle kabul ediyorum. Başladığım öyküye de hemen devam edeceğim. Ama önce sana şu her şeyi gören tanrı Güneş adına¹² yemin ederim ki, anlattığım şeyler doğru. Zaten Thessalia’daki diğer kasabaya ulaştığımızda¹³ bundan hiç şüphelen kalmayacak; çünkü başıma gelenlerle ilgili dedikodu oralarda herkesin diline düşmüş durumda. Ama öncelikle nereli olduğumu sana söyleyeyim; doğma büyüme Aegium’luyum.¹⁴ Şimdi de nasıl geçindiğimi bir dinle: Thessalia senin, Aetolia benim, Boeotia senin dolaşır, bal ve peynir alıp satırım ya da hanlarda gereksinim duyulan ne varsa. Thessalia’nın en ünlü kenti olan Hypata’da oldukça iyi bir fiyata, taze ve çeşnili bir peynir satıldığını duyunca hepsini almak için alelacele oraya yollandım. Ama her zaman olduğu gibi sol ayağımla işe başlayınca kazanç umutlarım boşa gitti. Çünkü toptancı

pridie Lupus negotiator magnarius coemerat. Ergo igitur inefficaci celeritate fatigatus commodum vespera oriente ad balneas processeram.

6 “Ecce Socratem contubernalem meum conspicio. Humi sedebat scissili palliastro semiamictus, paene alius lurore, ad miseram maciem deformatus, qualia solent Fortunae decermina stipes in triviis erogare. Hunc talem, quamquam necessarium et summe cognitum, tamen dubia mente propius accessi. “Hem,” inquam “mi Socrates, quid istud? Quae facies? Quod flagitium? At vero domi tuae iam defletus et conclamatus es, liberis tuis tutores iuridici provincialis decreto dati, uxor persolutis feralibus officiis luctu et maerore diuturno deformat, diffletis paene ad extremam captivitatem oculis suis, domus infortunium novarum nuptiarum gaudiis a suis sibi parentibus hilarare compellitur. At tu hic larvale simulacrum cum summo dedecore nostro viseris.”

“Aristomene”, inquit “ne tu fortunarum lubricas ambages et instabiles incursiones et reciprocas vicissitudines ignoras.” Et cum dicto sutili centunculo faciem suam iam dudum punicantem prae pudore obtexit ita ut ab umbilico pube tenus cetera corporis renudaret. Nec denique perpressus ego tam miserum aerumnae spectaculum, iniecta manu ut adsurgat enitor.

Lupus¹⁵ bir önceki gün bu peynirin hepsini satın almıştı. Ben-
se, bu bir işe yaramayan aceleciliğim yüzünden bitap düşmüş-
tüm; bu yüzden tam akşam yıldızı doğarken doğruca hama-
mın yolunu tuttum.”

6 “Birden orada eski bir dostum olan Socrates’i görmeye-
yim mi! Yırtık pırtık çaputuyla yarı çıplak bir halde yerde otu-
ruyordu; soluk benziyle bir yabancıyı andırıyordu; hep sokak
köşelerinde sadaka dilenen, Kader’in sillesini yemiş kader
kurbanları gibi, acınacak derecede yüzü gözü dağılmış, çir-
kinleşmişti. Kendisi akrabam ve çok yakından tanıdığım bir
kişi olduğu halde, acaba o mu, değil mi diye düşünerek yanı-
na gittim. ‘Ah, yazık, dostum Socrates, bu ne hal? Bu ne yüz!
Ne rezalet! Öldün diye evinde yaslar tutuldu, eyalet hakimi-
nin yargısı uyarınca çocuklarına vasiler atandı; eşin bütün ce-
naze törenlerini yerine getirdi; aylarca üzülp yas tutmaktan
harap oldu, ağlamaktan gözleri neredeyse kan çanağına dön-
dü. Ana babası onu yeniden evlendirip neşelendirerek, ailenin
başına gelen bu felaketi dindirmesini istiyor. Sen ise burada,
bir hayalete benzer şekilde, son derece utanç verici bir halde
karşımıza çıktın!’

“ ‘Aristomenes’, dedi, Socrates, ‘sen kaderin karşımıza çı-
karacağı dolambaçlı yollardan, nereden geleceği belli olmayan
saldırılarından ve iniş çıkışlarından bihabersin.’ Böyle derken
de, en başından beri utançtan kıpkırmızı kesilmiş yüzünü ya-
malı çaputuyla kapadı; bedeni neredeyse göbeğinden beli in
altına kadar göründü. Artık böyle acıklı bir sefillik görüntüsü-
ne daha fazla dayanamazdım; elinden tutup ayağa kaldırmaya
çalıştım.

7 At ille, ut erat, capite velato, "Sine, sine" inquit 'fruatur diutius tropaeo Fortuna quod fixit ipsa.'

"Effeci sequatur, et simul unam e duabus laciniis meis exuo eumque propere vestio dicam an contego et ilico lavacro trado. Quod unctui, quod tersui, ipse praeministro, sordium enormem eluviem operose effrico; probe curato ad hospitium lassus ipse fatigatum aegerrime sustinens perduco. Lectulo refoveo, cibo satio, poculo mitigo, fabulis permulceo. Iam allubentia proclivis est sermonis et ioci et scitum etiam cavillum, iam dicacitas timida, cum ille imo de pectore cruciabilem suspirium ducens dextra saeviente frontem replaudens, 'Me miserum' inquit 'qui dum voluptatem gladiatorii spectaculi famigerabilis consector in has aerumnas incidi. Nam, ut scis optime, secundum quaestum Macedoniam profectus, dum mense decimo ibidem attentus nummator revortor, modico prius quam Larissam accederem, per transitum spectaculum obiturus in quadam avia et lacunosa convalli a vastissimis latronibus obsessus atque omnibus privatus tandem evado. Et utpote ultime affectus ad quandam cauponam Meroen, anum sed admodum scitulam, devorto, eique causas et peregrinationis

7 “Ama o, olduğu yerden kımıldamadı, başını örtüp şöyle yanıt verdi: ‘Bırak beni, bırak, bırak ki, kader kendisinin kazandığı zafer nişanesi olarak bana bakıp gözlerine bayram ettirsin!’

“Sonunda benimle gelmeye ikna ettim ve sırtımdaki iki gömlektten birini çıkarıp ona alelacele giydirdim, daha doğrusu üstünü şöyle bir örttüm; sonra da doğruca hamama götürdüm. Yağlanması, keselenmesi için gerek duyulan ne varsa parasını ben ödedim; keseleye keseleye koca bir tabaka kir çıkarttım. İyice yıkanıp paklandıktan sonra, bitap hale gelen bedenine güç bela destek olup bir hana götürdüm; çünkü kendim de epeyce yorgun düşmüştüm. Dinlenip kendine gelsin diye yatırdım; tıka basa doyurdum, şarap içirip sakinleştirdim ve rahatlasın diye hoşbeş ettim. Sonunda sohbet etmeye, gülmeye ve hatta iğneleyici şakalar bile yapmaya başladı; çekingen bir tavırla şaklabanlıklar yapıyordu ki, bir an hüzünle kalbinin derinlerinden acı acı iç çekti ve eliyle sertçe alnına vurdu durdu: ‘Ah, zavallı ben,’ diye başladı anlatmaya, ‘ünlü bir gladyatör gösterisinde eğlence peşindeyken bu belaya bulaştım. Anımsayacağın gibi, bir iş gezisi için Macedonia’ya doğru yola çıkmıştım. Burada dokuz ay kadar çalıştıktan sonra cebimde epeyce bir parayla evime dönüyordum. Geçerken uğramayı düşündüğüm bu gösteri için mola vereceğim Larissa’ya¹⁶ varmadan az önce, تنها ve çukurlarla dolu bir vadi yolunda, irikiyım birkaç hırsızın pençesine düştüm ve her şeyim çalındı; neyse ki sonunda kaçabildim. Çaresiz bir halde yaşlı, ama hâlâ çekici bir kadın olan Meroe adında¹⁷ bir kadının işlettiğı hanın önünde durdum. Kendisine, evim-

diuturnae et domuitionis anxiae et spoliationis [diuturnae et dum] miserae refero. Quae me nimis quam humane tractare adorta cenae gratae atque gratuita ac mox urigine percita cubili suo adplicat. Et statim miser, ut cum illa adquievi, ab unico congressu annosam ac pestilentem coniunctionem contraho et ipsas etiam lacinias quas boni latrones contendo mihi concesserant in eam contuli, operulas etiam quas adhuc vegetus saccariam faciens merebam, quoad me ad istam faciem quam paulo ante vidisti bona uxor et mala Fortuna perduxit.”

8 ‘Pol quidem tu dignus’ inquam ‘es extrema sustinere, siquid est tamen novissimo extremius, qui voluptatem Veneriam et scortum scorteum lari et liberis praetulisti.’

‘At ille digitum a pollice proximum ori suo admovens et in stuporem attonitus, ‘Tace, tace’ inquit et circumspiciens tutamenta sermonis, ‘Parce’ inquit ‘in feminam divinam, nequam tibi lingua intemperante noxam contrahas.’

‘Ain tandem?’ inquam. ‘Potens illa et regina caupona quid mulieris est?’

‘Saga’ inquit ‘et divina, potens caelum deponere, terram suspendere, fontes durare, montes diluere, manes sublimare, deos infimare, sidera exstinguere, Tartarum ipsum inluminare.’

den bu kadar uzun süre uzak kalışımın sebeplerini, geri dönmek için nasıl can attığımı ve yaşadığım bu sefil soygunu anlattım. Bunun üzerine kadın bana olağanüstü bir nezaket gösterip para falan almadan mükemmel bir sofra serdi önüme; ardından da şehvet duyguları kabırır kabarmaz yatağına attı. İşte onunla uyuduğum andan itibaren de, ah zavallı ben, birdenbire tek bir cinsel ilişkiden sıçrayan uzun ve öldürücü bir ilişki ağına düşmüş oldum. Hatta o cömert hırsızların bedeni mi örtmem için bana bıraktıkları giysilerimi, bir de gücüm kuvvetim yerinde olduğu sürece hamallık ederek kazandığım az bir parayı da ona teslim ettim. Böylece bunun gibi iyilik timsali bir eş ve kötü niyetli Kader beraber olup beni az önce gördüğün hale getirdi.'

8 " 'Tanrılar adına!' dedim, 'sen çok daha kötüsünü çekmeye layıksın; tabii şu son halinden daha kötüsü diye bir şey varsa! Çünkü sen cinsel zevklerini ve derisi köseleye dönmüş yaşlı bir fahişeyi, evine ve çocuklarına tercih ettin.'

"Socrates işaret parmağını dudaklarına koyup telaştan şaşkın bir halde 'sus, sus' dedi ve etrafına bakınıp konuşmasını kimsenin duyamayacağından emin olunca da, şöyle devam etti: 'Sivri dilinin başına dert açmasını istemiyorsan bu esinli kadından söz etme sakın!'

" 'Sahi mi?' dedim, 'o kudretli, o hancıların kraliçesi nasıl bir kadın böyle?'

" 'Bir büyücü,' dedi, 'doğaüstü güçlerle donanımlı; göğü alaşağı edebilir, toprağı yukarı asabilir, pınarları dondurabilir, dağları eritebilir, hayaletleri yukarı kaldırabilir ve tanrıları yerin dibine gönderebilir, yıldızları karartabilir, Tartarus'u aydınlatabilir!'"¹⁸

'Oro te' inquam 'aulaeum tragicum dimoveto et siparium scaenicum complicato et cedo verbis communibus.'

" 'Vis' inquit 'unum vel alterum, immo plurima eius audire facta? Nam ut se ament afflictim non modo incolae verum etiam Indi vel Aethiopes utrique vel ipsi Anticthones, folia sunt artis et nugae merae. Sed quod in conspectu plurium perpetravit, audi.

9 Amatorem suum, quod in aliam temerasset, unico verbo mutavit in feram castorem, quod ea bestia captivitatis metuens ab insequentibus se praecisione genitalium liberat, ut illi quoque simile quod venerem habuit in aliam proveniret. Cauponem quoque vicinum atque ob id aemulum deformavit in ranam, et nunc senex ille dolium innatans vini sui adventores pristinos in faece submissus officiosis roncis raucus appellat. Alium de foro, quod adversus eam locutus esset, in arietem deformavit, et nunc aries ille causas agit. Eadem amatoris sui uxorem, quod in eam dicacule probrum dixerat iam in sarcina praegnationis obsaepto utero et repigrato fetu perpetua praegnatione damnavit, et, ut cuncti numerant, iam octo annorum onere misella illa velut elephantum paritura distenditur.

“ ‘Lütfen şu trajedi perdesini kaldır, sahnenin arkasındaki perdeyi de kıvrır ve düzgün konuş benimle.’”¹⁹

“ ‘Yaptıklarından bir ya da ikisini, hatta daha çoğunu duymak ister misin?’ diye sordu. ‘Sadece yerli halkı değil, aynı zamanda Indialıları, Nil’in doğusunda ve batısında oturan Aethiopiahlıları,²⁰ hatta Antipodeahlıları²¹ bile kendisine delice âşık ediyor; hatta bunun gibi şeyler onun sanatı için öylesine önemsiz ki, sadece çocuk oyuncuğu. Bir sürü insanın gözü önünde ne becermiş bir dinle bak!’

9 “ ‘Aşıklarından biri onu bir başka kadınla aldatmış. O da bir tek sözcükle adamı kunduza döndürmüştü. Çünkü bu hayvan kendisinin izini sürenlere yakalanacağını korkusuyla üreme organlarını ısırp koparır; işte aynı şekilde, bir başka kadınla ilişkiye girdiği için o adamın da başına aynı şeyin gelmesini istemiş. Sonra evinin yakınlarında bir başka hancı oturuyormuş; bu adamı kendisine rakip gördüğünden kurbağaya dönüştürmüştü. Şimdi o yaşlı adam kendi şarap fıçısında yüzüyor; şarap tortularının dibine çömelmiş, önceki müşterilerine vazifeşinas vıraklayışlarıyla boğuk boğuk sesleniyor. Bundan başka, avukat olan bir başka adamı da aleyhine dava açtı diye koça döndürdü; şimdi o adam artık bir koç şeklinde davalarını yürütüyor. Aşıklarından birinin hamile olan karısı ince ince hakaret ettiği için, tutup kadının rahmini tıkadı ve doğumu geciktirerek onu ebedi bir gebeliğe mahkûm etti. Herkesin hesapladığına göre, zavallı kadın hâlâ sekiz yıldır yüklü, bir fil doğuracakmış gibi de şişmiş.

10 'Quae cum subinde ac multi nocerentur, publicitus indignatio percrebruit statutumque ut in eam die altera severissime saxorum iaculationibus vindicaretur. Quod consilium virtutibus cantionum antevortit, et, ut illa Medea unius dieculae a Creone impetratis indutiis totam eius domum filiamque cum ipso sene flammis coronalibus deusserat, sic haec devotionibus sepulchralibus in scrobem procuratis, ut mihi temulenta narravit proxime, cunctos in suis sibi domibus tacita numinum violentia clausit, ut toto biduo non claustra perfringi, non fores evelli, non denique parietes ipsi quiverint perforari, quoad mutua hortatione consone clamitarent quam sanctissime deierantes sese neque ei manus admolituros, et si quis aliud cogitarit, salutare laturos subsidium. Et sic illa propitiata totam civitatem absolvit. At vero coetus illius auctorem nocte intempesta cum tota domo id est parietibus et ipso solo et omni fundamento ut erat, clausa, ad centesimum lapidem in aliam civitatem, summo vertice montis exasperati sitam et ob id ad aquas sterilem, transtulit. Et quoniam densa inhabitantium aedificia locum novo hospiti non dabant, ante portam proiecta domo discessit.'

11 'Mira' inquam 'nec minus saeva, mi Socrates, memoras. Denique mihi quoque non parvam incussisti

10 “ ‘Bütün bunlar olurken ve birçok insanın canı yanarken, Meroe’ye karşı halkın kızgınlığı büyüdükçe büyüdü ve ertesi gün bu kadının taşlanarak en zalim şekilde cezalandırılması kararlaştırıldı. Ama o büyülü sözlerin gücüyle bu kararı engelledi ve şu ünlü Medea gibi,²² hani Creon’dan bir günlük kısacık bir süre koparıp onun tüm evini, kızını ve yaşlı adamın kendisini, altın tacından yükselen alevlerle yakan Medea gibi, Meroe de kazdığı bir çukurun içinde ölüleri çağırma ayını düzenledi; geçen gün sarhoşken bana bunu kendisi anlatmıştı ve bütün insanları doğaüstü güçlerinin sessiz öfkeleriyle evlerine hapsetti. İnsanlar tam iki gün ne kilitleri kırabildi ne kapılara asılıp sökebildi; duvarları bile delemeydi. Neden sonra herkes tek yürek oldu ve bütün samimiyetleriyle Meroe’ye ellerini bile sürmeyeceklerine dair yemin etti. Hatta biri çıkıp da ters bir hareket yapmaya kalkarsa kadını savunmak ve kurtarmak için yardıma koşacaklardı. Meroe ancak bu şekilde sakinleşti ve bütün kenti serbest bıraktı. Ama bu toplantının sorumlusuna gelince, kadın onu gecenin kör karanlığında hâlâ kilitli olan eviyle birlikte –duvarlarıyla, döşemeleriyle temelinden– kaldırıp yüzlerce mil uzaklıktaki başka bir kasabaya bıraktı; yalçın bir dağın tam tepesine kurulmuş, bu yüzden de suya hasret bir kasabaya. Ama o yöre sakinlerinin evleri öylesine dipdibeydi ki, bu yeni konuga bir yer ayıramadı. Bu yüzden Meroe adamın evini kasabanın kapısının önüne atıp çekip gitti.’

11 “ ‘Sevgili Socrates,’ dedim, ‘şaşırtıcı ve bir o kadar da ürkütücü şeyler anlatıyorsun. Gerçekten de beni bayağı endi-

sollicitudinem, immo vero formidinem, iniecto non scrupulo sed lancea, ne quo numinis ministerio similiter usa sermones istos nostros anus illa cognoscat. Itaque maturius quieti nos reponamus et, somno levata lassitudine, noctis antelucio aufugiamus istinc quam pote longissime.'

"Haec adhuc me suadente insolita vinolentia ac diuturna fatigatione pertentatus bonus Socrates iam sopitus stertebat altius. Ego vero adducta fore pessulisque firmatis grabatulo etiam pone cardinem supposito et probe adgesto super eum me recipio. Ac primum prae metu aliquantisper vigilo, dein circa tertiam ferme vigiliam paululum coniveo. Commodum quieveram et repente impulsu maiore quam ut latrones crederes ianuae reserantur, immo vero fractis et evolsis funditus cardinibus prosternuntur. Grabatus, alioquin breviculus et uno pede mutilus ac putris impetus tanti violentia prosternitur; me quoque evolutum atque excussum humi recidens in inversum cooperit ac tegit.

12 " 'Tunc ego sensi naturalitus quosdam affectus in contrarium provenire. Nam ut lacrimae saepicule de gaudio prodeunt, ita et in illo nimio pavore risum nequivi continere de Aristomene testudo factus. Ac dum infimum deiectus obliquo aspectu quid rei sit grabatuli sollertia munitus opperior, video mulieres duas altioris

şelendirdin, hatta korkuttun. Küçük bir çakıl taşı yerine mızrak attın;²³ ya o kadın şeytani güçlerini aynı şekilde kullanıp da şu konuştuklarımızı öğrenirse sahidin! Öyleyse erkenden yatalım, biraz uyuyup yorgunluğumuzu üstümüzden attıktan sonra, tan ağarmadan yola çıkalım ve buradan olabildiğince uzaklara kaçalım.'

"Ben ısrarla bunları söylerken zavallı Socrates alışıktı kadar şarap içip günün yorgunluğuna yenik düştüğünden uykuya daldı ve yüksek perdeden horuldamaya başladı. Ben kapıyı kapatıp sürgülerini çektim, hatta yatağımı kapının menteşesine dayayıp sıkıca ittim ve üstüne serildim. İlkin, korkudan bir süre uyuyamadım, ama sonra, neredeyse gece yarısına doğru uyuklamaya başladım. Tam dalmıştım ki kapılar aniden açıldı; hırsızlar girmiş olsa, emin ol, bu kadar şiddetle açılmazdı. Menteşeleri parçalanıp yuvalarından fırladı ve gümbür gümbür yere serildiler. Karyolam zaten küçüktü, bir ayağı da sakattı ve harap durumdaydı; bu kadar şiddetli itilince yere çöktü. Ben yere yuvarlandım; karyola devrilirken tepetakla üstüme kapandı ve beni gizledi.

12 "O an bazı duyguların doğal olarak kendi karşıtlarını doğurduklarını bizzat anladım; çünkü sevinçten gözyaşlarının sel olup akması gibi, korkudan küçük dilimi yuttuğum bir anda, Aristomenes'in bir kaplumbağaya dönüştüğünü görünce gülmeden edemedim. Ben yere iki seksen uzanıp o eski karyolamın koruyuculuğu altına sığınmış, neler olup bittiğini görmeye çalışıyordum. O sıra, yaşını başını almış iki kadın gözüme ilişti. Birisinin elinde alev alev yanan bir kandil, diğerin-

aetatis. Lucernam lucidam gerebat una, spongiam et nudum gladium altera. Hoc habitu Socratem bene quietum circumstetere. Infit illa cum gladio: 'Hic est, soror Panthia, carus Endymion, hic Catamitus meus, qui diebus ac noctibus inlusit aetatulam meam, hic qui meis amoribus subterhabitis non solum me diffamat probris verum etiam fugam instruit. At ego scilicet Ulixi astu deserta vice Calypsonis aeternam solitudinem flebo.' Et porrecta dextera meque Panthiae suae demonstrato, 'At hic bonus' inquit 'consiliator Aristomenes, qui fugae huius auctor fuit et nunc morti proximus iam humi prostratus grabattulo subcubans iacet et haec omnia conspicit, impune se laturum meas contumelias putat. Faxo eum sero, immo statim, immo vero iam nunc, ut et praecedentis dicacitatis et instantis curiositatis paeniteat.'

13 'Haec ego ut accepi, sudore frigido miser perfluo, tremore viscera quatuor, ut grabattulus etiam succussu meo inquietus super dorsum meum palpitando saltaret. At bona Panthia: 'Quin igitur,' inquit 'soror, hunc primum bacchatim discerpimus vel membris eius destinatis virilia desecamus?'

"Ad haec Meroe - sic enim reapse nomen eius tunc fabulis Socratis convenire sentiebam 'Immo' ait 'supersit hic saltem qui miselli huius corpus parvo contumulet humo.' Et capite Socratis in alterum

de bir sünger ve kınından çıkmış bir kılıç vardı. Ellerindeki bu donanımlarıyla, horul horul uyuyan Socrates'in her iki yanında duruyorlardı. İlk elinde kılıç olan kadın konuştu: 'Kardeşim Panthia,²⁴ işte bu adam benim sevgili Endymion'um!²⁵ Günlerce, gecelerce benim gençliğimle oynayan Catamitus'um²⁶ bu adam işte! Aşkımı ayaklar altına alıp beni küfürlerle küçük düşürdüğü yetmiyormuş gibi, bir de kaçmaya kalkıştı. Ben de, kurnaz Ulysses tarafından terk edilen Calypso gibi,²⁷ sonsuzca oturup yalnızlığımın ağlayacaktım, öyle mi!' Sonra parmağını uzattı ve beni işaret edip Panthias'çığine gösterdi: 'İşte bu mükemmel adam da onun yordakçısı Aristomenes! Bu kaçışı o planladı, şimdi de ölümle burun buruna yere serilmiş. Yatağı çekmiş başına, yerde yatıyor ve bütün bu olanları seyrediyor; bana ettiği hakaretlerden de yakasını sıyracağını sanıyor. Bir gün onu geçmişteki alaycılığından ve ısrarlı merakından dolayı, doğduğuna pişman edeceğim; ne bir günü, şimdi yapacağım bunu, şu dakika!'

13 "Bunları duyunca, ah zavallı ben, başladım soğuk soğuk terler dökmeye; korkudan bağırsaklarıma sancılar girdi; öyle ki titrememden karyolam bile sarsıldı ve sırtımda bir yukarı bir aşağı sallana sallana dansa başladı. Kibar Panthia şöyle dedi: 'İyi o halde, niçin ilkin cinnet geçiren Bacchaların²⁸ yaptığı gibi, bu adamı parçalarına ayırmıyoruz, kardeşim? Ya da bacaklarını bağlayıp erkeklik organını kesip atmıyoruz?'

"Meroe – Socrates'in bana anlattığı hikâyelerden bu kadının adının Meroe olduğunu çıkarmıştım- ona şöyle yanıt verdi: 'Hayır, bırakalım en azından zavallı bedeni azıcık bir toprakla örtülecek kadar yaşasın!' Sonra Socrates'in başını bir

dimoto latus per iugulum sinistrum capulo tenus gladium totum ei demergit et sanguinis eruptionem utriculo admoto excipit diligenter, ut nulla stilla compareret usquam. Haec ego meis oculis aspexi. Nam etiam, ne quid demutaret, credo, a victimae religione, immissa dextera per vulnus illud ad viscera penitus cor miseri contubernalis mei Meroe bona scrutata protulit, cum ille impetu teli praesecata gula vocem immo stridorem incertum per vulnus effunderet et spiritum rebulliret. Quod vulnus, qua maxime patebat, spongia offulciens Panthia 'Heus tu,' inquit 'spongia, cave in mari nata per fluvium transeas.' His editis abeunt et una remoto grabattulo varicus super faciem meam residentes vesicam exonerant, quoad me urinae spurcissimae madore perluerent.

14 Commodum limen evaserant et fores ad pristinum statum integrae resurgunt: cardines ad foramina residunt, ad postes repagula redeunt, ad claustra pessuli recurrunt. At ego, ut eram, etiam nunc humi proiectus inanimis nudus et frigidus et lotio perlutus, quasi recens utero matris editus, immo vero semimortuus, verum etiam ipse mihi supervivens et postumus vel certe destinatae iam cruci candidatus, 'Quid' inquam 'me fiet, ubi iste iugulatus mane paruerit? Cui videbor veri similia dicere proferens vera? 'Proclamares saltem suppetiatum, si resistere vir tantus mulieri nequibas.

tarafa eğip boğazının sağ yanına kılıcını sapına kadar soktu. Kan fışkırırken, deri kılıflı bir şişeyi yaraya tutup tek bir damlası bile ortalıklarda görülmeyecek şekilde doldurdu. Bütün bu olayları şu iki gözümle gördüm. Sonra o iyilik timsali Me-roe'm, sağ elini o yaradan içerlere daldırdı ve zavallı dostumun kalbini şöyle bir yoklayıp dışarı çıkarıverdi; eminim bir kurban töreninde dinsel anlamda hiçbir aksaklığa yol açmak istememişti. Kılıç batırılıp boğazı kesildiğinde Sokrates yarısından bir ses çıkardı, daha çok belli belirsiz lık lık diye bir ses; ve son nefesini verdi. Panthia kocaman açılan yarayı süngerle tıkadı ve şöyle dedi: 'Dinle, ey denizde doğmuş olan sünger, akan suya kapılıp gitme, denize geri dönerken dikkatli ol!' Bunları söyleyip gittiler. Tam çıkarken, ikisi birden karyolamı yana itip bacaklarını açarak suratıma oturdular ve mesanelerini boşalttılar; iğrenç kokulu idrarlarıyla beni sıırıslıklam edinceye kadar.²⁹

14 "Tam eşiği geçmişlerdi ki, kapılar hiçbir zarara uğramadan eski hallerini aldılar. Menteşeler yeniden yuvalarına girdi, sürgüler de kollarına. Ama ben olduğum yerdeydim, hâlâ yerde serilmiş yatıyordum, cansız, çıplak, tir tir titremekte ve idrara batmış bir halde. Anasının rahminden yeni çıkmış bir bebek gibiydim ya da yarı ölü gibi; hatta daha çok, ölümü yenmiş ve öldükten sonra doğmuş birisi gibi; ya da neyse ne, çarmıha gerilmeye kesin aday birisi gibi. Kendi kendime söyledim: 'Sabahleyin bu adamı burada boğazı kesik halde bulduklarında benim halim ne olacak acaba? Gerçeği anlatsam bile kim benim hikâyemin akla yatkın olduğuna inanır ki? Bana demezler mi, "mademki senin gibi irikiyım bir adam iki ka-

Sub oculis tuis homo iugulatur et siles? Cur autem te simile latrocinium non peremit? Cur saeva crudelitas vel propter indicium sceleris arbitro pepercit? Ergo, quoniam evasisti mortem, nunc illo redi.”

Haec identidem mecum replicabam, et nox ibat in diem. Optimum itaque factu visum est anteluculo furtim evadere et viam licet trepido vestigio capessere. Sumo sarcinulam meam, subdita clavi pessulos reduco; at illae probae et fideles ianuae, quae sua sponte reseratae nocte fuerant, vix tandem et aegerrime tunc clavis suae crebra immissione patefiunt.

15 “Et ‘Heus tu, ubi es?’ inquam; ‘valvas stabuli absolve, antelucio volo ire.’

“Ilanitor pone stabuli ostium humi cubitans etiam nunc semisomnus, ‘Quid? Tu’ inquit ‘ignoras latronibus infestari vias, qui hoc noctis iter incipis? Nam etsi tu alicuius facinoris tibi conscius scilicet mori cupis, nos cucurbitae caput non habemus ut pro te moriamur.’

“ ‘Non longe’ inquam ‘lux abest. Et praeterea quid viatori de summa pauperie latrones auferre possunt? An ignoras, inepte, nudum nec a decem palaestritis despoliari posse?’

“Ad haec ille marcidus et semisopitus in laterum latus revolutus, ‘Unde autem’ inquit ‘scio an convectore illo tuo, cum quo sero devorteras, iugulato fugae

dınla başa çıkamadı, bari yardım çağırıydın! Ne yani, gözle-
rinin önünde adamı boğazladılar, sen de gıkını çıkarmadın,
öyle mi? Bu ölümcül baskından sen nasıl kurtuldun, o zaman?
Böyle hayvanca bir zulüm işleyenler nasıl olur da seni esirger,
cinayetin tanığı olarak aleyhlerine konuşacağını bile bile? Ma-
demki ölümden kaçtın, şimdi ona geri dön!" '

"Zihnimde sürekli bunları düşünüp duruyordum; bu ara-
da artık gece de güne kavuşuyordu. Yapılacak en iyi şey şafak-
tan önce gizlice sıvışmak ve ürkek adımlarla da olsa yola ko-
yulmakmış gibi göründü. Heybemi topladım, anahtarı kapıya
sokup sürgüyü açtım. Ama o namuslu ve güvenilir kapılar ge-
celeyin kendiliklerinden açıldıkları halde, anahtarı defalarca
döndürüp durduktan sonra, neyse, istemeye istemeye güçbe-
la açıldılar.

15 " 'Hey, sen, neredesin?'³⁰ diye bağırdım: 'Hanın kapıla-
rını aç, şafaktan önce gitmek istiyorum.'

"Hanın giriş kapısının ardında yatan kapıcı hâlâ yarı uyku-
lu, 'ne var?' dedi, 'soyguncuların yol kestiğinden haberin yok
mu ki, gecenin bu vakti yola çıkıyorsun? Bile bile bir cinayet
işlemiş olduğun için ölmek istiyor olsan bile, ben senin uğru-
na ölecek kadar kaz kafalı değilim.'

" 'Günün doğmasına az kaldı,' dedim, 'üstelik hırsızlar be-
nim gibi çulsuz bir yolcunun nesini alıp götürülebilir ki? Seni
budala, bilmez misin, zaten çıplak olan bir adamı on tane gü-
reşçi gelse soyamaz!'³¹

"Bunun üzerine kapıcı sersemlemiş, yarı uykulu halde öte
yanına dönüp, 'dün gece geç vakit seninle yatıya kalan yolda-
şını boğazladın da selameti kaçıp kurtulmakta mı buluyorsun,

mandes praesidium?”

“Illud horae memini me terra dehiscente ima Tartara inque his canem Cerberum prorsus esurientem mei prospexisse. Ac recordabar profecto bonam Meroen non misericordia iugulo meo pepercisse, sed saevitia [16] cruci me reservasse. In cubiculum itaque reversus de genere tumultuario mortis mecum deliberabam. Sed cum nullum alium telum mortiferum Fortuna quam solum mihi grabattulum subministraret, ‘Iam iam grabattule’ inquam ‘animo meo carissime, qui mecum tot aerumnas exantlasti conscius et arbiter quae nocte gesta sunt, quem solum in meo reatu testem innocentiae citare possum, tu mihi ad inferos festinanti sumministra telum salutare.’ Et cum dicto restim qua erat intextus, adgredior expedire ac tigillo, quod fenestrae subditum altrinsecus prominebat, iniecta atque obdita parte funiculi et altera firmiter in nodum coacta ascenso grabattulo ad exitium sublimatus et immisso capite laqueum induo. Sed dum pede altero fulcimentum quo sustinebar repello, ut ponderis deductu restis ad ingluviem adstricta spiritus officia discluderet, repente putris alioquin et vetus funis dirumpitur, atque ego de alto recidens Socratem - nam iuxta me iacebat superruo cumque eo in terram devolvor.

nedir, ne bileyim?’ demez mi!

“O an tek hatırladığım, sanki yer yarıldı da yeraltının dibi- ni ve orada beni yutmak için hazır bekleyen Cerberus’u³² gör- düm. Şu iyilik timsali Meroe’nin benim boğazımı merhame- tinden dolayı kesmediğini, tüm vahşetiyle beni çarmıha geril- mem için esirgediğini anladım. [16] Böylece odama geri dönüp beni bir an önce öte tarafa götürecek bir ölüm şekli aramaya başladım. Ama Kader tanrıçası kendimi öldürmem için bu kü- çük karyoladan başka bir silah bahşetmeyince, ‘Ah benim sev- gili karyolam’ dedim, ‘canımdan çok sevdiğim karyolam, sen benimle birlikte bunca cefa çektin, bu gece neler olup bittiği- ni biliyorsun ve tanıksın, benim bu davamda sadece seni suç- suzluğumun tanığı olarak gösterebilirim; bir an önce ölmek isteyen bana kurtuluşumu sağlayacak bir silah ol!’ Bunları söyleyip, ardından karyolanın sıkıca bağlandığı halatı çözme- ye başladım. Bir ucunu içerideki pencerenin altındaki çıkıntıyla bağladım, diğer ucunu sıkıca düğümleyip sağlam bir ilmek yaptım ve kendimi ölüme yollamak için kalkıp kar- yolanın üstüne çıktım ve başımı ilmeğe geçirip ayarladım. İl- mek boğazımı iyice sıkıp solugumun işini bitirsin diye, vücu- dumu olanca ağırlığıyla kaldırarak tam karyolayı tutan ayağı tekmeliyordum ki, çürümüş ve eskimiş olan birdenbire halat kopmasın mı! Paldır küldür aşağı düştüm; dosdoğru yanımda yatan Socrates’in üstüne oturdum; oturmamla birlikte bera- berce yere yuvarlanıverdik.

17 “Et ecce in ipso momento ianitor introrumpit exserte clamitans: ‘Ubi es tu qui alta nocte festinabas et nunc stertis involutus?’”

“Ad haec nescio an casu nostro an illius absono clamore expectatus Socrates exsurgit prior et ‘Non’ inquit ‘inmerito stabularios hos omnes hospites detestantur. Nam iste curiosus dum inopportune irrumpit credo studio rapiendi aliquid clamore vasto marcidum alioquin me altissimo somno excussit.’

“Emergo laetus atque alacer insperato gaudio perfusus et ‘Ecce, ianitor fidelissime, comes et pater meus et frater meus, quem nocte ebrius occisum a me calumniabaris.’ Et cum dicto Socraten deosculabar amplexus.

“At ille, odore alioquin spurcissimi humoris percussus quo me Lamiae illae infecerant, vehementer aspernatur. ‘Apaga te’ inquit ‘fetorem extremae latrinae;’ et causas coepit huius odoris comiter inquirere.

“At ego miser adfecto ex tempore absurdo ioco in alium sermonem intentionem eius denuo derivo et iniecta dextra ‘Quin imus’ inquam ‘et itineris matutini gratiam capimus?’ Sumo sarcinulam et pretio mansionis stabulario persoluto, capessimus viam.

17 “İşte tam o anda kapıcı ciğerlerini patlarcasına bağırarak içeri girdi ve şöyle dedi: ‘Neredesin? Gecenin bir yarısı pek bir acelen vardı, ama şimdi sarıp sarmalanmış horul horul uyuyorsun.’

“Bunun üzerine düşmenin etkisiyle midir, bu adamın akortsuz çılgılığıyla mıdır nedir, ilk doğrulan Socrates oldu ve şöyle dedi: ‘Konukların bütün hancıları iğrenç bulmasına şaşmamak gerekir. İşte şu meraklı adamımız saygısızca içeri damlıyor –kuşkusuz bir şeylerimizi de araklama peşinde– ve şu koca sesiyle, yorgunluktan bitip tükenmiş halde derin derin uyurken beni uyandırıyor.’

“Bir anda sevinç içinde, capcanlı ortalığa fırladım, bu beklenmedik sevincin coşkusuna kapılmış bir halde dedim ki: ‘Bak şuna, benim vefakâr kapıcım, işte benim yoldaşım, babam, kardeşim! Geceleyin, şarhoş olduğun için, bana iftira atarak onu öldürdüğümü söylediğin kişi bu!’ Bunları söylerken de bir yandan Socrates’e sarılıp öpmeye başladım.

“Ama o, şu cadı kadınların üstüme boca ettikleri iğrenç sidiğin kokusundan kafayı yiyip var gücüyle beni itti. ‘Çekil git be! İğrenç hela gibi kokuyorsun!’ dedi ve sonra gülerek bu tiksiniç kokunun nedenini sormaya başladı.

“Ama zavallı ben, o an için budalaca bir şaka yapıp dikkatini başka bir konuya çevirdim. Elinden tutup, ‘Neden sabah erkenden yola çıkmanın keyfini yaşamıyoruz?’ diye sordum. Heybemi topladım ve konaklama ücretimizi ödedim. Sonra yola çıktık.

18 “Aliquantum processeramus, et iam iubaris exortu cuncta conlustrantur. Et ego curiose sedulo arbitrabar iugulum comitis, qua parte gladium delapsum videram; et mecum ‘Vesane,’ aio ‘qui poculis et vino sepultus extrema somniasti. Ecce Socrates integer sanus incolumis. Ubi vulnus, spongia? Ubi postremo cicatrix tam alta, tam recens?’ Et ad illum ‘Non’ inquam ‘immerito medici fidi cibo et crapula distentos saeva et gravia somniare autumant: mihi denique, quod poculis vesperi minus temperavi, nox acerba diras et truces imagines obtulit, ut adhuc me credam cruore humano aspersum atque impiatum.’

“Ad haec ille subridens ‘At tu’ inquit ‘non sanguine sed lotio perfusus es. Verum tamen et ipse per somnium iugulari visus sum mihi. Nam et iugulum istum dolui et cor ipsum mihi avelli putavi; et nunc etiam spiritu deficior et genua quatuor et gradu titubo et aliquid cibatus refovendo spiritu desidero.’

‘En’ inquam “paratum tibi adest ientaculum.” Et cum dicto manticam meam humero exuo, caseum cum pane propere ei porrigo, et “Iuxta platanum istam residamus’ aio.

19 Quo facto et ipse aliquid indidem sumo eumque avide essitantem aspiciens aliquanto intentiore macie atque pallore buxio deficientem video. Sic denique eum vitalis color turbaverat ut mihi prae metu, nocturnas

18 “Biraz yol aldıktan sonra güneş doğdu ve her şey aydınlandı. Ben, merakla ve dikkatle arkadaşımın boğazını ince-liyordum, şu kılıcın içeriye girdiğini gördüğüm kısmını; ve kendi kendime de şöyle diyordum: ‘Ne kaçıksın yahu, bunca bardak şaraba gömülürsen, işte böyle saçma sapan şeyler gö-rürsün düşünde. Bak, Socrates sapaşğlam, sağıklı, tek bir çi-zigi bile yok. Hani yarası, hani sünger? Hatta hani onca derin, taze yarık?’ Sonra ona dönüp dedim ki: ‘Gerçekten de uzman doktorların yiyecek ve içeceklerle mideyi şişirenlerin, uykusun-da korkunç ve sıkıntılı kabuslar göreceğini ileri sürmeleri bo-şa değilmiş. Bana bak, dün gece şarabı biraz fazla kaçırdım, akşam dehşet içinde öyle ürkütücü ve berbat hayaller gördüm ki, hâlâ kendimi insan kanına bulanmış ve kirlenmiş hissediyorum.’

“Bunun üzerine bıyık altı gülümseyerek, ‘Hayır,’ dedi, ‘in-san kanına batmamışsın sen, sidiğe bulanmışsın. Gerçi ben de rüyamda gırtlığım kesilmiş gibi hissettim; çünkü boynumun şurasının çok acıdığını hissettim ve kalbimin yerinden çıktığını sandım; hâlâ nefesim kesiliyor ve dizlerim titriyor, sendele-ye sendeleme yürüyorum; kendime gelmek için biraz bir şey-ler yesem iyi olur!’

“İşte, kahvaltın hazır,” dedim, hemen omuzumdan hey-bemi indirip ona biraz ekmek ve peynir uzattım ve, ‘hadi şu çınarın altına oturalım,’ dedim.

19 “Oturduk. Ben de bir şeyler aldım çantamdan. Onun kılıktan çıkmışçasına yemesini seyrederken biraz dikkatli ba-kınca zayıfladığını gördüm; yüzü cansızlaşmış sapsarı kesil-mişti. Tek kelimeyle ölü gibi sararmış hali onu öylesine değış-

etiam Furias illas imaginanti, frustulum panis quod primum sumpseram, quamvis admodum modicum mediis faucibus inhaereret ac neque deorsum demere neque sursum remeare posset. Nam et brevitās ipsa commeantium metum mihi cumulabat. Quis enim de duobus comitum alterum sine alterius noxa peremptum crederet? Verum ille, ut satis detruncaverat cibum, sitire impatienter coeperat; nam et optimi casei bonam partem avide devoraverat, et haud ita longe radices platani lenis fluvius in speciem placidae paludis ignavus ibat argento vel vitro aemulus in colorem. 'En' inquam 'explere latice fontis lacteo.' Adsurgit, et oppertus paululum pleniorē ripae marginem complicitus in genua adpronat se avidus adfectans poculum. Necdum satis extremis labiis summum aquae rorem attigerat, et iugulo eius vulnus dehiscit in profundum patorem et illa sponsia de eo repente devolvitur eamque parvus admodum comitatur cruor. Denique corpus exanimatum in flumen paene cernuat, nisi ego altero eius pede retento vix et aegre ad ripam superiorem adtraxi, ubi defletum pro tempore comitem misellum arenosa humo in amnis vicinia sempiterna contexti. Ipse trepidus et eximie metuens mihi per diversas et avias solitudines aufugi, et quasi conscius mihi caedis humanae relictā patria et lare ultroneum exilium amplexus, nunc Aetoliam novo contracto matrimonio colo."

tirmişti ki, geceki Öç tanrıçalarını³³ yeniden görüyorum sandım ve acayip korktum. Öyle korkmuşum ki, ekmekten bir lokma alır almaz küçücük olmasına rağmen gırtlığımın tam ortasına yapışiverdi; ne aşağı itebildim ne de yukarı çıkarabildim. Bir de yoldan pek fazla kimsenin gelip geçmemesi korkumu ikiye katladı. Çünkü bir çift yol arkadaşının birisi öldürülünce diğerinin suçsuz olduğuna inanacak birbabayiğit olabilir mi? Socrates tıka basa karnını doyurunca, dayanılmaz derecede susuzluk hissetmeye başladı; çünkü leziz bir peynirden okkalı bir parçayı açgözlüce mideye indirmişti. Çınarın dibinden fazla uzak olmayan bir mesafede sessizce akan bir dere vardı; durgun bir gölü andırıyordu adeta, gümüş ya da cam gibi ıslıl ıslıl parlıyordu rengi. 'İşte,' dedim, "doya doya iç şu derenin süt beyazı sularından.' Kalktı ve bir an ırmağın kıyısında bir düzlük bakındı. Sonra dizlerinin üstüne çöktü ve iştahla içmek için suya eğildi. Daha dudaklarının ucuyla bile suyun üstüne değmemişti ki, boynundaki yara derin bir çukur şeklinde açıldı ve o yaradan birden o sünger tomar halinde çıktı, ardından birkaç damla kan geldi. Cansız kalan bedeni neredeyse nehre kapılıyordu ki, zar zor bir ayağından yakalayıp güçlkle kıyının üstüne çekmeyi başardım. Orada epey bir süre zavallı dostuma ağlayıp durdum, sonra sonsuza değin ırmağın yanında kalsın diye kuma gömdüm. Can korkusuyla o ücra, kuş uçmaz kervan geçmez ıssız yerlerden titreye titreye kaçıp uzaklaştım. Sanki bilerek adam öldürmüşüm gibi, yurdumu, evimi barkımı bırakıp gönüllü bir sürgünlüğe teslim oldum. Şimdi yeniden evlendim ve Aetolia'da³⁴ yaşıyorum."

20 Haec Aristomenes. At ille comes eius, qui statim initio obstinata incredulitate sermonem eius respuebat, "Nihil" inquit "hac fabula fabulosius, nihil isto mendacio absurdus", et ad me conversus: "Tu autem" inquit "vir ut habitus et habitudo demonstrat ornatus accedis huic fabulae?"

"Ego vero" inquam "nihil impossibile arbitror, sed utcumque fata decreverint ita cuncta mortalibus provenire. Nam et mihi et tibi et cunctis hominibus multa usu venire mira et paene infecta, quae tamen ignaro relata fidem perdant. Sed ego huic et credo hercules et gratas gratias memini, quod lepidae fabulae festivitate nos avocavit, asperam denique ac prolixam viam sine labore ac taedio evasi. Quod beneficium etiam illum vectorem meum credo laetari, sine fatigatione sui me usque ad istam civitatis portam non dorso illius sed meis auribus pervecto."

21 Is finis nobis et sermonis et itineris communis fuit. Nam comites uterque ad villulam proximam laevorsum abierunt. Ego vero quod primum ingressui stabulum conspicatus sum accessi et de quadam anu caupona ilico percontor. "Estne" inquam "Hypata haec civitas?" Annuit. "Nostine Milonem quendam e primoribus?" Arrisit, et: "Vere" inquit "primus istic perhibetur Milo, qui extra pomerium et urbem totam colit." "Remoto" inquam "ioco, parens optima, dic oro et

20 Aristomenes işte bunları anlattı. Amia en başından beri inanmamakta inatla ısrar eden arkadaşı onun konuşmasını kale bile almadı ve şöyle dedi: "Hiç bu kadar palavra bir masal duymamıştım, bunun kadar saçma sapan bir yalana hiç rastlamadım!" Sonra bana dönüp dedi ki: "Giyiminden ve halinden, tavrından kültürlü bir bey olduğun anlaşılıyor, yoksa sen de bu masalın doğruluğuna inanıyor musun?"

"Ben her şeyin mümkün olabileceğini düşünüyorum," dedim, "Kader ne yazmışsa, ölümlülerin başına onun geleceğine inanıyorum. Çünkü hem benim, hem senin, hem de bütün insanların başına öyle çok şaşırtıcı, neredeyse hiç olmayacak öyle şeyler gelebilir ki, bunlardan bihaber birine gidip anlatsan inanılabilirliklerini kaybederler. Ben bu adama sadece inanmakla kalmıyorum, Hercules adına, üstüne üstlük bir de ona sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum; çünkü böyle eğlendirici ve çok hoş bir hikâye anlatarak bizi oyaladı; ben de bu sarp ve upuzun yolu hiç yorulmadan, sıkılmadan tamamladım. Bu iyiliğin atımı da sevindirdiğine inanıyorum. Kendisine hiç eziyet çek-tirmedim; kentin kapısına gelinceye kadar yol boyunca onun sırtında değil de kendi kulaklarımın üstünde taşındım san-ki."³⁵

21 Sohbetimiz ve birlikte seyahatimiz böylece sonlanmış oldu; çünkü yol arkadaşımızın her ikisi de yakındaki küçük bir çiftlik evine gitmek üzere yolun soluna saptılar. Ben ise kasabaya girer girmez karşıma çıkan ilk handa durdum ve derhal hanın sahibesi olan yaşlı kadına sorular sormaya giriştim: "Burası Hypata mı?" Kadın, 'evet' der gibi başını salladı. "Buranın tanınmış adamlarından biri olan Milo'yu bilir misin?" Güldü ve "gerçekten de buranın tanınmışlarından biri lafı Mi-

cuiatis sit et quibus deversetur aedibus” “Videsne” inquit “extremas fenestras, quae foris urbem prospiciunt, et altrinsecus fores proximum respicientes angiportum? Inibi iste Milo deversatur, ampliter nummatus et longe opulentus, verum extremae avaritiae et sordis infimae infamis homo. Faenus denique copiosum sub arrabone auri et argenti crebriter exercens, exiguo lare inclusus et aerugini semper intentus, cum uxorem etiam calamitatis suae comite habet, neque praeter unicam pascit ancillulam et habitu mendicantis semper incedit.”

Ad haec ego risum subicio: “Benigne” inquam “et prospicue Demeas meus in me consuluit, qui peregrinaturum tali viro conciliavit, in cuius hospitio nec fumi nec nidoris nebulam vererer.” [22] Et cum dicto modico secus progressus ostium accedo et ianuam firmiter oppessulatam pulsare vocaliter incipio. Tandem adulescentula quaedam procedens, “Heus tu” inquit “qui tam fortiter fores verberasti, sub qua specie mutari cupis? An tu solus ignoras praeter aurum argentumque nullum nos pignus admittere?” “Meliora” inquam “ominare et potius responde an intra aedes erum tuum offenderim.” “Plane,” inquit “sed quae causa quaestionis huius?” “Litteras ei a Corinthio Demea scriptas ad eum reddo.” “Dum annuntio,” inquit “hic ibidem me

lo'ya çok uydu; çünkü kendisi surların dışında, kasabanın tamamen dışında oturur," dedi. "Anacığım, benle eğlenmeyi bırak," dedim, "söyle bana bu adam kimin nesi? Hangi evde oturur?" "Şu en uçtaki pencereleri, görüyor musun?" dedi yaşlı kadın, "hani kasabaya doğru bakıyor, diğer taraftaki kapısı da yanındaki ara sokağa bakıyor? İşte Milo orada oturuyor, para babasıdır kendisi; çok varlıklı bir adam olduğu halde, acayip açgözlüdür ve son derece sefalet içinde yaşayan pinti bir herif olarak bilinir. Yüksek faizle borç para verir ve teminat olarak altın ve gümüş alır. Ama kendisi şu mütevazı evde oturur, bütün zamanını küf tutmuş paralarını saymakla geçirir. Onun bu sefil yaşamını paylaşan bir de karısı vardır. Yanında beslediği tek hizmetçisi genç bir kızdır. Ortalıklarda dilenci kılığında dolanır."

Bu sözler üzerine bir kahkaha attım: "Dostum Demeas³⁶ yaban ellerdeki yolculuğuma başlarken beni böyle bir adamın evine yollamakla bana ne kadar müşfik, ne kadar öngörülü davranmış da haberim yok! Bu adamın evinde ocak dumanıydı, yemek kokusuydu, hiç derdim olmayacak doğrusu!" [22] Bu yorumumu da yaptıktan sonra kısa bir mesafe yürüdüm ve evin girişine vardım. Sımsıkı sürgülenmiş kapıyı avaz avaz bağırarak çalmaya başladım. Sonunda genç bir kız görüldü. "Hey, sen," dedi, "kapıyı böyle yıkar gibi çalan adam, borç para almak için ne tür bir şey getirdin? Yoksa bizim altın ve gümüşten başka bir şeyi rehin kabul etmediğimizi bilmeyen bir tek sen mi kaldın?" "Daha iyi bir kehanette bulun," dedim, "efendin evde mi, değil mi, sen onu söyle!" "Evet, evde," dedi. "Ama niçin soruyorsun?" "Corinthuslu dostu Demeas'ın ona yazdığı bir mektubu getirdim." "Efendime haber verinceye ka-

opperimino.” Et cum dicto rursum foribus oppessulatis intro capessit. Modico deinde regressa patefactis aedibus, “Rogat te” inquit.

Intuli me eumque accumbentem exiguo admodum grabattulo et commodum cenare incipientem invenio. Assidebat pedes uxor et mensa vacua posita, cuius monstratu “En” inquit “hospitium.” “Bene” ego, et ilico ei litteras Demeae trado. Quibus properiter lectis, “Amo” inquit “meum Demeam qui mihi tantum conciliavit hospitem” [23] Et cum dicto iubet uxorem decedere, utque in eius locum assistam iubet, meque etiam nunc verecundia cunctantem arrepta lacinia detrahens, “Asside” inquit “istic. Nam prae metu latronum nulla sessibula ac ne sufficientem supellectilem parare nobis licet.” Feci.

Et sic: “Ego te” inquit “etiam de ista corporis speciosa habitudine deque hac virginali prorsus verecundia generosa stirpe proditum et recte conicerem, sed et meus Demeas eadem litteris pronuntiat. Ergo brevitatem gurgustioli nostri ne spernas peto. Erit tibi adiacens en ecce illud cubiculum honestum receptaculum. Fac libenter deverseris in nostro. Nam et maiorem domum dignatione tua feceris, et tibi specimen gloriosum adrogaris, si contentus lare parvulo Thesei illius cognominis patris tui virtutes aemulaveris, qui non est aspernatus Hecales anus hospitium tenue.”

dar beni burada bekle,” dedi ve kapıları tekrar sürgüleyip içeri girdi ve gözden kayboldu. Çok geçmeden geri gelip kapıyı açtı ve “efendim seni bekliyor,” dedi.

İçeri girdiğimde Milo’yu küçük bir sedire uzanmış, tam akşam yemeğini yemek üzereyken buldum. Eşi de ayaklarının dibinde oturmaktaydı. Önlerinde masanın üzeri bomboş bir vaziyetteydi. Masayı işaret edip “Hoş geldin, buyur,” dedi. “Sağol” dedim ve tez elden Demeas’ın mektubunu ona uzattım. Bir çırpıda mektubu okuyup, “Senin gibi değerli bir konukla tanışmamı sağladığı için Demeas dostuma minnettarım,” dedi. [23] Hemen ardından eşinin oturduğu yerden kalkmasını ve benim onun yerine oturmamı emretti. Ben terbiyem gereği tam reddetmek üzereydim ki, eteğimden tutup çekerek, “Ötur şöyle” dedi, “hırsızların korkusuna ne başka sandalye alabiliyoruz ne de yeterince tabak çanak.” Söylediğini yaptım, oturdum.

Konuşmasını şöyle sürdürdü: “Uygar halinden, tavrından ve genç kızlara özgü mahcubiyetinden soylu bir aileden geldiğini hemen anladım haklı olarak; ayrıca dostum Demeas da mektubunda bundan bahsetmiş. Ne olur fakirhanemizin küçüklüğünün kusuruna bakma. Hemen yanımızdaki şu odayı kendi odanmış gibi kabul buyur. Konukluğunla bizi şerefendir. Senin saygınlığınla evimiz daha da büyüyecektir; ve eğer bu fakirhanemize konuk olmaktan memnun olursan, alçakgönüllüğünü de kanıtlamış olacaksın, çünkü böylece şu yaşlı Hecale’nin mütevazi ev sahipliğini hor görmeyen, babanın adaşı Theseus’un erdemleriyle boy ölçüşebilecekse

Et vocata ancillula, "Photis" inquit "sarcinulas hospitissusceptas cum fide conde in illud cubiculum, ac simul ex promptuario oleum unctui et lintea tersui et cetera hoc eidem usui profer ociter et hospitem meum produc ad proximas balneas; satis arduo itinere atque prolixo fatigatus est."

24 His ego auditis, mores atque parsimoniam ratiocinans Milonis volensque me artius ei conciliare, "Nihil" inquam "rerum istarum, quae itineris ubique nos comitantur, indigemus. Sed et balneas facile percontabimur. Plane quod est mihi summe praecipuum, equo, qui me strenue pervexit, faenum atque ordeum acceptis istis nummulis tu, Photis, emito."

His actis et rebus meis in illo cubiculo conditis pergens ipse ad balneas, ut prius aliquid nobis cibatum prospicerem, forum cupidinis peto inque eo piscatum opiparem expositum video et percontato pretio, quod centum nummis indicaret, aspernatus viginti denariis praestinaui. Inde me commodum egredientem continatur Pythias condiscipulus apud Athenas Atticas meus, qui me post aliquantum multum temporis amanter agnitum invadit, amplexusque ac comiter deosculatus: "Mi Luci," ait "sat pol diu est quod intervisimus te, at hercules exinde cum a Clytio magistro digressi sumus. Quae autem tibi causa peregrinationis huius?" "Crastino die scies" inquam. "Sed quid istud? Voti gaudeo. Nam et lixas et virgas et

Ardından genç hizmetçisini çağırdı ve ona şöyle dedi: "Photis, konuğumuzun çantalarını al ve oradaki yatak odasına dikkatlice yerleştir. Sonra kilerdeki dolaptan sürebileceği yağlardan getir, kurulanma havluları ve neye ihtiyacı varsa çabucak getir. Ardından konuğumuzu al en yakın hamama götür, Yeterince zorlu ve uzun bir yolculuk yaptı, yorgun olmalı."

24 Bunları duyunca Milo'nun ahlakını ve cimriliğini hesaba katarak gözüne daha fazla girmeye çalıştım ve, "Hiç gerek yok bu şeylere," dedim, "yanıma yolda lazım olacak her şeyi aldım. Hamamı da kolaylıkla bulabilirim. Beni asıl düşündüren, beni buralara kadar var gücüyle taşıyan atımın sağlığı. Photis, al şu parayı da biraz saman ve arpa al atıma."

Bu işleri halledip bütün eşyayı o odaya yerleştirdikten sonra hamama doğru yola koyuldum. Ama önce akşam yemeği için biraz nevale almak için pazara daldım. Orada satılık enfes balıklar gördüm. Fiyatlarını sorup, yüz sestertium³⁸ karşılığını alınca pazarlığa giriştim ve yirmi denarii'ye balıkları aldım. Tam pazardan çıkıyordum ki, Attica'daki Atina'dan okul arkadaşım Pythias'la karşılaşmayayım mı! Epey bir süre sonra beni tanıyıp sevgiyle selamladı, sarıldı, dostça öpüp şöyle dedi: "Pollux adına,³⁹ dostum Lucius seninle son görüşmemizden bu yana kaç yıl geçmiş! Hercules adına, en son öğretmenimiz Clytius'a veda ederken görüşmüştük. Hangi rüzgâr attı seni buralara?" "Yarın öğrenirsin,"⁴⁰ dedim, "Aman neler görüyorum? Dilediğin olmuş, kutlarım! Bakıyorum refakatçılarının var, balta taşıyanların da;⁴¹ memur giysisini de geçirmiş-

habitum prorsus magistratui congruentem in te video.”
 “Annonam curamus” ait “et aedilem gerimus et siquid obsonare cupis utique commodabimus.” Abnuebam, quippe qui iam cenae affatim piscatum prospexeramus. Sed enim Pythias, visa sportula succussisque in aspectum planiorem piscibus, “At has quisquiliis quanti parasti?” “Vix” inquam “piscatori extorsimus accipere viginti denarium.”

25 Quo audito statim adrepta dextera postliminio me in forum cupidinis reducens, “Et a quo” inquit “istorum nugamenta haec comparasti?” Demonstro seniculum - in angulo sedebat - Quem confestim pro aedilitatis imperio voce asperrima increpans, “Iam iam” inquit “nec amicis quidem nostris vel omnino ullis hospitibus parcitis, quod tam magnis pretiis pisces frivolos indicatis et florem Thessalicae regionis ad instar solitudinis et scopuli edulium caritate deducitis? Sed non impune. Iam enim faxo scias quem ad modum sub meo magisterio mali debeant coerceri”, et profusa in medium sportula iubet officialem suum insuper pisces inscendere ac pedibus suis totos obterere. Qua contentus morum severitudine meus Pythias ac mihi ut abirem suadens: “Sufficit mihi, o Luci,” inquit “seniculi tanta haec contumelia.”

His actis consternatus ac prorsus obstupidus ad balneas me refero, prudentis condiscipuli valido consilio et nummis simul privatus et cena, lautusque ad hospitium Milonis ac dehinc cubiculum me reporto.

sin üstüne.” Erzak sağlama işiyle uğraşıyorum,” dedi, “ve pazar denetçiliği yapıyorum. Yiyecek bir şeyler satın almak istersen, hizmetindeyim,” dedi. Akşam yemeğine yeterince balık aldığımı düşündüğümünden teklifini nazikçe geri çevirdim. Ama Pythias sepetime baktı ve daha iyi görebilmek için şöyle bir salladı. “Bu çerçöpe kaç para verdin?” “Balıkçıyla zar zor pazarlık yaparak yirmi denarii’ye⁴² satın aldım,” dedim.

25 Bunu işitmesiyle birlikte kolumdan tuttuğu gibi beni gerisin geri pazara götürdü ve, “Hangisinden almıştın bu koşmuş balıkları?” diye sordu. Köşede oturan bir ihtiyarcığı gösterdim. Pythias, makamının kendine verdiği yetkiye dayanarak sert bir sesle adamı azarladı: “Demek yabancıları soyduğunuz yetmiyor, bir de dostlarımızı soyuyorsunuz! Beş para etmeyen balığa bunca fiyat biçerek niçin Thessalia bölgesinin incisi olan kasabamızı terk edilmiş, kayalık bir uçuruma çeviriyorsunuz? Ama sakın cezasız kalacağını sanma! Çünkü bu görevin başında ben varken dolandırıcıların nasıl denetleneceğini sana göstereceğim!” Bunları söyledi ve sepetimi yere döküp emrindeki görevliye balıkların üstüne çıkıp ayaklarıyla hepsini ezmesini buyurdu. Sevgili Pythias bu şiddetli dürüstlük gösterisinden büyük zevk almıştı doğrusu; beni pazardan çıkarmaya çalışırken şöyle diyordu: “Dostum Lucius, ihtiyara bu kadar sövgü yeter de artar bile!”

Bu olanlar karşısında şaşkına dönmüş, bayağı aptallaşmışım; kendimi hamama attım. Benim akıl küpü sınıf arkadaşımın bu sert vaazı sonucunda hem paramdan hem de yiyeceğimden olmuşum. Hamamda yıkanıp paklandıktan sonra Milo’nun evine geri döndüm ve doğruca yatak odama gittim.

26 Et ecce Photis ancilla "Rogat te" inquit "hospes." At ego iam inde Milonis abstinentiae cognitor excusavi comiter, quod viae vexationem non cibo sed somno censerem diluendam. Isto accepto pergit ipse et iniecta dextera clementer me trahere adoritur. Ac dum cunctor, dum moleste renitor, "Non prius" inquit "discedam quam me sequaris", et dictum iure iurando secutus iam obstinationi suae me ingratiis oboedientem perducit ad illum suum grabattulum et residenti: "Quam salve agit" inquit "Demeas noster? Quid uxor? Quid liberi? Quid vernaculi?" Narro singula. Percontatur accuratius causas etiam peregrinationis meae. Quas ubi probe protuli, iam et de patria nostra et eius primoribus ac denique de ipso praeside scrupulosissime explorans, ubi me post itineris tam saevi vexationem sensit fabularum quoque serie fatigatum in verba media somnolentum desinere ac nequicquam, defectum iam, incerta verborum salebra balbuttire, tandem patitur cubitum concederem. Evasi aliquando rancidi senis loquax et famelicum convivium somno non cibo gravatus, cenatus solis fabulis, et in cubiculum reversus optatae me quieti reddidi.

26 Aniden hizmetçi Photis çıkageldi: "Ev sahibin seni davet ediyor," dedi. Ama ben artık Milo'nun cimrilliğini çok iyi bildiğimden, nazikçe özürlerimi sundum ve yol yorgunluğumu yemek yemekle değil de, uyuyarak gidermem gerektiğine karar verdiğimi söyledim. Photis bu sözlerimi Milo'ya iletince bu kez kendisi geldi ve koluma girip kendisiyle gelmem için nazikçe çekıştırmeye başladı. Ben duralayıp mütevazî şekilde ayak direyince, "Benimle gelmezsen şuradan şuraya adımımı atmam," dedi. Sözlerini ant vererek sürdürdü; o kadar inatçıydı ki, istemediğim halde ona uymak zorunda kaldım. Beni o küçük sedirine kadar götürdü. Oraya oturduğumda, "Dostumuz Demeas nasıl?" dedi; "Karısı nasıl ya çocukları? Hizmetkârları?" Tek tek anlattım. Benim yolculuğa çıkma nedenlerimle yakinen ilgilendi. Hepsini iyice açıkladım. Bu kez yurdu, tanınmış şahsiyetlerini çok daha ayrıntılı olarak sormaya başladı, yetmedi valisini bile soruşturdu. Sonunda böyle çetin bir yolculuğun yorgunluğuna bir de bu bitip tükenmez laklaklar eklenince iyiden iyiye bayıldığımı anladı; çünkü konuşmanın tam ortasında uyuklamaya başlayıp iyice kendimden geçtiğimden, boş yere anlaşılmaz ve ahmakça sözler mırıldanır olmuştum. Sonunda yatağıma gitmeme izin verdi. Böylece bu mide bulandırıcı yaşlı adamın sırf laf ebeliği koku, ama açlıktan öldüren yemeğinden kaçıp kurtulmuş oldum. Dedikodudan başka bir şey yemediğimden, yemekten değil de uykudan ağırlaştığımdan, odama çekildim ve kendimi özlemini çektiğim uykunun kucığına bırakıverdim.

1 Ut primum nocte discussa sol novus diem fecit, et somno simul emersus et lectulo, anxius alioquin et nimis cupidus cognoscendi quae rara miraque sunt, reputansque me media Thessaliae loca tenere qua artis magicæ nativa cantamina totius orbis consono orbe celebrentur fabulamque illam optimi comitis Aristomenis de situ civitatis huius exortam, suspensus alioquin et voto simul et studio, curiose singula considerabam. Nec fuit in illa civitate quod aspiciens id esse crederem quod esset, sed omnia prorsus ferali murmure in aliam effigiem translata, ut et lapides quos offenderem de homine duratos et aves quas audirem indidem plumatas et arbores quae pomerium ambirent similiter foliatas et fontanos latices de corporibus humanis fluxos crederem; iam statuas et imagines incessuras, parietes locuturos, boves et id genus pecua dicturas praesagium, de ipso vero caelo et iubaris orbe subito venturum oraculum.

Byrrhena'nın Uyarıları ve Telyphron'un Başına Gelenler

1 Karanlık dağılıp yeni güneş gn mjdelere mjdelemez uyanmamla birlikte yatağımdan kalkmam da bir oldu. Esrarengiz ve şaşırtıcı ne varsa öğrenmek için can atıyordum ve acayip hevesliydim. Thessalia'nın tam merkezinde olduğumu anımsadım; şu bütün dünyanın oybirliğiyle övdüğü büyü sanatına özgü afsunlu sözlerin anayurdu olan yörenin. Ayrıca benim dünya iyisi dostum Aristomenes'in anlattığı öykünün tam da bu kentin bulunduğu alanda geçtiği aklıma geldi. Hem büyük bir beklenti hem de heyecan içinde olduğumdan oldukça tetikte davranıyordum ve her bir nesneyi tek tek merakla incelemeye koyuldum. Bu kentte baktığım hiçbir şeyin, daha önce olduğu gibi göründüğüne inanmıyordum; her şey amansız büyülü bir mırıldanışla başka bir biçime dönüşmüş gibi geliyordu bana: tkezlenmeme sebep olan taşların taş kesmiş insanlar olduğunu düşünüyordum; seslerini işittiğim kuşların tüylü insanlar olduğunu, kentin sınırlarını çevreleyen ağaçların yapraklanmış birer insan olduğunu ve eşmelerdeki suların insan bedenlerinden akığını düşünüyordum. Dahası bir anda heykellerin ve resimlerin etrafta dolaşmaya başlayacağına inanıyordum; duvarların konuşacağını, öküzlerin ve bu cinsten başka hayvanların gelecekte haber vereceğini, gökten ve o ışıklı kreden⁴³ aniden bir kehanet geleceğini sanıyordum.

2 Sic attonitus, immo vero cruciabili desiderio stupidus, nullo quidem initio vel omnino vestigio cupidinis meae reperto cuncta circumibam tamen. Dum in luxum nepotalem similis ostiatim singula pererro, repente me nescius forum cupidinis intuli. Et ecce mulierem quampiam frequenti stipatam famulitione ibidem gradientem accelerato vestigio comprehendo. Aurum in gemmis et in¹ tunicis, ibi inflexum, hic intextum, matronam profecto confitebatur. Huius adhaerebat lateri senex iam gravis in annis, qui, ut primum me conspexit: “Est,” inquit “hercules, est Lucius”, et offert osculum et statim incertum quidnam in aurem mulieris obganniit; “Quin” inquit “etiam ipse parentem tuam accedis et salutas?” “Vereor” inquam “ignotae mihi feminae,” et statim rubore suffusus deiecto capite restiti.

At illa optutum in me conversa: “En” inquit “sanctissimae Salviae matris generosa probitas. Sed et cetera corporis exsecrabiliter ad [regulam qua diligenter aliquid affingunt] amussim congruentia: inenormis proceritas, succulenta gracilitas, rubor temperatus, flavum et inadfectatum capillitium, oculi caesii quidem, sed vigiles et in aspectu micantes, prorsus aquilini, os quoquoersum floridum, speciosus et immeditatus incessus.”

2 Ben böyle kendinden geçmiş, hatta daha çok bu azap çektirici özlemimle uyur gezer bir haldeyken, görmeyi çok arzuladığım şeyden herhangi bir işarete ya da ize rastlamadığım halde her şeyi merakla inceleyerek etrafta' dolanıp duruyordum. Parasını har vurup harman savuran, hovardalık yapan bir mirasyedi gibi kapı kapı gezerken birdenbire bilmeden bir zerzavat pazarına daldım. Yanında bir sürü hizmetkârıyla pazarı gezen bir kadın ilişti gözüme; adımlarımı hızlandırıp ona yetiştim. Takılarına işlenmiş, giysilerine örülmüş altınlardan önemli bir adamın karısı olduğu kesinlikle belli oluyordu. Yılların çökerttiği yaşlı bir adam da kadının yanına yapışmış yürüyordu. Adam beni fark ettiği an çılgınlığı bastı: "Tanrı aşkına, bu Lucius!" dedi ve beni öptü, sonra aniden kadının kulağına fısır fısır belli belirsiz bir şeyler söyledi. "Ne duruyorsun, öyle," dedi, "neden gelip teyzeni selamlamıyorsun?" "Bunu yapmaktan utanıyorum, çünkü bu bayanı tanımıyorum," dedim ve utançtan kıpkırmızı kesildim, başımı öne eğip olduğum yerde öylece kaldım.

Kadın bana dönüp dikkatlice baktı: "Aman tanrım! Şu görgülü tavrını erdem timsali annesi Salvia'dan almış," dedi. "Fiziği de tıpatıp ona benzemiyorsa ne olayım! Uzun boylu, ama orantılı; zayıf, ama canlı, gül pempesi bir cildi var; saçları da sarı, ama yapay değil; gözleri açık mavi, ama kartal gibi, her an tetikte ve keskin bakışlı; yüzünün her yanından sağlık fışkırıyor ve yürüyüşü çekici, ama çok doğal."

3 Et adiecit, "Ego te, o Luci, meis istis manibus educavi - quidni? - parentis tuae non modo sanguinis, verum alimoniarum etiam socia. Nam et familia Plutarchi ambae prognatae sumus et eandem nutricem simul bibimus et in nexu germanitatis una coaluimus. Nec aliud nos quam dignitas discernit, quod illa clarissimas, ego privatas nuptias fecerimus. Ego sum Byrrhena illa, cuius forte saepicule nomen inter tuos educatores frequentatum retines. Accede itaque hospitium fiducia, immo vero iam tuum proprium larem."

Ad haec ego, iam sermonis ipsius mora rubore digesto, "Absit," inquam parens, ut Milonem hospitem sine ulla querela deseram; sed plane, quod officiis integris potest effici, curabo sedulo. Quotiens itineris huius ratio nascetur, numquam erit ut non apud te devertar."

Dum hunc et huius modi sermonem altercamur, paucis admodum confectis passibus ad domum Byrrhenae pervenimus.

4 Atria longe pulcherrima columnis quadrifariam per singulos angulos stantibus attolerabant statuas, palmaris deae facies, quae pinnis explicitis sine gressu pilae volubilis instabile vestigium plantis roscidis delibantes nec ut maneant inhaerent et iam volare creduntur. Ecce lapis Parius in Dianam factus tenet libratam totius loci medietatem, signum perfecte luculentum, veste reflatum, procursu vegetum,

3 Konuşmasına şunları da ekledi: "Ah, Lucius, ben bu ellerimle büyüttüm seni. Neden mi? Çünkü annenle yakın bir akraba olmakla kalmayıp beraberce büyümüştük. Her ikimiz de Plutarchus ailesinin torunlarıydık; aynı sütanne tarafından emzirildik ve içtikleri su ayrı gitmeyen kız kardeşler gibi beraberce büyüdük. Aramızdaki tek fark sosyal konumumuzdu. Çünkü annen çok seçkin bir evlilik yaptı, ben ise kendi halinde bir evlilik.⁴⁴ Ben Byrrhena'yım! Adımın, seni yetiştirenler arasında sıkça kullanıldığını duymuşsundur. Bu yüzden konukseverliğimizden çekinme; bizim evimiz senin evin sayılır.

Onun bu sözleri kızarıklığını gizleyecek zaman tanıdı bana, kendisine şöyle yanıt verdim: "Sevgili teyzeciğim, şimdi ev sahibim Milo'dan ayrılırsam kalbini kırmış olurum. Ama elimden gelen ne varsa azami özen göstererek yapmaya çalışacağım. Ne zaman buraya yolum düşerse sana konuk olmaktan hiç çekinmeyeceğim."

Böyle karşılıklı nezaket dolu bir konuşma tutturmuşken kısa bir mesafe yürümüş ve Byrrhena'nın evine gelmiştik.

4 Evin kabul salonu⁴⁵ muhteşemdi. Her köşesinde sütunlar yükseliyordu ve bu sütunların üstünde palmyeli tanrıçanıninkine⁴⁶ benzer heykeller duruyordu. Bu heykellerin karnatları iki yana açılmıştı, ama hareketsizdi; nemli ayaklarının uçlarına basmışlar, döner kürenin kaygan yüzeyinde öylece duruyorlardı; ama oldukları yere çakılmış izlenimi vermekten çok, sanırsın az sonra kaçacaklardı. İşte o muhteşem görüntü tanrıça Diana'ya benzeyen yontulmuş bir Paros⁴⁷ mermeriydi, dengeli şekilde koca avlunun tam ortasını kaplıyordu.⁴⁸ Hari-kulade bir şekilde parıl parıl parlıyordu; elbisesi rüzgârla şiş-

introeuntibus obvium et maiestate numinis venerabile. Canes utrimquese cus deae latera muniunt, qui canes et ipsi lapis erant. His oculi minantur, aures rigent, nares hiant, ora saeviunt, et, sicunde de proximo latratus ingruerit, eum putabis de faucibus lapidis exire; et - in quo summum specimen operae fabrilis egregius ille signifex prodidit sublati canibus in pectus arduis pedes imi resistunt, currunt priores. Pone tergum deae saxum insurgit in speluncae modum muscis et herbis et foliis et virgultis et sicubi pampinis et arbusculis alibi de lapide florentibus. Splendet intus umbra signi de nitore lapidis. Sub extrema saxi margine poma et uvae faberrime politae dependent, quas ars aemula naturae veritati similes explicuit. Putes ad cibum inde quaedam, cum mustulentus autumnus maturum colorem adflaverit, posse decerpi, et si fontem, qui deae vestigio discurrrens in lenem vibratur undam, pronus aspexeris, credes illos ut rure pendentes racemos inter cetera veritatis nec agitationis officio carere. Inter medias frondes lapidis Actaeon simulacrum curioso optutu in deam versum proiectus iam in cervum ferinus et in saxo simul et in fronte loturam Dianam opperiens visitur.

miş, capcanlı öne doğru atılmış, içeri gireni tanrısalığının tüm haşmetiyle karşılıyor gibiydi. Tanrıçanın her iki yanını av köpekleri koruyordu; bu köpekler de mermerden yapılmıştı. Gözleri tehditkardı; kulakları dikilmiş, burun delikleri genişlemiş ve ağızları da vahşice açılmıştı. Yakınlardan bir yerden bir köpek havlasa ses bu mermer çenelerden geliyor sanırdın. Dahası burada işinin ustası bir heykeltıraş sanatının en büyük kanıtını sergilemişti: köpeklerin göğüslerini havlar gibi yukarı kaldırmış, arka ayaklarını zemine yerleştirmiş, ön ayaklarını koşar halde öne doğru uzatmıştı. Tanrıçanın arkasında bir kaya mağara şeklinde yükseliyordu. Kayadan yosunlar, çimenler, yapraklar ve çalılar sürmüştü; bir yanından asmalar, diğer yanından küçük ağaçlar çıkmıştı. Mağaranın içine düşen heykelin yansı, mermerin parlaklığından dolayı pırıl pırıl parlıyordu. Kayanın alt kenarından elmalar ve ustaca boyanmış üzümler sarkıyordu; doğaya rakip olan sanat gerçeği yansıtırcasına sergilemişti bunları.⁴⁹ Şarap mevsimi sonbahar üzerlerine olgun renkler üflediğindeyanılır ve neredeyse bazılarını yemek için koparabileceğini bile sanırdın. Aşağıya eğilip de, dalgalar halinde hafifçe çırpına çırpına tanrıçanın ayaklarını yalayarak akan suya baksan, kayadan sarkan üzüm salkımlarının gerçekmiş gibi görünmelerini sağlayan bütün diğer özelliklerinin yanında sahiden hareket yeteneğine de sahip olduğuna inanırdın. Mermerden yapılmış yeşil yaprakların ve dalların ortasında Actaeon'un heykeli vardı, mermerden oyulmuş ve suya yansımıştı. Boynu tanrıçaya merakla bakar gibi ileriye doğru uzanmıştı. Hayvan biçimini almak üzereydi; Diana'nın yıkanmak üzere suya adım atmasını beklerken neredeyse geyiğe dönüşmek üzereydi.⁵⁰

5 Dum haec identidem rimabundus eximie delector, "Tua sunt" ait Byrrhena "cuncta quae vides." Et cum dicto ceteros omnes sermone secreto decedere praecipit. Quibus dispulsis omnibus: "Per hanc" inquit, "deam, o Luci carissime, ut anxie tibi metuo et ut pote pignori meo longe provisum cupio, cave tibi, sed cave fortiter a malis artibus et facinorosis illecebris Pamphiles illius, quae cum Milone isto, quem dicis hospitem, nupta est. Maga primi nominis et omnis carminis sepulchralis magistra creditur, quae surculis et lapillis et id genus frivolis inhalatis omnem istam lucem mundi sideralis imis Tartari et in vetustum Chaos summergere novit. Nam simul quemque conspexerit speciosae formae iuvenem, venustate eius sumitur et ilico in eum et oculum et animum detorquet. Serit blanditias, invadit spiritum, amoris profundi pedicis aeternis alligat. Tunc minus morigeros et vilis fastidio in saxa et in pecua et quodvis animal puncto reformat, alios vero prorsus extinguit. Haec tibi trepido et cavenda censeo. Nam et illa urit perpetuum, et tu per aetatem et pulchritudinem capax eius es." Haec mecum Byrrhena satis anxia.

6 At ego curiosus alioquin, ut primum artis magicae semper optatum nomen audivi, tantum a cautela Pamphiles afui ut etiam ultro gestirem tali magisterio me

5 Ben büyük bir keyifle defalarca bu sahneye göz atarken Byrrhena şöyle dedi: "Bu gördüğün her şey senin." Bunu söyledikten sonra özel konuşalım diye diğerlerinin dışarı çıkmasını buyurdu. Herkes gittiğinde şöyle dedi: "İşte bu Tanrıça Diana adına yemin ederim ki, sevgili Lucius'um, senin için kaygılanıyor ve korkuyorum. Sanki benim oğlummuşsun gibi senin önceden uyarılmanı istiyorum. Dikkatli ol! Şu ev sahibim dediğin Milo'nun eşi olan Pamphile denen kadının o aşağılık sanatına ve uğursuz ayartmalarına karşı sıkı önlemler al! Birinci sınıf bir büyücüdür kendisi, ölü falcılığıyla ilgili her tür büyünün ustası olduğuna inanılır. İnce dallara, çakıl taşlarına ve bu çeşit eften püften şeylere üfleyip yıldızlı gökyüzünün tüm ışığını Tartarus'un⁵¹ en derinlerine, ta evrenin başlangıç anına kadar batırmayı bilir. Yakışıklı bir adam görme-sin, cazibesiyle afsunlar ve derhal gözlerini ve tüm dikkatini ona odaklar. İşe ayartmalarla başlar, adamın ruhuna hakim olur ve onu derin bir aşkın ölümsüz kelepçelerine geçirir. Ama en ufak bir direnmeyle karşılaşır ya da kendisinden hoşlanmadıkları için gözünden düşenler varsa, anında onları birer kayaya dönüştürür ya da koyuna veya istediği bir hayvana; hele bazılarında ortada eser bırakmaz. İşte bu yüzden senin için endişeleniyorum ve kendini koruman gerektiğini düşünüyorum. Çünkü o kadın sürekli aşk ateşiyle yanar, sen de bu gençliğin ve yakışıklılığınla tam onun kalemisin." Byrrhena'nın benimle paylaştığı endişeli düşünceleri işte böyleydi.

6 Ama merak kumkuması bir tip olan ben hep heves ettiğim büyü lafını duyar duymaz Pamphile'den sakınmak bir yana dursun, bu tür bir çıraklığa⁵² gönüllü olarak ve seve seve

volens ampla cum mercede tradere et prorsus in ipsum barathrum saltu concito praecipitare. Festinus denique et vecors animi manu eius velut catena quadam memet expedio et, "Salve" propere addito, ad Milonis hospitium perneciter evolo. Ac dum amenti similis celero vestigium, "Age," inquam, "o Luci, evigila et tecum esto. Habes exoptatam occasionem, et voto diutino poteris fabulis miris explere pectus. Aufers formidines pueriles, comminus cum re ipsa naviter congregere, et a nexu quidem venerio hospitis tuae tempera et probi Milonis genialem torum religiosus suspice, verum enimvero Photis famula petatur enixe. Nam et forma scitula et moribus ludicra et prorsus argutula est. Vesperi quoque cum somno concederes, et in cubiculum te deduxit comiter et blande lectulo collocavit et satis amanter cooperuit et osculato tuo capite quam invita discederet vultu prodidit, denique saepe retrorsa respiciens substitit. Quod bonum felix et faustum itaque, licet salutare non erit, Photis illa temptetur."

7 Haec mecum ipse disputans fores Milonis accedo et, quod aiunt, pedibus in sententiam meam vado. Nec tamen domi Milonem vel uxorem eius offendo, sed tantum caram meam Photidem. Suis parabat viscus fartim concisum et pulpam frustatim consectam ambacupascuae iurulenta et, quod naribus iam inde hariolabar, tucetum perquam sapidissimum. Ipsa linea

girebileceğimi hissettim; bana çok pahalıya mal olacağını ve bir sıçrayışta o çukura batacağımı bilmeme rağmen. Sonunda sabırsızlanıp düşüncesizce kendimi Byrrhena'nın elinden, sanki bir zincirden kurtarıyormuşum gibi çektim ve alelacele bir "hoşça kal" deyip hızla Milo'nun evine yöneldim. Deli gibi hızlı adımlarla giderken, "Haydi, ey benim Lucius'um," diyordum kendi kendime, "gözünü dört aç ve kendine hakim ol. Uzun zaman özlemine çektiğin fırsatı yakaladın; hep istemiş olduğun gibi yüreğini harikulade öykülerle besleyebilirsin. Çocukça korkularını bir yana bırak ve mertçe göğüs göğüse çarpış; ev sahibenle herhangi bir aşk ilişkisine girmekten kaçın ve vicdanının sesini dinleyip dürüst bir adam olan Milo'nun evlilik yatağına saygı duy. Bunun yerine biraz gayret gösterirsen evin beslemesi Photis'i elde edebilirsin. Sonuçta eline yüzüne bakılır güzel bir kız, eğlenceli ve çok akıllı. Geçen gece neredeyse uyumak üzereyken kızcağız kalkıp seni şen şakrak yatak odana kadar götürdü; baştan çıkarıcı davranışlarıyla seni yatağına yatırdı ve sevgiyle üstünü örttü; alnına bir öpücük kondururken hiç ayrılmak istemediği yüzünden okunuyordu; durup durup defalarca arkasına baktı. Öyleyse haydi hayırlısı, yolun açık olsun; bu iş pek hayırlı olmasa bile, Photis hedef seçilmeli!"

7 Kendi kendime böyle düşünürken Milo'nun kapısına varmışım bile. Dedikleri gibi yürürken kararımı da vermiştim.⁵³ Evde ne Milo'yu ne de karısını bulabildim, sadece benim sevgili Photis'im vardı. Dolmalık için kıyma haline getirilmiş domuz bağırsakları, dilim dilim kesilmiş etleri ve burun deliklerimin bana söylediği kadarıyla, çok baharatlı bir sucuk pişiriyordu. Ketenden zarif bir elbise giymişti, göğüslerini alt

tunica mundule amicta et russea fasceola praenitente altiuscule sub ipsas papillas succinctula, illud cibarium vasculum floridis palmulis rotabat in circulum, et in orbis flexibus crebra succutiens et simul membra sua leniter illubricans, lumbis sensim vibrantibus, spinam mobilem quatiens placide decenter undabat. Isto aspectu defixus obstupui et mirabundus steti; steterunt et membra quae iacebant ante. Et tandem ad illam "Quam pulchre quamque festive," inquam "Photis mea, ollulam istam cum natibus intorques! Quam mellitum pulmentum apparatus! Felix et certius beatus cui permiseris illuc digitum intingere."

Tunc illa, lepida alioquin et dicacula puella, "Discede," inquit "miselle, quam procul a meo foculo, discede. Nam si te vel modice meus igniculus afflaverit, ureris intime nec ullus extinguet ardorem tuum nisi ego, quae dulce condiens et ollam et lectulum suave quaterere novi."

8 Haec dicens in me respexit et risit. Nec tamen ego prius inde discessi quam diligenter omnem eius explorassem habitudinem. Vel quid ego de ceteris aio, cum semper mihi unica cura fuerit caput capillumque sedulo et puplice prius intueri et domi postea perfrui, sitque iudicii huius apud me certa et statuta ratio: vel quod praecipua pars ista corporis in aperto et in

ta çok hoş, pembe bir bantla toplamıştı. Çiçek gibi elleriyle yemek pişirdiği güveci döndüre döndüre çeviriyor, hiç durmadan yuvarlayarak sallıyor, bu arada da vücudunu hafifçe çalkalıyordu; kalçaları yavaşça titrerken esnek belini yumuşacık büküyor, iç gıcıklayıcı biçimde dalgalandırıyordu. Bu görüntü karşısında olduğum yere mihlandım, afallayıp kaldım; hayran hayran öylece durdum. O ana kadar uyuyan uzuvlarım da hazır ola geçtiler. En sonunda ona dönüp iki laf edebildim: “Sevgili Photis’im, nasıl da muhteşem, nasıl da büyüleyici bir şekilde şu minicik çömleği karıştırıyorsun, kalçalarınla! Ne lezzetli bir yahni pişiriyorsun, kimbilir! Ona parmağını daldıran adam ne şanslı, ne kutlu bir adamdır, tanrım!”

Bunun üzerine Photis şuh ve nükteli bir ifadeyle şöyle dedi: “Çekil şurdan, seni haylaz şey! Benim ocağımdan olabildiğince uzak dur, kaçıl! Hafif de olsa bir kıvılcım sıçrarsa üzerine benden, iliklerine kadar yanarsın ve benden başka kimse senin ateşini söndüremez, bilesin! Yiyeceklere lezzet baharatlar katarım; keyifle çömlek sallamayı da bilirim, bir yatağı da!”

8 Bunları söylerken gözlerimin ta içine baktı ve gülümsedi. Bütün görüntüsünü kafama iyice yazana kadar oradan bir yere ayrılmadım. Başka çekicilikleri üzerine bir şey söylememe gerek yok; çünkü tek saplantım bir kadının başı ve saçları olmuştur; bunları ilkin dışarlarda iyice incelerim, sonra gelir evde gördüklerimi düşünüp acayip zevk alırım. Bu düşüncemin nedeni bellidir ve üzerinde iyice düşünülmüştür: Bir kere insanın başı, bedeninin dıştaki kısmıdır, meydandadır

perspicuo posita prima nostris luminibus occurrit, et quod in ceteris membris floridae vestis hilaris color, hoc in capite nitor natus operatur; denique pleraeque indolem gratiamque suam probaturae lacinias omnes exuunt, amicula dimovent, nudam pulchritudinem suam praebere se gestiunt magis de cutis roseo rubore quam de vestis aureo colore placiturae. At vero - quod nefas dicere, nec quod sit ullum huius rei tam dirum exemplum! si cuiuslibet eximiae pulcherrimaeque feminae caput capillo spoliaveris et faciem nativa specie nudaveris, licet illa caelo deiecta, mari edita, fluctibus educata, licet inquam ipsa Venus fuerit, licet omni Gratiarum choro stipata et toto Cupidinum populo comitata et balteo suo cincta, cinnama flagrans et balsama rorans, calva processerit, placere non poterit nec Vulcano suo.

9 Quid cum capillis color gratus et nitor splendidus illucet et contra solis aciem vegetus fulgurat vel placidus renitet, aut in contrariam gratiam variat aspectum, et nunc aurum coruscans in lenem mellis deprimitur umbram, nunc corvina nigredine caerulus columbarum collis flosculos aemulatur, vel cum guttis Arabicis obunctus et pectinis arguti dente tenui discriminatus et pone versum coactus amatoris oculis occurrens ad instar speculi reddit imaginem gratiorem?

ve dikkat çeker, gözümüze ilk çalınan görüntüdür. İkincisi, çiçekli bir giysinin cıvılcıvıllık renklerinin bedeninin diğer kısımlarında yarattığı çekiciliği, başın kendine özgü doğal parlaklığı başarır. Son olarak, birçok kadın kendine özgü cazibesini sergilemek istediğinde, bütün süslerini çıkarır, elbiselerini soyunur, güzelliğini çıplak gözler önüne sermek ister; elbisesinin altın sarısı renginden çok, pembe beyaz teniyle hoşagideceğini bilir de ondan. Ama olağanüstü güzellikte bir kadının başından saçını kazıyan ve yüzünü doğal görünüşünden sıyrarsan –bunu söylemesi bile dine aykırı bir şeydir ve dilerim bu konuya ilişkin böyle korkunç bir örnek hiç yaşanmasın!– isterse o kadın gökten inmiş olsun, denizden yükselmiş, dalgalardan doğmuş olsun, hatta şöyle söyleyeyim, Venus'un kendisi olsun, etrafı Letafet tanrıçalarının⁵⁴ korusuyla çevrelenmiş ve kendisine Cupido'nun⁵⁵ tüm korusu eşlik ediyor olsun, beline o ünlü kuşağını takmış olsun,⁵⁶ tarçın kokuları saçsın ya da belesanlar serpmiş olsun, bir kez kel olarak ortalığa çıkmayagörsün, kocası Vulcanus'a bile çekici gelemes artık!⁵⁷

9 Kendi hoş rengi içinde, göz alıcı ışıltısıyla parlayan bir kadın saçını düşünün bir de, güneş ışınlarıyla karşılaşınca canlanan ve ateş gibi parlayan ya da hafif hafif güneş ışığını yansıtan! Zaman zaman da birbirine karşıt çekicilikler yaratmak üzere görünümünü değiştirir; altın gibi parlayan bir saç bal rengi yumuşacık gölgeler halinde çöker; bazen kapkara bir saç güvercinlerin boynundaki lacivert tonlarla aşık atmaya kalkar; ya da Arabia'nın⁵⁸ hoş kokulu yağ damlalarına bula nan, sert bir tarağın ince dişleriyle ikiye ayrılıp arkada toplanan bir saç, aşığının gözleriyle karşılaştığında ayna görevini

Quid cum frequenti subole spissus cumulat verticem vel prolixa serie porrectus dorsa permanat? Tanta denique est capillamenti dignitas ut quamvis auro veste gemmis omnique cetero mundo exornata mulier incedat, tamen, nisi capillum distinxerit, ornata non possit audire.

Sed in mea Photide non operosus sed inordinatus ornatus addebat gratiam. Uberes enim crines leniter emissos et cervice pendulos ac dein per colla dispositos sensimque sinuato patagio residentes paulisper ad finem conglobatos in summum verticem nodus adstrinxerat.

10 Nec diutius quivi tantum cruciatum voluptatis eximiae sustinere, sed pronus in eam, qua fine summum cacumen capillus ascendit, mellitissimum illum saviū impressi. Tum illa cervicem intorsit et ad me conversa limis et morsicantibus oculis, "Heus ut, scolastice," ait "dulce et amarum gustulum carpis. Cave ne nimia mellis dulcedinem diutinam bilis amaritudinem contrahas."

"Quid istic" inquam "est, mea festivitas, cum sim paratus vel uno saviolo interim recreatus super istum ignem porrectus assari?" Et cum dicto artius eam complexus coepi saviari. Iamque aemula libidine in amoris parilitatem congermanescenti mecum, iam patentis oris inhalatu cinnameo et occursantis linguae

görür ve ona gerçeğinden daha da hoş bir görüntü yansıtır. Ah, bir de o saç kadının başında kalın, bol bir topuz halinde toplanmaz mı ya da sel gibi akan kıvrımlar halinde boynundan aşağı, sırta doğru dalga dalga bırakılmaz mı! Kısacası bir kadının saç biçimine verdiği önem o denli büyüktür ki, kadın altından giysiler giyse, mücevherlere bulansa veya dünya da ne kadar süs varsa hepsini takıp takıştırırsa, saçına özen göstermemişse asla ona şık giyinmiş denmez.

Photis'imin saç biçimine gelince, hiç özenilmemişti, ama bu özenilmemişlik onun çekiciliğine çekicilik katmıştı. Gür saçları yumuşacık salıverilmiş, başından akarak boynuna yayılmıştı, elbisesinin altın renkli kenarında kısa bir soluk alıp toplanmış ve başının tepesinde topuz haline getirilerek bağlanmıştı.

10 Bu yoğun zevkin kahredici işkencesine daha fazla dayanamadım. Eğilip, saçının başının tepesine yükseldiği yere baldan tatlı bir öpücük konduruverdim. O an boynunu çevirip bana doğru döndü, yandan yandan yakıcı bakışlar fırlatarak: "Ah, seni süt çocuğu," dedi, "tatlı olduğu kadar acı da olan bir lokma tadıyorsun. Dikkat et, bu çok tatlı baldan yiyip de müzmin bir hazımsızlık çekme!"

"Ne olur ki, a güzelim!" dedim, "küçük bir öpücüğünle bana yeniden hayat vereceksen, ateşinde boylu boyunca uzanıp pişmeye çoktan hazırım." Bunu der demez de sımsıkı sarılıp öpmeye başladım. Photis'in aşk ateşi de artık benimkiyle rekabete başladı ve benimki kadar yoğun bir tutkuya yükseldi; aralanmış dudaklarından çıkan soluğu tarçın kokuyordu, dili

inlisu nectareo prona cupidine allibescenti, "Pereo", inquam "immo iam dudum perii, nisi tu propitiaris"

Ad haec illa rursum me deosculato: "Bono animo esto," inquit "nam ego tibi mutua voluntate mancipata sum, nec voluptas nostra differetur ulterius, sed prima face cubiculum tuum adero. Abi ergo ac te compara: tota enim nocte tecum fortiter et ex animo proeliabor."

11 His et talibus obgannitis sermonibus inter nos discessum est. Commodum meridies accesserat et mittit mihi Byrrhena xeniola, porcum opimum et quinque gallinulas et vini cadum in aetate pretiosi. Tunc ego vocata Photide, "Ecce" inquam "Veneris hortator et armiger Liber advenit ultro. Vinum istud hodie sorbamus omne, quod nobis restinguat pudoris ignaviam et alacrem vigorem libidinis incutiat. Hac enim sitarchia navigium Veneris indiget sola, ut in nocte pervigili et oleo lucerna et vino calix abundet."

Diem ceterum lavacro ac dein cenae dedimus. Nam Milonis boni concinnaticiam mensulam rogatus accubueram, quam pote tutus ab uxoris eius aspectu, Byrrhenae monitorum memor, et perinde in eius faciem oculos meos ac si in Avernum lacum formidans deieceram. Sed adsidue respiciens praeministrantem Photidem inibi recreabar animi, cum ecce iam vesperam lucernam intuens Pamphile, "Quam largus" inquit

dilimle buluştuğunda nektar⁵⁹ gibi delip geçiyordu, bana olan tutkusunu denetleyemiyordu. Ona dedim ki: "Ölüyorum hatta neredeyse öldüm, ne olur acı bana!"

Beni yeniden uzun boylu öptükten sonra, "Kaygılanma," dedi, "birlikte paylaştığımız bu özlem beni senin kölen yapıyor, zevkimiz artık daha fazla ertelenemez. İlk ışıklar yanar yanmaz yatak odanda olacağım. O halde şimdi git ve hazırlıklarını yap. Çünkü bütün gece seninle savaşa tutuşacağım, cesurane ve tüm yüreğimle!"

11 Bu şekilde birbirimize takılıp şakalaştıktan sonra ayrıldık. Tam öğle sonrası Byrrhena bana dostluğunu belirten bazı armağanlar yolladı: semiz bir domuz, beş tavuk ve bir fıçı dolusu yıllanmış, kaliteli bir şarap. Photis'i çağırdım ve "Bak!" dedim, "Venus'un sözcüsü ve refakatçisi Liber⁶⁰ de geldi tezelden! Şu şarabın hepsini bugün içip bitirelim ki, utancımızın sebep olduğu çekingenliğimizden bizi kurtarsın ve cinsel hazın ilk hamlelerine girişmemizi sağlasın. Venus'un gemisinin ihtiyacı olan erzak, geceyi uykusuz geçirmek için, kandilde yeterince yağ ve testide yeterli şaraptır."

Günün kalanını hamamda yıkanarak ve sonra da akşam yemeğimi yiyerek geçirdim; çünkü Milo'nun zarif küçük sofrasına davet edilmişim. Byrrhena'nın uyarılarını anımsayarak karısının bakışlarından olabildiğince korunmalı bir yere oturmuştum; sanki Avernus Gölüne⁶¹ bakıyormuşum gibi korku ve endişeyle yüzüne bakıyordum. Ama bu arada masaya hizmet eden Photis'e de göz süzmeyi ihmal etmiyor ve bu şekilde kendime geliyordum. Karanlık bastırıldığında Pamphile gözlerini kandile dikerek, "Yarın sağnak halinde yağmur ya-

“imber aderit crastino,” et percontanti marito qui comperisset istud, respondit sibi lucernam praedicere. Quod dictum ipsius Milo risu secutus, “Grandem” inquit “istam lucerna Sibyllam pascimus, quae cuncta caeli negotia et solem ipsum de specula candelabri contuetur.”

12 Ad haec ego subiciens,: “Sunt” aio “prima huiusce divinationis experimenta. Nec mirum, licet modicum igniculum et manibus humanis laboratum, memorem tamen illius maioris et caelestis ignis velut sui parentis, quid is sit editurus in aetheris vertice divino praesagio et ipsum scire et nobis enuntiare. Nam et Corinthi nunc apud nos passim Chaldaeus quidam hospes miris totam civitatem responsis turbulentat et arcana fatorum stipibus emerendis edicit in vulgum, qui dies copulas nuptiarum affirmet, qui fundamenta moenium perpetuet, qui negotiatori commodus, qui viatori celebris, qui navigiis opportunus. Mihi denique proventum huius peregrinationis inquirenti multa respondit et oppido mira et satis varia: nunc enim gloriam satis floridam, nunc historiam magnam et incredundam fabulam et libros me futurum.”

13 Ad haec renidens Milo “Qua” inquit “corporis habitudine praeditus quove nomine nuncupatus hic iste

ğacak!" dedi. Kocası bunu nasıl bilebildiğini sorunca, kandilin kendisine haber verdiğini söyledi. Bu yanıt üzerine Milo güle- rek karşılık verdi: "Bu kandilde ne yüce bir Sibylla⁶² besliyor- muşuz meğer! Gökyüzünde olanı biteni ve güneşi bile kandi- linin⁶³ üstündeki rasathanesinden gözlemliyor."

12 Araya girip şöyle dedim: "Bu türden bir kehaneti ilk kez yaşıyorum. Hiç şaşılacak bir şey yok. Şu incecik alev kü- çük de olsa, insan elinden çıkmış da olsa, sanki kendi atasıy- mış gibi o büyük ve göksel ateşi tanır. Bu yüzden tanrısal bir sezisle göğün zirvesinde güneşin ne yapacağını kendi kendine bilebilir ve bunu bize haber verebilir. Şu sırada, benim yaşa- dığım Corinthus kentinde, Chaldaealı bir ziyaretçi⁶⁴ şaşkınlık uyandırıcı yanıtlarıyla bütün kenti savaş alanına çeviriyor. Küçük bir ücret karşılığında kaderin gizli kararlarını halka açıklıyor: Hangi gün evlenilirse evlilik bağları daha sağlam olur; hangi gün surların temelleri daha sağlam atılır; bir iş sa- hibi için hangi gün kazanç getirir; karadan seyahat eden bir yolcu için hangi gün hayırlıdır; hangi gün gemi seyahati için uygun olur. Ben de yolculuğumun akıbeti hakkında ona soru sorduğumda, bir sürü şaşırtıcı ve oldukça farklı yanıtlar ver- mişti. Bir yandan şöhretimin epeyce artacağını söylerken, bir yandan da benim büyük bir öykünün, inanılmaz bir masalın ve cilt cilt kitapların kahramanı olacağımı söylemişti."

13 Milo buna güldü ve şöyle sordu: "Şu senin Chaldaealı nasıl biri, adı ne?" "Uzun boylu," dedim, "esmer, adı da

Chaldaeus est?" "Procerus" inquam "et suffusculus, Diophanes nomine." "Ipse est" ait "nec ullus alius. Nam et hic apud nos multa multis similiter effatus, non parvas stipes, immo vero mercedes opimas iam consecutus, Fortunae scaevam, an saevam verius dixerim, miser incidit.

Nam die quadam cum frequentis populi circulo conseptus coronae circumstantium fata donaret, Cerdo quidam nomine negotiator accessit eum, diem commodum peregrinationi cupiens. Quem cum electum destinasset ille, iam deposita crimina, iam profusis nummulis, iam dinumeratis centum denarium quos mercedem divinationis auferret, ecce quidam de nobilibus adulescentulus a tergo arrepsens eum laciniaprehendit et conversum amplexus exosculatur artissime. At ille ubi primum consaviatus eum iuxtim se ut assidat effecit, attonitus et repentinae visionis stupore et praesentis negotii quod gerebat oblitus, infit ad eum, "Quam olim equidem exoptatus nobis advenis?" Respondit ad haec ille alius: "Commodum vespera oriente. Sed vicissim tu quoque, frater, mihi memora quem ad modum exinde, ut de Euboea insula festinus enavigasti, et maris et viae confeceris iter."

Diophanes." "Tamam, ta kendisi!" dedi, "başkası olamaz. O adam bizim kasabamızda da bulunmuş ve birçok kişiye bu türden şaşırtıcı yanıtlar vermişti. Öyle az buz para da kazanmamıştı; çoktan büyük bir servetin sahibi olmuştu bile. Ama Kader bu zavallı adama bir oyun oynadı, daha doğrusu tam anlamıyla zalimce davrandı diyebilirim.

"Bir gün etrafına toplanan büyük kalabalığın arasında, seyircilerin başlarına gelecekleri bildiriyordu ki, Cerdo adında bir satıcı kendisine yaklaştı ve hangi günün seyahate çıkması için uğurlu olacağını öğrenmek istedi. Diophanes bir gün seçip ona söylediğinde, adam da kesesini açtı ve parasını döküp kehanetin ücretini ödemek için yüz denarii⁶⁵ saymaya başladı. İşte tam bu sırada soylu genç bir adam, Diophanes'in arkasından gizlice yanaşıp giysisinden çekiştirmeye başladı. Diophanes arkasını dönünce de hararetle sarılıp öptü. Diophanes de genç adamı öptü ve yanı başına oturttu. Bu beklenmedik karşılaşmanın yarattığı şaşkınlıkla afallayıp, o sırada meşgul olduğu işini gücünü bir anda unuttu ve o gençle konuşmaya daldı: "Ne kadar uzun zamandır gelmeni bekliyordum, bilemezsin! Ne zaman geldin?" Diğeri şöyle yanıtladı: "Daha dün akşam geldim. Ama sen şimdi beni bırak da kendinden söz et, sevgili kardeşim! Euboea Adası'ndan⁶⁶ alelacele denize açıldıktan sonra yolculuğun nasıl geçti bakalım hem denizde hem de karada, anlat."

14 Ad haec Diophanes ille Chaldaeus egregius mente viduus necdum suus, "Hostes" inquit "et omnes inimici nostri tam diram, immo vero Ulixeam peregrinationem incidant. Nam et navis ipsa qua vehebamur, variis turbinibus procellarum quassata, utroque regimine amisso aegre ad ulterioris ripae marginem detrusa praeceps demersa est et nos omnibus amissis vix enatavimus. Quodcumque vel ignotorum miseratione vel amicorum benivolentia contraximus, id omne latrocinalis invasit manus, quorum audaciae repugnans etiam Arignotus unicus frater meus sub istis oculis miser iugulatus est."

"Haec eo adhuc narrante maesto, Cerdo ille negotiator, correptis nummulis suis quod divinationis mercedi destinaverat, protinus aufugit. Ac dehinc tunc demum Diophanes expergitus sensit imprudentiae suae labem, cum etiam nos omnes circumsecus asstantes in clarum cachinnum videret effusos.

"Sed tibi plane, Luci domine, soli omnium Chaldaeus ille vera dixerit, sisque felix et iter dexterum porrigas."

15 Haec Milone diutine sermocinante tacitus ingemescebam, mihiq̃ue non mediocriter suscensebam quod ultro inducta serie inopportunarum fabularum

14 “Bunun üzerine o bizim seçkin Chaldaealı, henüz daha akli başına gelmemişken, dedi ki: ‘Dilerim bütün düşmanlarımızın, bütün rakiplerimin başına böyle korkunç, tıpkı Odysseus’un yolculuğu gibi bir yolculuk gelsin! İlkın, bindiğimiz gemi dört bir yandan esen fırtına girdabında dövüldü de dövüldü, her iki dümenini de yitirdi ve zar zor karşıdaki sahilin yanı bayına kadar ulaştı, ama sonra orada denizin dibini boyladı. Bütün eşyalarımızı yitirmiştik; işte bu halde, güç bela kıyıya yüzmeyi başardık. Daha sonra yabancıların bize acıması sonucunda ya da arkadaşlarımızın gösterdiği şefkatle toplayabildiğimiz ne varsa, bir eşkıya çetesi tarafından çalındı. Onların vahşi saldırılarına benim tek kardeşim Arignotus direnmeye çalıştı, ama zavallı çocuk gözlerimizin önünde boğazı kesilerek öldürüldü!’

“Diophanes başına gelenleri hâlâ üzgün bir şekilde anlatıp duruyordu ki, Cerdo, hani şu satıcı olan adam, kehanetin ücretini ödemek için niyetlendiği paraları yeniden kesesine koydu, arkasına bile bakmadan kaçıp gitti. Neden sonra Diophanes kendine geldi ve hepimizin teker teker kahkahadan kırıldığını görünce yaptığı budalalığın nasıl bir felakete yol açtığının farkına vardı.

“Ama her şey bir yana, üstat Lucius, gerçekten o Chaldaealının sana doğru şeyler söylemiş olmasını dilerim, başka hiç kimseye söylememiş olsa bile! Şans senden yana olsun ve yolculuğun tüm güzelliğiyle devam etsin.”

15 Milo abuk sabuk konuşmasını uzattıkça, ben içten içe sessizce köpürüp duruyordum; boş yere bir dizi yersiz öykünün anlatılmasına yol açtığım ve gecenin büyük bir bölümü-

partem bonam vesperae eiusque gratissimum fructum amitterem. Et tandem denique devorato pudore ad Milonem aio, "Ferat suam Diophanes ille fortunam et spolia populorum rursum conferat mari pariter ac terrae. Mihi vero fatigationis hesternae etiam nunc saucio da veniam maturius concedam cubitum." Et cum dicto facesso et cubiculum meum contendo, atque illic deprehendo epularum dispositiones satis concinnas. Nam et pueris extra limen - credo ut arbitrio nocturni gannitus ablegarentur humi quam procul distratum fuerat. Et grabattulum meum asstitit mensula cenae totius honestas reliquias tolerans, et calices boni, iam infuso latice semipleni, solam temperiem sustinentes et lagoena iuxta orificio caesim deasceato patescens facilis hauritu - prorsus gladiatoriae Veneris antecenia.

16 Commodum cubueram, et ecce Photis mea, iam domina cubitum reddita, laeta proximat, rosa certa et rosa soluta in sinu tuberante. Ac me pressim deosculato et corollis revincto ac flore persperso arripit poculum ac desuper aqua calida iniecta porrigit bibam; idque modico prius quam totum exsorberem clementer invadit, ac relictum paullulatim labellis minuens meque respiciens sorbillat dulciter. Sequens et tertium inter nos

münü ve sağlayacağı en dişe dokunur zevkini de bu şekilde yitirdiğim için kendime iyiden iyiye kızmaya başlamıştım. Sonuçta bütün utanma duygularımı bir yana bırakıp Milo'ya dedim ki: "Bırak Diophanes kaderiyle baş başa kalsın, halktan topladığı ganimetleri bir kez daha denizde, olmadı karada yitirsin! Ben hâlâ dünkü yorucu yolculuğun cefasını çekiyorum. Bu yüzden eğer biraz erken odama çekilirsem beni bağışla n'olur!" Daha bunları söylerken oradan sıvıştım ve hızla yatak odamın yolunu tuttum. Bir kutlama için gereken her tür zarif düzenlemeyle karşılaştım orada. Kölelere şiltelerini kapıdan olabildiğince uzağa sermeleri buyrulmuştu; geceki muhabbetimizi işitecek kadar yakında olmamalarını sağlamak için böyle yapıldığını sanıyorum. Yatağımın yakınında küçük bir masa duruyordu; üstü, akşam yemeğindeki bütün yiyeceklerden artan leziz mezelerle donatılmıştı. Yarıya kadar doldurulmuş, sadece sulandırılmayı bekleyen kocaman şarap kupaları,⁶⁷ onların yanında da şarabın kolayca dökülmesi için ağzı yontulup açılmış bir sūrahi vardı. Bunların hepsi Venus'un gladyatör oyunlarına giriş hamleleri için uygun gereçlerdi.⁶⁸

16 Tam yatağa çıkmıştım ki, Photis hanımını yatağına yatırmış, yüzünde gülücükler saçarak kapıda görünüyordu. Elinde gül demetleri vardı; göğüslerinin arasına da güller tıktırmıştı. Sertçe öptü beni, gül demetlerini boynumun etrafına koydu ve üstüme gül yaprakları serpti. Bir şarap kupası aldı eline, içine sıcak su döktü ve içmem için bana uzattı. Hepsini içip bitirmeden önce nazikçe kupayı elimden aldı ve gözlerini gözlerime dikip kalanını azar azar dudaklarına alıp tatlı tatlı yudumladı. Bir iki derken, üçüncü bir kupayı da devirdik

vicissim et frequens alternat poculum, cum ego iam vino madens, nec animo tantum verum etiam corpore ipso ad libidinem inquires alioquin et petulans, et iam saucius paulisper, inguinum fine lacinia remota inpatientiam Veneris Photidi meae monstrans, "Miserere" inquam "et subveni maturius. Nam, ut vides, proelio quod nobis sine fetiali officio indixeras iam proximante vehementer intentus, ubi primam sagittam saevi Cupidinis in ima praecordia mea delapsam excepi, arcum meum et ipse vigorate tetendi et oppido formido ne nervus rigoris nimietate rumpatur. Sed ut mihi morem plenius gesseris, in effusum laxa crinem et capillo fluente undante rede complexus amabiles."

17 Nec mora cum, omnibus illis cibariis vasculis raptim remotis, laciniis cunctis suis renudata crinibusque dissolutis ad hilarem lasciviam, in speciem Veneris quae marinos fluctus subit pulchre reformata, paulisper etiam glabellum feminal rosea palmula potius obumbrans de industria quam tegens verecundia, "Proeliare" inquit "et fortiter proeliare, nec enim tibi cedam nec terga vertam. Comminus in aspectum, si vir es, derige, et grassare naviter et occide moriturus. Hodierna pugna non habet missionem."

Haec simul dicens incenso grabattulo, super me sensim residens ac crebra subsiliens lubricisque gestibus mobilem spinam quatiens pendulae Veneris fructu me

böyle karşılıklı, elden ele hızla geçire geçire. Şarap iyiden iyiye başıma vurmuştu artık; bir huzursuzluk, bir arsızlık sardı bedenimi, aynı zamanda zihnimi. Bir süre sonra artık yaramın iyice kabardığını hissettim. Giysimi kasıklarımın kadar çektim ve aşkımin sabırsızlığını Photis'ime göstererek, "Acı bana," dedim, "gel, beni çabuk bundan kurtar. Gördüğün gibi, bir rahibin iznini almadan⁶⁹ bana karşı açtığın savaş artık yaklaştı; hazır olda bekliyorum ben de. Zalim Cupido'nun ilk okunun yüreğimin derinliklerine işlediğini hissettiğimde yayımı sımsıkı gerdim ve bu gerginlikten teli kopacak diye ödüm kopuyor, doğrusu! Ama beni daha çok coşturmak için saçlarını salıver, bırak aksın üzerime dalga dalga, sen de aşkla sarıl bana."

17 Bir an bile gecikmeden hızla bütün yemek tabaklarını kaldırdı. Üstünde ne var ne yoksa çıkarttı, saçlarını saldı ve neşeli bir şehvet gösterisiyle kendisini denizin dalgalarında yürüyen Venus'un görüntüsüne bürüdü bir güzel. Hatta bir an gülü andıran küçücük avcuyla o tüysüz yumuşacık yerini kapattı; utandığı için gizlemek değildi niyeti, kasıtlı olarak gölgelemektir. "Haydi dövüş," dedi, "cesurca dövüş. Ne geri çekileceğim ne de sırtımı döneceğim. Gerçek bir erkeksen cepheden saldır ve yakın dövüş. Vahşice saldır ve ölürken öldür. Bugünkü savaşta soluklanacak zaman yok."

Bunları söylerken de yatağa tırmandı, yavaşça üstüne oturdu. Esnek belini yılan gibi hareketlerle kıvıra kıvıra, art arda, bir yukarı bir aşağı zıplamaya başladı ve bu ahenkli birleşmenin verdiği zevkle beni tıka basa doyurdu, ta ki ruhları-

satiavit, usque dum lassissimis animis et marcidis artibus defetigati simul ambo corruimus inter mutuos amplexus animas anhelantes. His et huius modi conluctationibus ad confinia lucis usque pervigiles egimus, poculis interdum lassitudinem refoventes et libidinem incitantes et voluptatem integrantes. Ad cuius noctis exemplar similes astruximus alias plusculas.

18 Forte quadam die de me magno opere Byrrhena contendit, apud eam cenulae interesssem, et, cum impendio excusarem, negavit veniam. Ergo igitur Photis erat adeunda deque nutu eius consilium velut auspiciū petendum. Quae quamquam invita quod a se ungue latius digrederer, tamen comiter amatoriae militiae brevem commeatum indulxit. Sed "Heus tu" inquit "cave regrediare cena maturius. Nam vesana factio nobilissimorum iuvenum pacem publicam infestat. Passim trucidatos per medias plateas videbis iacere, nec praesidis auxilia longinqua levare civitatem tanta clade possunt. Tibi vero fortunae splendor insidias, contemptus etiam peregrinationis poterit adferre."

"Fac sine cura" inquam "sis, Photis mea. Nam praeter quod epulis alienis voluptates meas anteferrem, metum etiam istum tibi demam maturata regressione. Nec tamen incommitatus ibo. Nam gladiolo solito cinctus altrinsecus ipse salutis meae praesidia gestabo."

mız tükenene ve bedenlerimiz iş göremez hale gelinceye kadar. Her ikimiz de aynı anda, yorgunluktan bitip tükenmiş bir halde birbirimize kenetlenmiş, nefes nefese çöküverdik. Bunun gibi pek çok kez çarpışarak, tan yeri ağarana kadar, bütün gece gözümüzü, kırpmadık. Zaman zaman şarap içerek yorgunluğumuzu gidermeye çalıştık, şehvetimizi coşturmaya ve zevkimizi yenilemeye. Bu gece, aynı şekilde geçirdiğimiz nice gecenin sadece başlangıcı oldu.

18 Günlerden bir gün Byrrhena evine yemeğe gelmem için aşırı ısrar etti. Cesurane bir şekilde özürlerimi iletmeye çalıştımsa da, kabul etmedi. Bu yüzden Photis'e gitmem ve onun kararını anlamak için bir kehanet alıyormuşum gibi öğütlerini dinlemem gerekti. Yanından bir an bile ayrılmama gönlü olmadığı halde, yine de bütün içtenliğiyle bu askeri aşk dövüşünden kısa bir süre ayrılmama izin verdi. Ama bana şöyle dedi: "Akşam yemeğinden vakitlece eve dönmeye çalış. Çünkü şu sıra soylu sınıftan kafayı sıyırmış bir alay genç halkın hu-zurunu bozmakta. Caddelerin ortasında cinayete kurban gitmiş insanların cesetlerinin orada burada yattığını göreceksin. Eyalet valisinin güçleri de çok uzakta olduklarından bu büyük katliamdan kenti temizleyemiyor. Senin göze çarpıcı konumun ve onların yabancı bir gezgine saygı göstermemeleri pusuya düşürülmene neden olabilir."

"Lütfen endişelenme Photis'çiğim!" dedim. "İlkin, burada alacağım zevkleri yabancılarla yemek yemeye tercih etmem; ikincisi, eve erken dönerek seni endişelerinden kurtaracağım. Ayrıca yanımda bir destek olmadan da gitmem; çünkü belime taktığım hançerimle güvenliğimi garanti altına almış olacağım."

Sic paratus cenae me committo.

19 Frequens ibi numerus epulonum, et utpote apud primatem feminam flos ipse civitatis. Mensae opipares citro et ebore nitentes, lecti aureis vestibibus intecti, ampli calices variae quidem gratiae sed pretiositatis unius: hic vitrum fabre sigillatum, ibi crustallum impunctum, argentum alibi clarum et aurum fulgurans et sucinum mire cavatum et lapides ut binas; et quicquid fieri non potest ibi est. Diribitores plusculi splendide amicti ferula copiosa scitule sumministrare, pueri calamistrati pulchre indusiati gemmas formatas in pocula vini vetusti frequenter offerre. Iam imlatis luminibus epularis sermo percrebuit, iam risus affluens et ioci liberales et cavillus hinc inde.

Tum infit ad me Byrrhena, "Quam commode versaris in nostra patria? Quod sciam, templis et lavacris et ceteris operibus longe cunctas civitates antecellimus, utensilium praeterea pollemus affatim. Certe libertas otioso, et negotioso quidem advenae Romana frequentia, modesto vero hospiti quies villatica. Omni denique provinciae voluptarii secessus sumus."

Gerektiği gibi önlemimi alıp akşam yemeğine gitmek için yola çıktım.

19 Byrrhena'nın evinde yemeğe katılan insanların sayısı oldukça kabarıktı. Yörenin en seçkin kadınlarının başında geldiğinden kasabanın kaymak tabakası da buradaydı. Limon ağacından ve fildişinden ısıllı parlayan pahalı masalar vardı; sedirleri altın örtülerle örtülmüştü, pahada eşit, ama farklı çecikilikleri olan büyük kadehlerle donanmıştı. Kadehlerden birisi ustaca işlenmişti, bir diğeri kusursuz bir kristaldi; diğerleri parlak gümüşlendi, ısıltılar saçan altındandı, muhteşem şekilde oyulmuş kehribar sarısıydı; içki kapları şeklinde biçim verilmiş değerli taşlardan yapılmıştı bir başkası. Kısacası hayal bile edemeyeceğin ne varsa oradaydı. Çok şık giyinmiş garsonlar büyük bir beceriyle tepeleme yiyecek dolu tabaklardan yiyecek sunuyorlardı; güzel güzel elbiseleriyle kıvrıkcık saçlı oğlanlar, boşalır boşalmaz mücevherler işli kadehlere kaliteli şaraplar dolduruyordu. Işıklar yandığında masadaki sohbet iyice alevlendi; gür kahkahalar atılıyor, yakası açılmadık şakalar yapılıyor, karşılıklı verip verştiriliyordu.

Sonra Byrrhena benimle konuşmaya başladı: "Yolunun bizim memleketimize düşmesinden memnun musun? Bildiğim kadarıyla tapınaklarımız, hamamlarımız ve diğer kamu yapılarımız bütün diğer kentlerinkinden çok daha üstün ve yaşamak için ihtiyacımız olan her şeye de bol bol sahibiz. Burada tatilde olan herkes özgürce dolaşabilir, dışarıdan gelen iş adamları Roma'dakine eşit bir nüfus bulur burada, az parası olan gezgin bir kır evinde konaklayabilir. Kısacası biz rahatlık arayan herkese bütün eyalette bir tatil merkezi gibi hizmet ve-

20 Ad haec ego subiciens, "Vera memoras, nec usquam gentium magis me liberum quam hic fuisse credidi. Sed oppido formido caecas et inevitabiles latebras magicae disciplinae. Nam ne mortuorum quidem sepulchra tuta dicuntur, sed et bustis et rogis reliquiae quaedam et cadaverum praesegmina ad exitiabiles viventium fortunas petuntur; et cantatrices anus in ipso momento choragii funeris praepeti celeritate alienam sepulturam anteverunt."

His meis addidit alius, "Immo vero istic nec viventibus quidem ullis parcitur. Et nescio qui simile passus ore undique omnifariam deformato truncatus est."

Inter haec convivium totum in licentiosos cachinnos effunditur, omniumque ora et optutus in unum quempiam angulo secubantem conferuntur. Qui cunctorum obstinatione confusus indigna murmurabundus cum vellet exsurgere, "Immo, mi Thelyphron," Byrrhena inquit "et subsiste paulisper et more tuae urbanitatis fabulam illam tuam remetire, ut et filius meus iste Lucius lepidi sermonis tui perfruatur comitate."

At ille "Tu quidem, domina," ait "in officio manes sanctae tuae bonitatis, sed ferenda non est quorundam insolentia." Sic ille commotus. Sed instantia Byrrhenae, quae eum adiuratione suae salutis ingratis cogebat effari, perfecit ut vellet.

20 Bu iddiasını onaylayarak şöyle yanıt verdim: "Söylediğin şeyler çok doğru. Dünyanın hiçbir yerinde buradaki kadar asla özgür olmadığımı inanıyorum. Ama büyü sanatının kaçınması mümkün olmayan o karanlık kovuklarından çok korkuyorum.⁷⁰ Ölülerin gömütlerinin bile güvenli olmadığı söyleniyor; üstelik insan artıkları, kopuk kopuk cesetler, yaşayanların başına ölümcül bir bela getirmesi için mezarlardan ve odun yığınlarından⁷¹ elde ediliyor. Bir ceset gömülmek üzere taşınıırken, tam o anda yaşlı cadılar herkesten önce uçarcasına hızla gelip gömülmeye engel oluyorlar.

Benim bu sözlerime bir başkası şöyle bir eklemede bulundu: "Yahu, sen ne diyorsun? Burada onlar yaşayan insanı bile rahat bırakmaz. Daha geçenlerde başından bu tür bir olay geçen bir adam vardı; yüzünün şekli şemali bozulmuştu, parça parça kopmuştu."

Bu sözler üzerine bütün masada küstahça bir kahkaha koptu ve bütün yüzler bir köşede kendine kendine yaslanmış duran adama çevrildi. Bütün dikkatlerin kendisinde toplanmasından rahatsız olan adam bu kırıncı davranış karşısında bir şeyler mırıldanıp gitmek üzere davrandı. Ama Byrrhena kendisini engelledi ve şöyle dedi: "Hayır, gitme, sevgili Thelyphron. Bir süre kal ve her zamanki nezaketinle başından geçen öyküyü bir kez daha anlat ki, oğlum Lucius senin o sevimli konuşmanın sıcaklığından keyif alsın."

Thelyphron şöyle yanıtladı: "Soylu hanımefendim, senin kusursuz terbiyene diyecek sözüm yok, ama burada bulunan bazı kişilerin küstahlığına dayanmam olanaksız." Adamın bütün keyfi kaçmıştı. Ama Byrrhena ısrar etti ve yaşamı üzerine yemin edip adamın isteksizliğini giderdi ve en sonunda konuşmaya rıza göstermesini sağladı.

21 Ac sic aggeratis in cumulum stragulis, et effultus in cubitum suberectusque in torum porrigit dexteram, et ad instar oratorum conformat articulum duobusque infimis conclusis digitis ceteros eminens porrigens et infesto pollice clementer surrigens infit Thelyphron:

“Pupillus ego Mileto profectus ad spectaculum Olympicum, cum haec etiam loca provinciae famigerabilis adire cuperem, peragrata cuncta Thessalia fuscis avibus Larissam accessi. Ac dum singula pererrans tenuato admodum viatico paupertati meae fomenta conquiro, conspicio medio foro procerum quendam senem. Insistebat lapidem claraque voce praedicabat, siqui mortuum servare vellet, de pretio liceretur. Et ad quempiam praetereuntium “Quid hoc” inquam “comperior? Hicine mortui solent aufugere?”

“Tace,” respondit ille. “Nam oppido puer et satis peregrinus es, meritoque ignoras Thessaliae te consistere, ubi sagae mulieres ora mortuorum passim demorsicant, eaque sunt illis artis magicae supplementa.”

22 Contra ego: “Et quae, tu” inquam “dic sodes, custodela ista feralis?”

“Iam primum” respondit ille “perpetem noctem eximie vigilandum est exsertis et inconivis oculis semper in cadaver intentis, nec acies usquam devertenda, immo

21 Thelypheron sedirin örtülerini üst üste koyup yükseltti ve dirseğiyle onlara dayanarak sedirin üzerinde şöyle bir doğruldu. Sonra parmaklarını hatiplerin yaptığı gibi biçimlendirip sağ kolunu uzattı; alttaki iki küçük parmağını içe büküp diğerlerini uzattı ve başparmağıyla kibarca, ama suçlayıcı bir tarzda yukarıyı işaret etti ve başladı anlatmaya:

“Çocukken Olympia’daki oyunları⁷² seyretmek amacıyla Miletus’tan yola çıkmıştım. Bu ünlü eyaletin bu yöresini görmeyi çok istediğim için Thessalia’yı baştan sona dolaştım ve kötü bir saatte Larissa’ya⁷³ vardım. Harçlığım neredeyse bitmek üzereydi; bu yüzden fukaralığıma bir çare bulmak için kentin her tarafında dolanıp duruyordum. Forumun ortasında duran uzun boylu, yaşlı bir adam gözüme ilişti. Adam bir kayanın üstünde dikilmiş yüksek sesle, bir ölüye bekçilik etmek isteyen bir kişinin büyük para kazanacağını söylüyordu. Oradan geçen birine, “Doğru mu işittim acaba?” diye sordum, “Bu kentte ölüler hep böyle firar mı eder?”

“ ‘Sus!’ dedi adam, ‘sen daha çocuksun ve üstelik yabancı-sın, doğal olarak Thessalia’da olduğunun farkında değilsin. Burada cadı kadınlar ölülerin yüzlerini ısırır ve kopardıkları parçaları büyülerine malzeme yaparlar.’

22 “Adamın bu sözlerine karşılık, ‘Ölülere bekçilik yapmak ne anlama geliyor, lütfen söyler misin?’ dedim.

“ ‘Her şeyden önce bütün gece tamamen uyanık kalacaksın,’ diye yanıtladı adam, ‘gözlerini fal taşı gibi açarak hiç kırpmadan hep cesede bakacaksın. Bakışlarını bir an bile başka ta-

ne obliquanda quidem, quippe cum deterrimae versipelles in quodvis animal ore converso latenter arrepant, ut ipsos etiam oculos Solis et Iustitiae facile frustrentur. Nam et aves et rursum canes et mures, immo vero etiam muscas induunt. Tunc diris cantaminibus somno custodes obruunt. Nec satis quisquam definire poterit quantas latebras nequissimae mulieres pro libidine sua comminiscuntur. Nec tamen huius tam exitiabilis operae merces amplior quam quaterni vel seni ferme offeruntur aurei. Ehem et - quod paene praeterieram - siqui non integrum corpus mane restituerit, quidquid inde decerptum deminutumque fuerit, id omne de facie sua desecto sarcire compellitur.”

23 “His cognitis animum meum commasculo et ilico accedens praeconem, ‘Clamare’ inquam ‘iam deisne. Adest custos paratus. Cedo praemium.’ ‘Mille’ inquit ‘nummum deponentur tibi. Sed heus, iuvenis, cave diligenter principum civitatis filii cadaver a malis Harpyiis probe custodias.’ ‘Ineptias’ inquam ‘mihi narras et nugas meras. Vides hominem ferreum et insomnem, certe perspicaciorem ipso Lynceo vel Argo et oculeum totum.’

Vix finieram et ilico me perducit ad domum quampiam, cuius ipsis foribus obsaeptis per quendam brevem posticulam intro vocat me et, conclave quoddam

rafa çevirmeyeceksin ve hatta gözlerini döndürmeyeceksin bile. Çünkü bu iğrenç cadalozlar herhangi bir hayvanın biçimine girerek dış görünüşlerini değiştirir ve öyle usulca şüzülürler ki içeriye, Güneş tanrısının, Adalet tanrıçasının bile⁷⁴ gözlerinden kaçabilirler. Kuşların biçimini alırlar, sonra bir anda köpek oluverirler ya da bir fare, hatta bir sinek bile olabilirler. Sonra tüyler ürpertici büyü sözleriyle gözcüleri uykuya yenik düşürürler. Bu aşağılık kadınların kendi şehvetli arzularını gerçekleştirmek için yarattıkları gizli tuzaklarının sayısını hiç kimse oturup tam olarak hesaplayamaz. Bu kadar tehlikeli bir iş için teklif edilen ücret de dört, hadi bilemedin altı altını geçmez. Ha, az kalsın söylemeyi unutuyordum; eğer bekçi sabahleyin cesedi tam tamına teslim edemezse, cesetten koparılan ya da kesilen bir organı, kendi yüzünden kesilen bir parçayla yamamaya zorlanır.'

23 "Bunları duyunca bütün cesaretimi toplayıp doğruca çığırkanın yanına gittim ve dedim ki, 'Bağırmaktan vazgeç. İşte gözcün burada, hazır. Ücreti görelim.' 'Sana önden bin sesters verilecek,' dedi adam, 'ama bak şimdi genç adam, dikkatli ol! Bu ceset kentin ileri gelen ailelerinden birinin oğlu. Onu şu iğrenç Harpy'lerden⁷⁵ iyi koru sakın!' 'Boş ve saçma sapan şeyler söylüyorsun bana,' dedim, 'karşında demirden bir adam görüyorsun, uyku nedir bilmez, Lynceus'dan veya Argus'tan⁷⁶ bile daha keskin görüşlü; her yanım göz kesilmiştir benim.'

"Konuşmamı bitirmemle adamın beni alıp alelacele giriş kapısı sürgülü bir eve götürmesi bir oldu. Ufacık bir arka kapıdan içeriye çağırdı beni ve pencereleri sıkı sıkıya kapatıldığı

reserans obseratis luminibus umbrosum demonstrat matronam flebilem fusca veste contextam. Quam propter assistens, "Hic" inquit "auctoratus ad custodiam mariti tui fidenter accessit." At illa crinibus antependulis hinc inde dimotis etiam in maerore luculentam proferens faciem meque respectans, "Vide oro" inquit "quam expergite munus obeas." "Sine cura sis", inquam. "Modo corollarium idoneum compara."

24 "Sic placito consurrexit et ad aliud me cubiculum inducit. Ibi corpus splendentibus linteis coopertum introductis quibusdam septem testibus manu revelat et diutine insuper flecto obtestata fidem praesentium singula demonstrat anxie, verba concepta de industria quodam tabulis praenotante. 'Ecce' inquit 'nasus integer, incolumes oculi, salvae aures, inlibatae labiae, mentum solidum. Vos in hanc rem, boni Quirites, testimonium perhibetote.' Et cum dicto consignatis illis tabulis facessit.

At ego: 'Iube,' inquam 'domina, cuncta quae sunt usui necessaria nobis exhiberi.' 'At quae' inquit 'ista sunt?' 'Lucerna' aio 'praegrandis et oleum ad lucem luci sufficiens et calida cum oenophoris et calice cenarumque reliquis discus ornatus." Tunc illa capite quassanti: 'Abi,' inquit 'fatue, qui in domo funesta cenas et partes requiris, in qua totiugis iam diebus ne fumus quidem visus est ullus. An istic commissatum te

için iyice kararmış bir odayı açtı ve siyahlar giyinmiş ağlamakta olan bir kadını işaret etti. Kadına yaklaşarak, 'Bu adam kendisini kocana gözcülük etmeye memur etti ve kendisine güvenerek geldi,' dedi. Kadın her bir yanından sarkan saçlarını kaldırdı ve kederliyen bile çekici olan yüzünü açtı. Bana bakıp şöyle dedi: 'Lütfen son derece tetikte durarak görevini yerine getir.' 'Endişelenme,' dedim, 'sadece uygun bir bahşişi hazır edin yeter!'

24 "Antlaşma sağlandıktan sonra yerinden kalkıp beni başka bir yatak odasına götürdü. İçeriye getirdiği yedi tanığın huzurunda, üstüne parlak ketenden bir çarşaf örtülmüş cesedin örtüsünü kendi elleriyle açtı. Uzun süre başında ağladıktan sonra, orada bulunanları tanıklığa çağırarak, titreye titreye cesedin her bir parçasını gösterdi. Bu sırada birisi de canlı başla bir levhaya parçaların resmi envanterini çıkarmaya çalışıyordu. 'İşte bak,' diyordu, 'burun tamam, gözler zarar görmemiş, kulaklar sağlam, dudaklara dokunulmamış, çene tek parça. Saygın yurttaşlarım, bu duruma tanıklık ediniz.' Bunları söyledi, levhalar mühürlendi ve kadın gitmeye hazırlandı.

"Ben kadına şöyle dedim: 'Bayan, lütfen ihtiyacım olan ne varsa, getirilmesini emret.' 'Ne tür şeyler bunlar?' diye sordu kadın. 'Büyük bir kandil, gün ışıyınca kadar aydınlatmaya yetecek yağ, şarap dolu testilerle birlikte sıcak su, bir kupa ve akşam yemeğinizden artanlarla dolu bir tabak,' diye yanıtladım. Bunun üzerine kadın başını sallayıp, 'Çekil şuradan, aptal!' dedi, 'bir yas evinde akşam yemeği ve artıklarını mı arıyorsun? Bu evde yas günlerinin bitimine kadar tek bir dumanın bile tüttüğünü göremezsin. Buraya eğlenceye mi geldi-

venisse credis? Quin sumis potius loco congruentes luctus et lacrimas?' Haec simul dicens respexit ancillulam et 'Myrrhine,' inquit 'lucernam et oleum trade confestim et incluso custode cubiculo protinus facesse.'

25 "Sic desolatus ad cadaveris solacium perfrictis oculis et obarmatis ad vigilias, animum meum permulcebam cantationibus, cum ecce crepusculum et nox provecta et nox altior et dein concubia altiora et iam nox intempesta. Mihique oppido formido cumulator quidem, cum repente introrepens mustela contra me constitit optutumque acerrimum in me destituit, ut tantillula animalis prae nimia sui fiducia mihi turbarit animum. Denique sic ad illam 'Quin abis,' inquam 'inpurata bestia, teque ad tui similes musculos recondis, antequam nostri vim praesentariam experiaris? Quin abis?'

"Terga vertit et cubiculo protinus exterminatur. Nec mora cum me somnus profundus in imum barathrum repente demergit, ut ne deus quidem Delphicus ipse facile discerneret duobus nobis iacentibus, quis esset magis mortuus. Sic inanimis et indigens alio custode paene ibi non eram.

26 Commodum noctis indutias cantus perstrepebat cristatae cohortis. Tandem expergitus et nimio pavore perterritus cadaver accurro, et admoto lumine revelataque eius facie rimabar singula, quae cuncta

ğini sanıyorsun? Niçin kendini bulunduğun yere uydurup yas tutup ağlamıyorsun?" Bunları söylerken de küçük bir hizmetçi kıza bakıp emirler verdi: 'Myrrhine, çabuk kandili ve yağı ver. Şu bekçiyi de bu odaya kilitle ve bir an önce de çık git.'

25 "Bir cesedi teselli etmek için tek başıma bırakılmışım. Gözlerimi ovuşturup onları geceki nöbetlerine hazırladım. Şarkılar söyleyip heyecanımı yatıştırmaya çalıştım; karanlık çöktü ve akşam oldu. Karanlık gittikçe bastırdı, yatma vakti geldiğinde, hava iyiden iyiye karardı ve en sonunda gece ölüm sessizliğine büründü. Heyheylerim gelmeye başlamıştı ki, birden bir samur girdi içeriye, karşımda durup delici bakışlarıyla gözlerini dikip bana baktı. Böyle küçücük bir hayvandan beklenmeyecek derecede öylesine büyük bir güveni vardı ki kendisine, sinirlerimi altüst etti. Neden sonra ona çıkıştım: 'Çekil git, seni iğrenç yaratık! Dayağımı yemeden, akraban fa-relerin yanına gidip kaybolur musun? Hâlâ gitmiyor musun?'"

"Gerisin geriye döndü ve hemen odadan tüydü. Çok geçmeden derin bir uyku beni birdenbire dipsiz bir uçuruma sürükledi. Delphoilu tanrı" bile orada yatan iki kişiden hangisinin daha fazla ölü olduğunu kolayca ayırt edemezdi. Öyle cansızdım ve bana bakacak bir başka bekçiye o kadar ihtiyacım vardı ki, adeta artık orada yoktum.

26 "İbikli horozların ötüşleri tam gecenin istilasına ateşkes ilan ediyordu ki, en sonunda uyandım. Telaşa kapılmışım; büyük bir korkuyla cesede koştum. Kandili yaklaştırıp yüzünü açtım ve tek tek bütün parçalarını dikkatlice inceledim,

convenerant. Ecce uxor misella flens cum hesternis testibus introrumpit anxia, et statim corpori superruens multumque ac diu deosculata sub arbitrio luminis recognoscit omnia, et conversa Philodespotum requirit actorem. Ei praecipit bono custodi redderet sine mora praemium. Et oblato statim, 'Summas' inquit 'tibi, iuvenis, gratias agimus et hercules ob sedulum istud ministerium inter ceteros familiares dehinc numerabimus.'

"Ad haec ego insperato lucro diffusus in gaudium et in aureos refulgentes, quos identidem in manu mea ventilabam, attonitus, 'Immo,' inquam 'domina, de famulis tuis unum putato, et quotiens operam nostram desiderabis, fidenter impera.'

"Vix effatum me statim familiares, omen nefarium exsecrati, raptis cuiusque modi telis insequuntur: pugnis ille malas offendere, scapulas alius cubitis inpingere, palmis infestis hic latera suffodere, calcibus insultare, capillos distrahere, vestem discindere. Sic in modum superbi iuvenis Aoni vel Musici vatis Piplei laceratus atque discerptus domo proturbor.

27 Ac dum in proxima platea refovens animum infausti atque improvidi sermonis mei sero reminiscor dignumque me pluribus etiam verberibus fuisse merito

hepsi yerli yerindeydi. Sonra adamın zavallı karıcığı ağlaya ağlaya girdi içeri, yanında dünkü tanıkları da vardı ve endişe içindeydi. Hemen cesedin üstüne kapanıp uzun uzadıya ve tutkuyla öptü. Kandilin hakemliğinin ışığında her şeyini teker teker inceledi. Sonra döndü ve kâhyası Philodespotus'u çağırdı. Ona bu sadık bekçiye gecikmeden ödülünü vermesini söyledi. Adam derhal parayı bana verdi ve 'Sana minnettarız, genç adam,' dedi, 'Hercules adına, bu görevi hakkıyla yerine getirdiğin için, şu andan itibaren artık seni en yakın dostlarımız arasında sayıyoruz.'

"Bu beklenmedik kazançtan dolayı sevinçten elim ayağım boşanmış, bu çil çil altınlar karşısında afallayıp kalmıştım. Onları elimde defalarca şingırdattım. 'Sevgili bayan, beni dostların arasında değil de hizmetkârların arasında gör. Ne zaman yardımına ihtiyacın olursa beni güvenle çağır.'

"Bu sözler ağızımdan dökülür dökülmez birden bütün ev halkı geleceğe dair yaptığım bu çirkin teklifime beddualar ederek ellerine geçirdikleri silahlarla bana saldırmaya başladı. Birisi yumruklarıyla çenelerime vurdu, diğeri dirseklerini kürek kemiklerime geçirdi, bir başkası avuç içleriyle kaburgalarımı deldi; ayaklarıyla tekmelediler, saçlarımı çektiler, giysilerimi çıkardılar. Evin dışına fırlatıldım, şu kibirli Aonialı genç ya da şu Pierialı ozan gibi⁷⁸ parçalanıp dağılmış bir halde.

27 "Evin yanındaki sokakta gücümü yeniden toparlamaya çalıştım. Bu arada geç de olsa, sözlerimin uğursuz bir kehanet olduğunu ve düşüncesizce söylendiğini fark ettim ve bu dövüldüğümünden daha fazla dövülmeyi hak ettiğimi anladım.

consentio, ecce iam ultimum defletus atque conclamatus processerat mortuus, rituque patrio, utpote unus de optimatibus, pompa funeris publici ductabatur per forum. Occurrit atratus quidam maestus in lacrimis genialem canitiem revellens senex, et manibus ambabus invadens torum voce, contenta quidem sed adsiduus singultibus impedit, 'Per fidem vestram,' inquit 'Quirites, per pietatem publicam, perempto civi subsistite et extremum facinus in nefariam scelestamque istam feminam severiter vindicate. Haec enim nec ullus alius miserum adolescentem, sororis meae filium, in adulteri gratiam et ob praedam hereditariam extinxit veneno.'

"Sic ille senior lamentabiles questus singultum instrepebat. Saevire vulgus interdum et facti verisimilitudine ad criminis credulitatem impelli. Conclamant ignem, requirunt saxa, famulos ad exitium mulieris hortantur. Emeditatis ad haec illa fletibus quamque sanctissime poterat adiurans cuncta numina, tantum scelus abnuebat.

28 "Ergo igitur senex ille: 'Veritatis arbitrium in divinam providentiam reponamus. Zatchlas adest Aegyptius propheta primarius, qui mecum iam dudum grandi praemio pepigit reducere paulisper ab inferis spiritum corpusque istud postliminio mortis animare.'

Çok geçmeden cenaze evden dışarı çıkartıldı, son kez ağlandı ve bağırıp çağrıldı. Ölen adam toplumun önde gelenlerinden biri olduğundan, ataların töresine uygun olarak kalabalık bir cenaze alayı eşliğinde forumdan geçirilerek götürülüyordu. O sırada siyahlar giyinmiş yaşlı bir adam koşarak geldi; kederler içindeydi, ağlıyor, soylu kır saçlarını yoluyordu. İki eliyle tabuta sarılıp aşırı duygulu bir tonda ve sık sık hıçkırıklarla kesilen bir sesle şöyle dedi: 'Soylu yurttaşlarım, kendi onurunuz adına, toplumumuza duyduğumuz derin bağlılık adına, şu öldürülen hemşerinize yardımcı olun ve o ahlaksız ve günahkâr kadından, işlediği bu en kötü cinayetin acımasız şekilde öcünü alın. Bu zavallı adamı, kız kardeşimin oğlunu, aşığının gözüne girmek ve mirasına konmak için, ondan başkası zehirlemiş olamaz.'

"Yaşlı adam her birimize tek tek yüksek sesle ve gözyaşları dökerek yakındı. Kalabalık kızmaya başlamıştı. Bu suçlamanın akla yatkın oluşu, böyle bir cinayete inanmalarına sebep olmuştu. Kadının işini bitirmek için bas bas bağırarak ateş istiyorlardı, taşlar arıyorlardı. Ama o bu saldırıyı sahte gözyaşlarıyla karşıladı ve böyle vahşi bir cinayet işlemediğine dair bütün tanrılar adına, elinden geldiği kadarıyla huşu içinde yeminler etti.

28 "Yaşlı adam yeniden konuşmaya başladı: 'Gerçeğin yargısını, tanrıların öngörüsüne'⁷⁹ bırakalım. Zatchlas diye bir adam var burada, kendisi yüksek rütbeli Mısırlı bir rahip.⁸⁰ Daha demin yeğenimin ruhunu ölülerin dünyasından bir süreligine geri çağırarak ve bedenini ölmeden önceki haliyle yeniden canlandırmak için benimle yüksek bir fiyata anlaşma

Et cum dicto iuvenem quempiam linteis amiculis iniectum pedesque palmeis baxeis inductum et adusque deraso capite producit in medium. Huius diu manus deosculatus et ipsa genua contingens, 'Miserere,' ait 'sacerdos, miserere. Per caelestia sidera per inferna numina per naturalia elementa, per nocturna silentia et adyta Coptitica et per incrementa Nilotica et arcana Memphitica et sistra Phariaca, da brevem solis usuram et in aeternum conditis oculis modicam lucem infunde. Non obnitimur nec terrae rem suam denegamus, sed ad ultionis solacium exiguum vitae spatium deprecamur.'

"Propheta sic propitiatus herbulam quampiam ob os corporis et aliam pectori eius imponit. Tunc orientem obversus, incrementa Solis augusti tacitus imprecatus, venerabilis scaenae facie studia praesentium ad miraculum tantum certatim arrexerit.

29 Immitto me turbae socium et pone ipsum lectulum editiorem quendam lapidem insistens cuncta curiosis oculis arbitrabar. Iam tumore pectus extolli, iam salebris vena pulsari, iam spiritu corpus impleri; et assurgit cadaver, et profatur adulescens: 'Quid, oro, me post Lethea pocula iam Stygiis paludibus innatantem ad momentariae vitae reducitis officia? Desine iam, precor, desine ac me in meam quietem permitte.'

yaptı. Bunları söylerken keten giysiler giyinmiş,⁸¹ ayaklarına hurma yapraklarından örülmüş bir sandalet geçirmiş ve kafası tamamen kazınmış⁸² genç bir adamı ortaya getirdi. Yaşlı adam onun ellerini öptü bir süre ve dizlerine sarıldı: 'Acı bize, ey rahip, acı!' dedi. 'Gökteki yıldızlar, yeraltındaki ilahlar adına, doğanın ilk ilkeleri adına ve gecenin sakinliği adına, Coptus'un tapınakları adına, Nil nehrinin sel gibi akması adına, Memphis'in gizemleri adına ve Pharos'un kutsal çingırağı adına!⁸³ Güneşinden biraz ödünç ver bize ve sonsuzca kapanmış gözlerimize azıcık ışık dök. Kaderimize karşı gelmeye çalışmıyoruz ya da toprağı sahip olduğu mülkünden etmiyoruz; biz sadece intikamımızı dindirmek için yaşamdan çok kısa bir an diliyoruz.'

"Bu sözlerle ikna olan rahip küçük bir otu bir cesedin ağzına, bir de göğsüne koydu. Sonra doğuya döndü ve yükselmekte olan heybetli güneşe yakardı sessizce. Bu kutsal manzaranın çarpıcı görseiliğiyle, orada bulunanların yürekleri büyük bir mucize beklentisiyle çarpmaya başladı.

29 "Ölen adamın yakınlarından oluşan güruhun arasına daldım ve tabutun arkasındaki bir kayaya tünedim. Kaya biraz yüksek olduğundan meraklı gözlerle her şeyi seyredebiliyordum. İlkın ölen adamın göğsü kabarmaya, can damarı atmaya başladı ve bedeni nefesle doldu. En sonunda ceset doğruldu ve konuşmaya başladı: "Yalvarırım söyleyin, neden beni tam Lethe'nin sularını⁸⁴ içip, Styx⁸⁵ bataklığında yüzerken, kısa bir an için yaşamın yükümlölüklerine geri çağıldınız? Beni çağırmanın artık, n'olur. Çağırmanın artık, bırakın sığınağıma geri döneyim!'

“Haec audita vox de corpore, sed aliquanto propheta commotior: ‘Quin refers’ ait ‘populo singula tuaeque mortis illuminas arcana? An non putas devotionibus meis posse Diras invocari, posse tibi membra lassa torqueri?’”

“Suscipit ille de lectulo et imo cum gemitu populum sic adorat: “Malis novae nuptae peremptus artibus et addictus noxio poculo torum tepentem adultero mancipavi.”

Tunc uxor egregia capit praesentem audaciam et mente sacrilega coarguenti marito resistens altercat. Populus aestuat, diversa tendentes, hi pessimam feminam viventem statim cum corpore mariti sepeliendam, alii mendacio cadaveris fidem non habendam.

30 “Sed hanc cunctationem sequens adolescentis sermo distinxit. Nam rursus altius ingemescens, ‘Dabo,’ inquit ‘dabo vobis intemeratae veritatis documenta perlucida et quod prorsus alius nemo cognoverit indicabo.’ Tunc digito me demonstrans: “Nam cum corporis mei custos hic sagacissimus exsertam mihi teneret vigiliam, cantatrices anus exuviis meis imminentes atque ob id reformatae frustra saepius cum industriam eius fallere nequivissent, postremum iniecta

"Cesetten gelen ses bunları söyledi; ama rahip biraz sert bir tonda ona seslendi: 'Niçin halka olanı biteni tek tek anlatmıyorsun ve ölümünün esrar perdesini aralamıyorsun? Yoksa benim beddualarımla Öç Tanrıçalarını çağırabileceğime ve senin şu yıpranmış bedenine işkence çektirebileceğime inanmıyor musun?'

"Ceset tabutundan yükseldi ve derinlerden gelen iniltili bir sesle halka seslendi: 'Benim yeni evlendiğim eşimin yaptığı büyüler sonucunda yaşamımı yitirdim. Zehirli bir içki içmeye mahkûm edildim ve hâlâ sıcak olan yatağımı aşığına terk ettim.'

"Bunun üzerine ölen adamın o değerli eşi, utanmadan o anki duruma uygun bir tuzak tasarladı ve günahkârca kocasına karşı çıkıp kendisini suçlayan adamla ağız dalaşına girdi. Halk birden öfkелendi ve karşıt görüşlere ayrılıp cepheleşti. Bazıları bu iğrenç kadının kocasının cesediyle birlikte canlı canlı gömülmesi gerektiğini, bazıları ise bir cesedin söylediği yalana inanılmaması gerektiğini belirttiler.

30 "Ama genç adamın sonradan söyledikleriyle bu kuşku-larından arındılar. Yeniden derin derin iç çekerek şöyle dedi: 'Peki, kutsal gerçekliğin apaçık kanıtlarını size vereceğim. Benden başka kimsenin kesin olarak bilemeyeceği ya da seze-meyeceği bir şeyden sizi haberdar edeceğim.' Sonra parmağıyla beni gösterdi: 'Benim bedenimi bekleyen, bu gözünden hiçbir şey kaçmayan bekçi, bütün dikkatini benim üstünde yoğunlaştırmışken, birkaç yaşlı cadı benim kalıntılarımın etrafında dolanıp duruyordu. Beni elde etmek için boşuna şekil değiştirip durdular; çünkü bu adamın dikkat konusunda gösterdiği olağanüstü çabayı yenemediler. Sonunda onu bir uyku

somni nebula eoque in profundam quietem sepulto me nomine ciere non prius desierunt quam dum hebetes artus et membra frigida pigris conatibus ad artis magicæ nituntur obsequia. Hic utpote vivus quidem, sed tantum sopore mortuus, quod eodem mecum vocabulo nuncupatur, ad suum nomen ignarus exsurgit, et in inanimis umbræ modum ultroneus gradiens, quamquam foribus cubiculi diligenter oclusis, per quoddam foramen prosectis naso prius ac mox auribus vicariam pro me lanienam suscitavit. Utque fallaciæ reliqua convenirent, ceram in modum prosectorum formatam aurium ei applicant examussim nasoque ipsius similem comparant. Et nunc assistit miser hic præmium non industriæ sed debilitationis consecutus.’

“His dictis perterritus temptare formam* aggredior. Iniecta manu nasum prehendo: sequitur; aures pertracto: deruunt. Ac dum directis digitis et detortis nutibus praesentium denotor, dum risus ebullit, inter pedes circumstantium frigido sudore defluens evado. Nec postea debilis ac sic ridiculus Lari me patrio reddere potui, sed capillis hinc inde laterum deiectis aurium vulnera celavi, nasi vero dedecus linteolo isto pressim agglutinato decenter obtexi.”

* Bkz. Loeb, 1999, s. 118, dipnot 3.

bulutuna sarıp derin bir uyuşukluğa hapsettiler. Sonra durmadan bana adımla seslendiler, ta ki benim şu hareketsiz eklemelerim ve soğumuş uzuvlarım, onların yaptığı büyüye itaat etmek için miskin çabalar gösterene kadar. Ama bu adam gerçekten canlı olduğundan ve sadece ölü gibi uyuduğundan ve adı da benimkiyle aynı olduğundan, hiçbir şey bilmeden kendi adını duyunca kalktı ve kendiliğinden ölü bir adamın hayatı gibi adım atmaya başladı. Odanın kapıları sıkı sıkı sürgülenmiş olsa da, bu cadılar kapıdaki bir delikten ilkin bu adamın burnunu, sonra da kulaklarını dilimlediler. Bu şekilde benim için tasarlanan kasaplığa o uğradı. Kadınlar yaptıkları hilekârlıkların sonradan anlaşılmaması için, balmumuna, kestikleri kulaklara benzer bir biçim verip adama yapıştırdılar. Aynı şekilde kendininki gibi bir de burun yaptılar. İşte şimdi orada duran şu zavallı adam, dikkatli olduğu için değil de, sakatlandığı için bir ödül kazandı.'

"Bu sözler üzerine dehşete kapıldım ve hemen yüzümü incelemeye başladım. Ellerimi koyup burnumu tuttum: yerinde yoktu; kulaklarıma asıldım: hissetmedim. Seyirciler parmaklarıyla beni işaret edip, başlarını bana çevirerek beni gösteriyorlardı; birden kahkahalarla gülmeye başladılar. Bu arada ben soğuk soğuk terler dökerek etrafımdaki insanların bacakları arasından sıvıştım. Bu sakat halim beni epey gülünç duruma düşürdüğünden, bir daha baba evine dönemedim. Kulaklarımın yara izini saklamak için, saçlarımı iki yandan uzattım ve burnumun kusurunu gizlemek için, bu keten sargıyı sıkıca sarıp usturuplu şekilde gizledim."

31 Cum primum Thelyphron hanc fabulam posuit, compotores vino madidi rursum cachinnum integrant. Dumque bibere solitarias postulant, sic ad me Byrrhena: "Sollemnis" inquit "dies a primis cunabulis huius urbis conditus crastinus advenit, quo die soli mortalium sanctissimum deum Risum hilaro atque gaudiali ritu propitiamus. Hunc tua praesentia nobis efficies gratiorem. Atque utinam aliquid de proprio lepore laetificum honorando deo comminiscaris, quo magis pleniusque tanto numini litemus."

"Bene," inquam "et fiet ut iubes. Et vellem hercules materiam repperire aliquam quam deus tantus affluenter indueret."

Post haec monitu famuli mei, qui noctis admonebat, iam et ipse crapula distentus protinus exsurgo et appellata propere Byrrhena titubante vestigio domuitionem capesso.

32 Sed cum primam plateam vadimus, vento repentino lumen quo nitebamur extinguatur, ut vix improvidae noctis caligine liberati digitis pedum detunsis ob lapides, hospitium defessi rediremus. Dumque iam iunctim proximamus, ecce tres quidam vegetes et vastulis corporibus fores nostras ex summis viribus irruentes ac ne praesentia quidem nostra tantillum conterriti, sed magis cum aemulatione virium

31 Thelyphron öyküsünü bitirir bitirmez, şaraptan kafayı iyice bulmuş olan ayyaş konuklar yeniden büyük bir kahkaha attılar. Alıştıkları içkilerini isterlerken Byrrhena bana döndü ve şöyle dedi: “Yarın, bu kentin kurulduğu günden beri kutladığımız bir bayramımız var. Dünyada yalnız bizim halkımız, o gün eğlenceli ve neşeli bir törenle Kahkaha Tanrısının yardımını diler.⁸⁶ Senin de katılman bu günü bizim için çok daha keyifli hale getirecektir. Keşke tanrıyı onurlandırmak için, kendine has nüktelerinden neşeli bir şeyler yaratsan da, bu büyük ilaha çok daha fazla ve çok daha değerli sunular sunabilsek.”

“Çok iyi bir öneri bu,” dedim, “buyurduğunuz gibi olacak. Hercules adına, keşke iyi bir kumaş bulsam da yüce tanrı kat kat kuşansa.”⁸⁷

Bu konuşmadan sonra, kölem beni karanlığın iyice bastırıldığına dair uyarınca hemen masadan kalktum. İçkiden şiştikçe şişmiştim; Byrrhena'ya alelacele veda edip sendeleye sendeleye evimin yolunu tuttum.

32 En yakın caddeye vardığımızda aniden çıkan bir rüzgâr bel bağladığımız feneri söndürdü. Kör karanlığın yakasından kendimizi güçbela kurtarabildik ve ayak parmaklarımızı kaldırım taşlarına çarpa çarpa yorgun argın kaldığımız eve ulaştık. Birbirimizi tuta tuta eve yaklaşırken, aniden çok güçlü ve irikıyım üç adamın olanca güçleriyle kapımızı itelediğini gördük. Bizim oraya gelmemizden en ufak bir rahatsızlık duymamışlardı; tersine birbirleriyle güç sergileme yarışına

crebrius insultantes, ut nobis, ac mihi potissimum, non immerito latrones esse et quidem saevissimi viderentur. Statim denique gladium, quem veste mea contectum ad hos usus extuleram, sinu liberatum arripio; nec cunctatus medios latrones involo ac singulis, ut quemque colluctantem offenderam, altissime demergo, quoad tandem ante ipsa vestigia mea vastis et crebris perforati vulneribus spiritus efflaverint.

Sic proeliatus, iam tumultu eo Photide suscitata, patefactis aedibus anhelans et sudore perlutus irrepo, meque statim, utpote pugna trium latronum in vicem Geryoneae caedis fatigatum, lecto simul et somno tradidi.

girerek çok daha vahşice kapıyı tekmelemeye başladılar. Biz –daha çok ben– mantıken onların soyguncu olduklarını, hatta tamamen kan içiciler olduklarını düşündüm. Bu yüzden hemen elbisemin altında sakladığım ve sadece böyle durumlar için yanımda taşıdığım kılıcımı çıkarıp sıkıca tuttum, hiç tereddüt etmeden, soyguncu çetesine daldım ve hepsiyle tek tek boğuşmaya başladığımda da kabzasına kadar her birine geçirdim. Sonunda art arda aldıkları kocaman yaralarla delik deşik, ayaklarımın önüne serildiler ve son nefeslerini verdiler.

Çarpışma sona ermişti. Photis bu mücadelenin gürültüsüyle uyanmıştı; kapıyı açtı. Ben nefes nefese ve terden sırlıklam bir halde içeriye süründüm. Yatağa gitmemle uyumam bir oldu; çünkü Geryon'un katlinin⁸⁸ yeniden sahnelenmesine benzer şekilde gerçekleşen, o üç eşkiyaya karşı giriştiğim bu çarpışmadan bir hayli yorgun düşmüştüm.

1 Commodum punicantibus phaleris Aurora roseum quatiens lacertum caelum inequitabat, et me securae quieti revulsum nox diei reddidit. Aestus invadit animum vespertini recordatione facinoris. Complicitis denique pedibus ac palmulis in alternas digitorum vicissitudines super genua conexas sic grabatum cossim insidens ubertim flebam, iam forum et iudicia, iam sententiam, ipsum denique carnificem imaginabundus. "An mihi quisquam tam mitis tamque benivolus iudex obtinget, qui me trinae caedis cruore perlitum et tot civium sanguine delibutum innocentem pronuntiare poterit? Hanc illam mihi gloriosam peregrinationem fore Chaldaeus Diophanes obstinate praedicabat."

Haec identidem mecum replicans fortunas meas eiulabam. Quati fores interdum et frequenti clamore ianuae nostrae perstrepi. [2] Nec mora, cum magna irruptione patefactis aedibus, magistratibus eorumque ministris et turbae miscellaneae frequentia cuncta

Kahkaha Tanrısının Bayramı ve Lucius'un Eşeğe Dönüşmesi

1 Aurora⁸⁹ kıpkırmızı keçeleri⁹⁰ ile gül pembe kolunu savurarak atlarını bulutların arasından geçiriyordu ki, gece beni gün ışığına kavuşturdu ve huzurlu uykumdan silkindim. Akşamki cinayet aklıma gelince kan beynime hücum etti. Ayaklarımı altına aldım, parmaklarımı birbirine kenetleyip ellerimi dizlerimin üstünde kavuşturarak yatağında bağdaş kurdum ve başladım hüngür hüngür ağlamaya; duruşma mekanı olarak forum, hakkımda verilecek yargı ve en sonra celadın kendisi de bir bir gözlerimin önünden geçti durdu: “Üçlü bir cinayetin iriniyle lekelenmiş, bunca yurttaşın kanına bulanmış biri olarak benim masum olduğumu ilan edebilecek kadar merhametli ve hoşgörölü bir yargıç bulabilir miyim?” diye sordum kendime, “evet, şu Chaldaealı Diophanes’in kesinlikle söylediği gibi, bu seyahatimin bana kazandıracağı şöhet işte bu olmalıydı.”

Tekrar tekrar bunları düşünüp duruyor, bir yandan da kayazgıma hayıflanıyordum. Bu arada kapılar sarsılmaya başlamıştı; kalabalık bir grup bağırıp çağırarak girişı zorluyordu. [2] Çok geçmeden evimiz ardına kadar açıldı ve bir sürü insan içeriye daldı. Her taraf bir anda resmi görevlilerle, yarıdımclarıyla ve türlü türlü insanla arı kovanına döndü.

completa statimque lictores duo de iussu magistratuum immissa manu trahere me sane non renitentem occipiunt. Ac dum primum angiportum insistimus, statim civitas omnis in publicum effusa mira densitate nos insequitur. Et quamquam capite in terram, immo ad ipsos inferos iam deiecto maestus incederem, obliquo tamen aspectu rem admirationis maximae conspicio. Nam inter tot milia populi circumsedentis nemo prorsum qui non risu dirumperetur aderat. Tandem pererratis plateis omnibus, et in modum eorum quibus lustralibus piamentis minas portentorum hostiis circumforaneis expiant circumductus angulatim, forum eiusque tribunal astituor.

Iamque sublimo suggestu magistratibus residentibus, iam praecone publico silentium clamante, repente cuncti consona voce flagitant propter coetus multitudinem, quae pressurae nimia densitate periclitaretur, iudicium tantum theatro redderetur. Nec mora cum passim populus procurrens caveae consaeptum mira celeritate complevit. Aditus etiam et tectum omne fartim stipaverant. Plerique columnis implexi, alii statuis dependuli, nonnulli per fenestras et lacunaria semiconspicui, miro tamen omnes studio visendi pericula salutis neglegebant. Tunc me per proscaenium medium velut quandam victimam publica ministeria producunt et orchestrae mediae sistunt.

Yargıçların buyruğu üzerine iki baltacı⁹¹ beni derhal tutuklayıp, hiç karşı koymamama rağmen sürüklemeye başladı. Ara yola adım attığımız anda bütün kent sokaklara döküldü ve inanılmaz kalabalıklar halinde peşimizden gelmeye başladı. Yeis içinde başım önde, daha doğrusu Yeraltının sakinlerine doğru⁹² başım önde yürürken göz ucuyla çok şaşırtıcı bir manzara gördüm: Etrafta oturan binlerce kişi içinde kahkaha-dan kırılmayan tek bir insan yoktu. Bütün caddeleri tek tek dolandırıldıktan ve sanki arınma törenlerinde kurbanlık hayvanları kentin içinde fır döndürürerek tanrıların tehdit edici işaretlerinin kefareтини ödüyorlarmış gibi her bir köşeye götürüldükten sonra foruma getirildim ve yargıç kürsüsünün önüne konum.

Tam yargıçlar yüce yargı kürsüsündeki yerlerini almış, mübaşir seyircileri sessizliğe davet etmişti ki, bir araya toplanan bu kalabalık aşırı izdiham yüzünden ezilme tehlikesiyle karşı karşıya olduğu için, birden herkes tek bir ağızdan bu önemli duruşmanın tiyatrodan yürütülmesini talep etti. Hemen ardından her yandan ok gibi fırlayıp şaşırtıcı bir hızla tiyatronun ta duvarlarına kadar bütün oturma alanını⁹³ tamamıyla doldurdular. Hatta girişlere ve tepedeki açık alana bile sıkıştı ve yerleştiler. Birçoğu sütunlara sarılmıştı, bazıları heykellere yaslanmıştı; pencerelerden ve pervazlardan yarısı gözüktüyordu. Herkes bu duruşmayı seyretmek için tuhaf bir hevese kapıldığından, canlarını bile tehlikeye atmıştı. Görevliler beni kurbanlık koyun gibi sahneden geçirip *orchestra*'nın⁹⁴ tam ortasına diktiler.

3 Sic rursum praeconis amplo boatu citatus, accusator quidam senior exsurgit et, ad dicendi spatium vasculo quoidam in vicem coli graciliter fistulato ac per hoc guttatim defluo infusa aqua populum sic adorat:

“Neque parva res ac praecipue pacem civitatis cunctae respiciens et exemplo serio profutura tractatur, Quirites sanctissimi. Quare magis congruit sedulo singulos atque universos vos pro dignitate publica providere ne nefarius homicida tot caedium lanienam, quam cruenter exercuit, impune commiserit. Nec me putetis privatis simultatibus instinctum odio proprio saevire. Sum namque custodiae nocturnae praefectus, nec in hodiernum credo quemquam pervigilem diligentiam meam culpae posse.

“Rem denique ipsam et quae nocte gesta sunt cum fide perferam. Nam cum fere iam tertia vigilia scrupulosa diligentia cunctae civitatis ostiatim singula considerans circumirem, conspicio istum crudelissimum iuvenem mucrone dstricto passim caedibus operantem, iamque tris numero saevitia eius interemptos ante pedes ipsius spirantes adhuc, corporibus in multo sanguine palpitantibus. Et ipse quidem conscientia tanti facinoris merito permotus statim profugit et in domum quandam praesidio tenebrarum elapsus perpetem noctem delituit. Sed providentia deum, quae nihil impunitum

3 Ardından mübaşirin böğürür gibi bağırmasıyla birlikte davacı olan yaşlıca bir adam ayağa kalktı. Konuşma süresini ayarlamak için küçük bir kaba su dolduruldu;⁹⁵ bu kap suyu damla damla aşağı akıtacak şekilde kevgir gibi güzelce delinmişti. Yaşlı adam oradaki halka şöyle seslendi:

"Saygıdeğer yurttaşlarım, önümüzdeki dava öyle küçük bir mesele değil; tersine, bütün kentin huzurunu önemli ölçüde etkileyen ve büyük bir örnek oluşturacak bir dava! Bu yüzden burada bulunan herkese yakışan, kentimizin saygınlığı adına bu aşağılık katilin kana susamış bir halde işlediği katmerli cinayetlerinden ceza almadan kurtulmasına izin vermemek olacaktır. Sakın benim kişisel bir düşmanlıkla tahrik olup kişisel bir nefretle vahşice hareket ettiğimi düşünmeyin. Çünkü ben gece devriyesinin şefiyim ve eminim ki bugüne değin hiç kimse gözümü bir an bile kırpmadan geçirdiğim gece nöbetlerime bir kusur bulamaz.

"Bu yüzden şimdi bütün samimiyetimle bu konuyu ve geçen gece olanları baştan sona anlatacağım. Gece yarısından hemen sonra tüm kentte kapı kapı dolaşıp her şeyi tek tek en ince ayrıntısına kadar denetleyerek gezindiğim sırada, bu zalimlerin zalimi genci bıçağını çekmiş dört bir yanda cinayetlerini işlerken gördüm. Sonra vahşetin kurbanı olarak üç adamın ayağının dibinde yattığına tanık oldum: Bunlar hâlâ nefes alıp veriyor ve bedenleri kan gölüne dönmüş yerde çırpınıp duruyordu. Ama kendisi işlediği bu büyük cinayetin farkında olduğu için korkup hemen kaçtı; karanlıktan yararlanıp bir eve süzüldü ve bütün gece de orada saklandı. Ama suçluların cezasız kalmasına asla izin vermeyen tanrıların öngörüsü⁹⁶

nocentibus permittit, priusquam iste clandestinis itineribus elaberetur, mane praestolatus ad gravissimum iudicii vestri sacramentum eum curavi perducere. Habetis itaque reum tot caedibus impiatum, reum coram deprensus, reum peregrinum. Constanter itaque in hominem alienum ferte sententias de eo crimine quod etiam in vestrum civem severiter vindicaretis.”

4 Sic profatus accusator acerrimus immanem vocem repressit. Ac me statim praeco, siquid ad ea respondere vellem, iubebat incipere. At ego nihil tunc temporis amplius quam flere poteram, non tam hercules truculentam accusationem intuens quam meam miseram conscientiam. Sed tandem oborta divinitus audacia sic ad illa:

“Nec ipse ignoro quam sit arduum trinis civium corporibus expositis eum qui caedis arguatur, quamvis vera dicat et de facto confiteatur ultro, tamen tantae multitudini quod sit innocens persuadere. Sed si paulisper audientiam publicam mihi tribuerit humanitas, facile vos edocebo me discrimen capitis non meo merito sed rationabilis indignationis eventu fortuito tantam criminis invidiam frustra sustinere.

5 “Nam cum a cena me serius aliquanto reciperem, potulentus alioquin, quod plane verum crimen meum non diffitebor, ante ipsas fores hospitii - ad bonum autem

sayesinde, bu adam gizli yollardan sıvışmadan, bu sabah erkenden hazırlandım ve bu adamın mahkemenizin yüce yargısına sunulması için, huzura getirilmesini sağladım. İşte karşınızda duran bu adam, birçok cinayet işlemiş bir sanıktır, suçüstü yakalanmış bir sanık, buraların yabancısı olan bir sanık! Öyleyse kendi yurttaşınız bile olsa şiddetle cezalandıracağınız türde büyük bir cinayete itham edilen bu yabancıya yargınızı büyük bir kararlılıkla verin!"

4 Bu insafsız ithamcı konuşmasını yapıp korkunç suçlamasına son verdi. Mübaşir hemen bu suçlamalara karşı benim yapmak istediğim bir savunma varsa hemen başlamamı buyurdu. Ama o anda ağlamaktan başka bir şey yapamazdım. Hercules adına, benim çektiğim vicdan azabımı düşününce, onun yanında bu gaddar konuşma hiç kalıyordu. Ama yine de Tanrılar bana şöyle bir savunma yapma cüretini bahşettiler:

"Bu üç yurttaşın cesetleri sizin gözlerinin önünde böyle yattarken, onların kanına girmekle suçlanan bir adam için, gerçeği söyleyecek ve samimiyetle yapılan işin doğruluğunu kabul edecek bile olsa, böyle kalabalık bir dinleyici topluluğunu kendisinin masum olduğuna ikna etmesinin ne kadar zor olduğunu çok iyi biliyorum. Ama kerem edip beni dinlemeye biraz zaman ayırırsanız, idam hükmünü giymemin nedeninin benim hatamdan kaynaklanmadığını size rahatlıkla kanıtlayabilirim. Tersine, haklı olduğum bir öfkenin tesadüfen böyle bir sonuç doğurması yüzünden, boş yere böyle bir suçlamanın yarattığı büyük nefrete maruz kaldım.

5 "Epeyce geç bir saatte akşam yemeğinden dönüyordum. İtiraf etmeliyim ki çok içmiştim ve bu konuda bana yöneltilen suçlamanın haklı olduğunu kesinlikle reddetmiyorum.

Milonem civem vestrum devorto video quosdam saevissimos latrones aditum temptantes et domus ianuas cardinibus obtortis evellere gestientes, claustrisque omnibus, quae accuratissime adfixa fuerant, violenter evulsis secum iam de inhabitantium exitio deliberantes. Unus denique et manu promptior et corpore vastior his affatibus et ceteros incitabat:

‘Heus pueri, quam maribus animis et viribus alacribus dormientes aggrediamur. Omnis cunctatio ignavia omnis facessat e pectore. Stricto mucrone per totam domum caedes ambulet. Qui sopitus iacebit, trucidetur; qui repugnare temptaverit feriat. Sic salvi recedemus, si salvum in domo neminem reliquerimus.’

“Fateor, Quirites, extremos latrones boni civis officium arbitratus, simul et eximie metuens et hospitibus meis et mihi - gladiolo, qui me propter huius modi pericula comitabatur, armatus fugare atque proterrire eos aggressus sum. At illi barbari prorsus et immanes homines neque fugam capessunt et, cum me vident in ferro, tamen audaciter resistunt.

6 Dirigitur proelialis acies. Ipse denique dux et signifer ceterorum validis me viribus aggressus ilico manibus ambabus capillo arreptum ac retro reflexum effligere lapide gestit. Quem dum sibi porrigi flagitat, certa manu percussum feliciter prosterno. Ac mox alium

Ama sizin hemşehrilerinizden saygıdeğer Milo'nun evine geri gelirken, pansiyonun tam girişinin önünde içeri girmeye çalışan amansız hırsızlar gördüm. Evin kapılarını menteşelerinden sökmeye çalışıyorlardı; sıkıca kapatılmış bütün sürgüler vahşice koparılmıştı. Aralarında evdekileri öldürme planları yapıyorlardı. İçlerinden, bu işe dünden hazır ve diğerlerinden daha cüsseli biri şu sözlerle arkadaşlarını kışkırtıyordu:

“ ‘Haydi delikanlılar, ev halkı uyurken, bütün mertliğimizle ve diri gücümüzle saldıralım. Bütün tereddütlerinizi ve bütün korkularınızı yüreğinizden yok edin! Katliam, kılıcını çeksin ve baştan sona tüm evi heybetle dolaşsın. Uykuda olan kim varsa katledin, karşı koymaya kalkan olursa, devirin. Evin içinde kimseyi sağ bırakmazsak ancak hayatta kalırız.’ ”

“Yurttaşlarım, itiraf ediyorum, bu tür tehlikelere karşı yanımda taşıdığım hançerimle silahlı olarak, bu gözü dönmüş haydutları korkutmaya ve köklerini kurutmaya çalıştım; çünkü bu davranışın iyi bir yurttaşın görevi olduğunu düşünüyordum, ayrıca hem ev sahiplerimin hem de kendi canımın güvenliğinden aşırı derecede endişe duyuyordum. Ama bu adamlar kelimenin tam anlamıyla vahşi ve insan azmanı olduklarından, bir adım bile gerilemediler ve benim silahlı olduğumu gördükleri halde küstahça karşıma dikildiler.

6 “Savaş hattı çizilmişti. Çetenin lideri ve bayrak taşıyıcısı olan adam var gücüyle üstüme çullandı; her iki eliyle saçma yapıştı ve başımı arkaya yatırıp bir taşla vurmaya niyetlendi. Kendisine bir taş verilmesi için bağırıp çağırırken, şansım var mış ki, hançerimi tam isabet ettirip adamı yere seriverdim.

pedibus meis mordicus inhaerentem per scapulas ictu temperato tertiumque inprovide occurrentem pectore offenso peremo.

“Sic pace vindicata domoque hospitum ac salute communi protecta, non tam impunem me, verum etiam laudabilem publice credebam fore, qui ne tantillo quidem umquam crimine postulatus, sed probe spectatus apud meos semper innocentiam commodis cunctis antetuleram. Nec possum reperire cur iustae ultionis qua contra latrones deterrimos commotus sum, nunc istum reatum sustineam, cum nemo possit monstrare vel proprias inter nos inimicitias praecessisse ac ne omnino mihi notos illos latrones usquam fuisse. Vel certe ulla praeda monstretur, cuius cupidine tantum flagitium credatur admissum.”

7 Haec profatus, rursum lacrimis obortis porrectisque in preces manibus per publicam misericordiam, per pignorum caritate maestus tunc hos tunc illos deprecabar. Cumque iam humanitate commotos misericordia fletuum adfectos omnis satis crederem, Solis et Iustitiae testatus oculum casumque praesentem meum commendans deum providentiae, paulo altius aspectu relato conspicio prorsus totum populum risu cachinnabili diffleebant nec secus illum bonum hospitem parentemque meum Milonem

Bu kez diğerk hırsız dişlerini bacaklarıma geçirdi; tam kürek kemiklerinin arasına indirdiğim bir darbeyle onu da devirdim. Dosdoğru üzerime gelen üçüncüsünü de göğsünden vurup öldürdüm.

“Böylece asayişi sağlayıp hem ev sahiplerimin evini korumuş oldum hem de kasaba halkının güvenliğini sağlamış oldum. Sadece masum olduğumu değil, aynı zamanda halkın gözünde övgü kazandığımı bile düşünüyordum. En ufak bir suç işlemediğimden, daha önce hiç mahkemeye çıkmamıştım, aksine her zaman masumiyetimi her türlü çıkara tercih ettiğimden, kendi toplumumda son derece saygı gören biri olmuştum. Şimdi burada yargılanmam için geçerli bir neden göremiyorum; çünkü beni bu rezil canilere karşı harekete geçmeye zorlayan tek neden haklı bir intikam duygusuydu. Hiç kimse onlarla benim aramda önceden bir düşmanlık olduğunu ya da gerçekten bu haydutları önceden herhangi bir şekilde tanıdığımı kanıtlayamaz. Hiç olmazsa, uğruna böyle korkunç bir cinayeti işlemiş olduğuma inandıracak ufakık bir çıkar gösterilsin.”

7 Konuşmamı bitirdiğimde gözyaşlarım yeniden sel olup aktı. Yalvararak ellerimi uzattım; dinleyicilerin bir kısmından kamu vicdanı adına, diğerk kısmından da biricik çocuklarının başı için bana merhamet göstermesini diledim kederler içinde. Merhamet hissettiklerine ve gözyaşlarımın acıma duygularını harekete geçirdiğine tamamen ikna olunca, Güneşin ve Adaletin gözlerinin tanıklığına sığınıp şu an içinde bulunduğum talihsizliğimi tanrıların öngörüsüne teslim ettim; gözlerimi biraz kaldırıncı orada toplananların hilafsız hepsinin kahkahadan kırıldığını gördüm. Hatta şu benim iyi kalpli ev

risu maximo dissolutum. At tunc sic tacitus mecum "En fides," inquam "en conscientia! Ego quidem pro hospitis salute et homicida sum et reus capitis inducor at ille non contentus quod mihi nec assistendi solacium perhibuit, insuper exitium meum cachinnat."

8 Inter haec quaedam mulier per medium theatrum lacrimosa et flebilis, atra veste contexta, parvulum quendam sinu tolerans decurrit, ac pone eam anus alia pannis horridis obsita paribusque maesta fletibus, ramos oleagineos utraeque quatientes. Quae circumfusae lectulum quo peremptorum cadavera contexta fuerant, plangore sublato se lugubriter eiulantes "Per publicam misericordiam, per commune ius humanitatis," aiunt "miseremini indigne caesorum iuvenum nostraeque viduitati ac solitudini de vindicta solacium date. Certe parvuli huius in primis annis destituti fortunis succurrite, et de latronis huius sanguine legibus vestris et disciplinae publicae litate."

Post haec magistratus qui nutu maior adsurgit et ad populum talia: "De scelere quidem, quod serio vindicandum est, nec ipse qui commisit potest diffiteri. Sed una tantum subsiciva sollicitudo nobis relicta est, ut ceteros socios tanti facinoris requiramus. Nec enim veri simile est hominem solitarium tres tam validos evitasse

sahibim ve efendim Milo'nun bile kendini tutamayıp bir kahkaha kopardığına tanık oldum. O an kendi kendime sessizce şöyle söylendim: "İşte sadakat, işte sorumluluk! Ben ev sahibimin güvenliğini sağlamak için katil oldum, idamla yargılanan bir sanık oldum. O ise benim yanımda olup teselliği edeceği yerde, bununla yetinmeyip bir de kalkmış mahvoluşuma kahkahalarla gülüyor."

8 Bütün bunlar olurken, tam o sırada bir kadın gözyaşları içinde hıçkıra hıçkıra koşup tiyatronun ortasına indi. Siyah bir elbise giymişti ve göğsünde küçük bir çocuk tutuyordu. Arkasında başka bir yaşlı kadın vardı; iğrenç paçavralara sarılmış, aynı onun gibi ağlayıp sızlanıyordu. Her ikisi de zeytin dalı sallıyordu. Kurbanların kefenlenmiş cesetlerinin bulunduğu kerevetin etrafına konuşlandılar ve büyük bir feryat kopartarak feci halde kendi kaderlerine ağlamaya başladılar: "Kamu vicdanı için," diye bağıyorlardı, "insanlığın ortak hakları için, haksız bir şekilde katledilen bu gençlere acıyın. Dul kalışımızın, kimsesiz kalışımızın öcünün alınmasından duyacağımız teselliye bize çok görmeyin. En azından daha beşikteyken babasız kalan bu zavallı küçük bebeğin bahtına acıyın; yasalarınıza ve kamu düzeninize özrünüzü bu caninin kanıyla iletin."

Bu olayın ardından yargıçlardan yaşça büyük olanı ayağa kalktı ve halka şöyle seslendi: "Bu cinayetin şiddetle cezalandırılması gerektiğini cinayeti işleyen kişi bile reddetmiyor. Geriye çözmemiz gereken tek bir sorun kalıyor: Bu korkunç cinayetin diğer işbirlikçilerini bulmalıyız. Çünkü gördüğünüz şu üç gürbüz gencin yaşamına son vermek bu tip bir adamın yalnız başına yapacağı bir işe pek benzemiyor. Bu yüzden ha-

iuvenes. Prohinc tormentis veritas eruenda. Nam et qui comitabatur eum puer clanculo profugit, et res ad hoc deducta est ut per quaestionem sceleris sui participes indicet, ut tam dirae factionis funditus formido perematur.”

9 Nec mora cum ritu Graeciensi ignis et rota, cum omne flagrorum genus inferuntur. Augetur oppido immo duplicatur, mihi maestitia, quod integro saltim mori non licuerit. Sed anus illa quae fletibus cuncta turbaverat “Prius,” inquit “optimi cives, quam latronem istum miserorum pignorum meorum peremptorem cruci affigatis, permittite corpora necatorum revelari, ut et formae simul et aetatis contemplatione magis magisque ad iustam indignationem arrecti pro modo facinoris saeviat.”

His dictis applauditur, et ilico me magistratus ipsum iubet corpora, quae lectulo fuerant posita, mea manu detegere. Luctantem me ac diu renuentem praecedens facinus instaurare nova ostensione lictores iussu magistratuum quam instantissime compellunt. Manum denique ipsam regione lateris tundentes in exitium suum super ipsa cadavera porrigunt. Evictus tandem necessitate succumbo et, ingratis licet abrepto pallio retexi corpora.

kikat işkenceyle ortaya çıkarılmalı. Bu adama destek veren köle çocuk kimseye çaktırmadan kaçtı. Öyle bir aşamaya geldik ki, artık bu adamın sorguya çekilmesi ve işlediği cinayete ortaklık edenleri ihbar etmesi gerekiyor. Ancak bu şekilde böyle korkunç bir çetenin saldığı korku tamamen yok edilebilir.

9 Bunun üzerine görevliler vakit geçirmeden, Yunanlıların töresine uygun olarak ateş ve tekerlek getirdi;⁹⁷ beraberinde de çeşit çeşit kırbaç. İçimin sıkıntısı iyice kabardı, daha doğrusu ikiye katlandı, tek parça halinde bile ölmeme izin verilmeyecek diye. Ama ağlayıp her şeyi altüst eden yaşlı kadın şöyle konuştu: "Soylu yurttaşlarım, benim zavallı yavrularımı alçakça katleden bu caniyi çarka bağlamadan önce, kurbanların cesetlerinin açılmasına izin verin; bu genç ve yakışıklı bedenlere bakınca, haklı öfkeniz arttıkça artabilir ve bu cinayetin gaddarlığına uygun acımasız bir ceza verebilirsiniz."

Yaşlı kadının bu sözleri alkışlarla karşılandı. Yargıç hemen kerevette yatan ölülerin kefenlerini kendi ellerimle açmamı buyurdu. Uzun bir süre direndim ve bir önceki gece yaşadığım olayı yeni bir gösteriyle tazelemek istemedim. Ama balta-cılar, yargıçların buyruğı doğrultusunda şiddet uygulayarak beni buna zorladılar. Yan tarafımda gevşekçe sallanan elime vurup cesetlerin üstüne, kendi sonuna doğru, uzattılar. Zorunluluğa yenik düşüp pes ettim ve istemeyerek de olsa örtüyü çekip cesetlerin üstünü açtım.

Dii boni, quae facies rei! Quod monstrum! Quae fortunarum mearum repentina mutatio! Quamquam enim iam in peculio Proserpinae et Orci familia numeratus, subito in contrariam faciem obstupefactus haesi. Nec possum novae illius imaginis rationem idoneis verbis expedire. Nam cadavera illa iugulorum hominum erant tres utres inflati variisque secti foraminibus et, ut vespertinum proelium meum recordabar, his locis hiantes quibus latrones illos vulneraveram.

10 Tunc ille quorundam astu paulisper cohibitus risus libere iam exarsit in plebem. Hi gaudii nimietate gratulari, illi dolorem ventris manuum compressione sedare. Et certe laetitia delibuti meque respectantes cuncti theatro facessunt. At ego, ut primum illam laciniam prenderam, fixus in lapidem steti gelidus nihil secus quam una de ceteris theatri statuis vel columnis. Nec prius ab inferis demersi quam Milon hospes accessit et iniecta manu me renitentem lacrimisque rursum promicantibus crebra singultientem clementi violentia secum attraxit. Et observatis viae solitudinibus per quosdam anfractus domum suam perduxit, maestumque me atque etiam tunc trepidum variis solatur affatibus. Nec tamen indignationem iniuriae, quae inhaeserat altius meo pectori, ullo modo permulcere quivit.

Ama saygıdeğer Tanrılar, o neydi öyle! O ne olağanüstü bir şeydi! Kaderim nasıl böyle birdenbire değişmişti! Neredeyse demin Proserpina'nın⁹⁸ özel mülkünden ve Orcus'un ev halkından biri oluyordum ki,⁹⁹ birdenbire değişen bu manzara karşısında afallayıp olduğum yere çakıldım. Bu tuhaf görüntünün mantıklı bir açıklamasını yapacak doğru sözcükleri bulamıyorum: katliama kurban giden adamların cesetleri, çeşitli yerlerinden delinerek yırtılmış, üç tane şişkin şarap tulumuna dönüşmüştü ve bu delikler, önceki gece yaşadığım muharebeden anımsadığım kadarıyla, tam da bu haydutları yaraladığım yerdeydi.

10 Bazılarının bir süreliğine sinsice bastırdığı kahkahalar, kalabalığın arasında olanca serbestliğiyle sel gibi patladı. Kimisi fazla neşeden gülme krizine tutulmuştu, kimisi de gülmekten ağrıyan karnına ellerini bastırıp acısını dindirmeye çalışıyordu. Herkes bir şekilde neşeye boğulmuştu; dönüp dönüp bana bakarak tiyatrodan çıktılar. Ben, cesetlerin örtüsünü kaldırdığım andan itibaren, tiyatrodaki heykellerden ya da sütunlardan biri gibi taş kesmiş donakalmıştım. Ev sahibim Milo yanıma gelinceye kadar yaşama geri dönemedim; direnmememe rağmen kolumdan tuttu; gözyaşlarım yeniden sel olmuştu, sürekli hıçkırıyordum; beni kibarca çekip kendisiyle birlikte gitmeye zorladı. Dolambaçlı yollardan geçerek, sokaklarda insan olmamasına dikkat ederek beni evine götürdü. Çok üzgündüm ve hâlâ tir tir titriyordum. Dikkatimi başka konulara çekip beni sakinleştirmeye çalıştı, ama kalbimin derinliklerine kadar işleyen bu haksızlığa duyduğum öfkemi dindirmesi mümkün olmadı.

11 Ecce ilico etiam ipsi magistratus cum suis insignibus domum nostram ingressi talibus me monitis delenire gestiunt: "Neque tuae dignitatis vel etiam prosapiae tuorum ignari sumus, Luci domine. Nam et provinciam totam inclutae vestrae familiae nobilitas complectitur. Ac ne istud quod vehementer ingemescis contumeliae causa perpessus es. Omnem itaque de tuo pectore praesentem tristitudinem mitte et angorem animi depelle. Nam lusus iste, quem publice gratissimo deo Risui per annua reverticula sollemniter celebramus, semper commenti novitate florescit. Iste deus auctorem et actorem suum propitius ubique comitabitur amanter, nec umquam patietur ut ex animo doleas, sed frontem tuam serena venustate laetabit assidue. At tibi civitas omnis pro ista gratia honores egregios obtulit; nam et patronum scripsit et ut in aere staret imago tua decrevit."

Ad haec dicta sermonis refero. "Tibi quidem," inquam "splendidissima et unica Thessaliae civitas, honorum talium parem gratiam memini, verum statuas et imagines dignioribus meique maioribus reservare suadeo."

12 Sic pudenter allocutus et paulisper hilario vultu renidens, quantumque poteram laetiozem me refingens comiter abeuntes magistratus appello.

11 Çok geçmeden yargıçların kendileri de resmi giysilerini kuşanıp evimize geldiler ve birtakım yorumlarda bulunarak beni sakinleştirmeye çalıştılar: “Değerli Lucius, senin ve ailenin şeceresinin saygınlığını bilmiyor değiliz; çünkü bütün eyalette ünlü ailenizin soyluluğunu bilmeyen yoktur. Senin çok gücüne giden bu olayı sakın bir hakaret vesilesi olarak algılama! Şu an yaşadığın hüznü kalbinden tamamen sil ve bu zihinsel bunalımından kurtul. Tanrıların en cana yakını, Kahkaha Tanrısının onuruna düzenli olarak her yılın bitiminde kutladığımız bu bayram, daima yepyeni bir muziplikle şenlenir. Kahkaha Tanrısı, kahkahasını canlandıran ve icra eden kişi nereye giderse gitsin yanında olur ve ona sevgiyle eşlik eder. Bu yüzden senin de zihninin acı çekmesine asla izin vermeyecek, ışık saçan neşesiyle yüzünün sürekli gülmesini sağlayacaktır. Bütün kentimiz yaptıklarına karşılık oybirliğiyle sana seçkin unvanlar bahsetti. Seni koruyucusu olarak kaydetti ve tünçtan bir heykelinin dikilmesini buyurdu!”

Söz sırası bana gelince, yargıçların bu açıklamalarına şöyle karşılık verdim: “Sizin kentiniz Thessalia’daki en seçkin ve eşi benzeri olmayan bir kent! Bana bağışladığınız bu onurlara sonsuz teşekkürler. Ama size nacizane tavsiyem, bu heykelleri ve resimleri benden daha değerli ve daha soylu bir kişi için saklı tutmanız olacaktır.”

12 Utana sıkıla bu konuşmayı yaptıktan sonra, daha neşeli bir yüz ifadesiyle bir an için gülümsedim ve elimden geldiğince sevinmişim gibi görünerek yargıçlar giderken onları kibarca uğurladım.

Et ecce quidam intro currens famulus "Rogat te" ait "tua parens Byrrhena, et convivii cui te sero desponderas iam appropinquantis admonet."

Ad haec ego, formidans et procul perhorrescens etiam ipsam domum eius, "Quam vellem," inquam "parens, iussis tuis obsequium commodare, si per fidem liceret id facere. Hospes enim meus Milon per hodierni diei praesentissimum numen adiurans effecit ut eius hodiernae cenae pignerarer, nec ipse discedit nec me digredi patitur. Prohinc epulare vadimonium differamus."

Haec adhuc me loquente, manu firmiter iniecta Milon iussis balnearibus assequi, producit ad lavacrum proximum. At ego vitans oculos omnium et quem ipse fabricaveram risum obviōrum declinans lateri eius adambulabam obtectus. Nec qui laverim, qui terserim, qui domum rursum reverterim, prae rubore memini: sic omnium oculis nutibus ac denique manibus denotatus inpos animi stupebam.

13 Raptim denique paupertina Milonis cenula perfunctus, causatusque capitis acrem dolorem quem mihi lacrimarum assiduitas incusserat, cubitum venia facile tributa concedo. Et abiectus in lectulo meo, quae gesta fuerant singula maestus recordabar, quoad tandem Photis mea, dominae meae cubito procurato, sui

Tam o sırada birdenbire hizmetkârlardan biri içeri koştu ve, "Teyzen Byrrhena seni çağırıyor," dedi, "geçen akşam katılacağına söz verdiğin akşam yemeğinin hemen başlayacağını sana anımsatmamı istiyor."

Byrrhena'nın evinin lafını daha duyar duymaz bir anda ürktüm ve uzakta olmama rağmen dehşete kapıldım ve şöyle dedim: "Ah, sevgili teyzem, doğru dürüst gelebilecek olsam, davetine olumlu yanıt vermeyi nasıl isterdim! Ama ev sahibim Milo, bugün bize eşlik eden tanrı adına, kendisiyle birlikte akşam yemeği yemem için yemin ettirdi. Artık o beni bırakmaz, bir yere de gitmeme izin vermez. Bu yüzden yemek sözümü başka bir güne ertelemeliyiz!"

Ben bunları söylerken Milo sıkıca koluma yapıştı ve oradakilerden birine hamam takımlarını alıp bizim arkamızdan gelmesini buyurarak doğruca en yakındaki hamama götürdü. İnsanların bakışlarıyla karşılaşmamaya özen göstererek ve yanından geçtiklerimizin, kendimin yarattığı kahkahalarına maruz kalmaktan sakınarak Milo'nun yanı başında saklana saklana yürüyordum. Utancımdan, nasıl yıkandım, nasıl kurulandım ve tekrar nasıl eve döndüm, hiç anımsamıyorum. İnsanların bakışlarından, baş sallayışından ve parmaklarıyla beni göstermesinden iyice kafayı yediğimden aklım başımda değildi.

13 Milo'nun mütevazı yemeğini alelacele yiyip bitirdikten sonra, dinmeyen gözyaşlarımın neden olduğu şiddetli baş ağrımı bahane edip hemen özür diledim ve odama çekildim. Kendimi yatağıma attım; can sıkıntısı içinde başıma gelenleri tek tek gözlerimin önünden geçiriyordum. Sevgili Fotis'im ha-

longe dissimilis advenit. Non enim laeta facie nec sermone dicaculo, sed vultuosam frontem rugis insurgentibus asseverabat.

Cunctanter ac timide denique sermone prolato, "Ego" inquit "ipsa, confiteor ultro, ego origo tibi huius molestiae fui." Et cum dicto lorum quempiam sinu suo depromit mihiq̄ue porrigens, "Cape," inquit "oro te, et de perfidia mulieri vindictam, immo vero licet maius quodvis supplicium sume. Nec tamen me putes, oro, sponte angorem istum tibi concinnasse. Dii mihi melius, quam ut mei causa vel tantillum scrupulum patiari. Ac siquid adversi tuum caput respicit, id omne protinus meo luatur sanguine. Sed quod alterius rei causa facere iussa sum, mala quadam mea sorte in tuam reccidit iniuriam."

14 Tunc ego familiaris curiositatis admonitus factique causam delitiscensem nudari gestiens suscipio: "Omnium quidem nequissimus audacissimusque lorus iste, quem tibi verberandae destinasti, prius a me concisus atque laceratus interibit ipse quam tuam plumeam lacteamque contingat cutem. Sed mihi cum fide memora: quod tuum factum scaevitas consecuta in meum convertit exitium? Adiuro enim tuum mihi carissimum caput nulli me prorsus ac ne tibi quidem ipsi asseveranti posse credere quod tu quicquam in meam cogitaveris perniciem. Porro meditatus innoxios casus incertus vel etiam adversus culpaē non potest addicere."

nımını yatağına yatırdıktan sonra içeri girdi. Önceki halinden eser yoktu. Bakışlarındaki neşe, konuşmasındaki alaycılık kaybolmuştu. Kaşlarını çatmış, ciddi ve tasalı ifadeyle bakıyordu.

Sonunda duraksaya duraksaya ve ürkek bir halde konuşmaya başladı: "Samimi olarak itiraf ediyorum ki, senin yaşadığın sıkıntının kaynağı benim." Bunu söylerken elbisesinin altından deri bir kırbaç çıkardı ve bana uzatarak şöyle söyledi: "Yálvarırım, bu hain kadından öcünü al ya da dilediğin daha ağır bir cezaya çarptır. Ama lütfen, sakın sana bu işkenceyi bilerek çektirdiğimi düşünme! Küçücük bile olsa, benden gelecek bir dertten tanrı seni sakınsın! Başına uğursuz bir şey gelse, benim kanımla bedelini öde! Ama bendeki kötü şanstan dolayı, farklı bir görevi yerine getirmek için buyrulmuş bir şey, tutup senin başına bela olarak geri döndü."

14 O an şu alışıldık merakıma kapılıp söz konusu olayın gizli sebebinin açığa çıkarılmasını istedim. Photis'e, "Kendini kırbaçlamaya kalktığın bu kamçı, dünyanın en alçak ve en aşağılık kamçısı olmalı," dedim, "ama senin kuş tüyü kadar yumuşak, süt gibi beyaz tenine değmesindense onu yarıp paramparca edeyim daha iyi! Ama bana doğru dürüst söyle. Bu söz ettiğin iş neydi ki, amansız kaderinin ters dönüşüyle birlikte benim yıkılışıma neden oldu? Bildiğim en değerli şey olan şu senin başın üzerine yemin ederim ki, beni öldürmeyi kafana koyduğuna beni kimse inandıramaz; bunu kendin söyleyen bile. Dahası masum niyetleri, ne yapacağı belli olmayan bir kader, hatta kötü bir kader bile tutup bir cinayete dönüştüremez!"

Cum isto fine sermonis oculos Photidis meae, udos ac tremulos et prona libidine marcidos iamiamque semiadopertulos, adnixis et sorbillantibus saviis sitienter hauriebam.

15 Sic illa laetitia recreata "Patere," inquit "oro, prius fores cubiculi diligenter occludam, ne sermonis elapsi profana petulantia committam grande flagitium." Et cum dicto pessulis iniectis et uncino firmiter immisso sic ad me reversa colloque meo manibus ambabus inplexa voce tenui et admodum minuta "Paveo" inquit "et formido solide domus huius operta detegere et arcana dominae meae revelare secreta. Sed melius de te doctrinaque tua praesumo, qui praeter generosam natalium dignitatem, praeter sublime ingenium, sacris pluribus initiatus profecto nosti sanctam silentii fidem. Quaecumque itaque commiseri huius religiosi pectoris tui penetralibus, semper haec intra conseptum clausa custodias oro, et simplicitatem relationis meae tenacitate taciturnitatis tuae remunerare. Nam me, quae sola mortalium novi, amor is quo tibi teneor indicare compellit. Iam scies omnem domus nostrae statum, iam scies erae meae miranda secreta, quibus obaudiunt manes, turbantur sidera, coguntur numina, serviunt elementa. Nec umquam magis artis huius violentia nititur quam cum scitulæ formulae iuvenem quempiam libenter aspexit, quod quidem ei solet crebriter evenire.

Bu konuşmamın sonunda Photis'in gözleri yaşlandı, kırışmaya başladı ve dizginlenmez bir tutkuyla baygınlaştı, neredeyse kapandı. Ben de onları öpücüklerimle bastıra bastıra, yudum yudum, susamışçasına içtim.

15 Photis'in neşesi yerine geldi ve bana şöyle dedi: "Lütfen, izin ver, ilkin yatak odasının kapısını iyice kilitleyeyim! Olur da dilime hakim olamam, edebe aykırı küfürler edip büyük bir kepezeliğe neden olurum!" Hemen sürgüleri çekti ve sıkıca çengeli taktı. Sonra yanıma geri döndü ve kollarını boynuma dolayıp alçak ve kısık bir sesle konuşmaya başladı: "Çok korkuyorum; bu evin sırlarını açığa vuracağım ve hanımımın gizli işlerini ortaya dökeceğim diye korkudan titriyorum. Ama sana ve senin bilgine çok güveniyorum. Sana miras kalan soylu doğumun ve kalburüstü zekânın yanı sıra, birçok gizem kültüne de kabul edilmiş olduğun için, kesinlikle sessiz kalma konusunda edilen kutsal yemini iyi bilirsin. Sana vereceğim bilgileri tanrı korkusu olan kalbinin en derin tapınağına emanet ediyorum. Senden rica ediyorum, bunları o tapınakta hep saklı tut ve inatla susup tüm saflığımla açığa vurduğum sırrın hakkını ver. Bunlar ölümlüler arasında yalnızca benim bildiğim şeylerdir. Beni sana bağlayan aşkım bunları açığa vurmaya zorluyor. Artık bizim evimize dair ne varsa hepsini öğreneceksin. Artık benim hanımımın dudak uçuklatan gizli güçlerini bileceksin; şu hayaletleri bile kendisine itaat ettiren, yıldızları yerinden oynatan, ilahlara boyunduruk vuran ve evrenin ilk ilkelerini köleleştiren gizli güçlerini. Hanımım bu sanatın¹⁰⁰ gücüne en çok genç ve yakışıklı bir adamı gözüne kestirdiğinde başvurur; bu tür durumlarla da sık karşılaşır.

16 Nunc etiam adulescentem quendam Boeotium summe decorum efflictim deperit totasque artis manus, machinas omnes ardentem exercet. Audivi vesperi - meis his, inquam, auribus audivi - quod non celerius sol caelo ruisset noctique ad exercendas inlecebras magiae maturius cessisset, ipsi soli nubilam caliginem et perpetuas tenebras comminantem. Hunc iuvenem, cum e balneis rediret ipsa, tonstrinae residentem hesternae die forte conspexit ac me capillos eius, qui iam caede cultorum desecti humi iacebant, clanculo praecipit auferre. Quos me sedulo furtimque colligentem tonsor invenit et, quod alioquin publicitus maleficae disciplinae perinfames sumus, arreptam inclementer increpat: 'Tunc, ultima, non cessas subinde lectorum iuvenum capillamenta surripere? Quod scelus nisi tandem desines, magistratibus te constanter obiciam.' Et verbum facto secutus, immissa manu scrutatus e mediis papillis meis iam capillos absconditos iratus abripit. Quo gesto graviter affecta mecumque reputans dominae meae mores, quod huius modi repulsa satis acriter commoveri meque verberare saevissime consuevit, iam de fuga consilium tenebam, sed istud quidem tui contemplatione abieci statim.

17 Verum cum tristis inde discederem, ne prorsus vacuis manibus redirem, conspicio quendam forficulis attendentem caprinos utres. Quos cum probe constrictos

16 “Şu sıra son derece yakışıklı Boeotialı bir gence sırlıslık-
 lam aşık; o hevesle sanatının bütün güçlerini ve aygıtlarını
 devreye soktu. Onu bu gece işittim – şu iki kulağımla işittim,
 diyorum: güneşi bulutlarla gölgelemekle ve sisli karanlıklara
 gömmekle tehdit ediyordu; çünkü büyüünün ayartıcılığını or-
 taya çıkarması için gökten hemen aşağı inmemiş ve geceyi ge-
 tirmede geç kalmıştı. Dün hamamdan dönerken tesadüfen
 berber dükkanında oturan bir genç görmüş. Benden adamın
 makasla kesilmiş ve yere düşmüş saçlarını gizlice araklamamı
 buyurdu. Bir hırsız kadar ihtiyatlı davranarak saçları yerden
 topluyordum ki, berber beni gördü. Kara büyü yaptığımız
 için kentteki ünümüz zaten pek iyi olmadığından, adam beni
 yakaladığı gibi hiç acımadan azarladı da azarladı: “Seni yüz­süz
 sırfını! Genç beyefendilerin saçlarını çalmaktan hiç vazgeç-
 meyecek misin? Bu suçu işlemeye bir son vermezsen seni der-
 hal görevlilere teslim edeceğim.” Bu azarlamalarının ardından
 eyleme geçti; ellerini göğüslerimin arasına daldırıp aradı tara-
 dı ve demin oraya sakladığım saçları öfkeyle çekip çıkardı.
 Hanımımın huysuzluğu aklıma gelince, olayların bu hale dö-
 nüşmesine bayağı dertlendim. Bu şekilde hayal kırıklığına uğ-
 rayınca, fazlasıyla sinirlenir ve beni hiç acımadan döverdi.
 Kaçma planları yapıyordum ki, seni düşündüm ve derhal bu
 düşüncemden vazgeçtim.

17 “Oradan üzüntü içinde ayrılırken ellerim bomboş
 ve döndüğüm için korkuyordum. Tam o sırada makasıyla
 keçi postları kırpan bir adam gördüm. Bu tulumların sıkıca

inflatosque et iam pendentis cernerem, capillos eorum humi iacentes flavos ac per hoc illi Boeotio iuveni consimiles, plusculos aufero eosque dominae meae dissimulata veritate trado. Sic noctis initio, priusquam cena te reciperes, Pamphile mea iam vecors animi tectum scandulare conscendit, quod altrinsecus aedium patore perflabili nudatum, ad omnes orientales ceterosque aspectus pervium, maxime his artibus suis commodatum secreto colit. Priusque apparatu solito instruit feralem officinam, omne genus aromatis et ignorabiliter lamminis litteratis et infelicium navium durantibus damnis, defletorum, sepultorum etiam, cadaverum expositis multis admodum membris: hic nares et digiti, illic carnosi clavi pendentium, alibi trucidatorum servatus cruor et extorta dentibus ferarum trunca calvaria.

18 Tunc decantatis spirantibus fibris libat vario latice, nunc rore fontano, nunc lacte vaccino, nunc melle montano; libat et mulsa. Sic illos capillos in mutuos nexus obditos atque nodatos cum multis odoribus dat vivis carbonibus adolendos. Tunc protinus inexpugnabili magicae disciplinae potestate et caeca numinum coactorum violentia illa corpora, quorum fumabant stridentes capilli, spiritum mutantur humanum et sentiunt et audiunt et ambulant et, qua

bağlanıp şişirilmesini ve asılmasını seyrediyordum ki, yerdeki kıllar dikkatimi çekti; bu kıllar sarıydı, o genç Boeotialının saçlarına çok benziyordu. Hemen bir avuç topladım ve gerçeği gizleyerek hanıma getirdim. Akşam olurken, sen yemekten dönmeden önce, hanım Pamphyle tam bir esrime halinde ince tahtalarla kaplı çatıya çıktı. Evin öte yanında, sipersiz ve her türlü doğa olayına açık bir yer vardır; doğu tarafındaki¹⁰¹ bütün manzaraya hakim olduğu gibi, diğer bütün yönleri de aynı derecede görür. Bu yüzden burası onun büyü teknikleri için çok uygundur ve onları burada gizlice hayata geçirir. Her şeyden önce ölümcül atölyesini hep kullandığı malzemelerle düzenledi; türlü çeşit baharat, anlaşılmaz harfler kazılı metal levhalar, uğursuz kuşlardan kalan artıklar, akrabaları tarafından yası tutulmuş, hatta gömülmüş cesetlerin çeşitli organları serildi ortalığa: bir tarafa burunlar, parmaklar yığıldı, diğer tarafa darağacına asılmış gövdelerden, üstüne et parçalarının yapıştığı çiviler: Başka bir yerde katledilen insanların kanları vardı ve vahşi hayvanların dişleriyle koparılmış, kemirilmiş kafatasları.

18 “Sonra titreyen bağırsaklara büyü bir şeyler¹⁰² okudu ve değişik değişik sular serpti: bir pınar suyu, bir inek sütü, ardından dağ balı; bir de balla yapılmış bir içki döktü. Sonra o saçları birbirine sarıp ördü ve yanmaları için çeşit çeşit tütünlerle birlikte kor halindeki kömürlerin üstüne koydu. Birden, büyü inancının karşı konmaz gücüyle ve boyunduruk altına giren tanrıların gizli şiddetiyle, kılları cızır cızır cızırdayarak tüten o bedenler,¹⁰³ insan gibi soluk almaya başladılar; ayrıca hışsetmeye, işitmeye, yürümeye başladılar ve kıllardan

nidor suarum ducebat exuviarum veniunt, et pro illo iuvene Boeotio aditum gestientes fores insiliunt; cum ecce crapula madens et improvidae Noctis deceptus caligine audacter mucrone dstricto in insani modum Aiakis armatus, non ut ille vivis pecoribus infestus tota laniavit armenta, sed longe fortius qui tres inflatos caprinos utres exanimasti, ut ego te prostratis hostibus sine macula sanguinis non homicidam nunc sed utricidam amplecterer.”

19 Exarsi lepido sermoni Photidis et in vicem cavillatus, “Ergo igitur iam et ipse possum” inquam “mihi primam virtutis adoriam ad exemplum duodeni laboris Herculei numerare, vel trigemino corpori Geryonis vel triplici formae Cerberi totidem peremptos utres coequando. Sed ut ex animo tibi volens omne delictum quo me tantis angoribus implicasti remittam, praesta quod summis votis expostulo, et dominam tuam, cum aliquid huius divinae disciplinae molitur, ostende. Cum deos invocat, certe cum reformatur, videam. Sum namque coram magicae noscendae ardentissimus cupitor, quamquam mihi nec ipsa tu videre rerum rudis vel expers. Scio istud et plane sentio, cum semper alioquin spretorem matronalium amplexuum sic tuis istis micantibus oculis et rubentibus bucculis et renidentibus crinibus et hiantibus osculis et flagrantibus papillis in servilem modum addictum atque

yayılan pis kokunun kendilerini çektiği yere geldiler. Artık o Boeotalı gencin yerine bu tulumlar eve girebilmek için heyecanla kapıları yumruklamaya başladılar. İşte o anda sen göründün; şarapla kafayı bulmuştun, göz gözü görmeyen Gece'nin karanlığına aldandın. Hançerini çektin cesurca ve çılgın Ajax gibi savaşa hazırlandın. Oysa o öfkesini canlı koyunlara kusmuş ve bütün sürüyü parçalamıştı.¹⁰⁴ Ama sen çok daha mertçe davranıp üç şişik keçi postunun canını aldın. Böylece düşmanı tek kan damlası bile akıtmadan yere serdin ve şu an ben adam öldürmüş birini değil de, tulum öldürmüş birini kucaklıyorum.”

19 Photis'in bu zeki yorumuna güldüm ve aynı alaycılıkla karşılık verdim: “Peki o halde,” dedim, “bu katlettiğim tulumların sayısını, Geryon'un üç bedeniyle ya da Cerberus'un üç başlı biçimiyle¹⁰⁵ karşılaştırarak, Hercules'in oniki zahmetli görevini örnek alarak bu işi kahramanlığımın kazandığı ilk ödül olarak görebilirim. Ama başımı bunca derde sokan hatalı davranışından dolayı seni gönülden affetmemi istiyorsan, o zaman bütün kalbimle istediğim şeyi yerine getir. Hanımın doğaüstü sanatıyla ilgili bir şeyler yaparken¹⁰⁶ onu seyretmemi sağla; tanrıları çağırırken ya da en azından şeklini değiştirirken onu bir göreyim. Büyüyü asıl kaynağından öğrenme arzusuyla yanıp tutuşuyorum. Ama bak sen de bu konulardan hiç anlamayan bir çaylağa benzemiyorsun. Bunu çok iyi biliyorum ve hissediyorum; çünkü şimşek gibi çakan gözlerinle, ıl ıl yanaklarınla, ısl ısl saçlarınla, yarı aralık dudaklarınla ve mis kokulu göğüslerinle beni bir köle gibi tutsağın yaptın; gönüllü olarak satın aldın. Oysa önceleri kadınların sarılışlarına

mancipatum teneas volentem. Iam denique nec larem requiro nec domuitionem paro et nocte ista nihil antepono.”

20 “Quam vellem” respondit illa “praestare tibi, Luci, quod cupis, sed praeter invidos mores in solitudinem semper abstrusa et omnium praesentia viduata solet huius modi secreta perficere. Sed tuum postulatum praeponam periculo meo idque observatis opportunis temporibus sedulo perficiam; modo, ut initio praefata sum, rei tantae fidem silentiumque tribue.”

Sic nobis garrientibus libido mutua et animos simul et membra suscitavit. Omnibus abiectis amiculis hactenus denique intecti atque nudati bacchamur in Venerem, cum quidem mihi iam fatigato de propria liberalitate Photis puerile obtulit corollarium; iamque luminibus nostris vigilia marcidis infusus sopor etiam in altum diem nos attinuit.

21 Ad hunc modum transactis voluptarie paucis noctibus, quadam die percita Photis ac satis trepida me accurrit indicatque dominam suam, quod nihil etiam tunc in suos amores ceteris artibus promoveret, nocte proxima in avem sese plumaturam atque ad suum cupitum sic devolaturam; proin memet ad rei tantae speculam caute praepararem. Iamque circa primam noctis vigiliam ad illud superius cubiculum suspensio et insono vestigio me perducit ipsa, perque rimam ostiorum quampiam iubet arbitrari, quae sic gesta sunt.

hiç pas vermezdim. Artık ne evimi özlüyorum ne de kalkıp oraya gitmeye kalkışıyorum; benim için hiçbir şey seninle bir gece geçirmekten daha önemli değil!"

20 "Senin bu isteğini yerine getirmeyi ne kadar isterdim, Lucius," diye konuştu Photis, "ama sert mizacı bir yana, hanımım her zaman تنها yer arar ve böyle gizli ayinleri kimseyle yokken gerçekleştirir. Yine de kendimi tehlikeye atmak pahasına ricanı yerine getireceğim. Uygun bir fırsat kollayıp istediğini ayarlamaya çalışacağım. Başta söylediğim gibi, sen bu kadar ciddi konuda sessizliğini koruyacağına söz ver."

Biz böyle hoşbeş ederken, birbirimize duyduğumuz arzu her ikimizin zihnini de, bedenini de bir anda tutuşturdu. Tamamen soyunuk ve çınlıplak kalana kadar üstümüzdeki bütün giysileri çıkarttık ve Venus'a çılgın bir aşk şenliği sergiledik. Ben onun kadınsal cömertliğinden iyice yorulunca, Photis bana bir oğlanın vereceği zevki bağışladı. Sonunda gözlerimiz uykusuzluktan baygın düştü; üzerlerine büyük bir ağırlık çöktü ve gün tamamen ışıyınca kadar birbirimize kenetlenmiş olarak kalmamızı sağladı.

21 Böyle zevkli uğraşlarla birkaç gece geçirdik. Derken bir gün Photis heyecanla ve her yanı titreyerek koşa koşa bana geldi. Dediğine göre hanımı aşk meşk işlerinde ne denediyse başarılı olamamış ve bu yüzden o günün gecesinde kendisini kuş gibi tüylendirecek ve kanat çırpıp sevgilisine kavuşacaktı. Ben de bu kadar şaşırtıcı bir beceriyi bütün dikkatimle gözetlemeye hazırlanmalıydım. Karanlık basar basmaz Photis sessizce, ayaklarının ucuna basa basa beni yukarıdaki odaya götürdü ve kapıdaki bir aralıktan az sonra olacakları seyretmemi istedi.

Iam primum omnibus laciniis se devestit Pamphile et arcula quadam reclusa pyxides plusculas inde depromit, de quis unius operculo remoto atque indidem egesta unguedine diuque palmulis suis affricta ab imis unguibus sese totam adusque summos capillos perlinit, multumque cum lucerna secreto conlocuta membra tremulo succussu quatit. Quis leniter fluctuantibus promicant molles plumulae, crescunt et fortes pinnulae; duratur nasus incurvus, coguntur ungues adunci. Fit bubo Pamphile. Sic edito stridore querulo iam sui periclitabunda paulatim terra resultat; mox in altum sublimata forinsecus totis alis evolat.

22 Et illa quidem magnis suis artibus volens reformatur. At ego nullo decantatus carmine praesentis tantum facti stupore defixus, quidvis aliud magis videbar esse quam Lucius. Sic exterminatus animi attonitus in amentiam vigilans somniabar. Defrictis adeo diu pupulis an vigilarem scire quaerebam. Tandem denique reversus ad sensum praesentium arrepta manu Photidis et admota meis luminibus: "Patere, oro te," inquam "dum dictat occasio, magno et singulari me affectionis tuae fructu perfrui, et impertire nobis unctulum indidem per istas tuas pupillas, mea mellitula; tuumque mancipium imremunerabili beneficio sic tibi perpetuo pignera, ac iam perfice ut meae Veneri Cupido pinnatus assistam tibi."

Pamphile ilkin bütün elbiselerini çıkardı. Sonra küçük bir kutu açtı ve içinden birkaç küçük merhem kavanozu çıkardı. Bunlardan birinin kapağını açıp biraz merhem aldı ve bir süre avuçları arasında ovuşturdu; sonra ayak tırnaklarının ucundan başının tepesine kadar bütün bedenine bu merhemi sürdü. Ardından kandiliyle uzun uzadıya gizli bir konuşma yaptı ve titrete titrete kollarını, bacaklarını başlattı kuş gibi çırp-maya. Bunlar hafif hafif dalgalanırken üstlerinde yumuşacık tüyler bitmeye başladı; sonra bu tüyler büyüdü, büyüdü ve güçlü kuvvetli birer kanat oldular. Burnu kıvrıldı ve sertleşti, tırnakları kanca şeklinde eğildi. Pamphile artık bir baykuş ol-muştu. Acı bir çığlık attı ve yavaş yavaş yerden havalanarak yeni kimliğine alışmaya çalıştı. Hemen ardından yukarıya ha-valandı ve kanatlarını son hızla çırparak evden uçup gitti.

22 İşte böylece Pamphile büyü tekniklerini uygulayarak istediği biçime dönüşmüştü. Ben de büyülenmişim, ama her-hangi bir büyülü sözle değil. Bu olay karşısında şaşkınlıktan olduğum yere öyle çakılmış kalmıştım; Lucius'tan başka her şeye benziyordum herhalde! Aklımın sınırlarının dışına çıkmıştım; delilik derecesinde bir şaşkınlık yaşıyordum; uyanık olduğum halde bir rüya alemindeydim. Gerçekten uyanık olup olmadığımı anlamak için gözlerimi tekrar tekrar yum-dum durdum. Sonunda etrafımda olup bitenleri yeniden algı-lamaya başladığımda Photis'in eline yapışıp gözlerime götür-düm. "Yalvarıyorum," dedim, "fırsatını yakalamışken, aşkının şu büyük ve eşsiz meyvesinden nasipleneyim; n'olur, benim baldan tatlım, şu aynı kavanozdan bana da biraz merhem ver, şu güzel memelerinin başı için! Asla ödeyemeyeceğim bir iyi-lik yapıp ebediyen bir köle gibi kendine bağla; Venus'umun kanatlı Cupido'su gibi yanına yanaşmamı sağla."

“Ain,?” inquit “vulpinaris, amasio, meque sponte asceam cruribus meis inlidere compellis? Sic inermem vix a lupulis conservo Thessalis. Hunc alitem factum ubi quaeram, videbo quando?”

23 “At mihi scelus istud depellant caelites” inquam “ut ego, quamvis ipsius aquilae sublimis volatibus toto caelo pervius et supremi Iovis nuntius vel laetus armiger, tamen non ad meum nidulum post illam pinnarum dignitatem subinde devolem? Adiuro per dulcem istum capilli tui nodulum, quo meum vinxisti spiritum, me nullam aliam meae Photidi malle. Tunc etiam istud meis cogitationibus occurrit, cum semel avem talem perunctus induero, domus omnis procul me vitare debere. Quam pulchro enim quamque festivo matronae perfruentur amatore bubone! Quid quod istas nocturnas aves, cum penetraverint larem quempiam, sollicite prehensas foribus videmus affigi, ut, quod infaustis volatibus familiae minantur exitium suis luant cruciatibus? Sed, quod sciscitari praene praeterivi, quo dicto factove rursum exutis pinnulis illis ad meum redibo Lucium?”

“Bono animo es, quod ad huius rei curam pertinet” ait. “Nam mihi domina singula monstravit quae possunt rursus in facies hominum tales figuras reformare. Nec istud factum putes ulla benivolentia, sed ut ei redeunti

"Ne! Seni kurnaz tilki!" dedi, "baltayı kendi bacaklarıma indirmemi mi istiyorsun¹⁰⁷ aşkım benim? Sen öyle savunmasız haldeyken, ben seni o Thessalia fahişelerinden¹⁰⁸ zor kurtarıyorum. Bir kuş haline geldiğinde bir daha seni nerelerde bulurum, tekrar ne vakit görürüm?"

23 "Gökteki tanrılar beni böyle bir suçu işlemekten sakınsınlar," dedim, "yüceler yücesi Iuppiter'in görevli habercisi ve kutlu silahtarı olarak,¹⁰⁹ bir kartalın süzüle süzüle uçan kanatlarına binip bütün gökyüzünü dolansam bile, kanatlarımı böyle soylu biçimde çırpıktan sonra dosdoğru bu yuvacığımıza gelmez miyim hiç? Ruhumu tuzağa düşüren şu saçının tatlı örgüsü adına yemin ederim ki, başka hiçbir kadını Photis'ime değışmem. Aklıma bir de şu düşünce geliyor: bir kere bu merhemi kendime sürdüğümde ve o tür bir kuş haline geldiğimde, benim bütün evlerin uzağında durmam gerekecek. Baykuşken, ev hanımlarının beğenisini kazanan ne yakışıklı ve ne eğlenceli bir âşık olurdum, düşünsene! Ne zaman bir eve girseler, ev sakinleri tarafından dikkatle yakalanıp kapılara çivilendiğini gördüğümüz kuşlar, bu gece kuşları değil mi? Amaç, onlara acı çektirerek, uğursuz uçuşları yüzünden ev halkını tehdit altında bırakan facianın kefaretiyi ödemektir. Ama az kaldı öğrenmeden geçecektim: o tüylerden kurtulmak ve Lucius halime dönmek için ne demeliyim ya da ne yapmalıyım?"

"Gönlün ferah olsun, bundan hiç korkman gerekmez," diye yanıtladı Photis, "çünkü bütün bu şekillerin yeniden nasıl insan biçimine dönüşebileceğini hanımım bana tek tek gösterdi. Ama bunu iyiliğinden yaptığını düşünme sakın! Kendisi insan biçimine dönerken, tesirli bir ilaç hazırlayıp ona yar-

medela salubri possem subsistere. Specta denique quam parvis quamque futilibus tanta res procuretur herbulis; anethi modicum cum lauri foliis immissum rori fontano datur lavacrum et poculum.”

24 Haec identidem asseverans summa cum trepidatione irrepit cubiculum et pyxidem depromit arcula. Quam ego amplexus ac deosculatus prius, utque mihi prosperis faveret volatibus deprecatus, abiectis propere laciniis totis, avide manus immersi et haurito plusculo cuncta corporis mei membra perfricui. Iamque alternis conatibus libratis brachiis in avem similis gestiebam. Nec ullae plumulae nec usquam pinnulae, sed plane pili mei crassantur in setas, et cutis tenella duratur in corium et in extimis palmulis perduto numero toti digiti coguntur in singulas ungulas, et de spinae meae termino grandis cauda procedit. Iam facies enormis et os prolixum et nares hiantes et labiae pendulae; sic et aures inmodicis horripilant auctibus. Nec ullum miserae reformationis video solacium, nisi quod mihi iam nequeunti tenere Photidem natura crescebat. [25] Ac dum salutis inopia cuncta corporis mei considerans non avem me sed asinum video, querens de facto Photidis, sed iam humano gestu simul et voce privatus, quod solum poteram, postrema deiecta labia umidis tamen oculis obliquum respiciens ad illam tacitus expostulabam.

dımcı olabileyim diye bunları öğretti. Bu kadar önemli bir değişimin ne kadar küçük ve ne kadar ucuz otlarla halledildiğini bir gör hele! Bir tutam dereotu ve defne yapraklarıyla demlenmiş suyla yıkan ve biraz bundan iç.”

24 Bu reçeteyi birkaç kez yineledikten sonra büyük bir endişe içinde odasına süzüldü ve kutudan bir kavanoz çıkardı. Ben ilkin bu kavanoza sarılıp öptüm, sonra da bana keyifli uçuş anları yaşatması için dua ettim. Ardından alelacele bütün giysilerimi çıkardım ve heyecanla elimi kavanoza daldırdım. Büyücek bir merhem alıp bununla bedenimdeki her bir uzvumu bir güzel sıvadım. Ardından kollarımı bir yukarı bir aşağı cırparak bir kuş gibi hareket etmeye çalıştım. Ama ne bir tüy bitti ne de tek bir kanat çıktı üstünde. Bunun yerine bedenimdeki tüyler fırça gibi dikleşmeye başladı ve yumuşacık tenim kösele gibi sertleşti. Ellerimin bitiminde parmaklarım sayıca azalmaya başladı ve her biri tek bir toynak halinde sıkıştı. Kuyruk sokumumun ucundan koskoca bir kuyruk çıktı dışarı. Yüzüm şekilsiz bir hal aldı; ağzım yayıldı, burun deliklerim açıldı, dudaklarım aşağı sarktı ve kulaklarım aşırı derecede uzamaya ve kıllanmaya başladı. Bu zavallı başkalaşımım da görebildiğim tek teselli üreme organımın büyümüş olmasıydı; gerçi artık Photis'i hiç kucaklayamayacaktım. [25] Çaresizce bütün bedenimi incelerken, kuş değil, eşek olduğumun farkına vardım. Photis'e *bana ne yaptın*, diye sızlanmaya başladım, ama artık bir insan gibi hareket edemiyor ve konuşmıyordum. Yapabildiğim tek şeyi yaptım ve alt dudagımı sarkıtıp yaşlı gözlerle yan yan bakarak sessizce Photis'i azarladım.

Quae ubi primum me talem aspexit, percussit faciem suam manibus infestis et: "Occisa sum misera!" clamavit. "Me trepidatio simul et festinatio fefellit et pyxidum similitudo decepit. Sed bene quod facilius reformationis huius* medela suppeditat. Nam rosis tantum demorsicatis exhibis asinum statimque in meum Lucium postliminio redibis. Atque utinam vesperi de more nobis parassem corollas aliquas, ne moram talem patereris vel noctis unius. Sed primo diluculo remedium festinabitur tibi."

26 Sic illa maerebat. Ego vero, quamquam perfectus asinus et pro Lucio iumentum sensum tamen retinebam humanum. Diu denique ac multum mecum ipse deliberavi an nequissimam facinerosissimamque illam feminam spissis calcibus feriens et mordicus appetens necare deberem. Sed ab incepto temerario melior me sententia revocavit, ne morte multata Photide salutare mihi suppetias rursus extinguerem. Deiecto itaque et quassanti capite ac demussata temporali contumelia, durissimo casui meo serviens ad equum illum vectorem meum probissimum in stabulum concedo, ubi alium etiam Milonis quondam hospitis mei asinum stabulantem inveni. Atque ego rebar, si quod inesset mutis animalibus tacitum ac naturale sacramentum, agnitione ac miseratione quadam inductum equum illum meum hospitium ac loca lautia mihi praebiturum.

Photis benim bu halimi görür görmez vicdan azabı çeken elleriyle yüzünü tokatlayıp çılgığı bastı: "Ah zavallı ben, öldüm, bittim! O telaşım ve aceleciliğim içinde bir hata yaptım; birbirine benzer olan merhem kavanozları beni yanılttı. Ama şanslısın ki, bu başkalaşımın çok kolay bir çaresi var. Sadece gül çiğnersen eşek halinden kurtulur ve hemen yeniden benim Lucius'um oluverirsin. Sen dua et de her zamanki gibi bu gece de bizim için bir demet gül deriyim; böylece tek bir gece bile bu kılıkta beklemek zorunda kalma. Ama ancak şafak söktüğünde ilaç sana tesir edecek."

26 Bunları söyleyip ağlamaya başladı. Bana gelince, tam anlamıyla bir eşek ve Lucius'dan dönme bir hayvan olmama rağmen, insansal yetilerimi hâlâ korumaktaydım. Bu yüzden kendimle uzun uzadıya ve ciddi bir konuşma içine girdim; acaba bu kötülerin kötüsü ve canilerin canisi kadını çiftlerimle durmadan tekmeleye tekmeleye mi öldürmeliyim, yoksa dişlerimle parçalayarak mı? Ama bu yöntemim yerini daha iyi bir düşünceye bıraktı; çünkü Photis'i ölümle cezalandırırsam, eski halime yeniden dönmek için gereken yardımı da yok edecektim. Bu yüzden başımı öne eğip iki yana sallayarak sessizce bu geçici hakareti yuttum ve başıma gelen talihsizliklerin en acısına teslim oldum. Sadık binek hayvanım olarak bana hizmet etmiş olan atıma katılmak için ahırın yolunu tuttum. Orada, önceki ev sahibim Milo'ya ait başka bir eşeğin daha olduğunu gördüm. Eğer konuşamayan hayvanlar arasında sessiz ve içgüdüsel bir sadakat varsa, atımın beni tanıyıp ve bana acıyıp konukseverlik göstereceğini ve ayrıcalıklı şekilde ağır layacağını tahmin ettim. Ama nerede! Ey konuksever

Sed pro Iuppiter hospitalis et Fidei secreta numina! Praeclarus ille vector meus cum asino capita conferunt in meamque perniciem ilico consentiunt et, verentes scilicet cibariis suis, vix me praeseptio videre proximantem: deiectis auribus iam furentes infestis calcibus insequuntur, et abigor quam procul ab hordeo, quod apposueram vesperi meis manibus illi gratissimo famulo.

27 Sic affectus atque in solitudinem relegatus angulo stabuli concesseram. Dumque de insolentia collegarum meorum mecum cogito atque in alterum diem auxilio rosario Lucius denuo futurus equi perfidi vindictam meditor, respicio pilae mediae, quae stabuli trabes sustinebat, in ipso fere meditullio Eponae deae simulacrum residens aediculae, quod accurate corollis roseis equidem recentibus fuerat ornatum. Denique adgnito salutari praesidio pronus spei, quantum extensis prioribus pedibus adniti poteram insurgo valide, et cervice proluxa nimiumque porrectis labiis, quanto maxime nisu poteram corollas appetebam. Quod me pessima scilicet sorte conantem servulus meus, cui semper equi cura mandata fuerat, repente conspiciens, indignatus exsurgit, et: "Quo usque tandem" inquit "cantherium patiemur istum paulo ante cibariis iumentorum, nunc etiam simulacris deorum infestum? Quin iam ego istum sacrilegum debilem claudumque

Iuppiter¹¹⁰ ve Sadakatin¹¹¹ görünmez ilahları!¹¹² Şu benim muhterem binek hayvanımla o eşek başbaşa verdiler ve derhal beni öldürme konusunda hemfikir oldular. Tek dertlerinin tayınları olduğundan şüphem yok. Yemliğe yaklaştığımı gördükleri an kulaklarını düşürdüler ve düşman çifteleriyle bana deli gibi saldırdılar; böylece o akşam şu benim kadirşinas ve sadık hizmetkârımın önüne kendi ellerimle koymuş olduğum arpadan olabildiğince uzağa çekilmek zorunda kaldım.

27 Böyle bir davranışla karşılaşp yalnızlığıma terk edilince, ahırın bir köşesine çekildim. Meslektaşlarımın arsızlığını düşünüp dururken ve ertesi gün güllerin yardımıyla yeniden Lucius olup hain atımdan alacağım intikam üzerine kafa yorarken, ahırın tavan kirişlerini destekleyen ortadaki direk dikkatimi çekti; neredeyse tam göbekteki sunağa tanrıça Epona'nın¹¹³ bir heykeli oturtulmuştu ve bu heykel yeni toplanmış güllerden yapılan çelenklerle özenle süslenmişti. Bu gülleri kurtuluş aracım olarak görüp, umudumun verdiği coşkuyla ön ayaklarımı gerebildiğim kadar gerip bütün gayretimi topladım ve sağlam bir şekilde arka bacaklarımın üstünde yükseldim; boynumu öne uzatarak dudaklarımı bütün haşmetiyle dışarı çıkardım ve elimden gelen bütün gayreti göstererek çelenklere ulaşmaya çalıştım. Şans bu ya, ben böyle uğraş verirken, her zaman atımın tımarını yapmakla görevlendirdiğim şu benim sevgili hizmetkârım hemen beni gördü, öfkeyle ayağa kalktı ve şöyle bağırdı: "Lütfen, daha ne kadar bu içdiş edilmiş hayvana katlanacağız? Az evvel hayvanlarımızın yemine göz koyan, şimdi de tanrıların heykellerine saldıran bu hayvana? Bu kadar yeter, şimdi bu günahkâr yarattığı sakatlayıp kötürüm bırakayım da görsün!" Böyle der demez bir

reddam.” Et statim telum aliquod quaeritans temere fascem lignorum positum offendit, rimatusque frondosum fustem cunctis vastiorem, non prius miserum me tundere desiit quam, sonitu vehementi et largo strepitu percussis ianuis, trepido etiam rumore viciniae conclamatis latronibus profugit territus.

28 Nec mora, cum vi patefactis aedibus globus latronum invadit omnia et singula domus membra cingit armata factio, et auxiliis hinc inde convolantibus obsistit discursus hostilis. Cuncti gladiis et facibus instructi noctem illuminant; coruscat in modum ortivi solis ignis et mucro. Tunc horreum quoddam satis validis claustris obseptum obseratumque, quod mediis aedibus constitutum gazis Milonis fuerat refertum, securibus validis aggressi diffindunt. Quo passim recluso totas opes vehunt raptimque constrictis sarcinis singuli partiuntur, sed gestaminum modus numerum gerulorum excedit. Tunc opulentiae nimiae nimio ad extremas incitas deducti, nos duos asinos et equum meum productos e stabulo, quantum potest, gravioribus sarcinis onerant, et domo iam vacua minantes baculis exigunt, unoque de sociis ad spectaculum, qui de facinoris inquisitione nuntiaret, relicto, nos crebra tundentes per avia montium ducunt concitos.

silah bulmak için etrafına bakınmaya başladı ve tesadüfen orada duran bir tomar odun gözüne ilişti; içlerinden en kalınını, yapraklı bir kütüğü kapığı gibi zavallı beni dövmeye başladı, ta ki kapıların büyük bir gürültüyle ve müthiş bir patırtıyla çalındığını, hatta çok yakınlardan ürkek seslerle *hırsızlar* diye bağrıldığını işitip de korkup kaçana değin.

28 Çok geçmeden kapılar zorla ardına kadar açıldı ve bir anda bir alay soyguncu eve dalıverdi. Evin her yanı silahlı bir çete tarafından işgal edildi. Dört bir yandan insanlar yardım için koşup gelirken, çapulcular onların içeriye girişlerini engellemek için süratle mevzilendiler. Hepsi kılıçlarla ve meşalelerle silahlanmış geceyi aydınlatıyorlardı; çünkü ateş ve çelik doğan güneş gibi ışık saçıyordu. Koca koca baltalarıyla evin ortasında bulunan, ağır sürgülerle kapatılmış ve emniyete alınmış olan hazine odasına saldırıp içeri daldılar; burası Milo'nun değerli taşlarıyla ağzına kadar doldurulmuştu. Her bir yandan içeri dalıp bütün hazineyi olduğu gibi dışarı taşıdılar; aceleyle çuvallara doldurup herkese payına düşeni bölüştürdüler. Ama yüklerin ağırlığı yük taşıyıcıların sayısını aşmıştı. Bu aşırı zenginliğin ölçsüzlüğü yüzünden ne yapacaklarını şaşırınca, bu sefer biz iki eşeği ve atımı ahırdan çıkarıp ne kadar ağır yük varsa sırtımıza bindirdiler. Sonra sopalarıyla dürtte dürtte artık tamamen boşalan evden sürüp uzaklaştırdılar. Arkadaşlarından birini, bu hırsızlıkla ilgi yapılacak soruşturmayı kendilerine haber versin diye arkalarında casus olarak bıraktılar. Kendileri de bizi durmadan döve döve geçit vermez dağlardan dört nala sürüp götürdüler.

29 lamque rerum tantarum pondere et montis ardui vertice et prolixo satis itinere nihil a mortuo differebam. Sed mihi sero quidem, serio tamen, subvenit ad auxilium civile decurrere et interposito venerabili principis nomine tot aerumnis me liberare. Cum denique iam luce clarissima vicum quempiam frequentem et nundinis celebrem praeteriremus, inter ipsas turbelas Graecorum genuino sermone nomen augustum Caesaris invocare temptavi. Et "O" quidem tantum disertum ac validum clamitavi, reliquum autem Caesaris nomen enuntiare non potui. Aspernati latrones clamorem absonum meum, caedentes hinc inde miserum corium nec cribris iam idoneum relinquunt.

Sed tandem mihi inopinatam salutem Iuppiter ille tribuit. Nam cum multas villulas et casas amplas praeterimus, hortulum quendam prospexi satis amoenum, in quo praeter ceteras gratas herbulas rosae virgines matutino rore florebant. His inhians et spe salutis alacer ac laetus propius accessi, dumque iam labiis undantibus affecto, consilium me subit longe salubrius, ne, si rursum asino remoto prodirem in Lucium, evidens exitium inter manus latronum offenderem vel artis magicae suspectione vel indicii futuri criminatione. Tunc igitur a rosis et quidem necessario temperavi et casum praesentem tolerans in asini faciem faena rodebam.

29 Bunca yükün ağırlığından, sarp dağların yüksekliğinden ve bu son derece uzun yürüyüşten dolayı artık bir ölüden farkım kalmamıştı. Ama geç de olsa, iyi bir fikir geldi aklıma; yardım çağırmak için resmi makama başvuracaktım ve İmparatorun saygıdeğer adını söyleyerek tüm bu dertlerimden kurtulacaktım. Sonunda gün tamamen ısıdığında, pazar kurulduğu için insan kaynayan kalabalık bir köyden geçiyorduk; ben kördüğüm olmuş insanların tam ortasında, Yunanca olan ana dilimde Caesar'ın saygıdeğer adını bağırmaya kalkıştım. "Ey," diye bağırdım güzel bir tonda ve gürce; ama gerisini, Caesar'ın adını getiremedim. Hırsızlar benim bu ahenksiz çığlığımı aşağıladılar ve zavallı derimin sağını solunu deşip bir elek bile yapamayacak hale getirdiler.

Ama sonunda o yüce Iuppiter beklenmedik bir kurtuluş bağısladı bana. Bir sürü çiftlik evinden ve geniş malikaneden geçtikten sonra, gözüme birden çok hoş bir bahçe ilişti; içinde, bir sürü büyüleyici bitkinin yanı sıra, sabah çiyini emmiş el değmemiş güller açmıştı. Gözümü onlardan ayırmayarak yanlarına yaklaşmaya başladım; kurtuluş ümidiyle heyecana kapılmış, neşelenmişim. Dudaklarımı titrete titrete tam onlara dokunmak üzereydim ki, aklıma çok daha sağlıklı bir düşünce geldi. Eğer eşeklikten kurtulup Lucius olarak ortalığa çıkarsam, idam ipimi hırsızların eline teslim etmiş olurdum; çünkü o zaman ya benim büyü yaptığımdan kuşku duyacaklar ya da onları gammazlamakla suçlayacaklar. Bu yüzden çok istediğim halde güllere yanaşmadım; ve şu an içinde bulunduğum kötü duruma dayanmaya çalışıp bu eşek halimle saman çiğnemeyi sürdürdüm.

1 Diem ferme circa medium, cum iam flagrantia solis caleretur, in pago quodam apud notos ac familiares latronibus senes devertimus. Sic enim primus aditus et sermo prolixus et oscula mutua quamvis asino sentire praestabant. Nam et rebus eos quibusdam dorso meo depromptis munerabantur, et secretis gannitibus quod essent latrocinio partae videbantur indicare. Iamque nos omni sarcina levatos in pratum proximum passim libero pastui tradidere. Nec me cum asino vel equo meo conpascuus coetus attinere potuit, adhuc insolitum alioquin prandere faenum; sed plane pone stabulum prospectum hortulum iam fame perditus fidenter invado, et quamvis crudis holeribus affatim tamen ventrem sagino, deosque comprecatus omnes cuncta prospectabam loca, sicubi forte conterminis in hortulis candens reperirem rosarium. Nam et ipsa solitudo iam mihi bonam fiduciam tribuebat, si devius et fructectis absconditus, sumpto remedio, de iumentum quadripedis

Lucius'un Soyguncular Tarafından Kaçırılması ve Cupido ile Psyche Öyküsü

1 Neredeyse günün ortasında, güneş alev alev ortalığı kasıp kavururken, bir köye vardık ve hırsızların yakından tanıdığı yaşlı dostlarının evine konuk olduk. İlk karşılaşmalarından, uzun uzadıya sohbetlerinden ve karşılıklı öpüşmelerinden aralarındaki yakınlığı eşek olsan da anlayabilirdin. Hatta sırtımdan birtakım eşyalar indirip bu adamlara armağan bile ettiler. Gizlice fısıldaşarak bu malları bir soygundan kopardıklarını ima ediyorlardı. Ardından bütün yüklerimizi indirip canımız çektiğince otlamamız için yakındaki çayıra saldırlar. Gel gör ki bir eşek olduğum için, kendi atımla birlikte kurduğumuz bu otlama kardeşliği beni pek sarmadı; ne de olsa henüz samanla karın doyurmaya pek alışkın değildim. O sırada ahırın arkasında bir bostan gözüme ilişti. Artık açıklıktan bitap haldeydim ve emin adımlarla girdim içeri. Karnımı bir eşek yükü sebzeyle, çiğ olmalarına rağmen,¹¹⁴ tıka basa doyurdum, sonra da bütün tanrılara şükranlarımı sunarak komşu bahçelerde parıl parıl parlayan bir gül yatağı bulurum umuyla tüm o yöreyi köşe bucak taramaya başladım. Kendi başıma kalmam güvenimi yerine getirmişti; yoldan epeyce uzakta olduğum ve fundalıklara saklandığım için panzehiri yutabileceğimi düşündüm; böylece hiç kimse görmeden şu

incurvo gradu rursum erectus in hominem inspectante nullo resurgerem.

2 Ergo igitur cum in isto cogitationis salo fluctuarem, aliquanto longius frondosi nemoris convallem umbrosam, cuius inter varias herbulas et laetissima virecta fulgentium rosarum mineus color renidebat. Iamque apud mea usquequaque ferina praecordia Veneris et Gratiarum lucum illum arbitrabar, cuius inter opaca secreta floris genialis regius nitor relucebat. Tunc invocato hilario atque prospero Eventu cursu me concito proripio, ut hercule ipse sentirem non asinum me, verum etiam equum currulem nimio velocitatis effectum. Sed agilis atque praeclarus ille conatus Fortunae meae scaevitatem anteire non potuit. Iam enim loco proximus non illas rosas teneras et amoenas, madidas divini roris et nectaris, quas rubi felices beatae spinae generant, ac ne convallem quidem usquam nisi tantum ripae fluvialis marginem densis arboribus septam video. Hae arbores in lauri faciem prolixè foliatae pariunt in odori modum floris porrectos caliculos modice punicantes, quos equidem flagrantis minime rurestri vocabulo vulgus indoctum rosas laureas appellant quarumque cuncto pecori cibus letalis est.

3 Talibus fatis implicitus etiam ipsam salutem recusans sponte illud venenum rosarium sumere gestiebam. Sed dum cunctanter accedo decerpere,

dört bacaklı yük hayvanının iki büküm yürüyüşünden kurtulup yeniden bir insan gibi ayağa dikilebilirdim.¹¹⁵

2. Bu tür düşünceler denizine dalıp gitmişim ki, az ötede sık ağaçlı ormanlarla çevrili gölgeli bir vadi gördüm. Bu vadinin türlü türlü otlarının ve coşkulu yeşilliğinin arasında kıvılcımlar saçan kızıl renkli güller göz kırıp duruyordu. Hepten yabanıllaşmamış yüreğimle, bu korunun Venus ya da Letafet tanrıçalarına ait olabileceğini düşündüm; o şirin çiçeğin soylu kızılığından yansıyan ışık korunun gölgeli köşelerini aydınlatıyordu. Gülücükler dağıtan bolluk tanrısı Eventus'a¹¹⁶ dualar edip dörtnele bir fırladım ki, Hercules adına, bu aşırı hızımla kendimi bir eşek gibi değil de bir yarış atı gibi hissettim. Ama ne yazık ki, bu kadar çevik ve soylu bir çaba göstermeme rağmen talihimin tersliğinin önüne geçmeyi başaramadım. Çünkü yaklaştıkça o narin, o baştan çıkarıcı gülleri göremez oldum; o tanrısal çiyle ve nektarla nemlenmiş gülleri; o bereketli çahların, o kutsanmış dikenlerin arasından fışkıran gülleri; hatta hiçbir yerde vadi falan da görmedim. Tek gördüğüm şey bir nehir kıyısının sık ağaçlarla çevrilmiş ucu oldu. Defneyi andıran gür yaprakları olan bu ağaçlar soluk kırmızı, çanak şeklinde tomurcuklar verir ve bu tomurcuklar hoş kokulu çiçekler gibi açar. Oysa bunların hiç kokusu yoktur, ama cahil halk kırsal ağızda onlara defne gülleri der; yenilirse bütün sü-rüyü toptan götürür.

3 Ama ben kaderimin ördüğü ağa takılıp canımı tehlikeye attım ve o zehirli gülleri hevesle yutmaya kalktım. Onları koparmak için tereddüt içinde yaklaşıyordum ki, genç bir

iuvenis quidam, ut mihi videbatur, hortulanus, cuius omni prorsus holera vastaveram, tanto damno cognito cum grandi baculo furens decurrit adreptumque me totum plagis obtundit adusque vitae ipsius periculum, nisi tandem sapienter alioquin ipse mihi tulissem auxilium. Nam lumbis elevatis in altum, pedum posteriorum calcibus iactatis in eum crebriter, iam mulcato graviter atque iacente contra proclive montis attigui fuga me liberavi. Sed ilico mulier quaeipiam, uxor eius scilicet, simul eum prostratum et semianimem ex edito despexit, ululabili cum plangore ad eum statim prosilit, ut sui videlicet miseratione mihi praesens crearet exitium. Cuncti enim pagani fletibus eius exciti statim conclamant canes, atque ad me laniandum rabie perciti ferrent impetum passim cohortantur.

Tunc igitur procul dubio iam morti proximus, cum viderem canes, et modo magnos et numero multos et ursis ac leonibus ad compugnandum idoneos in me convocatos exasperari, e re nata capto consilio fugam desino ac me retrorsus celeri gradu rursum in stabulum quo deverteramus recipio. At illi, canibus iam aegre cohibitis, arreptum me loro quam valido ad ansulam quandam destinatum rursum caedendo confecissent profecto, nisi dolore plagarum alvus artata crudisque illis oleribus abundans et lubrico fluxu saucia, fimo

adam –zannedersem şu bütün sebzelerinin dibine darı ektiğim bahçıvan– uğradığı zararın boyutlarını anlayınca elinde sopası, öfke içinde bana doğru koşmaya başladı. Beni yakaladığı gibi her yanıma vurdukça vurdu; yaşamımı sahiden tehlikeye sokana kadar. Sonunda aklım başıma geldi de kendi kendimin yardımına koşabildim. Kıcıımı şöyle bir havaya kaldırıp arka ayaklarımla hiç durmadan adamı tekmeledim; o ölümcül yaralar alıp dağın yamacına iki seksen uzanınca da kaçıp kurtuldum. Ama tam o sırada, her halinden karısı olduğu belli olan bir kadın tepeden aşağı bakıp da adamın yarı ölü yerde yattığını görünce, çılgılık çılgılığa yay gibi fırlayıp kocasına koştu. Kendine acındırarak beni hemen öldürtmeyi kafasına koymuştu. Çünkü kadının feryatlarıyla galeyana gelen bütün köylüler hep bir ağızdan köpeklerini çağırdılar ve dört bir yandan üzerime saldılar; öfkeden kudurmuş bir halde bana saldırsınlar ve paramparça etsinler diye.

Eminim o anda ölümün eşğine geldim; çünkü ayılarla ve aslanlarla boy ölçüşecek derecede büyük ve bir sürü köpeğin bir araya toplanıp bana karşı isyan bayraklarını çektiğini görmüştüm. İçinde bulunduğum durumu düşünüp kaçmaktan vazgeçtim ve arkama bile bakmadan tam gaz koşup konakladığımız ahıra döndüm. Adamlar köpeklerini güçbela geri çektiler; beni yakaladıkları gibi çok sağlam bir kayışla bir çengele bağladılar. Yeniden dövmeye başladılar ve bu kez kesinlikle öldüreceklerdi; ama yediğim dayağın acısıyla karnım kasılmıştı. O çiğ sebzelerle tıka basa doluydu ve su gibi ishal ol-

fistulatim excusso, quosdam extremi liquoris aspergine, alios putore nidoris faetidi a meis iam quassis scapulis abegisset.

4 Nec mora cum, iam in meridiem prono iubare, rursum nos ac praecipue me longe gravius onustum producunt illi latrones stabulo. Iamque confecta bona parte itineris, et viae spatio defectus et sarcinae pondere depressus, ictibusque fustium fatigatus atque etiam ungulis extritis iam claudus et titubans, rivulum quendam serpentis leniter aquae propter insistens, subtilem occasionem feliciter nactus, cogitabam totum memet flexis scite cruribus pronum abicere, certus atque obstinatus nullis verberibus ad ingrediendum exsurgere, immo etiam paratus non fusti tantum, sed machaera perfossus occumbere. Rebar enim iam me prorsus exanimatum ac debilem mereri causariam missionem; certe latrones partim inpatientia morae, partim studio festinatae fugae dorsi mei sarcinam duobus ceteris iumentis distributuros meque in altioris vindictae vicem lupis et vulturiis praedam relicturos.

duğu için de gevşemişti. Sonunda sel gibi bir boşaldı ki bağırsaklarım. Adamların kimisi bu iğrenç sıvı üzerlerine sıçradığında, kimisi de pis gaz kokusunu duyduklarında, dayağın acısı üzerinde soğumamış olan popolarımdan uzaklaşmak zorunda kaldılar.

4 Güneşin parlak çemberi artık güneye dönüyordu ki,¹¹⁷ soyguncular hiç vakit kaybetmeden bizi, özellikle beni, çok ağır yüklerle yeniden yüklediler ve ahırdan dışarı çıkardılar. Yolculuğumuzun epeyce bir kısmını hallettik. O uzun seyahat beni çok yormuştu. Yükümün ağırlığından iki büklüm olmuştum; sopalarla dayak yemekten de hiç halim kalmamıştı. Ayaklarımın da pestili çıktığından topallıyordum ve sallana sallana yürüyordum. Bu yüzden suları yavaşça döne döne akan bir derenin kenarında durdum. Bu mükemmel fırsattan en iyi şekilde yararlanıp dizlerimi ustaca kıvrıp kendimi boy lu boyunca yere atmayı düşündüm ve dünyanın bütün dayaklarını yiyeceğimi bilsem bile yine de kalkıp yürümemeye kesinlikle ant içtim; evet, hatta değil bir sopayla, bir kılıçla delik deşik olsam bile orada yatmayı göze almıştım; çünkü artık tamamen tükendiğimden ve dermanım kalmadığından, sağlığıma yeniden kavuşmamı sağlayacak bir izni hak ettiğimi zannettim. Hiç kuşkusuz soyguncular kısmen geciktirmeme hoşgörü göstermeyeceklerinden, kısmen de bir an önce kaçıp gitmek istediklerinden, benim sırtımdaki yükleri diğer iki hayvan arasında bölüştürecekler ve ardından çok daha ağır bir ceza olsun diye beni kurda kuşa yem olarak arkalarında bırakacaklardı.

5 Sed tam bellum consilium meum praevertit sors deterrima. Namque ille alius asinus divinato et antecapto meo cogitatu, statim se mentita lassitudine cum rebus totis offudit, iacensque in mortuum non fustibus, non stimulis, ac ne cauda et auribus cruribusque undique versum elevatis, temptavit exurgere, quoad tandem postumae spei fatigati secumque conlocuti, ne tam diu mortuo immo vero lapideo asino servientes fugam morarentur, sarcinis eius mihi equoque distributis, destricto gladio poplites eius totos amputant, ac paululum a via retractum per altissimum praeceps in vallem proximam etiam nunc spirantem praecipitant. Tunc ego miseri commilitonis fortunam cogitans statui iam dolis abiectis et fraudibus asinum me bonae frugi dominis exhibere. Nam et secum eos animadverteram colloquentes, quod in proximo nobis esset habenda mansio et totius viae finis quieta eorumque esset sedes illa et habitatio. Clementi denique transmisso clivulo pervenimus ad locum destinatum, ubi rebus totis exsolutis atque intus conditis iam pondere liberatus lassitudinem vice lavacri pulvereis volutatibus digerebam.

6 Res ac tempus ipsum locorum speluncaeque illius quam latrones inhabitant descriptionem exponere flagitat. Nam et meum simul periclitabor ingenium, et faxo vos quoque an mente etiam sensuque fuerim asinus sedulo sentiatis.

5 Ama melun kaderim bu mükemmel planımı da boşa çıkardı. Diğer eşek benim düşüncemi sezinleyip önce davran-
dı ve hemen yorgunluktan bitip tükenmiş gibi yapıp olanca
yüküyle yere çöktü. Bir ölü gibi yattı oracığa; sopalara, üven-
dirilere, kulaklarından, bacaklarından ve her yanından çekiş-
tirilmelere rağmen kalkmaya yeltenmedi. Sonunda soyguncu-
lar yoruldu ve eşekten ümitlerini kestiler. Aralarında müza-
kere yaptılar ve ölüme yazgılı bir eşekle, hatta daha çok taş
kesmiş bir eşekle uğraşarak kaçışlarını daha fazla geciktirme-
meye karar verdiler. Onun yükünü de benim ve atın sırtına
paylaştırarak kılıçlarını çektikleri gibi, bacaklarındaki sinirle-
ri olduğu gibi kestiler ve yolun biraz dışına sürüyüp hâlâ ne-
fes aldığı halde paldır küldür uçurumun tepesinden yandaki
vadiye fırlattılar. O an, zavallı silah arkadaşımın uğradığı ta-
lihsizliği düşünüp bütün planlarımdan ve tuzaklarımdan vaz-
geçmeye ve efendilerime iyi bir eşek olduğumu göstermeye
karar verdim. Ayrıca onların aralarındaki konuşmalardan, bi-
razdan mola verip konaklayacağımızı, bütün bu yolculuk son-
rasında bir güzel dinleneceğimizi ve burasının hırsızların ka-
rargâhları ve ikametgâhları olduğunu işitmiştim. Sonra hafif
bir yokuş tırmanıp varacağımız yere nihayet vardık. Orada
bütün yüklerimiz boşaltıldı ve içeriye istiflendi. Yüklerimden
kurtulunca, yıkanmak yerine toz toprak içinde yuvarlanarak
yorgunluğumu atmaya çalıştım.

6 Hazır yeri ve zamanı gelmişken, bu bölgenin ve soy-
guncuların yaşadığı mağaranın nasıl bir yer olduğunu anlata-
yım. Böylece hem bu konudaki yeteneğimi denemiş olacağım
hem de görüntüm kadar, zekâmın ve duygularımın da eşek
olup olmadığı üzerine dikkatli bir karşılaştırma yapmanıza
olanak tanımış olacağım.

Mons horridus silvestribusque frondibus umbrosus et in primis altus fuit. Huius perobliqua devexa, qua saxis asperrimis et ob id inaccessis cingitur, convalles lacunosae cavaeque nimium spinetis aggeratae et quaquaversus repositae naturalem tutelam praebentes ambiebant. De summo vertice fons affluens bullis ingentibus scaturibat, perque prona delapsus evomebat undas argenteas, iamque rivulis pluribus dispersus ac valles illas agminibus stagnantibus irrigans in modum stipati maris vel ignavi fluminis cuncta cohibebat. Insurgit speluncae, qua margines montanae desinunt, turris ardua. Caulae firmae solidis cratibus, ovili stabulationi commodae porrectis undique lateribus ante fores exigui tramitis vice structis parietis attenduntur. Ea tu bono certe meo periculo latronum dixeris atria. Nec iuxta quicquam quam parva casula cannulis temere contexta, qua speculatores e numero latronum, ut postea comperi, sorte ducti noctibus excubabant.

7 Ibi cum singuli derepsissent stipatis artubus, nobis ante ipsas fores loro valido destinatis, anum quandam curvatam gravi senio, cui soli salus atque tutela tot numero iuvenum commissa videbatur, sic infesti compellant: "Etiamne tu, busti cadaver extremum et vitae dedecus primum et Orci fastidium solum, sic

Dağ yabanıldı, gür yapraklı bir ormanla gölgelenmişti ve fevkalade yüksekti. Sivri ve dolayısıyla geçit vermez kayalarla kuşatılmış eğimli ve sarp yokuşları, çukurlarla ve oyuklarla dolu vadilerle çevrelenmişti; buradan, kalın dikenli çalılar devasa surlar şeklinde yükseliyor ve her taraftan göründükleri için doğal bir savunma oluşturluyorlardı. Dağın doruğundan fışkıran bir kaynak koca koca köpüklerle coşuyor, yamaçlardan kayarak akarken gümüş sularını kusuyordu; birkaç dereye ayrılıp vadileri bir dizi gölcükle suluyor, sonra bütün o yöreyi sığ bir körfez ya da yavaşça akan bir nehir gibi kuşatıyordu. Mağaranın üstünde, dağın eteklerinin son bulduğu yerde, dimdik bir kule yükseliyordu. Orada koyun ağılına elverişli, güçlü çitlerle örülmüş sağlam bir ağıl vardı; her iki yanı yol boyunca uzayıp gidiyordu ve girişini oluşturan küçük bir geçitin önünde ustaca dikilmiş bir sur gibi iş görüyordu. Bura-ya soyguncuların kabul salonu –şakamı mazur gör– diyebilirsiniz. Yakında, sazlarla şöyle üstünkörü örülmüş ufak bir kulübeden başka bir şey yoktu; sonradan anladım ki, soyguncular arasında kurayla seçilen gözcüler burada geceleri nöbet tutuyordu.

7 Soyguncular oraya sindiler ve bizi girişin dışına sağlam halatlarla bağlayıp tek tek sürünerek mağaraya girmeye başladılar. İçeride, yaşlılıktan iki büklüm olmuş bir kocakarı vardı; anlaşıldığı kadarıyla bu genç adamlardan oluşan çetenin güvenliğinden ve bakımından bir tek o sorumluydu. Adamlar ona yanaşıp şu aşağılayıcı sözlerle çattılar: “Ey sen, vadesi dolmuş ceset torbası, yaşamın yüz karası! Ey, Orcus’un bile yanına almadığı!”¹¹⁸ Bütün gün böyle evde oturup duracak

nobis otiosa domi residens lusitabis, nec nostris tam magnis tamque periculosus laboribus solacium de tam sera refectione tribues? Quae diebus ac noctibus nil quicquam rei quam merum saevienti ventri tuo soles aviditer ingurgitare.”

Tremens ad haec et stridenti vocola pavida sic anus: “At vobis, fortissimi fidelissimeque mei sospitatores iuvenes, affatim cuncta suavi sapore percocta pulmenta praesto sunt, panis numerosus vinum probe calicibus ecfriticis affluenter immissum, et ex more calida tumultuario lavacro vestro praeparata.”

In fine sermonis huius statim sese devestiunt, nudatique et flammae largissimae vapore recreati calidaque perfusi et oleo peruncti mensas dapibus largiter instructas accumbunt.

8 Commodum cubuerant et ecce quidam longe plures numero iuvenes adveniunt alii, quos incunctanter adaeque latrones arbitrarere. Nam et ipsi praedas aureorum argentariorum nummorum ac vasculorum vestisque sericae et intextae filis aureis invehebant. Hi simili lavacro refoti inter toros sociorum sese reponunt. Tunc sorte ducti ministerium faciunt. Estur ac potatur incondite, pulmentis acervatim, panibus aggeratim, poculis agminatim ingestis. Clamore ludunt, strepitu cantilant, conviciis iocantur, ac iam

mısın, sadece kendini eğlendirerek? Bu kadar büyük ve tehlikeli işleri halledip döndüğümüz halde, bizim şu gecikmiş yemeğimizi hâlâ önümüze koymayacak mısın? Gece gündüz tüm yaptığın şu doymak bilmez karnını şarapla tıka basa doldurmak açgözlüce!”

Bu laflar üzerine kocakarı şöyle bir titredi ve boğuk bir sesle korka korka şöyle dedi: “Ama cesur ve güvenilir genç kurtarıcılarım, her şey hazır ve bolca; yahni pişti, çok leziz! Bol bol da ekmek var! Kupalarınızı da temizledim, ağızlarına kadar şarap dolu! Her zamanki gibi sıcak suyunuzu da hazır ettim, çabucak bir yıkanın diye!”

Konuşmasını bitirince soyguncular hemen soyundular. Gürül gürül yanan ateşin sıcaklığı karşısında çıplak bedenleri yeniden canlandı. Sıcak suyla bir güzel yıkandılar ve vücutlarını yağlarla ovdular; sonra da tepeleme yiyecek dolu masalara uzandılar.¹¹⁹

8 Tam yerlerini almışlardı ki, gençlerden oluşan çok daha kalabalık bir başka grup içeri girdi. Bunların da soyguncu olduğunu hiç tereddütsüz anlayabilirdiniz; çünkü onlar da ganimetler getirdiler; altınlar, gümüş paralar ve vazolar, altın ipliklerle örülmüş ipek giysiler. Diğerleri gibi yıkanıp arkadaşlarının yanındaki sedirlere uzandılar. Ardından kura çekip kimin hizmet edeceğini belirlediler. Hapur hupur yiyip içtiler. Tepeleme konan etleri karınlarına yuvarlayıp somon somon ekmek, bir orduya yetecek şarap tükettiler. Bağıra çağıra oyunlar oynadılar, avazları çıktığı kadar bağıra bağıra şarkılar söylediler, açık saçık şakalar yaptılar; nereden bakarsanız ba-

cetera semiferis Lapithis Centaurisque similia.

Tunc inter eos unus, qui robore ceteros antistabat, “Nos quidem” inquit “Milonis Hypatini domum fortiter expugnavimus. Praeter tantam fortunae copiam, quam nostra virtute nacti sumus, et incolumi numero castra nostra petivimus et, si quid ad rem facit, octo pedibus auctiores remeavimus. At vos, qui Boeotias urbes appetistis, ipso duce vestro fortissimo Lamacho deminuti debilem numerum reduxistis, cuius salutem merito sarcinis istis quas advexistis omnibus antetulerim. Sed illum quidem utcumque nimia virtus sua peremit, inter inclitos reges ac duces proeliorum tanti viri memoria celebrabitur. Enim vos bonae frugi latrones inter furta parva atque servilia timidule per balneas et aniles cellulas reptantes scrutariam facitis.”

9 Suscipit unus ex illo posteriore numero. “Tunc solus ignoras longe faciliores ad expugnandum domus esse maiores? Quippe quod, licet numerosa familia latis deversetur aedibus, tamen quisque magis suae saluti quam domini consulat opibus. Frugi autem et solitarii homines fortunam parvam vel certe satis amplam dissimulanter obtectam protegunt acrius et sanguinis sui periculo muniunt. Res ipsa denique fidem sermoni meo dabit.

kın, Lapithler ya da Centauruslar gibi yarı-hayvan benzeri davranışlar sergilediler.¹²⁰

İçlerinde gelişkin adaleleriyle diğerlerine bin basan bir genç şöyle dedi: "Hypatalı Milo'un evini talan ettik, çok iyi iş çıkardık! Bu büyük zenginliği sadece cesaretimizle elde etmedik, kampımıza kayıp vermeden döndük, eğer ağza almaya değerse, sekiz bacak daha ekleyip geldik.¹²¹ Oysa Boeotia'nın kentlerini hedef haline getiren sizler, en cesur liderinizi, Lamachus'u yitirdiniz ve gücünüzü azaltarak geri geldiniz. Bütün bu geri getirdiğiniz ganimetlere sahip olmaktansa, Lamachus'un sağ olarak gelmesini tercih ederdim doğrusu! Ama onun sıradışı cesareti kendi ölümüne neden oldu. Bu büyük insanın anısı, anlı şanlı kralların ve savaş kahramanlarınıninki kadar ünlenecek. Oysa siz, onurlu hırsızlar, şu ufacak ve rezilce aşırıldığınız mallarla, sadece hamamlar ve kocakarıların küçücük odaları arasında korka korka sürünen hurdacılarınsınız."

9 Sonradan gelenlerden biri aldı sazı eline: "Büyük evleri talan etmenin daha kolay olduğunu bilmeyen kimse var mı? Neden mi? Geniş evlerde bir alay hizmetçi yaşasa da, bunların hepsi evin efendisinin mallarından çok kendi canlarının derdindedir de ondan! Oysa orta halli insanlar, ister küçük isterse büyük bir servete sahip olsunlar, bunu kurnazca gizler ve gözlerini bir an olsun ondan ayırmaz ve de kanlarının son damlasına kadar korur. Bizim başımıza gelen de zaten dediklerimi kanıtıyor.

"Vix enim Thebas heptapylos accessimus; quod est huic disciplinae primarium studium, sedum sedulo fortunas inquirebamus popularium. Nec nos denique latuit Chryseros quidam nummularius copiosae pecuniae dominus, qui metu officiorum ac munerum publicorum magnis artibus magnam dissimulabat opulentiam. Denique solus ac solitarius parva sed satis munita domuncula contentus, pannosus alioquin ac sordidus, aureos folles incubabat. Ergo placuit ad hunc primum ferremus aditum, ut contempta pugna manus unicae nullo negotio cunctis opibus otiose potiremur.

10 Nec mora, cum noctis initio foribus eius praestolamur, quas neque sublevare neque dimovere ac ne perfringere quidem nobis videbatur, ne valvarum sonus cunctam viciniam nostro suscicaret exitio. Tunc itaque sublimis ille vexillarius noster Lamachus spectatae virtutis suae fiducia, qua clavis immittendae foramen patebat, sensim inmissa manu claustrum evellere gestiebat. Sed dudum scilicet omnium bipedum nequissimus Chryseros vigilans et singula rerum sentiens, lenem gradum et obnixum silentium tolerans paulatim arrepat, grandique clavo manum ducis nostri repente nisu fortissimo ad ostii tabulam offigit. Et exitiabili nexu patibulatum relinquens, gurgustioli sui tectum ascendit, atque inde contentissima voce

“Yedi Kapılı Thebai’ye varır varmaz, bizim mesleğin ilk ilkesini yerine getirerek, yöre sakinlerinin servetleri konusunda dikkatli bir araştırmaya giriştik. Sonunda Chryseros adında tefeci bir adamın hatırı sayılır bir servetin sahibi olduğunu, ama bu serveti, kamu hizmetlerini ve gösterilerini üstlenmekten korktuğu için, kurnazca sakladığını öğrendik.¹²² Bu adam yapayalnız, tek başına yaşıyordu; küçük, ama iyi korunan evinde gayet mutluydu; paçavralar giyyordu ve kir pas içindeydi, ama altın dolu çantaların üzerinde kuluçkaya yatıyordu. Bu yüzden ilkin bu adamı hedef seçtik. Tek kişiyle döğüşmenin bizim için çocuk oyuncağı olacağını düşünmüştük ve adamın bütün servetini hiç zorluk çekmeden, yavaşça ele geçireceğimizi sanmıştık.

10 “Hiç zaman yitirmedik; gece olur olmaz da kendimizi onun ön kapısında bulduk. Kapıyı menteşelerinden ayırmayı ya da zorlamayı, hatta kırıp devirmeyi düşünmedik bile; gü-rültümüze konu komşu uyanır da bizim sonumuzu getirir korkusuyla. Bizim o soylu bayrak taşıyıcımız Lamachus, vaktiyle kanıtlanmış cesaretine olan güveniyle, anahtar girsin diye açılmış deliğe yavaşça elini sokup sürgüyü açmaya çalıştı. Ama iki bacaklı yaratıkların en aşağılığı olan Chryseros uzun zamandır tetikte olduğundan, her bir hareketimizi de gözetlemiş olmalıydı. Ayaklarının ucuna basa basa, ölü gibi sessizce yavaş yavaş kapıya sokuldu ve birden olanca gücüyle liderimizin elini koca bir çiviyle kapının tahtasına yapıştırdı. Darağacına çivilenmiş gibi duran adamımızı orada kaderine terk edip kulübesinin damına çıktı ve oradan ciğeri patlarcasına bağırıp komşularından yardım istedi. Her birini tek tek adlarıyla ça-

clamitans rogansque vicinos et unum quemque proprio nomine ciens et salutis communis admonens, diffamat incendio repentino domum suam possideri. Sic unus quisque proximi periculi confinio territus suppetiatum decurrunt anxii.

11 Tunc nos in ancipiti periculo constituti vel opprimendi nostri vel deserendi socii, remedium e re nata validum eo volente comminiscimus. Antesignani nostri partem qua manus umerum subit ictu per articulum medium temperato prorsus abscidimus, atque ibi brachio relicto, multis laciniis offulto vulnere ne stillae sanguinis vestigium proderent, ceterum Lamachum raptim reportamus. Ac dum trepidi religionis urgemur gravi tumultu et instantis periculi metu terremur ad fugam, nec vel sequi propere vel remanere tuto potest, vir sublimis animi virtutisque praecipuus, multis nos affantibus multique precibus querens adhortatur per dexteram Martis, per fidem sacramenti, bonum commilitonem cruciatu simul et captivitate liberaremus. Cur enim manui, quae rapere et iugulare sola posset, fortem latronem supervivere? Sat se beatum qui manu socia volens occumberet. Cumque nulli nostrum spontale parricidium suadens persuadere posset, manu reliqua sumptum gladium suum diuque deosculatum per medium pectus ictu fortissimo transadigit. Tunc nos magnanimi ducis vigore

ğırarak karşı karşıya oldukları tehlikeye karşı hepsini uyardı ve birdenbire çıkan bir yangınla evinin ateşlere boğulduğu masalını uydurdu. Böylece bütün komşular bitişikteki tehlikenin kendilerine de bulaşmasından korkarak endişe içinde koşup yardıma geldiler.

11 “Büyük bir ikilem içinde kalmıştık; ya yakalanacak ya da arkadaşımızı terk edecektik. İçinde bulunduğumuz koşulların zorlamasıyla, liderimizin de rızasıyla etkin bir çözüm bulduk. Liderimizin kolunu omuzuna bağlayan eklemim tam ortasına şöyle güçlü bir darbe indirip sağ kolunu kestik ve orada bıraktık. Kan damlaları izimizi belli etmesin diye, yarayı çaputlarla sarıp kanı durdurduktan sonra hemen Lamac-hus’un kalanını alıp götürdük. Telaş içindeydik, çevremizde kopan kızılca kıyametin ortasında kalmıştık ve yaklaşmakta olan tehlikenin yarattığı korkuya kapıldığımız için kaçmak zorundaydık. Ama o aynı hızla arkamızdan gelemezdi, arkada kalması da güvenli olmazdı. Yüce gönüllü, aslan yürekli liderimiz sürekli yalvararak, Mars’ın sağ eli adına, yeminimize sadık kalmamız adına dualar ederek sızlana sızlana bizi yüreklendirmeye çalışıyor, iyi bir er olarak onu hem işkenceden hem de esaretten kurtarmamızı istiyordu. “Çalabileceği ve boğazlayabileceği tek aleti olan eli olmadan cesur bir hırsız niçin yaşasın? Bir yoldaşının eliyle öldürülmeyi seçen adama ne mutlu!” deyip duruyordu. Ama içimizden kimseyi bu gönüllü kurbanı öldürmeye ikna edemediğini görünce, kalan diğer eliyle kılıcını çekti ve onu tekrar tekrar öptü, sonra da olanca gücüyle iterek göğsünün tam ortasına soktu. Bu sağlam yü-

venerato corpus reliquum veste lintea diligenter convolutum mari celandum commisimus. Et nunc iacet noster Lamachus elemento toto sepultus.

12 Et ille quidem dignum virtutibus suis vitae terminum posuit. Enimvero Alcimus sollertibus coeptis consonum Fortunae nutum non potuit adducere. Quī, cum dormientis anus perfracto tuguriolo conscendisset cubiculum superius iamque protinus obliis faucibus interstinguere eam debuisset, prius maluit rerum singula per latiore fenestram forinsecus nobis scilicet rapienda dispergere. Cumque iam cuncta rerum naviter emolitus nec toro quidem aniculae quiescentis parcere vellet eaque lectulo suo devoluta vestem stragulam subductam scilicet iactare similiter destinaret, genibus eius profusa sic nequissima illa deprecatur: "Quid, oro, fili, paupertinas pannosasque rescultas miserrimae anus donas vicinis divitibus, quorum haec fenestra domum prospicit?"

Quo sermone callido deceptus astu et vera quae dicta sunt credens Alcimus, verens scilicet ne et ea quae prius miserat quaeque postea missurus foret, non sociis suis sed in alienos lares iam certus erroris abiceret, suspendit se fenestra sagaciter perspecturus omnia, praesertim domus attiguae, quam dixerat illa, fortunas arbitraturus.

rekli liderimizin cesur ruhuna saygımızı gösterdik biz de. Bedeninden kalanları keten bir giysiye sardık özenle ve denizin güvenilir bilinmezine onu teslim ettik. Şimdi Lamachus'umuz bütün özüyle gömülmüş, mezarında yatıyor.

12 Lamachus kendi cesaretine uygun tarzda yaşamına son verdi. Ama Alcimus akılcı planına rağmen Kaderin onaylayıcı selamına nail olamadı:¹²³ Uykusunda uyurken, yaşlı bir kadının, minicik kulübesini bastı ve yukarıdaki yatak odasına çıktı. Kadının boğazına yapışıp bir an önce ölüme yolcu edeceğine, ilkin kalk sen ardına kadar açık camdan eşyaları teker teker aşağı atmaya kalk – biz taşıyıp götürelim diye tabii! Her ne bulduysa hepsini pürdikkat üst üste attı, zavallı ihtiyarcığın uyuduğu yatağı bile atmamazlık etmedi. Kadını apar topar karyolasından kaldırıp pijamalarını çekti; besbelli onu da pencereden atmayı kafasına koymuştu. Ama bu utanmaz yaratık bizimkinin dizlerine kapandı ve ona yalvardı: “Lütfen oğlum, zavallı bir yaşlı kadının bu eski püskü döküntülerini niçin zengin komşularına veriyorsun? Onların evi bu pence-reye bakıyor.”

Alcimus şeytanca söylenen bu sözlerin aldatıcılığına kandı ve kadının doğru söylediğine inanarak önceden attığı ve atmak üzere olduğu bütün eşyaların müttefiklerinin¹²⁴ eline geçeceği yerde başkalarının evlerine gideceğinden korktu; yanlış davrandığına inandı. Bu yüzden her şeyi dikkatlice gözlemlemek ve özellikle yaşlı kadının az önce bahsettiği komşu evin zenginliğini değerlendirmek için pencereden sarktı. Adami-

Quod eum strenue quidem set satis inprovide conantem senile illud facinus, quamquam invalido, repentino tamen et inopinato pulsu nutantem ac pendulum et in prospectu alioquin attonitum praeceps inegit. Qui praeter altitudinem miniam super quendam etiam vastissimum lapidem propter iacentem decidens perfracta diffusaque crate costarum rivos sanguinis vomens imitus narratisque nobis quae gesta sunt, non diu cruciatus vitam evasit. Quem prioris exemplo sepulturae traditum bonum secutorem Lamacho dedimus.

13 Tunc orbitatis duplici plaga petiti iamque Thebanis conatibus abnuentes, Plataeas proximan conscendimus civitatem. Ibi famam celebrem super quodam Demochare munus edituro gladiatoriumprehendimus. Nam vir et genere primarius et opibus plurimus et liberalitate praecipuus digno fortunae suae splendore publicas voluptates instruebat. Quis tantus ingenii, quis facundiae, qui singulas species apparatus multiiugi verbis idoneis posset explicare? Gladiatores isti famosae manus, venatores illi probatae pernecitatis, alibi noxii perdita securitate suis epulis bestiarum saginas instruantes. Confixilis machinae sublicae, turres tabularum nexibus ad instar circumforaneae domus,

mız bütün gayretiyle ve gayet tedbirsizce bu gözetleme işini gerçekleştirirken günahkâr kocakarı onu bir güzel itti. Bu itiş güçlü bir itiş olmasa da, ani ve beklenmedik bir darbeydi. Adamımız pencerede tehlikeli bir şekilde duruyor ve pür dikkat dışarıda olan biteni gözetliyordu. Bu yüzden kadın onu tepetakla aşağı yollayıverdi. Sadece çok yüksekten paldır küldür aşağı yuvarlanmadı bizimki, aynı zamanda evin yanında duran koskoca kayaya yapıştı. Kaburga kemikleri paramparça olup etrafa saçıldı. Derinlerinden sel gibi kan kusarak neler olup bittiğini bize anlattı ve daha fazla acı çekmeden son nefesini verdi. Diğer yoldaşımızı gömdüğümüz gibi onu da gömdük ve böylece Lamachus'a refaket edecek bir asilzade vermiş olduk.

13 “Adamlarımızın ölümünden çifte darbe almıştık; Thebai'daki tatbikatlarımızdan vazgeçerek yanındaki kente, Plataea'ya gitmek üzere harekete geçtik. Orada etraftaki konuşmalardan Demochares adındaki bir adamın bir gladyatör gösterisi sahnelemek üzere olduğunu işittik. Soylu bir aileden gelen ve masalsı bir zenginliğe sahip olan Demochares eli açık biri olduğundan servetinin şaşaasına layık bir halk eğlencesi hazırlıyordu. Bu tantanalı gösterinin her bir ayrıntısını tam olarak betimleyecek kadar yetenekli ve belagat sahibi bir kişi var mı acaba? Bir yandan güçlerini kanıtlamış gladyatörler ve çevikliğini kanıtlamış hayvan avcılar, öte yandan idamdan kurtulma ümidi olmayan suçlular, başka deyişle tombullaşması için kendilerini şölen olarak vahşi hayvanların önlerine sunanlar. Karmaşık bir aygıt olarak icat edilmiş,¹²⁵ seyyar evleri andıran tahtaların kat kat birbirine eklenmesiyle oluştu-

florida pictura decora futurae venationis receptacula. Qui praeterea numerus, quae facies ferarum! Nam praecipuo studio foris etiam advexerat generosa illa damnatorum capitum funera. Sed praeter ceteram speciosi muneris supellectilem totis utcumque patrimonii viribus immanis ursae comparabat numerum copiosum. Nam praeter domesticis venationibus captas, praeter largis emptionibus partas, amicorum etiam donationibus variis certatim oblatas tutela sumptuosa sollicite nutriebat.

14 “Nec ille tam clarus tamque splendidus publicae voluptatis apparatus Invidiae noxios effugit oculos. Nam diutina captivitate fatigatae simul et aestiva flagrantia maceratae, pigra etiam sessione languidae, repentina correptae pestilentia paene ad nullum redivere numerum. Passim per plateas plurimas cerneret iacere semivivorum corporum ferina naufragia. Tunc vulgus ignobile, quos inculta pauperies sine dilectu ciborum tenuato ventri cogit sordentia supplementa et dapes gratuitas conquirere, passim iacentes epulas accurrunt. Tunc e re nata suptile consilium ego et iste Babulus tale comminiscimur. Unam, quae ceteris sarcina corporis praevalebat, quasi cibo parandam portamus ad nostrum receptaculum, eiusque probe nudatum carnibus corium servatis sollerter totis unguibus, ipso etiam bestiae

rulmuş, eğlenceli resimlerle süslenmiş kuleler vardı ve avlanacak hayvanlar için hazırlanmış güzel kafesler. Ne çok hayvan vardı bir de, farklı farklı türde! Demochares büyük sıkıntıları göze almış ve ölüme mahkûm olmuş suçlulara bu soylu mezarları, yani dış ülkelerden bu vahşi hayvanları getirtmişti.¹²⁶ Bu seçkin gösterinin diğer donanımlarının yanı sıra, kendisine kalan mirasın her bir kuruşunu koskoca bir ayı sürüsünü bir araya getirmek için harcamıştı. Kendi adamları tarafından avlanıp getirilen ve büyük paralar harcayarak satın aldığı hayvanlardan başka, arkadaşlarının değişik vesilelerle kendisine armağan etme yarışına girdikleri hayvanlar da vardı. Demochares bütün bu hayvanların masraflarını cömertçe üstlenmiş, son derece özenle beslemişti onları.

14 “Ama halkın zevki için yapılan bu parlak ve göz alıcı hazırlık, Kıskaç’lığın¹²⁷ kem gözlerinden kaçmadı. Ayılar uzun süre esir oldukları için yorulup kavurucu yaz sıcaklığının etkisiyle iğne ipliğe dönünce ve bir de miskin miskin oturup hareketsiz kalıp halsizleşince, birdenbire bir salgın hastalığın pençesine düştü; teki bile sağ kalmadı. Caddelerin her yanında can çekişen gövdelerden oluşan hayvan enkazlarına rastlamak mümkündü. Bu arada sefil yoksulluğun, yiyecek ayırt etmeksizin açlıktan yapışmış mideleri iğrenç yiyecekler, bedava yemeklerle doldurmaya zorladığı halk, her yana uzanmış yatan bu şölene üşüştü. Bu durumdan yararlanarak ben ve işte burada duran şu Babulus müthiş bir plan kurduk. Diğerlerine göre irikıyım olan bir ayıyı, yemeye hazırlayacakmışız gibi alıp saklandığımız yere götürdük. Dikkatlice etlerini derisinden ayırdık; pençelerine hiç zarar vermeden olduğu gibi bı-

capite adusque confinium cervicis solido relicto, tergus omne rasura studiosa tenuamus et minuto cinere perspersum soli siccandum tradimus. Ac dum caelestis vaporis flammis examurgatur, nos interdum pulpis eius valenter saginantes sic instanti militiae disponimus sacramentum, ut unus e numero nostro, non qui corporis adeo, sed animi robore ceteris antistaret, atque si in primis voluntarius, pelle illa contextus ursae subiret effigiem domumque Democharis illatus per opportuna noctis silentia nobis ianuae faciles praestaret aditus.

15 “Nec paucos fortissimi collegii sollers species ad munus obeundum arregerat. Quorum prae ceteris Thrasyleon factionis optione delectus ancipitis machinae subivit aleam, iamque habili corio et mollitie tractabili vultu sereno sese recondit. Tunc tenui sarcimine summas oras eius adaequamus, et iuncturae rimam, licet gracilem, setae circumfluentis densitate saepimus. Ad ipsum confinium gulae, qua cervix bestiae fuerat exsecta, Thrasyleonis caput subire cogimus, parvisque respiratui circa nares et oculos datis foraminibus fortissimum socium nostrum prorsus bestiam factum immittimus caveae modico praedestinatae pretio, quam constanti vigore festinus irrepsit ipse.

“Ad hunc modum prioribus inchoatis sic ad reliqua fallaciae pergimus. [16] Sciscitati nomen cuiusdam

raktık ustaca ve hayvanın başını da boğazına eklendiği yerde bütün olarak bıraktık. Sonra dikkatlice sürte sürte bütün derisini incelttik, üstüne kül serpip kuruması için güneşe serdik. Göğün kavurucu sıcaklığı nemini emerken biz de bu arada etiy-le adam gibi karnımızı doyurduk ve çok yakında yapacağımız görev için görev taksiminde bulunduk: İçimizden birisi, diğer arkadaşlarına göre fiziksel gücünden çok zihinsel yeteneğiyle öne çıkan ve özellikle bu işe gönüllü olacak birisi, bu posta saklanacak ve ayı kılığına bürünecekti. Demochares'in evine götürülecek ve gecenin sessizliğini fırsat bilip kapıyı açıp bizi içeri alacaktı.

15 “Bu zekice oyun, cesur alayımızdan birçok kişiyi bu postu giymeye gönüllü kıldı. Çetenin oylarıyla Thrasyleon diğer arkadaşlarına üstün gelip seçildi ve sonu belli olmayan bu tuzağın tehlikesini göze aldı. Keyifli bir tavırla postun içine girdi; post artık esnemiş ve kolayca vücuda geçmişti. Usta işi bir terzilikle postun bütün kenarlarını diktik; postu birleştirdiğimiz yerlerde oluşan ufacık çatlakları bile civarındaki kalın tüylerle örttük. Sonra Thrasyleon'un başını hayvanın ensesinin kesilmiş olduğu yerdeki boğazın dar kenarına geçirmeye çalıştık. Nefes almasını ve görmesini sağlamak için burnunun ve gözlerinin etrafına küçük delikler açtık. Artık tam tamına gerçek bir ayıya benzeyen bu en gözüpek yoldaşımızı bu iş için çok ucuza satın aldığımız bir kafese soktuk. Kendi isteğiyle içeri giriverdi, cesurca ve hevesle.

“İlk hazırlıklarımızı yaptıktan sonra oyunumuzun geri kalan kısmına giriştik. [16] Demochares'le aralarında çok yakın dostluk bağları olan, soyu Thracia'ya dayanan Nicanor adında

Nicanoris, qui genere Thracio proditus ius amicitiae summum cum illo Demochare colebat, litteras affingimus, ut venationis suae primitias bonus amicus videretur ornando muneri dedicasse. Iamque provecta vespera abusi praesidio tenebrarum, Thrasyleonis caveam Demochari cum litteris illis adulterinis offerimus. Qui miratus bestiae magnitudinem suique contubernalis opportuna liberalitate laetatus, iubet nobis protinus gaudii sui gerulis, ut ipse habebat, decem aureos e suis oculis annumerari. Tunc, ut novitas consuevit ad repentinas visiones animos hominum pellere, multi numero mirabundi bestiam confluebant, quorum satis callenter curiosos aspectus Thrasyleon noster impetu minaci frequenter inhibebat. Consonaque civium voce satis felix ac beatus Demochares ille saepe celebratus, quod post tantam cladem ferarum novo proventu quoquo modo Fortunae resisteret, iubet novalibus suis confestim bestiam ire, iubet summa cum diligentia reportari.

17 Sed suscipiens ego: "Caveas," inquam "domine, fragrantia solis et itineris spatio fatigatam coetui multarum et, ut audio, non recte valentium committere ferarum. Quin potius domus tuae patulum ac perflabilem locum, immo et lacu aliquo conterminum refrigerantemque prospicis? An ignoras hoc genus bestiae lucos consitos et specus roridos et fontes amoenos semper incubare?"

birini öğrendik. Onun elinden bir mektup düzdük. Mektupta, iyi bir dost olarak Nicanor'un gösteriye zenginlik katmak için ilk avladığı hayvanları Demochares'e armağan edeceğini uydurduk. Sonra gece geç vakit, karanlığın koruyuculuğundan yararlanıp sahte mektup eşliğinde, Thrasyleon'un içinde bulunduğu kafesi Demochares'e sunduk. Adam ayının büyüklüğü karşısında şaşkına döndü ve arkadaşının tam da zamanında gösterdiği bu cömertliğe çok sevindi. Hemen kasasından on altın sayılmasını ve sevincinin bir bedeli olarak –böyle düşünüyordu– bizlere verilmesini buyurdu. Yenilik insan da bir an önce kendisini görme hissi uyandırmıştır her zaman, işte bu yüzden insanlar akın akın ayıya hayran hayran bakmak için gelmeye başladı. Ama bizim Thrasyleon, durmaksızın tehditkâr hamleler yapıp gelenlerin meraklı bakışlarını belli bir mesafede tutmayı ustalıkla becerdi. Yurttaşlar tek bir ağızdan Demochares'in ne kadar şanslı ve kutsal bir adam olduğunu söyleyip duruyordu; çünkü hayvanlarının başına gelen bu büyük felaketten sonra, yeni gelen bu ayıyla bir şekilde Kaderine meydan okumuştı. Ayının bir an önce kendi özel parkına götürülmesini ve son derece dikkatli bir şekilde taşınmasını buyurdu.

17 “Ama ben araya girip, ‘Dikkatli ol, efendim,’ dedim, ‘kavurucu güneşten ve uzun yolculuktan dolayı zaten yorgun olan bu hayvanı götürüp, işittiğim kadarıyla sağlıkları iyi olmayan hayvan sürüsünün arasına katma. Bunun yerine neden evinde açık ve havadar bir alan, hatta mümkünse havuza yakın serin bir yer aramıyorsun? Yoksa bu tür hayvanların inlelerinin hep gölgeli ormanlarda, nemli mağaralarda ve serin ırmak kenarlarında olduğunu bilmiyor musun?’

"Talibus monitis Demochares perterritus numerumque perditarum secum recenses non difficulter assensus, ut ex arbitrio nostro caveam locaremus facile permisit. "Sed et nos" inquam "ipsi parati sumus hic ibidem pro cavea ista excubare noctes, ut aestus et vexationis incommodo bestiae fatigatae et cibum tempestivum et potum solitum accuratius offeramus."

"Nihil indigemus labore isto vestro" respondit ille. "Iam paene tota familia per diutinam consuetudinem nutriendis ursis exercitata est."

18 "Post haec vae facto discessimus et portam civitatis egressi monumentum quoddam conspicamur procul a via remoto et abdito loco positum. Ibi capulos carie et vetustate semitectos, quis inhabitabant pulverei et iam cinerosi mortui, passim ad futurae praedae receptacula reseramus. Et ex disciplina sectae servato noctis illunio tempore, quo somnus obvius impetu primo corda mortalium validius invadit ac premit, cohortem nostram gladiis armatam ante ipsas fores Democharis velut expilationis vadimonium sistimus. Nec setius Thrasyleon examussim capto noctis latrocinali momento prorepat cavea, statimque custodes, qui propter sopiti quiescebant, omnes ad unum mox etiam ianitorem ipsum gladio confici; claviq̃ue subtracta fores ianuae repandit, nobisque prompte convolantibus

"Bu uyarılar karşısında dehşete kapılan Demochares yitirdiği hayvanların sayısını şöyle bir hesaplayınca söylediğimi kolayca kabul etti ve kafesi kafamıza göre en uygun yere koymamıza izin verdi. Ben şöyle dedim: 'Geceleri tam burada kafesin önünde nöbet tutmaya hazırız. Hayvan sıcaklığın ve yer değişikliğinin verdiği rahatsızlıktan çok yorgun olduğundan, ancak biz saatinde yemeğini ve alıştığı içeceğini verebiliriz."

" 'Bizim için böyle bir sıkıntıya girmenize hiç gerek yok,' diye yanıtladı Demochares. 'Neredeyse bütün ev halkım uzun süredir deneyim kazandıklarından ayı beslemede uzmanlaştı.'

18 "Bunun üzerine izin isteyip ayrıldık. Kentin kapısından dışarı çıktık ve yolun epeyce dışında, ücra ve gizli bir köşede bulunan bir lahit dikkatimizi çekti. İçindeki tabutlar çürümekten ve zamanla yıpranmaktan, kapaklarının yarısı açılmıştı; tozlu ve artık külleri kalan ölümlerin mekanıydı bu tabutlar. İlleride ele geçireceğimiz ganimetleri depolamak üzere gelişigüzel bir kaçıni açtık. Ardından hırsızlık okulunun öğretisi gereği, geceleyin ayın kaybolduğu anı bekledik; uykunun ilk darbesini ölümlülerin yüreklerine indirip sonra olanca gücüyle kuşatıp teslim aldığı anı. Sonra kılıçlarını kuşanan askeri kuvvetlerimizi, yağmalamak niyeti taşıdığımızı göstermek için, Demochares'in tam kapısının önünde mevziledik. Thrasyleon da aynı hassasiyetle, bir hırsız için gecenin en uygun anını bekleyip usulca kafesinden çıktı ve kılıcını çektiği gibi yanı başında horul horul uyuyan bekçileri zararsız hale getirdi; tek bir adamı sağ bırakmamacasına. Sonra kapıcıyı öldürdü, ondan anahtarı aldı ve büyük kapının kanatlarını açtı. Tezelden atıldık ve evin içerlerine daldık. Adamımız bize hazine

et domus alveo receptis demonstrat horreum ubi vespera sagaciter argentum copiosum recondi viderat. Quo protinus perfracto confertae manus violentia, iubeo singulos commilitonum asportare quantum quisque poterat auri vel argenti, et in illis aedibus fidelissimorum mortuorum occultare propere rursumque concito gradu recurrentis sarcinas iterare. Quod enim ex usu foret omnium, me solum resistentem pro domus limine cuncta rerum exploraturum sollicite, dum redirent. Nam et facies ursae mediis aedibus discurrentis ad proterrendos, siqui de familia forte vigilassent, videbatur opportuna. Quis enim, quamvis fortis et intrepidus, immani forma tantae bestiae noctu praesertim visitata, non se ad fugam statim concitaret, non obdito cellae pessulo pavens et trepidus sese cohiberet?

19 "His omnibus salubri consilio recte dispositis occurrit scaevus Eventus. Namque dum reduces socios nostros suspensus opperior, quidam servulus strepitu scilicet divinitus inquietus proserpit leniter, visaque bestia, quae libere discurrrens totis aedibus commeabat, premens obnixum silentium vestigium suum replicat et utcumque cunctis in domo visa pronuntiat. Nec mora cum numerosae familiae frequentia domus tota completur. Taedis, lucernis, cereis, sebaciis, et ceteris nocturni luminis instrumentis clarescunt tenebrae. Nec inermis quisquam de tanta copia processit, sed singuli fustibus lanceis, dstrictis denique gladiis armati

odasını işaret etti; kurnazlık edip burada epey bir gümüş saklandığını görmüştü o gece. Hemen güçlerimizi birleştirip kapıyı kırıp daldık içeriye. Silah arkadaşlarımla her birine taşıyabilecekleri kadar çok altın ve gümüş götürmelerini ve onları koşarak en güvenilir dostlarımız olan ölümlerin mekanına saklamalarını buyurdum; sonra da son hızlarıyla koşup tekrar bir parti mal götürmelerini. Ben hepimizin güvenliği için evin kapısında tek başıma bekleyecektim ve adamlarımız dönene kadar da etrafı kolaçan edecektim. Avlunun ortasında oradan oraya koşuşturan ayının görüntüsü, ev halkından hâlâ uyumamış olan birisini korkutup kaçırmaya yeterdi. İster cesur olsun isterse korkusuz, kim olursa olsun, bu koskoca hayvanın korkunç görüntüsünü özellikle gece vakti görür de, arkasına bile bakmadan koşup yatak odasının sürgülerini çekip korkudan tir tir titreyerek bir köşeye sinmez ki?

19 “Her şey ayrıntılı olarak düşünülmüş ve incelikle ayarlanmıştı. Ama araya Kötü Talih karıştı. Beri endişe içinde bizimkilerin dönmesini beklerken, kölelerden biri gürültüden rahatsız olup –hiç kuşkusuz tanrısal bir esin olmalı bu!– usulca gelmiş ve avlunun etrafında serbestçe koşuşturup oraya bu-
raya gidip gelen hayvanı görmüş. Hiç sesini çıkarmadan gerisin geri gitmiş ve gördüklerini evdeki herkese anlatmayı başarmış. Hemen bütün ev bir sürü köleyle doldu. Meşaleler, kandiller ve incecik mumlar, don yağlı kandiller ve geceyi aydınlatan başka ne varsa hepsi karanlığı aydınlatıverdi. Bu büyük kalabalığın içinde hiç kimse silahsız çıkmamıştı; her biri ellerine geçirdikleri sopalarla, mızraklarla ve hatta kınından

muniunt aditus. Nec secus canes etiam venaticos auritos illos et horricomes ad comprimendam bestiam cohortantur.

20 "Tunc ego sensim, gliscente adhuc illo tumultu retrogradi fuga domo facesso, sed plane Thrasyleonem mire canibus repugnantem latens pone ianuam ipse prospicio. Quamquam enim vitae metas ultimas obiret, non tamen sui nostrique vel pristinae virtutis oblitus, iam faucibus ipsis hiantis Cerberi reluctabat. Scaenam denique quam sponte sumpserat, cum anima retinens, nunc fugiens, nunc resistens variis corporis sui schemis ac motibus tandem domo prolapsus est. Nec tamen, quamvis publica potitus libertate, salutem fuga quaerere potuit. Quippe cuncti canes de proximo angiportu satis feri satisque copiosi venaticis illis, qui commodum domo similiter insequentes processerant, se commiscent agminatim. Miserum funestumque spectamen aspexi, Thrasyleonem nostrum catervis canum saevientium cinctum atque obsessum multisque numero morsibus laniatum.

"Denique tanti doloris impatiens populi circumfluentis turbelis immisceor et, in quo solo poteram celatum auxilium bono ferre commilitoni, sic indaginis principes dehortabar: 'O grande' inquam 'et extremum flagitium! Magnam et vere pretiosam perdimus bestiam.'

çıkarılmış kılıçlarla silahlanmış, girişleri tutmuştu. Bizim ayıyı etkisiz hale getirmek için uzun kulaklı, kabarık tüylü av köpeklerini bile salmışlardı.

20 “Gürültü gittikçe artıyordu ki, ben geri geri gidip kimseye çaktırmadan evden sıvıştım. Kapının hemen arkasına saklandığımdan, Thrasyleon’un köpeklerle mükemmel bir mücadeleye giriştiğini açıkça görmüştüm. Ölümün kıyısına geldiği halde, kendisinin ve bizim onurumuzu ya da evvelce gösterdiği cesareti bir an olsun unutmadı; Cerberus’un kocaman açılan çenelerine karşı döğüşüyormuş gibi mücadelesini sürdürdü. Canını yitirmedigi sürece, gönüllü olarak üstlendiği rolünü oynamaya devam etti; kâh geriledi, kâh direndi ve vücudunu türlü türlü hallere sokup değişik hareketler çekti; sonunda evden tüyüp kaçtı. Serbestçe açık alana çıksa da selameti kaçıp kurtulmakta bulamadı; çünkü yan yollardan koşup gelen bir sürü vahşi köpek, izleri sürerek o anda evden fırlayıp gelen av köpekleriyle birleşip bir harp saffı oluşturdular. Acınacak halde ve tüyler ürpertici bir gösteriye tanık oldum: Bizim Thrasyleon öfkeden kuduran bir köpek sürüsüyle sarıldı ve kuşatıldı; durmaksızın dişlemeleri sonucunda da parçalarına ayrıldı.

“Sonunda bu işkenceye daha fazla dayanamadım. Etrafında sürü halinde dönüp duran insan güruhuna karıştım ve elimden geldiğince çaktırmadan o cesur silah arkadaşşıma yardım etmeye ve avın liderlerini caydırmaya çalıştım. ‘Ne canavarca, ne affedilmez bir rezillik bu böyle!’ diye haykırdım, ‘Koskoca ve gerçekten çok pahalı bir hayvanı katlediyoruz!’

21 “Nec tamen nostri sermonis artes infelicissimo profuerunt iuveni. Quippe quidam procurrens e domo procerus et validus incunctanter lanceam mediis iniecit ursae praecordiis, nec secus alius, et ecce plurimi, iam timore discusso, certatim gladios etiam de proximo congerunt. Enimuero Thrasyleon egregium decus nostrae factionis, tandem immortalitate digno illo spiritu expugnato magis quam patientia, neque clamore ac ne ululatu quidem fidem sacramenti prodidit, sed iam morsibus laceratus ferroque laniatus obnixo mugitu et ferino fremitu praesentem casum generoso vigore tolerans gloriam sibi reservavit, vitam fato reddidit. Tanto tamen terrore tantaque formidine coetum illum turbaverat, ut usque diluculum immo et in multum diem nemo quisquam fuerit ausus, quamvis iacentem, bestiam vel digito contingere, nisi tandem pigre ac timide quidam lanius paulo fidentior, utero bestiae resecto, ursae magnificum despoliavit latronem. Sic etiam Thrasyleon nobis perivit, sed a gloria non peribit.

“Confestim itaque constrictis sarcinis illis, quas nobis servaverant fideles mortui, Plataeae terminos concito gradu deserentes, istud apud nostros animos identidem reputabamus: merito nullam fidem in vita nostra reperiri, quod ad manis iam et mortuos odio perfidiae

21 “Ama bu fiyakalı sözlerimin zavallı talihsiz gence bir yararı dokunmadı; çünkü evden uzun boylu, güçlü kuvvetli bir adam koşarak geldi ve hiç tereddüt etmeden elindeki kargıyı dosdoğru ayının kalbinin ortasına soktu; bir başkası da aynı şeyi yaptı. Sonra birdenbire birçok kişi korkusunu yenip kılıçlarını yakından ona saplamak için birbirleriyle yarıştı. Ama çetemizin rakipsiz gururu olan Thrasyleon, ruhu ölümsüzlüğü hak ettiği halde yenildi; ama direnmeyi bırakmadı; ne bağırdı ne de inledi ve andına bağlılığına hiç ihanet etmedi. Av köpeklerinin dişleriyle paramparça edildiği, kılıçlarla delik deşik olduğu halde bir hayvan gibi kükreyerek ve böğürerek o anki talihsizliğine soylu ruhuyla dayandı; yaşamını kaderine teslim etse de kendisi için sonsuz bir onur kazandı. Kalabalığı öyle korkutmuş, o kadar büyük bir dehşete salmıştı ki, şafak sökene, hatta gün iyice aydınlanana kadar, hiç kimse, kırmıdamadan yattığı halde parmağının ucuyla bile bu hayvana dokunamadı. Ama sonunda diğerlerine göre daha gözüpek olan bir kasap ihtiyatı elden bırakmadan, korka korka yaklaştı ve hayvanın karnını yardı ve bizim soylu hırsızımızı ayısının postundan sıyırdı. İşte Thrasyleon'u da böylece ölümler hane-mize kaydettik, ama onun ünü sonsuza değin yaşayacak.

“Bu olayın hemen ardından güvenilir dostlarımız olan ölümlerin bizim için bekçilik ettikleri mallarımızı topladık ve arkamıza bile bakmadan Plataea sınırlarını terk ettik. Yolda defalarca şunu düşünüp durduk: Bizim yaşamımızın hiçbir yerinde sadakate rastlanmamasına şaşmamak gerekir. Çünkü bizim sadakatsizliğimizden duyduğu nefretle, kendisi kalkıp

nostrae demigrarit. Sic onere vecturae simul et asperae viae toti fatigati tribus, comitum desideratis, istas quas videtis praedas adveximus.”

22 Post istum sermonis terminum poculis aureis memoriae defunctorum commilitonum vino mero libant, dehinc canticis quibusdam Marti deo blanditi paululum conquiescunt. Enim nobis anus illa recens ordeum affatim et sine ulla mensura largita est, ut equus quidem meus tanta copia et quidem solus potitus saliares esse cenas crederet. Ego vero, numquam alias hordeo cibatus nisi tunsum minutatim et diutina coquitatione iurulentum semper esset, rimatus angulum, quo panes reliquiae totius multitudinis congestae fuerant, fauces diutina fame saucias et araneantes valenter exerceo.

Et ecce nocte promota latrones expergiti castra commovent, instructique varie, partim gladiis armati, partim in Lemures reformati, concito se gradu proripiunt. Nec me tamen instanter ac fortiter manducantem vel somnus imminens impedire potuit. Et quamquam prius, cum essem Lucius, unico vel secundo pane contentus mensa decederem, tunc ventri tam profundo serviens iam ferme tertium qualum rumigabam. Huic me operi attonitum clara lux oppressit.

yeraltı gölgelerinin ve ölülerin arasına göç etmiş. Bu yüzden, yükümüzün ağırlığından ve zorlu yollardan canımız çıksa da, yoldaşlarımızın üçünü yitirmiş olmanın verdiği acıya rağmen, şu önünüzde gördüğünüz ganimetleri buraya kadar getirdik.”

22. Bu konuşma sonlandıktan sonra soyguncular yitirdikleri yoldaşlarının anısına altın kaplardan su katılmamış şarap serptiler. Tanrı Mars'ı kutsayan ilahiler okuduktan sonra biraz keşitirdiler. Bize gelince, o yaşlı kadın miktarını anımsayamadığım kadar öyle çok taze arpa getirmişti ki, benim atım sahibi olduğu bu kadar bol tayın karşısında kendini Salii rahiplerinin¹²⁸ şöleninde sandı. Ama ben daha önce hiç böyle iyice öğütülmemiş, lapa halini alana değin pişirilmemiş arpa yememiştim. Bu yüzden o koca kalabalıktan artan ekmeklerin istiflendiği köşeye gözüm ilişti. Uzun süre aç kalmaktan zayıf düşmüş ve örümcek ağı bağlamış olan çenelerimi kuvvetli bir şekilde çalıştırdım.

Gecenin iyice ilerlediği bir vakitte hırsızlar ansızın uyandı ve kamplarını bozdular. Türlü türlü donandılar; kimi kılıçlar kuşandı, kimi hayalet kılığına büründü ve son hızla fırladılar. Bu arada ben, kavga eder gibi cesurca geviş getiriyordum; uykunun eli kulağında olmasına rağmen, o bile bana engel olamıyordu. Önceden, Lucius iken bir, bilemedin iki dilim ekme yedikten sonra doyup sofradan kalkardım, ama şimdi bu kadar dipsiz bucaksız bir işkembeye hizmet ettiğimden, neredeyse üç sepet dolusu ekmeği götürüyordum. Bütün dikkatimi bir tek bu işe vermişken gün aydınlandı.

23 Tandem itaque asinali verecundia ductus, aegerrime tamen digrediens rivulo proximo sitim lenio. Nec mora, cum latrones ultra modum anxii atque solliciti remeant, nullam quidem prorsus sarcinam vel omnino licet vilem, laciniam ferentes, sed tantum gladiis totis totis manibus immo factionis suae cunctis viribus munitam unicam virginem, filo liberalem et, ut matronatus eius indicabat, summam regionis, puellam mehercules et asino tali concupiscendam, maerentem et crines cum veste sua lacerantem, advehebant. Eam simul intra speluncam ducunt verbisque quae dolebat minora facientes sic alloquuntur:

“Tu quidem salutis et pudicitiae secunda brevem patientiam nostro compendio tribue, quos ad istam sectam paupertatis necessitas adegit. Parentes autem tui de tanto suarum divitiarum cumulo, quamquam satis cupidi, tamen sine mora parabunt scilicet idoneam sui sanguinis redemptionem.”

24 His et his similibus blateratis necquicquam dolor sedatur puellae quidni? quae inter genua sua deposito capite sine modo flebat. At illi intro vocatae anui praecipiant assidens eam blando quantum posset solaretur alloquio, seque ad sectae sueta conferunt. Nec tamen puella quivit ullis aniculae sermonibus ab inceptis fletibus avocari, sed altius eiulans sese et assiduis singultibus illa quatiens mihi etiam lacrimas excussit.

23 En sonunda eşekçe bir utanç duyup kalktım, ama yine de istemeye istemeye ekmeğimi bırakıp yakındaki dereye susuzluğumu dindirdim. O anda soyguncular geri geldiler, çok sinirliydiler ve oldukça kaygılı görünüyorlardı. Ellerinde hiç eşya yoktu; beş para etmese de tek bir çaputları bile yoktu. Bu kadar silaha, bu kadar yiğitliğe, çetenin bunca gücüne karşılık getire getire genç bir kız getirmişlerdi. Görünüşünden özgür doğumlu olduğu anlaşılıyordu; hanımefendiliği de, yörenin ileri gelen ailelerinden birinin kızı olduğunu gösteriyordu ve Hercules aşkına, benim gibi bir eşeğin bile başını döndürebiliyordu. Ağlıyor, saçını başını yolup elbiselerini paralıyordu. Soyguncular onu mağaranın içine kadar getirdiler ve konuşarak sıkıntısını hafifletmeye çalıştılar:

'Yaşamın ve namusun için kaygılanmana hiç gerek yok,' dediler, "biraz bize sabır göster, tayınımızı alana kadar; çünkü biz bu mesleğe zaruretten sürüklendik. Senin annen ve baban biraz açgözlü, ama hiç kuşkusuz canları kanları olan senin için, o tepeleme servetlerinden gereken fidyeyi hiç tereddüt etmeden ödeyeceklerdir."

24 Kızın üzüntüsü bu tür ipe sapa gelmez laflarla yatışacak gibi değildi. Nasıl yatışsındı? Başını dizlerinin arasına koymuş durmadan ağlıyordu. Bunun üzerine hırsızlar yaşlı kadını içeri çağırdılar ve kızın yanına oturmasını, elinden geldiğince yumuşak sözlerle kızı sakinleştirmesini istediler; kendileri de her zaman yaptıkları işlerini yapmaya koyuldular. Ama yaşlı kadının da söylediği hiçbir şey genç kızın sel gibi akan gözyaşlarını dindiremedi; tersine, gittikçe daha fazla veryansın etmeye başladı kaderine; böğürlerini sarsarak aralıksız içini çekiyordu; benim bile gözlerimi doldurmayı başardı.

Ac sic "A ego" inquit "misera tali domo tanta familia, tam caris vernulis, tam sanctis parentibus desolata, et infelicis rapinae praeda et mancipium effecta, inque isto saxeo carcere et carnificinae laniena serviliter clausa, et omnibus deliciis quis innata atque innutrita sum, privata, sub incerta salutis et carnificinae laniena inter tot ac tales latrones et horrendum gladiatorum populum vel fletum desinere vel omnino vivere potero?"

Lamentata sic et animi dolore et faucium tendore et corporis lassitudine iam fatigata, marcentes oculos demisit ad soporem. [25] At commodum coniverat nec diu, cum repente lymphatico ritu somno recussa longeque vehementius afflictare sese et pectus etiam palmis infestis tundere et faciem illam luculentam verberare incipit. Et aniculae quamquam instantissime causas novi et instaurati maeroris requirenti sic assuspirans altius inquit: "Em nunc certe nunc maxime funditus perii, nunc spei salutiferae renuntiavi. Laqueus aut gladius aut certe praecipitium procul dubio capessendum est."

Ad haec anus iratior dicere eam saeviore iam vultu iubebat quid, malum, fleret, vel quid repente postliminio pressae quietis lamentationes licentiosas refricaret. "Nimirum" inquit "tanto compendio tuae redemptionis defraudare iuvenes meos destinās? Quod

"Ah, zavallı ben," diyordu, "güzel evimden, geniş ailemden, sevgili hizmetkârlarımdan ve saygın ana babamdan koparıldım. Talihsiz bir soygundan artakalan bir çapul gibi esir düştüm ve bir köle gibi bu kayalık hapishaneye kapatıldım. İçinde doğduğum ve yetiştiğim bütün zevklerimden mahrum bırakıldım. Bu korkunç soyguncuların, bu cani gladyatör çetesinin arasında bir celladın işkencesine maruz kalan bu canımı kurtarıp kurtaramayacağımı bile bilmezken gözyaşlarımı nasıl dindireyim, hatta nasıl yaşayayım?"

Böyle hüngür hüngür ağladıktan sonra, yüreğinde duyduğu acıdan, boğazındaki yangıdan ve tüm vücudunu saran yorgunluktan tükenince, gözlerinden yaşlar süzülürken öylece uyuya [25] kaldı. Ama tam dalmıştı ki, aniden delirmiş gibi uykusundan sıçradı ve kendisine çok daha vahşice eziyet etmeye başladı. Göğsüne sert yumruklar indiriyor, o güzel yüzünü dövüyordu. Yaşlı kadın kederinin neden böyle yenilenip canlandığını ciddi şekilde öğrenmek isteyince de, genç kız çok daha derinden ahlar çekip şöyle dedi. 'Ah! Artık her şey belli oldu! Tamamen, kökten bittim ben, mahvoldum! Bütün kurtuluş ümitlerimi yitirdim! Artık kesinlikle bir ip bulmalıyım ya da bir kılıç veya en azından kendimi atacağım bir uçurum bulmalıyım!'

Bunun üzerine yaşlı kadın çok kızdı ve kaşlarını çatarak kızıdan, lanet olası ağlamasını neden başlattığını, derin uykusundan aniden uyanmasına neyin yol açtığını, neden yeniden bunca kederlendiğini söylemesini istedi: 'Yoksa niyetin, delikanlılarımı senin kefaretiden sağlayacakları büyük kazançtan mahrum etmek mi?' dedi, 'Ama böyle davranmaya devam

si pergis ulterius, iam faxo lacrimis istis, quas parvi pendere latrones consuerunt, insuper habitis viva exurare.”

26 Tali puella sermone deterrita manusque eius exosculata “Parce,” inquit “mi parens, et durissimo casui meo pietatis humanae memor subsiste paululum. Nec enim, ut reor, aevo longiore maturae tibi in ista sancta canitie miseratio prorsus exaruit. Specta denique scaenam meae calamitatis.

“Speciosus adulescens inter suos principalis, quem filium publicum omnis sibi civitas cooptavit, meus alioquin consobrinus, tantulo triennio maior in aetate, qui mecum primis ab annis nutritus et adultus individuo contubernio domusculae, immo vero cubiculi torique sanctae caritatis affectione mutua mihi pigneratus votisque nuptialibus pacto iugali pridem destinatus, consensu parentum tabulis etiam maritus nuncupatus, ad nuptias officio frequenti cognatorum et affinium stipatus, templis et aedibus publicis victimas immolabat. Domus tota lauris obsita, taedis lucida, constrepebat hymenaeum. Tunc me gremio suo mater infelix tolerans mundo nuptiali decenter ornabat mellitisque saviis crebriter ingestis iam spem futuram liberorum votis anxiis propagabat, cum irruptionis subitae gladiatorum impetus ad belli faciem saeviens, nudis et infestis mucronibus coruscans, non caedi, non rapinae manus

edersen, o gözyaşlarına aldırmam – soyguncu kısmı gözyaşlarına öyle pek değer vermez; seni diri diri yaktırırım!

26 Genç kız yaşlı kadının bu sözleri üzerine iyice paniğe kapılıp ellerine sarılıp öptü: 'Affet beni anam,' dedi, 'insanlığını göster ve kaderimin bu en amansız olayında bana biraz destek ol! Şu uzun ömründe birçok şey görüp geçirmişsindir, bu soylu kır saçlarında acıma duygunu tamamen yitirmedigine eminim. Başıma gelen bu felaketin öyküsünü sadece bir dinle.

'Yakışıklı bir adam vardı, yaşlıları arasında eşsizdi. Bütün kasaba oybirliğiyle onu toplumun en gözde evladı seçmişti. Bu adam benim kuzenimdi ve tam üç yaş benden büyüktü. Küçüklüğümüzden beri birlikte büyüdü, aynı çatı altında birbirimizden hiç ayrılmadan yetiştik; aynı yuvayı paylaştık, hatta aynı odayı ve aynı yatağı. Bu kutsal sevginin doğurduğu derin hislerle birbirimize şeref sözü verdik ve epey bir zaman önce düğün için sözler vererek evlilik bağıyla bağlandık. Hatta ana babamın rızasıyla karıkoca olarak belgelere döktük işi. Düğün hazırlıkları başladığında kent tapınaklarında ve sunaklarında kurbanlar kesti, hısım akraba hep birlikte törenler eşliğinde. Bütün evimiz defne dallarıyla donandı, çıralarla aydınlandı; düğün şarkılarıyla inledi. Bu arada benim o talihsiz anam beni kucağına almış, düğün giysilerimi giydiriyor, süsleyip püslüyordu. Bal tatlısı öpücükler konduruyor, hevesle dualar edip gelecekteki çocuklarımla umudunu ekiyordu zihnime. O sırada aniden içeri dalan gladyatörlerin saldırısına uğradık; savaşa girer gibi vahşet içinde bir saldırıydı bu; düşmanlık akan çıplak silahlarla çalım saçı. Ellerini ne cinayete bulaştırdılar ne de çalıp çırpıldılar, sadece birbirlerine sıkıca yapış-

afferunt, sed denso conglobatoque cuneo cubiculum nostrum invadunt protinus. Nec ullo de familiaribus nostris repugnante ac ne tantillum quidem resistente, miseram exanimem saevo pavore, trepido de medio matris gremio rapuere. Sic ad instar Attidis vel Protesilai dispectae disturbataeque nuptiae.

27 “Sed ecce saevissimo somnio mihi nunc etiam redintegratur, immo vero cumulatur infortunium meum; nam visa sum mihi de domo de thalamo de cubiculo de toro denique ipso violenter extracta per solitudines avias infortunatissimi mariti nomen invocare, eumque, ut primum meis amplexibus viduatus est, adhuc ungentis madidum, coronis floridum, consequi vestigio me pedibus fugientem alienis. Utque clamore percito formonsae raptum uxoris conquerens populi testatur, auxilium, quidam de latronibus, importunae persecutionis indignatione permotus, saxo grandi pro pedibus arrepto, misellum iuvenem maritum meum percussum interemit. Talis aspectus atrocitate perterrita somno funesto pavens excussa sum.”

Tunc fletibus eius assuspirans anus sic incipit: “Bono animo esto, mi erilis, nec vanis somniorum figmentis terreare. Nam praeter quod diurnae quietis imagines falsae perhibentur, tunc etiam nocturnae visiones contrarios eventus nonnumquam pronuntiant. Denique flere et vapulare et nonnumquam iugulari lucrosum

mış halde bitişik nizamda doğruca odamıza daldılar. Evdekilerin hiçbirisi kaçamadı, birazcık olsun direnemedi bile. Ben, zavallı halde, dehşetli bir korkuya kapıldığımdan kendimden geçmiştim; soyguncular annemin tirtir titreyen kollarından beni alıp kopardılar. Böylece düğünümüz, tıpkı Attis ile Protesilaus'un ki gibi yarıda kaldı ve bozuldu.¹²⁹

27 “İşte demin gördüğüm vahşet dolu düşümle, o kötü yazgım yenilendi, hatta ikiye katlandı. Kendimi evimden zorla sürüklenirken gördüm, düğün evimden, odamdan, yatağımdan; talihsiz kocamın adını bağıra bağıra, kuş uçmaz kervan geçmez yollardan geçerken. Sonra kocamı gördüm, henüz kollarımdan koparılmıştı; üzerine sinen rayihalarla, çiçek çelenkleriyle, beni kaçırانların ayakları üstünde uçar gibi götürülürken peşimden geliyordu. Acı acı feryatlar atıp güzel karısının kaçırılışına sızlanıyor, halktan yardım istiyordu. Ama soygunculardan biri, onun tazı gibi peşlerinden gelmesine çok öfkelenip ayağının dibindeki koca taşı kapıldığı gibi yaşamının baharındaki o talihsiz kocama vurdu ve onu öldürdü. Bu korkunç rüya beni dehşete saldığından, ölü gibi yattığım uykumdan ürpererek uyandım.”

Bunun üzerine yaşlı kadın genç kızın gözyaşlarına acıyıp içini çekti ve konuşmaya başladı: “Kalbini ferah tut, yavrum,” dedi, “rüyaların asılsız aldatışlarından korkma. Gündüz uykularında görülen rüyaların yalancı oldukları söylenir; hatta gece görülen rüyalar bile bazen tersine çıkar. Ağlamak, dayak yemek, hatta boğazının kesildiğini görmek bazen kazançlı ve

prosperumque proventum nuntiant contra ridere et mellitis dulciolis ventrem saginare vel in voluptatem Veneriam convenire tristitie animi, languore corporis, damnisque ceteris vexatum iri praedicabunt. Sed ego te narrationibus lepidis anilibusque fabulis protinus avocabo.” Et incipit:

28 “Erant in quadam civitate rex et regina. Hi tres numero filias forma conspicuas habuere. Sed maiores natu, quamvis gratissima specie, idonee tamen celebrari posse laudibus humanis credebantur. At vero puellae iunioris tam praecipua, tam praeclara pulchritudo nec exprimi ac ne sufficienter quidem laudari sermonis humani penuria poterat. Multi denique civium et advenae copiosi, quos eximii spectaculi rumor studiosa celebritate congregabat, inaccessae formositatis admiratione stupidi et admoventes oribus suis dexteram, primore digito in erectum pollicem residente, ut ipsam prorsus deam Venerem religiosis adorationibus. Iamque proximas civitates et attiguas regiones fama pervaserat deam quam caerulum profundum pelagi peperit et ros spumantium fluctuum educavit iam numinis sui passim tributa venia in mediis conversari populi coetibus, vel certe rursum novo caelestium stillarum germine non maria, sed terras, Venerem aliam virginali flore praeditam pullulasse.

yararlı bir sona işaret eder. Buna karşın gülmek, ballı çöreklerle tıka basa karın doyurmak veya Venus'un verdiği zevki yaşamak, ruhsal bir bunalımla ya da bedensel bir hastalıkla veya buna benzer herhangi bir güçlkle canının sıkılacağını gösterir. Boş ver bunları, bak şimdi ben hoş bir anlatıyla, bir koca karı masalıyla senin keyfini yerine getireceğim." Böyle diyerek başladı masalını anlatmaya.

28 "Ülkenin birinde bir kral ve bir kraliçe yaşıyordu. Bunların, güzellikleri dillere destan üç kızları vardı. İçlerinden yaşça büyük olan iki kız çok çekiciydi, ama onların güzelliğini insanın ağzına yakışan övgülerle dile getirmenin mümkün olduğu düşünülürdü. Oysa en küçüğünün güzelliği öylesine soluk kesici, öylesine göz kamaştırıcıydı ki, bu güzelliği tanımlamada, hatta yeterince övmeye insan dili düpedüz yetersiz kalıyordu. Kendi yurttaşları kadar başka ülkelerden de binlerce insan onun dilden dile dolaşan eşsiz edasını ısitince, büyük bir coşkuya kapılıp akın akın oraya toplanırdı; kızın erişilmez güzelliğinin karşısında duydukları hayranlıkla şaşkına döner ve sağ ellerini kendi dudaklarına götürerek işaret parmaklarını dikleştirdikleri başparmaklarına dayar ve kıza sanki tanrıça Venusmuş gibi huşu içinde tapınıp saygısını sunardı. Çok geçmeden yakındaki kentler ve komşu yöreler şöyle bir dedikoduyla çalkalandı: Denizin lacivert derinliklerinden doğmuş ve köpüklü dalgalardan sıçrayan damlalarla beslenmiş olan tanrıça¹³⁰ artık tanrısal lütfunu dağıtıp insan topluluklarının arasına karıştı; ya da göksel damlalardan akan yeni tohumlarla denizler değil de yeryüzü, bakireliğin tüm diriliğiyle donanmış ikinci bir Venus'u meydana getirdi.

29 "Sic immensum procedit in dies opinio; sic insulas iam proximas et terrae plusculum provinciasque plurimas fama porrecta pervagatur. Iam multi mortalium longis itineribus atque altissimis maris meatibus ad saeculi specimen gloriosum confluebant. Paphon nemo, Cnidon nemo, ac ne ipsa quidem Cythera ad conspectum deae Veneris navigabant. Sacra differuntur, templa deformantur, pulvinaria perteruntur, caerimoniae negleguntur; incoronata simulacra et arae viduae frigido cinere foedatae. Puellae supplicatur et in humanis vultibus deae tantae numina placantur; et in matutino progressu virginis, victimis et epulis Veneris absentis nomen propitiatur; iamque per plateas commeantem populi frequentes floribus sertis et solutis apprecantur.

"Haec honorum caelestium ad puellae mortalis cultum inmodica translatio verae Veneris vehementer incendit animos, et impatiens indignationis capite quassanti fremens altius sic secum disserit:

30 "En rerum naturae prisca parens, en elementorum origo initialis, en orbis totius alma Venus, quae cum mortali puella partiario maiestatis honore tractor! Et nomen meum caelo conditum terrenis sordibus profanatur! Nimirum communi nominis piamento vicariae venerationis incertum sustinebo et imaginem meam circumferet puella moritura. Frustra me pastor

29 “Bu inanç günden güne büyüdükçe büyüdü. Kızın ünü yayıldıkça yayıldı ve komşu adaları, anakara topraklarını ve sayısız eyaleti dolandı. Çoğu insan uzun yollar katetti, derin denizler aştı ve yaşadıkları çağın bu ünlü harikasını görmek için ülkeye akın ettiler. Artık kimse tanrıça Venus'u görmek için Paphos, Cnidus, hatta Cythera'nın yolunu tutmaz oldu.¹³¹ Tanrıça adına yapılan törenler yapılmaz oldu, tapınakları harabeye döndü, kutsal sedirleri ayaklar altında çiğnendi, bayramları kutlanmaz oldu, heykelleri çiçeksiz kaldı, terk edilen sunakları soğuk küllere bulandı. İnsanlar o genç kıza tapınır oldu; yüce tanrıçanın gücünü bir insanın yüzüne bakarak sakinleştirmeye çalıştı.¹³² Genç kız sabahları yürüyüşe çıktığında, kurbanlar keserek kutsal şölenler düzenleyerek aslında orada olmayan Venus'un lütfunu ondan talep ettiler. O sokaklardan geçerken, insanlar dualarını sunmak üzere etrafını çelenklerle, çiçeklerle sardı.

“Tanrısal onurların ölçsüzce bir ölümlüye yönelmesi, gerçek Venus'un öfkesini ayyuka çıkardı. Tanrıça hiddetini bastıramadı ve başını salladı, derinden inledi ve kendi kendine konuşmaya başladı:

30 “ ‘Bakin hele, ben, evrenin en eski Anası, ilk öğelerin türediği tek kaynak, bütün dünyanın cömert anası Venus, haşmetinin onurunu ölümlü bir kızla paylaşmak zorunda bırakılıyor, öyle mi! Göklere yazılı adım toprağın kirli çamuruyla mı kirleniyor! Ben tanrısal gücüme gösterilen saygıyı paylaşarak, vekalet yoluyla yapılan bulanık bir tapınmaya mı katlanacağım? Ölüme yazgılı bir kızın benim kılığında etrafta dolaşmasına izin mi vereceğim? Dürüstlüğünü ve güvenilirli-

ille, cuius iustitiam fidemque magnus comprobavit Iuppiter, ob eximiam speciem tantis praetulit deabus. Sed non adeo gaudens ista, quaecumque est, meos honores usurpaverit: iam faxo eam huius etiam ipsius illicitae formositatis paeniteat.”

“Et vocat confestim puerum suum pinnatum illum et satis temerarium, qui malis suis moribus contempta disciplina publica, flammis et sagittis armatus, per alienas domos nocte discurrens et omnium matrimonia corrumpens, impune committit tanta flagitia et nihil prorsus boni facit. Hunc, quamquam genuina licentia procacem, verbis quoque insuper stimulat et perducit ad illam civitatem et Psychen - hoc enim nomine puella nuncupabatur - coram ostendit. Et tota illa perlata de formositatis aemulatione fabula gemens ac fremens indignatione: [31] ‘Per ego te’ inquit ‘maternae caritatis foedere deprecor, per tuae sagittae dulcia vulnera, per flammae istius mellitas uredines, vindictam tuae parenti sed plenam tribue, et in pulchritudinem contumacem severiter vindica, idque unum et pro omnibus unicum volens effice: virgo ista amore flagrantissimo teneatur hominis extremi, quem et dignitatis et patrimonii simul et incolumitatis ipsius Fortuna damnavit, tamque infimi ut per totum orbem non inveniat miseriae suae comparem.’

ğini yüce Iuppiter'in bile onayladığı o çoban,¹³³ o yüce tanrı-
çaların güzelliğinin yanında benim güzelliğimin eşsiz olduğu-
na karar verirken boşa kürek çekti! Ama bu kız, kim olursa
olsun, bana ait olan onurları kendine yamamanın keyfine va-
ramayacak. Öyle bir şey yapacağım ki, haksız elde ettiği o gü-
zelliğinden dolayı bin pişman olacak!

"Hemen oğlunu çağırdı; şu kanatlı, şu sağgörsüz oğlunu.
Yol yordam bilmeyen davranışlarıyla toplumun görgü kural-
larını hiçe sayıp bir elinde meşalesi, bir elinde oklarıyla o ev
senin bu ev benim koşturup dururdu geceleri; insanların
evliliklerinin altını kazırdı. Verdiği bunca zarara karşın hiç ce-
za görmez; zararı telafi edecek iyi bir şey de asla yapmazdı.
Doğuştan arsızdı, ama annesinin sözleriyle daha da arsız oldu.
Tuttu bu ülkeye getirdi onu ve Psyche'yi –kızın adı buydu–
şahsen gösterdi ona. Üstüne üslük bir de güzellikteki reka-
betlerine ilişkin tüm hikâyeyi anlattı; homurdana homurdana,
hırlaya gürleye öfkeden kudurmuş halde şöyle dedi oğluna:
[31] 'Yalvarırım sana, annenle aradaki sevgi bağı için, okları-
nın açtığı tatlı yaralar için, bu tatlı meşalenin bıraktığı bal tat-
lısı kabarcıklar için, annenin öcünü tam olarak almasına yar-
dım et ve bu kızın haddini bilmez güzelliğine hak ettiği ceza-
yı ver. Bütün daha önceki görevlerinin yerine geçecek bu ye-
gâne görevini canla başla gerçekleştir: İnsanlığın görüp göre-
bileceği en yoksul adama büyük bir aşkla bağla şu kızı. Kader
bu adamı işsiz koymuş olsun, babadan kalan malını mülkünü
elinden almış, bir güvencesi olmadan ortalığa bırakmış olsun.
Bu adam öyle sefil biri olsun ki, bütün dünyada arasan sefil-
likte onun eşi benzeri bulunmasın.'

"Sic effata et osculis hiantibus filium diu ac pressule saviata, proximas oras reflui litoris petit, plantisque roseis vibrantium fluctuum summo rore calcato ecce iam profundi maris sudo resedit vertice. Et ipsum quod incipit velle set statim, quasi pridem praeceperit non moratur marinum obsequium. Adsunt Nerei filiae chorum canentes, et Portunus caerulis barbis hispidus et gravis piscoso sinu Salacia, et auriga parvulus delphini Palaemon. Iam passim maria persultantes Tritonum catervae: hic concha sonaci leniter bucinat, ille serico tegmine flagrantiae solis obsistit inimici, alius sub oculis dominae speculum progerit, curru biuges alii subnatant. Talis ad Oceanum pergentem Venerem comitatus exercitus.

32 "Interea Psyche cum sua sibi perspicua pulchritudine nullum decoris sui fructum percipit. Spectatur ab omnibus, laudatur ad omnibus, nec quisquam, non rex non regius nec de plebe saltem cupiens eius nuptiarum petitor accedit. Mirantur quidem divinam speciem, sed ut simulacrum fabre politum mirantur omnes. Olim duae maiores sorores, quarum temperatam formositatem nulli diffamarant populi, procis regibus desponsae iam beatas nuptias adeptae, sed Psyche virgo vidua domi residens deflet desertam suam solitudinem aegra corporis animi saucia, et quamvis gentibus totis complacitam odit in se suam formositatem. Sic infortunatis

"Bu sözleri söyledikten sonra dudaklarını aralayıp oğlunu uzun uzun ve hasretle öpmüş. Sonra dalgalarla dövülen yakındaki sahilin yolunu tuttu, gül pempesi ayaklarıyla çırpınan suların en üstteki köpüğüne bastı; o da ne, derin denizin o berrak yüzeyine oturuverdi! Tam da olmasını isteyeceği şey, sanki çok daha önce buyurmuş gibi derhal oluverdi ve deniz ona karşı beslediği saygıyı göstermede gecikmedi. Koro halinde şarkılar söyleyerek bitiverdi Nereus kızları, mavi-yeşil sakallıyla kıllı Portunus ve kucağı balık dolu Salacia, Yunus'unun üstüne binmiş küçük Palaemon. Neptunus'un bir alay oğlu da suyun üstünde hoplayıp zıplıyordu bir orada bir burada;¹³⁴ kimi yankılar yapan deniz kabuğunu hafif hafif üflüyor, kimi ipek şemsiyesiyle düşman güneşin yakıcı ateşine siper oluyor, kimi tanrıçasının gözlerine ayna tutuyordu; kimileri de arabasına çiftler çiftler koşulmuş yüzüp duruyordu. Oceanus'a yol alırken Venus'a işte böyle bir ordu eşlik ediyordu.

32 "Bu arada Psyche çarpıcı güzelliğine rağmen cazibesinin hiç hayrını görmüyodu. Herkesin gözü üstündeydi, herkes onu övüyordu, ama hiç kimse, ne bir kral, ne bir prens, ne de sıradan bir yurttaş onunla evlenmek isteyip yanına yanaşmıyordu. Herkes tanrısal güzelliğine hayran oluyordu, ama zarif bir şekilde oyulmuş bir heykele hayran olur gibi hayran oluyordu. Sıradan güzellikleri kardeşleri gibi dillere destan olmamış iki ablası da, uzun zaman önce kraliyet ailesinden gelen âşıklarıyla nişanlanmış ve iyi birer evlilik yapmıştı. Oysa Psyche bir koca bulamadan bakire olarak evde kaldı ve bedeni hasta, kalbi yaralı halde herkesten uzak yalnızlığına ağladı durdu; bütün dünyanın hayranlığını kazanmış olmasına karşın kendi güzelliğinin bu kadar büyümlü olmasının

simae filiae miserrimus pater, suspectatis caelestibus odiis et irae superum metuens, dei Milesii vetustissimum percontatur oraculum, et a tanto numine precibus et victimis ingratae virgini petit nuptias et maritum. Sed Apollo, quamquam Graecus et Ionicus, propter Milesiae conditorem sic Latina sorte respondit:

- 33 “Montis in excelsi scopulo, rex siste puellam
ornatam mundo funerei thalami.
Nec speres generum mortali stirpe creatum,
sed saevum atque ferum vipereumque malum,
quod pinnis volitans super aethera cuncta fatigat
flammaque et ferro singula debilitat,
quod tremat ipse Iovis quo numina terrificantur,
fluminaque horrescunt et Stygiae tenebrae.”

“Rex olim beatus, affatu sanctae vaticinationis accepto, pigen tristisque retro domum pergit suaeque coniugi praecepta soris enodat infaustae. Maeretur, fletur, lamentatur diebus plusculis. Sed dirae sortis iam urget taeter effectus. Iam feralium nuptiarum miserrimae virgini choragium struitur, iam taede lumen atrae fuliginis cinere marcescit et sonus tibiae zygiae mutatur in querulum Ludii modum cantusque laetus hymenaei lugubri finitur ululatu, et puella nuptura deterget lacrimas ipso suo flammeo. Sic adfectae domus

dan nefret etti. Bu yüzden bu talihsiz kızın zavallı babası tanrısız bir düşmanlıktan ve tanrıların öfkesinden korktuğu için Miletuslu tanrının¹³⁵ en eski kehanet merkezine danıştı;¹³⁶ dualar edip kurbanlar keserek yüce tanrıdan hakarete uğramış bakire kızı için bir evlilik ya da bir koca diledi. Ama Apollo, İonialı bir Yunanlı olmasına rağmen, bu Miletus masalının yazarıyla¹³⁷ uzlaşmak için kehaneti Latince bir şiirle dile getirdi:

33 “Yüksek bir dağın uçurumuna çıkar kızını, ey kral, korkunç düğünü için süsle de.
Hiç ümitlenme ölümlü soydan bir damadın olacak diye, çünkü kızın gaddar, vahşi, yılanı benzer bir yaratıkla evlenecek; kanatlarıyla göğün doruğunda uçuşup her şeyin canını sıkan, ateşi ve kılıcıyla hareket eden ne varsa yakıp yıkan, Iuppiter'i bile tir tir titreten, tanrıları dehşete düşüren, nehirleri, Styx'in gölgelerini bile ürperten.”

“O ana kadar çok mutlu bir adam olan kral, bu kutsal kâhinin açıklamasını işittiğinde ayaklarını sürüye sürüye, hüznle evine döndü ve eşine bu uğursuz kehanetin uyarılarını bildirdi. Günlerce yas tuttular, ağladılar, feryat ettiler. En sonunda bu korkunç kehanet, acımasızca gerçekleşti. Zavallı kızın korkunç düğün korusu hazırlandı. Düğün meşalesinin alevleri kara kurumun isiyile yavaş yavaş sönükleşti; düğün şarkıları çalan flütün ezgileri sızım sızım sızlayan bir Lydia havasına dönüştü ve neşeli düğün türküsü hazin bir iniltiyle son buldu. Gelin olacak genç kız gözyaşlarını kan kırmızısı duvağıyla silip kuruladı. Herkes, kraliyet sarayını yerle bir eden bu felaket yüzünden derin bir acı hissetti, hemen o gün genel yas

triste fatum cuncta etiam civitas congemebat luctuque
publico confestim congruens edicitur iustitium.

34 “Sed monitis caelestibus parendi necessitas
misellam Psychen ad destinatum poenam efflagitabat.
Perfectis igitur feralis thalami cum summo maerore
sollemnibus, toto prosequente populo vivum
producitur funus, et lacrimosa Psyche comitatur non
nuptias sed exsequias suas. Ac dum maesti parentes et
tanto malo perciti nefarium facinus perficere cunctatur,
ipsa illa filia talibus eos adhortatur vocibus:

“Quid infelicem senectam fletu diutino cruciatis? Quid
spiritum vestrum, qui magis meus est, crebris eiulatibus
fatigatis? Quid lacrimis inefficacibus ora mihi veneranda
foedatis? Quid laceratis in vestris oculis mea lumina?
Quid canities scinditis? Quid pectora, quid ubera sancta
tunditis? Haec erunt vobis egregiae formonsitatis meae
praeclara praemia. Invidiae nefariae letali plaga percussi
sero sentitis. Cum gentes et populi celebrarent nos
divinis honoribus, cum novam me Venerem ore
consono nuncuparent, tunc dolere, tunc flere, tunc me
iam quasi peremptam lugere debuistis. Iam sentio, iam
video solo me nomine Veneris perisse. Ducite me et cui
sors addixit scopulo sistite. Festino felices istas nuptias

ılan edildi. Kederlere uğramış evin hazin yazgısına bütün kent feryat figan ağladı. Halkın bu ortak yasından dolayı, bir emirle toplumsal işler askıya alındı.

34 “Ama göksel uyarılara uyulması zorunluluğu, zavallı Psyche’nin önceden belirlenen cezasını çekmesini gerektiriyordu. Bu yüzden bu korkunç evlilik için yapılan tören hazırlıkları büyük bir üzüntü içinde sona erince, canlı bir cenaze olan Psyche bütün kent halkının eşliğinde evinden alınıp götürüldü; genç kız hüngür hüngür ağlıyordu, düğün alayında değil de kendi cenaze alayında yürüyor gibiydi. Bu korkunç yazgının mecalsiz bıraktığı kederli ana babası, işleyecekleri korkunç cinayeti yerine getirmede bir an için duraksadılar, ama kızları onları şu sözlerle uyardı:

“ ‘Bunca süre ağlayıp vahlayarak neden bu mutsuz yaşlılığınıza acı çektiriyorsunuz? Sürekli inleyerek neden benimkinden çok daha değerli olan nefesinizi kurutuyorsunuz? Taptığım bu yüzleri boşuna gözyaşı dökerek niçin çirkinleştiriyorsunuz? Gözlerinizi delerek niçin benim de gözlerimi deliyorsunuz? Kır saçlarınızı neden yoluyorsunuz? Benim için kutsal olan o göğüslerinize neden vurup duruyorsunuz? Benim eşsiz güzelliğimin size sunduğu muhteşem ödüller bunlar işte! Bu iğrenç kıskançlığın ölümcül darbesiyle yaralandığınızı yazık ki çok geç anladınız. Ülkeler ve halklar bana tanrısal onurlar bahşettiğinde, hep bir ağızdan beni yeni Venus olarak selamladıklarında, işte o zaman acı duymanız gerekirdi, işte o zaman ağlamanız gerekirdi, işte o zaman sanki o an ölmüşüm gibi bana yas tutmanız gerekirdi. Artık anlıyorum ve artık görüyorum, beni yok eden tek neden Venus’un adı oldu. Beni götürün ve kehanetin önceden belirlediği o uçuruma koyun.

obire, festino generosum illum maritum meum videre. Quid differo, quid detrecto venientem, qui totius orbis exitio natus est?"

35 "Sic profata virgo conticuit ingressuque iam valido pompae populi prosequenti sese miscuit. Itur ad constitutum scopulum montis ardui, cuius in summo cacumine statutam puellam cuncti deserunt, taedasque nuptiales, quibus praeluxerant, ibidem lacrimis suis extinctas relinquentes, deiectis capitibus domuitionem parant. Et miseri quidem parentes eius tanta clade defessi, clausae domus abstrusi tenebris, perpetuae nocti sese dedidere.

"Psychen autem, paventem ac trepidam et in ipso scopuli vertice deflentem mitis aura molliter spirantis Zephyri vibratis hinc inde laciniis et reflato sinu sensim levatam suo tranquillo spiritu vehens paulatim per devexa rupis excelsae, vallis subditae florentis caespitis gremio leniter delapsam reclinat.

İbu mutlu evliliğe başlamak için sabırsızlanıyorum, soylu doğumlu kocamı görmek için sabırsızlanıyorum. Bütün dünyayı yıkmak için doğmuş olsa bile, onun gelişini neden geciktireyim ya da bundan niçin çekineyim?"

15 "Bu sözleri söyledikten sonra kızcağız suskunlaştı ve artık daha kararlı adımlarla kendisine eşlik eden halka karıştı. Kalabalık geçit vermez dağın önceden belirlenmiş olan uçurumuna geldi ve hepsi kızı oraya bıraktı. Yolu aydınlatan düğün meşaleleri gözyaşlarından sönünce, onları da arkada bırakıp başlarını öne eğerek evlerinin yolunu tuttular. Kızın zavalı ana babası bu büyük felaketten bitap düşüp evlerinin kasvetine hapsoldular; kendilerini sonsuz geceye teslim ettiler.

"Bu arada, Psyche uçurumun tam tepesinde korkudan tır tır titrerken ve ağlayıp inlemekten, dostane esen Batı rüzgarından¹³⁸ gelen hafif bir meltem elbisesinin kenarını yavaş yavaş bir o yana bir bu yana kımıldatmaya başladı ve elbisesini dalga dalga kabarttı. Hafifçe kaldırıp kızı, dingin solugunla taşıyıp yüksek uçurumun yamaçlarından yavaşça aşağıya kaydırды ve dipteki vadinin çiçekli çimenlerinin koynuna şefkatle bıraktı.

1 “Psyche teneris et herbosis locis in ipso toro roscidi
graminis suave recubans, tanta mentis perturbatione
sedata, dulce conquievit. Iamque sufficienti recreata
somno, placido resurgit animo. Videt lucum proceris et
vastis arboribus consitum, videt fontem vitreo latice
perlucidum.

 “Medio luci meditullio prope fontis allapsum domus
regia est, aedificata non humanis manibus sed divinis
artibus. Iam scies ab introitu primo dei cuiuspiam
luculentum et amoenum videre te diversorium. Nam
summa laquearia citro et ebore curiose cavata subeunt
aureae columnae; parietes omnes argenteo caelamine
conteguntur, hestiis et id genus pecudibus
occurrentibus ob os introeuntium. Mirus prorsum
[magnae artis] homo, immo semideus vel certe deus, qui
magnae artis suptilitate tantum efferavit argentum.
Enimvero pavimenta ipsa lapide pretioso caesim
deminuto in varia picturae genera discriminantur.
Vehementer iterum ac saepius beatos illos qui super
gemmas et monilia calcant! Iam ceterae partes longe

Cupido ile Psyche Öyküsü

1 “Psyche, bu yumuşacık çimenlerle kaplı çayırda, çiğ damlalarıyla örtölü yatağına rahatça uzanınca, zihninin bütölün sıkıntılarının dindiğini hissetti ve tatlı bir uykuya dalıverdi. Yeniden canlanmasına yetecek kadar uzun bir uykudan sonra kuş gibi hafiflemiş olarak ayağı kalktı. Gözlerinin önünde koskoca ve upuzun ağaçlarla kaplı bir kuru uzanıyor, suları cam gibi parlak bir dere akıyordu.

“Korunun tam ortasında, kayarak akan derenin yakınında bir kraliyet sarayı vardı; insan elinden çıkma değildi bu saray, tanrısal bir ustalıkla inşa edilmişti adeta. İçeri girdiğiniz anda, bir tanrının şaşaalı ve büyüleyici köşküyle¹³⁹ karşı karşıya olduğunuzu anlayabilirdiniz. İnce bir işçilikle limon ağacı ve fildişiyle kaplanmış yüksek tavanlar altından sütunlarla destekleniyordu. Bütölün duvarlar gümüş kabartmalarla işlenmişti; içeri girenleri oğlaklar ve koyun, keçi süröleri karşılıyordu. Bunca gümüşü böyle büyük bir sanatla ince ince işleyip hayvan biçimleri kazandırmak kesinlikle bir dahi in ya da daha çok yarıtandır¹⁴⁰ veya tanrının işi olmalıydı. Küçük küçük parçalanmış değerli taşlardan yapılmış döşemeler de çok çeşitli resimlerle bezenmişti.¹⁴¹ Böyle değerli taşlar ve mücevherler kakmalı döşemelerde yürüyen kişi gerçekten kat kat kut-sanmış olmalı, bir o kadar da şanslı! Sarayın diğerk kı-

lateque dispositae domus sine pretio pretiosae totique parietes solidati massis aureris splendore proprio coruscant, ut diem suum sibi domi faciant licet sole nolente: sic cubicula sic porticus sic ipsae valvae fulgurant. Nec setius opes ceterae maiestati domus respondent, ut equidem illud recte videatur ad conversationem humanam magno Iovi fabricatum caeleste palatium.

2 “Invitata Psyche talium locorum oblectatione propius accessit et paulo fidentior intra limen sese facit. Mox prolectante studio pulcherrimae visionis rimatur singula et altrinsecus aedium horrea sublimi fabrica perfecta magnisque congesta gazis conspicit. Nec est quicquam quod ibi non est. Sed praeter ceteram tantarum divitiarum admirationem hoc erat praecipue mirificum, quod nullo vinculo nullo claustro, nullo custode totius orbis thesaurus ille muniebatur. Haec ei summa cum voluptate visenti offert sese vox quaedam corporis sui nuda, et “Quid,” inquit “domina, tantis obstupescis opibus? Tua sunt haec omnia. Prohinc cubiculo te refer; et lectulo lassitudinem refove, et ex arbitrio lavacrum pete. Nos, quarum voces accipis, tuae famulae sedulo tibi praeministrabimus, nec corporis curatae tibi regales epulae morabuntur.”

3 “Sensit Psyche divinae providentiae beatitudinem, monitusque vocis informis audiens et prius somno et

sımları da enine boyuna paha biçilmez değerde yapılanmıştı. Bütün duvarlar kendinden ışık saçan som altından ıslıl ıslıl parlıyordu; öyle ki, güneş ışığını yaymaktan vazgeçse bile, ev kendisini gündüz gibi aydınlatırdı. Odalar, sütunlar, hatta kapılar bile aynı şekilde pırıl pırıldı. Diğer zenginlikleri de aynı şekilde bu sarayın görkemini yansıtıyordu. Gerçekten de sanırsın bu saray, insanları ziyaret ettiğinde otursun diye yüce Iuppiter için göksel bir saray olarak yapılmıştı.¹⁴²

2 “Psyche bu muhteşem yerin çekiciliğine kapılıp saraya yaklaştı. Birazcık cesaret toplayıp eşiği aştı. Bu muhteşem manzara karşısında büyülenip hevesle her şeyi tek tek incelemeye başladı. Gözleri sarayın öte yanında bulunan mükemmel bir işçilikle yapılmış hazine odasına takıldı; tıklım tıklım doluydu, yok yoktu. Ama bu kadar büyük bir servetin nefes kesiciliğinden de öte, onu asıl şaşırtan şey, dünyada eşi emsali olmayan böyle bir hazine odasını koruyan ne bir zincir, ne bir sürgü, ne de bir bekçi bulunmaması oldu. Psyche kendinden geçmiş şekilde bütün bu güzellikleri hayran hayran seyrederken birdenbire görünmez bir ses ona şöyle seslendi: ‘Hanımım, niçin bunca hazineye şaştın kaldın? Bunların hepsi senin. Haydi, şimdi odana git ve yatağına yatıp yorgunluğunu gider. İstedğin zaman da banyo yap. Duyduğun bu sesler, senin hizmetinde olan bizlerin sesi; ve biz senin her türlü ihtiyacını özenle yerine getireceğiz. Dinlenip kendine geldiğinde ve giyinip kuşandığında kraliçelere layık bir şölen serilecek önüne.’

3 “Psyche tanrısal öngörünün lütfunu hissetti ve görünmez sesin önerisine kulak verdi. Önce uyudu, sonra yıkanıp

mox lavacro fatigationem sui diluit visoque statim proximo semirotundo suggestu, propter instrumentum cenatorium rata refectui suo commodum libens accumbit. Et ilico vini nectarei eduliumque variorum fercula copiosa nullo serviente, sed tantum spiritu quodam impulsa subministrantur. Nec quemquam tamen illa videre poterat, sed verba tantum audiebat excidentia et solas voces famulas habebat. Post opimas dapes quidam introcessit et cantavit invisus et alius citharam pulsavit, quae videbatur nec ipsa. Tunc modulatae multitudinis conserta vox aures eius affertur, ut, quamvis hominum nemo pareret, chorus tamen esse pateret.

4 “Finitis voluptatibus vespera suadente concedit Psyche cubitum. Iamque provecta nocte clemens quidam sonus aures eius accedit. Tunc virginitati suae pro tanta solitudine metuens, et pavet et horrescit et quovis malo plus timet quod ignorat. Iamque aderat ignobilis maritus, et torum inscenderat, et uxorem sibi Psychen fecerat, et ante lucis exortum propere discesserat. Statim voces cubiculo praestolatae novam nuptam interfectae virginitatis curant. Haec diutino tempore sic agebantur. Atque, ut est natura redditum, novitas per assiduam consuetudinem delectationem ei commendarat et sonus vocis incertae solitudinis erat solacium.

“Interea parentes eius indefesso luctu atque maerore consenescebant, latiusque porrecta fama sorores illae

yorgunluğunu giderdi. Birdenbire yanı başında yarım daire şeklinde bir sedir ve bir masa gördü. Akşam yemeği için hazırlanan yiyeceklerden, bütün bunların yeniden can bulması için düzenlendiğini anladı ve sevinçle masaya uzandı. Hemen nektar kadar¹⁴³ leziz bir şarap ve türlü türlü yiyecek tabakları serildi önüne; getiren kimse yoktu bunları, rüzgâra kapılmış gibi yavaşça itilip önüne konuyordu. Yaşayan tek varlık gör-miyordu etrafında, sadece her yandan sızan sesler işitiyordu; işte sadece bu sesler onun hizmetçileriydi. Zengin bir yemek sonrası görünmez biri içeri girip şarkı söylemeye başladı; başka biri lir çaldı; lir de görünmüyordu. Sonra bu hoş sesli koronun hep bir ağızdan söylediği ahenkli ezgiler çarptı kulağına; o şarkıcılardan hiçbiri ortalıkta görünmediği halde onların ortasındaymış gibi hissetti kendini.

4 “Bu eğlenceler sona erdiğinde karanlığın bastırmasıyla birlikte Psyche yatağına çekildi. Gece bir hayli ilerlemişti ki, tatlı bir ses çarptı kulağına. Yapayalnız olduğu halde kızlığını yitireceğinden korktu ve titremeye başladı; bu hiç bilmediği varlıktan ödü koptu, hiçbir bela onu bu kadar korkutmamıştı. İşte artık hiç tanımadığı kocası gelmiş ve yatağa çıkmıştı ve Psyche’yi eşi yapmıştı. Tan ağarmadan da çabucak oradan ayrılmıştı. Bir anda odada biten sesler, kızlığını yitiren yeni gelini rahatlatmaya çalıştılar. Bu ziyaretler uzun bir süre böyle sürüp gitti. Gitgide alıştığı bu yaşam biçimi bir süre sonra kendisine doğal bir zevk vermeye başladı ve bilmediği seslerin tınısı yalnızlığına merhem oldu.

“Bu arada, Psyche’nin annesi ve babası bitip tükenmez bir yas ve keder içinde yaşlanıyordu. Psyche’nin hikâyesi yayıldıkça yayıldı, ablaları da en sonunda öğrendi neler olup bitti-

maiores cuncta cognorant, propereque maestae atque lugubres deserto lare certatim ad parentum suorum conspectum affatumque perrexerant.

5 “Ea nocte ad suam Psychen sic inquit maritus namque praeter oculos et manibus et auribus nihilominus nihil sentiebatur:

‘Psyche dulcissima et cara uxor, exitiabile tibi periculum minatur fortuna saevior, quod observandum pressiore cautela censeo. Sorores iam tuae mortis opinione turbatae tuumque vestigium requirentes scopulum istum protinus aderunt. Quarum si quas forte lamentationes acceperis, neque respondeas immo nec prospicias omnino. Ceterum mihi quidem gravissimum dolorem, tibi vero summum creabis exitium.’

“Annuit et ex arbitrio mariti se facturam spopondit. Sed eo simul cum nocte dilapso diem totum lacrimis ac plangoribus misella consumit, se nunc maxime prorsus perisse iterans, quae beati carceris custodia saepta et humanae conversationis colloquio viduata, nec sororibus quidem suis de se maerentibus opem salutarem ferre ac ne videre eas quidem omnino posset. Nec lavacro nec cibo nec ulla denique refectione recreata, flens ubertim decessit ad somnum. [6] Nec mora cum paulo maturius lectum maritus accubans, eamque etiam nunc lacrimantem complexus sic expostulat:

ğini. Üzüntü ve acı içinde evlerini terk edip doğruca anabalarına gitmek için adeta birbirleriyle yarıştılar; onları görecek ve bu konuyu enine boyuna konuşacaklardı.

5 “O gece kocası Psyche’ye şöyle seslendi – Psyche’nin kocası kendisine hiç görünmemişti, sadece dokunabiliyor ve sesini işitebiliyordu:

“Bal tatlısı Psyche’m, sevgili eşim, Kader vahşetini arttırıyor ve seni ölümcül bir tehlikeye sürüklüyor. Seni uyarıyorum, gözünü dört açıp kendini koruman gerekir. Ablaların senin öldüğünü sanıp darmaduman oldular; senin peşine düşüp çok geçmeden bu kayalığa gelirler. Olur da, onların en ufak bir ağlayışını işitirsin, aman ha, sakın yanıt verme, hatta onların olduğu tarafa bile bakma! Yoksa bana çok büyük bir acı verirsin; kendinin de sonunu hazırlamış olursun.’

“Psyche başını salladı ve kocasının istediği gibi davranacağına söz verdi; ama kocası karanlığı da yanına alıp gidince, zavallı kız bütün gün sürekli yana yakıla ağlayıp durdu, göğsünü paraladı. Artık kendisi için her şeyin bittğini sürekli tekrarladı durdu; çünkü işte şu kutlu hapishanenin dört duvarı arasına bir mahkûm gibi hapsolmuştu, konuşacağı, yarenlik edeceği tek insanı yoktu; hatta ablaları kendisi için gözyaşı dökerken onları teselli bile etmekten acizdi ve daha da kötüsü, artık onları bir daha hiç göremeyecekti. Ne yıkandı, ne yemek yedi, ne de kendini iyi hissedeceği başka bir şey yaptı ve hüngür hüngür ağlayarak uyumak için odasına çekildi. [6] Kocası her zamankinden daha erken geldi yatağa o gece ve hâlâ ağlamakta olan Psyche’yi kollarına alıp şöyle azarladi:

“ ‘Haecine mihi pollicebare Psyche mea? Quid iam de te tuus maritus exspecto, quid spero? Et perdia et pernox nec inter amplexus coniugales desinis cruciatum. Age iam nunc ut voles, et animo tuo damnosa poscenti pareto! Tantum memineris meae seriae monitionis, cum coeperis sero paenitere.’ ”

“Tunc illa precibus et dum se morituram comminatur extorquet a marito cupitis annuat, ut sorores videat, luctus mulceat, ora conferat. Sic ille novae nuptae precibus veniam tribuit, et insuper quibuscumque vellet eas auri vel monilium donare concessit. Sed identidem monuit ac saepe terruit, ne quando sororum pernicioso consilio suasa de forma mariti quaerat, neve se sacrilega curiositate de tanto fortunarum suggestu pessum deiciat nec suum postea contingat amplexum.

“Gratias egit marito iamque laetior animo “Sed prius” inquit “centies moriar quam tuo isto dulcissimo conubio caream. Amo enim et efflictim te, quicumque es, diligo aequae ut meum spiritum, nec ipsi Cupidini comparo. Sed istud etiam meis precibus, oro, largire et illi tuo famulo Zephyro praecipe simili vectura sorores hic mihi ‘sistat.’ ” Et imprimens oscula suasoria et ingerens verba mulcentia et inserens membra cogentia haec etiam blanditiis astruit: ‘Mi mellite, mi marite, tuae Psychae dulcis anima.’ Vi ac potestate Venerii susurrus invitus

“ ‘Ah Psyche’ m, ne söz vermiştin bana? Ben, senin kocan, artık senden ne beklesin, ne umsun? Bütün gün kendine eziyet edip durdun, hatta şu an kollarımda sevişirken bile bundan vazgeçmiyorsun. Peki o halde, istediğini yap, yüreğinin yıkıcı isteklerine uy! Gün gelir pişman olursan benim bu ciddi uyarımı hatırlarsın o zaman!’

“Bunun üzerine yalvardı yakardı Psyche, kendisini öldürmekle tehdit etti ve kocasını isteklerini yaptırmaya zorladı. Kız kardeşlerini görmek, onlarla konuşup kederlerini dindirebilmek için onu ikna etti; hatta istediği altın takıyı ya da گردanlığı onlara verebileceğine dair bir izin çıktı kocasından. Ama şu konuda sürekli uyardı ve tehditlerini yineledi: kocasının şeklini şemalini öğrenmesi konusunda ablalarının ölüm-cül öğüdüne kanmayacaktı. Yoksa bu bağışlanmaz merakı yüzünden, mutluluğunun zirvesindeyken tepetakla aşağılara yuvarlanacak ve bir daha asla onun kollarında yatamayacaktı.

“Kocasına teşekkür etti Psyche; yeniden keyfi yerine gelmişti; şöyle dedi: ‘Seninle olan bu tatlı evliliğimi yitirmektense bin kez ölürüm daha iyi! Sana aşığım, taparcasına seviyorum; kim olursan ol, seni kendi canım kadar seviyorum; Cupido’yu¹⁴⁴ bile senle kıyaslayamam. Bu yüzden lütfen, sana yalvarırım, bana bir lütuf bahşet! Hizmetkârın Batı rüzgârına emret, daha önceden beni buraya getirdiği gibi, aynı şekilde ablalarımı da kanatlarına alsın ve yanıma getirsin.’ Ardından baştan çıkarıcı öpücüklerle boğdu kocasını, yürek okşayan sözler fısıldadı ve büyüleyici kollarıyla onu sarıp aşk sözcüklerini de ekledi okşayışlarına: ‘Baldan tatlım, biricik kocam, canımın canı.’ Kocası çaresiz bu kışkırtıcı fısıldamaların gücü

succubuit maritus et cuncta se facturum spopondit
atque etiam luce proxumante de manibus uxoris evanuit.

7 “At illae sorores, percontatae scopulum locumque
illum quo fuerat Psyche deserta, festinanter adveniunt,
ibique difflebant oculos et plangebant ubera, quoad
crebris earum eiulatibus saxa cautesque parilem sonum
resultarent. Iamque nomine proprio sororem miseram
ciebant, quoad sono penetrabili vocis ululabilis per
prona delapso, amens et trepida Psyche procurrit e
domo.

“Et ‘Quid’ inquit ‘vos miseris lamentationibus
necquicquam effligitis? Quam lugetis adsum. Lugubres
voces desinite et diutinis lacrimis madentes genas siccate
tandem, quippe cum iam possitis quam plangebatis
amplecti.’

“Tunc vocatuū Zephyrum praecepti maritalis
admonet. Nec mora cum ille parens imperio statim
clementissimis flatibus innoxia vectura deportat illas.
Iam mutuis amplexibus et festinantibus saviis sese
perfruuntur, et illae sedatae lacrimae postliminio
redeunt prolectante gaudio.

‘Sed et tectum’ inquit ‘et larem nostrum laetae
succedite, et afflictas animas cum Psyche vestra
recreate.’

ne ve baskısına boyun eğmek durumunda kaldı ve ne isterse yapacağına söz verdi. Güneş ışığı yanına yanaşır yanaşmaz da karısının ellerinden uçuverdi.

7 “Bu arada Psyche’nin ablaları sorup soruşturup Psyche’nin terk edildiği kayalığın yerini buldular ve koşa koşa oraya geldiler. Hüngür hüngür ağlamaya başladılar, göğüslerini vura vura parçaladılar; ta ki kayalar ve uçurumlar art arda atıkları çığlıklarla gümbür gümbür yankılanana değin. Sonra talihsiz kız kardeşlerine adıyla seslenmeye başladılar; iniltilerinin sedası uçurumları delip geçti ve yamaçlardan aşağı kayd; işte o an Psyche çılgın gibi koşarak evin dışına çıktı, tir tir titriyordu.

“ ‘Niçin?’ dedi, ‘niçin yürek dağlayan feryatlarınızla kendinize boş yere işkence çektiyorsunuz? Yasını tuttuğunuz ben, işte buradayım. Ağıtlar yakmaya son verin ve ağlamaktan sırsıklam olan yanaklarınızı silin; çünkü uğruna göğsünüzü paraladığınız o kıza artık sarılabilirsiniz.’

‘Sonra Batı rüzgârını çağırdı ve ona kocasının buyruklarını anımsattı. O da hemen buyruklara itaat etti ve kız kardeşleri i hafif esintilerine sarıp sağ salım aşağıya indirdi. Birbirlerine sarıldılar, karşılıklı öpüp koklaştılar. Kuruyan gözyaşları bu kez sevinç gözyaşlarına dönüşüp yeniden boşaldı.

“ ‘İçeri gelin artık,’ dedi Psyche, ‘evime, sığınağıma girin sevinçle ve Psyche’nize sarılıp ıstıraplar içindeki yüreklerinizi mutlandırın.’

8 "Sic allocuta, summas opes domus aureae vocumque servientium populosam familiam demonstrat auribus earum, lavacroque pulcherrimo et inhumanae mensae lautitiis eas opipare reficit, ut illarum prorsus caelestium divitiarum copiis affluentibus satiatae iam praecordiis penitus nutrent invidam. Denique altera earum satis scrupulose curioseque percontari non desinit, quis illarum caelestium rerum dominus, quisve vel qualis ipsius sit maritus. Nec tamen Psyche coniugale illud praeceptum ullo pacto temerat vel pectoris arcanis exigit, sed e re nata confingit esse iuvenem quendam et speciosum, commodum lanoso barbitio genas inumbrantem, plerumque rurestribus ac montanis venatibus occupatum. Et ne qua sermonis procedentis labe consilium tacitum proderetur, auro facto gemmosisque monilibus onustas eas statim vocato Zephyro tradit reportandas.

9 "Quo protenus perpetrato, sorores egregiae domum redeuntes iamque gliscentis invidiae felle fraglantes multa secum sermonibus mutuis perstrepebant. Sic denique infit altera:

'En orba et saeva et iniqua Fortuna! Hocine tibi complacuit, ut utroque parente prognatae germanae diversam sortem sustineremus? Et nos quidem quae natu maiore sumus maritis advenis ancillae deditae,

8 “Bunları söyledikten sonra da altından köşkünün muhteşem zenginliğini gösterdi onlara, hizmetinde çalışan o koca ordunun sesini dinletti. Güzelce yıkanıp insan eli değmeden pişirilen leziz yiyeceklerle kendilerine gelmelerini sağladı. Ama bu göksel zenginliğin dışarılara taşan bereketiyle sonsuzca doyan ablaları, yüreklerinin derinlerinde kıskançlık tohumlarını beslemeye başlamışlardı bile. Sonunda içlerinden biri hiç durmadan ve büyük bir merakla bu tanrısal eşyaların sahibini sormadan edemedi; *Psyche’nin kocası kimdi, nasıl bir adamdı?* Psyche kocasına verdiği söze asla ihanet etmedi ve yüreğinin gizini açığa vurmadı. Hemen oracıkta bir masal uydurup kocasının genç ve yakışıklı bir adam olduğunu söyledi; tüy gibi hafif sakalları henüz bitiyordu yanaklarında. Gününü gecesini kırlarda, dağlarda av peşinde koşarak geçiriyordu. Ama bu konuşmayı uzatıp ağzından bir laf kaçırır da, sakladığı sırrı açığa çıkarır diye korktuğundan, ablalarını altınla işlenmiş ve değerli taşlarla süslenmiş gerdanlıklara boğdu ve aceleyle Batı rüzgârını çağırıp ablalarını geri götürmesi için ona emanet etti.

9 “Batı rüzgârı da onları çarçabuk kayalığa çıkardı. O çok değerli ablalar evlerine geri dönerken, içlerinde kabaran kıskançlığın saldığı zehirle eriyip tükeniyor, kendi aralarında yüksek sesle konuşuyor, şikayetlerini sıralıyorlardı. Sonunda içlerinde biri söze şöyle başladı:

“ ‘Ah, kör, zalim adaletsiz Kader! Aynı ana babanın kızları olan bizlerin böylesine farklı kismetlerimizin olması sence adil mi? Onun ablaları olan bizler, yabancı kocalara birer hizmet-

extorres et lare et ipsa patria degamus longe parentum velut exulantes, haec autem novissima, quam fetu satiante postremus partus effudit, tantis opibus et deo marito potita sit? Quae nec uti recte tanta bonorum copia novit? Vidisti, soror, quanta in domo iacent et qualia monilia, quae praenitent vestes, quae splendant gemmae, quantum praeterea passim calcatur aurum? Quodsi maritum etiam tam formosum tenet ut affirmat, nulla nunc in orbe toto felicius vivit. Fortassis tamen procedente consuetudine et affectione roborata deam quoque illam deus maritus efficiet. Sic est hercules, sic se gerebat ferebatque. Iam iam sursum respicit et deam spirat mulier, quae voces ancillas habet et ventis ipsis imperitat. At ego misera primum patre meo seniore maritum sortita sum, dein cucurbita calviorem et quovis puero pusillioem, cunctam domum seris et catenis obditam custodientem."

10 "Suscipit alia: "Ego vero maritum articulari etiam morbo complicatum curvatumque ac per hoc rarissimo venerem meam reolentem sustineo, plerumque detortos et duratos in lapidem digitos eius perficans, fomentis olidis et pannis sordidis et foetidis cataplasmatibus manus tam delicatas istas adurens, nec uxoris officiosam faciem, sed medicae laboriosam personam sustinens. Et tu quidem soror, videris quam

çi olarak verilelim, evimizden yuvamızdan, hatta doğduğumuz topraklarımızdan koparalım, ana babamızdan çok uzaklarda birer sürgün gibi yaşayalım, ama o en küçüğümüz, anamızın yorgun rahminin en son ürünü olduğu halde bunca servet elde etsin, bir de koca olarak bir tanrı alsın, olacak iş mi? Bu kadar nimeti nasıl kullanacağını bile doğru dürüst bilmiyor. Görmedin mi kardeşim, evinde ne kadar çok ve ne kadar kaliteli mücevher var? Şu parıl parıl parlayan elbiseleri, ısı ısı yanan değerli taşları, evin her yanında, ayaklarımızın altında uzanan altınları görmedin mi? Söylediği gibi bir de yakışıklı bir kocası varsa, bu koca dünyada onun kadar mutlu yaşayan hiçbir kadın yoktur. Kimbilir, belki de muhabbetleri devam eder ve aşkları gittikçe güçlenirse, tanrı-kocasını onu da ilahi bir varlık haline getirir günün birinde! Zaten tanrı aşkına, söyle-sene, öyle davranmıyor mu, öyle yapmıyor mu? Daha şimdiden gözü yükseklerde, tanrıçayı oynuyor kadın adeta! Sesler onun hizmetini görüyor, rüzgârlara bile hükmediyor. Ama hak zavallı bana, babamdan daha yaşlı bir kocam oldu, şanssıma! Kabak gibi kel, bir çocuk bile ondan daha erkek. Üstelik bütün evimizi sürgülerle ve zincirlerle kilitleyip hapishaneye çevirdi.

10 “Diğeri atıldı homurdanarak, ‘ya ben ne yapayım,’ dedi, ‘romatizma illetinden iki büküm olmuş kötürüm bir kocam var. Bu yüzden ancak kırk yılda bir benimle oluyor. Bütün günümü onun bükülmüş ve taş kesmiş parmaklarını ovalamakla geçiriyorum; şu yumuşacık ellerimi buhar saçan lapa-lapla, kirli sargı bezleriyle, pis pis kokan yakılarla yakıp tutuşturuyorum. Hürmetkâr bir eşi değil de, şifa sanatına köle gibi hizmet eden bir hemşireyi oynuyorum. Sen kardeşim, ne kadar sabırlı bir ruh haliyle ve -samimi olarak düşündüğün-

patienti vel potius servili - dicam enim libere quod sentio - haec perferas animo. Enimuero ego nequeo sustinere ulterius tam beatam fortunam allapsam indignae. Recordare enim quam superbe, quam adroganter nobiscum egerit et ipsa iactatione immodicae ostentationis tumentem suum prodiderit animum deque tantis divitiis exigua nobis invita proiecerit, confestimque praesentia nostra gravata propelli et efflari exhibilarique nos iusserit. Nec sum mulier nec omnino spiro, nisi eam pessum de tantis opibus deiecero. Ac si tibi etiam, ut par est, inacuit nostra contumelia, consilium validum requiramus ambae. Iamque ista quae ferimus non parentibus nostris ac nec ulli monstremus alii, immo nec omnino quicquam de eius salute norimus. Sat est quod ipsae vidimus quae vidisse paenituit, nedum ut genitoribus et omnibus populis tam beatum eius differamus praeconium. Nec sunt enim beati quorum divitias nemo novit. Sciet se non ancillas, sed sorores habere maiores. Et nunc quidem concedamus ad maritos, et lares pauperes nostros sed plane sobrios revisamus, diuque cogitationibus pressioribus instructae ad superbiam poeniendam firmiores redeamus.”

11 Placet pro bono duabus malis malum consilium totisque illis tam pretiosis muneribus absconditis comam trahentes et proinde ut merebantur ora lacerantes simulatos redintegrant fletus. Ac sic parentes

mü söyleyeceğim- ne kadar kölece bu duruma katlanabilirsin? Ama ben şahsen artık onun böyle hak etmediği mutlu bir yaşam tarzına sahip olmasına göz yumamam. Hatırlasana, bize tepeden bakıp ne kadar küstahça davrandı. Nasıl da terbiyesizce bir gösterişe kapılıp böbürlenip şişindi, bunca servetinden de bize istemeye ietemeye birazcık koklattı. Sonra da orada olmamızdan sıkılıp rüzgârına emredip bizim kapı dışarı edilmemizi, hızla gözden kaybolmamızı ve postalanmamızı istedi. Ben de onu o hazinelerinin tepesinden alaşağı etmezsem bana da kadın demesinler ve şu an şurada durmayayım! Eğer sen de onun bizi aşağılama tarzından duyulması gereken acıyı duyuyorsan, el birliği edip ona sağlam bir tuzak hazırlayalım. Hatta onun yaşadığından haberdar olduğumuzu bile hiç kimse bilmesin. Görmekten pişman olduğumuz şeyleri görüldük zaten; onun bu büyük mutluluğunu ana babamıza ve bütün dünyaya haber olarak taşımakla hiç işimiz olmaz. Zenginliklerini kimse bilmiyorsa o insana şanslı denmez. Psyche bizi birer hizmetçi değil, ablaları olduğumuzu anlamalı! Öyleyse şimdi kocalarımıza dönelim; eski püskü, ama saygın evlerimizin yolunu tutalım. Düşünüp taşınıp etkili bir plan yaptıktan sonra, daha güçlenmiş olarak geri dönüp gururlu olmak neymiş ona gösterelim.'

11 "Bu iki kötü kız kardeş bu aşağılık plan üzerinde anlaş-
11 Bütün o değerli armağanlarını sakladılar ve saçlarını yolup yanaklarını tırnaklayıp (hakettikleri şekilde) kederlerini yeniden yaşıyormuş görüntüsü verdiler. Böylece kapanmış yarala-

quoque redulcerato prorsum dolore raptim deterrentes vesania turgidae domus suas contendunt, dolum scelestum, immo vero parricidium struentes contra sororem insontem.

“Interea Psychen maritus ille, quem nescit, rursum suis illis nocturnis sermonibus sic commonet: ‘Videsne quantum tibi periculum? Velitatur Fortuna eminus, ac nisi longe firmiter praecaves, mox comminus congredietur. Perfidae lupulae magnis conatibus nefarias insidias tibi comparant, quarum summa est ut te suadeant meos explorare vultus, quos, ut tibi saepe praedixi, non videbis si videris. Ergo igitur si posthac pessimae illae lamiae noxiis animis armatae venerint venient autem, scio neque omnino sermonem conferas; et si id tolerare pro genuina simplicitate proque animi tui teneritudine non potueris, certe de marito nil quicquam vel audias vel respondeas. Nam et familiam nostram iam propagabimus et hic adhuc infantilis uterus gestat nobis infantem alium, si texeris nostra secreta silentio, divinum, si profanaveris, mortalem.’

12 “Nuntio Psyche laeta florebat, et divinae subolis solacio plaudebat, et futuri pignoris gloria gestiebat, et materni nominis dignitate gaudebat. Crescentes dies et menses exeuntes anxia numerat, et sarcinae nesciae rudimento miratur de brevi punctulo tantum incrementulum locupletis uteri.

rı tekrar açarak anne babalarını üzüntüye boğdular. İçlerinde ıyice kabaran çılgınca öfkeleriyle kalkıp kendi evlerine gittiler; haince dolaplar çevirmek, hatta masum kız kardeşlerini öldürmek için bir sürü şey düşünüp duruyorlardı.

"Bu arada Psyche'nin hiç görmediği kocası geceki sohbetleri sırasında yeniden şöyle uyardı: "Ne kadar büyük bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunu anlamıyor musun? Kaderin fırtınası uzaklarda patlamak üzere; çok sağlam önlemler almazsan gelip alnından vuracak. Bu hain karılar canla başla sana karşı uşagılık kumpaslar kuruyorlar; asıl niyetleri seni kandırıp benim yüzüme bakmanı sağlamak. Ama sana hep söylediğim gibi yüzümü bir kere görürsen eğer, beni bir daha asla göremezsin. Bu yüzden bu nefretlik kan içiciler yıkıcı düşünceleriyle seni tekrar ziyarete gelecek olurlarsa –geleceklerini de çok iyi biliyorum– ağzını açıp tek kelime etmemelisin onlara. Ama yüreğinin saflığından ve yumuşak kalpliliğinden dolayı bunu yapmak sana zor gelirse, kocanla ilgili konuştuklarında onları dinlememelisin ya da yanıt vermemelisin. Çünkü artık bir aile kurmaya çalışıyoruz; hâlâ senin gibi ufacık olan rahmin bir bebek taşıyor bizim için ve eğer sırrımızı açık etmezsen bir tanrı olacak, ama eğer konuşursan ölümlü olacak!"

12 "Bu haberi duyunca Psyche'nin yüzünde güller açtı ve tanrısal bir evlada sahip olma umudunun verdiği rahatlıkla mutlu oldu. Doğacak olan bebeğinin kendisine sağlayacağı şöhreti düşünüp gururlanıyor, anne adının saygınlığını taşıyacağı için çok seviniyordu. Heyecan içinde, birbir artan günleri ve geçip giden ayları saymaya başladı ve daha önce hiç hamile kalmamamasının verdiği toylukla, doğurgan rahminin bir anda böylesine hoş bir şekilde şişmesine çok şaşırdı.

"Sed iam pestes illae taeterrimaeque Furiae anhelantes vipereum virus et festinantes impia celeritate navigabant. Tunc sic iterum momentarius maritus suam Psychen admonet: 'Dies ultima et casus extremus et sexus infestus et sanguis inimicus iam sumpsit arma et castra commovit et aciem direxit et classicum personavit. Iam mucrone dstricto iugulum tuum nefariae tuae sorores petunt. Heu quantis urguemur cladibus, Psyche dulcissima! Tui nostrique miserere, religiosaque continentia domum, maritum teque et istum parvulum nostrum imminenti ruinae infortunio libera. Nec illas scelestas feminas, quas tibi post internecivum odium et calcata sanguinis foedera sorores appellare non licet, vel videas vel audias, cum in morem Sirenum scopulo prominentes funestis vocibus saxa personabunt.'

13 Suscipit Psyche singultu lacrimoso sermonem incertans: "Iam dudum, quod sciam, fidei atque parciloquio meo perpendisti documenta, nec eo setius approbabitur tibi nunc etiam firmitas animi mei. Tu modo Zephyro nostro rursum praecipe, fungatur obsequio, et in vicem denegatae sacrosanctae imaginis tuae redde saltem conspectum sororum. Per istos cinnameos et undique pendulos crines tuos, per teneras et teretes et mei similes genas, per pectus nescio quo calore fervidum sic in hoc saltem parvulo cognoscam

"Ama bu arada o başbelası, o Öç Tanrıçalarının en hainleri denize açılmıştı bile, günahkâr yollarında son sürat ilerliyorlardı; yılan zehri nefeslerini soluya soluya. Bu arada Psyche'nin kocası kısa süreli ziyaret anında onu ikinci kez uyardı: 'Bugün nazik bir gün, son derece ölümcül! Kadın cinsinin en belalıları, senin kanından gelen düşmanların silahlarını kuşandılar, çadırlarını indirip askerlerini sraya dizip "hücum" diye bağırıyorlar. O senin ahlaksız ablaların kılıçlarını çekip boğazına sarılmaya niyetliler. Ah, benim bıl tatlısı Psyche'm, ne belalar dolaşıyor başımızda! Kendine ve bana acı. Merhametini hiç eksik etmeden evini, kocanı, kendini ve şu küçücük bebegimizi bizi tehdit eden bu belalı yıkımdan kurtar. Sana karşı duydukları ölümcül nefretten ve aranızdaki kan bağıını bile ayaklar altına aldıktan sonra artık kız kardeşin olmaktan çıkan o ahlaksız kadınlar, Sirenlerin yaptığı gibi uçuruma yaslanıp ölümcül sesleriyle kayaları inlettiklerinde, sakın onlara bakma, seslerine kulak verme!'"¹⁴⁵

13 "Psyche gözyaşları içinde hıçkırığa hıçkırığa kesik kesik konuşup şöyle yanıt verdi: 'Onca zamandır benim sadakatimin ve ağzımın sıklığının kanıtlarını gördün sanırım; bundan sonra da göstereceğim kararlı tavrımdan aynı şekilde memnun kalacaksın. Sen sadece Batı rüzgârımıza görevini yerine getirmesini söyle önceki gibi; izin ver, senin o kutsal yüzünü görmem yasaklandı, en azından kız kardeşlerimi göreyim. Bu tarçın kokulu, başının her yanından dökülen buklelerin adına, tıpkı benimki kadar yumuşak ve pürüzsüz yanakların adına, içindeki gizli bir ateşle yanan göğsün adına, yalvarırım, hiç olmazsa, doğacak çocuğumda senin yüzünü görüp tanıyabile-

faciem tuam: supplicis anxiae piis precibus erogatus, germani complexus indulge fructum, et tibi devotae dicataeque Psychae animam gaudio recrea. Nec quicquam amplius in tuo vultu requiro. Iam nil officiunt mihi nec ipsae nocturnae tenebrae: teneo te, meum lumen.'

"His verbis et amplexibus mollibus decantatus maritus lacrimasque eius suis crinibus detergens facturum spopondit, et praevertit statim lumen nascentis diei.

14 "Iugum sororium consponsae factionis, ne parentibus quidem visis, recta de navibus scopulum petunt illum praecipiti cum velocitate, nec venti ferentis oppertae praesentiam, licentiosa cum temeritate prosiliunt in altum. Nec immemor Zephyrus regalis edicti, quamvis invitus, susceptas eas gremio spirantis aurae solo reddidit. At illae incunctatae statim conferto vestigio domum penetrant, complexaeque praedam suam sorores nomine mentientes, thesaurumque penitus abditae fraudis vultu laeto tegentes, sic adulant:

'Psyche, non ita ut pridem parvula, et ipsa iam mater es. Quantum, putas, boni nobis in ista geris perula! Quantis gaudiis totam domum nostram hilarabis! O nos beatas quas infantis aurei nutrimenta laetabunt! Qui si parentum, ut oportet, pulchritudini responderit, prorsus Cupido nascetur.'

yım; bu yüzden bu meraktan çıldıran yakarıcının içten dualarını kabul et ve kız kardeşlerime sarılma lütfunu bana bağışla! Şu senin vefakâr ve teslim olmuş Psyche'nin ruhunu sevinçle dirilt. Artık senin görünüşün hakkında tek soru sormayacağım. Üstelik artık gecenin karanlığı da içimi acıtmıyor; çünkü senin, yani ışığımın kollarındayım.'

"Psyche'nin bu sözleriyle ve yumuşacık sarılışlarıyla eriyip tüklenen kocası lüle lüle saçlarıyla eşinin gözyaşlarını sildi ve isteğini yerine getireceğine söz verdi; şafak sökmeden de gözden kaybolup gitti.

14 "Suikasta koşulan bir çift abla,¹⁴⁶ ana babalarına bile uğramadan, gemiden iner inmez gözleri dönmüş gibi soluğu son sürat kayalıklarda aldılar. Kendilerini taşıyacak olan rüzgârın eşisini bile beklemeden, hiçbir şey düşünmeden büyük bir küstahlıkla uçuruma atlayıverdiler. Ama tanrısının buyruğuna itaat etmekle yükümlü olan Batı rüzgârı, gönlü iste-mese de, koruyucu melteminin koynuna alıp toprağa indirdi. Ama onlar bir an bile oyalanmadan, o hışımla saraya girdiler yan yana ve sözde abla sıfatıyla kurbanlarına sarıldılar. Derinlerinde gizledikleri hainliklerinin birikimini neşeli bir yüz ifadesine bürüyüp kız kardeşlerini pohpohladılar:

" 'Ah, Psyche, önceden olduğun gibi küçücük bir kız değilsin artık; kendin bir annesin bundan böyle. Bir düşünsene şu rahminde taşıdığın varlık, bizim için ne mutluluk! Bütün ailemizi ne büyük bir sevince boğacaksın! Ah, ne şanslıyız, senin şu altın bebeğini besleyip büyütmekten nasıl keyif alacağız! Olması gerektiği gibi güzelliği ana babasına çekerse, ileride bir Cupido doğacak demektir.'

15 Sic adfectione simulata paulatim sororis invadunt animum. Statimque eas, lassitudinem viae sedilibus refotas et balnearum vaporosis fontibus curatas, pulcherrime triclinio mirisque illis et beatis edulibus atque tucetis oblectat. Iubet citharam loqui, psallitur; tibus agere, sonatur; choros canere, cantatur. Quae cuncta nullo praesente dulcissimis modulis animos audientium remulcebant. Nec tamen scelestorum feminarum nequitia vel illa mellita cantus dulcedine mollita conquievit, sed ad destinatam fraudum pedicam sermonem conferentes dissimulanter occipiunt sciscitari qualis ei maritus et unde natalium secta cuia proveniret. Tunc illa simplicitate nimia pristini sermonis oblita novum commentum instruit, aitque maritum suum de provincia proxima magnis pecuniis negotiantem iam medium cursum aetatis agere, interspersum rara canitie. Nec in sermone isto tantillum morata, rursum opiparis muneribus eas onustas ventoso vehiculo reddidit.

16 “Sed dum Zephyri tranquillo spiritu sublimatae domum redeunt, sic secum altercantes: ‘Quid, soror, dicimus de tam monstruoso fatuae illius mendacio? Tunc adolescens modo florenti lanugine barbam instruens, nunc aetate media candenti canitie lucidus. Quis ille quem temporis modici spatium repentina senecta

15 “Bu sahte sevgi gösterisiyle yavaş yavaş kız kardeşlerinin gönlünü fethettiler. Çok geçmeden de, yolculuğun yorgunluğunu atmak için ayaklarını dinlendirdiler ve buharlı suların içinde yıkanıp kendilerine geldiler; ardından Psyche onları yemek odasında muhteşem zenginlikte ve leziz yiyeceklerle bir güzel ağırladı. Bir harpa çalmasını buyurdu, tellerden bir ezgi yayıldı; flütlerin üflenmesini buyurdu, bir müzik işitildi o sıra; koroya şarkı söylemesini buyurdu, şarkılar sardı her yanı. Hiç kimse olmamasına rağmen, bütün bu sesler tatlı tatlı melodileriyle dinleyenlerin ruhlarını yatıştırıyordu. Ama bu nefretlik kadınların kötülüğü, o baldan tatlı şarkıların kulakların pasını gideren yumuşacık ezgileriyle bile dinmedi. Tersine, sözü dönüp dolaştırıp önceden tasarladıkları haince tuzağa getirdiler ve Psyche’nin kocasının nasıl bir adam olduğunu, soyunu sopunu ve nasıl bir konuma sahip olduğunu çaktırmadan öğrenmeye çalıştılar. Psyche aşırı saf bir insan olduğundan, önceden uydurduğu hikâyesini unutup yeni bir hikâye uydurdu ve kocasının komşu eyaletten geldiğini, büyük paralarla oynayan bir tüccar olup şimdilerde orta yaşını sürdüğünü ve hafif kır saçlı olduğunu söyledi. Ama bu konuşmayı daha fazla uzatmadı ve kız kardeşlerini yeniden değerli armağanlara boğdu ve rüzgârlı arabalarına bindirip geri yolladı.

16 “Ama ablaları, Zephyrus’un dingin soluğuyla uçurumun başına yükselip de evlerinin yolunu tuttuklarında öfkeyle tartışmaya başladılar: ‘O budala kızın uydurduğu koskoca yalana ne diyorsun, kardeşim? İlk kocasının daha yeni biten incecik sakallarıyla genç bir adam olduğunu söylemişti, şimdi de orta yaşlarda kır saçlı, derli toplu bir adam olduğunu söy-

reformavit? Nil aliud reperies, mi soror, quam vel mendacia istam pessimam feminam confingere vel formam mariti sui nescire; quorum utrum verum est, opibus istis quam primum exterminanda est. Quodsi viri sui faciem ignorat, deo profecto denupsit et deum nobis praegnatione ista gerit. Certe si divini puelli quod absit haec mater audierit, statim me laqueo nexili suspendam. Ergo interim ad parentes nostros redeamus et exordio sermonis huius quam concolores fallacias adtexamus.'

17 "Sic inflammatae, parentibus fastidienter appellatis et nocte turbata vigiliis, perditae matutino scopulum pervolant, et inde solito venti praesidio vehementer devolant, lacrimisque pressura palpebrarum coactis hoc astu puellam appellant: "Tu quidem felix et ipsa tanti mali ignorantia beata sedes incuriosa periculi tui. Nos autem, quae pervigili cura rebus tuis excubamus, cladibus tuis misere cruciamur. Pro vero namque comperimus nec te, sociae scilicet doloris casusque tui, celare possumus, immanem colubrum multinodis voluminibus serpentem, veneno noxio colla sanguinantem hiantemque ingluvie profunda, tecum noctibus latenter adquiescere. Nunc recordare sortis Pythicae, quae te trucis bestiae nuptiis destinata esse clamavit. Et multi coloni quique circumsecus venantur

luyor! Nasıl bir adam ki o öyle, kısa bir zamanda birdenbire yaşlı bir adam oluvermiş? Anlaşılan kardeşim ya bu edepsiz kız bize bir sürü yalan uyduruyor ya da kocasının neye benzediğini kendisi de bilmiyor. Gerçek ne olursa olsun, mümkün olduğu kadar çabuk onu o servetinden etmeliyiz. Gerçekten kocasının yüzünü hiç görmemişse, o zaman sahiden bir tanrıyla baş göz edilmiş ve bizim için rahminde bir tanrı taşıyor demektir. Şunu kesinlikle bil ki, tanrı saklasın, eğer tanrısal bir çocuğun anası olarak anılacaksa bu kız, hemen boynuma bir halat bağlar kendimi asarım. O halde, şimdi ana babamıza geri gidelim ve bu konuşmamızın başında uydurduğumuz yalana uygun düşecek dalavereler dokumaya başlayalım.'

17 "Müthiş bir heyecan içinde, ana babalarına şöyle bir selam verip bütün gece iç sıkıntısıyla dönüp durdu reziller. Sabah erkenden kayalığa uçtular ve her zamanki gibi rüzgârın yardımıyla hışımla aşağı bıraktılar kendilerini. Birkaç damla gözyaşı akıtmak için gözbebeklerini sıkıp kurnazca Psyche'ye şöyle dediler: 'Başında dolanan bunca kötülükten bihaber, karşılaşacağın tehlikeleri hiç dert etmeden burada keyifle mutlu mutlu oturuyorsun. Oysa biz bütün gece uyumadan endişeyle senin refahın için nöbete durduk, senin kadersizliğine için için yandık. Artık gerçeği biliyoruz ve sen de takdir edersin ki, acını ve talihsizliğini paylaştığımız için de bunu gizleyemeyiz. Düğüm düğüm pek çok halkası olan koskoca bir yılan süzülüp geceleri gizlice yanına giriyor; öldürücü zehir dolu boynu kanla lekeli, kuyu gibi ağzını açtıkça açıyor ardına kadar. Apollo'nun bilicisinin söylediğini hatırlasana; senin acımasız vahşi bir hayvanla evlenmeye yazgılı olduğunu söylemişti ya, hani! Ayrıca birçok çiftçi, etrafta avlanan kişiler

et accolae plurimi viderunt eum vespera redeuntem e pastu proximique fluminis vadis innatantem. [18] Nec diu blandis alimoniarum obsequiis te saginaturum omnes adfirmant, sed, cum primum praegnationem tuam plenus maturaverit uterus, opimioe fructu praeditam devoraturum. Ad haec iam tua est existimatio, utrum sororibus pro tua cara salute sollicitis adsentiri velis et declinata morte nobiscum secunda periculi vivere, an saevissimae bestiae sepeliri visceribus. Quodsi te ruris huius vocalis solitudo, vel clandestinae veneris foetidi periculosique concubitus et venenati serpentis amplexus delectant, certe piaae sorores nostrum fecerimus.'

"Tunc Psyche misella, utpote simplex et animi tenella, rapitur verborum tam tristium formidine. Extra terminum mentis suae posita prorsus omnium mariti monitionum suarumque promissionum memoriam effudit, et in profundum calamitatis sese praecipitavit, tremensque et exsanguis colore lurida, tertiata verba semihianti voce substrepens, sic ad illas ait:

19 "Vos quidem, carissimae sorores, ut par erat, in officio vestrae pietatis permanetis, verum et illi qui talia vobis adfirmant non videntur mihi mendacium fingere. Nec enim umquam viri mei vidi faciem vel omnino cuiatis sit novi, sed tantum nocturnis subaudiens

ve yerli halktan bir sürü insan, geceleri karnını doyurduktan sonra geri gelirken onu görmüş ya da yandaki ırmakta kıyı kıyı yüzerken. [18] Herkes artık daha fazla sana bu baştan çıkarıcı yiyecekleri verip tıka basa doyurmayacağını söylüyor; rahmin ağzına kadar dolup hamilelik süresini tamamladığında, bu kez zengin bir lokma haline gelen seni bir hamlede yutacakmış. Bütün bunları düşünüp artık bir karar vermelisin, üzerine titredikleri yaşamın için endişe içinde olan biz kardeşlerine kulap verip ölümden kaçıp tehlikeden uzakta, bizimle yaşayacak mısın, yoksa seni sindirinceye değin bu dünyanın en vahşi sürüngeninin bağırsaklarına mı gömüleceksin? Ama sahiden sadece seslerin yaşadığı bu kırsal yörenin yalnızlığını tercih ediyorsan, bu yasak aşkın kokuşmuş, tehlikelerle dolu sevişmelerinden ve zehirli bir yılanın sarılışlarından keyif alıyorsan, o zaman sana sadık olan biz kardeşlerin en azından kendimize düşen görevi yerine getirmiş olacağız.'

"Zavallı küçük Psyche yapmacıksız ve saf bir insan olduğundan, ablalarının bu ürkütücü sözleri karşısında dehşete kapıldı. Aklını yitirdi; kocasının bütün uyarılarını ve kendisinin ona verdiği sözleri tamamen unuttu. Felaketin uçurumuna kendini bırakıverdi. Titriyordu, kanı çekilmiş gibi rengi sapsarı olmuştu; soluyor gibi güçbela ağzını açtı ve ablalarına şu sözleri kekeledi:

19 " 'Sevgili ablalarım, ailemize karşı üstlendiğiniz sorumluluğunuzu sürdürmekle doğru davrandınız. Size bu hikâyeleri anlatan kişilerin yalanlar uydurduğunu düşünmüyorum. Gerçekten de kocamın yüzünü hiç görmedim ve nereden geldiği konusunda da hiç fikrim yok. Sadece geceleyin söylediği

vocibus maritum incerti status et prorsus lucifugam tolero, bestiamque aliquam recte dicentibus vobis merito consentio. Meque magnopere semper a suis terret aspectibus malumque grande de vultus curiositate praeminatur. Nunc si quam salutarem opem periclitanti sorori vestrae potestis afferre, iam nunc subsistite. Ceterum incuria sequens prioris providentiae beneficia conrumpet.'

"Tunc nactae iam portis patentibus nudatum sororis animum facinerosae mulieres, omissis tectae machinae latibulis, destrictis gladiis fraudium simplicis puellae paventes cogitationes invadunt.

20 "Sic denique altera: 'Quoniam nos originis nexus pro tua incolumitate ne periculum quidem ullum ante oculos habere compellit, viam quae sola deducit iter ad salutem diu diuque cogitatam monstrabimus tibi. Novaculam praeacutam, adpulsu etiam palmulae lenientis exasperatam, tori qua parte cubare consuesti latenter absconde, lucernamque concinnem completam, oleo, claro lumine praemicantem, subde aliquo claudentis aululae tegmine. Omnique isto apparatu tenacissime dissimulato, postquam sulcatuo intrahens gressus cubile solitum conscenderit, iamque porrectus et exordio somni prementis implicitus altum soporem flare coeperit, toro delapsa nudoque vestigio pensilem

“Sözleri işitiyorum; hakkında hiçbir şey bilmediğim, ışıktan ucuğukça nefret eden bir kocayı sineye çekiyorum. Onun vahşi bir hayvan olduğuna ilişkin yargınız doğru, kesinlikle size katılıyorum. Sürekli olarak ve ısrarla neye benzediğini görmem konusunda beni uyarıyor ve görünüşünü merak ettiğim takdirde büyük bir felaketin olacağına dair beni tehdit ediyor. Başu tehlikede olan kardeşinize herhangi bir kurtuluş öneriniz varsa, lütfen hemen şimdi söyleyin ve yapın. Yoksa gelecek olayları umursamamanız, öngörülü davranıp daha önceden yaptığınız iyilikleri de boşa çıkaracak.”

“Artık kapılar ardına kadar açılmıştı; o hain kadınlar kız kardeşlerinin ruhunu savunmasız bırakınca, üstünü örttükleri savaş silahlarıyla dolu inlerinden çıktılar, dalavere kılıçlarını çekip o tertemiz kızın ürkek düşüncelerine doludizgin saldırdılar.

20 “Kadınlardan biri şöyle dedi: ‘Doğuştan gelen kan bağımız senin yaşamın tehlikedeyken olabilecek olan bütün tehlikeleri umursamamızı bize buyurduğuna göre, kurtuluşunu sağlayacak olan ve bizim uzun süredir üzerinde etraflıca düşündüğümüz tek yolu sana göstereceğiz. Çok keskin bir ustura geçir eline, yumuşayana kadar süre süre avucuna onu iyice bile ve gizlice yatağının hep yatığın tarafına sakla. Sonra fitili mitili ayarlanmış düzgün bir kandil al, ağzına kadar yağla dolu ve parıl parıl ışık saçan; bunu kapalı küçük bir çömleğin örtüsünün altına gizle. Bütün bu düzeneği büyük bir gizlilik içinde kur; sonra bekle, kocan gidip gelmekten aşındırdığı yoldan dönsün, odaya girip her zamanki gibi yatağa çıksın; yatağa boylu boyunca uzansın ve üstüne çöken uykunun ilk ıradlarında gevşeyip kendini ağır bir uykunun uzun uzun soluk alışlarına bıraksın. İşte o sıra yataktan aşağıya kay, ayakla-

gradum paullulatim minuens, caecae tenebrae custodia liberata lucerna, praeclari tui facinoris opportunitatem de luminis consilio mutuare, et ancipiti telo illo audaciter, prius dextera sursum elata, nisu quam valido noxii serpentis nodum cervicis et capitis absce. Nec nostrum tibi deerit subsidium; sed cum primum illius morte salutem tibi feceris, anxie praestolatae advolabimus, cunctisque istis ocius tecum relatis, votivis nuptiis hominem te iungemus homini.'

21 "Tali verborum incendio flammata viscera sororis prorsus ardentis deserentes ipsae protinus, tanti mali confinium sibi etiam eximie metuentes, flatus alitis impulsu solito porrectae super scopulum ilico pernici se fuga proripiunt, statimque consensis navibus abeunt.

"At Psyche relictæ sola, nisi quod infestis Furiis agitata sola non est, aestu pelagi simile maerendo fluctuat, et, quamvis statuto consilio et obstinato animo, iam tamen facinori manus admovens, adhuc incerta consilii titubat multisque calamitatis suae distrahitur affectibus. Festinat differt, audet trepidat, diffidit irascitur, et, quod est ultimum, in eodem corpore odit bestiam, diligit maritum. Vespera tamen iam noctem

rın çıplak, uçlarına basa basa, yavaş yavaş adımlarını küçülte küçülte, kandilini kör karanlık barınağından çıkar. Sonra ışığın yol göstericiliğinden yararlan ve gerçekleştireceğin olağanüstü iş için bir fırsat yakala. Cesurca iki kenarı keskin silahını kap, ilkin sağ elini yukarı kaldır ve bütün gücünü toplayıp o zehirli yılanın boynunu ve başını birleştiren düğümü ikiye ayır. Senden yardımımızı esirgemeyeceğiz. Yılanın ölümüyle kendini kurtarır kurtarmaz, biz de anında senin yanına geleceğiz. Seninle birlikte buradaki bütün hazineyi de hemen alıp götüreceğiz; seni de bir insanoğluyla baş göz etmek adağımız olsun.'

21 "Bu sözlerin yaktığı ateşle, zaten alev alev yanan kız kardeşlerini iliklerine kadar yakıp tutuşturup, sonra da bu kaddar kötü bir cinayetin yakınlarında olmaktan felaket korktukları için onu yüzüstü bırakıp sıvıştılar. Her zamanki gibi kanatlı rüzgârın yardımıyla uçuşunun tepesine çıktılar ve arkalarına bile bakmadan oradan kaçıp kirişi kırdılar; derhal gemilerine bindiler ve çekip gittiler.

"Psyche yalnız kalmıştı; hain öç tanrıçalarının pençesine düşmüş bir kadın yalnız sayılırsa eğer! Denizin kabaran dalgaları gibi ruhu üzüntü içinde kabarıp duruyordu. Planını belirlemiş ve kararını vermiş olmasına karşın, yine de bu cinayete elleri varmıyor, hâlâ belirsiz düşünceler arasında gidip geliyordu ve başına gelen felaketin yarattığı değişik heyecanlar içinde hırpalanıyordu. Bir acele ediyor, bir ağırdan alıyordu; bir cesaret ediyor, bir korkuyordu; bir çekiniyor, bir öfkeleniyordu. En berbatı da, aynı bedenden vahşi bir hayvan olduğu için nefret ediyor, ama kocasının olduğu için de seviyordu. Ama artık akşam karanlığı getirdiğinde, kendinden

trahente, praecipiti festinatione nefarii sceleris instruit apparatus. Nox aderat et maritus aderat priusque Veneris proeliis velitatus altum in soporem descenderat.

22 “Tunc Psyche, et corporis et animi alioquin infirma fati tamen saevitia sumministrante viribus roboratur, et prolata lucerna et adrepta novacula sexum audacia mutatur. Sed cum primum luminis oblatione tori secreta claruerunt, videt omnium ferarum mitissimam dulcissimamque bestiam, ipsum illum Cupidinem formosum deum formose cubantem. Cuius aspectu lucernae quoque lumen hilaratum increbruit et acuminis sacrilegi novaculam paenitebat. At vero Psyche tanto aspectu deterrita et impositi animi, marcido pallore defecta tremensque desedit in imos poplites et ferrum quaerit abscondere, sed in suo pectore. Quod profecto fecisset, nisi ferrum timore tanti flagitii manibus temerariis delapsum evolasset. Iamque lassa, salute defecta, dum saepius divini vultus intuetur pulchritudinem, recreatur animi.

“Videt capitis aurei genialem caesariem ambrosia temulentam, cervices lacteas genasque purpureas pererrantes crinium globos decoriter impeditos, alios antependulos, alios retropendulos, quorum splendore nimio fulgurante iam et ipsum lumen lucernae vacillabat.

geçmiş gibi hızla o iğrenç cinayet için ne gerekiyorsa hazırlamaya başladı. Gece olmuştu, kocası da geldi; ilkin aşkın savaşında epey bir dalaştıktan sonra, derin bir uykuya daldı.

22 “Psyche hem bedence hem de ruhça çelimsiz bir kız olmasına karşın kaderinin acımasızlığı sayesinde güçle donatılmıştı. Kandili çıkardı, usturayı kaptı ve cinsiyetine ters düşecek bir cüretkârlık sergiledi. Kandili yakına tutmasıyla birlikte, yatağının gizleri açığa çıkıverince, o bütün vahşi hayvanların en kibarını ve en tatlısını gördü; tanrıların en yakışıklısı Cupido’nun bütün güzelliğiyle yattığını gördü. Onu görünce kandilin ışığı bile sevinçle parlayıverdi, ustura ise günahkâr keskinliğinden dolayı utanç duydu. Psyche ise bu muhteşem manzara karşısında dehşete kapıldı ve bütün kontrolünü yitirdi; beti benzi attı, takatı kalmadı ve titreyerek dizlerinin üstüne çöktü. Silahını saklamaya çalıştı; ama kendi kalbine batırarak. Gerçekten de bunu yapabiliirdi, eğer ustura bu kadar korkunç bir cinayete alet olurum korkusuyla, ne yaptığını bilmeyen ellerinden kayıp kaçmamış olsaydı. Artık bitkin düşmüştü Psyche, kurtulacağım diye yenik düşmüştü; ama bu tanrısal yüzün güzelliğine baktıkça ruhunun yeniden canlandığını hissediyordu.

“Cupido’nun altın rengi başında, *ambrosia*yla yıkanmış muhteşem saçlarını gördü; çok sık bir şekilde bağlanmış lülelerinin sütbeyazı boynunda, gül pempesi yanaklarında dalgalandığını, kiminin alnından, kiminin de arkadan döküldüğünü gördü; onlardan yayılan olağanüstü parlak ışıqla kandilin ışığının bile titreştirdiğini gördü. Kanatlı tanrısının omuzları-

Per umeros volatilis dei pinnae roscidae micanti flore candicant, et quamvis alis quiescentibus extimae plumulae tenellae ac delicatae tremule resultantes inquieta lasciviunt. Ceterum corpus glabellum atque luculentum et quale peperisse Venerem non paeniteret. Ante lectuli pedes iacebat arcus et pharetra et sagittae, magni dei propitia tela.

23 “Quae dum insatiabili animo Psyche, satis et curiosa, rimatur atque pertrectat et mariti sui miratur arma, depromit unam de pharetra sagittam et punctu pollicis extremam aciem periclitabunda trementis etiam nunc articuli nisu fortiore pupugit altius, ut per summam cutem roraverint parvulae sanguinis rosei guttae. Sic ignara Psyche sponte in Amoris incidit amorem. Tunc magis magisque cupidine fraglans Cupidinis, prona in eum efflictim inhians, patulis ac petulantibus saviis festinanter ingestis de somni mensura metuebat. Sed dum bono tanto percita saucia mente fluctuat, lucerna illa, sive perfidia pessima sive invidia noxia sive quod tale corpus contingere et quasi basiare et ipsa gestiebat, evomuit de summa luminis sui stillam ferventis olei super umerum dei dexterum. Hem audax et temeraria lucerna et amoris vile ministerium, ipsum ignis totius deum aduris, cum te scilicet amator aliquis, ut diutius cupitis etiam nocte potiretur, primus

na yayılan beyaz tüyler sabah çiyi yemiş çiçekler gibi ışıldıyordu; hareketsiz bir halde yattıkları halde, uçlarındaki yumuşak ve zarif küçük tüyler titreşiyor, dur durak dinlemeden hoplayıp zıplıyordu. Bedeninin diğer yanları tüysüzdü, parıl parıl parlıyordu; Venus böyle bir çocuk doğurmuş olmakla ne kârlar övünse azdı! Yatağın ayaklarının önünde bir yay, sadak ve oklar duruyordu; yüce tanrının iyilik dağıtan silahları.

23 "Psyche doymak bilmez bir ruh hali içinde ve büyük bir merakla kocasının bu silahlarını inceledi, onlara dokundu ve hayran oldu. Bu sırada sadaktan bir ok çekti ve başparmağının ucuyla keskinliğini ölçmeye kalkıştı; ama hâlâ eli titriyordu, bu yüzden oku biraz sertçe bastırdı ve olan oldu; ok derisinin içine kadar işledi ve gül kırmızısı kanından çıkan küçük küçük damlalar teninin üstünü nemlendirdi. Böylece hiç farkında olmadan, kendiliğinden Aşka âşık oldu Psyche. Cupido'ya karşı dizginlenmez bir tutkuyla yanıp kavrularak onun üstüne uzandı, çıldırmış gibi, soluk soluğa. Yarı aralık dudaklarından çıkan ateşli öpücüklere boğdu onu, uykusunda kıpırdayacak diye de korkuyordu bir yandan. Ama yaralı yüreği bu çarpıcı güzelliğin girdabına girmişken, kandil –hâli kalleşliğinden midir artık, yoksa nahoş kıskançlığından mı ya da bu muhteşem bedene dokunmak ve sanki onu öpmek için duyduğu arzudan mı, bilinmez!– alevinin ucundan kızgın yağ damlasını sıçrattı tanrının sağ omzuna. Ah küstah, ah utanmaz kandil, aşkın değersiz hizmetkârı, bütün alevlerin tınırısı olan Cupido'yu nasıl yakacaksın ki! Üstelik hiç kuşku-
muz seni âşıklardan bir âşık keşfetmişken;¹⁴⁷ arzuladığı sevgili-
sine daha uzun süre, hatta geceleyin bile sahip olabilsin

invenerit. Sic inustus exsiluit deus visaque detectae fidei colluvie protinus ex osculis et manibus infelicissimae coniugis tacitus avolavit.

24 “At Psyche, statim resurgentis eius crure dextero manibus ambabus arrepto, sublimis evectionis appendix miseranda et per nubilas plagas penduli comitatus extrema consequia, tandem fessa delabitur solo. Nec deus amator humi iacentem deserens involavit proximam cupressum, deque eius alto cacumine sic eam graviter commotus affatur:

“ ‘Ego quidem, simplicissima Psyche, parentis meae Veneris praeceptorum immemor, quae te miseri extremique hominis devinctam cupidine infimo matrimonio addici iusserat, ipse potius amator advolavi tibi. Sed hoc feci leviter, scio, et praeclarus ille sagittarius ipse me telo meo percussi teque coniugem meam feci, ut bestia scilicet tibi viderer et ferro caput excideres meum quod istos amatores tuos oculos gerit. Haec tibi identidem semper cavenda censebam, haec benivole remonebam. Sed illae quidem consiliatrices egregiae tuae tam perniciosi magisterii dabunt actutum mihi poenas; te vero tantum fuga mea punivero.’ Et cum termino sermonis pinnis in altum se proripuit.

eliyle! Yanmasıyla birlikte sıçrayıp ayağa kalkar tanrı, açığa çıktığını ve güveninin kötüye kullanıldığını görür; zavallı şanssız eşinin öpücükleri ve kolları arasından uçar gider, tek kelime etmeden.

24 “Ama Cupido tam havalanırken sağ bacağına iki eliyle sıkıca yapıştı Psyche, göklere yükselen eşinin acınacak bir ızdırtısı halindeydi adeta; bulutlu yörelerden göğe asılmış olarak giden eşinin peşine takılmış bir kuyruk. Sonunda takatı kesildi ve yere kaydı. Toprağın üstüne uzanmış yatarken tanrısal eşi onu yalnız bırakmadı, uçtu ve yanı başındaki selviye kondu ve tam tepesinden derin bir öfke içinde şunları söyledi:

“ ‘Ah, benim zavallı saf Psyche’m, ben annem Venus’un öğütlerini kulak arkası ettim. Senin ciğeri beş para etmez bir ıdama tutulup kalmanı istemişti benden, onur kırıcı bir evlilik yapmanı. Ama bunun yerine aşkın olarak ben sana uçup gelmişim. Şimdi çok düşüncesizce davrandığımı anlıyorum. O ünlü okçu, yani ben, kendi oklarımla kendimi vurdum ve seni karım yaptım; buna karşın sen beni vahşi bir hayvan olarak gördün ve usturayla kafamı kesmeye kalktın; senin üzerine titreyen şu gözleri taşıyan kafamı. Bu başımıza gelen duruma karşı tetikte olman için seninle defalarca konuştum, kendi iyiliğin için defalarca uyarıda bulundum. Ama şu senin mükemmel öğütçülerin, bu korkunç bilgileri sana verdikleri için cezalarını çekecekler. Sana gelince, benim sana vereceğim tek ceza, senden kendini yoksun bırakmak olacak.’ Konuşmasını bitirir bitirmez de kanatlarını çırpıp göğe yükseldi.

25 "Psyche vero, humi prostrata et quantum visu poterat, volatus mariti prospiciens, extremis affligebat lamentationibus animum. Sed ubi remigio plumae raptum maritum proceritas spatii fecerat alienum, per proximi fluminis marginem praecipitem sese dedit. Sed mitis fluvijs in honorem dei scilicet, qui et ipsas aquas urere consuevit, metuens sibi, confestim eam innoxio volumine super ripam florentem herbis exposuit. Tunc forte Pan deus rusticus iuxta supercilium amnis sedebat, complexus Echo montanam deam eamque vocolas omnimodas edocens recinere. Proxime ripam vago pastu lasciviunt comam fluvii tondentes capellae. Hircausus deus sauciam Psychen atque defectam, utcumque casus eius non inscius, clementer ad se vocatam sic permulcet verbis lenientibus:

" 'Puella scitula, sum quidem rusticanus et upilio, sed senectutis prolixae beneficio multis experimentis instructus. Verum si recte coniecto, quod profecto prudentes viri divinationem autumant, ab isto titubante et saepius vacillante vestigio deque minio pallore corporis et assiduo suspiritu, immo et ipsis marcentibus oculis tuis, amore minio laboras. Ergo mihi ausculta, nec te rursus praecipitio vel ullo mortis accersitae genere perimas. Luctum desine et pone maerorem, precibusque potius Cupidinem deorum maximum percole, et utpote adolescentem delicatum luxuriosumque blandis obsequiis promerere.'

25 "Psyche yattığı yerden kocasının uçuşunu gözledi, görebildiği kadar ve acı acı inleyerek yüreğini kederlere saldı. Kanatlarını kürek gibi kullanıp hızla kaçıp giden kocasını gözden kaçırınca ve Cupido uzaklarda kaybolunca kendini hemen yanı başındaki nehre baş aşağı bırakıverdi. Ama iyiliksever nehir, her şeyden önce hiç kuşkusuz suları bile alev alev tutuşturan o tanrıya olan saygısından, sonra da kendisi için endişelendiğinden Psyche'ye hiç zarar vermedi ve onu hemen akıntılı sularına alıp kıyısında biten çimenlerin arasına bıraktı. Tesadüf bu ya, o sırada kırların tanrısı Pan nehrin yamacında oturuyordu; dağın ecesi Echo'yu kucaklamış, söylediği türlü türlü şarkıyı tekrar etmesini öğretiyordu ona. Kıyının yakınlığında dişi keçiler gezine gezine otluyor, türlü muziplikler yapıyor, nehrin yeşilliklerini koparıp duruyordu. Keçi görünümülü tanrı, aşktan hastalanmış ve yorgunluktan bitip tükenmiş Psyche'yi gördü; başına gelen felaketten bihaber, kibarcı yanına çağırды, yumuşacık sözlerle sakinleştirmeye çalıştı:

"Güzel kız, köylü bir çoban olsam da, şu upuzun ömrümdede bunca şey görüp geçirdim. Tahminim doğruysa –sağgörülü insanlar buna tahmin değil de, kehanette bulunma derler– şu dengesizce sallana sallana yürümene bakılacak olursa, şu benzinin uçukluğuna, şu sürekli iç çekişlerine ve hatta hâlâ ağlamaklı olan gözlerine bakılacak olursa, sen karasevdaya tutulmuşsun. Öyleyse beni dinle, bir daha nehre atlayıp da intihar falan edeyim deme ya da buna benzer bir ölüm şeklini denemeye kalkma. Mateminden çık, üzüntünü bir yana bırak. Bunun yerine, dualarınla tanrıların en büyüğü olan Cupido'ya yakar ve övücü sözlerle gururunu okşayarak o delişmen, ele avuca sığmaz gencin lütfunu kazan.'

26 “Sic locuto deo pastore nulloque sermone reddito sed adorato tantum numine salutari, Psyche pergit ire. Sed cum aliquam multum viae laboranti vestigio pererrasset, inscio quodam tramite iam die labente accedit quandam civitatem, in qua regnum maritus unius sororis eius optinebat. Qua re cognita Psyche nuntiari praesentiam suam sorori desiderat. Mox inducta, mutuis amplexibus alternae salutationis expletis, percontanti causas adventus sui sic incipit:

‘Meministi consilium vestrum scilicet quo mihi suasistis ut bestiam, quae mariti mentito nomine mecum quiescebat, priusquam ingluvie voraci me misellam hauriret, ancipiti novacula peremerem. Set cum primum, ut aequae placuerat, conscio lumine vultus eius aspexi, video mirum divinumque prorsus spectaculum, ipsum illum deae Veneris filium, ipsum inquam Cupidinem, leni quiete sopitum. Ac dum tanti boni spectaculo percita et nimia voluptatis copia turbata fruendi laborarem inopia, casu scilicet pessumo lucerna fervens oleum rebullivit in eius umerum. Quo dolore statim somno recussus, ubi me ferro et igni conspexit armatam, “Tu quidem” inquit “ob istud tam dirum facinus confestim toro meo divorte, tibi que res tuas habeto. Ego vero sororem tuam” et nomen quo tu censeris aiebat “iam mihi confarreatis nuptis coniugabo.”

26 “Çoban tanrı konuşmasını bitirince Psyche hiç yanıt vermedi; sadece bu lütufkâr tanrıyı saygıyla selamladı ve yoluna devam etti. Yorgun argın yürüyerek bayağı bir mesafe katettikten sonra tanımadığı bir yola çıktı; gün batmak üzereyken de kız kardeşlerinden birinin kocasının kral olduğu bir ülkeye geldi. Bu durumu öğrenince geldiğinin kız kardeşine haber verilmesini istedi. Hemen içeriye davet edildi, kız kardeşiyle sarmaş dolaş olduktan, hal hatır sorduktan sonra, kız kardeşi buraya gelmesinin nedenlerini soruşturmaya başladı. Psyche de şöyle yanıtladı:

“ Hiç kuşkusuz bana verdiğiniz öğüdü anımsıyorsunuzdur. Hani, iki kenarı keskin bir ustura alıp kocam sıfatıyla benimle birlikte yatan o vahşi hayvanı, bu zavallı bedenim onun obur içkembesine girmeden önce, katletmem için beni ikna etmiştiniz. Öğüdünüzü tuttum; ama suikaste yardakçılık eden kandilimle onun yüzüne baktığımda, şaşırtıcı ve tamamen tanrısal bir görüntüyle karşılaşmayayım mı! Tanrıça Venus'un oğlunu, Cupido'nun kendisini gördüm diyorum; oracıkta yatmış, sakın sakın uyuyordu. Bu kadar güzel bir görüntü karşısında heyecana kapıldım; o kadar büyük bir zevk aldım ki, zihnim allak bullak oldu ve bu manzarayı doya doya yaşayamayacak olmanın endişesine kapıldım. Tam o sırada, korkunç bir şanssızlık eseri, kandilim kızgın yağdan bir damlayı onun ağzına omzuna sıçratmaz mı! Acıyla uyandı uykusundan hemen ve beni öyle usturayla ve kandille silahlanmış görünce şöyle dedi: “ Demek beni öldürecektin, öyle mi! O halde hemen yatağımdan çık ve neyin var neyin yoksa al götür.¹⁴⁸ Öyleyse ben de senin kız kardeşinle kutlu bir evlilik gerçekleştireyim de gör!’ dedi ve senin adını verdi özellikle. Sonra da hızla Ba-

Et statim Zephyro praecipit ultra terminos me domus eius efflaret.'

27 "Necdum sermonem Psyche finierat; et illa vesanae libidinis et invidiae noxiae stimulis agitata, e re concinnato mendacio fallens maritum, quasi de morte parentum aliquid comperisset, statim navem ascendit et ad illum scopulum protinus pergit. Et quamvis alio flante vento caeca spe tamen inhians, 'Accipe me,' dicens 'Cupido, dignam te coniugem et tu, Zephyre, suscipe dominam,' saltu se maximo praecipitem dedit. Nec tamen ad illum locum vel satem mortua pervenire potuit. Nam per saxa cautium membris iactatis atque dissipatis et proinde ut merebatur laceratis visceribus suis alitibus bestiisque obvium ferens pabulum interiit.

"Nec vindictae sequentis poena tardavit. Nam Psyche rursus errabundo gradu pervenit ad civitatem aliam, in qua pari modo soror morabatur alia. Nec setius et ipsa fallacie germanitatis inducta et in sororis sceleratas nuptias aemula festinavit ad scopulum inque simile mortis exitium cecidit.

28 "Interim dum Psyche quaestioni Cupidinis intenta populos circumibat, at ille vulnere lucernae dolens in ipso thalamo matris iacens ingemebat. Tunc avis peralba illa gavia, quae super fluctus marinos pinnis

tı rüzgârına beni o evin çevresinden çok uzaklara uçurmasını buyurdu.

27 "Psyche konuşmasını henüz bitirmemişti ki, ablası çılgın şehvetinin ve yıkıcı kıskançlığının itelemeleriyle galeyana gelip kocasını kandırmak için derhal bir yalan uydurdu. Ana babasının ölüm haberini işitmiş gibi davranıp hemen bir gemiye atladı ve doğruca kayalıklara gitti. Batı rüzgârından farklı bir rüzgâr esiyordu, ama onun gözü karardığından hiç olmayacak bir umuda kapılıp çılgılık çılgılığa bağırdı: 'Beni Cupido'ya götür, ona layık bir eş olarak; sen, Batı rüzgârı, al hanımını!' Böyle bağırır bağırılmaz da, muazzam bir sıçrayışla hemen attı kendini baş aşağı uçuruma. Ama ölümünde bile o yere ulaşamadı; çünkü yalçın kayalığın sivri sivri taşları uzuvlarını paramparça etti ve hak ettiği şekilde, bağırsakları yarılarak kurdun kuşun önüne hazır bir yemek olarak sunuldu.

"Cezayı gerektiren ikinci intikam da hiç gecikmedi. Psyche, ara verdiği yolculuğuna yeniden başladı ve bir başka kente ulaştı. Burada da diğer ablası, öncekinin yaşam tarzına benzer şekilde yaşıyordu. O da kız kardeşinin hazırladığı tuzığa düşüp Psyche'nin lekelediği evliliğine rakip olma arzusuyla, kayalıklarda soluğu aldı ve aynı şekilde aşağı atlayıp sonu ölüm olan bir yazgıyı yaşadı.

28 "Bu arada Cupido'yu bulmayı kafasına koyan Psyche, o memleket senin, bu memleket benim dolanıp dururken, Cupido, kandilin açtığı yaranın acısını çekerek annesinin yatak odasında yatıyor ve inim inim inliyordu. Tam bu sırada kanatlarıyla dalgaların üzerinde yüzen beyaz bir kuş, denizkırkangıcı, alelacele derinlere, koskoca denizin kucağına daldı. Orada

natat, demergit sese propere ad Oceani profundum gremium. Ibi commodum Venerem lavantem natantemque propter assistens, indicat adustum filium eius gravi vulneris dolore maerentem, dubium salutis iacere; iamque per cunctorum ora populorum rumoribus conviciisque variis omnem Veneris familiam male audire, quod ille quidem montano scortatu tu vero marino natatu secesseritis, ac per hoc non voluptas ulla non gratia non lepos, sed incompta et agrestia et horrida cuncta sint, non nuptiae coniugales non amicitiae sociales, non liberum caritates, sed enormis colluvies et squalentium foederum insuave fastidium. Haec illa verbosa et satis curiosa avis in auribus Veneris fili lacerans existimationem ganniebat.

At Venus irata solidum exclamat repente: 'Ergo iam ille bonus filius meus habet amicam aliquam? Prome agedum, quae sola mihi servis amanter, nomen eius quae puerum ingenuum et investem sollicitavit, sive illa de Nympharum populo seu de Horarum numero seu de Musarum choro vel de mearum Gratiarum ministerio.'

"Nec loquax illa conticuit avis, sed: "Nescio," inquit 'domina. Puto, puellam si probe memini, Psyches nomine - dicitur efflicte cupere.'

Venus'u buldu, yıkanıp yüzerken. Yanında durup oğlunun yangılar içinde olduğunu haber verdi; aldığı ağır yarasından dolayı acı çekip inlediğini ve sağlığına kavuşup kavuşamayacağı belirsiz bir halde yattığını. Ayrıca halklar arasında ağızdan ağıza yayılan türlü türlü dedikodulardan ve serzenişlerden dolayı, Venus'un bütün ailesinin adının kötüye çıktığını da belirtti. Dediklerine göre, onun oğlu dağlara zamparalığa çıkmış, kendisi de denize tembel tembel yüzmeye gitmiş; bunun sonucunda da, artık dünyada ne zevk kalmış, ne zarafet, ne de cazibe. Her şey çapacul, hödük ve hoyrat hale gelmiş. Artık evlilik törenleri yapılmıyormuş hiçbir yerde, dostça ilişkiler, sohbetler ortadan kalkmış, evlat sevgisi bile yok olmuş; her yer ucu bucağı olmayan bir karmaşaya bürünmüş, her yeri rezil evliliklerin doğurduğu tatsız bir can sıkıntısı sarmış. İşte bunları homurdandı o geveze ve işgüzar kuş, Venus'un kulağına, oğlunun şöhretini iki paralık ederek.

"Venus'un öfkeden kanı beynine çıktı, bas bas bağırdı: 'Ne, demek benim o erdemli oğlumun bir sevgilisi var, öyle mi? Hadi o zaman adını söyle onun bana, bana sadakatle hizmet eden tek hizmetlim olduğuna göre! Saf ve masum oğlumu ayartan o kızın adını ver bana. Su perilerinden biri mi bu kız, yoksa Saatlerden biri mi, Musalar alayından olmasın ya da benim hizmetkârlarım olan Letafet tanrıçalarından biri mi?'

"Çenebaz kuş susmuş, sadece 'bilmiyorum, hanımım,' demiş, 'ama oğlunuzun, doğru anımsıyorsam, Psyche adında bir kıza ümitsizce bir aşkla bağlandığı söyleniyor.'

"Tunc indignata Venus exclamavit vel maxime: "Psyche illam meae formae succubam, mei nominis aemulam vere diligit? Nimirum illud incrementum lenam me putavit cuius monstratu puellam illam cognosceret."

29 "Haec quirisans properiter emergit e mari suumque protinus aureum thalamum petit, et reperto sicut audierat, aegroto puero, iam inde a foribus quam maxime boans, 'Honestae' inquit 'haec et natalibus nostris bonaeque tuae frugi congruentia, ut primum quidem tuae parentis immo dominae praecepta calcares, nec sordidis amoribus inimicam meam cruciaries, verum etiam hoc aetatis puer tuis licentiosis et immaturis iungeres amplexibus, ut ego nunc scilicet tolerarem inimicam. Sed utique praesumis nunc et corruptor et inamabilis, te solum generosum, nec me iam per aetatem posse concipere. Velim ergo scias multo te meliorem filium alium genituram, immo ut contumeliam magis sentias, aliquem de meis adoptaturam vernulis eique donaturam istas pinnas et flammam et arcum et ipsas sagittas et omnem meam suppellectilem, quam tibi non ad hos usus dederam. Nec enim de patris tui bonis ad instructionem istam quicquam concessum est. [30] Sed male prima a pueritia inductus es et acutas manus habes et maiores tuos irreverenter pulsasti totiens et ipsa matrem tuam, me inquam ipsam, parricida denudas cotidie et percussisti

"Bunun üzerine Venus öfkeyle avazı çıktığı kadar bağırmış. 'Benim güzelliğimin rakibi olan o Psyche'ye mi, şu benim adımın taklitçisi Psyche'ye mi tutulmuş yani benim oğlum? İhlakında bilgi edinmesi için o kızı kendisine gösterdiğimde, o velet benim bir aracı kadın olduğumu mu düşündü ne?

29 "Böyle söylene söylene hemen denizden çıktı ve doğrudan altından yatak odasına vardı; orada kendisine söylendiği gibi oğlunu hasta yatarken buldu. Kapıdan girer girmez sesinin en yüksek tonundan kükredi: 'Ne onurlu bir davranış! Atalarına ve senin erdemli karakterine nasıl da uygun! İlk annenin –efendinin– buyruklarını hiçe saydın ve aşağılık bir aşka düşürüp düşmanım olan bir kıza işkence çektirmeyi başaramadın. Sonra daha henüz çocuk yaştayken, bütün havailiğince ve hamlığınla kalkıp o kızı kollarına alıp aşk yaşadın; sandın ki ben düşmanım olan o kıza bir kayınvalide olarak hoşgörü gösterebilirim. Sen sanıyorsun ki, tek soylu oğlumsun benim ve yaşıma artık geçtiği için bir daha doğuramam, seni beş para etmez, namus düşmanı, sevimsiz! Şunu aklına koy, senden çok daha iyi bir oğul doğurabilirim. Kendini daha aşağılık hissetmen için, genç kölelerimden birini nüfusuma geçirip bu senin kanatlarını ve meşalelerini, oklarını ve yayını ve bu şekilde kötüye kullanmana izin vermeyeceğim, neyin varsa hepsini ona bağışlayacağım. Bu alet edavatın hiçbiri sana babanın mallarından kalmadı. [30] Gerçek şu ki, sen bebekken kötü yetiştin ve ellerini dayağa alıştırdın; her zaman saygısızca büyüklerine vururdun ve ananı, yani beni, her gün soyardın ve sanki dul olduğum için küçük görüyormuşsun gi-

saepius et quasi viduam utique contemnis, nec vitricum tuum fortissimum illum maximumque bellatorem metuis - quidni? - cui saepius in angorem mei paelicatus puellas propinare consuesti. Sed iam faxo te lusus huius paeniteat et sentias acidas et amaras istas nuptias.

'Sed nunc inrisui habita quid agam? Quo me conferam? Quibus modis stelionem istum cohibeam? Petamne auxilium ab inimica mea Sobrietate, quam propter huius ipsius luxuriam offendis saepius? At rusticae squalentisque feminae conloquium prorsus [adhibendum est] horresco. Nec tamen vindictae solacium undeunde spernendum est. Illa mihi prorsus adhibenda est nec ulla alia, quae castiget asperrime nugonem istum, pharetram explicet et sagittas dearmet, arcum enodet, taedam deflammet, immo et ipsum corpus eius acrioribus remediis coerceat. Tunc iniuriae meae litatum crediderim cum eius comas, quas istis manibus meis subinde aureo nitore perstrinxi deraserit, pinnas, quas meo gremio nectarei fontis infeci, praetotonderit.'

31 Sic effata foras sese proripit infesta et stomachata biles Venerias. Sed eam protinus Ceres et Iuno continentur, visamque vultu tumido quaesiere cur truci supercilio tantam venustatem micantium oculorum coeceret. At illa 'Opportune' inquit 'ardenti prorsus

bi, sık sık tokatlayıp dururdun, seni hain evlat! Dünyanın en güçlü ve en yüce savaşçısı olan üvey babandan da¹⁴⁹ hiç korkmazdın. Neden mi? Ona hep kadınlar bulurdun, beni aldatmasından dolayı aç çekmem için. Ama artık bu oyunlarından dolayı seni pişman edeceğim ve sana tatsız tutsuz bir evlilik yaşatacağım.

“ ‘Ama herkesin alay konusu oldum, ne yapmalıyım? Nereye gitmeliyim? Bu sürüngenı nasıl zaptetmeliyim? Bu çocuğun taşkınlıklarından dolayı, sık sık gücendirdiğim düşmanım Akli Başındalık’tan¹⁵⁰ yardım mı isteyeyim? Ama o bön, o pis kadınla konuşmak düşüncesi bile kanımı donduruyor. Ama bir şekilde öç almanın verdiği rahatlamayı göz ardı etmem gerekir. Kesinlikle bu görevi ona vermeliyim; ondan başka hiç kimse daha sertçe bu haylazın ağzının payını veremez. Sadağını boşaltır, oklarını kullanılamaz hale sokar, yayının telini koparır, meşalesini söndürür; hatta en amansız ilaçlarla bedenine de gem vurur. Ne zaman ki altın gibi parlasın diye kendi ellerimle fırçladığım şu lülerini yolar, kendi göğsümdeki nektar pınarlarıyla beyazlattığım şu kanatlarını koparır, işte ancak o zaman gördüğüm zararın kefaretinin ödenliğine inanırım.’

31 “Bunları söyleyip hışımla kapıyı vurup çıktı; tam da Venus’a yaraşır bir tutkunun öfkesiyle, çılgın gibi. O sırada Ceres ile Iuno onun yanına geldiler. Venus’un hiddet içindeki yüzünü görünce, *kaşlarını böyle çatarak neden o ışık saçan gözlerinin büyüleyiciliğini örtbas ettiğini* sordular. ‘Şiddetimi hayata geçirmek için tam zamanında geldiniz; çünkü yüreğim alev

isto meo pectori volentiam scilicet perpetraturae venit. Sed totis, oro, vestris viribus Psychen illam fugitivam volaticam mihi requirite. Nec enim vos utique domus meae famosa fabula et non dicendi filii mei facta latuerunt.'

"Tunc illae non ignarae quae gesta sunt palpare Veneris iram saevientem sic adortae: 'Quid tale, domina, deliquit tuus filius, ut animo pervicaci voluptates illius impugnes et quam ille diligit tu quoque perdere gestias? Quod autem, oramus, isti crimen si puellae lepidae libenter arrisit? An ignoras eum masculum et iuvenem esse, vel certe iam quot sit annorum oblita es? An, quod aetatem portat bellule, puer tibi semper videtur? Mater autem tu et praeterea cordata mulier filii tui lusus semper explorabis curiose, et in eo luxuriam culpabis et amores revinces, et tuas artes tuasque delicias in formosio filio reprehendes? Quid autem te deum, qui hominum patietur passim cupidines populis disseminantem, cum tuae domus amores amare coerceas et vitiorum muliebrium publicam praecludas officinam?'

"Sic illae metu sagittarum patrocínio gratioso Cupidini, quamvis absenti, blandiebantur. Sed Venus indignata ridicule tractari suas iniurias praeversis illis altrorsus concito gradu pelago viam capessit.

alev yanıyor. Size yalvarıyorum, bütün gücünüzü kullanıp l'syche'yi, şu ele geçmez kaçağı bulup bana getirin. Ailemle ilgili şu rezil dedikoduyu ve oğlumun ağza alınmayacak işlerini duymamış olamazsınız.'

"Neler olup bittiğini gayet iyi bildiklerinden, Venus'un vahşi öfkesini yatıştırmaya çalışarak şöyle dediler: 'Tanrıçam, oğlunuz bu kadar ağır ne suç işledi ki, bu kadar şiddetle onun tutkularına savaş açtınız ve âşık olduğu kızı yok etmeye ant içtiniz? Sahiden bilmek istiyoruz, neresi suç bunun, eğer şirin bir kıza tatlı tatlı gülümsediyse? Onun bir erkek, genç bir adam olduğundan haberin yok mu? Ya da belki kaç yaşında olduğunu unuttun? Yoksa her yaşını bu kadar güzel taşıdığı için hep bir çocuk olarak kalacağını mı düşünüyordun? Öte yandan bir anne, üstelik duygulu bir kadın olarak oğlunun gönül eğlencelerine her zaman böyle burnunu sokacak mısın? Ondaki taşkınlığı hep cezalandıracak mısın, aşk yaşamını sürekli kınayacak mısın? Kısacası yakışıklı oğlun söz konusu olduğunda, kendi yeteneklerine ve kendi zevklerine kabahat mi bulacaksın? Hangi tanrı ya da şu dünyada hangi insan sana hoşgörü gösterebilir, böyle herkese arzu tohumlarını saçıp dururken, tutup kendi evinde aşk yaşanmasını yasaklarsan ve kadınların zaaflarını sergiledikleri atelyeyi kapatırsan?'

'Tanrıçalar Cupido'nun oklarından korktukları için, orada olmadığı halde, onu nazikçe savunup yaranmaya çalışıyorlardı. Ama Venus uğradığı haksızlıkların hafife alınmasına kızıp hışımına yanlarından geçti ve sırtını dönüp denize doğru hızla yürüdü.

1 “Interea Psyche variis iactabatur discursibus dies noctesque mariti vestigationibus inquieta animo, tanto cupidior iratum licet, si non uxoriis blanditiis lenire, certe servilibus precibus propitiare. Et prospecto templo quodam in ardui montis vertice, ‘Vnde autem’ inquit “scio an istic meus degat dominus?” Et ilico dirigit citatum gradum, quem defectum prorsus assiduis laboribus spes incitabat et votum. Iamque naviter emensis celsioribus iugis pulvinaribus sese proximam intulit. Videt spicas frumentarias in âcervo et alias flexiles in corona, et spicas hordei videt. Erant et falces et operae messoriae mundus omnis, sed cuncta passim iacentia et incuria confusa et ut solet aestu laborantium manibus proiecta. Haec singula Psyche curiose dividit et discretim semota rite componit, rata scilicet nullius dei fana caerimoniasve negligere se debere, sed omnium benivolam misericordiam corrogare.

Cupido ile Psyche Öyküsü ve Soygunculardan Kaçış

1 “Bu arada Psyche, kocasının izini takip edeceğim diye durup dinlenmeden, gece gündüz rastgele dolanıp duruyordu. Öfkeli olmasına rağmen, yine de onu bir eşin sıcacık sözleriyle sakinleştirmeye can atıyordu; ya da hiç olmazsa bir köle gibi yalvararak yatıştırmaya. Dik bir dağın zirvesindeki tapınağı görünce şöyle dedi kendi kendine: ‘Nereden bilebilirim ki, belki de kocam orada oturuyor!’ Adımlarını çabuklaştırıp hırmen oraya yöneldi, aralıksız çektiği eziyetlerden artık ayaklarının takatı kalmamış olsa da kalbindeki umut ve arzu onların hız veriyordu. Cesurca yüksek yamaçlara tırmanıp kutsal merdivin yanına yaklaştı.¹⁵¹ Orada yığın yığın buğday başakları gördü, bazıları taç şeklinde örülmüştü; bir de arpa başakları vardı. Oraklar ve bir dizi türlü türlü hasat aleti de vardı. Ama yaz sıcaklığında ırgatların ellerinden dikkatsizce savrulmuşçasına, hepsi oraya buraya atılmış, hiç bakım görmemiş bir yığın olarak duruyordu. Psyche, bunları dikkatlice tek tek ayırdı ve birbirinden ayrı yığınlar halinde istifledi. Hiç kuşkusuz herhangi bir tanrının tapınağını ve törelerini¹⁵² ihmal etmemesi, tersine hepsinden tek tek şefkat ve merhamet dilemesi gerektiğine inanıyordu.

2 “Haec eam sollicite seduloque curantem Ceres alma deprehendit et longum exclamat protinus: ‘Ain, Psyche miseranda? Totum per orbem Venus anxia disquisitione tuum vestigium furens animi requirit, teque ad extremum supplicium expetit et totis numinis sui viribus ultionem flagitat. Tu vero rerum mearum tutelam nunc geris et aliud quicquam cogitas nisi de tua salute?’”

“Tunc Psyche pedes eius advoluta et uberi fletu rigans deae vestigia humumque verrens crinibus suis, multiugis precibus editis veniam postulabat: “Per ego te frugiferam tuam dexteram istam deprecor per laetificas messium caerimonias per tacita secreta cistarum et per famulorum tuorum draconum pinnata curricula et glebae Siculae sulcamina et currum rapacem et terram tenacem et inluminarum Proserpinae nuptiarum demeacula et luminosarum filiae inventionum remeacula et cetera quae silentio tegit Eleusinis Atticae sacrarium, miserandae Psychae animae supplicis tuae subsiste. Inter istam spicarum congeriem patere vel pauculos dies delitescam, quoad deae tantae saeviens ira spatio temporis mitigetur vel certe meae vires diutino labore fessae quietis intervallo leniantur.”

3 Suscipit Ceres: “Tuis quidem lacrimosis precibus et commoveor et opitulari cupio, sed cognatae meae, cum qua etiam foedus antiquum amicitiae colo, bonae

2 Psyche bu sunuları dikkatli ve özenli bir şekilde düzenlemeye çalışırken Ceres onu gördü ve uzaklardan hemen şöyle seslendi: 'Ah, sen zavallı Psyche! Venus telaşla tüm dünyada senin izini sürüyor, ruhu öfke içinde. Sana en şiddetli cezayı biçti, tanrısallığının bütün kaynaklarını öcünü almak için kullanmakta. Ama sen buradasın ve benim yapacaklarımı kendine iş edinip halletmeye çalışıyorsun; kendi canını kurtarmak dışında başka bir şeyi nasıl düşünebiliyorsun?'

"O zaman Psyche onun ayaklarına kapandı ve sel olup akan gözyaşlarıyla tanrıçanın ayak izlerini ıslatıyor, saçları yerleri süpürüyordu; türlü türlü dualar edip Ceres'in yardımını diledi: 'O bereketli sağ elin'¹⁵³ adına yalvarırım sana tanrıçam, bolluk getiren hasat törenlerin adına, sepetlerinin içindeki gizli eşyaların adına, hizmetinde hızla dönenip duran yılanların adına, Sicilia topraklarındaki saban izleri adına, kapıp götüren tekerlekli araba adına¹⁵⁴ ve sımsıkı tutulan toprak adına, Proserpina'nın ışıksız bir evliliğe düşüşü adına¹⁵⁵ ve yeniden keşfedilen ışığa dönüşü adına¹⁵⁶ ve senin Attica'daki tapınağın olan Eleusis'in sessizce gizlediği diğer bütün gizemler adına,¹⁵⁷ yalvarıyorum! Şu Psyche'nin zavallı ruhuna, şu şimşekli sana yakaran Psyche'den yardımını esirgeme! Hiç değilse birkaç gün burada, bu buğday yığınlarının arasında saklanayım; o ulu tanrıçanın¹⁵⁸ öfkesi zamanla yatışınca ya da en azından, biraz dinlenerek uzun süredir çektiğim sıkıntıdan dolayı harap olan gücümü geri kazanana kadar.'

1 "Ceres şöyle yanıtladı: 'Gözyaşlarıyla ıslattığın duaların kulbime işledi; sana yardım etmeyi çok isterim, ama akrabamı ıslatma gücendirmeyi göze alamam; çünkü kendisiyle uzun yıllara

praeterea feminae, malam gratiam subire nequeo. Decede itaque istis aedibus protinus, et quod a me retenta custoditaque non fueris, optimi consule.”

Contra spem suam repulsa Psyche et afflicta duplici maestitia, iter retrorsum porrigens, inter subsitae convallis sublucidum lucum prospicit fanum sollerti fabrica structum. Nec ullam vel dubiam spei melioris viam volens omittere, sed adire cuicumque dei veniam, sacratis foribus proximat. Videt dona pretiosa et lacinias auro litteratas ramis arborum postibusque suffixas, quae cum gratia facti nomen deae cui fuerant dicata testabantur. Tunc genu nixa et manibus aram tepentem amplexa, detergis ante lacrimis sic apprecatur:

4 “Magni Iovis germana et coniuga, sive tu Sami, quae sola partu vagituque et alimonia tua gloriatur, tenes vetusta delubra; sive celsae Carthaginis, quae te virginem vectura leonis caelo commeantem percolit, beatas sedes frequentas; seu prope ripas Inachi, qui te iam nuptam Tonantis et reginam deorum memorat, inclitis Argivorum praesides moenibus; quam cunctus oriens Zygiam veneratur et omnis occidens Lucinam appellat: sis mei extremis casibus Iuno Sospita, meque in

dayanan sıkı bir dostluğumuz var ve aslında iyi bir kadın. Bu yüzden bir an önce bu tapınaktan git ve seni yakalayıp hapsetmediğim için de şanslı olduğumu düşün.'¹⁵⁹

"Bunun üzerine ümidini yitiren Psyche'nin üzüntüsü ikiye katlandı. Gerisin geri dönerken aşağıdaki vadide, donuk ışıkları olan bir ormanın ortasında, ustaca inşa edilmiş bir mabet dikkatini çekti. Kuşku götürse de, umutlarını yeşertecek olan herhangi bir fırsatı kaçırmak istemediğinden ve hangi tanrı olursa olsun ondan yardım dilemeye can attığından, mabedin kutsal kapılarına yaklaştı. Gözü değerli armağanlara ilişti ve ağaçların dallarına, kapı direklerine tutturulan, üstüne altın harflerle yazılar yazılmış şeritlere. Bu yazılar adandıkları tanrıçanın adına ve bağışladığı iyiliklere karşı gösterilen şükranlara tanıklık ediyordu. Psyche dizlerinin üstüne çöktü ve az önce kesilmiş kurbandan dolayı hâlâ sıcak olan tapınağın sunağına sarıldı, gözyaşlarını silip dua etmeye başladı:

4 " 'Ulu Iuppiter'in kız kardeşi ve eşi!¹⁶⁰ İster Samos'taki¹⁶¹ eski tapınaklarından birinde oturuyor ol – yalnız Samoslular senin kendi adalarında doğup, bebekken ilk çıgılıklarını orada atmış olmandan ve seni besleyip büyötmüş olmaktan gurur duyarlar. İster aslanların çektiğı arabın içinde göğü boydan boya geçen bir genç kız olarak tapınıldığın yüce Kartaca'nın kutlu tapınağında bulun;¹⁶² ister Inachus'un¹⁶³ kıyılarında, Gürleyen Tanrının¹⁶⁴ gelini ve bütün tanrıçaların kraliçesi olarak sana ilahiler söyleyen Argosluların¹⁶⁵ şanlı surlarını koruyor ol!¹⁶⁶ Bütün doğu sana evlilik tanrıçası Zygia olarak, bütün batı doğum tanrıçası Lucina olarak tapınır!¹⁶⁷ Başıma gelen bu büyük felaketlere, Koruyucu Tanrıça Iuno ol ve

tantis exanclatis laboribus defessam imminentis periculi metu libera. Quod sciam, soles praegnatis periclitantibus ultro subvenire.”

“Ad istum modum supplicanti statim sese Iuno cum totius sui numinis angusta dignitate praesentat, et protinus ‘Quam vellem’ inquit ‘per fidem nutum meum precibus tuis accommodare. Sed contra voluntatem Veneris, nurus meae, quam filiae semper dilexi loco, praestare me pudor non sinit. Tunc etiam legibus quae servos alienos profugas invitis dominis vetant suscipi prohibeor.’

5 Isto quoque Fortunae naufragio Psyche perterrita nec indipisci iam maritum volatilem quiens, tota spe salutis deposita, sic ipsa suas cogitationes consuluit:

“Iam quae possunt alia meis aerumnis temptari vel adhiberi subsidia, cui nec dearum quidem quamquam volentium, potuerunt prodesse suffragia? Quo rursum itaque tantis laqueis inclusa vestigium porrigam, quibusque tectis vel etiam tenebris abscondita magnae Veneris inevitabiles oculos effugiam? Quin igitur masculum tandem sumis animum et cassae speculae renuntias fortiter, et ultroneam te dominae tuae reddis et vel sera modestia saevientes impetus eius mitigas? Qui scias an etiam, quem diu quaeritas, illuc in domo matris reperies?” Sic ad dubium obsequium, immo ad certum exitium praeparata, principium futurae secum meditabatur obsecrationis.

bunca sıkıntıya direnmekten yorgun düşen beni, yaşamımı tehdit eden o tehlikenin gazabından kurtar. Bilirim, sen tehli- ke içindeki gebe kadınların yardımına istenmeden koşup ge- lirsin.'

"Psyche böyle dua edip dururken, aniden tüm tanrısallığın huşu uyandıran görkemiyle Iuno ona göründü ve dedi ki: 'İnan bana, senin dualarını kabul etmeyi ne kadar isterim! Ama her zaman kendi kızım gibi sevdiğim, evlatlığım Venüs'un isteklerine karşı gelmekten utancım beni alıkor. Ay- rıca başkalarına ait kaçak köleleri, sahibinin rızası olmadan koruma altına almayı yasaklayan yasalar bana engel olmak- ta.'¹⁶⁸

5 "Psyche talihinin neden olduğu bu ikinci kazayla dona- kaldı; yakalanması güç olan eşine kavuşmasına gücü yetmeye- ceğini anlayıp bütün kurtuluş ümidini yitirdi ve öğüt almaya çalıştı:

'Artık daha ne yapayım? Şu umutsuz durumum için başka hangi çareye başvurayım? Benim tarafımda oldukları halde tanrıçaların iyi niyeti bile bir yarar sağlamadığına göre? Öyle sıkı bir kementle yakalandım ki, başka nereye adım atabilirim ki? Bir an bile gözlerini kırpmayan yüce Venus'tan kaçmak için hangi damın, hangi karanlık köşenin altına gizleneyim? O halde, niçin yiğit cesareti göstermiyorsun ve boş umutların- dan vazgeçtiğini cesurca itiraf etmiyorsun? Niçin artık tanrıça- na teslim olmuyorsun? Geç kalmış olsan bile, ona boyun eğip olkeli saldırılarını neden yatıştırmıyorsun? Ayrıca kim bilebi- lir, belki de uzun süredir aradığın kişiyi¹⁶⁹ annesi in evinde bulacaksın?' Böylece tam emin olmadığı bir teslimiyete, daha çok kesin bir yok oluşa hazırlanıp, yapacağı savunmaya nasıl başlayacağını düşünmeye başladı.

6 “At Venus terrenis remediis inquisitionis abnuens caelum petit. Iubet instrui currum, quem ei Vulcanus aurifex subtili fabrica studiose poliverat et ante thalami rudimentum nuptiale munus obtulerat, limae tenuantis detrimento conspicuum et ipsius auri damno pretiosum. De multis, quae circa cubiculum dominae stabulant, procedunt quattuor candidae columbae, et hilaris incessibus picta colla torquentes iugum gemmeum subeunt, susceptaque domina laetae subvolant. Currum deae prosequentes gannitu constrepenti lasciviunt passeress, et ceterae quae dulce cantitant aves melleis modulis suave resonantes adventum deae pronuntiant. Cedunt nubes et Caelum filiae panditur et summus aether cum gaudio suscipit deam, nec obvias aquilas vel accipitres rapaces pertimescit magnae Veneris canora familia.

7 “Tunc se protinus ad Iovis regias arces dirigit, et petitu superbo Mercuri dei vocalis, operae necessariam usuram postulat. Nec rennuit Iovis caerulum supercilium. Tunc ovans ilico, comitante etiam Mercurio, Venus caelo demeat eique sollicitè serit verba:

“Fratèr Arcadi, scis nempe sororem tuam Venerem sine Mercuri praesentia nil unquam fecisse, nec te praeterit utique quanto iam tempore delitescentem ancillam nequiverim reperire. Nil ergo superest quam tuo praeconio praemium investigationis publicitus

6 “Bu arada Venus, Psyche’yi bulmak için dünyevi¹⁷⁰ çarelere başvurmaktan vazgeçip göğün yolunu tutmuştu. Atlı arabasının hazırlanmasını emretti; sarraf Vulcanus’un¹⁷¹ usta bir işçilikle ince ince işlediği ve gerdeğe girmeden önce, eşine düğün armağanı olarak verdiği o arabayı. Metali egesiyle inceltip parlatmış, altın azaldıkça çok daha değer kazanmıştı. Tanrıçalarının yatak odasının etrafını mesken tutmuş sürüden dört beyaz güvercin öne çıktı, şen şakrak, çalımli çalımli yürüyerek rengarenk boyunlarını bir o yana bir bu yana çevirip mücevherler kakılmış koşum takımına geçirdiler. Sonra tanrıçalarını alıp sevinç içinde yükseklerle uçtular. Tanrıçanın arabasının peşine takılmış serçeler neşeyle cıvılda cıvılda oynayıp duruyordu. Bal tatlısı ezgileriyle keyifli türküler tutturarak başka kuşlar da tatlı tatlı şakıyarak tanrıçanın gelişini müjdeliyordu. Bulutlar açılıp yol veriyor, Gökyüzü¹⁷² kızına kucak açıyor, yüce Esir¹⁷³ tanrıçayı sevinçle kabul ediyordu; ve yüce Venus’un tatlı ezgiler şakıyan maiyeti yollarına çıkan kartallardan da korkmuyordu, yağmacı atmacalardan da.

7 “Böylece Iuppiter’in kraliyet sarayına doğru yol aldı Venus; ve mağrur bir ifadeyle, haberci tanrı Mercurius’un¹⁷⁴ hizmetine acilen ihtiyacı olduğunu belirtti. Iuppiter gök mavisini kaşlarını *olmaz* anlamında kaldırmadı. Bunun üzerine yanına Mercurius’u da alarak zafer kazanmışçasına gökyüzünden indi ve onunla ciddi ciddi konuştu:

“ ‘Arcadiyalı¹⁷⁵ kardeşim, kız kardeşin Venus’un senin yardımını almadan hiçbir işe kalkışmadığını çok iyi bilirsin; ayrıca şu kaçak köle kızı bulmada ne kadar zamandır başarısız olduğumun da kesinlikle farkındasın. Senin halka bir duyuruda bulunarak bu kızı bulana bir ödül verileceğini söylemeden başka çarem kalmadı. O zaman bu buyruğumu hemen yerine

edicere. Fac ergo mandatum matures meum et indicia qui possit agnosci manifeste designes, ne, si quis occultationis illicitae crimen subierit, ignorantiae se possit excusatione defendere.” Et simul dicens libellum ei porrigit, ubi Psyches nomen continebatur et cetera. Quo facto protinus domum secessit.

8 “Nec Mercurius omisit obsequium. Nam per omnium ora populorum passim discurrens, sic mandatae praedicationis munus exsequebatur: “Sic quis a fuga retrahere vel occultam demonstrare poterit fugitivam regis filiam, Veneris ancillam, nomine Psychen, conveniat retro metas Murtias Mercurium praedicatorem, accepturus indicivae nomine ab ipsa Venere septem savia suavia et unum blandientis appulsu linguae longe mellitum.”

“Ad hunc modum pronuntiante Mercurio tanti praemii cupido certatim omnium mortalium studium arregerat. Quae res nunc vel maxime sustulit Psyches omnem cunctationem. Iamque fores eius dominae proximanti occurrit una de famulitione Veneris nomine Consuetudo, statimque quantum maxime potuit exclamat: “Tandem, ancilla nequissima, dominam habere te scire coepisti? An pro cetera morum tuorum temeritate istud quoque nescire te fingis, quantos labores circa tuas inquisitiones sustinuerimus? Sed bene quod meas potissimum manus incidisti et inter Orci

getir ve o kızın eşkalini belirleyecek bütün özelliklerini tam olarak bildir ki, eğer bir kimse onu yasadışı şekilde saklamaya kalkışmaktan hüküm giyerse, kızı tanımadığı için sakladığı yalanına sığınmasın.' Bunları söylerken bir yandan da Mercurius'un eline Psyche'nin adını ve diğer özellikleri i belirten bir belge tutuşturdu. İşini bitirince de hemen evinin yolunu tuttu.

8 "Mercurius, Venus'a itaat etmekte hiç gecikmedi. Hızla oraya buraya koşuşturup kenten kente, halktan halka dolaşarak kendisine buyrulduğu gibi haber iletme görevini yerine getirdi. Şöyle dedi: 'Eğer birisi, kralın kaçak kızını, Venus'un kölesi olan Psyche adlı kızı ele geçirirse ya da saklandığı yeri öğrenirse, Murcia'nın dönüş noktasının arkasında¹⁷⁶ haberci Mercurius'la buluşmaya gitsin. Bu habere karşılık ödül olarak Venus'un kendisinden yedi tatlı öpücük ve tatlı tatlı okşayan dilinin dokunuşuyla iyice ballanan özel bir öpüş kazanacak.'

"Mercurius bu haberi ilettiğinde, bu kadar büyük bir ödüllü kazanma arzusu, bütün ölümlüler arasında kıyasıya bir rekabet doğurdu. Her şeyin ötesinde bu durum Psyche'nin bütün tereddütünü sona erdirdi. Tanrıçanın odasına tam yaklaşıırken Venus'un hizmetkârlarından Alışkanlık¹⁷⁷ adında biriyle karşılaştı. Köle o an çığlık çığlığa bağırmaya başladı: 'Seni sırfıntı hizmetçi! Demek en sonunda bir hanımın olduğunu anladın, ha! Yoksa hâlâ o terbiyesiz tavrını sürdürerek seni ararken çektiğimiz bunca eziyeti anlamazdan mı geliyorsun? Ama benim ellerime düşmen mükemmel oldu! Orcus'un¹⁷⁸

ancros iam ipso haesisti datura scilicet actutum tantae contumaciae poenas”,

9 “Et audaciter in capillos eius inmissa manu trahebat eam nequaquam renitentem. Quam ubi primum inductam oblatamque sibi conspexit Venus, laetissimum cachinnum extollit et qualem solent furenter irati, caputque quatiens et ascalpens aurem dexteram: ‘Tandem’ inquit ‘dignata es socrum tuam salutare? An potius maritum, qui tuo vulnere periclitatur, intervivere venisti? Sed esto segura; iam enim excipiam te ut bonam nurum condecet’; et: ‘Ubi sunt’ inquit ‘Sollicitudo atque Tristities ancillae meae?’

“Quibus intro vocatis torquendam tradidit eam. At illae sequentes erile praeceptum Psychen misellam flagellis afflictam et ceteris tormentis excruciatam iterum dominae conspectui reddunt. Tunc rursus sublato risu Venus ‘Et ecce’ inquit ‘nobis turgidi ventris sui lenocinio commovet miserationem, unde me praeclara subole aviam beatam scilicet faciat. Felix velo ego, quae ipso aetatis meae flore vocabor avia, et vilis ancillae filius nepos Veneris audiet. Quanquam inepta ego quae frustra filium dicam. Impares enim nuptiae et praeterea in villa sine testibus et patre non consentiente factae legitimae non possunt videri, ac per hoc spurcius iste nascetur, si tamen partum omnino perferre te patiemur.’

pençeleri arasında sımsıkı yakalanmış durumdasın artık ve bu başkaldırışının cezasını kesinlikle hiç gecikmeden çekeceksi

9 “Bunları söylerken bütün küstahlığıyla ellerini Psyche’nin saçlarına dolayıp içeriye sürükledi. Kızcağzı dire-nemedi bile. Odaya götürölüp Venus’un huzuruna çıkarıldı-ğında Tanrıça ona şöyle bir baktı ve öfkeden gözü dönmüş in-sanların atacağı türden şen bir kahkaha attı. Kızın başını hız-la sarstı, sağ kulağını tırnakladı ve, ‘Demek en sonunda kayın-validene saygılarını sunmak için tenezzül buyurdun,’ diye ba-ğırdı. ‘Ya da bilmem, belki açtığın yaradan yatak döşek yatan kocanı ziyarete gelmişsindir. Ama sakın kaygılanma! Seni iyi bir kayınvalideden beklendiği şekilde karşılayacağım.’ Ardın-dan şöyle bağırdı: ‘Nerede benim hizmetkârlarım, Kasvet ve Hüzün?’¹⁷⁹

“Çağırılan köleler içeri geldiğinde de, işkence etmeleri için Psyche’yi onlara teslim etti. Tanrıçalarının buyruğuna uyarak zavallı kızı kırbaçlarla dövüp türlü türlü işkence ale-tiyle ca-nını çıkardılar ve yeniden Venus’un huzuruna getirdiler. Tek-rar büyük bir kahkaha daha attı Venus, ‘Şuna bak hele!’ dedi, ‘şu şişik karnının albenisi benim acıma duygularımı körüklü-yor; oradan çıkaracağı seçkin dölüyle beni mutlu bir büyü-kanne yapmak istiyor anlaşılan! Ne şanslıyım böyle! Gençliği-min baharında büyükanne sıfatını alacağım ve şu basit köle kızın oğlu Venus’un torunu olarak bilinecek. Ama onu bir oğul olarak adlandırmakla aptallık ettim. Çünkü bu evlilik eşit düzeyde çiftler arasında olmadı; üstelik şahitler olmadan ve babasının rızası alınmadan bir kır evinde gerçekleşti.¹⁸⁰ Bu yüzden yasal sayılması mümkün değil; dolayısıyla senin çocu-ğun gayri meşru doğacak, doğumunu sona erdirmene izin ve-recek olsam bile!’¹⁸¹

10 "His editis involat eam vestemque plurifariam diloricat capilloque discisso et capite conquassato graviter affligit. Et accepto frumento et hordeo et milio et papavere et cicere et lente et faba commixtisque acervatim confusisque in unum grumulum sic ad illam: 'Videris enim mihi tam deformis ancilla nullo alio sed tantum sedulo ministerio amatores tuos promereri. Iam ergo et ipsa frugem tuam periclitabor. Discerne seminum istorum passivam congeriem, singulisque granis rite dispositis atque seiugatis ante istam vesperam opus expeditum approbato mihi.'

"Sic assignato tantorum seminum cumulo ipsa cenae nuptiali concessit. Nec Psyche manus admolitur inconditae illi et inextricabili moli, sed immanitate praecepti consternata silens obstupescit. Tunc formicula illa parvula atque ruricola, certa difficultatis tantae laborisque, miserta contubernalis magni dei socrusque saevitiam exsecrata, discurrens naviter convocat corrogatque cunctam formicarum accolarum classem: 'Miseremini, Terrae omniparentis agiles alumnae, miseremini, et Amoris uxori, puellae lepidae, periclitanti prompta velocitate succurrite.' Ruunt aliae superque aliae sepedum populorum undae, summoque studio singulae granatim totum digerunt acervum, separatimque distributis dissitisque generibus, e conspectu perneciter abeunt.

10 "Psyche'yi böyle azarlayıp üstüne çullandı, elbiselerini parça parça yırttı, saçlarını yoldu, başını sarsıp feci şekilde yumrukladı. Sonra buğday, arpa, akdarı, haşhaş tohumları, nohut, mercimek ve fasulyeleri aldı; bunları rastgele birbirine karıştırdı, bir yığın haline getirip şöyle dedi: 'Bana öyle çirkin¹⁸² bir hizmetçi olarak görünüyorsun ki, ancak zor bir işin altından kalkarsan, koca bulabilirsin. Şimdi ne kadar iyisin bakalım, göreceğim. Şu karmakarışık tohum yığınıni ayır ve her bir tohumu tek tek bir araya getir ve ayrı ayrı kümele; gece olmadan önce de işini bitir ki, gözüme gir.'

"Bu koca tohum tepesini önüne koyup, bir düğün yemeğine katılmak üzere oradan ayrıldı. Psyche bu karmakarışık, ayrılması olanaksız yığına elini bile süremedi; altından kalkamayacağı kadar büyük olan bu görev yüzünden bütün umutlarını yitirdi, şaşkın bir halde susup kaldı. O sırada kırlarda yaşayan cinsten ufacık bir karınca, bu görevin zorluğunu bildiğinden, büyük tanrının gelinine acıdı ve kayınvalidesinin gadarlığına lanet okudu. Telaşla koşuşturup yörede ne kadar karınca varsa, bütün ahaliyi çağırdı ve bir araya topladı: 'Acıyın, ey, her şeyin anası olan Toprağın çalışkan çocukları, acıyın!' dedi, 'çabuk olun, Aşk'ın¹⁸³ eşine, bu kibar kıza acilen yardıma koşun!' Altı ayaklı ahali dalga dalga akıp geldi. Hepsi bıkmadan usanmadan bütün tohumları tek tek ayırdılar ve cinslere göre ayrı ayrı kümeler haline getirip hızla gözden kayboldular.

11 "Sed initio noctis e convivio nuptiali vino madens et fragrans balsama, Venus remeat totumque revincta corpus rosis micantibus, visaque diligentia miri laboris, "Non tuum," inquit "nequissima, nec tuarum manuum istud opus, sed illius cui tuo, immo et ipsius, malo placuisti.' Et frustra cibarii panis ei proiecto cubitum facessit.

"Interim Cupido solus interioris domus unici cubiculi custodia clausus coercebatur acriter, partim ne petulanti luxurie vulnus gravaret, partim ne cum sua cupita conveniret. Sic ergo distentis et sub uno tecto separatis amatoribus tetra nox exanclata.

"Sed Aurora commodum inequitante, vocatae Psychae Venus infit talia: "Videsne illud nemus, quod fluvio praeterlucens ripisque longis attenditur, cuius invii frutices vicinum fontem despiciunt? Oves ibi nitentis auri vero decore florentes incustodito pastu vagantur. Inde de coma pretiosi velleris floccum mihi confestim quoquo modo quaesitum afferas censeo.'

12 "Perrexit Psyche volenter non obsequium quidem illa functura, sed requiem malorum praecipitio fluvialis rupis habitura. Sed inde de fluvio musicae suavis nutricula, leni crepitu dulcis aerae divinitus inspirata, sic vaticinatur harundo viridis: 'Psyche, tantis aerumnis exercita, neque tua miserrima morte meas sanctas aquas

11 “Akşam olunca Venus düğün şöleninden döndü; şaraptan dut gibi sarhoş olmuştu ve kokulu yağlar sürünmüş, bütün bedeni ıslıl ıslıl güllerle bezenmişti. Verdiği işin şaşkınlık yaratıcı bir gayretle tamamlandığını görünce şöyle bağırdı: ‘Bunu sen yapmış olamazsın aşağılık yaratık; bunu senin şu ellerin de yapmış olamaz. Bu onun işi! Hem kendine hem de ona ısırap çekirtme pahasına aşkını kazandığın çocuğun işi!’¹⁸⁴ Sonra kıza akşam yemeği olarak bir parça ekmek atıp yatağına çekildi.

“Bu arada Cupido yalnız başınaydı; evin en içteki tek yataklı odasına kapatılmış, çok sıkı gözetim altında tutuluyordu; düşüncesizce haşarılık etmeye kalkıp da yarasını azdırmayın ya da sevgilisiyle buluşmasını diye bu önlem alınmıştı. Böylece âşık bir damın altında, ama birbirlerinden ayrı tutularak, elem dolu bir gece geçirdiler.

“Tam Şafak arabasına atlamıştı ki,¹⁸⁵ Venus, Psyche’yi çağırttı ve şu şekilde konuşmaya başladı: ‘Şu ormanı görüyor musun, şu nehrin akıp geçtiği upuzun kıyıların yanındaki; hani geçit vermez fundalıklarının yandaki pınara yaslandığı ormanı? Koyunlar gezinir orada ve başlarında çobanları olmaksızın otlar durur; postları saf altının ısıltısıyla büyüyüp çoğalır. Hemen oraya gitmeni ve bir şekilde bana o değerli posttan bir tutam yün getirmeni emrediyorum.’

12 “Psyche hiç çekinmeden fırlayıp gitti; niyeti bu görevi yerine getirmek değildi; kendini uçurumdan nehre bırakıp bu sıkıntılara dur demek istiyordu. Ama oradaki dereden, tatlı ezgileri besleyip büyüten yeşil bir saz hafif hafif esen meltemin hoş kıpırtısıyla aşka gelip şu ilahi kehanette bulundu: ‘Zavallı Psyche, bu kadar büyük çile çekmiş olsan da, iç yakıcı ölümlümlle benim kutsal sularımı kirletme. Günün bu saatinde şu

polluas, nec vero istud horae contra formidabiles oves
 feras aditum, quoad de solis fragrantia mutuatae
 calorem truci rabie solent efferri, cornuque acuto et
 fronte saxea et non nunquam venenatis morsibus in
 exitium saevire mortalium. Se dum meridies solis
 sedaverit vaporem et pecua spiritus fluvialis serenitate
 conquieverint, poteris sub illa procerissima platano,
 quae mecum simul unum fluentum bibit, latenter
 abscondere. Et cum primum mitigata furia laxaverint
 oves animum, percussis frondibus attigui nemoris
 lanosum aurum reperies, quod passim stirpibus conexis
 obhaerescit.'

13 "Sic harundo simplex et humana Psychen
 aegerrimam salutem suam docebat. Nec auscultatu
 impaenitendo diligenter instructa illa cessavit, sed
 observatis omnibus furatrina facili flaventis auri mollitie
 congestum gremium Veneri reportat. Nec tamen apud
 dominam saltem secundi laboris periculum secundum
 testimonium meruit, sed contortis superciliis subridens
 amarum sic inquit: 'Nec me praeterit huius quoque facti
 auctor adulterinus. Sed iam nunc ego sedulo
 periclitabor an oppido forti animo singularique
 prudentia sis praedita. Videsne insistentem celsissimae
 illi rupi montis ardui verticem, de quo fontis atri fuscae
 defluunt undae proxumaeque conceptaculo vallis
 inclusae Stygias irignant paludes et rauca Cocyti fluenta

tüyler ürpertici vahşilikteki koyunların yanına yaklaşma; kavurucu güneşin ısıyla yanıp tutuşurlarken, öfkeden delirmiş halde saldırıya hazır hale geçmişlerken, şu keskin boynuzlarıyla ve kaya gibi sert alınlılarıyla, bazen zehir kusan ısırıklarıyla insanları öldürerek öfkelerini çıkarırlarken. Ama öğlen sonrasında güneşin sıcaklığı dininceye ve sürü nehir esintisinin yatıştırıcı etkisine kapılıp duruluncaya kadar, şu benim gibi aynı dereden su içen, upuzun çınarın altında gizlice saklanabilirsin. Sonra sürünün öfkesi dinip, uysallaştıkları an, bitişik korudaki ağaç yapraklarını sarsarsan, eğik dalların orasına burasına asılmış altın yünü bulursun.'

13. "Böylece açık sözlü ve iyi kalpli saz, acılar içinde kıvranan Psyche'ye kendini nasıl koruyacağını öğretmiş oldu. Kendisine anlatılanları savsaklamadan can kulağıyla dinleyen Psyche, bütün öğütleri tuttu ve hırsızlığını çok kolay bir şekilde gerçekleştirdi; sarı altından yumuşacık yünleri eteğine doldurdu ve bunları Venus'a getirdi. Bu ikinci zorlu görevinde atlattığı ikinci tehlike de, ne yazık ki tanrıçanın gözünde bir değer kazanamadı. Venus kaşlarını çattı ve acı acı gülerek şöyle söyledi: 'Bu işin de failinin o zinacı'¹⁸⁶ olduğunu bilmiyorum sanma! Ama şu andan itibaren seni ciddi bir imtihana sokacağım; bakalım gerçekten cesur bir yüreğin ve tamamen kendine özgü bir zekân var mı yok mu anlayacağız. Şu yüksek uçurumun üstünde dikilen sarp doruğu görüyor musun? Kara bir pınarın kül rengi suları akar işte oradan ve yanındaki vadinin yatağında birikip Styx'in bataklıklarını sular, Cocytus'un

nutriunt? Indidem mihi de summi fontis penita scaturrigine rorem rigentem hauritum ista confestim defers urnula.' Sic aiens crystallo dedolatum vasculum insuper ei graviora comminata, tradidit.

14 "At illa studiose gradum celerans montis extremum petit cumulum, certe vel illic inventura vitae pessimae finem. Sed cum primum praedicti iugi conterminos locos appulit, videt rei vastae letalem difficultatem. Namque saxum immani magnitudine procerum et inaccessa salebritate lubricum mediis e faucibus lapidis fontes horridos evomebat, qui statim proni foraminis lacunis editi perque proclive delapsi et angusti canalis exarato contexti tramite proximam convallem latenter incidebant. Dextra laevaue cautibus cavatis proserpunt ecce longa colla porrecti saevi dracones, inconivae vigiliae luminibus addictis et in perpetuam lucem pupulis excubantibus. Iamque et ipsae semet muniebant vocales aquae. Nam et 'Discede' et 'Quid facis? Vide' et 'Quid agis? Cave' et 'Fuge' et 'Peribis' subinde clamant. Sic impossibilitate ipsa mutata in lapidem Psyche, quamvis praesenti corpore, sensibus tamen aberat, et inextricabilis periculi mole prorsus obruta lacrimarum etiam extremo solacio carebat.

boğuk sesli derelerini besler.¹⁸⁷ Çabuk git ve bana o pınarın en yüksek noktasından, en içte fışkıran buz gibi suyu alıp bu küçük şişe içine koy, getir.' Bunları söylerken bir yandan da kızcağıza kesme camdan küçük bir şişe verdi; sert bir şekilde gözdağı vermeyi de ihmal etmedi.

14 "Psyche var gücüyle ve hızla o dağın yüksek doruğuna doğru yürümeye başladı; bu zavallı yaşamına en azından orada son vermeyi kafasına koymuştu. Ama az önce sözü geçen yamacın yanındaki yere yaklaştığı anda bu müthiş görevin ölümcül zorluğunu kavradı. Üstünde yükselen devasa boyutlardaki kayalık, sivri yüzeyinden dolayı geçit vermez ve tehditkâr bir halde dikelmekte, kayalarla dolu yarıklarından iğrenç sular fışkırmaktadır. Bu sular dik bir yarıktan çıkıp yamaçlardan aşağıya akmakta, dar bir kanalın biçimlendirdiği bir patikada birikip o yoldan yandaki vadiye gizlice süzülmemektedir. Sağda solda, oyuk kayalardan dışarı sürüne sürüne, uzun boyunlarını gere gere vahşi yılanlar çıkmakta, gözlerini bir an bile kırpmadan tetikte beklemektedir; gözbebekleri kesintisiz bir görme gücüyle gece bile hep etrafı kesmektedir. Sular bile dile gelmiş, bağırıp çağırarak onu korumaya çalışıyordu: 'Çekil git!' 'Bak, gör ne yapıyorsun?' 'Ne yaptığını sanıyorsun? Dikkatli ol!' 'Kaç!' 'Öleceksin!' Durumun ümitsizliği içinde Psyche taş kesmişti. Bedensel olarak vardı, ama duygularından yoksundu. Hiçbir şekilde kaçamayacağı bu tehlikenin ağırlığı altında ezilip, gözyaşlarının kendisine sağlayacağı son teselliden bile yoksun kalmıştı.

15 “Nec Providentiae bonae graves oculos innocentis animae latuit aerumna. Nam supremi Iovis regalis ales illa repente propansis utrimque pinnis affuit, rapax aquila, memorque veteris obsequii, quo ductu Cupidinis Iovi pocillatorem Phrygium substulerat, opportunam ferens opem deque numen in uxoris laboribus percolens, alti culminis diales vias deserit et ob os puellae praevolans incipit:

‘At tu, simplex alioquin et expers rerum talium, sperasne te sanctissimi nec minus truculenti fontis vel unam stillam posse furari vel omnino contingere? Diis etiam ipsique Iovi formidabiles aquas istas Stygias vel fando comperisti, quodque vos deieratis per numina deorum, deos per Stygis maiestatem solere? Sed cedo istam urnulam.’

“Et protinus arreptam completum aquae festinat libratisque pinnarum nutantium molibus inter genas saevientium dentium et trisulca vibramina draconum remigium dextra laevaue porrigens, nolentes aquas et ut abiret innoxius praeminantes excipit, commentus ob iussum Veneris petere eique se praeministrare, quare paulo facilius adeundi fuit copia.

15 “Ama yardımsever Öngörü’nün¹⁸⁸ uyanık gözleri bu masum ruhun çaresizliğini görmezlikten gelememişti. Ulu Iuppiter’in soylu kuşu her iki kanadını da yaya yaya hemen uçtu geldi kızın yardımına; o yırtıcı kartal eskiden yaptığı hizmeti de unutmamıştı: Cupido’nun önderliğinde, bir zamanlar Phrygialı sakiyi de Iuppiter’e taşımıştı.¹⁸⁹ Şimdi de tam vakitinde bir yardım ulaştırıyor ve Cupido’nun gücüne duyduğu minneti, bu zorlu sınavında eşine destek olarak göstermeye çalışıyordu. Göğün yüce doruğunun ışıkları geçitlerini ardında bırakmış, kızın tam önüne inip konuvermişti.

“Sözlerine şöyle başladı: ‘Bu konularda senin gibi saf ve deneyimsiz bir kız, bu çok kutsal, ama bir o kadar da zalim pınarın sularından tek bir damla bile çalmayı, hatta ona dokunmayı nasıl düşünebilir? Tanrılar, hatta Iuppiter bile Styx’in sularından dehşete kapılır. Siz ölümlüler nasıl tanrıların gücüne ant içiyorsunuz, işte tanrılar da aynı şekilde daima Styx’ün ululuğuna ant içerler; ağızdan ağıza yayılmış olan bu gelenekten haberin yok mu yoksa? Peki, şimdi ver bakalım şu şişeyi bana!’

“Kaptı şişeyi elinden ve suyla doldurmak için hızla uçtu. Heybetle dalgalanan kanatlarını ayarlayıp bir sağa bir sola çırparak, yılanların tehditkâr dişleri ve üç çatallı titrek dilli ağızlarından sıyrılarak geçti. Suların direnç göstermelerine ve zarar görmeden çekip gitmesini söyleyip tehdit etmelerine aldırmadan biraz su aldı ve bir yalan uydurup bu suyu Venus emrettiği için topladığını ve onun hizmetini yerine getirdiğini söyledi; bu şekilde biraz daha kolay yanaşabildi.

16 "Sic acceptam cum gaudio plenam urnulam Psyche Veneri citata rettulit. Nec tamen nutum deae saevientis vel tunc expiare potuit. Nam sic eam maiora atque peiora flagitia comminans appellat renidens exitiabile: 'Iam tu quidem magna videris quaedam mihi et alta prorsus malefica, quae talibus praeceptis meis obtemperasti naviter. Sed adhuc istud, mea pupula ministrare debebis. Sume istam pyxidem et de die protinus usque ad inferos et ipsius Orci ferales penates te derige. Tunc conferens pyxidem Proserpinae, "Petit de te Venus" dicito "modicum de tua mittas ei formonsitate vel ad unam saltem dieculam sufficiens. Nam quod habuit, dum filium curat aegrotum, consumpsit atque contrivit omne" Sed haud immaturius redito, quia me necesse est indidem delitam theatrum deorum frequentare.'

17 "Tunc Psyche vel maxime sensit ultimas fortunas suas, et velamento reiecto ad promptum exitium sese compelli manifeste comperit quidni? quae suis pedibus ultro ad Tartarum manesque commeare cogeretur. Nec cunctata divitius pergit ad quampiam turrim praealtam, indidem sese datura praecipitem. Sic enim rebatur ad inferos recte atque pulcherrime se posse descendere. Sed turris prorumpit in vocem subitam, et: 'Quid te' inquit 'praecipitio, misella, quaeris extinguere? Quidque iam novissimo periculo laborique

16 “Psyche seviçten uçar halde dolu şişeyi aldı ve koşa koşa Venus’a götürdü. Ama yine de bu zalim tanrıçanın gözüne giremedi. Çok daha güçlü ve çok daha feci tehditler yağdırıp hain bir gülümsemeyle Psyche’ye şöyle dedi: ‘Artık senin büyük ve güçlü bir büyücü olduğundan eminim; baksana, sana verdiğim bunca zorlu işin üstesinden geldin! Ama hâlâ başarman gereken başka bir görevin daha var, küçüğüm! Şu kavanozu al ve gün ışığından çıkıp¹⁹⁰ doğru yeraltı dünyasına in; Orcus’un o kasvetli meskenine. Sonra bu kavanozu Proserpina’ya ver ve şöyle söyle: “Venus, senin güzelliğinden sadece bir gün onu idare edecek kadarını kendisine göndermeni rica ediyor; çünkü hasta oğluna bakarken güzelliğinin hepsini kullanmış ve tüketmiş.” Ama geri gelmede geç kalayım deme, çünkü tanrıların meclisine katılmadan önce bu güzelliğin birazını sürünmek istiyorum.’

17 “O zaman Psyche karayazgısının sonuna geldiğini her zamankinden daha fazla hissetti. Gerçeklik tüm çıplaklığıyla kendini göstermişti; ölüme doğru hızla sürüklendiğini açıkça anladı. Neden mi? Belli ki, Tartarus’a¹⁹¹ ve aşağıdaki gölgele-
re¹⁹² kendi ayaklarıyla gönüllü bir seyahat yapmaya zorlanıyordu. Daha fazla gecikmeden çok yüksek bir kulenin yolunu tuttu; kendisini oradan aşağı atacaktı. Aklınca, yeraltı dünyasına inebileceği en kestirme ve en uygun yol bu olmalıydı. Ama kule aniden dile geldi ve şunları söyledi: ‘Ey talihsiz kız, neden aşağı atlayarak kendini öldürmek istiyorsun? Niçin, zorlu işlerinin sonuncusu olacak bu tehlikeye, böylesine dü-

isto temere succumbis? Nam si spiritus corpore tuo semel fuerit seiugatus, ibis quidem profecto ad imum Tartarum, sed inde nullo pacto redire poteris. [18] Mihi ausculta. Lacedaemo, Achaiae nobilis civitas, non longe sita est. Huius conterminam deviis abditam locis quaere Taenarum. Inibi spiraculum Ditis, et per portas hiantes monstratur iter invium, cui te limine transmeato simul commiseris, iam canale directo perges ad ipsam Orci regiam. Sed non hactenus vacua debebis per illas tenebras incedere, sed offas polentae mulso concretas ambabus gestare manibus at in ipso ore duas ferre stipes. Iamque confecta bona parte mortiferae viae, continaberis claudum asinum lignorum gerulum cum agasone simili, qui te rogabit decidentis sarcinae fusticulos aliquos porrigas ei; sed tu nulla voce deprompta tacita praeterito. Nec mora cum ad flumen mortuum venies, cui praefectus Charon, protenus expetens portorium, sic ad ripam ulteriorem sutili cumba deducit commeantes. Ergo et inter mortuos avaritia vivit, nec Charon ille Ditis exactor tantus deus quicquam gratuito facit. Sed moriens pauper viaticum debet quaerere, et aes si forte prae manu non fuerit, nemo eum exspirare patietur. Huic squalido seni dabis nauli nomine de stipibus quas feres alteram, sic tamen ut ipse sua manu de tuo sumat ore. Nec setius tibi

şüncesizce teslim oluyorsun? Bir kez nefesin bedeninden çıktı mı, gerçekten Tartarus'un dibini boylarsın, ama bir daha hiçbir şekilde oradan geriye dönemezsin. [18] Benim öğüdümü dinle! Şu ünlü Achaea kenti Lacedaemon buraya çok uzak değil. Bu kenti sınırlarında, hiç izi olmayan bir bölgede gizlenmiş Taenarus'u¹⁹³ bul. Orada Dis'in soluk alıp verdiği bir giriş vardır; ardına kadar açılan kapılardan çıkmaz bir yolla karşılaşsın.¹⁹⁴ Eşiği aşp da dümdüz gidersen, sonunda seni Orcus'un sarayına ulaştıracak olan kanalı bulursun. Ama bu karanlık yöreye öyle eli boş girmemelisin. Her iki elinde de tatlı şarapla ıslatılmış arpadan çörekler¹⁹⁵ olmalı ve ağzında da iki madeni para.¹⁹⁶ Bu ölümcül seyahatinin en zor kısmını tamamladığında, sırtında odun taşıyan topal bir eşeğe ve kendisi gibi topal sürücüsüne rastlayacaksın. Yükünden kaymış birkaç ince dalı kendisine vermeni isteyecek senden. Onunla tek laf etmemeli ve yanından sessizce geçip gitmelisin. Çok geçmeden ölülerin ırmağına geleceksin; buranın hakimi olan kayıkçı Charon hemen geçiş ücretini talep edecek ve böylece yolcuları yamalı kayığıyla öte kıyıya taşıyacak. Demek ki, açgözlülük ölüler arasında bile hâlâ yaşıyor; Dis'in vergi memuru Charon, öyle büyük tanrı ki, kendisine ücret ödenmediğinde kılını kıpırdatmaz.¹⁹⁷ Ölmek üzere olan yoksul bir adam geçiş ücretini bulup buluşturmak zorundadır; elinde metelik yoksa kimsenin son nefesini vermesine bile izin verilmez. Yolculuğun için o iğrenç yaşlı adama elindeki paralardan birini vereceksin. Ama bırak o kendi eliyle alsın senin ağzındaki parayı. Yine aynı şekilde, bu miskin miskin akan akıntıyı

pigrum fluentum transmeanti quidam supernatans senex mortuus putris attollens manus orabit ut eum intra navigium trahas; nec tu tamen illicita afflectare pietate. [19] Transito fluvio modicum te progressam textrices orabunt anus telam struentes, manus paulisper accommodes; nec id tamen tibi contingere fas est. Nam haec omnia tibi et multa alia de Veneris insidiis orientur, ut vel unam de manibus omittas offulam. Nec putes futile istud polentacium damnum leve: altera enim perdita, lux haec tibi prorsus denegabitur. Canis namque praegrandis, teriugo et satis amplo capite praeditus, immanis et formidabilis, tonantibus oblatrans faucibus mortuos, quibus iam nil mali potest facere, frustra territando, ante ipsum limen et atra atria Proserpinae semper excubans servat vacuam Ditis domum. Hunc offrenatum unius offulae praeda facile praeteribis ad ipsamque protinus Proserpinam introibis, quae te comiter excipiet ac benigne, ut et molliter assidere et prandium opipare suadeat sumere. Sed tu et humi reside et panem sordidum petatum esto, deinde nuntiato quid adveneris susceptoque quod offeretur rursus remeans canis saevitiam offula reliqua redime, ac deinde, avaro navitae data quam reservaveras stipe transitoque eius fluvio, recolens priora vestigia ad

geçerken, suların üstünde duran ölmüş yaşlı bir adam, çürümekte olan ellerini uzatıp senden kendisini kayığa çekmen için yalvaracak; ama en ufak bir acıma göstermemelisin; çünkü buna izin verilmez. [19] Nehri geçtikten ve biraz ilerledikten sonra, dokuma tezgâhında örgü ören yaşlı kadınlar bir an için elini vermeni isteyecek senden. Ama dinsel töre gereği onlara da dokunamazsın. Venus'un senin için kurduğu bu ve bunun gibi birçok tuzak çıkacak önüne ve seni elindeki çöreklerin hiç değilse birini bırakmaya zorlayacak. Alt tarafı arpadan bir çöreği yitirmenin önemsiz bir şey olduğunu düşünme sakın! İki çöreğini birden yitirirsen gün ışığını bir daha hiç göremezsin. Çünkü devasa boyutlarda üç başı olan kocaman bir köpek var orada; bu canavar, bu korkunç yaratık, çenelelerini açıp gök gürültüsünü andıran bir sesle havlayarak, artık onlara bir zarar vermeyeceğini bile bile, ölüleri boş yere korkutmaya çalışır. Proserpina'nın kapkara avlularının dışındaki eşikte, gözünü hiç kırpmadan Dis'in o metruk evine bekçilik eder. Yem olarak ona çöreklerden birini atıp zararsız hale getirirsen kolayca yanından geçip doğruca Proserpina'nın huzuruna çıkabilirsin. Seni dostça ve kibar bir şekilde karşılayacaktır; yanına, yumuşacık minderlere oturmaya ve zengin bir sofranın tadını çıkarmaya ikna edecektir.¹⁹⁸ Ama sen yere otur ve yavan ekmek iste, onu ye. Sonra neden geldiğini söyle ve önüne konanı alıp geri dön, tabii kalan çöreğinle o köpeğin öfkesini de yatıştır. Ardından sakladığın parayı açgözlü kayıçıya ver, nehrini geç; geldiğin yolu izlersen gökteki yıl-

istum caelestium siderum redies chorum. Sed inter omnia hoc observandum praecipue tibi censeo, ne velis aperire vel inspicere illam quam feres pyxidem, vel omnino divinae formonsitatis abditum arbitrari curiosius temptare thesaurum.”

20 “Sic turris illa prospicua vaticinationis munus explicuit. Nec morata Psyche pergit Taenarum sumptisque rite stipibus illis et offulis, infernum decurrit meatum. Transitoque per silentium asinario debili et amnica stipe vectori data, neglecto supernatantis mortui desiderio et spretis textricum subdolis precibus et offulae cibo sopita canis horrenda rabie, domum Proserpinae penetrat. Nec offerentis hospitae sedile delicatum vel cibum beatum amplexa sed ante pedes eius residens humilis cibario pane contenta, Veneriam pertulit legationem. Statimque secreto repletam conclusamque pyxidem suscipit, et offulae sequentis fraude caninis latratibus obseratis residuaque navitae reddita stipe, longe vegetior ab inferis recurrit. Et repetita atque adorata candida ista luce, quanquam festinans obsequium terminare, mentem capitur temeraria curiositate. Et ‘Ecce’ inquit ‘inepta ego divinae formonsitatis gerula, quae nec tantillum quidem indidem mihi delibo, vel sic illi amatori meo formonso placitura.’

dız alayına yeniden kavuşursun.¹⁹⁹ Ama her şey bir yana, özellikle o elinde tuttuğun kavanozu hiç açmamamı ya da içine bakmamamı öğütlüyorum; ve gerçekten tanrısal güzelliğin saklı olduğu bu hazine hakkında kafa yormamamı.'

20 "İşte sağgörölü kule bu şekilde geleceği yorumlama işini yerine getirdi. Psyche hiç oyalanmadan Taenarus'un yolunu tuttu; töreye uygun olarak madeni paraları ve çörekleri alıp hızla yeraltına giden yola indi. Topal eşekçiyi sessizce geçti, kayıkçıya nehrin geçiş ücretini ödedi, suyun üstünde yüzen cesetin yalvarmalarına kayıtsız kaldı, dokumacı kadınların şeytanca yakarlarına kulak asmadı, çörek atarak köpeğin dehşet salan öfkesini yatıştırdı ve Proserpina'nın evine süzüldü. Ev sahibinin kendisine sunduğu yumuşacık minderi de, zengin yiyecekleri de kabul etmedi; tam tersine ayaklarının dibindeki yere oturup yavan ekmekle yetindi ve Venus'un talebini bildirdi. Ardından, gizlice doldurulan ve sıkıca kapatılan kavanozu aldı. İkinci çöreği de tuzak olarak kullanıp köpeğin havlamasını kesti, kalan parasını kayıkçıya verdi ve çok daha canlı olarak yeraltından geri döndü. Parlak gün ışığına çıktığında ve huşu içinde bu ışığı selamladığında, görevi i sona erdirmek elini çabuk tutması gerektiği halde yersiz bir merak zihnini bulandırdı. 'İşte bak ne kadar aptalım, bu tanrısal güzelliğin hamallığını üstlendim de, kendim için bir damla bile almadım! Yakışıklı sevgilimin hoşuna gidecek kaddar, en azından!'

21 “Et cum dicto reserat pyxidem; nec quicquam ibi rerum nec formonsitas ulla, sed infernus somnus ac vere Stygius, qui statim coperculo relevatus invadit eam crassaque soporis nebula cunctis eius membris perfunditur, et in ipso vestigio ipsaque semita collapsam possidet. Et iacebat immobilis et nihil aliud quam dormiens cadaver.

“Sed Cupido iam cicatrice solida revalescens, nec diutinam suae Psyches absentiam tolerans, per altissimam cubiculi quo cohibebatur elapsus fenestram, refectisque pinnis aliquanta quiete longe velocius provolans, Psychen accurrit suam; detersoque somno curiose et rursum in pristinam pyxidis sedem recondito, Psychen innoxio punctulo sagittae suae suscitatur. Et: ‘Ecce’ inquit ‘rursum perieras, misella, simili curiositate. Sed interim quidem tu provinciam, quae tibi matris meae praecepto mandata est, exsequere naviter; cetera egomet videro.’ His dictis amator levis in pinnae se dedit. Psyche vero confestim Veneri munus reportat Proserpinae.

22 “Interea Cupido amore nimio peresus et aegra facie matris suae repentinam sobrietatem pertimescens ad armillum redit, alisque pernicipibus caeli penetrato vertice, magno Iovi supplicat suamque causam probat. Tunc Iuppiter, prehensa Cupidinis buccula manuque ad

21 “Tam bunları söylüyordu ki, kavanozu açtı; ama içinde hiçbir şey yoktu; tek bir damla güzellik bile. Sadece ölüm uykusu, gerçekten bir Styx uykusu vardı. Kapak açılınca bu uyku açığa çıktı ve kıza saldırdı; bütün organlarını uyuşturup kalın bir buluta sardı. Olduğu yere yığılınca da kıza tamamen hakim oldu. Psyche artık hareketsiz yatıyordu, uyuyan bir cesetten hiç farkı yoktu.

“Bu arada Cupido, yarası iyileştiğinden, kendine gelmeye başlamıştı; Psyche’sinin yokluğuna daha fazla dayanamayıp hapis tutulduğu odanın tepedeki penceresinden kaçtı. Bir süre dinlendiğinden kanatları da canlanmıştı; bu yüzden çok daha hızlı şekilde uçup soluğu Psyche’sinin yanında aldı. Uyku-yu dikkatlice temizledi ve yeniden kavanozdaki eski yerine koydu. Sonra hiç zarar vermeden okunu dokundurdu usulca ve kızı kaldırdı. ‘İşte bak, zavallı kız,’ dedi, ‘şu öncekine benzer merakın yüzünden yine ölüyordun! Ama artık zaman kaybetme ve annemin sana buyurduğu görevi yerine getir. Gerisini ben hallederim.’ Psyche’nin sevgili aşkı bu sözleri söyleyip onu hafifçe kanatlarına aldı. Psyche de aceleyle Proserpina’nın armağanını Venus’a götürdü.

22 “Bu arada Cupido denetlenmez aşkından eriyip bitmiş, yüzü sararıp solmuştu; annesinin apansız hiddetinden ürktüğü için, yeniden eski hilelerine başvurdu.²⁰⁰ Kanatlarını hızla çırparak göğün doruğuna süzüldü; yüce Iuppiter’in önünde diz çöküp derdini açtı. Iuppiter, Cupido’nun yanağından bir çimdik aldı ve elini tutup kendi dudaklarına götürdü

os suum relata consaviat, atque sic ad illum: 'Licet tu,' inquit 'domine fili, numquam mihi concessu deum decretum servaris honorem, sed istud pectus meum, quo leges elementorum et vices siderum disponuntur, convulneraris assiduis ictibus, crebrisque terrenae libidinis foedaveris casibus, contraque leges et ipsam Iuliam disciplinamque publicam turpibus adulteriis existimationem famamque meam laeseris, in serpentes, in ignes, in feras, in aves, et gregalia pecua serenos vultus meos sordide reformando, at tamen modestiae mea memor quodque inter istas meas manus creveris, cuncta perficiam, dum tamen scias aemulos tuos cavere, ac si qua nunc in terris puella praepollet pulcritudine, praesentis beneficii vicem per eam mihi repensare te debere.'

23 "Sic fatus iubet Mercurium deos omnes ad contionem protinus convocare ac, si qui coetu caelestium defuisset, in poenam decem milium nummum conventum iri pronuntiare. Quo metu statim completo caelesti theatro, pro sede sublimi sedens procerus Iuppiter sic enuntiat:

" 'Dei conscripti Musarum albo, adolescentem istum quod manibus meis alumnatus sim profecto scitis omnes. Cuius primae iuventutis caloratos impetus freno quodam coercendos existimavi. Sat est cotidianis eum fabulis ob adulteria cunctasque corruptelas infamatum.

ve öperek şöyle dedi: 'Benim soylu oğlum, tanrıların kararıyla bana bahşedilen saygıyı hiç göstermedi ; şu kalbimi, şu evrensel ilkelerin yasalarını belirleyen²⁰¹ ve yıldızların değişen hareketlerini düzenleyen kalbimi, hiç durmadan attığın oklarınla hep yaraladın, sürekli dünyevi şehvetin itkisine kaptırıp karalar çaldın; ve Iulia Yasası da²⁰² dahil olmak üzere, yasaları ve kamu düzenini hiçe sayarak, benim şu apaçık ifademi yılanın, ateşin, vahşi hayvanın, kuşların ve boğanın²⁰³ tüyler ürpertici biçimine soktun²⁰⁴ ve bu şekilde bana yasak aşklar yasatıp rezilce, şanımlı şerefimi iki paralık ettin. Ama her şeye rağmen her zamanki anlayışlı halimi gözetip ve seni kollarımda büyüttüğümü de düşünüp istediğin her şeyi yapacağım. Ama tek bir şartla: rakiplerinin üstesinden gelmeyi bileceksin ve şu anda yeryüzünde sıradışı güzellikte bir kız varsa, benim şu anki iyiliğime karşılık, ödül olarak o kızı bana vereceksin.'

23 "Bunları söyleyip Mercurius'a acilen bütün tanrıları toplantıya çağırmasını ve göksel vatandaşlardan biri toplantıya gelmeyecek olursa on bin sesters para cezası alınacağını ilan etmesini buyurdu. Bu tehdit üzerine göksel meclis tiyatrosu bir anda doluverdi. Yüce tahtına oturarak ulu Iuppiter şu açıklamayı yaptı:

" 'Musaların kütüğüne kayıtlı tanrılar, siz hepiniz biliyorsunuz ki, bu genç oğlanı ben kendi ellerimle büyüttüm. Gençliğinin baharını yaşayan bu gencin delikanlılık dürtülerinin bir şekilde denetlenmesi gerektiğine karar verdim. Yaşadığı yasak aşklarını ve türlü türlü ahlaksızlığını konu alan gündelik dedikodular yüzünden karalandığı yeter de artar. Onu her

Tollenda est omnis occasio, et luxuria puerilis nuptialibus pedicis alliganda. Puellam elegit et virginitate privavit. Teneat, possideat, amplexus Psychen semper suis amoribus perfruatur.'

"Et ad Venerem conlata facie, 'Nec tu,' inquit 'filia, quicquam contristare nec prosapiae tantae tuae statuque de matrimonio mortali metuas. Iam faxo nuptias non impares, sed legitimas et iure civili congruas.'

"Et ilico per Mercurium arripi Psychen et in caelum perducı iubet. Porrecto ambrosiae poculo, 'Sume,' inquit 'Psyche, et immortalis esto. Nec umquam digredietur a tuo nexu Cupido, sed istae vobis erunt perpetuae nuptiae.'

24 "Nec mora cum cena nuptialis affluens exhibetur. Accumbebat summum torum maritus, Psychen gremio suo complexus. Sic et cum sua Iunone Iuppiter ac deinde per ordinem toti dei. Tunc poculum nectaris, quod vinum deorum est, Iovi quidem suus pocillator, ille rusticus puer, ceteris vero Liber ministrabat; Vulcanus cenam coquebat, Horae rosis et ceteris floribus purpurabant omnia, Gratiae spargebant balsama, Musae quoque canora personabant. Apollo cantavit ad citharam, Venus suavi musicae superingressa formosa saltavit, scaena sibi sic concinnata ut Musae quidem chorum canerent, tibia inflaret Saturus, et Paniscus ad fistulam diceret.

tür fırsattan arındırmalı ve çocuksu hovardalıklarını evlilik boyunduruğuna geçirmeliyiz. Kendisi bir kızı seçti ve kızlığına sahip oldu; bu yüzden o kızı alsın ve sahip çıksın; Psyche'yi kollarına alıp bütün tutkusunu sonsuza değin onda yaşasın.'

"Sonra Venus'a döndü ve şunları ekledi: 'Kızım, artık bu kadar kin barındırma ve bir ölümlüyle yapılan evliliğin, senin yüce soyunu ve ayrıcalığını bozacağından korkma. Artık bu evliliğin farklı düzeydeki kişiler arasında olmadığını, meşru ve medeni hukuka²⁰⁵ uygun bir evlilik olduğunu göstereceğim.'

"Hiç oyalanmadan Mercurius aracılığıyla, Psyche'nin yakalanıp göğşe getirilmesini buyurdu. Getirilince de kıza bir kap *ambrosia*²⁰⁶ uzatıp şöyle söyledi: 'İç bunu Psyche ve ölümsüz ol! Artık asla Cupido senin kollarından ayrılmayacak ve sizin evliliğiniz sonsuza değin sürecek.'

24 "Hemen zengin bir düğün şöleni hazırlandı. Damat Psyche'yi kollarıyla sarıp baş köşeye yaslandı. Aynı şekilde Iuppiter de eşi Iuno'yu alıp yaslandı ve sonra her bir tanrı kendi konumuna göre yerleşti. Iuppiter'e, kendi sakisi, o köy delikanlısı,²⁰⁷ tanrıların şarabı olan bir kadeh nektar sundu; diğer tanrılara da Liber²⁰⁸ hizmet etti. Yemeği Vulcanus hazırlamıştı. Güllerle ve türlü türlü çiçeklerle her şeye renk katıyordu Saatler. Letafet Tanrıçaları kokulu çiçek yağları serpiyordu; Musalar da oradaydı; türküler tutturmışlardı, ahenkle. Apollo lir çalıp şarkı söylüyor, bu tatlı ezginin havasına giren Venus da göz kamaştırıcı bir dans sergiliyordu; sahne öyle düzenlenmişti ki, Musalar koro halinde şarkı söylüyor, bir Satyr flütünü üflüyor ve bir Paniscus da²⁰⁹ kavalını çalıyordu.

“Sic rite Psyche convenit in manum Cupidinis; et nascitur illis maturo partu filia, quam Voluptatem nominamus”

25 “Sic captivae puellae delira et temulenta illa narrabat anicula. Sed astans ego non procul dolebam mehercules quod pugillares et stilum non habebam qui tam bellam fabellam praenotarem.

Ecce confecto nescio quo gravi proelio latrones adveniunt onusti. Non nulli tamen, immo promptiores, vulneratis domi relictis et plagas recurantibus, ipsi ad reliquas occultatas in quadam spelunca sarcinas, ut aiebant, proficisci gestiunt. Prandioque raptim tuburcinato, me et equum vectores rerum illarum futuros fustibus exinde tundentes producunt in viam, multisque clivis et anfractibus fatigatos prope ipsam vesperam perducunt ad quampiam speluncam, unde multis onustos rebus rursum ne breviculo quidem tempore refectos ociter reducant. Tantaque trepidatione festinabat, ut me plagis multis obtundentes propellentesque super lapidem propter viam positum deicerent, unde crebris aequae ingestis ictibus crure dextero et ungula sinistra me debilitatum aegre ad exurgendum compellunt.

"İşte böyle törelere²¹⁰ uygun olarak evlendi Psyche Cupido'yla. Zamanı gelince de bir kız evlat bağışlandı onlara; biz bu kıza Zevk adını verdik."

25 İşte, bu çılgın ve sarhoş yaşlı kadının esir kıza anlattığı masal böyle bir masaldı. Ben²¹¹ çok uzakta değildim ve Hercules adına, bu hoş masalı yazacak ne bir tabletim ne de bir kalemim bulunmadığına öyle hayıflandım ki!"

Bu arada soyguncular aniden geri döndü, çetin bir savaşta çıkmış, yüklerini tutmuşlardı. Ama bazıları –daha atak olanlarını kastediyorum– yaralananları yaralarının tedavi edilmesi için eve bırakıp yeniden yola çıkmak için can atıyordu. Dediklerine göre, bir mağaraya sakladıkları çuvalların kalanını alıp getirmek istiyorlardı. Alelacele yemeklerini mideye indirip sopalarıyla hiç durmadan sırtımıza vura vura beni ve atımı yola çıkardılar; ganimetlerine hamallık edecektik. Bir sürü tepeyi aşip kıvrıla kıvrıla uzanan patikalardan geçtikten sonra, yorucu bir seyahatin ardından akşama doğru bizi bir mağaraya getirdiler. Sırtımıza yığınla çuval yükleyip bir an bile soluklanmamıza fırsat vermeden çarçabuk yeniden yola koydular. Öyle telaşlı gidiyorlardı ki, hiç durmadan dayak yediğimden ve itilip kakıldığımdan, sayelerinde en sonunda yolun kenarındaki bir kayanın üzerine düşüverdim. Buna rağmen, sopa sağ bacağımdan bir an bile vazgeçmediler; sağ bacağımdan ve sol toynağımdan sakatlandığım halde, düştüğüm yerden öyle topal topal hemen ayağa kalkmaya zorladılar.

26 Et unus "Quo usque" inquit "ruptum istum asellum, nunc etiam claudum, frustra pascemus?" Et alius, "Quid quod et pessumo pede domum nostram accessit, nec quicquam idonei lucri exinde cepimus sed vulnera et fortissimorum occisiones?" Alius iterum, "Certe ego, cum primum sarcinas istas quamquam invitus pertulerit, protinus eum vulturiis gratissimum pabulum futurum praecipitabo."

Dum secum mitissimi homines altercant de mea nece, iam et domum perveneramus, nam timor ungulas mihi alas fecerat. Tunc quae ferebamus amoliti properiter, nulla salutis nostrae cura ac ne meae quidem necis habita, comitibus ascitis qui vulnerati remanserant dudum, recurrunt reliqua ipsi laturi taedio, ut aiebant, nostrae tarditatis.

Nec me tamen mediocris carpebat scrupulus contemplatione comminatae mihi mortis. Et ipse mecum: "Quid stas, Luci, vel quid iam novissimum exspectas? Mors, et haec acerbissima, decreto latronum tibi comparata est. Nec magno conatu res indiget. Vides istas rupinas proximas et praeacutas in his prominentes silices, quae te penetrantes antequam decideris membratim dissipabunt? Nam et illa ipsa praeclara magia tua vultum laboresque tibi tantum asini, verum corium non asini crassum, sed hirudinis tenue membranulum circumdedit. Quin igitur masculum

26 İçlerinden biri şöyle sordu: “Bu yarı ölmüş, üstelik artık bir de sakat olan eşeği daha ne kadar besleyeceğiz?” Bir diğeri şöyle yanıt verdi: “Dahası onun gelişi evimize uğursuzluk getirmede mi, o zamandan beri tek bir kârlı iş yaptık mı? Yaralar alıp en cesur adamımızı yitirmedik mi?” Bir üçüncüsü lafa girdi: “Bana sorarsanız,” dedi, “istemiye istemiye yaptığı şu yük taşıma işini bitirir bitirmez, bu uçurumdan aşağıya atıverelim, akbabalara güzel bir öğün olarak.”

Bu kibar ruhlu beyler benim katledilmem konusunu birbirleriyle tartışıp dururken eve de gelmiştik zaten; korkudan ayaklarım birer kanaı olmuştu adeta. Hızla taşıdığımız yükleri indirdiler; bizim sağlık durumumuzu, hatta şu benim katledilmem konusunu bile hiç düşünmeden, daha önceden yaralandıkları için evde kalmış olan arkadaşlarına seslendiler ve kalan eşyalarını alıp getirmek için koştular; bir yandan da bizim onları geciktirmemizden bıktıklarını söylüyorlardı.

Başımda dolanan ölüm tehdidi aklıma gelince beni büyük bir tasa aldı. Kendi kendime şöyle düşündüm: “Ne diye hâlâ burada durup en son darbeyi bekliyorsun, Lucius? Soyguncular oybirliğiyle senin ölümüne –üstelik çok acı bir ölüme– karar vermişler. Bu ölümü gerçekleştirmek içi fazla bir çaba sarfetmeleri de gerekmiyor. Hemen şuradaki uçurumu görüyor musun, hani şu sivri sivri kayaların çıktığı yeri? Daha dibini boylamadan bu kayalara saplanırsın, bütün gövden parçalara ayrılıverir. Şu senin muhteşem büyün, sana sadece bir eşeğin görüntüsünü ve çektiği eziyetleri kazandırdı, ama bir eşeğin meşin derisi yerine, bir sülüğün derisinden de ince bir deriyle kapladı. İyi o halde, niçin adam gibi cesaretini toplamıyor-

tandem sumis animum tuaeque saluti, dum licet, consulis? Habes summam opportunitatem fugae, dum latrones absunt. An custodiam anus semimortuae formidabis, quam licet claudi pedis tui calce unica finire poteris? Sed quo gentium capessetur fuga, vel hospitium quis dabit? Haec quidem inepta et prorsus asinina cogitatio. Quis enim vianrium vectorem suum non libenter auferat secum?"

27 Et alacri statim nisu lorum quo fueram destinatus abrumpo meque quadripedi cursu proripio. Nec tamen astutulae anus milvinos oculos effugere potui. Nam ubi me conspexit absolutum, capta super sexum et aetatem audacia lorumprehendit ac me deducere ac revocare contendit. Nec tamen ego, memor exitiabilis propositi latronum, pietate ulla commoveor, sed incussis in eam posteriorum pedum calcibus protinus applodo terrae. At illa quamvis humi prostrata, loro tamen tenaciter inhaerebat, ut me procurrentem aliquantisper tractu sui sequeretur. Et occipit statim clamosis ululatibus auxilium validioris manus implorare. Sed frustra fletibus cassum tumultum commovebat, quippe cum nullus afforet qui suppetias ei ferre posset, nisi sola illa virgo captiva. Quae vocis excitu procurrens videt hercules memorandi spectaculi scaenam, non tauro sed asino dependentem Dircen aniculam, sumptaque constantia virili facinus audet pulcherrimum. Extorto

sun ve hâlâ elindeyken niçin kendini emniyete almıyorsun? Hazır soyguncular da uzaktayken bundan âlâ kaçış fırsatı mı olur! Yoksa sana bekçilik eden şu ahı gitmiş vahı kalmış yaşlı kadından mı korkuyorsun? Topal olsan bile, bir tek çifte sallasan işini bitiriverirsin. Ama şu koca dünyada nereye kaçabilirsin ki? Kim sana bir sığınak sağlar? İşte, şimdi budalaca ve tam anlamıyla eşekçe düşündün: Yahu hangi gezgin yanında bir binek aracı bulur da sevinmez?"

27 Böyle düşünür düşünmez aniden çevik bir sıçrayışla sıkı sıkıya bağlandığım halatı çektim kopardım ve dörtнала fırladım. Ama o uyanık kocakarının kartal kadar keskin gözlerinden uzaklaşamadım. Halatı kopardığımı görünce, cinsiyetinden ve yaşından beklenmeyecek bir cesaretle beni çekmek ve geri döndürmek için halata yapışıp asıldı. Ama soyguncuların ölümcül niyetlerini anımsayınca kadına hiç acımadım ve arka ayaklarımla tekmeleyip iki seksen yere uzattım. Yerde dümdüz yatarken bile inatla yularıma asılıyordu hâlâ; öyle ki ben ileri atılıp koşmaya çalışırken sürüklene sürüklene arkamdan geliyordu. Birden güçlü bir elin yardımını talep ederek acı acı inlemeye başladı; ama bu iniltielerinin çıkardığı gürültü bir işe yaramadı; çünkü esir kızıdan başka yardımına koşacak kimseler yoktu. O da kadının çığlıklarını duyunca koşa koşa geldi ve Hercules adına, belleklerden silinmeyecek bir tiyatro sahnesine tanık oldu! Bir boğa yerine eşeğe asılı yaşlı bir Dirce!²¹² Genç kız erkekçe bir cesaret gösterisiyle gayet ustaca bir suç işledi: Yaşlı kadının elleriyle yapış-

etenim loro manibus eius, me placidis gannitibus ab impetu revocatum naviter inscendit et sic ad cursum rursum incitat.

28 Ego simul voluntariae fugae voto et liberandae virginis studio, sed et plagarum suasu quae me saepicule commonebant, equestri celeritate quadripedi cursu solum replaudens, virgini delicatas vocolas adhinnire temptabam. Sed et scabendi dorsi mei simulatione nonnumquam obliquata cervice, pedes decoros puellae basiabam.

Tunc illa spirans altius caelumque sollicito vultu petens: "Vos", inquit "superi, tamen meis supremis periculis opem facite, et tu, Fortuna durior, iam saevire desiste. Sat tibi miseris istis cruciatibus meis litatum est. Tuque, praesidium meae libertatis meaeque salutis, si me domum pervexeris incolumem parentibusque et formonso proco reddideris, quas tibi gratias perhibebo, quos honores habebō, quos cibos exhibebo! Iam primum iubam istam tuam probe pectinatam meis virginalibus monilibus adornabo, frontem vero crispata prius decoriter discriminabo, caudaeque setas incuria lavacri congestas et horridas prompta diligentia perpolibo, bullisque te multis aureis inoculatum veluti stellis sidereis relucens et gaudiis popularium pomparum ovantem, sinu serico progestans nucleos et

tığı halatı büküp çekti; tatlı tatlı sözler söyleyerek beni kaçmaktan alıkoydu ve çevik bir hareketle sırtıma atladığı gibi beni dörtmala atağa kalkmam için mahmuzladı.

28 Ben artık bu kaçırsı sırf kendi seçimim olduğu ya da bu genç kızı kurtarmaya istekli olduğum için gerçekleştirmiyordum; beni zaman zaman uyaran vuruşların coşkısına da kapılarak koşuyordum; bu yüzden dörtmala koşan bir yarış atının hızıyla toprağı dövüyor ve genç kızın bal tatlısı sözlerine kişneyerek yanıtlar vermeye çalışıyordum. Sırtımı kaşır gibi yaptığında da boynumu eğip güzel ayaklarını öpüyordum.

O sırada kız derinden bir ah çekti ve yüzünü tasayla göğe kaldırdı ve şöyle dedi: "Ah, gökteki Tanrılar, beni bu ölümcül tehlikeden kurtarın! Sen, zalim Kader, artık öfkene bir son ver. Çekmiş olduğum bu acı işkencelerle zaten yeterince gönlünü aldım. Sen, ey benim özgürlüğümün ve yaşamımın koruyucusu,²¹³ eğer beni sağ salim evime götürürsen, ana babama ve yakışıklı yavukluma kavuşturursan, sana nasıl minnettar kalırım, seni nasıl onurlandırırım ve seni nasıl yiyeceklere boğarım bir bilsen! İlk bu yeleni güzelce tararım ve çocukluğumdan kalma incik boncukla süslerim. Sonra alnındaki tüyleri kıvırırım, düzgünce iki yana ayırırım. Kuyruğundaki yıkanmamaktan artık keçeleşmiş ve fırça fırça olmuş kıllara bir çekidüzen verir, özenle parlatırım. Altından nişanlara bulanırsın, gökteki yıldızlar gibi parlarsın ve neşeli insanlardan oluşan geçit törenlerinde zafer kazanmış bir edayla yürürsün. Her gün ipek önlüğümde getirdiğim yemişler ve yumuşacık

edulia mitiora, te meum sospitatorem cotidie saginabo. [29] Sed nec inter cibos delicatos et otium profundum vitaeque totius beatitudinem deerit tibi dignitas gloriosa. Nam memoriam praesentis fortunae meae divinaeque providentiae perpetua testatione signabo, et depictam in tabula fugae praesentis imaginem meae domus atrio dedicabo. Visetur et in fabulis audietur doctorumque stilis rudis perpetuabitur historia, "Asino vectore virgo regia fugiens captivitatem" Accedes antiquis et ipse miraculis, et iam credemus exemplo tuae veritatis et Phrixum arieti supernatasse et Arionem delphinum gubernasse et Europam tauro supercubasse. Quodsi vere Iupiter mugivit in bovem, potest in asino meo latere aliqui vel vultus hominis vel facies deorum."

Dum haec identidem puella replicat votisque crebros intermiscet suspiratus, ad quoddam pervenimus trivium, unde me arrepto capistro dirigere dextrorsum magnopere gestiebat, quod ad parentes eius ea scilicet iretur via. Sed ego gnarus latrones illac ad reliquas commeasse praedas, renitebar firmiter atque sic in animo meo tacitus expostulabam: "Quid facis, infelix puella? Quid agis? Cur festinas ad Orcum? Quid meis pedibus facere contendis? Non enim te tantum verum etiam me perditum ibis." Sic nos diversa tendentes et in causa finali de proprietate soli, immo viae herciscundae contententes, rapinis suis onusti coram deprehendunt

çöreklerle beslerim seni, ey benim kurtarıcım! [29] Bu leziz yiyeceklerin, huzur içindeki tatilinin ve ömürlük mutluluğunun keyfini sürerken, kazanacağın büyük saygınlıkla da övünürsün. Çünkü şu anki talihimin ve tanrısal öngörünün anısını sonsuza dek sürecek bir tanıklıkla damgalamak isterim. Bu yüzden bu kaçışımın bir resmini yaptırıp evimin ön salonuna asarak ölümsüzleştireceğim. 'Kralın kızı bir eşeğin üstünde esaretten kaçarken' gibi eşsiz bir konu her zaman gözler önünde olur, hikâyelerde anlatıldığında dinlenir, edebiyatçıların kalemlerinde ölümsüzlük kazanır. Böylece sen de o mucize masalların arasına katılmış olursun; dolayısıyla biz de senin şu gerçek varlığına²¹⁴ dayanarak, Prixus'un bir koçun sırtındayken denizde yüzdüğüne artık inanmış oluruz; ya da Arion'un bir yunusa binip onu idare ettiğine veya Europa'nın bir boğanın sırtına bindiğine.²¹⁵ Iuppiter bir boğa olup böğürmüşse, kim bilir, belki şu eşeğimin içinde de insansal bir yüz ya da tanrısal bir suret saklı olabilir."

Kızcağız bu sözleri defalarca yineler ve dualar edip iç çekerken üç yolun kesiştiği bir yere geldik. Yularımı eline aldı ve beni sağ yana döndürmek için bayağı güç sarfetti; kesin olarak anladım ki, ana babasına bu yoldan gidiliyordu. Ama ben soyguncuların geri kalan ganimetleri yükleyip getirmek için, bu yoldan gitmiş olduklarını biliyordum; bu yüzden inatla direndim ve içimde de sessizce onu azarladım: "Ne yapıyorsun, ah zavallı kız? Ne yapmaya çalışıyorsun? Orcus'a gitmekteki acelen niye? Neden ısrarla benim ayaklarımı buna alet ediyorsun? Sadece kendini değil, beni de yakacaksın!" Biz böyle sanki bir toprak mülkiyetiyle ilgili bir sınır davası içindeymişiz, hatta daha çok geçiş hakkı elde etmek için çekişiyormuşuz gibi farklı taraflara gitmek için çekişip dururken,

ipsi latrones, et ad lunae splendorem iam inde longius cognitos risu maligno salutant.

30 Et unus e numero sic appellat: "Quorsum istam festinanti vestigio lucubratis viam, nec noctis intempestae Manes larvasque formidatis? An tu, probissima puella, parentes tuos intervivere properas? Sed nos et solitudini tuae praesidium praestabimus et compendiosum ad tuos iter monstrabimus." Et verbum manu secutus prehensio loro retrorsum me circumtorquet, nec baculi nodosi quod gerebat suetis ictibus temperat. Tunc ingratis ad promptum recurrrens exitium reminiscor doloris ungulae et occipio nutanti capite claudicare. Sed: "Ecce" inquit ille qui me retraxerat "rursum titubas et vacillas, et putres isti tui pedes fugere possunt, ambulare nesciunt? At paulo ante pinnatam Pegasi vincebas celeritatem."

Dum sic mecum fustem quatiens benignus iocatur comes, iam domus eorum extremam loricam perveneramus. Et ecce de quodam ramo procerae cupressus induta laqueum anus illa pendebat. Quam quidem detractam protinus cum suo sibi funiculo devinctam dedere praecipitem, puellaque statim distenta vinculis, cenam, quam postuma diligentia praeparaverat infelix anicula, ferinis invadunt animis.

ganimetlerini yüklenmiş gelen soyguncular bizi oracıkta yakalamasın mı! Parlak ay ışığında bizi ta uzaklardan tanımışlardı; alaycı bir gülüşle bizi bir de tebrik ettiler.

30 Çeteden biri bize seslendi: "Böyle gece gece alelacele nereye gidiyorsunuz bakalım? Gece karanlığında, hayaletlerden, kötü ruhlardan hiç mi korkmuyorsunuz? Yoksa sen, sadakat timsali kızımız, koşa koşa ana babanı mı görmeye gidiyorsun? Öyleyse senin şu yalnızlığına biz de eşlik edelim bari ve sizinkilere götürecek kısa yolu sana gösterelim!" Söylediği gibi yapıp beni yularımdan tuttuğu gibi gerisin geri döndürdü ve elindeki budaklı bastonuyla da her zamanki gibi beni dövmeden bırakmadı. İsteksizce, kollarını açmış beni bekleyen ölüme doğru koşarken, toynağımdaki acı birden bana kendini yeniden hissettirdi. Başımı düşürdüm ve topallamaya başladım. Beni yolumdan geri döndüren soyguncu şöyle dedi: "Ya demek, yeniden topallıyorsun ve tökezliyorsun! Yani istediğinde bu kepaze ayaklar koşabiliyor, ama yürüyemiyor, öyle mi? Oysa daha demin kanatlı Pegasus'dan²¹⁶ daha hızlı uçuyordun!"

Can yoldaşım bana böyle jestler yaparken ve sırtımı sopasıyla döverken evlerinin yola bakan duvarına da ulaşmıştık zaten. Orada, o yaşlı kadını boynuna bir ip dolayıp uzun bir servi dalından sarkarken bulduk. Soyguncular hemen onu aşağı indirdiler, kendi halatlarıyla bağlayıp uçurumdan aşağı attılar. O hızla kızı da zincirlere vurdular ve leşe üşüşen hayvanlar gibi akşam yemeklerine saldırdılar. Zavallı yaşlı kadın ölmeyi kafasına koyduktan sonra hazırlamıştı yemeği.

31 Ac dum avida voracitate cuncta contruncant, iam incipiunt de nostra poena suaque vindicta secum considerare. Et utpote in coetu turbulento variae fuere sententiae, ut primus vivam cremari censeret puellam, secundus bestiis obici suaderet, tertius patibulo suffigi iuberet, quartus tormentis excarnificari praeciperet; certe calculo cunctorum utcumque mors ei fuerat destinata. Tunc unus, omnium sedato tumultu, placido sermone sic orsus est:

“Nec sectae collegii nec mansuetudini singulorum ac ne meae quidem modestiae congruit pati vos ultra modum delictique saevire terminum, nec feras nec cruces nec ignes nec tormenta ac ne mortis quidem maturatae festinas tenebras accersere. Meis itaque consiliis auscultantes vitam puellae, sed quam meretur, largimini. Nec vos memoria deseruit utique quid iam dudum decreveritis de isto asino semper pigro quidem, sed manducone summo, nunc etiam mendaci fictae debilitatis et virginalis fugae sequestro ministroque. Hunc igitur iugulare crastino placeat, totisque vacuefacto praecordiis per mediam alvum nudam virginem, quam praetulit nobis, insuere, ut sola facie praeminente ceterum corpus puellae nexu ferino coerceat; tunc super aliquod saxum scruposum

31 Kıtılıktan çıkmışcasına tüm yemeği silip süpürürlerken, bir yandan da aralarında bize verilecek cezayı ve alacakları intikamlarını tartışmaya başladılar. Bu tartışma gürültülü patırtılı bir toplantı halinde gerçekleştirilirken farklı düşünceler ortaya serildi: Soygunculardan biri kızın canlı canlı yakılmasını önerdi; diğeri kızın vahşi hayvanlara atılmasını iknaya çalıştı; bir diğeri çarmıha gerilmesini istedi; dördüncüsü ise işkence aletinde parçalara ayrılmasını teklif etti. En azından hepsi kızın ölmesi gerektiği konusunda hemfikir. Sonra çete üyelerinden biri bu uğultuyu yatıştırmayı becerdi ve sakin bir tavırla şu açıklamaları yaptı:

“Gerçekten de bu suçun gerektirdiği cezanın sınırlarını aşip vahşice aşırılıklarda bulunmanız, ne bizim birliğimizin ilkeleriyle bağdaşıyor,’ ‘ne her birimizin kibar mizacına uygun düşünüyor ne de benim insafım böyle bir şeye izin veriyor. Vahşi hayvanlardan söz etmek, çarmıhtan ya da ateşten ve işkence aletlerinden, hatta hızlı bir ölümün ardından aniden çökecek karanlıktan söz etmek yakışık almıyor. Eğer benim önerime kulak verecek olursanız, kızın yaşamını bağışlamış olacaksınız, ama tabii hak ettiği türden bir yaşamı. Şu bizim eşekle ilgili önceden aldığımız kararı unutmadığınıza eminim; şu her zaman uyuşuk olan, ama doymak nedir bilmeyen ve üstelik şimdi bir de yalandan total taklidi yapan ve bu genç kızın kaçışına yardım eden, suç ortağı eşekle ilgili. Bu yüzden şu teklifimi oylarınıza sunuyorum: yarın bu eşeğin boğazını kesin, ardından tüm bağırsaklarını boşaltıp kızı çırılçıplak bu eşeğin –mademki bu eşek onu bize tercih etti– karnına dikin; öyle ki kızın sadece yüzü dışarıda kalsın, tüm bedeni o hayvanın vah-

insiciatum et fartilem asinum exponere et solis ardentis vaporibus tradere. [32] Sic enim cuncta, quae recte statuistis, ambo sustinebunt, et mortem asinus, quam pridem meruit, et illa morsus ferarum, cum vermes membra laniabunt, et ignis flagrantiam, cum sol nimiis caloribus inflammavit uterum, et patibuli cruciatum, cum canes et vultures intima protrahent viscera. Sed et ceteras eius aerumnas et tormenta numerate: mortuae bestiae ipsa vivens ventrem habitabit; tum faetore nimio nares aestuabit, et inediae inediae diutinae letali fame tabescet, nec suis saltem liberis manibus mortem sibi fabricare poterit.”

Talibus dictis non pedibus sed totis animis latrones in eius vadunt sententiam. Quam meis tam magnis auribus accipiens, quid aliud quam meum crastinum deflebam cadaver?

şı bağrında hapsolsun. Sonra tıkabasa doldurulmuş ve şişkinleşmiş eşeği sivri bir kayaya bırakın; güneşin kavurucu sıcaklığı üzerine gelsin. [32] Göreceksiniz, her ikisi de kendileri için dürüstçe belirlediğiniz cezaların hepsini bu şekilde çekmiş olacaklar. Eşek uzun zamandır hak ettiği ölümü tadacak. Kıza gelince, kurtlar organlarını paraladığında, hayvanlar tarafından ısırılmak neymiş görececek; güneş dayanılmaz sıcaklığıyla eşeğin karnını dağılayınca, kavurucu ateşle tanışacak, köpekler ve akbabalar iç organlarını çekip çıkardığında da darağacının acısını çekmiş olacak. Bunların üstüne, çekeceği başka acıları ve işkenceleri de bir düşünün: Bir kere kız canlı canlı, ölü bir hayvanın içinde oturuyor olacak, boğucu kokudan burun delikleri yanıp kavrulacak, sürekli perhiz yapmanın verdiği ölümcül açlık hissi onu eritip bitirecek; kendi elleriyle bile canını almasına izin verilmeyecek; çünkü onlar da serbest olmayacak.”

Bu konuşmanın ardından soyguncular bu adamın önerisini sadece oylarıyla değil, bütün yürekleriyle kabul ettiler. Bu anlatılanları uzun kulaklarımla dinlerken, yarın bir leş halini alacak gövdeme ağlamaktan başka ne yapabiliirdim ki?

1 Ut primum tenebris abiectis dies inalbebat et candidum solis curriculum cuncta conlustrabat, quidam de numero latronum supervenit sic enim mutuae salutationis officiorum indicabat. Is in primo speluncae aditu residens et ex anhelitu recepto spiritu tale collegio suo nuntium fecit:

“Quod ad domum Milonis Hypatini quam proxime diripuimus, pertinet, discussa sollicitudine iam possumus esse securi. Postquam vos enim fortissimis viribus cunctus ablatis castra nostra remeastis, immixtus ego turbelis popularium, dolentique atque indignanti similis arbitrabar super investigatione facti cuius modi consilium caperetur, et an et quatenus latrones placeret inquiri, renuntiaturus vobis, uti mandaveratis, omnia. Nec argumentis dubiis, sed rationibus probabilibus congruo cunctae multitudinis consensu nescio qui Lucios auctor manifestus facinoris postulabatur, qui proximis diebus fictis commendaticiis litteris Miloni sese virum commentitus bonum artius conciliaverat, ut etiam hospitio susceptus inter familiaris intimos haberetur.

Charite'yle Kaçış

1 Karanlık çekilip gün ısıdığında ve güneşin parlak arabası tüm dünyayı aydınlattığında soygunculardan biri çıkageldi. Birbirleriyle selamlaşmalarından adamın mesleği belli oluyordu. Mağaranın tam girişine çöküp derin bir nefes aldı ve meslektaşlarına şu haberi ilettil:

“Geçen gün soyduğumuz Hypatalı Milo'nun evi vardı ya, artık onunla ilgili bir endişemiz kalmadı, rahatlayabiliriz. Siz bütün kahramanlığınızla her şeyi silip süpürünce ve ordugâhımıza geri gelince, ben halkın kalabalığına karıştım. Çok üzölmüş ve hiddetlenmişim gibi yapıp bu tür bir suçla ilişkin ne tür soruşturma yapılacak diye araştırmaya başladım; hırsızları arayıp bulmaya karar vermişler mi, vermemişler mi ve bu araştırmayı ne kadar süre devam ettirecekler, bir bakalım dedim. Amacım, sizin buyruklarınız doğrultusunda, neler olup bittiğini size bildirmektir. Adamlar kuşku götüren savlara değil de, olası akıl yürütmelere dayanarak ve oradaki kalabalığın ortak görüşü çerçevesinde açıkça bu suçun faili olarak Lucius adında biri hakkında kovuşturma yapmaya karar verdiler. Birkaç gün önce yalandan tavsiye mektupları getirip Milo'ya kendisini bir beyefendi olarak gösterip öyle bir dalaveyle dostluğunu kazanmış ki, Milo'nun evine konuk olarak kabul edilmiş ve aile efradından biri gibi hizmet görmüş. Bir-

Plusculisque ibidem diebus demoratus falsis amoribus ancillae Milonis animum inrepens ianuae claustra sedulo exploraverat et ipsa membra in quis omne patrimonium condi solebat curiose perspexerat. [2] Nec exiguum scelerati monstrabatur indicium, quippe cum eadem nocte sub ipso flagitii momento idem profugisset nec exinde usquam compareret. Nam et praesidium fugae, quo velocius frustratis insecutoribus procul ac procul abderet sese, eidem facile suppeditasse; equum nemque illum suum candidum vectorem futurum duxisse secum. Plane servum eius ibidem in hospitio repertum scelerum consiliorumque erilium futurum indicem per magistratus in publicam custodiam receptum et altera die tormentis vexatum pluribus ac paene ad ultimam mortem excarnificatum, nil quicquam rerum talium esse confessum. Missos tamen in patriam Luci illis multos numero qui reum poenas daturum sceleris inquirerent.”

Haec eo narrante, veteris Fortunae et illius beati Lucii praesentisque aerumnae et infelicis asini facta comparatione medullitus ingemebam subibatque me non de nihilo veteris priscaeque doctrinae viros finxisse ac pronuntiasse caecam et prorsus exoculatam esse Fortunam, quae semper suas opes ad malos et indignos conferat, nec umquam iudicio quemquam mortalium eligat, immo vero cum si potissimum deversetur quos

kaç gün bu evde kalmış ve sahte aşk gösterileriyle Milo'nun hizmetçisinin kalbine girmiş ve böylece kapıların bütün kilitlerini dikkatlice [2] incelemiş ve genelde bütün aile servetinin saklandığı odaları iyice gözden geçirmiş. Bu adamın vicdansızlığına dair en küçük bir kanıt bulunmadığı için, o gece hırsızlığı işler işlemez kırıış kırıdğı ve o andan itibaren de hiç ortalıklarda görünmediğı belirlendi. Kaçısında kendisine yardımcı olacak, izini sürenlerin uğraşlarını boşa çıkaracak ve çok çok uzaklarda saklanmasına yardımcı olacak kadar hızlı bir taşıt da²¹⁷ elinin altında hazırmış; çünkü kendisine nakil aracı olarak hizmet etsin diye beyaz atını da beraberinde getirmiş. Tabii, aynı evde kaldığı anlaşılan kölesinin, efendisinin işlediğı suçlar ve tasarladığı planlar hakkında bilgi sızdıracağı düşünöldü; görevli memurların buyruğıyla devlet hapishanesine yollandı ve ertesi gün çeşitli işkencelere maruz kaldı, neredeyse canı çıkana kadar işkence aletinde gerildi; yine de bu konuyla ilgili hiçbir şey söylemedi. Ama bu arada bir sürü araştırmacı da söz konusu adamın, Lucius'un, doğduğu memlekete gönderilmişti; amaçları, mahkûmu bulup işlediğı suçun cezasını ödetmekti."

Adam bunları anlatırken, ben eski kaderimi ve o mutlu Lucius'u ve şanssız bir eşek olarak şu an çektiğim cefayı karşılaştırıp yüreğimin ta derinlerinden bir ah çektim ve eski felsefe okullarının filozoflarının, Kaderin gözlerini tamamen yitirip kör olduğunu düşünmelerinin ve böyle tanımlamalarının boşuna olmadığını anladım; şu iyiliklerini daima zayıf ve bunlara layık olmayan kişilere bağışlayan, ölümlüleri kafasına göre seçen Kaderin; görseydi, şu an uzaklara kaçtığı kişilerle ya-

procul, si videret, fugere deberet; quodque cunctis est extremius, varias opiniones, immo contrarias nobis attribuat, ut et malus boni viri fama gloriatur et innocentissimus contra noxiorum more plectatur. [3] Ego denique, quem saevissimus eius impetus in bestiam et extremae sortis quadripedem deduxerat cuiusque casus etiam quovis iniquissimo dolendus atque miserandus merito videretur, crimine latrocinii in hospitem mihi carissimum postulabar. Quod crimen non modo latrocinium verum etiam parricidium quisque rectius nominarit. Nec mihi tamen licebat causam meam defendere vel unico verbo saltem denegare. Denique ne mala conscientia tam scelesto crimini praesens viderer silentio consentire, hoc tantum impatientia productus volui dicere: "Non feci." Et verbum quidem praecedens semel ac saepius inmodice clamitavi, sequens vero nullo pacto disserere potui, sed in prima remansi voce et identidem boavi "Non non", quanquam minia rutunditate pendulas vibrassem labias. Sed quid ego pluribus de Fortunae scaevitate conqueror, [quam] quam nec istud puduit me cum meo famulo meoque vectore illo equo factum conservum atque coniugem?

4 Talibus cogitationibus fluctuantem subit me illa cura potior, qua statuto consilio latronum manibus virginis decretam me victimam recordabar, ventremque crebro suspiciens meum iam misellam puellam

şamayı yeğlerdi. Hepsinden kötüsü de, kader bizim hakkımızda farklı –daha çok tutarsız– fikirler güdüyor; öyle ki, kötüler iyi bir adammış gibi övgü kazanıyor, dünyanın en masum insanları da kötü şöhret kazanıp ceza çekiyor. [3] Bana gelince, kaderin dehşet saldırısı beni bir hayvana, en aşağı ırktan bir dört ayaklıya çevirdi. Bu başıma gelen berbat durum, en acımasız düşmanın başına gelmiş olsa bile bir acıma, bir merhamet uyandırabilirdi, ama bakın şimdi bir de benim için çok değerli olan ev sahibimin evini soymakla suçlanıyorum. Bu suça sadece soygun değil de, daha uygun bir terimle hainlik demek daha doğru olur. Üstelik davamı da savunamıyordum, en azından tek kelime bile söyleyip suçumu yadsıyamıyordum. Şu halimle sessiz kalıp vicdanım suçluymuş ve böylesine adi bir suçu kabul etmişim gibi görünmemek için sabırsızlıkla öne atılıp sadece şöyle demek istedim: “Ai, ben yapmadım.” Sadece birinci kelimeyi defalarca bağırdım hiç durmadım. Ama ikinci kelimeye geçemedim bile. Sarkık dudaklarımı yuvarlayabildiğim kadarıyla yuvarlaya yuvarlaya titrettiğim halde ilk kelimede kalakaldım ve tekrar tekrar “Ai, Ai,” diye anırdım. Ama Kaderin düşmanlığı karşısında daha fazla ağlamama gerek var mı? Kendisi, kölem ve taşıyıcım olan atıma hizmetkâr ve eş yaparken bile hiç utanmamıştı ki!

4 Böyle düşüncelere kapılmış giderken çok daha büyük bir iç sıkıntısına düşüverdim. Soyguncuların beni o genç kızın hayaletine kurban etme konusunda kesin karar vermiş olduklarını anımsadım. Karnıma bakıp bakıp o zavallı kızı doğurmuşum hissine kapıldım. Sonra demin hakkımda yalan haber getiren hırsız, giysisinin astarına dikip gizlediği bin al-

parturibam. Sed ille, qui commodum falsam de me notoriam pertulerat, expromptis mille aureum, quos insutu laciniae contexerat, quosque variis viatoribus detractos, ut aiebat, pro sua frugalitate communi conferebat arcae, infit etiam de salute commilitonum sollicite sciscitari. Cognitoque quosdam, immo vero fortissimus quemque variis quidem sed impigris casibus oppetisse, suadet, tantisper pacatis itineribus omniumque proeliorum servatis indutiis, inquisitioni commilitonum potius insisteretur et tirocinio novae iuventutis ad pristinae manus numerum Martiae cohortis facies integraretur. Nam et invitos terrore compelli et volentes praemio provocari posse, nec paucos humili servilique vitae renuntiantes ad instar tyrannicae potestatis sectam suam conferre malle. Se quoque iam dudum pro sua parte quendam convenisse hominem et statu procerum et aetate iuvenem et corpore vastum et manu strenuum, eique suasisse ac denique persuasisse, ut manus hebetatas diutina pigritia tandem referret ad frugem meliorem bonoque secundae, dum posset, frueretur valetudinis, nec manum validam erogandae stipi porrigeret sed hauriendo potius exerceret auro.

5 Talibus dictis universi omnes assensi et illum, qui iam comprobatus videretur, adscisci et alios ad supplendum numerum vestigari statuunt. Tunc profectus et paululum commoratus ille perducit

tını ortaya çıkardı. Dedğine göre, bu parayı çeşitli yolcular-
dan aşırırmıştı; şimdi de onları ortak kasalarına bağışlayarak
dürüstlüğüünü kanıtlıyordu. Ardından endişe içinde silah ar-
kadaşlarının sağ olup olmadıklarını öğrenmeye çalıştı. Bazıla-
rının, üstelik en cesurlarının başlarına gelen çeşitli talihsizlik-
ler sonucu çarpışırken öldüklerini öğrenince, arkadaşlarına
bir süreliğine yolları güvenli hale getirmelerini, bütün çatış-
malarında ateşkes ilan etmelerini ve çetelerine yeni silah arka-
daşları kazandırmaya daha fazla zaman ayırmalarını önerdi.
Taze kan takviyesiyle eski askeri güçlerine Mars'ın alayı görü-
nümü kazandırabilirlerdi.²¹⁸ Gönülsüz olanların korkutularak
bu işe mecbur kılınabileceğini, isteklilerin ise ödüllerle cesa-
retlendirilebileceğini söyledi; birçok kişinin seviyesiz ve köle
yaşamından el ayak çekip, mesleklerini bir tiranın gücüne eş-
değerde değiştirmeyi tercih edebileceğini belirtti. Dedğine
göre, kendisi geçenlerde bir adamla tanışmış; adam uzun boy-
lu, genç ve irikıym bir adammış; iyi de silah kullanıyormuş.
Bu adamı ikna etmeye çalışmış ve en sonunda uzun süre kul-
lanılmadığı için pas tutmuş ellerini daha iyi bir kazanç elde et-
meye, bu demir gibi sağlam bedeninin nimetlerinden elden gel-
diğince yararlanmaya ikna etmiş; güçlü ellerini para dilenmek
için uzatacağına, kepçeyle altın çıkartmada kullanmasını söy-
lemiş.

5 Orada bulunan herkes onun bu konuşmasını alkışladı
ve artık kendini kanıtladığı belli olan bu genci aralarına alma-
ya ve sayılarını tamamlamak üzere başka gençlerin peşine
düşmeye karar verdi. Sonra bu konuşmayı yapan adam dışarı
çıktı ve birkaç dakika sonra söylediği kadar iri cüsseli bir ada-

immanem quendam iuvenem, uti fuerat pollicitus, nescio an ulli praesentium comparandum - nam praeter ceteram corporis molem toto vertice cunctos antepollebat et ei commodum lanugo malis inserpebat - sed plane centunculis disparibus et male consarcinatis semiamictum, inter quos pectus et venter crustata crassitie relucitabant.

Sic introgressus: "Havete," inquit "fortissimi deo Marti clientes mihique iam fidi commilitones, et virum magnanimae vivacitatis volentem volentes accipite, libentius vulnera corpore excipientem quam aurum manu susipientem, ipsaque morte, quam formidant alii, meliorem. Nec me putetis egenum vel abiectum, neve de pannulis istis virtutes meas aestimetis. Nam praefui validissimae manui totamque prorsus devastavi Macedoniam. Ego sum praedo famosus Haemus ille Thracius cuius totae provinciae nomen horrescunt, patre Therone aequae latrone incluto prognatus, humano sanguine nutritus interque ipsos manipulos factionis educatus heres et aemulus virtutis paternae. [6] Sed omnem pristinam sociorum fortium multitudinem magnasque illas opes exiguo temporis amisi spatio. Nam procuratorem principis ducenaria perfunctum, dehinc Fortuna tristiore decussum, praetereuntem meo fato fueram aggressus. Sed rei noscendae carpo ordinem.

"Fuit quidam multis officiis in aula Caesaris clarus

mı içeri getirdi; sahiden de bu adam orada olanların hiçbiriy-
le kıyas kabul etmezdi; koca gövdesinin yanı sıra uzun boyuy-
la da hepsinin tepesinden bakıyordu. Tüy gibi bir sakal yeni
yeni bitmişti yanaklarında. Birbiriyle uyuşmayan yamalarla ve
kaba dikişlerle tutturulmuş bir giysisi vardı sırtında, yarı çıp-
laktı adeta; bu çaputların arasında bütünüyle kaslı olan göğsü
ve beli de parıl parıl parlıyordu.

İçeri girmesiyle şunları söylemesi bir oldu: "Selam, tanrı
Mars'ın cesur hizmetkârları ve bundan böyle bana ait olan sa-
dık silah arkadaşlarım! Heybetli bir güce sahip bu gönüllü as-
keri gönülden bağrınıza basın; eline altın almak yerine, bede-
nine yara almayı seve seve göze alan, başkalarının korktuğu
ölümü küçümseyen bu adamı. Sakın benim muhtaç ve evsiz
barksız bir insan olduğumu sanmayın, benim meziyetlerimi
bu çaputlarıma bakıp değerlendirmeyin. Çok güçlü bir çete-
nin lideriydim, bütün Macedonia'nın altını üstüne getirdim.
Ben şu ünlü eşkiya Thracialı Haemus'um, hani adını duyunca
tüm eyaletin tir tir titrediği Haemus'um. Babam da çok ünlü
bir hırsız olan Theron'du. İnsan kanıyla beslendim; babamın
çetesinin asker takımında yetiştim, onun gücünün mirasçısı
ve rakibi olarak. [6] Ama kısa bir süre içinde tümü cesur
adamlardan oluşan eski ordumuzu ve sahibi olduğum büyük
servetimizi yitirdim.²¹⁹ İmparatorun maliye vekili tam iki yüz
bin sestertium maaş alırken²²⁰ kaderin beklenmedik oyununa
gelerek işinden olmuştu. Kör talihime uyarak zaten ölmek
üzere olan bu adama saldırma gaffetinde bulundum. Ama ola-
yı daha iyi anlamanız için başından başlayarak anlatayım:

"Bir zamanlar Caesar'ın²²¹ sarayında, üstlendiği pek çok

atque conspicuus, ipsi etiam probe spectatus. Hunc insimulatum quorundam astu proiecit extorrem saeviens Invidia. Sed uxor eius Plotina quaedam, rarae fidei atque singularis pudicitiae femina, quae decimo partus stipendio viri familiam fundaverat, spretis atque contemptis urbicae luxuriae deliciis fugientis comes et infortunii socia, tonso capillo, in masculinam faciem reformato habitu, pretiosissimis monilium et auro monetali zonis refertis incincta, inter ipsas custodientium militum manus et gladios nudos intrepida, cunctorum periculorum particeps et pro mariti salute pervigilem curam suscipiens, aerumnas assiduas ingenio masculo sustinebat. Iamque plurimis itineris difficultatibus marisque terroribus exanclatis Zacynthus petebat, quam sors ei fatalis decreverat temporariam sedem.

7 “Sed cum primum litus Actiacum, quo tunc Macedonia delapsi grassabamur, appulisset, nocte promota tabernulam quam litori navique proximam vitatis maris fluctibus incubabant invadimus et diripimus omnia. Nec tamen periculo levi temptati discessimus. Simul namque primum sonum ianuae matrona percepit, procurrens in cubiculum clamoribus inquietis cuncta miscuit, milites suosque famulos nominatim, sed et omnem viciniam suppetiatum convocans, nisi quod pavore cunctorum, qui sibi quisque metuentes

görevle ünlenmiş güzide bir adam vardı; imparatorun kendisi de onu gözetip kollardı. Ama bazı kişilerin oyununa gelip yok yere suçlu ilan edildi ve zalim Kıskançlık²²² tarafından sürgüne gönderildi. Bu adamın Plotina adındaki eşi eşsiz bir sadakata sahip ve hiç kimseyle kıyaslanmayacak derecede namuslu bir kadındı; tam on kez çocuk doğurarak kocası için güçlü bir ailenin temellerini atmıştı. Kentin yüksek yaşam düzeyinin sağladığı zevklere sırt çevirdi, hor gördü ve sürgünde kocasına bir yoldaş, mahrumiyetine ise ortak oldu. Saçlarını kısıp kesip erkek kılığına girdi; en değerli mücevherlerini ve altın paralarını kuşaklarına tıktırıp beline sardı; kınından çıkardıkları kılıçlarını savurup duran bir alay nöbetçi askerin arasından korkusuzca geçti. Kocasının başına gelen bütün tehlikelere karşı birlikte hareket etti; mert yüreğiyle birbiri ardından gelen zorluklara göğüs gererek kocasının güvenliği için hiç gözünü kırpmadan onu gözettiler. O sırada kocası karadın yolculuğun birçok sıkıntısına, denizden gelen korkulara katlanmış, Kaderinin kendisine geçici bir mesken olarak sunduğu Zacynthus'a²²³ doğru yol alıyordu.

7 “Bunlar tam Actium’da²²⁴ sahile çıkmıştı ki, biz de Macedonia’dan oralara düşmüş av peşinde dolanıyorduk. Gece geç vakit bu adamların gemilerinin yakınlarında; (denizin dalgalarına kapılmaktan korktukları için orada geceliyorlardı) sahilde yer alan küçük bir hana girdik. Hanın içinde ne var ne yoksa çalıp çırpıttık. Ama tam kaçıyorduk ki, büyük bir tehlikenin içine düşüverdik. Adamın karısı kapının sesini duyduğu an yatak odasına girdi ve tekrar tekrar avazı çıktığı kadar bağırarak her yanı birbirine kattı. Askerleri ve tek tek adlarıyla tüm hizmetkârlarını çağırdı, hatta bütün yöre halkından yardım almaya kalktı. Neyse ki, herkes çok korktuğundan ve

delitiscebant, effectum est ut impune discederemus. Sed protinus sanctissima vera enim dicenda sunt et unice fidei femina, bonis artibus gratiosa, precibus ad Caesaris numen porrectis, et marito reditum celerem et aggressurae plenam vindictam impetravit. Denique noluit esse Caesar Haemi latronis collegium, et confestim interivit: tantum potest nutus etiam magni principis. Tota denique factione militarium vexillationum indagatu confecta atque concita, ipse me furatus aegre solus mediis Orci faucibus ad hunc evasi modum.

8 “Sumpta veste muliebri florida, in sinus flaccidos abundante, mitellaque textili contecto capite, calceis femininis albis illis et tenuibus indutus et in sequiorem sexum incertatus atque absconditus, asello spicas hordeacias gerenti residens per medias acies infesti militis transabivi. Nam mulierem putantes asinariam concedebant liberos abitus, quippe cum mihi etiam tunc depiles genae levi pueritia splendicaret. Nec ab illa tamen paterna gloria vel mea virtute descivi, quanquam semitrepidus iuxta mucrones Martios constitutus, sed habitus alieni fallacia tectus, villas seu castella solus aggrediens viaticulum mihi corrasi.” Et diloricatis statim pannulis in medium duo milia profudit aureorum, et “En” inquit “istam sportulam, immo vero dotem collegio vestro libens meque vobis ducem fidissimum, si tamen

kendi canları için endişelenip saklandıklarından yarasız bere-siz kaçmayı başardık. Ama hemen o aziz kadın –gerçekten böyle denmeli– o eşsiz sadakate sahip olan eş, gösterdiği er-demli davranışlarından dolayı saygınlık kazanan o kadın, tan-rısal Caesar'a yakarılarda bulunup kocasının çabucak sürgün-den geri dönmesini sağladığı gibi, karşı saldırıya geçmek için de tam bir fırsat yakalamış oldu. Sonuçta Caesar hırsız Ha-emus'un kurduğu birliği yasakladı ve gecikmeden yok etti; çünkü yüce imparatorun sadece başını sallaması²²⁵ bile böyle bir sonucu doğurur. Böylece askeri birlikler bütün çetemizi ağa düşürdü; baskı altına alındık ve parçalandık. Ben tek ba-şıma gücbela kirişi kırdım ve işte şu Orcus'un çenelerinden kaçıp kurtulmayı başarabildim:

8 “Kadınların şu kat kat dalgalarla inen çiçekli elbisele-rinden giyinip başıma örgü işi bir sarık taktım ve ayaklarıma yine kadınların giydiği bir çift zarif beyaz ayakkabı geçirdim; kılığımı değiştirip diğer cinsiyetin kimliğine²²⁶ büründüm ve öbek öbek arpa başakları taşıyan bir eşiğin sırtına atladığım gibi, saflar oluşturmuş düşman askerlerinin arasından geçip gittim. Çünkü onlar benim eşekçi kadın olduğumu sanarak iki yana açılıp geçmeme izin verdiler; tabii o sıralar sakalsız yanaklarım da çocukluk çağının pürüzsüzlüğüyle kaymak gi-bi parlıyordu. Mars'ın kılıçlarına²²⁷ bu kadar yakın olduğum için biraz korkmama rağmen ne babamın ününe ne de kendi cesaretime gölge düşürmüştüm. Bu yabancı kılığın aldatıcılı-ğına sığınıp tek başıma çiftliklere ve küçük köylere saldırma-ya başladım ve yolculuğum için biraz para denkleştirmeye ça-lışım.” O anda çaputunun göğüslüğünü yırtarak açtı ve adamların önüne iki bin altını döküverdi. “İşte!” dedi, “bu ba-ğışımı, daha doğrusu çeyizimi sizin birliğinize sunmaktan gu-

non recusaris, offero, brevi temporis spatio lapideam istam domum vestram factururus auream.”

9 Nec mora nec cunctatio, sed calculis omnibus ducatum latrones unianimes ei deferunt, vestemque lautiusculam proferunt sumeret, abiecto centunculo divite. Sic reformatus, singulos exosculatus et in summo pulvinari locatus cena poculisque magnis inauguratur. Tunc sermonibus mutuis de virginis fuga deque mea vectura et utrique destinata monstruosa morte cognoscit; et ubi locorum esset illa percontatus deductusque, visa ea ut erat vinculis onusta, contorta et vituperanti nare discessit. Et: “Non sum quidem tam brutus vel certe temerarius” inquit “ut scitum vestrum inhibeam, sed malae conscientiae reatum intra me sustinebo, si quod bonum mihi videtur dissimulavero. Sed prius fiduciam vestri causa sollicito mihi tribuite, cum praesertim vobis, si sententia haec mea displicuerit, liceat rursus ad asinum redire. Nam ego arbitror latrones, quique eorum recte sapiunt, nihil anteferre lucro suo debere ac ne ipsam quidem saepe et ultis damnosam ultionem. Ergo igitur si perdideritis in asino virginem, nihil amplius quam sine ullo compendio indignationem vestram exercueritis. Quin ego censeo deducendam eam ad quampiam civitatem ibique venundandam. Nec enim levi pretio distrahi poterit talis aetatula. Nam et ipse quosdam lenones pridem cognitos habeo, quorum

rur duyuyorum. Ayrıca kendimi de sizlere güvenilir bir komutan olarak sunuyorum ve beni reddetmezseniz çok kısa sürede bu taş evinizi altın sarayınız haline getireceğim.”

9 Soyguncular bir an bile gecikmeden ve duraksamadan oybirliğiyle karar alıp adamı kendilerine lider olarak atadılar ve yaması zengin çaputunu çıkardıktan sonra giymesi için ona gösterişli bir giysi getirdiler. Adam böylece kılığını düzelttikten sonra tutup teker teker hepsini öptü ve masanın başındaki yerini aldı; lezzetli bir yemek ve zengin bir içki sofrasıyla da ilk kez resmi olarak ağırlandı. Karşılıklı olarak sohbeti koyulaştırdıktan sonra genç kızın kaçma girişimini ve benim kızın kaçmasındaki taşıyıcı rolümü, ardından da ikimiz için tasarlanan tuhaf ölüm biçimimizi öğrendi. Kızın nerede olduğunu ısrarla sordu. Kızın yanına götürölüp zincirlere vurulduğu gösterilince iğrenerek burnunu kıvırdı ve geri geldi. “Ben,” dedi, “sizin kararınıza yasak getirecek kadar budala, en azından düşüncesiz biri değilim. Ama bundan memnun olduğumu söyleyip iki yüzlü davranırsam kötü niyetli olacağımdan, kendimi suçlu hissedip için için üzüntü çekeceğim. İlk, sizin güvenliğiniz için kaygı duyduğuma inanın; özellikle benim önerimi kayda değer bulmazsınız tekrar eşekle ilgili planınızı uygulayabileceğinizi de bilin. Çünkü ben soyguncuların, en azından doğru dürüst düşünenlerinin, kendi çıkarlarının önüne hiçbir şey koymamalarının gerekli olduğuna inanırım, hatta öç alma duygusunu bile; çünkü çoğu zaman bu duygu öç alana geri tepir. Bu yüzden genç kızı eşeğin karnında öldürürseniz ona karşı olan hıncınızı almış olursunuz sadece, başka bir kazanç elde edemezsiniz. Benim önerim şudur: Kızı satmak için bir kasabaya götürün. Böyle çıtır yaşta bir kız hiç de yabana atıla-

poterit unus magnis equidem talentis, ut arbitror, puellam istam praestinare condigne natalibus suis, in fornicem processuram nec in similem fugam discursuram, non nihil etiam, cum lupanari servierit, vindictae vobis depensuram. Hanc ex animo quidem meo sententiam conducibilem protuli; sed vos vestrorum estis consiliorum rerumque domini.”

10 Sic ille latronum fisci advocatus nostram causam pertulerat, virginis et asini sospitator egregius. Sed in diutina deliberatione ceteri cruciantes mora consilii mea praecordia, immo miserum spiritum, elidentes tandem novicii latronis accendunt sententiae, et protinus vinculis exsolvunt virginem. Quae quidem simul viderat illum iuvenem fornicisque et lenonis audierat mentionem, coepit risu laetissimo gestire, ut mihi merito subiret vituperatio totius sexus, cum viderem puellam, proci iuvenis amore nuptiarumque castarum desiderio simulato, lupanaris spurci sordidique subito delectari nomine. Et tunc quidem totarum mulierum secta moresque de asini pendebant iudicio.

Sed ille iuvenis sermone repetito, “Quin igitur” inquit “supplicatum Marti Comiti pergimus, et puellam simul vendituri et socios indagaturi? Sed, ut video, nullum uspiam pecus sacrificatui ac ne vinum quidem potatui affatim vel sufficiens habemus. Decem mihi itaque legate comites, quis contentus proximum castellum

cak bir paraya satılmaz. Bizzat benim tanıdığım birkaç eski kadın tüccarı arkadaşım var. Onlardan birinin şu sizin kızı, soyunu sopunu göz önünde bulundurarak iyi bir paraya satın alacağından eminim. Bir geneleve sokarlar, bir daha da eskisi gibi kaçmaya kalkışamaz. Dahası onun bir geneleve köle olmasıyla sizin de öcünüz alınmış olur. Bu kazançlı çıkacağınız öneriyi tüm samimiyetimle size sunuyorum; ama sonuçta tabii ki kararınızın ve mülkünüzün efendileri yine sizsiniz.”

10 Böylece soyguncuların kasasının avukatlığını yaparak, aslında genç kızın ve eşeğin hamisi olarak bizim avukatlığımızı yapmış oldu. Ama diğerleri bu konuyu uzun süre tartıştı; karar almada gecikmeleri yüreğimi sıkıntıya boğdu; gerçekten nefesim daraldı. En sonunda bu yeni soyguncunun önerisini kabul edip hemen kızın zincirlerini açtılar. Kız genç adamı görür görmez ve “genelev” ile “kadın tüccarı” gibi şeylerden bahsedildiğini işitir işitmez sevinçten uçtu ve yüzü neşeli gülcüklerle aydınlandı. Genç kurtarıcısına âşıkmiş gibi rol yapan ve kendini namuslu bir evlilik özlemi çekiyormuş gibi gösteren kızın, iğrenç ve aşağılık genelev adını duyar duymaz böylesine keyiflendiğini görünce doğal olarak bütün kadın cinsine lanet okuyarak tepkimi gösterdim. O anda bütün kadın cinsiyeti ve ahlaki bir eşeğin yargısına kaldı.

Sonra genç adam yeniden söz aldı: “İyi o zaman,” dedi, “Yoldaş Mars’a neden bir adak sunup şu kızı satmak ve yeni silah arkadaşları bulmak için yola koyulmuyoruz? Ama gördüğüm kadarıyla hiçbir yerde kurban edilecek ne bir hayvan var ne de içilecek yeterince şarap. Bana on adam verin o zaman. En yakındaki köye saldırmam ve size Salii rahiplerine²²⁸

petam, inde vobis epulas saliares comparaturus.”

Sic eo profecto ceteri copiosum instruunt ignem aramque caespite virenti Marti deo faciunt.

11 Nec multo post adveniunt illi vinarios utres ferentes et gregatim pecua comminantes. Unde praelectum grandem hircum annosum et horricomem Marti Secutori Comitique victimant. Et ilico prandium fabricatur opipare. Tunc hospes ille “Non modo” inquit “expeditionum praedarumque, verum etiam voluptatumstrarum ducem me strenuum sentire debetis.” Et aggressus insigni facilitate naviter cuncta praeministrat. Verrit, sternit, coquit, tucceta concinnat, apponit scitule, sed praecipue poculis crebris grandibusque singulos ingurgitat. Interdum tamen, simulatione promendi quae poscebat usus, ad puellam commeabat assidue, partesque surreptas clanculo et praegustatas a se potiones offerebat hilaris. At illa sumebat appetenter et nunnunquam basiare volenti promptis saviolis allubescebat. Quae res oppido mihi displicebat.

“Hem oblita es nuptiarum tuique mutui cupitoris, puella virgo, et illi nescio cui recenti marito, quem tibi parentes iunxerunt, hunc advenam cruentumque percussorem praeponis? Nec te conscientia stimulat, sed affectione calcata inter lanceas et gladios istos scortari

yaraşır bir şölen hazırlamam için bu kadarı yetecek.”

Sonra oradan ayrıldı. Kalanlar büyük bir ateş yaktılar ve Tanrı Mars'a yemyeşil çimenden bir sunak diktiler.

11. Az sonra adamlar,²²⁹ ellerinde şarap tulumları, önlerine koyun ve keçilerden oluşan bir sürüyü katmış olarak geri geldiler. Bu sürünün içinden, iri ve saçlı sakalı birbirine girmiş yaşlı bir tekeyi seçtiler; İz Sürücü ve Yoldaş Mars'a²³⁰ kurban olarak sundular. Hemen tantanalı bir akşam yemeği hazırlamak için işe koyuldular. Ev sahipleri²³¹ onlara şöyle dedi: “Beni sadece askeri seferlerinizin ve baskınlarınızın değil, aynı zamanda eğlencelerinizin de dinamik bir lideri olarak görmelisiniz.” Sıradışı bir yetenekle işine dört elle sarıldı ve her tür gereksinimlerini canla başla halletmeye koyuldu. Yerleri süpürdü, sofrayı kurdu, yemeği pişirdi; sucuklar hazırladı; büyük bir beceriyle yiyecekleri sundu. Her şeyden öte, her birini tek tek koskoca bardaklar dolusu içkiye boğdu, sık sık ve bol bol. Ara sıra arkadaşlarının istediklerini getiriyormuş gibi yapıp sürekli kıza gidip geliyordu. Gizlice aşırıldığı yiyecekleri ona hafif bir tebessümle ısırtıyor, kendisinin tattığı kadehlerden yudumlatıyordu. Kız da iştahla yiyip içiyordu; delikanlı zaman zaman onu öpmek istediğinde de hemen tatlı öpücüklerle ona karşılık veriyordu. Ben bu davranışı hiç onaylamamıştım.

“Ne! Evliliğini ve tutkunu paylaştığın genç adamı unuttun mu, genç bayan? Bu yabancıyı, bu kanlı eşkiyayı genç kocana, kimse kim, hani şu ananın babanın evlenmenizi istediği adama nasıl tercih edersin? Yüreğin hiç mi sızlamıyor? Sevgini ayaklar altına alarak bu mızraklar, bu kılıçlar arasında bir aşif-

tibi libet? Non rursum recurre ad asinum et rursum exitium mihi parabis? Re vera ludis de alieno corio.”

12 Dum ista sycophanta ego mecum maxima cum indignatione disputo, de verbis eorum quibusdam dubiis, sed non obscuris prudenti asino, cognosco non Haemum illum praedonem famosum, sed Tlepoletum sponsum puellae ipsius, nam procedente sermone paulo iam clarius contempta mea praesentia quasi vere mortui, “Bono animo es,” inquit “Charite dulcissima; nam totos istos hostes tuos statim captivos habebis.” Et instantia validiore vinum iam inmixtum, sed modico tepefactum vapore, sauciis illis et crapula vinolentiaque madidis ipse abstemius non cessat impingere. Et hercules suspicionem mihi fecit, quasi soporiferum quoddam venenum cantharis immisceret illis. Cuncti denique, sed prorsus omnes vino sepulti iacebant, omnes pariter mortui. Tunc nullo negotio artissimis vinculis impeditis ac pro arbitrio suo constrictis illis, imposita dorso meo puella, dirigit gressum ad suam patriam.

13 Quam simul accessimus, tota civitas ad votivum conspectum effunditur. Procurrunt parentes, affines, clientes, alumni, famuli laeti faciem, gaudio delibuti. Pompam cerneret omnis sexus et omnis aetatis novumque et hercules memorandum spectamen, virginem asino triumphantem. Denique ipse etiam

teyi oynamak hoşuna mı gidiyor? Diğer soyguncular bir şekilde anlarsa ne olacak? Yeniden eşeğe geri dönmeyesin ve yeniden benim ölümüne sebep olmayasın sakın! Doğrusu, başkasının postuyla oyun oynuyorsun?”

12 Büyük bir öfke içinde, kendi kendime böyle iftira dolu bir konuşma yaparken, belli belirsiz olsa da, ikisinin kaçamak bakışlarından zeki bir eşeğin asla kaçırmayacağı bazı şeyler çıkardım: Açıkçası bu adam şu ünlü soyguncu Haemus değil de, bu kızın evlendiği Tlepolemus'tu. Konuşmaları sırasında adamın sesi azıcık yükseldi; sanki ben tamamen ölüymüşüm ve orada hiç yokmuşum gibi şöyle diyordu: “Yüreğini serin tut, baldan tatlı Charite'm. Çünkü şu bütün düşmanlarını çok geçmeden senin esirin yapacaksın.” Ardından daha büyük bir inatla adamların ağzına şarabı dayadı; üstelik bu sefer hiç su katılmamış, sıcaktan mayışmış şarabı. Soyguncular kafayı buldu ve sarhoşluktan mest olup uyuşup kaldılar; kendisi ise bir yudum bile içmemişti. Hercules adına, ben bile bu adamın soyguncuların şarap kupalarına uyku ilacı karıştırdığından şüphelenmiştim. En sonunda hepsi, ama kesinlikle hepsi, şaraba gömülüp yerlere serildi; hepsi birer ölüyü andırıyordu. Adam hiç zorlanmadan onları sağlam zincirlere vurdu ve keyfince sıkı sıkı bağladıktan sonra kızı sırtına attığı gibi kendi yurdunun yolunu tuttu.

13 Oraya varır varmaz tüm kasaba dualarında sayıkladığı bu manzarayı görmek için akın akın gelip toplandı. Anne ve babalar, akrabalar, hizmetkârlar, vesayet altındaki çocuklar, köleler onları karşılamaya geldiler; mutlu yüzleri neşe saçıyordu. Kadını erkeği, yaşlısı genci, her cinsiyetten insanı ve Hercules adına, o hiç yaşanmadık ve hiç unutulmayacak man-

hilarior pro virili parte, ne praesenti negotio ut alienus discreparem, porrectis auribus proflatisque naribus rudivi fortiter, immo tonanti clamore personui. Et illam thalamo receptam commode parentes sui fovebant, me vero cum ingenti iumentorum civiumque multitudine confestim retro Tlepolemus agebat non invitum. Nam et alias curiosus et tunc latronum captivitatis spectator optabam fieri. Quos fidem colligatos adhuc vino magis quam vinculis deprehendimus. Totis ergo prolatis erutisque rebus et nobis auro argentoque et ceteris onustis ipsos partim constrictos uti fuerant, provolutosque in proximas rupinas praecipites dedere, alios vero suis sibi gladiis obtruncatos reliquere.

Tali vindicta laeti et gaudentes civitatem revenimus. Et illas quidem divitas publicae custodelae commisere, Tlepolemo puellam repetitam lege tradidere.

14 Exin me suum sospitatorem nuncupatum matrona prolixè curitabat, ipsoque nuptiarum die praeseptum meum hordeo passim repleri iubet faenumque camelo Bactrinae sufficiens apponi. Sed quas ego condignas Photidi diras devotiones imprecer, quae me formavit non canem, sed asinum, quippe cum viderem largissimae cenae reliquiis rapinisque canes omnes inescatos atque distentos.

zarayı görmeliydin! Bir eşek üstünde, zafer kazanmış bir baki-re! Sonuçta ben bile bir insan kadar sevinçliydim ve o anki kutlamalara yabancı biri gibi dışlanmayı hiç istemediğimden, şöyle bir kulaklarımı uzattım, burun deliklerimi genişlettim ve şevkle anırdım; sahiden de gök gürlemesini andıran bir bağırtıyla inledim. Ana babası kızı odasına götürdüler ve rahat ettirmek için üzerine titrediler. Tlepolemus ise sırtıma atlayıp koskoca bir katır sürüsüyle ve köy halkıyla birlikte gerisin geri döndü;²³² ben de hiç gitmemelik etmedim. Çünkü doğal merakım dışında, o anda eşkıyaların yakalanmasına da seyirci olmayı istiyordum. Adamları hâlâ sımsıkı bağliken bulduk tabii, zincirlerden çok içtikleri şaraptan dolayı. Bu yüzden halk toprağı kazıp bütün ganimeti ortaya çıkardı ve altın gümüş ne varsa sırtımıza yüklediler. Hâlâ zincirlerle bağli olan soygunculardan bazılarını uçurumun kenarına kadar yuvarlayıp oradan aşağı attılar; bazılarının ise kılıçlarıyla boğazlarını kesip oracıkta öylece bıraktılar.

Öcümüzü bu şekilde almaktan mutlu, sevinç içinde kasabaya döndük. Ganimetler kamunun himayesine teslim edildi. Tlepolemus ise geri aldığı genç kızla resmi anlamda evlendi.

14 O andan itibaren, beni kurtarıcısı olarak adlandıran bu bayan bana aşırı bir ilgi gösterdi. Düğün töreninin olduğu gün, benim yemliğimin ağzına kadar, çift hörgüçlü Asya deve-sine bile yetecek kadar, arpa ve samanla doldurulmasını buyurdu. Gelgelelim şimdi şu köpeklerin o görkemli düğünden kalan kırıntıları çalıp olduğu gibi gövdeye indirdiklerini ve patlayıncaya kadar şiştiklerini görürüm de, nasıl haklı olarak Photis'e beni köpek yerine eşeğe dönüştürdü diye 3lümcul beddualar etmem ki!

Post noctem et rudimenta Veneris recens nupta gratias summas apud suos parentes ac maritum mihi meminisse non destitit, quoad summos illi promitterent honores habituri mihi. Convocatis denique gravioribus amicis consilium datur, quo potissimum pacto digne remunerarer. Placuerat uni domi me conclusum et otiosum hordeo lecto fabaque et vicia saginari. Sed optinuit alius, qui meae libertati prospexerat, suadens ut rurestribus potius campis in greges equinos lasciviens discurrerem daturus dominis equarum inscensu generoso multas alumnas.

15 Ergo igitur evocato statim armentario equisone magna cum praefatione deducendus assignor. Et sane gaudens laetusque praecurrebam sarcinis et ceteris oneribus iam nunc renuntiaturus nanctaque libertate veris initio pratis herbantibus rosas utique reperturus aliquas. Subibat me tamen illa etiam sequens cogitatio, quod tantis actis gratiis honoribusque plurimis asino meo tribuitis humana facie recepta multo tanta pluribus beneficiis honestarer.

Sed ubi me procul a civitate gregarius ille perduxerat, nullae deliciae ac ne ulla quidem libertas excipit. Nam protinus uxor eius, avara equidem nequissimaque illa mulier, molae machinariae subiugum me dedit frondosoque baculo subinde castigans, panem sibi

Bu eşsiz geceden ve aşkın yoluna ilk kabul edilişinden sonra yeni gelin, ana babasının ve kocasının önünde sürekli bana karşı olan minnetini anlattı durdu, ta ki onlar bana mümkün olan en yüksek saygıyı göstereceklerine söz verene kadar. Daha sonra benim en iyi şekilde nasıl ödüllendirilebileceğimi belirlemek için en saygıdeğer arkadaşlarından oluşan bir kurul topladılar. İçlerinden birisi, benim kaliteli arpa, bakla ve burçak yemekten başka hiçbir şey yapmayacağım bir ağıla konmamı önerdi. Ama benim özgürlüğümü savunan bir başkası tartışmanın galibi oldu. Bu adam diğerlerine benim at sürüleri arasında serbest bırakılıp kırsal arazilerde keyfimce koşmamı ve atların sahiplerine yüksek soylar vermedeki üstün hizmetimle, birbirinin süt kardeşi olan bir sürü kısrak sunmamı önerdi.

15 Bu yüzden seyisbaşını çağırdılar ve uzun süren bir tavsiye konuşmasından sonra, götürmesi için beni ona teslim ettiler. Onun bir adım önünde tırıs tırıs gitmekten, gerçekten mutlu ve keyifliydim. Üstümdeki çuvalların, yüklerin hepsinden kurtulmak üzereydim; özgürlüğümü kazanmışım ve bahar başında çimenler gürleştğinde, mutlaka bazı güller bulabilirdim. Aklıma bir başka düşünce de gelmişti: Bir eşek olarak bana bu kadar minnettarlık, bu kadar büyük ayrıcalıklar gösterilirse, insan görüntüsüne yeniden kavuştuğumda çok daha yüce lütuflarla onurlandırılabilirdim.

Ama seyis beni kasabanın uzağındaki evine sürdüğünde, orada ne bir keyif unsuru bulabildim ne de bir özgürlük. Adamın açgözlü ve son derece aşağılık bir kadın olan karısı beni hemen değirmen taşına boyunduruğa vuruverdi; zaman zaman da yapraklı sivri bir dal parçasıyla vura vura kendisi

suisque de meo parabat corio. Nec tantum sui cibi gratia me fatigare contenta, vicinorum etiam frumenta mercennariis discursibus meis conterebar. Nec mihi misero statuta saltem cibaria pro tantis praestabantur laboribus. Namque hordeum meum frictum et sub eadem mola meis quassatum ambagibus colonis proximis venditabat, mihi vero per diem laboriosae machinae attento sub ipsa vespera furfures apponebat incretos ac sordidos multoque lapide salebrosos.

16 Talibus aerumnis edomitum novis Fortuna saeva tradidit cruciatibus, scilicet ut, quod aiunt, domi forisque fortibus factis adoriae plenae gloriarer. Equinis armentis namque me congregem pastor egregius mandati dominici serus auscultator aliquando permisit. At ego tandem liber asinus, laetus et tripudians graduque molli gestiens, equas opportunissimas iam mihi concubinas futuras deligebam. Sed haec etiam spes hilarior in capitale processit exitium. Mares enim ob amissuram veterem pasti satianter ac diu saginati, terribiles alioquin et utique quovis asino fortiores, de me metuentes sibi et adulterio degeneri praecavescentes, nec hospitalis Iovis servato foedere, rivalem summo furentes persequuntur odio. Hic elatis in altum vastis pectoribus arduus capite et sublimis vertice primoribus in me pugillatur unguis; ille terga pulposis torulis obesa

ailesine ekmek yaparak sırtımdan geçinmeye başladı. Sadece kendisine yiyecek sağlayacağım diye, bitip tükenmiş olmamdan hiç tatmin olmamış olacak ki şu dolap beygiri gibi dönüp duran beni, bir de komşularının buğdayını öğütmem için kiraya verdi. Üstelik bunca emek harcamama karşın bu zavallıya ayrılan tayını bile çok gördü. Benim arpamı komşu çiftçilere satıyordu; şu kırıp da adım adım döndürdüğüm o taşın altında öğüttüğüm arpamı; oysa ben, akşam karanlığına kadar bekliyor ve bütün gün şu yorucu alete mahkûm edildiğim halde önüme biraz kepek döküyordu; kalburdan geçirilmemiş, kirli ve içi dışı çakıl dolu bir kepek.

16 Bu zorluklar karşısında zaten iyice belaya batmıştım, ama zalim Kader başıma yeni işkenceler çıkardı; hiç kuşkusuz hani derler ya, "hem kendi vatanımda hem yaban ellerde yapılan cesurca işlerden kazanılan yüce şöhretten" gurur duymam için. Çünkü biraz geç de olsa, o alicenap sığırtmaç, efendisinin buyruğuna kulak verip, benim at sürûleriyle birlikte otlamama izin vermişti. İşte artık sonunda özgür bir eşektim, sevinç içinde kibar adımlarla hoplaya zıplaya, bana en iyi kapatma olacak kısırakları gözüme kestirmeye başladım. Ama bu sevinçli umudum bile ölümcül bir yıkımla sonlandı: Uzun bir damızlık süresi geçirdiklerinden, iyice beslenmiş ve yağ bağlamış aygırlar, epey ürkütücü ve kesinlikle bir eşeğe göre çok güçlü olduklarından, benimle ilgili kuruntuya kapıldılar ve yasaklanmış bir ilişkinin neden olacağı ırk karışımına karşı önlemlerini alıp Konuksever Iuppiter'in yasasını çiğnediler ve kudurup sonsuz bir öfkeyle rakiplerine saldırdılar. Biri heybetli göğsünü, kabartıp başını dikleştirip tepesini yukarılara kaldırıp ön ayaklarıyla bana şöyle bir geçirdi. Diğeri etli ade-

convertens postremis velitatur calcibus, alius hinnitu maligno comminatus remulsis auribus dentiumque candentium renudatis asceis totum me commorsicat. Sic apud historiam de rege Thracio legeram, qui miseros hospites ferinis equis suis lacerandos devorandosque porrigebat. Adeo ille praepotens tyrannus sic parcus hordei fuit, ut edacium iumentorum famem corporum humanorum largitione sedaret.

17 At eundem modum distractus et ipse variis equorum incursibus rursus molares illos circuitus requirebam. Verum Fortuna meis cruciatibus insatiabilis aliam mihi denuo pestem instruxit. Delegor enim ligno monte devehundo, perque mihi praefectus imponitur, omnibus ille quidem puer deterrimus. Nec me montis excelsi tantum arduum fatigabat iugum, nec saxeas tantum sudes incursando contribam ungulas, verum fustium quoque crebris ictibus proclive dedolabar, ut usque plagarum mihi medullaris insideret dolor. Coxaeque dexteræ semper ictus incutiens et unum feriendo locum dissipato corio et ulceris latissimi facto foramine, immo fovea vel etiam fenestra, nullus tamen desinebat identidem vulnus sanguine delibutum obtundere. Lignorum vero tanto me premebat pondere ut fascium molem elephanto non asino paratam putares. Ille vero etiam quotiens in alterum latus praeponderans declinarat sarcina, cum deberet potius gravantis ruinae fustes demere et levata paulisper

leli iri kıcını çevirip arka ayaklarıyla başladı dalaşmaya. Bir üçüncüsü düşmanca bir kişnemeyle beni tehdit etti ve kulaklarını arkaya yatırıp parıl parıl parlayan dişlerinin balta gibi keskin uçlarını gösterdi ve var gücüyle beni bir ısırdı. Tarih-te, Trakyalı bir kralla ilgili böyle bir öykü okumuştum; hani şu zavallı konuklarını vahşi atlarına uzatıp parçalatan ve yut-turan kralın öyküsünü.²³³ Evet, o güçlü tiran arpa konusunda öyle cimriydi ki, obur hayvanlarının açlığını insan bedenleri-ni erzak yaparak gideriyordu, cömertçe.

17 Aynı şekilde ben de, şu aygırların değişik saldırılarıyla yara bere içinde kalınca geri dönüp değirmen taşını döndür-meyi öyle istedim ki! Ama bana çektiirdiği eziyetlerle asla tat-min olmayan Kader beni bir kez daha başka bir belaya bulaş-tırdı. Odunları dağdan aşağıya indirme görevine atandım; tü-rünün en sinir çocuğunu da benim yöneticim kıldı. Yüksek dağların sarp yamaçlarına çıkmaktan bitap düştüğüm ve çiftelerimi sivri kayalara çarpmaktan aşındırdığım yetmiyormuş gibi, bir de ince dal sopalarla dövüle dövüle öylesine paçavra-ya döndüm ki, bu vuruşların acısı ta iliklerime kadar işledi. Hep sağ böğrümde darbe indirmesi, hep aynı yere çalışması de-rimi yırttı ve delik gibi kocaman bir yara –daha çok bir çukur, hatta bir pencere diyelim– açıldı. Hiç durmaksızın akan kan-dan sıırıslıklam olmuş bu yaraya da vurmadı mı! Sırtıma da ağırlığınca odunları yığdı, sanırsın bu kütük yığını bir eşeğe değil de bir file yüklemek üzere topladı. Dahası ne zaman yükler ağırlığını tek bir yana verip kaysa, ağır gelip çöken ta-raftaki dalları alacağına ve böylece baskıyı azaltıp biraz nefes almamı sağlayacağına ya da en azından onları öbür yana geçi-

pressura sanare me, vel certe in alterum latus praeponderas declinarat sarcina, cum deberet potius gravantis ruinae fustes demere et levata paulisper pressura sanare me, vel certe in alterum latus translatis peraequare, contra lapidibus additis insuper sic iniquitati ponderis medebatur. [18] Nec tamen post tantas meas clades immodico sarcinae pondere contentus, cum fluvium transcenderemus, qui forte praeter viam defluebat, peronibus suis ab aquae madore consulens ipse quoque insuper lumbos meos insiliens residebat, exiguum scilicet et illud tantae molis superpondium. Ac si quo casu limo caenoso ripae supercilia lubricante oneris impatientia prolapsus deruissem, cum deberet egregius agaso manum porrigere, capistro suspendere, cauda sublevare, certe partem tanti oneris, quoad resurgerem saltem, detrahare, nullum quidem defesso mihi ferebat auxilium; sed occipiens a capite, immo vero et ipsis auribus, totum me complicabat fusti grandissimo, donec fomenti fice ipsae me plagae suscitarent.

Idem mihi talem etiam excogitavit perniciem: spinas acerrimas et punctu venerato viriosas in fascem tortili nodo constrictas caudae meae pensilem deligavit cruciatum, ut incessu meo commotae incitataeque funestis aculeis infeste me convulnerarent. [19] Ergo igitur ancipiti malo laborabam. Nam cum me cursu proripueram fugiens acerbissimos incursus, vehementiore nisu spinarum feriebar. Si dolori parcens paululum

rip ağırlığı eşitleyeceğine, tepesine taşlar yığıyor ve ağırlıktaki dengesizliği bu şekilde ayarlamaya çalışıyordu. [18] Hatta yaşadığım bunca eziyetten sonra bile hâlâ beni aşırı yüklemeye doymuyordu; yolun yanından aşağıya akan nehri geçerken, botlarının suda ıslanmamasına özen gösterip sağırlarıma atladı ve bir güzel yerleşti; gerçi yüklerim o kadar ağırdı ki, hafif bir ek olarak gelmişti bana. Yapış yapış çamur yüzünden kayganlaşan nehrin kenarında yükün ağırlığına dayanamayıp bir kayıp düşsem, şu eşi benzeri olmayan seyisim, bana bir el atıp yularımdan yukarı çekip kuyruğumdan kaldıracığına ya da kendi kendime yeniden doğruluncaya kadar şu ağır yükün en azından birazını azaltacağına, yorgunluğuma hiçbir çare bulmamayı tercih ederdi. Tersine başımdan başlayıp ya da daha çok kulaklarımdan, her yanıma koskoca bir sopayla pat pat vururdu; ta ki bu vuruşlar hardal lapası gibi iş görüp beni ayağa dikinceye kadar.

O çocuk benim için şöyle bir işkence bile düşünmüştü: Çok keskin, zehirli iğneleriyle bayağı can yakan dikenli çalılar aldı; birbirine bağlayıp bir demet yaptı ve kuyruğuma bağlayıp sallanan bir işkence aleti haline getirdi; öyle ki, ben yürümeye başlayınca sallanıp çarpsın ve öldürücü uçlarıyla beni vahşice yaralasın. [19] Demek ki, çekeceğim işkence ikiye katlanmıştı. Çünkü oğlanın acımasız dayaklarından kaçmak için öne hamle yapıp koştuğumda dikenlerin çarpmasıyla çok daha acıtıcı bir dayak yiyordum. Öte yandan acımı azaltmak için biraz yavaşlasam, oğlanın vuruşlarıyla var gücümle koşmak zorunda kalıyordum. Bu canı oğlanın zihninde beni şu ya da

restitissem, plagis compellebar ad cursum. Nec quicquam videbatur aliud excogitare puer ille nequissimus quam ut me quoquo modo perditum iret, idque iurans etiam nonnumquam comminabatur.

Et plane fuit quod eius detestabilem malitiam ad peiores conatus stimularet. Nam quadam die nimia eius insolentia expugnata patientia mea, calces in eum validas extuleram. Denique tale facinus in me comminiscitur. Stuppae sarcina me satis onustum probeque funiculis constrictum producit in viam deque proxima villula spirantem carbunculum furatus oneris in ipso meditullio reponit. Iamque fomento tenui calescens et enutritus ignis surgebat in flammam et totum me funestus ardor invaserat, nec ullum pestis extremae suffugium, nec salutis aliquod apparet solacium, et ustrina talis moras non sustinet et meliora consilia praevertitur. [20] Sed in rebus scaevis affulsit Fortunae nutus hilarior, nescio an futuris periculis me reservans, certe praesente statutaque morte liberans. Nam forte pluviae pridianae recens conceptaculum aquae lutulentae proximum conspicatus ibi memet improvido saltu totum abicio flammaque prorsus exstincta tandem et pondere levatus et exitio liberatus evado. Sed ille deterrimus ac temerarius puer hoc quoque suum nequissimum factum in me retorsit, gregariisque omnibus affirmavit me sponte vicinorum foculos transeuntem, titubanti gradu prolapsam, ignem ultroneum accersisse mihi; et

bu şekilde öldürmekten başka bir düşünce yok gibiydi; hatta zaman zaman tam da bunu yapmaya yemin edip beni tehdit ediyordu.

Onun bu nefretlik kötülüğünü çok daha zalim tasarılarla götürecek bir şey oldu. Bir gün benim sabrım onun sınır tanımaz küstahlığına yenik düşünce çiftelerimi var güçleriyle ona savurdum. Bunun sonucunda bana şöyle bir zulüm tasarladı: Koskoca bir çalı çırpı tomarını sırtıma yükledi; iplerle sıkıca bağlayıp beni yola çıkardı. Sonra en yakındaki çiftlikten kor halinde bir kömür parçası aldı ve yükümün orta yerine yerleştirdi. Ateş ısındı ısındı, küçük çalı çırpılarla beslendi beslendi ve en sonunda alevler halinde yükseliverdi. Artık her yanıma ölümcül bir sıcaklık sarmıştı. Bu son felaketten hiçbir kaçış şekli göremiyordum, hiçbir kurtuluş çaresi de. Böyle korkunç bir yangının gecikmeye tahammülü yoktu; enine boyuna düşünecek bir zaman vermiyordu. [20] Ama bu tüyler ürpertici durumda Kader bütün sevimliliğiyle başını salladı.²³⁴ Belki sadece beni gelecek tehlikelere karşı koruyordu; ama en azından şu anki ölüm hükmümden beni kurtarmıştı: Şans eseri, çünkü yağmurun oluşturduğu çamurlu bir su birikintisinin yanında durduğumu fark ettim. Bir an bile düşünmeden bir hamlede içine atladım. Ateş tamamen sönünce, nihayet yüklerim hafiflemiş ve ölümden kurtulmuş olarak dışarı çıktım. Ama bu ahlaksız ve edepsiz çocuk, kendisine ait bu aşağılık suçu bile bana yükledi; bütün sıgırtmaçları, benim bile bile komşuların ocağında dolandığıma, sendeleyip kaydığıma ve ateşi kasıtlı olarak kafama geçirdiğime inandırdı; bir de sırtarak şunu ekledi: “Daha ne kadar süre boşu boşuna bu kun-

arridens addidit, "Quo usque ergo frustra pascemus inigninum istum?"

Nec multis interiectis diebus longe peioribus medolis petivit. Ligno enim quod gerebam in proximam casulam vendito, vacuum me ducens, iam se nequitiae meae proclamans imparem miserrimumque istud magisterium renuens, querelas huius modi concinnat:

21 Videtis istum pigrum tardissimusque et nimis asinum? Me praeter cetera flagitia nunc novis periculis etiam angit. Ut quemque enim viatorem prospexerit, sive illa scitula mulier seu virgo nubilis seu tener puellus est ilico disturbato gestamine, nonnumquam etiam ipsis stramentis abiectis furens incurrit et homines amator talis appetit et humi prostratis illis inhians illicitas atque incognitas temptat libidines, et ferinas voluptates, aversaque Venere invitat ad nuptias. Nam imaginem etiam savii mentiendo ore improbo compulsat ac morsicat. Quae res nobis non mediocris lites atque iurgia, immo forsitan et crimina pariet. Nunc etiam visa quadam honesta iuvene, ligno quod devehebat abiecto dispersoque, in eam furiosos direxit impetus. Et festivus hic amasio humo sordida prostratam mulierem ibidem omnium gestiebat inscendere. Quod nisi ploratu questuque femineo conclamatum viatorum praesidium accurrisset ac de mediis ungulis ipsius esset erepta liberataque, misera illa compavita atque dirupta ipsa quidem cruciabilem cladem sustinuisset, nobis vero

dakçı eşeği²³⁵ besleyeceğiz?”

Birkaç gün geçmeden de bana çok daha kötü bir tuzak arayıp buldu: Taşıdığım odunları yanımdaki küçük çiftliğe sattı ve beni geriye sırtım boş getirdi. Benim bu işe yaramaz davranışlarımla artık daha fazla başa çıkamayacağını haykırdı ve bu adi ve sefil bakıcılık mesleğini bırakacağını söyleyip yana yakıla şu yalanı uydurdu:

21 “Şu tembel, son derece yavaş, her şeyiyle eşek olan yaratığı görüyorsunuz değil mi? Bütün tiksindirici davranışlarının yanı sıra artık yepyeni tehlikeler yaratıp başımı derde sokuyor. Ne zaman bir yolcu görse –ister kibar bir hanım olsun bu yolcu, ister evlenme çağına gelmiş bir genç kız, isterse sevimli bir oğlancık– hemen sırtındaki yükü deviriyor, ara sıra semerini bile atıp deli gibi ona koşuyor. Bu koca âşık bu eşek haliyle insanları arzuluyor; onları yere deviriyor, derin derin nefes alıyor ve yasal olmayan, hiç denenmemiş arzuları deniyor ve hayvansal tutkularını Venus’un kaşlarını çattığı²³⁶ bir ilişkiyle doyuruyor.²³⁷ Hatta onları şu iğrenç dudaklarıyla dürterek, ısıarak öpüyormuş gibi yapıyor. Bu davranışı bizim başımıza ciddi suçlamalar getirecek ve çekişmeler yaratacak – evet, hatta belki de cinayet suçlamaları. İşte, daha demin çekici bir genç kadın gördü, taşıdığı odunları atıp dağıttı ve çılgınca kadının üzerine saldırdı. O pis yere yatırdığı gibi kadını, şu bizim bu neşeli aşk çocuğumuz, herkesin önünde oracıkta ona biniyormuş gibi yaptı. Yolcular kadının yakarışlarını ve ağlayışını işitip koşarak yardımına gelmemiş ve bu eşeğin çiftleri arasından kapıp kurtarmamış olsalardı, zavallı kadıncağız eşeğin ayakları altında ezilecek ve parçalanacaktı; acıklı bir

poenale reliquisset exitium.”

22 Talibus mendaciis admiscendo sermones alios qui meum verecundum silentium vehementius premerent, animos pastorum in meam perniciem atrociter suscitavit. Denique unus ex illis “Quin igitur publicum istum maritum.” inquit “immo communem omnium adulterum illis suis monstruosis nuptiis condignam victimamus hostiam.” Et “Heus tu, puer,” ait “obtruncato protinus eo intestina quidem canibus nostris iacta, ceteram vero carnem omnem operariorum cenae reserva. Nam corium affirmatum cineris inspersu dominis referemus eiusque mortem de lupo facile mentiemur.”

Sublata cunctatione accusator ille meus noxius, ipse etiam pastoralis exsecutor sententiae, laetus et meis insultans malis, calcisque illius admonitus, quam inefficacem fuisse mehercules doleo, protinus gladium cotis attritu parabat.

23 Sed quidam de coetu illo rusticorum “Nefas” ait “tam bellum asinum sic enecare et propter luxuriam lasciviamque amatoriam crinatum opera servitioque tam necessario carere, cum alioquin exsectis genitalibus possit neque in venerem nullo modo surgere vosque omni metu periculi liberare, insuper etiam longe crassior atque corpulentior effici. Multos ego scio non modo asinos inertes, verum etiam ferocissimo equos nimio libidinis laborantes atque ob id truces vesanosque adhibita tali

sonu olacak, bize de ölüm cezası miras kalacaktı.”

22 Bu tür yalanlarına, benim mütevazı sessizliğimi fırsat bilip başka bahaneler de katarak sığırtmaçların bana olan öfkesini öldüresiye arttırdı. En sonunda içlerinden biri, “İyi o zaman,” dedi, “şu halka mal olmuş kocayı, daha doğrusu topluma mal olmuş bu zinacıyı niçin şu canavarca ilişkilerine karşı, hak ettiği biçimde kurban etmiyoruz?” Sonra, “Hey, sen delikanlı!” diye ekledi, “hemen şuracıkta kes onu ve bağırsaklarını bizim köpeklere at; kalan etlerini de bizim işçilerin yemeği olarak ayır. Butları nın üzerine küller serpererek sertleştiririz ve efendilerimize geri göndeririz; bu hayvanı bir kurdun öldürdüğü masalını uydururuz kolayca.”

Benim o muzır suçlayıcıım artık bir de sığırtmaçların kararının uygulayıcısı olarak neşe içinde başıma gelen kötülüklerle dalgasını geçti; ona attığım, ama bir işe yaramamış olmasına inanın ki çok üzüldüğüm çiftmeyi de anımsayarak, bir an bile gecikmeden hemen kılıcını bir bileği taşında keskinleştirmeye girişti.

23 Ama köylü takımından biri şöyle dedi: “Bunun gibi iyi bir eşeği böyle öldürmek yanlış olur; onu ahlaksızlıkla ve sapıklıkla suçlayarak kendimizi onun yaptığı işlerden ve hizmetlerinden mahrum etmek. Bunun yerine cinsel organlarını keserseniz bir daha hiçbir şekilde aşk yapmaya kalkışamaz ve siz de gelebilecek tehlikeleri düşünüp korkmaktan kurtulmuş olursunuz. Ayrıca böyle yaparsanız daha toplu ve daha iri cüseli olur. Birçok hayvan bilirim; yalnız tembel eşekler değil, en vahşi atlar bile aşırı cinsel dürtüden mustarip olur ve bu yüzden inatçılışıp vahşileşir. Ama kısırlaştırıldıktan sonra hemen

detestatione mansuetos ac mansues exinde factos et oneri ferundo non inhabiles et cetero ministerio patientes. Denique nisi vobis suadeo nolentibus, possum spatio modico interiecto, quo mercatum obire statui, petitis e domo ferramentis huic curare praeparatis, ad vos actutum redire trucemque amatorem istum atque insuavem dissitis femoribus emasculare et quovis vervece mitiorem efficere.”

24 Tali sententia mediis Orci manibus extractus sed extremae poenae reservatus, maerebam, et in novissima parte corporis totum me perituum deflebam. Inedia denique vel praecipiti ruina memet ipse quaerebam extinguere, moriturus quidem nihilo minus, sed moriturus integer. Dumque in ista necis meae decunctor electione, matutino me rursum puer ille peremptor meus contra montis suetum ducit vestigium. Iamque me de cuiusdam vastissimae ilicis ramo pendulo destinato, paululum viam supergressus ipse securi lignum, quod deveheret recidebat. Et ecce de proximo specu vastum attollens caput funesta proserpit ursa. Quam simul conspexi, pavidus et repentina facies conterritus totum corporis pondus in postremos poplites recello, arduaue cervice sublimiter elevata lorum quo tenebar rumpo, meque protinus pernici fugae committo. Perque prona non tantum pedibus, verum etiam toto proiecto corpore propere devolutus immitto me campis suppatentibus, ex summo studio fugiens immanem ursam ursaue peiorem illum puerum.

evcilleşir ve uysallaşırlar; her an yük taşımaya hazır hale gelirler ve ne hizmete koşarsanız koşun yılmadan yerine getirirler. Bu önerime karşı bir tutum içinde değilseniz, evden bu iş için hazırda bulunan aletleri alıp hemen buraya geri dönerim. Ama daha önce şu yandaki pazara gitmeye niyetlenmiştim; bu pazar işi benim çok az zamanımı alır. Ama sonra, şu sizin vahşi ve kavgacı aşk çocuğunun butlarını ayırıp hadım ederim ve iğdiş edilmiş herhangi bir koçtan daha yumuşak hale getiririm.”

24 Bu öneriyle, Orcus'un sımsıkı yakaladığım ellerinden kurtuldum, ama yine de o korkunç cezamı çekmem için bir kenara ayrıldım; gövdemin arka kısmını tamamen kaybedeceğim diye de kederler ve yaslar içindeydim. Sonra kendimi öldürmek için bir yol aradım; ya hiç bitmeyecek bir oruç ya da intihar atlayışı. Bir şekilde öleceksem, hiç olmazsa tek parça halinde ölürdüm. Ölüm şeklimi seçmekle meşgulken, katilim olan o oğlan beni yine sabah erkenden hep çıktığımız dağ yamacına götürdü. Sonra beni koca bir meşe ağacından sarkan bir dala bağladı; yamacın biraz yukarısına tırmandı ve aşağıya indirmek için baltasıyla odun kesmeye başladı. Birdenbire yakındaki bir mağaradan, ölüm saçan dişi bir ayı koca başını kaldırıp dışarı çıkmasın mı! Onu gördüğüm an, bu aniden başıma dikilen görüntü karşısında korkudan ödüm patladı. Gövdemin tüm ağırlığını arka bacaklarıma verdim, ensemini gerip yukarı havaya kaldırdım ve beni tutan halatı koparıp son hızla uzaklaştım. Sadece ayaklarımı değil, tüm gövdemi de öne fırlatarak, paldır küldür yuvarlana yuvarlana, var gücümle şu canavar ayıdan, hatta ayıdan da kötü olan şu çocuktan kaçarak kendimi aşağıdaki kırlara attım.

25 Tunc quidam viator solitarium vagumque me respiciens invadit, et properiter incensum baculo quod gerebat obverberans per obliquam ignaramque me dicebat viam. Nec invitus ego cursui me commodabam relinquens atrocissimam virilitatis lanienam. Ceterum plagis non magnopere commovebar, quippe consuetus ex forma concidi fustibus.

Sed illa Fortuna meis casibus pervicax tam opportunum latibulum miseria celeritate praeversa novas instruxit insidias. Pastores enim mei perditam sibi requirentes vacculam variasque regiones peragrantes occurrunt nobis fortuito, statimque me cognitum capistro prehensum attrahere gestiunt. Sed audacia valida resistens ille fidem hominum deumque testabatur: “Quid me raptatis violenter? Quid invaditis?” “Ain, te nos tractamus incivilter, qui nostrum asinum furatus abducis? Quin potius effaris ubi puerum eiusdem agasonem, necatum scilicet, occultaris?” Et illico detractus ad terram pugnisque pulsatus et calcibus contusus infit deierans nullum semet vidisse ductorem, sed plane continatum solutum et solitarium ob indicivae praemium occupasse, domino tamen suo restitutum. “Atque utinam ipse asinum”, inquit “quem numquam profecto vidissem, vocem quiret humanam dare meaeque testimonium innocentiae perhibere posset: profecto vos huius iniuriae pigeret.”

25 O sırada yoldan geçen biri yanımda kimse olmadığını ve serbestçe dolaştığımı görünce, beni yakaladığı gibi çabucak sırtıma atladı. Elinde taşıdığı sopayla vura vura, hiç geçmediğim yan yollardan götürdü. Erkekliğimin ölümcül katlinden kaçtığım için, onun gittiği yöne isteyerek uyduym ben de. Ayrıca sopalarla okkalı dayak yemeye alışkın olduğumdan vuruşlarından da çok fazla rahatsız olmuyordum.

Ama Kader inatla beni mahvetmeyi kafasına koymuştu. İnanılmaz bir hızla, iyi bir gizlenme yeri bulma umudumu hüsrana uğratıp yepyeni bir tuzak hazırladı. Peşimdeki sığırtmaçlar kaybolan bir düveyi arıyorlardı; farklı farklı yerlere bakınırlarken tesadüfen bizim önümüze çıktılar ve beni hemen tanıdılar. Yularımdan tutup sürüklemeye başladılar. Ama yeni sahibim cüretkârca var gücüyle direndi; insanların ve tanrıların sadakati adına yakararak, “Niçin beni zorla sürüyorsunuz? Niçin bana saldırıyorsunuz?” diye sordu. Bunun üzerine sığırtmaçlar şöyle dedi: “Ne? Biz sana kaba davranıyoruz öyle mi, sen bizim eşeğimizi çalmış götürürken? Bunu bırak da, sen en iyisi şu hayvanın bakıcısı olan oğlanı nerede saklıyorsun bize bir söyle! Herhalde onu öldürdün!” Sonra adamı doğruca aşağı çektiler, art arda yumruklar atıp tekmeleme tekmeleme yara bere içinde bıraktılar. Adam yeminler ederek itiraz etti; eşeğin sürücüsünü falan görmediğini, bu eşeği kendi kendine başıboş gezinirken bulduğunu ve onu bulan kişiye verilecek ödülü almak için yakaladığını, ama aslında niyetinin sahibine teslim etmek olduğunu söyledi: “Keşke bu eşeği hiç görmemiş olsaydım ya da keşke bu eşek insan gibi konuşsaydı ve benim masumiyetime tanıklık edebilseydi! O zaman siz de beni böyle itip kakışınız için gerçekten utanırdınız.”

Sic asseverans nihil quicquam promovebat. Nam collo constrictum reducunt eum pastores molesti contra montis illius silvosa nemora unde lignum puer solebat egerere. [26] Nec uspiam ruris reperitur ille, sed plane corpus eius membratim laceratum multisque dispersum locis conspicitur. Quam rem procul dubio sentiebam ego illius ursae dentibus esse perfectam, et hercules dicerem quod sciebam, si loquendi copia suppeditaret. Sed, quod solum poteram, tacitus licet serae vindictae gratulabar. Et cadaver quidem disiectis partibus tandem totum repertum aegreque concinnatum ibidem terrae dedere. Meum vero Bellerophontem, abactorem indubitatum cruentumque percussorem criminantes, ad casas interim suas vinctum perducunt, quoad renascenti die sequenti deductus ad magistratus, ut aiebant, poenas redderetur.

Interim dum puerum illum parentes sui plangoribus fletibusque querebantur, et adveniens ecce rusticus nequaquam promissum suum frustratus destinata sectionem meam flagitat. "Non est" in his inquit unus "indidem praesens iactura nostra, sed plane crastino libet non tantum naturam, verum etiam caput quoque ipsum pessimo isto asino demere. Nec tibi ministerium deerit istorum."

27 Sic effectum est ut in alterum diem clades differetur mea. At ego gratias agebam bono puero, quod

Ama karşı çıkışları bir işe yaramadı. Sığırtmaçlar ensesinden yakaladıkları gibi öfkeyle dağdaki sık ağaçları olan ormanlara sürdüler; çocuğun her zaman odun kesip getirdiği [26] yerlere. Oralarda da çocuktan eser yoktu. Ama lime lime parçalanmış ve her yana dağılmış bir ceset buldular; evet, açıkçası o çocuğun gövdesiydi bu ceset. Bunu yapanın kesinlikle o ayının dişleri olduğunu anlamıştım. İnan ki, eğer bana bir konuşma yetisi bağışlanmış olsaydı bildiğimi söylerdim. Yine de yapabileceğim tek şeyi yaptım: susup geç kalan bu intikamı sevinçle karşıladım. Sığırtmaçlar etrafa dağılmış olan organları zar zor bir araya getirip bütün gövdeyi tamamladılar ve hemen toprağa verdiler. Benim Bellerophon'a²³⁸ gelince, suçüstü yakalanmış bir at hırsızı, kanlı bir hırsız hükmü giyerek zincirlere vurulduğu gibi bir süreliğine bu adamların kulübesine getirildi; dediklerine göre, ertesi gün yargıca götürülecek ve cezasını çekecekti.

Bu arada çocuğun ana babası, oğulları için göğüslerine vura vura ağlaya ağlaya yas tutuyordu; aniden köylülerden biri çıkageldi ve artık verdiği söze sadık kalarak benim daha önceden programa alınmış olan katlimi talep etti. Yas tutanlardan biri şöyle dedi: "Bizim şu anki kaybımızın faili bu eşek değil. Ama yarın bu rezil eşiği sadece erkekliğinden değil, başından da edebilirsin. Bu sığırtmaçlar da senden yardımlarını esirgemezler."

27 Böylece benim çilem ertesi güne kadar ertelenmiş oldu. O iyi oğlana teşekkürlerimi sundum, çünkü en azından infazımın bir gün ertelenmesini sağlamıştı. Ama bu küçücük

saltem mortuus unam carnificinae meae dieculam donasset. Nec tamen tantillum saltem gratulationi meae quietive spatium datum. Nam mater pueri, mortem deplorans acerbam filii, fleta et lacrimosa fuscaque veste contexta, ambabus manibus trahens cinerosam canitiem, eiulans et exinde proclamans stabulum irrumpit meum, tunsisque ac diverberatis vehementer uberibus incipit:

“Et nunc iste securus incumbens praesepio voracitati suae deservit et insatiabilem profundumque ventrem semper esitando distendit, nec aerumnae meae miseretur vel detestabilem casum defuncti magistri recordatur. Sed scilicet senectam infirmitatemque meam contemnit ac despicit, et impune se laturum tantum scelus credit. At utcumque se praesumit innocentem; est enim congruens pessimis conatibus contra noxiam conscientiam sperare securitatem. Nam pro deum fidem, quadrupes nequissime, licet precariam vocis usuram sumeres, cui tandem vel ineptissimo persuadere possis atrocitatem istam culpa carere, cum propugnare pedibus et arcere morsibus misello puero potueris? An ipsum quidem saepius incursare calcibus potuisti, moriturum vero defendere alacritate simili nequisti? Certe dorso receptum auferres protinus, et infesti latronis cruentis manibus eriperes, postremum deserto derelictoque illo conservo magistro comite pastore non solus aufugeres. An ignoras eos etiam qui morituris

soluklanma süresi bile benim şükranlarımı sunmama ve dinlenmeme izin vermedi. Çünkü çocuğun anası, oğlunun acı ölümüne yana yakıla, ağlaya inleye, hışımla ahırına girdi; karalara bürünmüştü. Oğlunun külleriyle kaplı kır saçlarını her iki eliyle kopara kopara sürekli cıglıklar atıyor, feryatlar ediyordu; göğsünü dövüyor, paralıyordu vahşice. Şöyle diyordu:

"İşte burada, mutlu mutlu ahırında uzanmış oburluğun kölesi. Sürekli şu doymak bilmez dipsiz işkembesini tıkınarak şişiriyor. Benim ıstırabıma hiç merhamet etmiyor, ölmüş olan efendisinin²³⁹ tüyler ürpertici yazgısına hiç aldırıyor bile. Kuşkusuz yaşlılığımı ve takatsizliğimi hiçe sayıyor, küçümsüyor ve bu iğrenç cinayetten hiçbir ceza almadan paçasını sıyracağına inanıyor. Ama bana kalırsa kendisinin masum olduğunu sanıyor; çünkü kişiler gaddarca davrandığında, vicdanları suçlu olduğu halde hiçbir ceza çekmeyeceklerini düşünmeleri çok doğaldır. Seni dört ayaklı yaratık, tanrı aşkı için, insan gibi konuşup davayı savunabilseydin bile, acaba bu korkunç olaydan hiç ceza almadan kurtulacağına inandıracağın kadar aptal birini bulabilir miydin? Benim zavallı küçüğümü çiftelerinle koruyamaz mıydın, dişlerinle ona siper olamaz mıydın? Zaman zaman art arda tekmeler atıp ona saldırmayı biliyordun; öyleyse niçin aynı çevikliği gösterip ölümünü engelleyemedin? Hiç olmazsa sırtına alıp hemen oradan uzaklaşıydın; böylece o zalim eşkıyanın kanlı ellerinden kapıp kurtarmış olurdun. Sonuçta o köle arkadaşını, efendini, yoldaşını ve bakıcını yüzüstü bırakıp terk etmemiş olurdun; böyle yalnız başına kaçıp gitmezdin. Yoksa ölmek üzere olan insan-

auxilium salutare denegarint, quod contra bonos mores id ipsum fecerint, solere puniri? Sed non diutius meis cladibus laetaberis, homicidia. Senties efficiam, misero dolori naturales vires adesse.”

28 Et cum dicto subsertis manibus exsolvit suam sibi fasceam, pedesque meos singillatim illigans indidem constringit artissime, scilicet ne quod vindictae meae superesset praesidium, et pertica qua stabuli fores affirmari solebant abrepta non prius me desiit obtundere quam victis fessisque viribus suoapte pondere degravatus manibus eius fustis esset elapsus. Tunc de bracchiorum suorum cita fatigatione conquesta, procurrit ad focum ardentemque titionem gerens mediis inguinibus obtrudit usque donec, solo quod restabat nisus praesidio, liquida fimo strictim egesta faciem atque oculos eius confoedassem. Qua caecitate atque foetore tandem fugata est a mea pernicie; ceterum titione delirantis Althaeae Meleager asinus interisset.

lardan yardımı esirgeyen kişilerin, böyle aşağılık bir davranışta bulundukları için her zaman ceza aldıklarını bilmiyor musun? Ama artık benim başıma gelen bu felakete gülemeyeceksin, seni katil! Benim bu biçare kederimin aslında ne kadar güçlü bir yapısı olduğunu sana öğreteceğim.”

28 Bunları söyledikten sonra, ellerini elbisesinin altına soktu, göğüslüğünün bağını çözüp onu teker teker her bir bacağıma geçirdi ve intikamımı alacağım hiçbir şeyim kalmasın diye var gücüyle sıkıp bacaklarımı birbirine bitıştirdi. Ardından ahırların kapılarını sürgülemek için kullanılan sırığı kapıdığı gibi başladı beni dövmeye; yorulup güce tükeninceye, o ağır sırık elinden kayıp düşünceye kadar dövdü de dövdü. Sonra kolları bu kadar çabuk yoruldu diye homur homur homurdanarak ocağa koştu, yanmakta olan bir odun parçası kaptı ve kırımın arasına soktu, kendimi savunmak için kalan son çareye başvuruncaya kadar: Öyle bir dışkı fıskırtım ki sel gibi, gelişigüzel; bütün yüzü, gözü leşe bulandı. Bu körleştirci ve iğrenç kokan sıvı sayesinde en sonunda bu belayı başımdan defetmeyi başardım; yoksa bu gördüğün eşek ikinci bir Meleager²⁴⁰ olabilirdi, hani şu aklını kaçırmış Althaea'nın kor odunuyla ölüme teslim olan.

1 Noctis gallicinio venit quidam iuvenis e proxima civitate, ut quidem mihi videbatur, unus ex famulis Charites, puellae illius quae mecum apud latrones pares aerumnas exanclaverat. Is de eius exitio et domus totius infortunio mira ac nefanda, ignem propter assidens inter conservorum frequentiam, sic annuntiabat:

“Equisones opilionesque, etiam busequae, fuit Charite nobis, quae misella et quidem casu gravissimo, nec vero incommitata manes adivit. Sed ut cuncta noritis, referam vobis a capite quae gesta sunt quaeque possint merito doctiores, quibus stilos Fortuna sumministrat, in historiae specimen chartis involvere.

Erat in proxima civitate iuvenis natalibus praenobilis; quo clarus et pecuniae fuit satis locuples, sed luxuriae popinalis scortisque et diurnis potationibus exercitatus atque ob id factionibus latronum male sociatus, nec non etiam manus infectus humano cruore, Thrasyllus nomine. Idque sic erat et fama dicebat.

Charite'nin İntikamı; Lucius ve Syria Tanrıçasının Rahibi

1 Sabahın köründe, komşu kasabadan genç bir adam çıkageldi. Kendisi bana Charite'nin, hani şu soyguncular arasındayken benimle birlikte aynı işkencelere katlanmış olan kızın, hizmetkârlarından biriymiş gibi geldi. Köle yoldaşlarından oluşan kalabalığın arasına, ateşin yanına oturarak kızın ölümüyle ilgili o ağza alınmayacak kadar tuhaf öyküyü, bütün ailesini yerle bir eden o felaketi anlatmaya koyuldu:

"Seyisler ve çobanlar ve de sığırtmaçlar, Charite'miz öldü. Zavallı kızcağız acımasız kaderin gazabına uğrayıp yeraltındaki gölgelerin yanına gitti; üstelik yalnız da gitmedi. Ama bütün öyküden haberiniz olsun diye neler olup bittiğini başından başlayarak anlatacağım. Bu olaylar, benden daha eğitilmiş insanların, Kaderin ellerine kalem armağan ettiği yazarların,²⁴¹ tarihsel bir anlatım örneği olarak kağıda dökecekleri türde olaylar.

"Komşu kasabada soylu doğumlu bir genç vardı. Serveti, soyluluğuna denkti. Ama zamanını meyhanelerde sefa sürerek, fahişelerle düşüp kalkarak, gün boyu içerek harcıyordu. Bu yaşantı şekli, onu soyguncu çeteleriyle kötü bir işbirliğine sokmuştu; hatta elini kana bile bulamıştı. Adamın adı Thrasyllus idi. Dedikodu'nun²⁴² aktardıklarına bakılırsa olaylar şöyle gelişmişti:

2 “Hic, cum primum Charite nubendo maturuisset, inter praecipuos procos summo studio petitionis eius munus obierat et, quamquam ceteris omnibus id genus viris antistaret eximiisque muneribus parentum invitaret iudicium, morum tamen improbatus repulsae contumelia fuerat aspersus. Ac dum erilis puella in boni Tlepolemi manum venerat, firmiter deorsus delapsam nutriens amorem et denegati thalami permiscens indignationem, cruento facinori quaerebat accessum. Nactus denique praesentiae suae tempestivam occasionem, sceleri quod diu cogitarat accingitur. Ac die quo praedonum infestis mucronibus puella fuerat astu virtutibusque sponsi sui liberata, turbae gratulantium exultans insigniter permiscuit sese, salutique praesenti ac futurae suboli novorum maritorum gaudibundus ad honorem splendidae prosapiae inter praecipuos hospites domum nostram receptus, occultato consilio sceleris, amici fidelissimi personam mentiebatur. Iamque sermonibus assiduis et conversatione frequenti, nonnumquam etiam cena poculoque communi carior cariorque factus, in profundam ruinam cupidinis sese paulatim nescius praecipitaverat. Quidni, cum flamma saevi Amoris parva quidem primo vapore delectet, sed fomentis consuetudinis exaestuans inmodicis ardoribus

2 “Charite evlenecek yaşa gelir gelmez damat adaylarının en başında yerini almış, kendisini canla başla kızın gönlünü çalma görevine atamıştı. Kendi sosyal sınıfından olan diğer damat adaylarıyla kıyaslandığında daha üstün bir rakip olmasına ve kızın ana babasının rızasını cömert armağanlarla kazanmaya çalışmasına rağmen karakteri beğenilmediği için reddedilmiş ve bu durumun yarattığı onur kırıklığıyla rezil bir duruma düşmüştü. Bu arada genç hanımımız erdemli bir adam olan Tlepolemus’la evlendi. Thrasyllus ise tamamen hüsrana uğradığı aşkını için için besledi ve evlilik yatağına kabul edilmeyişinden duyduğu küskünlüğü de işin içine karıştırıp kanlı bir cinayet için fırsat kollamaya başladı. En sonunda ortaya çıkabileceği uygun bir an yakalayınca da uzun zamandır tasarladığı cinayeti işlemek için hazırlıklara başladı. Charite’nin, evlendiği adamın kurnazlığı ve cesareti sayesinde soyguncuların ölüm saçan hançerlerinden kendini kurtardığı gün, Thrasyllus kızı kutlamak için orada toplanan kalabalığın arasına karıştı ve sevincini açıkça belli ederek yeni evlilerin o anki kurtuluşlarından ve doğacak çocuklarından duyduğu mutluluğu dile getirdi. Seçkin soyuna hürmeten özel konuklar arasında sayılarak evimize kabul edildi. Cinayet tasarısını gizleyerek, yalandan en gerçek dostumuzmuş gibi davrandı. Sürekli sohbet katılıp her fırsatta dostluğunu göstererek ve hatta zaman zaman birlikte yiyip içerek gitgide samimiyetini arttırmaya başladı; ta ki, elinde olmadan, Charite’ye olan tutkusunun yıkıcı derinliklerine paldır küldür düşünceye değin. Neden mi? Vahşi Aşkın ateşi küçükken ilk ılıkılığıyla insana haz verir, ama bir kez samimiyetle beslenip tutuştu mu, alev alev yanmaya başlayıp denetlenmez sıcaklığıyla insanı cayır

totos amburat homines?

3 “Diu denique deliberaverat secum Thrasyllus, quod nec clandestinis colloquiis opportunum reperiret locum et adulterinae Veneris magis magisque praeclusos aditus copia custodientium cerneret; novaeque atque gliscentis affectionis firmissimum vinculum non posse dissociari perspiceret, et puellae, si vellet, quamquam velle non posset, furatrinae coniugalis incommodaret rudimentum. Et tamen ad hoc ipsum quod non potest contentiosa pernicie, quasi posset, impellitur. Quod nunc arduum factu putatur, amore per dies roborato facile videtur effectum. Spectate denique, sed, oro, sollicitis animis intendite, quorsum furiosae libidinis proruperin impetus.

4 “Die quadam venatum Tlepolemus assumpto Thrasylo petebat indagaturus feras, quod tamen in capreis feritatis est; nec enim Charite maritum suum quaerere patiebatur bestias armatas dente vel cornu. Iamque apud frondosum tumulum ramorumque densis tegminibus umbrosum, prospectu vestigatorum obseptis capreis, canes venationis indagini generosae mandato cubili residentes invaderent bestias immittuntur, statimque sollertis disciplinae memores partitae totos praecingunt aditus, tacitaque prius servata mussitatione, signo sibi repentino reddito latratibus fervidis

cayır yakıp kavurmaz mı?

3 “Sonunda uzun bir süre ne yapacağını düşünüp durdu, Thrasyllus. Kızla gizlice konuşacağı hiç uygun bir yer bulamadı. Bu yasak aşka yaklaşmasının kızı koruyan hizmetkârlarca her geçen gün daha fazla engellendiğini anladı ve kızın yeni tutuşan ve gitgide büyüyen güçlü sevgi bağının da çözülme-yeceğinin farkına vardı. Bundan öte, kız istese bile –istemezdi ya, hadi neyse!– o zaman da kızın kocasını aldatmadaki deneyimsizliği karşlarına büyük bir engel olarak çıkacaktı. Yine de yıkıcı bir saplantıyla, olması imkânsız bir duruma sürüklendi; olabilirmiş gibi. Aşk günden güne güçlendikçe, ilk başta başarılması zor gibi görünen bir olay sonradan kolay halledilebilir-miş gibi gelir. İşte bakın ve lütfen olanca dikkatinizi verin; ve çılgın bir tutkunun vahşi saldırısının sonucunu görün.

4 “Bir gün Tlepolemus, Thrasyllus’u da yanına alıp ava gitti. Vahşi hayvanların izini sürmek istiyordu; tabii vahşi dediğimizde, bir dağ keçisi ne kadar vahşiyse öyle bir vahşilik anlaşılsın; çünkü Charite dişlerini ve boynuzlarını silah gibi kullanan vahşi hayvanları avlamasını kocasına yasaklamıştı. Neyse, sonunda ağaçlarla kaplı bir tepeliğe geldiler bizim avcılar; dalların kalın örtüsüyle gölgelenmiş bir tepeye. Dağ keçileri, peşlerine düşen avcıların kendilerini görmemesi için buraya gizlenmişti. İz sürmek ve avlanmak üzere eğitilmiş köpeklerle, sığınaklarında büzülmüş duran hayvanlara saldırma-ları için komut verildi ve üzerlerine salındı. Köpekler aldıkları o akılcı eğitimin hakkını vererek, bir an bile oyalanmadan çırafa dağılıp bütün girişleri tuttular. İlk hafif hafif hırılda-yarak geri durdular, ama birden bir ses duydular ve kudur-muş gibi korkunç bir havlama tutturdular ve her şeyin altını

dissonisque miscent omnia. Nec ulla caprea nec pavens dammula nec prae ceteris feris mitior cerva, sed aper immanis atque invisitatus exsurgit, toris, callosae cutis obesus, pilis inhorrentibus corio squalidus, setis insurgentibus spinae hispidus, dentibus attritu sonaci spumeus, oculis aspectu minaci flammeus, impetu saevo frementis oris totus fulmineus. Et primum quidem canum procaciores, quae comminus contulerant vestigium, genis hac illac iactatis consecras interficit; dein calcata retiola, qua primos impetus reduxerat, transabiit. [5] Et nos quidem cuncti pavore deterriti et alioquin innoxiiis venationibus consueti, tunc etiam inermes atque inmuniti, tegumentis frondis vel arboribus latenter abscondimus; Thrasyllus vero nactus fraudium opportunum decipulum sic Tlepolemum captiose compellat:

‘Quid stupore confusi vel etiam cassa formidine similes humilitati servorum istorum, vel in modum pavoris feminei deiecti, tam opimam praedam mediis manibus amittimus? Quin equos inscendimus? Quin ocus indipiscimur? En cape venabulum et ego sumo lanceam.’

Nec tantillum morati protinus insiliunt equos ex summo studio bestiam insequentes. Nec tamen illa genuini vigoris oblita retorquet impetum, et incendio feritatis ardescens, dentium compulso quem primum insiliat cunctabunda rimatur. Sed prior Tlepolemus

üstüne getirdiler. Ama ne bir dağ keçisi çıktı ortaya, ne titrek küçük bir karaca, ne de bütün vahşi yaratıkların en narini, dişi bir geyik; çıka çıka koca cüsseli, hiç görülmemiş türden bir domuz çıkmasın mı! Kaba etinin altındaki kaslarıyla kapkalın bir hayvandı; postu diken diken kıllarıyla şekilsizdi; sırtı dik dik duran kıllarla kabarmıştı. Dişlerini gıcır gıcır bilerken ağzı köpürüyordu; ölüm kusan gözlerinden ateşler fışkırıyordu. Vahşice bir saldırıya hazır, homur homur çeneleriyle tam bir yıldırım topunu andırıyordu. İlk, birbirine yakın mesafe koşturan cüretkâr köpeklere dişleriyle bir saldırı ki, hepsini parça parça edip öldürüverdi. Sonra da ilk saldırısına engel olan ağı ayaklarının altında ezip üzerinden atlayıp kaçtı. [5] Bize gelince, hepimiz korkudan sinmiştik; genellikle zararsız avlanmalara alışkın olduğumuzdan, hatta o sıra ne bir silahımız ne de başka bir savunma aracımız olmadığından, gizlice yaprakların altına ya da ağaçların arkalarına saklandık. Thrasyllus ise içine düştüğümüz bu tuzağı, kendi kötü enfel-leri için kullandı ve kurnazca Tlepolemus'a sataştı:

“Neden böyle yıldırım çarpmışa döndük, hatta şu bizim rezil kölelerimizinki gibi beyhude bir korkuya kapıldık ya da korkak karılar gibi sindik? Neden böylesine değerli bir armağanın elimizden kayıp gitmesine izin veriyoruz? Niçin atlarımıza atlamıyoruz? Niçin elimizi çabuk tutup şu hayvanı yakalamıyoruz? İşte, sen şu kargıyı al, ben de bir mızrak kapayım.”

Bir an bile duraksamadan hemen atlarına atladılar ve o hırsıyla hayvanın peşine takıldılar. Domuz hâlâ kendi doğal gücünün yerinde olduğunu hissettiğinden saldırıya geçmek için etrafında şöyle bir döndü. Vahşiliğinin ateşiyle kudurup dişlerini parlatur gibi bile di ve bir an durup ilk kime saldıracağı-

iaculum quod gerebat insuper dorsum bestiae contorsit. At Thrasyllus ferae quidem pepercit, sed equi quo vehebatur Tlepolemus postremos poplites lancea feriens amputat. Quadrupes recidens qua sanguis effluxerat, toto tergo supinatus invitus dominum suum devolvit ad terram. Nec diu sed eum furens aper invadit iacentem, ac primo lacinias eius, mox ipsum resurgentem multo dente laniavit. Nec coepti nefarii bonum piguit amicum vel suae saevitiae litatum saltem tanto periculo cernens potuit expleri, sed percito atque plagosa crura [vulnera] contegenti suumque auxilium miseriter roganti. per femus dexterum dimisit lanceam, tanto ille quidem fidentius, quanto crederet ferri vulnera similia futura prosectu dentium. Nec non tamen ipsam quoque bestiam facili manu transadigit.

6 “Ad hunc modum definito iuvene, exciti latibulo suo quisque familia maesta concurrimus. At ille quanquam perfecti voto prostrato inimico laetus ageret, vultu tamen gaudium tegit et frontem asseverat et dolorem simulat, et cadaver, quod ipse fecerat, avide circumplexus omnia quidem lugentium officia sollerter affinxit, sed solae lacrimae procedere noluerunt. Sic ad nostri similitudinem, qui vere lamentabamur, conformatus manus suae culpam bestiae dabat.

nı bulmaya çalıştı. İlkın Tlepolemus elinde tuttuğu kargıyı yukarıdan hayvanın sırtına fırlattı. Thrasyllus hayvana saldırmadı; mızrağını attığı gibi Tlepolemus'un bindiğı atın dizlerinin kırışını kesti. At oluk gibi akan kanının ortasına düşüverdi, boylu boyunca sırt üstü yattı ve istemeden efendisini yere attı. Gözü dönmüş domuzun yerde yatan adama saldırması uzun sürmedi. Hiç oyalanmadan, önce dişleriyle elbiselerini yırttı, sonra doğrulmaya çalışan adamın kendisini. O vefakâr dost yaptığı haince saldırıdan en ufak bir vicdan azabı duymadı; üstelik kendi gaddarlığının kurbanı olan Tlepolemus'u, bu kadar büyük tehlike içindeyken sadece seyretmekle de yetinmedi. Adamcağız korku içinde parça parça olmuş bacaklarını kôrumaya çalışırken ve acınacak bir halde kendisinden yardım isterken sağ butuna mızrağını geçiriverdi. Kendisine son derece güvenerek saldırıyordu, çünkü mızrağının açtığı yaraların, hayvanın dişleriyle açtığı derin kesikleri andırdığından o kadar emindi ki! Bu arada o mızrak tutan eliyle domuza da şöyle bir daldı!

6 “Genç adamın işi bu şekilde bitirilince biz köleler hepimiz saklandığımız yerlerden çağrıldık; hızla koşup toplandık; yüzümüzden düşen bin parçaydı.. Thrasyllus düşmanını alaşağı ederek isteğini yerine getirdiğı için sevinçten uçuyordu, ama sahte bir ifadeye bürüdü sevincini, alnını büzüşürüp büyük üzüntü çekiyormuş havasına girdi. Kendi yarattığı cesedi sevgiyle kucaklayıp yas tutanların yapması gereken ödevleri yerine getiriyormuş gibi kurnazca davrandı; sadece gözyaşları hiç akmak istemedi. Gerçekten yas içinde olan bizlerin üzüntüsünü kendine mal ederek, ellerinin kabahatini o hayvana yükledi.

"Necdum satis scelere transacto Fama dilabitur et cursus primos ad domum Tlepolemi detorquet et aures infelicis nuptae percutit. Quae quidem simul percepit tale nuntium quale non audiet aliud, amens et vecordia percita cursuque bacchata furibundo per plateas populosas et arva rurestria fertur, insana voce casum mariti quiritans. Confluunt civium maestae catervae, secuntur obvii dolore sociato, civitas cuncta vacuatur studio visionis. Et ecce mariti cadaver accurrit labantique spiritu totam se super corpus effudit ac paenissime ibidem, quam devoverat, ei reddidit animam. Sed aegre manibus erepta suorum invita remansit in vita; funus vero toto feralem pompam prosequente populo deducitur ad sepulturam.

7 "Sed Thrasyllus nimium nimius clamare, plangere, et quas in primo maerore lacrimas non habebat iam scilicet crescente gaudio reddere, et multis caritatis nominibus Veritatem ipsam fallere. Illum amicum, coetaneum, contubernalem, fratrem denique addito nomine lugubri ciere; nec non interdum manus Charites a pulsandis uberibus amovere, luctum sedare, eiulatum coercere, verbis palpantibus stimulum doloris obtundere, variis exemplis multivagi casus solacia nectere, cunctis tamen mentitae pietatis officiis studium contrectandae mulieris adhibere, odiosumque amorem

"Cinayet henüz işlenmişti; ama Dedikodu hemen sahnedan süzülüp döne döne ilkin Tlepolemus'un evine girdi ve şanssız gelinin kulaklarına çarpıverdi. Charite bir daha hiç duymayacağı türden haberi alır almaz aklını kaçırdı ve çılgınlıktan gözü döndü; kudurmuş gibi vahşice fırladı, deli gibi sesler çıkarıp kocasının kötü kaderine veryansın ederek kalabalık caddelerden ve kırık arazilerden koştu gitti. Halk yas içinde, yığınlar halinde akın akın gelmeye başladı; karşılaştığı kişiler onun kederini paylaşıp arkasına takıldı. Bütün kasaba kızı görmek hevesiyle boşaldı. İşte, kocasının cesedine doğru koşmaya başladı ve nefes nefese kendini tüm bedeniyle cesedin üzerine atıverdi. O anda neredeyse kocasına adadığı yaşamını geri vermek üzereydi. Ama akrabaları onu güçbela kucaklarına alıp kocasının gövdesinden ayırdılar; istemediği halde, canlı kaldı. Adamın ölü bedeni gömüte kadar taşındı; orada kim varsa cenaze alayının peşinden gitti.

7. "Thrasyllus feryat figan etti, bağırdı da bağırdı, göğsünü dövdü de dövdü. Sevinci yükseldikçe ilk keder gösterisinde akıtamadığı gözyaşlarını da salıverdi. Bir sürü sevgi sözcüğü döküp Gerçekliği²⁴³ bile aldattı. Tlepolemus'a dostu olarak seslendi, çocukluk arkadaşı olarak seslendi, yoldaşı olarak seslendi, kardeşi olarak seslendi, sonunda o kötü yazgılı adını da²⁴⁴ ekledi öyle seslendi. Bu arada zaman zaman Charite'nin ellerini tutup göğsünü dövmesine engel oluyordu; acısını dindirmeye çalışıyor, iniltilerini bastırıyordu. Tatlı tatlı dil dökerek kederinin verdiği şiddetli acıyı donduruyor ve türlü türlü karayazgı örnekleri verip bir teselli ağı dokuyordu. Ama bütün bu yapmacık vefa gösterilerine rağmen kadını bağrına basma arzusu ağır basıyor, kıza karşı hissettiği sapık tutkusu-

suum perperam delectando nutrire.

“Sed officiis inferialibus statim exactis puella protinus festinat ad maritum suum demeare, cunctasque prorsus pertemptat vias, certe illam lenem otiosamque nec telis ullis indigentem, sed placidae quieti consimilem: inedia denique misera et incuria squalida tenebris imis abscondita, iam cum luce transegerat. Sed Thrasyllus instantia pervicaci partim per semet ipsum, partim per ceteros familiares ac necessarios, ipso denique puellare parentes extorquet tandem, iam lurore et inluvie paene conlapsa membra lavacro, cibo denique cocfoveret. At illa, parentum suorum alioquin reverens, invita quidem verum religiosae necessitati subcumbens, vultu non quidem hilario verum paulo serenior obiens ut iubebatur, viventium munia, prorsus in pectore, immo vero penitus in medullis, luctu a maerore carpebat animum diesque totos totasque noctes insumebat luctuoso desiderio, et imagines defuncti, quas ad habitum dei Liberi formaverat, affixo servito divinis percolens honoribus, ipso se solacio cruciabat.

8 “Sed Thrasyllus, praeceps alioquin et de ipso nomine temerarius, priusquam dolorem lacrimae satiarent et percitae mentis resideret furor et in sese nimietatis senio lassesceret luctus, adhuc flentem

nu alevlendirip o nefretlik aşkını besliyordu.

"Cenaze törenleri gerektiği gibi yerine getirilir getirilmez kız elini çabuk tutup bir an önce mezardaki kocasına kavuşmak istedi. Mümkün olan her yolu denedi; özellikle hiçbir silah istemeyen, huzurlu bir uykuyu andıran o sakin ve sükunet dolu yolu. Sonunda acınacak bir hale gelip kendini açlığa mahkûm etti ve sefalet içine düşüp kendisini tamamen boşladı; en derin karanlıklara saklandı ve ışıkla olan tüm ilişkisini kesti. Ama Thrasyllus ısrarla baskılarını sürdürdü; kimi zaman kendisi bu baskıyı uyguladı, kimi zaman kızın diğer arkadaşlarını ve akrabalarını kullandı; hatta en sonunda da kızın ana babasını işe karıştırdı. Sonuçta sararıp solmaktan ve pislikten neredeyse ölü gibi olan kız kendisine bakmaya ikna etti. Önce yıkanmasını, sonra da yemek yemesini sağladı. Her zaman ana babasına karşı sorumluluğunu yerine getirmiş bir insan olduğu için kızcağız istemeden de olsa görev duygusunun yaptırımına boyun eğdi ve yaşamın gereklerini kendisine emredildiği şekilde yerine getirdi; gülerek oynayarak değil tabii, ama öncekinden daha sakin bir ifadeyle. Yine de yüreğinde, ta iliklerinde, yas tutup kederlenerek ruhunu yiyip bitirdi, derin bir üzüntü içinde özlem çekerek gününü gecesini heba edip durdu. Kendisini, ölen kocasının oyup da Tanrı Liber'e²⁴⁵ benzettiği heykellerine adadı, dinsel törenler düzenleyerek onlara taptı; böylece teselli bulacağı yerde kendine işkence çekti.

8 "Ama Thrasyllus aceleci ve dediğim dedik biriydi, isminin anlamına tam olarak uyuyordu;²⁴⁶ Kızın gözyaşları acısını daha dindirmemişti, allak bullak olan zihninin çılgınca öfkesi henüz yatışmamıştı; çektiği üzüntü kendi ağırlığına daya-

maritum, adhuc vestes lacerantem, adhuc capillos distrahentem non dubitavit de nuptiis convenire et imprudentiae labe tacita pectoris sui secreta fraudesque ineffabiles detegere. Sed Charite vocem nefandam et horruit et detestata est, et, velut gravi tonitru procellaque sideris vel etiam ipso diali fulmine percussa, corruit corpus et obnubilavit animam. Sed intervallo revaléscente paulatim spiritu, ferinos mugitus iterans et iam scaenam pessimi Thrasylli perspiciens, ad limam consili desiderium petitoris distulit. Tunc inter moras umbra illa misere trucidati Tlepolemi sanie cruentam et pallore deformem attollens faciem quietem pudicam interpellat uxoris:

‘Mi coniux, quod tibi prorsus ab alio dici iam licebit, etsi in pectore tuo non permaneat nostri memoria vel acerbae mortis meae casus foedus caritatis intercidit, quovis alio felicius maritare, modo ne in Thrasylli manum sacrilegam convenias, neve sermonem conferas, nec mensam accumbas, nec toro acquiescas. Fuge mei percussoris cruentam dexteram. Noli parricidio nuptias auspicari. Vulnera illa, quorum sanguinem tuae lacrimae perluerunt, non sunt tota dentium vulnera: lancea mali Thrasylli me tibi fecit alienum.’ Et addidit cetera omnemque scaenam sceleris inluminavit.

9 “At illa, ut primum maesta quieverat, toro faciem impressa, etiam nunc dormiens, lacrimis emanantibus

namayıp çökmüştü; hâlâ kocasının ardından ağlıyordu, hâlâ giysilerini paralıyor, hâlâ saçlarını yoluyordu. Bu halde olan kıza evlenme teklif etmede tereddüt etmedi ve ihtiyatı elden bıraktığı bir anda, kalbinin en gizli sırlarını ve ağza alınamayacak hilekârlıklarını açık etti. Charite onun bu günahkâr itirafı karşısında hem dehşete düştü hem de iğrendi; gökler gürledi zihninde, yıldızlar çaktı; yıldırım çarpmışa döndü. Bedeni çöktü, zihni bulandı. Ama bir süre sonra yavaş yavaş kendine geldi ve hayvanlar gibi inlemeye başladı. Artık o canı Thrasyllus'un yapmacıklığını tüm çıplaklığıyla görmüştü, ama kafasında daha iyi bir plan kurmak için, damat adayından bu teklifini bir süre ertelemesini istedi. Zavallı bir şekilde katledilen Tlepolemus'un hayaleti bu erteleme sırasında, karısının masum uykusunu böldü. Kanla lekeli, sararıp solmuş, şekli şemalı bozulmuş bir yüzle karısına göründü:

“ ‘Biricik karım! Sana bu adla kimse hitap edemez. Benim hatıram senin yüreğinde hâlâ yaşıyor. Bu acıklı ölümümüm getirdiği felaket, aşkımızın bağını koparmış olsa da başkasıyla evlenip mutluluğu yakalamalısın. Ama sakın Thrasyllus'un günahkâr ellerini tutma! Onunla konuşma, onunla aynı sofraya oturma, aynı yatağı paylaşma! Katilimin kanlı ellerinden uzak dur! Kocanı öldüren bu adamla evlenmeye kalkışma! Kanlarını gözyaşlarıyla yıkadığın bu yaraların hepsi yaban domuzunun dişlerinden olmadı. Canı Thrasyllus'un beni senden ayıran kılıcının işi onlar!’ “ Bunları söyledi ve ardından başka şeyler de anlatıp cinayetin işlendiği bütün o sahneye ışık tuttu.

9 “Charite yüzünü yatağa gömmüş hâlâ derin bir uyku halindeydi, bu büyük üzüntüsü içinde, ilk kez böyle uyuyor-

genas cohumidat, et velut quodam tormento inquieta quiete excussa luctu redintegrato prolixum eiulat, discissaque interula decora bracchia saevientibus palmulis converberat. Nec tamen cum quoquam participatis nocturnis imaginibus, sed indicio facinoris prorsus dissimulato et nequissimum percussorem punire et aerumnabili vitate sese subtrahere tacita decernit.

“Ecce rursus improvidae voluptatis detestabilis petitor aures obseratas de nuptiis obtundens aderat. Sed illa clementer aspernata sermonem Thrasylli astuque miro personata instanter garrienti summissequē deprecanti: ‘Adhuc’ inquit ‘tui fratris meique carissimi mariti facies pulchra illa in meius deversatur oculis, adhuc odor cinnameus ambrosei corporis per nares meas percurrit, adhuc formosus Tlepolemus in meo vivit pectore. Boni ergo et optimi consules, si luctui legitimo miserrimae feminae necessarium concesserit tempus, quoad residuis mensibus spatium reliquum compleatur anni, quae res cum meum pudorem, tum etiam tuum salutare commodum respicit, ne forte in maturitate nuptiarum indignatione iusta manes acerbos mariti ad exitium salutis tuae suscitemus.’

10 “Nec isto sermone Thrasyllus sobriefactus vel saltem tempestitiva pollicitatione recreatus, identidem pergit lingua, satiantis susurros improbos inurgere,

du. Gözyaşları akmış, yanaklarını ıslatmıştı. Bir işkence aletiyle dürtülmüş gibi uykusundan uyandı. Üzüntüsü depreşmişti, uzun uzun ağlayıp inledi, geceliğini yırttı ve elleriyle güzel kollarına vurup durdu vahşice. O geceki rüyasından kimseye bahsetmedi ve cinayetin açığa çıkışını tamamen gizli tuttu. O insafsız katilin cezasını vermeye ve artık çekilmez bir hal alan yaşamına da sessizce son vermeye karar verdi.

“Bir gün bencil zevkinin peşinden koşturan o aşağılık aşık aniden çıkageldi ve kızın sımsıkı kapattığı kulaklarına ısrarla evlilik lafları etti durdu. Kız Thrasyllus’un teklifini kibarca reddetti ve mükemmel bir yetenek sergileyerek rolünü oynamaya başladı. Hiç durmadan palavralar sıkan ve dalkavukça yakarışlarda bulunan adama şöyle yanıt verdi: ‘Senin kardeşin ve benim çok sevgili kocam olan Tlepolemus’un o güzel yüzü hâlâ gözlerimin önünde duruyor. O harika bedeninin tarçın kokusu hâlâ burnumda dolanıyor. O yakışıklı Tlepolemus hâlâ yüreğimde yaşıyor. Bu yüzden bu zavallı kadına yasal olarak belirlenmiş yas süresini tanırsan ve akıp gitmekte olan aylarla yılın kalan kısmının tamamlanmasını beklersen, gerçekten büyük bir basiret örneği sergilemiş olursun. Bu erteleme, benim namusumla ilgili olduğu kadar senin güvenliğinin için de gerekli bir durum. Yoksa erken yapılacak bir evlilikle kocamın acı içindeki ruhunu haklı bir öfkeyle doldurmuş ve senin yaşamının son bulmasına neden olmuş oluruz.’

10 “Thrasyllus bu sözlere hiç aldırmadı; hatta kızın gelecek için vaatte bulunması da yüreğine su serpmeyi. Gına getiren konuşmalarıyla, sürekli tacizkâr laflar fısıldayıp kulağına, kızın üstündeki baskısını sürdürdü de sürdürdü; en sonunda

quoad simulanter revicta Charite suscipit: 'Istud equidem certe magnopere deprecanti concedas necesse est mihi, Thrasyllē, ut interdum taciti clandestinos coitus obeamus, nec quisquam persentiscat familiarium, quoad reliquos dies metiatur annus.'

"Promissioni fallaciosae mulieris oppressus subcubuit Thrasyllus et prolixē consentit de furtivo concubitu, noctemque et opertas exoptat ultro tenebras, uno potiundi studio postponens omnia.

" 'Sed heus tu,' inquit Charite, 'quam prope vestre contextus omnique comite viduatus prima vigilia tacitus fores meas accedas, unoque sibilo contentus nutricem istam meam opperiare, quae claustris adhaerens excubabit adventui tuo. Nec setius patefactis aedibus acceptum te nullo lumine conscio ad meum perducet cubiculum."

11 "Placuit Thrasyllō scaena feralium nuptiarum. Nec sequius aliquid suspicatus, de exspectatione turbidus de diei tantum spatio et vesperae mora querebatur. Sed ubi sol tandem nocti decessit, ex imperio Charites adornatus et nutricis captiosa vigilia deceptus inrepat cubiculum pronus spei. Tunc anus de iussu dominae blandiens ei furtim depromptis calcibus et oenophoro, quod inmixtum vino soporiferum gerebat venenum, crebris potionibus avide ac secure haurientem, mentita dominae tarditatem quasi parentem adsideret aegrotum, facile sepelivit ad somnum. Iamque eo ad

Charite yenik düşmüş gibi yaptı ve ona şöyle bir yanıt verdi: "Peki oldu Thrasyllus, ama en azından bütün kalbimle istediğim şu dileğimi yerine getir. Birlikteliğimiz bir süre sessizce ve gizlilik içinde yürümeli. Bu yılın kalan günleri geçip gitmeden ev halkından kimsenin bundan haberi olmamalı."

"Kızın bu aldatıcı vaadine kanan Thrasyllus pes etti ve heyecan içinde onun kaçak sevişme önerisini kabul etti. Bütünyle kızı elde etmek hevesine kapılıp gözü hiçbir şey görmez oldu; geceyi ve karanlığın gizleyiciliğini iple çekmeye başladı.

"Ama dikkatli ol, pelerinine iyice sarıl ve tek bir adam bile alma yanına. İlk saatte²⁴⁷ sessizce kapıma gel, tek bir ıslık yeter; orada sütannemi bekle, eli sürgüde senin gelişini gözleyecek. Kapıları açar açmaz seni içeri alacak ve özellikle hiçbir kandil yakmadan benim yatak odama getirecek."

11 "Bu ölümcül evlilik sahnesi Thrasyllus'un hoşuna gitti. Aksi bir şeyden hiç şüphelenmediği gibi, beklemenin verdiği işkenceyle günün uzunluğundan ve gecenin yavaş gelişinden şikayet edip durdu. En sonunda güneş karanlığa gömülünce Charite'nin buyurduğu şekilde giyindi; kızın sütannesinin yalancılıktan nöbet tutuşuna aldandı ve hiç düşünmeden hevesle yatak odasına süzüldü. Yaşlı kadın hanımının buyruğu doğrultusunda ona yağ çekmeye başladı; gizli gizli kadehler çıkardı ortaya ve şarapla uyku ilacının karıştırıldığı bir de testi. Açgözlüce ve hiç kuşkulananmadan Thrasyllus birbiri arkasına kadehleri deviriverdi. Bu sırada sütanne hanımının hasta babasına baktığını söyleyip gecikmesini yalanlara boğdu ve adamı kolayca ölü gibi uyuttu. Onu bütün darbelere açık halde sır-

omnes iniurias exposito ac supinato, introvocata Charite masculis animis impetuque diro fremens invadit ac supersistit sicarium.

12 “ ‘En’ inquit ‘fidus coniugis mei comes, en venator egregius, en carus maritus. Haec est illa dextera quae meum sanguinem fudit, hoc pectus quod fraudulentas ambages in meum concinnavit exitium, oculi isti quibus male placui, qui quodam modo tamen iam futuras tenebras auspicantes venientes poenas antecedunt. Quiesce securus, beate somniare. Non ego gladio, non ferro petam; absit ut simili mortis genere cum marito meo coaequeris. Vivo tibi morientur oculi, nec quicquam videbis nisi dormiens. Faxo felicior necem inimici tui quam vitam tuam sentias. Lumen certe non videbis, manu comitis indigebis; Chariten non tenibis, nuptias non frueris; nec mortis quiete recreaberis, nec vitae voluptate laetaberis, sed incertum simulacrum errabis inter Orcum et solem; et diu quaeres dexteram quae tuas expugnavit pupulas, quodque est in aerumna miserrimum, nescies de quo queraris. At ego sepulchrum mei Tlepolemi tuo luminum cruore libabo et sanctis manibus eius istis oculis parentabo. Sed quid mora temporis dignum cruciatum lucraris et meos forsitan tibi pestiferos imaginis amplexus? Relictis somnolentis tenebris ad aliam poenalem evigila caliginem. Attolle vacuam faciem, vindictam recognosce,

tüstü yatırdığında da Charite'yi çağırdı. Yüreği erkekçe bir cesaretle ve korkunç bir öfkeyle dolan kız çılgın gibi içeri girdi, katilin yanında durdu ve şöyle dedi:

12 “İşte, kocamın sadık yoldaşı, eşsiz avcı, sevgili talibim! İşte benim kanımı akıtan eli, işte benim ölümüne sebep olacak hain kumpaslar kuran kalbi! İşte beni seyretmekten sapıkça bir zevk alan gözleri! Bir şekilde üstlerine çökecek olan karanlığı sezinliyorlar, başlarına gelecek cezayı öngörüyorlar. Huzur içinde uyu! Tatlı rüyalar gör! Seni ne kılıçla ne de bir kargıyla öldüreceğim; çünkü kocamla aynı türden bir ölümü paylaşmana bile tahammül edemem. Sen yaşayacaksın, ama gözlerin ölecek ve ancak uyuduğunda görebileceksin.²⁴⁸ Sana düşmanının ölümününün, kendi yaşamından daha mutlu olduğunu hissettireceğim. Emin ol, ışığı hiç göremeyeceksin ve hep bir dostun eline muhtaç olacaksın. Charite'yi kucaklamayacaksın, ona sahip olmanın keyfini yaşayamayacaksın. Ne ölümün dinginliğiyle kendine gelebileceksin, ne yaşamın sunduğu zevklerin tadına varabileceksin. Tersine, huzura erememiş bir hayalet gibi, Orcus ile Güneş arasında²⁴⁹ gidip geleceksin. Gözbebeklerini harabeye çeviren bu eli çok uzun zaman arayıp soracaksın. Ama acı çekmenin en zavallı yanı da şu olacak: hiçbir zaman kimi aradığını bilemeyeceksin. Gözlerinden akan kanı, içki gibi Tlepolemus'umun mezarına dökeceğim; bu gözleri onun kutlu ruhuna bir kurban olarak sunacağım. Ama neden bir süreliğine bile olsa, layık olduğun işkenceden uzak kalasın ki ve belki de senin ölümüne yol açacak sarılışlarımı hayal edesin? Uykunun karanlıklarından ayrıl, senin cezanı verecek olan bir başka karanlığa uyan. Gözleri olmayan o yüzünü kaldır, benim öç aldığımı bil, kara talihini anla, çeke-

infortunium intellege, aerumnas computa. Sic pudicae mulieri tui placuerunt oculi, sic faces nuptiales tuos illuminarunt thalamos. Ultrices habebis pronubas et orbitatem comitem et perpetuae conscientiae stimulum.'

13 "Ad hunc modum vaticinata mulier acu crinali capite deprompta Thrasylli convulnerat tota lumina, eumque prorsus exosculatum relinquens, dum dolore nescio crapulam cum somno discutit, arrepto nudo gladio, quo se Tlepolemus solebat incingere, per mediam civitatem cursu furioso proripit se, procul dubio nescio quod scelus gestiens, et recta monumentum mariti contendit. At nos et omnis populus, nudatis totis aedibus, studiose consequimur, hortati mutuo ferrum vesanis extorquere manibus. Sed Charite capulum Tlepolemi propter assistens gladioque fulgenti singulos abigens, ubi fletus uberes et lamentationes varias cunctorum intuetur, 'Abicite' inquit 'importunas lacrimas, abicite luctum meis virtutibus alienum. Vindicavi in mei mariti cruentum peremptorem, punita sum funestum mearum nuptiarum praedonem. Iam tempus est ut isto gladio deorsus ad meum Tlepolemum viam quaeram.'

14 "Et enarratis ordine singulis quae sibi per somnium nuntiaverat maritus quoque astu Thrasyllum inductum petisset, ferro sub papillam dexteram transadacto corruit, et in suo sibi pervolutata sanguine

ceğin zorlukları hesap et. Bu şekilde gözlerin namuslu bir kadından zevk almış olur; bu şekilde gerdek odanı evlilik meşaleleri aydınlatmış olur. Düğündeki eşlikçilerin öç tanrıçaları²⁵⁰ olur, körlük ise sağdıçın ve hiç son bulmayacak olan suçluluğunun vicdan azabı.”

13 “Thrasyllus’un geleceğine ilişkin böyle dileklerde bulunduktan sonra saçından bir iğne aldı ve her iki gözünü de oydu; onu hiçbir şeyi göremez hale getirip bıraktı. Thrasyllus tarifsiz acılar içinde uykusundan uyanırken, onun hep belinde taşıdığı çıplak kılıcı kapığı gibi çılgınca koşarak kasabanın ortasına fırladı. Her halinden kafasında öldürücü bir eylem planladığı belli oluyordu; doğruca kocasının mezarına yöneldi. Biz ve bütün kasaba halkı evlerimizi boşaltıp heyecanla peşine takıldık; kızın çılgın ellerinden o kılıcı zorla alalım diye birbirimizi dürtüp duruyorduk. Ama Charite, Tlepolemus’un mezarının yanında durdu ve ısılt ısılt parlayan kılıcıyla herkesi geri durdurdu. Hepimizin hüngür hüngür ağladığını ve türlü türlü ahlar vahlar çektiğimizi görünce, ‘Yersiz gözyaşı dökme-yi bırakın!’ dedi, ‘benim mertçe yaptığım harekete yakışmayan yasınızdan vazgeçin! Kocamın eli kanlı katilinden öcümü aldım. Evliliğime ölüm getiren o çapulcunun cezasını verdim. Artık bu kılıçla, beni Tlepolemus’umun yanına indirecek yolu bulmamın zamanı geldi.’

14 “Sonra kocasının kendisine rüyasında bildirdiği gerçekleri birbiri ardına teker teker anlattı, Thrasyllus’u ele geçirmek için nasıl bir tuzak hazırladığını açıkladı ve kılıcı sağ göğsünün altına sapladığı gibi yere çöktü. Kendi kanı üzerinde debelenip son birkaç anlamsız sözcük mırıldanıp ruhunu ce-

postremo balbutiens incerto sermone perefflavivit animam virilem. Tunc propere familiares miserae Charites accuratissime corpus ablutum unita sepultura ibidem marito perpetuam coniugem reddidere.

“Thrasyllus vero cognitis omnibus, nequiens idoneum exitum praesenti cladi reddere certusque tanto facinori nec gladium sufficere, sponte delatus ibidem ad sepulchrum, ‘Ultronea vobis, infesti manes, en adest victima’ saepe clamitans, valvis super sese diligenter obseratis inedia statuit elidere sua sententia damnatum spiritum.”

15 Haec ille longos trahens suspiritus et nonnunquam iclacrimans graviter affectis rusticis adnuntiabat. Tunc illi mutati dominii novitatem metuentes et infortunium domus erilis altius miserentes fugere conparant. Sed equorum magister, qui me curandum magna ille quidem commendatione susceperat, quidquid in casula pretiosum conditumque servabat meo atque aliorum iumentorum dorso repositum asportans, sedes pristinas deserit. Gerebamus infantulos et mulieres, gerebamus pullos, passeris, haedos, catellos, et quidquid infirmo gradu fugam morabatur, nostris quoque pedibus ambulabat. Nec me pondus sarcinae, quamquam enormis, urgebat, quippe gaudiali fuga detestabilem illum exsectorem virilitatis meae relinquentem.

surca teslim etti. Charite'nin zavallı akrabaları kızcağızın bedenini özenle yıkadılar ve onu kocasına ebedi bir eş olsun diye, aynı mezara koydular.

"Thrasyllus olanı biteni öğrendiğinde içinde bulunduğu trajediyi uygun bir sona erdiremeyeceğini anladı ve böylesine büyük bir suçun cezasını ödemek için tek bir kılıcın da yetmeyeceğine inandı. Hemen onu da aynı mezara götürdüler; sürekli, 'Düşman gölgeler!²⁵¹ İşte size gönüllü bir kurban!' diye bağıırıyordu. Sonra mezarın kapılarını kendi üstüne dikkatlice kapayıp açlık çekerek, kendi kararıyla mahkûm ettiği ruhunun bedeninden ayrılmasına neden oldu."

15 "İşte o köle uzun uzun iç çekerek, zaman zaman da hüngür hüngür ağlayarak köylülere bu öyküyü anlattı; onlar da derinden etkilendiler. Eski efendilerinin yerini yeni birisinin almasından korktuklarından ve evin önceki sahibinin başına gelen talihsizliklere derin bir üzüntü duyduklarından kaçmayı planladılar. At bakıcılarının lideri olan kişi, hani şu Charite'nin iyice tembihlemesi üzerine benim bakımımı üstlenmiş olan adam, kulübesinde sakladığı değerli nesi varsa aldı ve götürmek üzere benim ve diğer hayvanların sırtına yükleyerek eski evini terk etti. Sırtımızda bebekler taşıyorduk, kadınlar, piliçler, serçeler, oğlaklar ve köpek yavruları; bizim kaçışımıza engelleyecek olan yürümekten aciz ne varsa bizim bacaklarımızı kullanıyordu. Yüküm aşırı olmasına rağmen ağırlığı beni zorlamıyordu. Bu sevinçli bir kaçıştı; çünkü erkekliğimi dilimleyecek olan o iğrenç herifi arkada bırakıyordum.

Silvosi montis asperum permensi iugum rursusque reposita camporum spatia pervecti, iam vespera semitam tenebrante, pervenimus ad quoddam castellum frequens et opulens, unde nos incolae nocturna immo vero matutina etiam prohibebant egressione: lupos enim numerosos grandes et vastis corporibus sarcinosos ac nimia ferocitate saevientes passim rapinis adsuetos infestare cunctam illam regionem, iamque ipsas vias obsidere et in modum latronum praetereuntes aggredi, immo etiam vesana fame rabidos finitimas expugnare villas, exitiumque inertissimorum pecudum ipsis iam humanis capitibus imminere. Denique ob iter illud quod nobis erat commeandum iacere semesa hominum corpora suisque visceribus nudatis ossibus cuncta candere, ac per hoc nos quoque summa cautione viae reddi debere, idque vel in primis observitare, ut luce clara et die iam provecto et sole florido vitantes undique latentes insidias, cum et ipso lumine dirarum bestiarum repigratur impetus, non laciniatim disperso, sed cuneatim spipato commeatu difficultates illas transabiremus.

16 “Sed nequissimi fugitivi ductores illi nostri caecae festinationis temeritate ac metu incertae insecutionis, sprete salubri monitione nec expectata luce proxima, circa tertiam ferme vigiliam noctis onustos nos ad viam propellunt. Tunc ego metu praedicti periculi, quantum

Ormanlarla kaplı bir dağın çetin yamacını aştık, sonra boylu boyunca uzanan ovaları geçtik. Akşamın gölgesi yolumuza düştüğünde kalabalık ve zengin bir köye gelmiştik. Orada oturanlar bizim gece vakti, hatta sabah karanlığında yenden yola revan olmamıza engel olmaya çalıştılar. Dediklerine göre, ağır gövdelerini taşıyamaz hale gelmiş, çapulculuğa alışmış, son derece azgın ve vahşi bir sürü koca kurt o yörenin her yanını istila etmiş; bunlar tam o saatlerde yollarda pusuya yatıyor ve soyguncular gibi gelene geçene saldırıyormuş. Hatta açlıktan deli gibi kudurup komşu çiftliklerde fırtınalar estiriyormuş ve savunmasız sürülerin başına gelen ölümler artık insanları tehdit eder hale gelmiş. Söylediklerine göre, seyahat edeceğimiz yolun üstü parçalanmış insan cesetleriyle doluymuş; bütün o alan, etlerinden sıyrılmış bembeyaz kemiklerle parıl parıl parlıyormuş. Bu yüzden bizim çok büyük tedbirler alarak yola çıkmamız gerektiğini belirttiler; özellikle gün ışıyınca bu vahşi hayvanların saldırganlığı azaldığından, ortalık iyice aydınlandığında, saatler epeyce ilerleyip güneş zirvesine ulaştığında yola çıkmamızı önerdiler. Dediklerine bakılırsa, her yana gizlenmiş tuzaklardan kaçınarak ilerlememiz hayati önem taşıyordu ve ayrı ayrı sıralar halinde değil de, kama biçiminde kenetlenmiş konvoylar halinde ilerlersek bu zorlukları aşabilecektik.

16 “Ama bizim beş para etmez kaçak liderlerimiz kör bir telaşa kapılıp aceleci davrandılar; izlendiğimiz kaygısına kapılıp korktuklarından hayati önem taşıyan bu öğüdü kulak arkası ettiler ve bir sonraki günü beklemeden gece yarısından hemen sonra bizi yükleyip yola sürdüler. Halkın bizi önceden uyardığı bu tehlikeden korktuğumdan, mümkün olan her yo-

pote turbae medius et inter conferta iumenta latenter absconditus clunibus meis ab aggressionibus ferinis consulebam; iamque me cursu celeri ceteros equos antecellentem mirabantur omnes. Sed illa pernicitas non erat alacritatis meae, sed formidinis indicium. Denique meum ipse reputabam Pegasus inclutum illum metu magis volaticum fuisse ac per hoc merito pinnatum proditum, dum in altum at adusque caelum sussilit ac resultat, formidans scilicet igniferae morsum Chimaerae. Nam et illi pastores qui nos agebant in speciem proelii manus obarmaverant: hic lanceam, ille venabulum, alius gerebat spicula, fustem alius, sed et saxa, quae salebrosa semita largiter sumministrabat. Erant qui sudes praeacutas attollerent; plerique tamen ardentibus facibus proterrebant feras; nec quicquam praeter unicam tubam deerat quin acies esset proeliaris.

Sed nequicquam frustra timorem illum satis inanem perfuncti longe peiores inhaesimus laqueos. Nam lupi, forsitan confertae iuventutis strepitu vel certe nimia luce flammaram deterriti, vel etiam aliorum grassantes, nulli contra nos aditum tulerunt ac ne procul saltem ulli comparuerant.

17 Villae vero quam tunc forte praeteribamus, coloni, multitudinem nostram latrones rati, satis agentes rerum suarum eximieque trepidi, canes rabidos et

lu denemeye çalıştım ve gizlice kalabalığın ortasına, birbirine bitişik nizam yürüyen hayvanların arasına girip, o vahşi hayvanların saldırısına karşı butlarımı koruma altına aldım. Hızla yürüyüp bütün atların önüne geçmem herkesi hayrete düşürmüştü. Oysa bu hızlilik benim sabırsızlığımın değil de, korkaklığımın bir işaretiydi. Sonra kendi kendime, şu ünlü Pegasus'un uçmasını sağlayan şeyin korkudan başka bir şey olmadığını düşündüm; hiç kuşku yok ki, ateş soluyan Chimaera²⁵² tarafından ısırılacağım korkusuyla, yükselebildiği kadar göğe yükselip sıçradığı için her zaman kanatlı olarak betimlendiğini anladım. Dahası²⁵³ bizi gütmekte olan çobanlar savaştaymış gibi silahlanmışlardı. Birinin elinde mızrağı vardı, diğerinin elinde bir avc kargısı; bir başkası oklar taşıyordu, bir diğeri kalın bir sopa ve hatta o kayalık patikamızda bol bol bulabileceğimiz taşlar. Elllerinde keskin kazıklar taşıyanlar da vardı, ama çoğu vahşi hayvanları korkutmak için yanan meşaleler tutuyordu. Savaş saffından tek eksikimiz bir trompetimizin olmayışydı.

Ama bu korku gittikçe hayal ürünü olmaya başladı ve biz de bu korkuyu boş yere çekmiş olduk; çünkü çok daha kötü bir tuzağa düştük. Belki de kurtlar birbirine sıkıca kenetlenmiş halde yürüyen genç adamların gürültüsünden ya da en azından meşalelerin güçlü ışığından korkmuşlardı; veya başka yerde sinsi sinsi dolanıyorlardı. Sonuçta hiçbiri bize yaklaşmaya kalkışmadı ve uzaktan bile olsa hiçbiri ortalıklarda görünmedi.

17 Ama tesadüfen geçmek durumunda kaldığımız bir çiftliğin çalışanları, bu kalabalık halimizden soyguncu olabileceğimizi düşündüler. Çok korktuklarından ve sahip oldukları

immanes et quibusuis, lupis et ursis saeviores, quos ad tutelae praesidia curiose fuerant alumnnati, iubilantibus solitis et cuiusce modi vocibus nobis inhortantur; qui praeter genuinam ferocitatem tumultum suorum exasperati contra nos ruunt, et undique laterum circumfusi passim insiliunt, ac sine ullo dilectu iumenta simul et homines lacerant, diuque grassati plerosque prosternunt. Cerneret non tam hercules memorandum quam miserandum etiam spectaculum: canes copiosos ardentibus animis alios fugientes arripere, alios stantibus inhaerere, quosdam iacentes inscendere, et per omnem nostrum commeatum morsibus ambulare.

Ecce tanto periculo malum maius insequitur. De summis enim tectis ac de proximo colle rustici illi saxa super nos raptim devolvunt, ut discernere prorsus nequiremus qua potissimum caveremus clade, comminus canum an eminus lapidum. Quorum quidem unus caput mulieris quae meum dorsum residebat repente percussit. Quo dolore commota statim fletu cum clamore sublato maritum suum pastorem illum suppetitum ciet. [18] At ille deum fidem clamitans et cruorem uxoris abstergens altius quiritabat: "Quid miseros homines et laboriosos viatores tam crudelibus animis invaditis atque obteritis? Quas praedas inhiatis? Quae damna

mallar için de epeyce endişelendiklerinden, her zamanki yaptıkları gibi *saldır saldır* diye bağırarak ve türlü türlü çığlıklar atarak köpeklerini üzerimize saldılar. Kudurmuş koskoca hayvanlardı bunlar, herhangi bir kurttan ya da ayıdan daha vahşiydiler ve güvenliği sağlama göreviyle özenle eğitilmişlerdi. Doğalarında varolan vahşilikleri sahiplerinin komutlarıyla iki kat arttırdığından hışımla üzerimize atıldılar, dört bir yandan etrafımızı sardılar ve her yandan üstümüze atladılar; insan mıyız, hayvan mı, hiç ayırt etmeden bizi paramparça ettiler ve birçoğumuz yerlere serilinceye kadar saldırılarını sürdürdüler. Bu gösteriyi görmüş olsaydın, yemin ederim ki, anlatmaktan çok gözyaşı dökmek durumunda kalırdın: Öfkeden kudurmuş bir sürü köpek; bazıları kaçanları yakalıyor, bazıları yerlerinde çakılı kalanlara yapışıyor; kimisi yerde yatanların üstüne tırmanıyor; dişlerini ona buna geçirerek konvoyumuzun arasında dolanıyordu.

Birdenbire bu büyük tehlikenin ardından daha büyük bir bela geldi. Çiftçiler evlerinin çatılarından ve bitişikteki tepeden son hızla üzerimize kayalar yuvarlamaya başladılar; öyle ki hangi felakete karşı kendimizi daha fazla korumamız gerektiği konusunda sahiden kararsız kaldık; yanı başımızdaki köpeklerden mi sakınmalıydık, yoksa uzaklardan atılan kayalardan mı? Birden kayalardan biri sırtımda oturan kadının başına çarptı. Acıyı hissettiği anda hemen çığlık çığlığa bağırıp ağlamaya başladı ve hemen o çobanı,²⁵⁴ yani kocasını yardıma çağırdı. [18] O ise kendilerini koruması için tanrıları yardıma çağırıp karısının yarasından akan kanları silerek sesini yükseltti ve şikayetlerini sıraladı: "Niçin bizim gibi zavallı ve ekmeğinin peşinden koşan insanlara bu kadar acımasızca saldı-

vindicatis? At non speluncas ferarum vel cautes incolitis barbarorum, ut humano sanguine profuso gaudeatis.”

Vix haec dicta et statim lapidum congestus cessavit imber et infestorum canum revocata conquievit procella. Unus illinc denique de summo cupressus cacumine, “At nos” inquit “non vestrorum spoliolum cupidine latrocinamur, sed hanc ipsam cladem de vestris protelamus manibus. Iam denique pace tranquilla securi potestis incedere.”

Sic ille, sed nos plurifariam vulnerati reliquam viam capessimus, alius lapidis, alius morsus vulnera referentes, universi tamen saucii. Aliquanto denique viae permenso spatio, pervenimus ad nemus quoddam proceris arboribus consitum et pratentibus virectis amoenum, ubi placuit illis ductoribus nostris refectui paululum conquiescere corporaque sua diverse laniata sedulo recurare. Ergo passim prostrati solo primum fatigatos animos recuperare ac dehinc vulneribus medelas varias adhibere festinant, hic cruorem praeterfluentis aquae rore deluere, ille sponseis inacidatis tumores comprimere, alius fasciolis hiantes vincire plagas. Ad istum modum saluti suae quisque consulebat.

riyorsunuz, ayaklarınızın altına alıp eziyorsunuz? Hangi ganimete göz koydunuz? Hangi kayıpların öcünü almaktasınız? Sizler mağaralarda yaşayan hayvanlar mısınız ya da kayalıklarda oturan vahşiler mi ki, insan kanı akıtmaktan zevk alasınız?"

Bu sözler adamın tam ağzından çıkmıştı ki, birden ağır kayaya atışı kesiliverdi ve sahiplerinin çağırmasıyla birlikte, cani köpeklerin saldırı fırtınası da dindi. Çiftlik çalışanlarından biri servi ağacının tepesinden bağırdı: "Bizler sizin mallarınıza göz koyduğumuz için haydutluk etmiyoruz. Biz size nasıl saldırırsak, siz de bize aynı şekilde saldırırsınız diye, önceden kendimizi koruma altına alıyoruz. Artık güvenliktesiniz, artık huzur içinde ve sakın sakın yolunuza devam edebilirsiniz."

O bunları söyledi, ama biz yolumuzun kalanına aldığımız türlü türlü yarayla devam etmek zorunda kaldık. Bazılarımız atılan taşlardan, bazılarımız ısırıklardan yara almıştı; ama herkesin canı çok yanmıştı. Epeyce yol alıp ilerledikten sonra upuzun ağaçlarla çevrelenmiş ve halı gibi yemyeşil çimenler döşenmiş çok hoş bir koruya geldik. Orada liderlerimiz kendilerine gelmek ve orası burası parçalanmış bedenlerine esaslı bir bakım yapabilmek için kısa bir süre dinlenmeye karar verdiler. İlk tükenen güçlerini yeniden kazanmak için oraya buraya şöyle bir serildiler; sonra aldıkları yaralara alelacele değişik tedavi teknikleri uygulamaya başladılar: Kimi korunun yanında akan çayın sularında pıhtılaşan kanlarını yıkamaya başladı; kimi sirkeye batırılmış süngerlerle şişliklerini indirmeye çalıştı; kimisi de iyice açılan yaralarını bezlerle sarmayı denedi. Bu şekilde herkes bir şekilde kendi sağlığını düzeltme çabasına girişti.

19 Interea quidam senex de summo colle prospectat, quem circum capellae pascentes opilionem esse profecto clamabant. Eum rogavit unus e nostris haberetne venui lactem vel adhuc liquidum vel in caseum recentem incohatum. At ille diu capite quassanti, "Vos autem" inquit "de cibo vel poculo vel omnino ulla refectioe nunc cogitatis? An nulli scitis quo loco consederitis?" Et cum dicto conductis oviculis conversus longe recessit. Quae vox eius et fuga pastoribus nostris non mediocrem pavorem incussit. Ac dum perterriti de loci qualitate sciscitari gestiunt, nec est qui doceat, senex alius, magnum ille quidem, gravatus annis, totus in baculum pronus et lassum trahens vestigium ubertim lacrimans per viam proximat, visisque nobis cum fletu maximo singulorum iuvenum genua contingens sic adorabat:

20 "Per Fortunas vestrosque Genios, sic ad meae senectutis spatia validi laetique veniatis, decepto seni subsistite meumque parvulum ab inferis ereptum canis meis reddite. Nepos namque meus et itineris huius suavis comes, dum forte passerem incantantem saepiculae consecatur arripere, delapsus in proximam foveam quae fruticibus imis suppatet, in extremo iam vitae consistit periculo, quippe cum de fletu ac voce ipsius avum sibi saepicule clamitantis vivere illum

19 Bu sırada yaşlı bir adam tepenin üstünden bu manzarayı seyrediyordu; etrafında otlayan keçilerden adamın bir çoban olduğu açıkça anlaşılıyordu. Bizimkilerden birisi satılık sütü olup olmadığını sordu ona; henüz sulu ya da daha yeni peynirleşmeye başlayan. Adam *yok* anlamında tekrar tekrar başını salladı ve şöyle yanıtladı: “Sahiden şu saatte herhangi bir şey yemeyi, içmeyi ya da dinlenmeyi mi düşünüyorsunuz? Nerede mola verdiğiniz hakkında en ufak bir bilgisi olan var mı acaba?” Bunları söyler söylemez sürüsünü topladı, döndü ve uzaklaşıp gözden kayboldu. Adamın bu sözleri ve kaçır gibi gidişi çobanlarımızı ciddi şekilde endişelendirmişti. Bu endişe içinde, bulundukları yerin doğası hakkında bir şeyler öğrenmeye çalıştılar, ama bilgi alabilecekleri kimseyi bulamadılar. Bu sırada yoldan başka bir yaşlı adamın yaklaştığını gördüler; uzun boylu bir adamdı, ama yıllar onu çökertmişti, bütün ağırlığını elindeki bastonuna vermiş yorgun bacaklarını sürüye-sürüye geliyordu; hüngür hüngür de ağlıyordu. Bizi görünce ağlaması daha da arttı ve orada bulunan gençlerin dizlerine teker teker dokunup şöyle yalvardı:

20 “Hepinizin Kaderleri ve Koruyucu Ruhları adına yalvıyorum; dilerim hepiniz benim şu ilerlemiş yaşıma sağlıklı ve mutlu şekilde gelirsiniz! Şu yoksul ihtiyara yardım edin ve benim küçüğümü ölümden kurtarıp bu kırılaşmış saçlarımı ona verin. Torunum, benim bu yolculuğumun tatlı yoldaşı, çalılığın birinde ötüşen bir serçeyi yakalamaya çalışırken, böğürtlen çalıların altına açılmış yandaki çukura düşüverdi. Şimdi neredeyse ölüm tehlikesiyle burun buruna gelmiş durumda. Çerçi ağlamasından ve defalarca *büyükbaba büyükbaba* diye

quidem sentiam, sed per corporis, ut videtis, mei defectam valetudinem opitulari nequeam. At vobis aetatis et robori beneficio facile est suppetiari miserrimo seni, puerumque illum novissimum successionis meae atque unicam stirpem sospitem mihi facere.”

21 Sic deprecantis suamque canitiem distrahentis totos quidem miseruit. Sed unus prae ceteris et animo fortior et aetate iuvenior et corpore validior, quique solus praeter alios incolumis proelium superius evaserat, exsurgit alacer et, percontatus quonam loci puer ille decidisset, monstrantem digito non longe frutices horridos senem illum inpigre comitatur. Ac dum pabulo nostro suaque cura relecti sarcinulis quisque sumptis suis viam capessunt, clamore primum nominatim cientes illum iuvenem frequenter inclamant, mox mora diutina commoti mittunt e suis arcessitorem unum, qui requisitum comitem tempestivae viae commonefactum reduceret. At ille modicum commoratum refert sese, buxanti pallore trepidus, mira super conservo suo renuntiat: conspicatum se quippe supinato illi et iam ex maxima parte consumpto immanem draconem mandentem insistere, nec ullum usquam miserrimum senem comparere illum. Qua re cognita et cum pastoris sermone collata, qui saevum prorsus hunc illum nec alium locorum inquilinum praeminabatur, pestilenti deserta regione velociori se fuga proripiunt nosque

bağırmasından hâlâ yaşamakta olduğunu anlıyorum, ama gördüğünüz gibi şu kocamış bedenimle ona yardım edemiyorum. Ama siz, gençliğinizin ve gücünüzün sağladığı ateşle, şu gariban yaşlı adama kolayca yardım edebilirsiniz ve torunumu, şu benim soyumun en gencini ve hayatta olan tek mirasçısını kurtarabilirsiniz."

21 Böyle yalvarıp kırlaşmış saçlarını yolup dururken hepimiz ona çok acıdık. Yüreği diğerlerinden daha cesur, yaşça daha genç ve bedence daha dinç olan bir arkadaşımız –üstelik önceki arbedede yara almadan kaçmayı başarmış tek kişiydi kendisi– cesurca ayağa kalktı ve oğlanın nereye düştüğünü sordu. Yaşlı adam parmağıyla çok uzakta olmayan dikenli çalılırları işaret edince genç adam hiç duraksamadan onunla birlikte gitti. Bu arada biz otumuzu otlamıştık, insanlar da yaralarını tedavi edip kendilerine gelmişlerdi; herkes kendi eşyasını topladı ve yola çıkmaya başladı. İlk, o genç adama yüksek sesle seslendiler, sonra da defalarca adıyla bağırıp çağırdılar; uzunca bir süre ses seda çıkmayınca, meraklanıp içlerinden birini alıp getirmesi için yolladılar; ona yola çıkma vaktinin geldiğini hatırlatacak ve geri getirecekti. Ama haberci çok geçmemişti ki geri döndü, yüzü şimşir gibi sapsarı olmuş, tir tir titriyordu. Yoldaşı hakkında garip şeyler anlatıp duruyordu. Dediğine bakılırsa arkadaşını yerde sırt üstü yatarken görmüştü, üzerine çöreklenen koskoca bir yılan onu bütün gövdesiyle birlikte yutmak üzereydi. O biçare yaşlı adamdan da hiç eser yoktu. Bunu işitince, önceki çobanın söyledikleriyle bu olay arasında bağlantı kurdular. Çobanın kendilerine söylemeye çalıştığı kişi bu bölgenin o vahşi sakininden başka-

pellunt crebris tundentes fustibus. [22] Celerrime denique longo itinere confecto pagum quendam accedimus ibique totam perquiescimus noctem. Inibi coeptum facinus oppido memorabile narrare cupio.

Servus quidam, cui cunctam familiae tutelam dominus permiserat suus, quique possessionem maximam illam in quam deverteramus villicabat, habens ex eodem famulitio conservam coniugam, liberae cuiusdam extrariaeque mulieris flagrabat cupidine. Quo dolore paelicatus uxor eius instricta cunctas mariti rationes et quicquid horreo reconditum continebatur admoto combussit igne. Nec tali damno tori sui contumeliam vindicasse contenta, iam contra sua saeviens viscera laqueum sibi nectit, infantulumque, quem de eodem marito iam dudum susceperat eodem funiculo nectit, seque per altissimum puteum appendicem parvulum trahens praecipitat. Quam mortem dominus eorum aegerrime sustinens arreptum servulum qui causam tanti sceleris luxurie sua praestiterat nudum ac totum melle perlitum firmiter alligavit arbori ficulneae, cuius in ipso carioso stipite inhabitantium formicarum nidificia bulliebant et ultro citro commeabant multiuga scaturrigine. Quae simul dulcem ac mellitum corporis nidorem persentiscunt, parvis quidem sed numerosis et continuis morsiunculis penitus inhaerentes, per longi temporis cruciatum ita,

sı olamazdı. [22] Hemen bu tehlikeli yeri terk ettiler; önceki kaçışlarından da hızlı yol alıyorlardı ve bizi de sopalarıyla sürekli düрте düрте götürüyorlardı. Sonunda son hızla uzun bir seyahati tamamına erdirdik ve bir köye ulaştık; orada bütün bir geceyi dinlenerek geçirdik. Bu köyde tam anlamıyla kayda değer bir cinayet işlenmişti; bunu size de aktarmak isterim.

Yüklerimizi boşaltıp gecelediğimiz bu köyde eskiden bir köle yaşıyormuş. Efendisi ev halkının her türlü güvenliğinden onu sorumlu kılmış; o da devasa malikanenin sahibi gibi görevini yerine getiriyormuş. Bu adam, aynı ev halkından başka bir köle kadınla evliymiş, ama malikanenin dışında yaşayan özgür doğumlu bir kadına tutkuyla bağlanmış. Karısı adamın yasak ilişkisini öğrenince duyduğu acıyla, kocasının hesaplarını tuttuğu bütün defterlerini ve ambarda sakladığı ne varsa hepsini ateşe verip yakmış, kül etmiş. Verdiği bu zararın evliliğine sürülen lekenin öcünü almada yetersiz kaldığını görünce, öfkesini kendi bedenine çevirip boğazına bir halat geçirmiş ve kısa bir süre önce doğurduğu bebeğini de aynı halata bağlayıp dipsiz bir kuyuya atmış kendisini; bebeğini de yanında götürmüş. Kölelerin efendisi onların ölümünden aşırı üzüntü duymuş ve hovardallığıyla bu büyük katliama sebep olan kölesini yakalattırıp çırılçıplak soymuş ve her tarafını bir güzel hala bulamış. Sonra incir ağacına sıkıca bağlamış. Ağacın çürük gövdesinde yaşayan binlerce arı varmış; yuvalarını yapmakla meşgulmüş hepsi ve dalga dalga kabarıp akan dereler gibi telaş içinde oradan oraya koşuşturup duruyormuş. Adamın vücudundan yayılan tatlı balın kokusunu alır almaz küçücük küçücük, ama ardı arkasına binlerce kez ısırarak derisine sımsıkı yapışmışlar. Adam uzun bir süre böyle işkence

carnibus atque ipsis visceribus adesis, homine consumpto membra nudarunt, ut ossa tantum viduata pulpis nitore nimio candentia funestae cohaerent arbori.

23 Hac quoque detestabili deserta mansione, paganos in summo luctu relinquentes, rursum pergimus dieque tota campestres emensi vias civitatem quandam populosam et nobilem iam fessi pervenimus. Inibi larem sedesque perpetuas pastores illi statuere decernunt, quod et longe quaesituris firmae latebrae viderentur et annonae copiosae beata celebritas invitabat. Triduo denique iumentorum reffectis corporibus, quo vendibiliore videremur, ad mercatum producimur magnaue voce praeconis pretia singulis nuntiantis equi atque alii asini opulentis emptoribus praestinantur. At me relictum solum ac subsicivum cum fastidio plerique praeteribant. Iamque taedio contrectationis eorum, qui de dentibus meis aetatem computabant, manum cuiusdam faetore sordentem, qui gingivas identidem meas putidis scalpebat digitis, mordicus arreptam plenissime contrerui. Quae res circumstantium ab emptione mea utpote ferocissimi deterruit animos. Tunc praeco dirruptis faucibus et rauca voce saucius in meas fortunas ridiculos construebat iocos: "Quem ad finem cantherium istum venui frustra subiciemus, et vetulum

çekmiş; etleri, hatta tüm iç organları yenip bitince de ölmüş. Arılar bütün uzuvlarını sadece kemikleri kalana kadar soymuşlar; etlerinden sıyrılmış pırıl pırıl bembeyaz parlayan kemikleri de o cenaze ağacına asılı bırakmışlar.

23 Bu nefretlik mola yerini de, köylüleri kendi üzüntüleriyle başbaşa bırakarak hemen terk ettik. Yeniden yola koyulduk ve bütün bir gün boyunca ova yollarını aşip sonunda yorgun argın kalabalık ve ünlü bir kasabaya²⁵⁵ ulaştık. Çobanlar evlerini buraya kurup bu kasabayı sürekli ikametgâhları yapmaya karar verdiler. Çünkü burası, kendilerini aramak için yollanabilecek kişilerden saklanacakları kadar uzakta, güvenli bir yermiş izlenimi veriyordu; ayrıca buğdayın da bol olmasının sağladığı zenginlik ve bereket baştan çıkarıcıydı. Bize gelince, binek hayvanları olarak daha iyi bir fiyata satılmamız için üç gün boyunca bütün gövdelerimizin yeniden hayat bulması sağlandı ve pazara götürüldük; mezatçının yüksek sesle her birimizin, atların ve eşeklerin, fiyatlarını ayrı ayrı ilan etmesiyle birlikte zengin alıcılara satıldık. Ama bir tek ben yalnız başıma ve terk edilmiş olarak kaldım; çoğu alıcı burun kıvrıp yanımdan geçip gitti. Dişlerime bakıp yaşıma hesaplama ya çalışan insanların beni yoklayıp dürtmesinden o kadar rahatsız olmuştum ki, kirli parmaklarıyla diş etlerimi defalarca ovuşturup duran bir adamın iğrenç kokulu eline azı dişlerimi geçiriverdim ve ezip un ufak ettim. Bu olay başımda dolanıp duran alıcıların, beni satın alma heveslerini söndürdü; çünkü aşırı saldırgan olduğumu düşündüler. O zaman mezatçı çatlamış boğazından ve kısık sesinden dolayı acı çeke çeke kısmetim üzerine gülünç şakalar yapmaya başladı. “Daha ne kadar

et extritis ungulis debilem, et dolore deformem, et in hebeti pigritia ferocem, nec quicquam amplius quam ruderarium cribrum? Atque adeo vel donemus eum cuipiam, si qui tamen faenum suum perdere non gravatur.”

24 Ad istum modum praeco ille cachinnos circumstantibus commovebat. Sed illa Fortuna mea saevissima, quam per tot regiones iam fugiens effugere vel praecedentibus malis placare non potui, rursum in me caecos detorsit oculos et emptorem aptissimum duris meis casibus mire repertum obiecit. Scitote qualem: cinaedum, calvum quidem sed cincinnis semicanis et pendulis capillatum, unum de triviali popularium faece, qui per plateas et oppida cymbalis et crotalis personantes deamque Syriam circumferentes mendicare compellunt. Is nimio praestinandi studio praeconem rogat cuiatis essem. At ille Cappadocum me et satis forticulum denuntiat. Rursum requirit annos aetatis meae.

Sed praeco lasciviens: “Mathematicus quidem, qui stellas eius disposuit, quintum ei numeravit annum, sed ipse scilicet melius istud de suis novit professionibus. Quanquam enim prudens crimen Corneliae legis incurram, si civem Romanum pro servo tibi vendidero, quin emis bonum et frugi mancipium, quod te et foris et domi poterit iuvare?”

süre boşu boşuna bu iğdiş edilmiş eşeği satmak için uğraşacağız? Zavallı yaşlı şey, toynakları aşındığından takatı kalmamış, acı çekmekten şekli şemali bozulmuş; bütün aptallığına ve uyuşukluğuna rağmen bir de huysuz. Eprimiş bir kalburdan daha fazla etmez. Öyleyse samanının çar çur edilmesine aldırmayacak bir adam bulursak hediye olarak verelim gitsin."

24 Mezatçı bunları söyleyerek beni alabilecek müşterilerin arasından kahkahaların yükselmesine neden oldu. Ama ah şu benim zalimlerin zalimi kaderim, geçtiğim bunca yerde silkip atmayı beceremedim ki onu! Çektiğim bunca eziyetle de sakinleştiremedim ki kendisini! İşte yine dikti bana o kör gözlerini ve benim gaddar talihime en yaraşan alıcıyı, hayret edilecek şekilde buldu ve önüme koydu. Nasıl bir adam olduğunu anlatayım da tanıyın: ibnenin tekiydi, üstelik yaşlı bir ibne; tepesi keldi, ama başının çevresinden kırışmış, lüle lüle saçlar sarkıyordu. Toplumun şu sıradan süprüntülerinden birisiydi; hani şu kent sokaklarından, kasabalardan ellerindeki zilleri ve çingirakları çala çalan yürüyen ve etrafını çevreledikleri Syrialı tanrıçayı²⁵⁶ dilenmeye zorlayanlardan bir örnek. Adam beni almaya aşırı hevesliydi ve mezatçıya nereli olduğumu sordu. O da Cappadocia'dan²⁵⁷ geldiğimi ve gayet enerjik bir eşek olduğumu söyledi. Bunun üzerine adam bu kez yaşımı sordu.

Mezatçı ise küstahça şöyle yanıtladı: "Onun yıldız falına bakan bir falcının dediğine bakılırsa beş yaşında; ama hiç kuşkusuz eşeğin kendisi yaşını nüfus sayımlarından²⁵⁸ daha iyi bilir. Gerçi çok iyi biliyorum ki, sana Romalı bir vatandaşı köle olarak satarsam Cornelia Yasasına²⁵⁹ göre suç işlemiş sayılacağım.

Sed exinde odiosus emptor aliud de alio non desinit quaerere, denique de mansuetudine etiam mea percontatur anxie.

25 At praeco "Vervecem" inquit "non asinum vides, ad usus omnes quietum, non mordacem nec calcitronem quidem, sed prorsus ut in asini corio modestum hominem inhabitare credas. Quae res cognitu non ardua. Nam si faciem tuam mediis eius feminibus immiseris, facile periclitaberis quam grandem tibi demonstret patientiam."

Sic praeco lurchonem tractabat dicacule, sed ille cognito cavillatu similis indignanti "At te" inquit "cadaver surdum et mutum delirumque praeconem omnipotens et omniparens dea Syria et sanctus Sabadius et Bellona et mater Idaea cum suo Attide et cum suo Adone Venus domina caecum reddant, qui scurrilibus iam dudum contra me velitaris iocis. An me putas, inepte, iumento fero posse deam committere, ut turbatum repente divinum deiciat simulacrum, egoque misera cogar crinibus solutis discurrere et deae meae humi iacenti aliquem medicum quaerere?"

Accepto tali sermone cogitabam subito velut lymphaticus exsilire, ut me ferocitate cernens exasperatum emptionem desineret. Sed praevenit cogitatum meum emptor anxius pretio depenso statim,

Ama niin bu iyi ve yararlı parayı almayasın ki, sana hem dışarda hem de evinde hizmeti dokunsun?”

Ama nefretlik alıcı birbiri ardına sorular sormaktan vazgeçmedi ve en sonunda kaşlarını çatarak benim yumuşak başlı olup olmadığımı sordu.

25 Mezatçı şöyle yanıtladı: “Gördüğün iğdiş edilmiş bir koç, eşek değil! Her işi uysallıkla halleder, ısırmaz, ifte bile atmaz. Gerçekten de bu eşeğin postunda mütevazı bir insanın gizlendiğine inanabilirsin. Bunu ğrenmen o kadar da zor değil. Kadınsı kasıklarının arasına kafanı sokarsan, sana ne kadar dayanıklı olduğunu gösterecektir.”

Bu şekilde mezatçı yılışık yılışık, o obur rahibe²⁶⁰ alaycı laflar sokuşturup duruyordu. Ama rahip alay konusu olduğunu anlayınca yapmacık bir hiddet gösterisinde bulundu: “Seni gidi, sağır dilsiz kadavra seni! ılgın mezatçı!”, dedi, “her şeye gücü yeten, her şeyin anası olan Syriyalı tanrıça ve kutsal Sabazius²⁶¹ ve Bellona²⁶² ve İdalı Ana²⁶³ ve rahibi Attis²⁶⁴ ve Adonis’iyle birlikte tanrıça Venus,²⁶⁵ hepsi seni kr etsin emi! Çünkü bu kaba şakalarınla artık kafamın tasını attırdın. Seni budala, yoksa tanrıçayı böyle bir vahşi hayvana teslim edebileceğimi mi sanıyorsun? Tanrıçanın heykelini birden devirsin, sırtından atsın, ben de zavallı bir kız gibi lle lle saçlarımı attıra attıra, yere serilmiş tanrıama bir doktor bulacağım diye dönüp durayım, öyle mi?”

Böyle sözleri işitince benim ilk aklıma gelen düşünce, ıldırımış gibi birden havalara sıçramak oldu; fkelenince nasıl vahşileşebiliyorum bir görsün ve beni almaktan vazgeçsin diye. Ama o hevesli alıcım derhal çıkarıp ücretimi ödeyerek be-

quod quidem gaudens dominus scilicet taedio mei facile suscepit, septemdecim denarium, et illico me stomida spartea deligatum tradidit Philebo - hoc enim nomine censebatur iam meus dominus.

26 At ille susceptum novicium famulum trahebat ad domum statimque illinc de primo limine proclamat, "Puellae, servum vobis pulchellum en ecce mercata perduxī." Sed illae puellae chorum erat cinaedorum, quae statim exsultantes in gaudium fracta et rauca et effeminata voce clamores absonos intollunt, rati scilicet vere quempiam hominem servulum ministerio suo paratum. Sed postquam non cervam pro virgine, sed asinum pro homine succidaneum videre, nare detorta magistrum suum varie cavillantur: non enim servum, sed maritum illum scilicet sibi perduxisse. Et "Heus," aiunt "cave ne solus exedas tam bellum scilicet pullulum, sed nobis quoque tuis palumbulis nonnumquam inpertias."

Haec et huius modi mutuo blaterantes praesepio me proximum deligant. Erat quidam iuvenis satis corpulentus, choraula doctissimus, collaticia stipe de mensa paratus, qui foris quidem circumgestantibus deam cornu canens adambulabat, domi vero promiscuis operis partiarius agebat concubinus. Hic me simul domi conspexit, libenter appositis largiter cibariis gaudens alloquitur: "Venisti tandem miserrimi laboris vicarius.

nim bu düşüncemi fos çıkardı; tabii benden acayip bıkan sahibim de sevinip hiç düşünmeden bu ücreti, 17 denarii'yi, kabul etti. Hemencecik keten bir gem geçirdi ağzıma ve Philebus'a²⁶⁶ teslim etti; artık benim sahibim olan adamın adı buydu.

26 O da, bu daha hiç eğitilmemiş hizmetkârını sahiplenip evine götürdü. Kapı eşiğine gelir gelmez, şöyle cıgılık attı: "Kızlar, bakın size ne sevimli bir köle oğlancık satın alıp getirdim!" Kızlar dediği de ibneler sürüsüydü. Bunlar hemen neşe içinde danslar etmeye başlayıp çatlak, tiz ve kadınsı sesleriyle kulak tırmalayan cıgılıklar attılar. Hiç şüphe yok ki, sahiden hizmetlerine bakacak köle bir oğlan getirildiğini düşünüyorlardı. Ama genç bir kız yerine vekil olarak dişi bir geyik değil de,²⁶⁷ bir insan yerine vekil olarak bir eşek görünce, burun kıvrıp efendilerine çeşitli şekillerde dokundurmalarda bulunup dalgalarını geçtiler: köle değil de kendisine bir koca getirdiğini söyleyip ona takıldılar. Sonra da şöyle dediler: "Ama ha, sakın bu küçük güzel civcivi tek başına yeme! Ara sıra da şu senin küçücük güvercinlerine birazcık tattır!"

Birbirleriyle böyle şakalaşıp dururken beni de yemliğin yanına bağladılar. Evde tıknaz genç bir adam vardı; bayağı yetenekli bir kavalcıydı; topladıkları paralarla bir köle tezgâhından satın almışlardı. Dışarda tanrıçayı etrafta dolandırdıklarında, kaval çalıp yanlarında yürüyordu; içerde de bir ona bir buna hizmet dağıtıp ortak bir yatak arkadaşı gibi rol alıyordu. Beni evde gördüğü an sevinçle cömert bir saman servisinde bulundu ve neşeyle şöyle dedi: "İşte, en sonunda şu benim sefil işimin vekili olarak geldin! Dilerim uzun yaşarsın, efendile-

Sed diu vivas et dominis placeas et meis defectis iam lateribus consulas.” Haec audiens iam meas futuras novas cogitabam aerumnas.

27 Die sequenti variis coloribus indusiati et deformiter quisque formati, facie caenoso pigmento delita et oculis obunctis graphice prodeunt, mitellis et crocotis et carbasinis et bombycinis iniecti, quidam tunicas albas, in modum lanciolarum quoquoversum fluente purpura depictas, cingulo subligati, pedes luteis induti calceis. Deamque serico contextam amiculo mihi gerendam imponunt, brachiisque suis umero tenus renudatis, attollentes immanes gladios ac secures, evantes exsiliunt, incitante tibiae cantu lymphaticum tripudium.

Nec paucis pererratis casulis ad quandam villam possessoris beati perveniunt, et ab ingressu primo statim absonis ululatibus constrepentes fanaticae provolant, diuque capite demisso cervices lubricis intorquentes motibus crinesque pendulos in circulum rotantes et nonnumquam morsibus suos incursantes musculos, ad postremum ancipiti ferro quod gerebant sua quisque brachia dissicant. Inter haec unus ex illis bacchatur effusius ac de imis praecordiis anhelitus crebros referens, velut numinis divino spiritu repletus, simulabat sauciam vecordiam, prorsus quasi deum praesentia soleant homines [28] non sui fieri meliores, sed debiles

rimi mutlu kılarırsın ve şu benim yorgun kasıklarımın nöbetini sen devralırsın.” Ben bu sözleri duyunca daha şimdiden gelecekte çekeceğim yepyeni sıkıntıları düşünmeye başlamıştım bile!

27 Ertesi gün rahipler değişik renklerde giysiler giyip iğrenç derecede boyandılar; yüzlerini kil boyayla sıvayıp gözlerinin çevresine rastık çekerek ortalığa fırladılar. Sarıklar takıp safran rengi kaliteli keten kumaşlardan, saf ipekten elbiseler giydiler. Bazıları beyaz *tunicalar* giymişti, her biri farklı yöne bakan mızrak motifli, yol yol eflatun çizgilerle süslü; ayaklarına da sarı sandallar geçirmişlerdi. İpek bir elbise giydirdikleri tanrıçayı taşımam için sırtıma yerleştirdirler. Kolları omuzlarına kadar çıplaktı. Ürkütücü kılıçlarını ve baltalarını sallayıp duruyorlardı; esrik çılgıklar atıyorlardı; kavalın çıkardığı ezgilerle aşka gelip çılgınca dans ediyorlardı.

Küçük küçük birçok kır evini dolaşıp zengin bir toprak sahibinin çiftliğine geldiler. Çiftliğin girişine gelir gelmez orayı iç bayıltıcı çılgıklarıyla inletip çılgın gibi öne atıldılar. Bir süre başlarını aşağı eğip esnek hareketlerle boyunlarını döndüre döndüre, aşağılara sarkan lülelerini daireler çizdirerek savurdular. Ara sıra dişleriyle etlerini ısıyorlardı; en sonunda da hepsi birden yanlarında taşıdıkları iki uçlu bıçakla kollarına kesikler atmaya başladılar. Bu gösterinin ortasında, içlerinden biri çok daha çılgınca hareket etmeye başladı. Tanrının kutsal esiniyle dolmuş gibi sık sık göğsünün derinlerinden derin nefesler alıyor, deliliğe uğramış gibi davranıyordu; [28] sanki tanrıların varlığı insanlara kendilerini daha iyi hissettireceğine dermansız bırakıyor ve hastalandırıyormuş gibi! Ama bakın bu adam tanrısal öngöründen nasıl bir ödül kazan-

effici vel aegroti. Specta denique, quale caelesti providentia meritum reportaverit. Infit vaticinatione clamosa conficto mendacio semet ipsum incessere atque criminari, quasi contra fas sanctae religionis dissignasset aliquid, et insuper iustas poenas noxii facinoris ipse de se suis manibus exposcere. Arrepto denique flagro, quod semiviris illis proprium gestamen est, contortis taenis lanosi velleris prolixae fimbriatum et multiugis talis ovium tesseratum, indidem sese multinodis commulcat ictibus, mire contra plagarum dolores praesumptione munitus. Cerneret prosectu gladiatorum ictuque flagrorum solum spurcitia sanguinis effeminati madescere. Quae res incutiebat mihi non parvam sollicitudinem, videnti tot vulneribus largiter profusum cruorem, ne quo casu deae peregrinae stomachus, ut quorundam hominum lactem, sic illa sanguinem concupisceret asininum.

Sed ubi tandem fatigati vel certe suo laniatus satiati pausam carnificinae dedere, stipes aereas immo vero et argenteas multis certatim offerentibus, sinu recepere patulo, nec non et vini cadum et lactem et caseos et farris et siliginis aliquid, et nonnullis hordeum deae gerulo donantibus, avidis animis corradentes omnia et in sacculos huic questui de industria praeparatos farcientes dorso meo congerunt, ut duplici scilicet sarcinae pondere gravatus et horreum simul et templum incederem.

dı, seyredin! Esinli bir kâhin gibi bağıra bağıra, bu kutsal dinin yasalarına karşı günah işlediği yalanını uydurup kendisini azarlamaya ve suçlamaya başladı; ve bu işlediği günah için hak ettiği cezayı kendi ellerinden talep etmeye kalkıştı. Sonra bu kadın kılıklıların ayırt edici silahı olan kamçıyı kaptı; kenarlarına yünlü postlardan uzun ve büküm büküm püsküller takılmış, koyunların parmak eklemlerindeki kemiklerle çeşit çeşit süslenmişti. Sert düğümleri olan bu aleti savurup şaklata şaklata ve açılan derin kesiklerin acısına da şasılası bir inatla direnerek kendini bir güzel dövdü. Kılıçlarla deşilmekten, kırbaçlarla dövölmekten yerlerin kadınsı, iğrenç bir kana bulandığına tanık olabilirdin. Bunca yaradan güröl güröl kan aktığını görünce bu sahne beni bayağı ürkütüp şaşkına çevirdi; olur da, bazı insanların canının eşek sütü çekmesi gibi, bu yabancı tanrıçanın canı da eşek kanı çeker diye çok korktum.

En sonunda yorulunca ya da bir şekilde kendilerini deşmeye doyunca kasaplıklarına bir dur dediler. Kendilerine bakır paralar, hatta gümüş paralar vermek için kıyasıya mücadele eden seyircilere elbiselerinin katlarını açıp sadakalarını topladılar. İnsanlar onlara paradan başka büyük bir şarap fıçısı, süt ve peynir, biraz da kılçıksız buğday ve un verdi. Bazıları tanrıçanın taşıyıcısını da²⁶⁸ arpayla donattı. Rahipler verilenlerin hepsini büyük bir açgözlülükle toparlayıp çuvallara doldurdu; zaten bu çuvalları, bu tür kazançları için kasıtlı olarak daha önceden hazırlamışlardı. Sonra bunları sırtına tepeleme doldurdular; öyle ki iki kat yükün altında iki büküm olup, ayaklı bir ambar ya da ayaklı bir tapınak şeklinde, yola revan oldum.

29 Ad istum modum palantes omnem illam depraedabantur regionem. Sed in quodam castello copia laetati largioris quaesticuli gaudiales instruunt dapes. A quodam colono fictae vaticinationis mendacio pinguissimum deposcunt arietem, qui deam Syriam esurientem suo satiaret sacrificio, probeque disposita cenula balneas obeunt, ac dehinc lauti quendam fortissimum rusticanum, industria laterum atque imis ventris bene praeparatum comitem cenae secum adducunt. Paucisque admodum praegustatis holusculis ante ipsam mensam, spurcissima illa propudia ad illicitae libidinis extrema flagitia infandis uriginibus efferantur, passimque circumfusi nudatum supinatumque iuvenem exsecrandis oribus flagitabant. Nec diu tale facinus mei oculis tolerantibus, "Porro Quirites" proclamare gestivi, sed viduatum ceteris syllabis ac litteris processit "O" tantum, sane clarum ac validum et asino proprium, sed inopportuno plane tempore. Namque de pago proximo complures iuvenes abactum sibi noctu perquirentes asellum nimioque studio cuncta deversoria scrutantes, intus aedium audito ruditu meo, praedam absconditam latibulis aedium rati, coram rem invasuri suam improvisi conferto gradu se penetrant, palamque illos exsecrandas foeditates obeunt deprehendunt. Iamiamque vicinos undique percientes turpissimam scaenam patefaciunt, insuper ridicule sacerdotum purissimam laudantes castimoniam.

29 Rahipler bu şekilde bütün o yöreyi yağmalaya yağmalaya dolanıp durdular. Ama bir gün tepelik bir köyde, her zaman kazandıklarından daha fazla gelir elde edince sevinçten deliye döndüler ve bu olayı kutlamak adına bir şölen düzenlediler. Bir kehanet uydurup yalan dolanla bir çiftçiden en be-sili koçunu istediler; sözde bunu kurban ederek Syria tanrıçasının açlığını yatıştırıracaklarmış. Küçücük sofralarını büyük bir zerafetle hazırlayıp hamam ziyaretine gittiler ve oradan mutlu mesut geri döndüler, yanlarında da yemeğe bir konuk getirdiler; kasıkları ve aşağıdaki organları hamarat olduğu için seçilmiş gürbüz bir rençber. Ana yemek öncesinde mezelik birkaç yeşillik tattıktan sonra bu iğrenç, utanmaz serseriler sapık arzularının en rezil eylemini gerçekleştirmeye duydukları korkunç özlemle kudurdular. Genç adamı dört bir yandan sararak çırılçıplak soydular ve sırt üstü yatırıp tiksinti uyandıracak öpücüklere boğdular. Benim gözlerim böyle aşağılık bir eyleme daha fazla katlanamazdı. Şöyle bağırmayı denedim: "Yetişin yurttaşlar," ama bütün hecelerinden ve harflerinden boşaltılmış olarak dilimin ucuna gelen sadece "Ai!" oldu. Bu ses gayet açık, gayet güçlü ve gayet eşekçeydi; ama zamanlama uygun değildi. Çünkü tesadüfen komşu köyden birkaç genç adam, geceleyin kendilerinden çalınmış olan bir eşeği aramaya çıkmışlardı ve oralardaki bütün hanları didik didik arıyorlardı. Evin içinden gelen anırışımı işittiklerinde, çalınan mallarının evin gizli bir köşesinde saklandığını sandılar ve onu bulmak amacıyla hep birlikte hızla içeri daldılar; rahipleri, o lanetlik yüz kızartıcı eylemleriyle meşgulken iş üstünde yakaladılar. Adamlar telaş içinde, hemen bütün komşularını çağırdılar ve onlara bu aşağılık sahneyi gösterdiler; bir de rahiplerin el değmemiş namuslarına alaycı övgüler düzdüler.

30 Hac infamia consternati, quae per ora populi facile dilapsa merito invisos ac detestabiles eos cunctis effecerat, noctem ferme circa mediam collectis omnibus furtim castello facessunt. Bonaque itineris parte ante iubaris exortum transacta iam die claro solitudines avias nancti, multa secum prius collocuti, accingunt se meo funeri; deaque vehiculo meo sublata et humi reposita, cunctis stramentis me renudatum ac de quadam quercu destinatum flagro illo pecuinis ossibus catenato verberantes paene ad extremam confecerant mortem. Fuit unus qui poplites meos enervare secure sua comminaretur, quod de pudore illo candido scilicet suo tam deformiter triumphassem. Sed ceteri, non meae salutis, sed simulacri iacentis contemplatione in vita me retinendum censuere. Rursum itaque me refertum sarcinis planis gladiis minantes perveniunt ad quandam nobilem civitatem, Inibi vir principalis, et alias religiosus et eximie deum reverens, tinnitu cymbalorum et sonu tympanorum cantusque Phrygii mulcentibus modulis excitus, procurrit obviam, deamque votivo suscipiens hospitio nos omnis intra consaeptum domus amplissimae constituit, numenque summa veneratione atque hostiis opimis placare contendit.

30 Bu karalama karşısında rahipler donup kapıldılar. Bu kepezelikleri halkın ağzına düşüp yayıldı ve haklı olarak bu rahipleri herkesin gözünde nefretlik ve iğrenç insanlar haline getirdi. Gece yarısına doğru bütün eşyalarını toplayıp, kaçır gibi köyü terk ettiler. Güneş doğmadan önce alacakları yolun epey bir kısmını tamamlamışlardı. Gün tamamen ısıdığında artık çok uzaklarda ve kuş uçmaz kervan geçmez bir arazide buldular kendilerini. İlk kendi aralarında uzun uzadıya tartışıp durdular, sonra da beni öldürmek için gerekli hazırlıklara başladılar. Taşıdığım tanrıçayı sırtımdan indirdiler ve yere koydular; tüm takım taklavatımı çıkardılar ve bir meşe ağacına bağladılar. Neredeyse ölünceye kadar şu koyun kemikleriyle örülmüş kamçılarıyla beni bir güzel dövdüler. İçlerinden birisi baltasıyla dizlerimdeki kirişleri kesmekle tehdit etti; çünkü benim kazandığım zafer onların güya el değmemiş namuslarını lekelemiş. Ama diğerleri hayatta kalmamın zorunlu olduğuna karar verdiler; benim canımı düşündüklerinden değil, yerde yatan tanrıçanın heykeli için kaygılandıklarından. Bu yüzden sırtıma yeniden yüklerimi yükleyip herkesin bildiği bir kasabaya gelene kadar kılıçlarının kabzalarıyla sürekli dürtüp durdular. Buranın ileri gelenlerinden birisi, inançlı bir kişi olmasının yanında tanrıçaya özel bir saygı besliyordu; zillerin çaldığını, davulların vurulduğunu ve Frigya şarkılarının²⁶⁹ gevşetici ezgilerini duyar duymaz heyecana kapılıp koşarak bizi karşılamaya geldi. Ateşli bir konukseverlikle, tanrıçayı karşıladı ve bizi devasa büyüklükteki malikanesinin odalarına yerleştirdi. Büyük bir saygı göstererek, bol bol kurban keserek tanrıçanın lütfunu kazanmaya çalıştı.

31 Hic ego me potissimum capitis periclitatum memini. Nam quidam colonus partem venationis, immanis cervi pinguissimum femus, domino illi suo numeri miserat, quod incuriose pone culinae fores non altiuscule suspensum canis adaeque venaticus latenter invaserat, laetusque praeda propere custodientes oculos evaserat. Quo damno cognito suaque reprehensa neglegentia, cocus diu lamentatus lacrimis inefficacibus, iamiamque domino cenam flagitante, maerens et utcumque metuens altius, filio parvulo suo consalutato arreptoque funiculo, mortem sibi nexu laquei comparabat. Nec tamen latuit fidam uxorem eius casus extremus mariti, sed funestum nodum violenter invadens manibus ambabus, "Adeone" inquit "praesenti malo perterritus mente excidisti tua, nec fortuitum istud remedium quod deum providentia sumministrat, intueris? Nam si quid in ultimo fortunae turbine resipiscis, expergite me ausculta et advenam insitum asinum remoto quodam loco deductum iugula, femusque eius ad similitudinem perditum detractum et accuratius in protrimentis sapidissime percoctum appone domino cervini vicem."

Nequissimo verberoni sua placuit salus de mea morte, et multum conservae laudata sagacitate destinatae iam lanienae cultros acuebat.

31 Anımsadığım kadarıyla burası benim yaşamım için büyük bir tehlikeye sahne olmuştu. Çiftlikteki işçilerden biri ava gitmişti ve avının bir kısmını, koskoca bir geyiğin en semiz butunu, armağan olarak efendisine, yani bizim ev sahibimize, göndermişti. Tedbirsizlik edip bunu mutfak kapısının arkasına, pek yüksek olmayan bir yere astılar. O çiftlik işçisi kadar iyi avcı olan bir köpek çaktırmadan eti kaptığı gibi, aldığı ödülün sevinciyle, ardından bakakalan onca gözün arasından kaçıp gitti. Aşçı hırsızlığı öğrenince tedbirsizliğine lanetler okuyup uzun süre boşu boşuna gözyaşı döküp durdu. Efendisi yemeğini getirmesi için sıkıştırınca müthiş bir korkuya kapıldı; üzüntü içinde küçük oğluna veda etti. Bir halat aldı;ilmek yapıp kendisini öldürmeye karar verdi. Ama kocasının bu çaresiz durumu vefakâr eşinin gözünden kaçmadı; ölüm-cül ilmeği her iki eliyle vahşice kaptığı gibi, “Şu anki çaresizliğinden korkuya kapılıp aklını mı yedin?” dedi. “Tanrısal öngörünün sana sunduğu şu kolay çözümü görmüyor musun? Kaderin estirdiği bu korkunç kasırganın ortasında birazcık aklın kaldıysa gözünü aç da beni dikkatlice dinle! Şu yeni gelen eşeği al uzağa götür ve boğazını kes; butunu da o çaldırdığın geyiğin butuna benzer şekilde kes ve tür türlü baharatlara bulayıp iyice pişir, sonra da efendine geyik butuymuş gibi sun.”

Ahlaksız herif beni öldürme pahasına kendi canını kurtarma fikrini çok sevdi. Köle eşinin zekâ gösterisine bolca övgüler yağdırdı ve kafasında tasarladığı kasaplığı gerçekleştirmek için bıçaklarını bilemeye koyuldu.

1 Sic ille nequissimus carnifex contra me manus impias obarmabat. At ego praecipitante consilium periculi tanti praesentia nec exspectata diutina cogitatione lanienam imminentem fuga vitate statui, protinusque, vinculo quo fueram deligatus abrupto, curso me proripio totis pedibus ad tutelam salutis crebris calcibus velitatus, ilicoque me raptim transcursa proxima porticu, triclinio in quo dominus aedium sacrificales epulas cum sacerdotibus deae cenitabat, incunctanter immitto, nec pauca rerum apparatus cibarii, mensas etiam et ignes, impetu meo collido atque disturbo. Qua rerum deformi strage paterfamilias commotus, ut importunum atque lascivum me cuidam famulo curiose traditum certo aliquo loco clausum cohiberi iussit, ne rursum convivium placidum simili petulantia dissiparem. Hoc astutulo commento scitule munitus et mediis lanii manibus ereptus, custodela salutaris mihi gaudebam carceris.

Sed nimirum nihil Fortuna rennuente licet homini nato dexterum provenire, nec consilio prudenti vel

Lucius'un Yeni Sahipleri ve Başına Gelenler

1 O cellatların en aşağılığı beni kesmek için günahkâr ellerini işte bu şekilde silahlandırıyor. Ama bu büyük tehlikenin kapıda oluşu, beni bir an önce bir şeyler planlamaya sevketti; uzun uzadıya düşünmeden, tepemde asılı duran bu kasap bıçağından kaçıp kendimi kurtarmaya karar verdim. Postumu kurtarmak için zaman kaybetmeden beni bağladığı halatı koparıp tam gaz fırladım. Ayaklarımı var gücümle yere vura vura koşuyordum, o hızla yandaki avluyu geçtim ve hiç durmadan yemek odasına daldım. Evin beyi tanrıçanın rahipleriyle birlikte kutsal şölen sofrasındaydı. Yemek takımlarından çoğunu devirdim, hatta masaları ve lambaları bile. Eşyalarının kırılıp dökülmesine çok sinirlenen ev sahibi, bana terbiyesiz ve ele avuca sığmaz bir hayvan muamelesi yapıp kölelerinden birinin yakın gözetimine teslim etti; aynı yüzsüzlüğü tekrar yaparım da, onların huzurlu yemeğini bozarım diye benim sürgülü bir yere kilitlenmemi emretti. Bu şeytanca tuzakla kendimi çok akıllıca koruma altına almış oldum ve o kasabın ellerinden kurtuldum; yaşamımı kurtaran bu hapishane-nin himayesine sığınmaktan mutluydum.

Ama gerçekten Kader onay vermezse, hiçbir şey insan olarak doğan hiç kimseye uğurlu gelmez. Ne zekice hazırlanmış bir plan ne de bilgece çareler tanrısal öngörü'nün önceden be-

remedio sagaci divinae providentiae fatalis dispositio subuerti vel reformari potest. Mihi denique id ipsum commentum, quod momentariam salutem repperisse videbatur, periculum grande, immo praesens exitium, conflavit aliud.

2 Nam quidam subito puer mobili ac trepida facile percitus, ut familiares inter se susurrabant, irrumpit triclinium, suoque annuntiat domino de proximo angiportu canem rabidam paulo ante per posticam impetu miro sese direxisse ardentique prorsus furore venaticos canes invasisse, ac dehinc proximum petisse stabulum atque ibi pleraque iumenta incurrisse pari saevitia, nec postremum saltem hominibus pepercisse; nam Myrtilum mulionem et Hephaestionem cocum et Hypnophilum cubicularium et Apollonium medicum, immo vero et plures alios ex familia abigere temptantes, variis morsibus quemque lacerasse, certe venenatis morsibus contacta non nulla iumenta efferari simili rabie. Quae res omnium statim percussit animos, ratiique me etiam eadem peste infectum ferocire, arreptis cuiusce modi telis, mutuoque ut exitium commune protelarent cohortati, ipsi potius eodem vaesaniae morbo laborantes persequuntur. Nec dubio me lanceis illis vel venabulis immo vero et bipennibus, quae facile famuli sumministraverant, membratim compilassent, ni, respecto subiti periculi turbine, cubiculum in quo mei domini devertebant protinus

lirlenmiş düzenini yıkabilir, ne de yeniden biçimlendirebilir. Sonunda bana bir anlık kurtuluş sağlamışa benzeyen bu tuzak benim için başka büyük bir tehlikeyi tetikledi; kapıda hazır bekleyen ölümü.

2 Konuklar kendi aralarında hoş bir sohbete dalmışken, birden bir köle heyecanlı ve korku dolu bir yüzle yemek odasına daldı. Efendisine, az önce kuduz bir köpeğin yan sokaktan gelip inanılmaz bir zorbalıkla arka kapıdan içeri girdiğini ilettili. Öfkeden kudurmuş halde av köpeklerine saldırmış, sonra bitişikteki ahıra girmiş ve aynı vahşetle oradaki pek çok binek hayvanının üstüne atılmıştı. İnsanlar bile bu vahşetten kendilerini koruyamamıştı. Katırcı Myrtilus, aşçı Hephaestio, kâhya Hypnophilus ve doktor Apollonius ve bunlar gibi birçok hizmetkâr, köpeğe karşı koyacağım derken orasından burasından ısırılmış, yaralanmıştı. Köpeğin öldürücü ısırıkları yüzünden bir sürü binek hayvanı hastalanmış ve köpek gibi kudurmuştu. Bu haberler herkesi bir anda dehşete düşürdü ve bana da aynı hastalık bulaştığı için çıldırdığımı sandılar. Silah olarak ne varsa ellerine geçirip toplumu tehdit eden bu ölümcül hastalığı savuşturmak üzere birbirlerine cesaret verdiler. Böylece peşime takıldılar; aslında kendileri benden daha çok bu delilik illetinin tuzağına düşmüşlerdi ya, neyse! Hiç kuşku yok ki, bu aniden çıkan ölüm kasırgasını önceden farkedip doğruca efendilerine ait olan yatak odasına dalmamış olsaydım, ellerine geçirdikleri kargılarla, hançerlerle ve hatta hizmetkârların yeni getirdiği iki tarafı da keskin baltaları²⁷⁰ beni parça parça doğrayabilirlerdi. Beni o odaya kilitlediler, arkamdan sürgüleri çektiler ve odayı kuşatma altına aldılar;

irrupissem. Tunc clausis obseratisque super me foribus obsidebant locum, quoad sine ullo congressionis suae periculo pestilentiae letalis pervicaci rabie possessus ac peresus absumerer. Quo facto tandem libertatem nanctus, solitariae fortunae munus amplexus, super constratum lectum abiectus, post multum equidem temporis somnum humanum quievi.

3 Iamque clara die mollitie cubilis refota lassitudine vegetus exsurgo, atque illos qui meae tutelae pervigiles excubias agitaverant ausculto de meis sic altercare fortunis: "Adhucine miserum istum asinum iugi furore iactari credimus?" "Immo vero iam virus increscente saevitia prorsum extinctum. Sic opinionis variae terminum ad explorationem conferunt, ac de rima quadam prospiciunt sanum me atque sobrium otiose consistere. Iamque, ultro foribus patefactis plenius, an iam sim mansuetus periclitantur. Sed unus ex his, de caelo scilicet missus mihi sospitator, argumentum explorandae sanitatis meae commonstrat ceteris, ut aquae recentis completam pelvem offerrent potui meo, ac si intrepidus et more solito sumens aquis allibescerem, sanum me atque omni morbo scirent expeditum. Contra vero si visum contactumque laticis vitarem ac perhorrescerem, pro conperto noxiam rabiem pertinaciter durare. Hoc enim libris pristinis proditum observari solere.

niyetleri, kendilerine bulaştıracağım endişesinden uzakta, o ölümcül illetin doğuracağı vahşi deliliğin pençesine düşüp ölünceye kadar orada beklemektir. Ne olduysa oldu ve sonunda özgürlüğüme kavuştum ve Kaderin bana verdiği armağana, yalnız olma şansına sıkıca sarıldım. Kendimi düzgünce yapmış yatağa attım ve uzun süreden beri ilk defa insanca bir uykuya çektim.

3 Gün iyice ısıdığında tamamen canlanmış olarak kalktım; yumuşacık yatak tüm yorgunluğumu almıştı. Bütün gece gözlerini kırpmadan kapının dışında beni gözetlemiş olan adamların, şu anki durumumla ilgili fikir alışverişinde bulunduklarını işittim: “Ne dersin, acaba şu zavallı eşek hâlâ çılgınca öfkesiyle oraya buraya çifte savuruyor mudur? “Hayır, öldürücü zehir yoğunlaştıkça tamamen halsiz kalmıştır.” Durumu açıklayıcı türde böyle farklı düşünceler atıp tuttular. Kapıdaki bir delikten odaya baktıklarında, benim oracıkta sakın sakın durduğumu gördüler; sağlıklı ve akli başında. Sonra uysallaşıp uysallaşmadığımı tam olarak anlamak için kapıları açmaya yeltendiler. İçlerinden birisi benim için gökten inmiş bir kurtarıcı olduğunu sahiden kanıtladı; benim sağlıklı olup olmadığımı anlamak için, içmek üzere bana bir leğen dolusu berrak su getirilmesini önerdi. Suyu hiç duraksamadan, her zaman içtiğim gibi içsem benim iyi olduğumu ve hastalıktan tamamen kurtulduğumu anlayacaklardı. Ama suyu görmekten ve tatmaktan çekinirsem ve irkilirsem, hâlâ o öldürücü deliliğin pençesinde olduğumu düşüneceklerdi. Bu yöntemin genel bir tanı tekniği olduğunu ve eski kitaplarda da önerildiğini söylüyorlardı.

4 Isto placito vas immane confestim atque perlucidae de proximo petitae fonte cunctantes adhuc offerunt mihi. At ego sine ulla mora progressus etiam obvio gradu satis sitienter pronus et totum caput immergens salutare vere equidem illas aquas hauriebam. Iamque et plausus manum et aurium flexus et ductum capistri et quidvis aliud periclitantium placide patiebar, quoad contra vesanam eorum praesumptionem modestiam meam liquido cunctis approbarem.

Ad istum modum vitato duplici periculo, die sequenti rursum divinis exuviis onustus cum crotalis et cymbalis circumforaneum mendicabulum producor ad viam. Nec paucis casulis atque castellis oberratis, devertimus ad quempiam pagum, urbis opulentae quondam, ut memorabant incolae, inter semiruta vestigia conditum, et hospitio proximi stabuli recepti, cognoscimus lepidam de adulterio cuiusdam pauperis fabulam, quam vos etiam cognoscatis volo.

5 Is gracili pauperie laborans fabriles operas praebendo parvis illis mercedibus vitam tenebat. Erat ei tamen uxorcula etiam satis quidem tenuit et ipsa verum tamen postrema lascivia famigerabilis. Sed die quadam, dum matutino ille ad opus susceptum proficiscitur, statim latenter irrepit eius hospitium temerarius adulter. Ac dum Veneris comluctationibus securius operantur,

4 Öneri onaylandı; bir koşu yakındaki dereden koca bir leğen berrak su getirdiler ve çekine çekine önüme koydular. Ben ise hiç oyalanmadan ilerledim ve susuzluktan ölmüş halde suya eğildim, başımı olduğu gibi leğene gömdüm ve bu cana can katan suyun hepsini içiverdim. Sonra da ellerini çırpmalarına ve kulaklarımı bükmelerine, gemime asılmalarına ve bunlara benzer şekilde yapmak istedikleri her tür deneye sükunetle katlandım; benim kudurmuş bir eşek olduğuma dair önyargılarından onları kurtarıp hepsine aklımın başımda olduğunu tamamen kanıtlayıncaya değin.

Bu şekilde çifte tehlikeden kurtulmuş oldum. Ertesi gün tanrısal ganimetlerle yeniden yüklendim; tam da gezgin dilenciler gibi kastanyetler ve zillerle yola revan oldum. Birkaç küçük kulübede ve etrafı surlarla çevrilmiş konaklarda mola verdikten sonra, yerli halktan bir zamanlar çok zengin olduğunu işittiğimiz bir kentin yarı yıkık kalıntıları arasına kurulmuş bir köyde durduk. En yakındaki handa odalar kiraladık. Orada, sizin de duymanızı istediğim çok hoş bir öykü işittik. Yoksul bir işçinin boynuzlanmasıyla ilgiliydi bu öykü.

5 Bu adamcağız mahrumiyetin pençesinde dişini tırnağına takıp az bir paraya inşaatlar yaparak yaşamaya çalışıyordu. Bu adamın bir karısı vardı, kendisi gibi sıksa ve aç. Ama son derece şehvet düşkünü olduğundan adı çıkmıştı. Adamcağız bir gün aldığı işi bitirmek için erkenden evden çıkınca, karısının utanmaz aşığı hemen arkasından gizlice odasına giriverdi. İkisi kendilerinden geçmiş bir vaziyette aşka gürüş tutmuşken, beklenmedik bir anda koca eve döndü. Adamcağızın hiçbir şeyden haberi yoktu, o sırada karısının kendisini aldat-

maritus, ignarus rerum ac nihil etiam tum tale suspicans, improvisus hospitium repetit. Iamque clausis et obseratis foribus, uxoris laudata continentia ianuam pulsat, sibilo etiam praesentiam suam denuntiante. Tunc mulier callida et ad huiusmodi flagitia perastutula tenacissimis amplexibus expeditum hominem dolio, quod erat in angulo semiobrutum, sed alias vacuum, dissimulanter abscondit, et patefactis aedibus adhuc introeuntem maritum aspero sermone accipit:

“Sicine vacuus et otiosus insinuatīs manibus ambulabis mihi, nec obito consueto labore vitae nostrae prospicies et aliquid cibatus parabis? At ego misera pernox et perdia lanificio nervos meos contorqueo, ut intra cellulam nostram saltem lucerna luceat. Quanto me felicior Daphne vicina, quae mero et prandio matutino saucia cum suis adulteris volutatur!”

6 Sic confutatus maritus, “Et quid istic est?” ait. “Nam licet forensi negotio officinator noster attentus ferias nobis fecerit, tamen hodiernae cenulae nostrae propexi. Vide sis ut dolium, quod semper vacuum, frustra locum detinet tantum et re vera praeter impedimentum conversationis nostrae nihil praestat amplius. Istud ego sex denariis cuidam venditavi, et adest ut dato pretio secum rem suam ferat. Quin itaque praecingeris mihique manum tantisper accommodas, ut exobrutum protinus tradatur emptori?”

tığı aklına bile gelmedi. Hatta kapıları kapalı ve sürgülü bulunca, karısının bu erdemli davranışını övüp kapıyı çaldı. Bu arada da geldiğini ıslıkla haber verdi. O anda, zeki ve böyle ahlaksız durumlarda epeyce deneyim sahibi olmuş olan kadın, sıkı sıkıya sarıldığı aşığını bıraktı ve hemen adamı odanın köşesinde yere yarı gömülü duran bir çömleğe saklayıp ortalıktan yok etti; bu çömleğe evin erzakları konuyordu, ama o sırada içi boştu. Sonra kapıyı açtı. Kocasını içeri girerken onu paylayarak karşıladı:

“Ne bu halin böyle, boş boş, aylak aylak ellerin cebinde bana geliyorsun? İşe gitmemekle mi geçimimizi sağlayacağını, eve bir parça ekmek getireceğini sanıyorsun? Bak zavallı bana, şu tek göz odamızda en azından bir kandil yakabilelim diye, gece gündüz kollarım ağrıyana kadar yün eğirip mahvoluyorum. Şu komşumuz Daphne benden ne kadar şanslı bir kadındır! Sabahın köründe şarapla, yiyeceklerle tıkmaya başlıyor, aşıklarıyla alt alta, üst üste!”

6 Bunun üzerine kocası ne diyeceğini şaşırdı, “Sen neden bahsediyorsun?” dedi. “Bizim ustabaşının mahkemede bir işi varmış, bize bugün izin verdi. Ama ben yine de bugünkü öğlen yemeğimiz için erzak sağladım. Bak, şu bir türlü içini dolduramadığımız erzak çömleğimize; boşu boşuna ne kadar yer kaplıyor! Her geçişimizde ayakımıza takılmaktan başka bir işe yaramıyor. Altı denarii'ye bir isteyene sattım onu. Adam parasını ödemek ve malını alıp götürmek için bekliyor. Öyle duracağına elbiseni topla da bana biraz yardım et, şunu yerden kaldıralım ve bir an önce sahibine verelim.”

E re nata fallaciosa mulier temerarium tollens cachinnum, "Magnum" inquit "istum virum ac strenuum negotiatorem nacta sum, qui rem, quam ego mulier et intra hospitium contenta iam dudum septem denariis vendidi, minoris distraxit."

Additamento pretii laetus, maritus: "Et quis est ille" ait "qui tanto praestitavit?"

At illa: "Olim, inepte," inquit "descendit in dolium, sedulo soliditatem eius probaturus."

7 Nec ille sermoni mulieris defuit, sed exurgens alacriter "Vis" inquit "verum scire, mater familias? Hoc tibi dolium nimis vetustum est et multifariam rimis hiantibus quassum." Ad maritumque eius dissimulanter conversus, "Quin tu, quicumque es, homuncio, lucernam" ait "actutum mihi expedis, ut erasis intrinsecus sordibus diligenter aptumne usui possim dinoscere, nisi nos putas aes de malo habere?"

Nec quicquam moratus ac suspicatus acer et egregius ille maritus, accensa lucerna, "Discede," inquit "frater, et otiosus assiste, donec probe percuratum istud tibi repraesentem." Et cum dicto nudatus ipse delato lumine scabiem vetustam cariosae testae occipit exsculpere.

At vero adulter bellissimus ille pusio, inclinatam dolio pronam uxorem fabri superincurvatus secure dedolabat. Ast illa capite in dolium demisso maritum

Hilekâr kadın hemen duruma hakim oldu ve utanmadan bir kahkaha patlattı: "Ne harika bir kocam var benim böyle, ne iş bilir bir iş adamı be! Ben evin dışına adımımı bile atmayan bir ev kadınıyım sadece, ama onun bedavaya elden çıkardığı çömleği yedi denarii'ye sattım bile!"

Fiyattaki bu artışa sevinen koca şöyle sordu: "Çömleğe bu kadar fazla para veren de kimmiş ki?"

Kadın yanıtladı: "Aptalım benim! O adam çömlek gerçekten sağlam mı, değil mi diye emin olmak için demin içine atladı."

7 Kadının aşığı onun sözlerinden durumu çaktı ve çevik bir hareketle hemen doğruldu: "Gerçekten ne düşündüğümü bilmek ister misin, bayan? Bu çömleğin çok eski ve hırpalanmış, birçok yerinden de çatlayıp ayrılmış." Sonra hiç tanııymuş gibi yaparak kocasına döndü: "Hey, sen, oradaki, küçük adam, bana hemen bir kandil tut da, içindeki kiri temizleyeyim ve işime yarar mı yaramaz mı iyice bir anlayayım bakalım! Yoksa parayı ağaçtan topladığımı mı zannediyorsunuz?"

Anlayış fakiri koca bir an bile duraksamadan ve hiç kuşulanmadan hemen bir kandil yakıp şöyle dedi: "Yana çekil kardeşim, sen orada dur, ben tamamen temizleyip sana göstereinceye kadar, keyfine bak!" Bunları söyleyip soyundu, kandi-li içeri aldı ve cılkı çıkmış çömleğin yüzyıllık kirlerini kazıyarak temizlemeye başladı.

Bu sırada o yakışıklı aşk çocuğu, o zinacı, işçinin karısını yüzü koyun yatırdı çömleğin üstüne, eğildi arkasına ve rahat rahat işini gördü. Bu arada kadın da başını çömleğe sokmuş,

suum astu meretricio tractabat ludicre. Hoc et illud et aliud et rursus aliud purgandum demonstrat digito suo, donec utroque opere perfecto, acceptis septem denariis, calamitosus faber collo suo gerens dolium coactus est ad hospitium adulteri perferre.

8 Pauculis ibi diebus commorati et munificentia publica saginati vaticinationisque crebris mercedibus suffarcinati, purissimi illi sacerdotes novum quaestus genus sic sibi comminiscuntur. Sorte unica pro casibus pluribus enotata consulentes de rebus variis plurimos ad hunc modum cavillantur. Sors haec erat:

ideo coniuncti terram proscindunt boves,
ut in futurum laeta germinent sata.

Tum si qui matrimonium forte coaptantes interrogarent, rem ipsa responderi aiebant: iungendos conubio et satis liberum procreandis. Si possessionem praestinatorum quaereret, merito "boves" [ut] et iugum et arva sementis florentia pronuntiari. Si qui de profectione sollicitus divinum caperet auspiciu, iunctos iam paratosque quadripedum cunctorum mansuetissimos et lucrum promitti de glebae germine. Si proelium capessiturus vel latronum factionem persecuturus utiles necne processus sciscitaretur, addictam victoriam forti praesagio contendebat, quippe

bir fahişe gibi şakalar yapıp kocasıyla eğleniyordu. Parmağıyla *burası, şurası, orası*, diye işaret edip temizlenmesi gereken yerleri gösteriyordu, ta ki her ikisi de işini bitirinceye değin. Sonra yedi denarii'yi aldı; zavallı işçiye de çömleği sırtlayıp aşığıın odasına kadar taşımak işi kaldı.

8 Şu özü sözü bir kutsal rahipler orada kaldıkları üç beş gün zarfında halkın kesesinden yiyip içtiler, kehanette bulunarak elde ettikleri büyük kazançlarla cukkalarını sağlamlaştırdılar ve kendilerine yeni bir kazanç kapısı icat ettiler. Birçok sorunun yanıtı olabilecek bir kehanet düzdüler ve farklı sorunları için kendilerine danışan bir sürü insanla bu şekilde dalgalarını geçtiler. Kehanet şuydu:

*Birlikte boyunduruğa vurulmuş öküzler toprağı yarıyor,
Bereketli ekinler vermek için gelecek nesillere.*

Örneğin evlilik planları yapmakta olanlar gelip bunlara danışsa, bu evliliğin kehanette önerildiğini söyleyeceklerdi: bu çift evlenmek ve ileride doğacak çocuklarının tohumlarını ekmek üzere birbirine bağlanmalı. Biri mal mülk edinmeye niyetlenip onlara danışsa, yanıt mantıken, 'öküzler', 'boyunduruğa vurma' ve 'fidelerle dolu bereketli araziler' olacaktı. Seyahate çıkıp çıkmamakla ilgili kaygısı olan bir başkası tanrısal bir işaret almak istese, bütün dört ayaklı hayvanlar içinde en evcil olanlarının artık boyunduruğa vurulduğunu ve yola çıkmaya hazır olduğunu söyleyecekler ve bunun iyi bir seyahat olacağını keseğin çimlenmesinden anlaşıldığını belirteceklerdi. Bir dövüş başlamak ya da bir soyguncu çetesinin peşine düşmek üzere olan bir adam, sonucun yararlı olup olmayacağını bilmek istese, rahipler bu zaferin şu etkileyici kehanetle

cervices hostium iugo subactum iri et praedam de rapinis uberrimam fructuosamque captum iri.

Ad istum modum divinationis astu captioso [9] corraserant non parvas pecunias. Sed assiduis interrogationibus argumenti satietate iam defecti, rursum ad viam prodeunt, via tota quam nocte confeceramus, longe peiorem quidni? lacunosis incilibus voraginosam, partim stagnanti palude fluidam et alibi subluvie caenosa lubricam. Crebris denique offensaculis et assiduis lapsibus iam contusis cruribus meis, vix tandem ad campestres semitas fessus evadere potui. Et ecce nobis repente de tergo manipulus armati supercurrit equitis, aegreque cohibita equorum curruli rabie, Philebum ceterosque comites eius involant avidi, colloque constricto et sacrilegos impurosque compellantes interdum pugnis obverberant nec non manicis etiam cunctos coartant, et identidem urgenti sermone comprimunt, promerent ocius aureum cantharum, promerent auctoramentum illud sui sceleris, quod simulatione sollemnium quae in operto factitaverant ab ipsis pulvinaribus matris deum clanculo furati, prorsus quasi possent tanti facinoris evadere supplicium tacita profectione, adhuc luce dubia pomerium pervaserint. [10] Nec defuit qui manu super dorsum meum iniecta in ipso deae, quam gerebam, gremio scrutatus reperiret atque incoram omnium aureum depromeret cantharum. Nec isto saltem tam

garanti altına alındığını söyleyecekti: düşmanların boyunları boyunduruk altına alınacak ve yağmalardan yüksek ve faydalı bir kazanç elde edilecek.

İşte, uydurdukları kehanetin bu şeytanca aldaticılığı sayesinde hiç [9] de yabana atılmayacak bir kazanç elde ettiler. Ama bitip tükenmez sorulara verdikleri yanıtlardan dama deyince yine yola düzüldüler. Daha önce yaptığımız uzun gece yolculuğundan çok daha kötü bir seyahat oldu bu. Neden mi? Çünkü yol, içi su dolu hendekler yüzünden iyice çukurlaşmıştı; bazı yerleri durgun sulara batmış, bazı yerleri yosun tutmuş balçıkla kayganlaşmıştı. Bacaklarım oraya buraya çarpmaktan ve devamlı tökezlemekten çürük içinde kalmıştı ki, neyse yorgun argın düz bir yola çıkmayı başarabilmiştim. Ama birdenbire bir grup silahlı atlı tarafından arkamızdan sarıldık. Bu adamlar dolu dizgin gitmekte olan atlarını güçlkle kontrol altına alıp Philebus'a ve bütün yandaşlarına vahşice saldırdılar; boğazlarına yapıştıkları gibi *zındıklar, iğrenç adamlar* diye diye bir güzel yumruklamaya başladılar. Hepsini kelepçelere vurdular ve tehditkâr bir dille, inatla, işledikleri suçun haksız kazancı olan altın kadehi bir an önce ortaya çıkarmalarını istediler. Bu kadehi, gizli kutsal törenler yapıyoruz ayağına, tanrıların anasının²⁷¹ tapınağından el altından yürütmüşlerdi; sonra da bu kadar büyük bir zorbalıktan ceza almadan sinsice kaçıp kurtulabileceklerini sandıklarından tan ağarmadan kent sınırlarının dışına çıkmışlardı. [10] Hatta adamlardan biri elini sırtıma atmayı becerdi ve sırtımda taşıdığım tanrıçanın koynunda dolaştırıyormuş gibi altın kadehi aradı, buldu ve herkesin gözü önüne çıkarıp ortaya koydu. Böyle dinsel anlamda korkunç bir suçu işlemiş olmak bile bu

nefario scelere impuratissima illa capita confutari terrorive potuere, sed mendoso risu cavillantes, "En" inquit "indignae rei scaevitatem! Quam plerumque insontes periclitantur homines! Propter unicum caliculum, quem deum mater sorori suae deae Syriae hospitale munus optulit, ut noxios religionis antistites ad discrimen vocari captis."

Haec et alias similis afannas frustra blaterantes, eos retrorsus abducunt pagani statimque vinctos in Tullianum compingunt; cantharoque et ipso simulacro quod gerebam apud fani donarium redditis ac consecratis, altera die productum me rursum voce praeconis venui subiciunt, septemque nummis carius quam prius me comparaverat Philebus, quidam pistor de proximo castello praestinauit; protinusque frumento etiam coempto affatim onustum per inter arduum scrupis et cuiusce modi stirpibus infestum ad pistrinum quod exercebat perducit.

11 Ibi complurium iumentorum multivii circuitus intorquebant molas ambage varia, nec die tantum, verum perpeti etiam nocte prorsus instabili machinarum vertigine lucubrabant pervigilem farinam. Sed mihi, ne rudimentum servitii perhorrescerem scilicet, novus dominus loca lautia prolixè praebuit. Nam et diem primum illum feriatum dedit et cibariis abundanter instruxit praeseipium. Nec tamen illa otii saginaeque

aşâğılık yaratıkları utandırıp gözlerini korkutamadı; tersine güle oynaya sahte şakalar yapmaya kalkıştılar. “Ne kadar vahşi ve hak etmediğimiz bir davranışa maruz kalıyoruz! Masum insanların başı ne kadar çok derde girmekte! Sadece küçücük kadeh yüzünden, tanrıların anasının konukseverliğinin nişanesi olarak kız kardeşi Syria tanrıçasına armağan ettiği şu küçücük kadeh yüzünden, kutsallığın başrahipleri olan bizler, katillermişiz gibi kelle koltukta yaşamak zorunda bırakılıyoruz.”

Bu ve buna benzer bir sürü ipe sapa gelmez boş laflar ederlerken, köylüler onları gerisin geri kasabaya getirdi ve zincire vurup hapse attı. Sonra altın kadehi ve benim taşıdığım heykeli tapınak hazinesine geri götürüp tanrıçaya adadılar. Ertesi gün beni dışarı çıkardılar ve mezatçı yüksek sesle bir kez daha satılık olduğumu beyan etti. Komşu kasabadan bir fırıncı, Philebus’un daha önce ödediğinden daha fazla para verip beni yedi sestertium’a satın aldı. Biraz da buğday alıp alelacele sırtıma tepeleme yükledi. Beni, aşılması güç, sivri sivri taşlarla ve çeşit çeşit çalılıklarla örülü sarp bir patikadan geçirerek çalıştığı değirmene götürdü.

11 Değirmende bir sürü binek hayvanı farklı boyutlardaki değirmen taşının etrafında dönüp dönüp duruyordu. Gündüz demiyor, gece demiyor çalışıyorlar ve tek damla uyku uyumadan taşları aralıksız döndürerek un yapıyorlardı. Bu yeni sahibim, kölelikle bu ilk tanışmamda dehşete kapılmayıp yım diye, beni cömertçe resmi bir şekilde ağırladı. İlk gün tatil verdi bana ve yemliğimi ağzına kadar samanla doldurdu. Ama o yiyip içip yan gelip yatmanın mutluluğu uzun sürmedi. Ertesi gün sabah erkenden, değirmen taşlarının en büyüğü

beatitudo duravit ulterius, sed die sequenti molae quae maxima videbatur matutinus astituor, et illico velata facie propellor ad incurva spatia flexuosi canalis, ut in orbe termini circumfluentis reciproco gressu mea recalcans vestigia vagarer errore certo. Nec tamen sagacitatis ac prudentiae meae prorsus oblitus facilem me tirocinio disciplinae praeberi; sed quamquam frequenter, cum inter homines agerem, machinas similiter circumrotari vidissem, tamen ut expers et ignarus operis stupore mentito defixus haerebam, quod enim rebar ut minus aptum et huius modi ministerio satis inutilem me ad alium quempiam utique leviozem laborem legatum iri vel otiosum certe cibatum iri. Sed frustra sollertiam damnosam exercui. Complures enim protinus baculis armati me circumsteterunt atque, ut eram luminibus obtectis securus etiamnunc, repente signo dato et clamore conserto, plagas ingerentes acervatim, adeo me strepitu turbulentant ut cunctis consiliis abiectis ilico [12] scitissime taeniae spartae totus innixus discursus alacres obirem. At subita sectae commutatione risum toto coetu commoveram.

Iamque maxima diei parte transacta defunctum alioquin me, helcio sparteo dimoto, nexu machinae liberatum applicant praesepio. At ego, quamquam eximie fatigatus et refectione virium vehementer indignus et prorsus fame perditus, tamen familiari

olduğu belli olan bir taşın başına dikildim. Suratım örtüldü ve o dolambaçlı hattın kavisli yoluna gelinceye kadar arkama bir güzel tekmemi yedim; yusuvarlak bir daire içinde ayak izlerime basarak hep geri gideyim ve aynı yolda körlemesine dolaşarak durayım diye. Ama kurnazlığımı ve zekâmı tamamen yitirmedikten, mesleğimin çıraklık dönemine kolayca uyum sağlamış izlenimi yaratmadım doğrusu. Önceleri, insanlar arasında yaşarken, defalarca bu şekilde dönüp duran değirmen taşlarını seyretmiş olmama rağmen yine de deneyimsizmişim ve bu işten hiç çıkmıyormuşum gibi görünerek sahte bir budalalık gösterisiyle olduğum yere çakıldım kaldım. Sandım ki, bu çeşitten görevler için uygun biri değilim ve bir işe yaramıyorum diye düşünürler; en kötüsü beni daha hafif bir işe koşarlar ya da hatta beni otlamam için serbest bırakırlar. Ama bu tehlikeli hinoğluhinliğimin hiçbir işe yaramadığını anladım. Birden oklar kuşanmış birkaç adam etrafımı sarıverdi. Gözlerim hâlâ kapalı, olduğum yerde hiçbir şeyden şüphelenmeden öyle dururken birden bir işaret verdiler ve hep bir ağızdan avazları çıktığı gibi bağırmaya başlayıp olanca oku üzerime boca ettiler. Bu gürültü beni öyle bir sersemletti ki, bütün taktiklerimi bir kenara bıraktım; hemen büyük bir beceri sergileyip bütün gücümle boynumdaki halata asıldım ve şevkle dönmeye [12] başladım. Bendeki bu ani tavır değişikliği işçiler arasında büyük bir kahkahanın patlamasına neden oldu.

Günün büyük bir kısmı geçip gitmiş ve benim enkazım çıkmıştı ki, boynumdaki halatı çıkardılar, değirmen taşından ayırdılar ve yemliğime bağladılar. Ben yorgunluktan bitap düştüğüm ve acilen gücümü kazanmak zorunda olduğum ve de gerçekten açlıktan öldüğüm halde yine de doğuştan gelen merakım yüzünden olduğum yerden kımıldamadım; yeterin-

curiositate attonitus et satis anxius, postposito cibo, qui copiosus aderat, inoptabilis officinae disciplinam cum delectatione quadam arbitrabar.

Dii boni, quales illic homunculi vibicibus lividis totam cutem depicti, dorsumque plagosum scissili centunculo magis inumbrati quam obtecti, nonnulli exiguo tegili tantum modo pubem iniecti, cuncti tamen sic tunicati ut essent per pannulos manifesti, frontes litterati et capillum semirasi et pedes anulati, tum lurore deformes et fumosis tenebris vaporosae caliginis palpebras adesi atque adeo male luminati et in modum pugilum qui pulvisculo perspersi dimicant farinulenta cinere sordide candidati.

13 Iam de meo iumentario contubernio quid vel ad quem modum memorem? Quales illi muli senes vel cantherii debiles! Circa praeseptum capita demersi contruncabant moles palearum, cervices cariosa vulnerum putredine follicantes, nares languidas assiduo pulsu tussedinis hiulci, pectora copulae spartae tritura continua exulcerati, costas perpetua castigatione ossium tenus renudati, ungulas multivia circumcursione in enorme vestigium porrecti, totumque corium veterno atque scabiosa macie exasperati.

Talis familiae funestum mihi etiam metuens exemplum, veterisque Lucii fortunam recordatus et ad

ce huzursuz olmuştum. Önüme bol bol konan yiyeceğimi olduğu gibi bırakıp hiç içimin çekmediği bu değirmenin genel işleyişini tuhaf bir haz alarak gözlemeye başladım.

Saygıdeğer tanrılar, nasıl zavallı yaratıklar vardı orada! Bütün derilerinin üstü mosmor kamçı izleriyle boyanmıştı. Dayaktan yüzülmüş sırtları giydikleri yırtık pırtık yamalı çaputlarla sadece gölgelenmişti, örtünmemişti. Bazısı incecik bir giysi geçirmişti edep yerlerine; ama çoğunun, giydikleri paçavralardan her tarafları belli oluyordu. Alınlarına damga vurulmuştu, başları yarı kazınmıştı ve ayakları da zincirlenmişti. Yüzleri ölü gibi sapsarıydı, gözbebekleri bu buram buram kasvet tüten yerin dumanlı karanlığında, yarı kör hale gelinceye kadar kısılmıştı. Dövüştüklerinde birbirlerini toza dumanı boğan boksörleri andırıyorlardı; çünkü bütün bedenleri unların küllerinden²⁷² kirli beyaz hale gelmişti.

13 Can yoldaşlarım diğer hayvanlara gelince, ne söyleyebilirim ve onların durumunu nasıl aktarabilirim, bilmem! Şu yaşlı katırları, şu mecali kalmamış iğdiş edilmişleri size nasıl anlatsam! Yemliğin etrafında başlarını eğmiş önlerine tepeleme konan samanları katır kutur yiyorlardı; boyunları cerahat akan yaralardan çukurlaşmış seğiriyordu. Pelteleşmiş burun delikleri sürekli öksürmenin etkisiyle genişlemişti. Sicimden koşum takımlarının habire sürtünmesi göğüslerini yara etmişti; biteviye kamçılanmaktan, böğürleri kemiklerine kadar ortadaydı; hiç durmadan değirmen taşını döndürmelerinden toynakları kocaman kocaman açılmıştı ve bütün derileri yaşlılıktan ve uyuz eden açlık belasından katılaştı.

Ev halkının iç karartan bu hali benim içime de bir korku saldı. Eskiden olduğum Lucius'un mutlu halini anımsayıp, şu

ultimam salutis metam detrusus, summisso capite maerebam. Nec ullum uspiam cruciabilis vitate solacium aderat, nisi quod ingentia mihi curiositate recreabar, dum praesentiam meam parvi facientes libere, quae volunt omnes et agunt et loquuntur. Nec immerito priscae poeticae divinus auctor apud Graios summae prudentiae virum monstrare cupiens, multarum civitatum obitu et variorum populorum cognitu summas adeptum virtutes cecinit. Nam et ipse gratas gratias asino meo memini, quod me suo celatum tegmine variisque fortunis exercitatum, etsi minus prudentem, multiscium reddidit. [14] Fabulam denique bonam prae ceteris, suave comptam ad arvis vestras afferre decrevi. Et en occipio.

Pistor ille qui me pretio suum fecerat, bonus alioquin vir et apprime modestus, pessimam et ante cunctas mulieres longe deterrimam sortitus coniugam, poenas extremas tori larisque sustinebat, ut hercules eius vicem ego quoque tacitus frequenter ingemescerem. Nec enim vel unum vitium nequissimae illi feminae deerat, sed omnia prorsus ut in quandam caenosam latrinam in eius animum flagitia confluxerant: saeva scaeva, virosa ebriosa, pervicax pertinax, in rapinis turpibus avara, in sumptibus foedis profusa, inimica fidei, hostis pudicitiae. Tunc spretis atque calcatis divinis numinibus in viceram certae religionis mentita

an varlığımın en alt noktasına düştüğümü görünce başımı indirdim ve kederlere garkoldum. Bu ıstırap içindeki yaşamım için, içsel merakımla yeniden canlanmam dışında artık hiçbir tesellim kalmamıştı; çünkü hiç kimse benim varlığımı hesaba katmıyor ve istedikleri her şeyi özgürce yapıp söylüyordu. Yunanlılar arasında, o eski şiirin tanrısal yaratıcısı,²⁷³ en büyük zekâyâ sahip olan adamı betimlemek isterken, birçok kent gezerek ve değişik insanlarla tanışarak en yüce erdemleri elde eden o kişiyi²⁷⁴ terennüm etmekle ne kadar haklıymış! Gerçekten şimdi bir eşek olan bu varlığımdan minnet duyuyorum; çünkü bir eşek kılığında gizlenip birçok yaşantı deneyimledim; daha az zeki olsam da birçok şeyin bilgisine erdim. [14] İşte, diğerlerinden çok daha iyi ve daha hoş bir öyküyü alladım pulladım ve sizin kulaklarınıza fısıldamaya karar kıldım.

Beni satın alan fırıncı, her bakımdan iyi ve son derece akıllı başında bir adamdı. Ama şansına çok kötü bir eş düşmüştü, muhtemelen dünyadaki en kötü eşti bu; yatağına ve ocağına o kadar büyük bir onursuzluk getirmişti ki bu kadın, ben bile, Hercules aşkına, çoğu zaman onun adına sessizce üzülmüyordum. Bu alçakların alçağı kadının işlemediği tek bir suç bile kalmamıştı. Ruhuna, boklu bir lağıma akar gibi her tür iğrençlik akıyordu. Gaddar bir sapıktı; erkek ve şarap delisiydi; dediğim dedik inatçı bir kadındı. Açgözlü oluşu iğrenç hırsızlıklarından belli oluyordu; rezil savurganlığından da müsrifliği. Sadakatin rakibi, iffetin düşmanıydı. Göksel tanrıları küçümser, ayaklar altına alırdı. Belli bir inanca bağlı olmak yerine, tek tanrı olduğunu iddia ettiği bir tanrının kafasında uy-

sacrilega praesumptione dei, quem praedicaret unicum, confictis observationibus vacuis fallens omnes homines et miserum maritum decipiens matutino mero et continuo stupro corpus manciparat.

15 Talis illa mulier miro me persequabatur odio. Nam et antelucio, recubans adhuc, subiungi machinae noviciū clamabat asinum, et statim ut cubiculo primum processerat, insistens iubebat in coram sui plagas mihi quam plurima irrogari, et cum tempestivo prandio laxarentur iumenta cetera, longe tardius applicari praeseptum iubebat. Quae saevitia multo mihi magis genuinam curiositatem in suos mores ampliaverat. Nam et assiduo plane comitantem in eius cubiculum quendam sentiebam iuvenem, cuius et faciem videre cupiebam ex summo studio, si tamen velamentum capitis libertatem tribuisset meis aliquando luminibus. Nec enim sollertia defuisset ad detergenda quoquo modo pessimae feminae flagitia. Sed anus quaedam stuprorum sequestra et adulterorum internuntia de die cotidie inseparabilis aderat. Cum qua protinus ientaculo ac dehinc vino mero mutuis vicibus velitata, scaenas fraudulentas in exitium miserrimi mariti subdolis ambagibus construebat. At ego, quamquam graviter suscensens errori Photidis, quae me dum avem fabricat perfecit asinum, isto tamen vel unico solacio aerumnabilis deformitatis meae recreabar, quod auribus

durduğu kutsal olmayan hayaline bağlıydı.²⁷⁵ Hiçbir anlamı olmayan törenler icat ederek bütün insanları kandırırdı; sabahın köründe içmeye başlayıp bütün gün bedenini satarak zavallı kocasını aldatırdı.

15 İşte böyle bir kadındı bu; bana da son derece nefretle davranırdı. Daha gün ağarmadan, henüz yatağında yatarken avazı çıktığı kadar bağırarak, çırak konumundaki bu eşeğin değirmen taşına bağlanmasını buyururdu. Odasından çıkar çıkmaz da ilk işi ısrarla, gözü önünde bana dayak atılmasını buyurmak olurdu. Diğer hayvanlar yemek vakti gelince salındıkları halde benim daha geç yemliğime götürülmemi buyururdu. Bu aşırı gaddarlık onun yaşantısıyla ilgili merakımı iki katına çıkarmıştı. Çünkü odasına düzenli şekilde girip çıkan bir genç olduğunu işitmiştim ve yüzünü görmek için can atıyordum; keşke başımdaki şu örtü gözlerime biraz özgürlük tanımış olsaydı! Eminim benim şu yaratıcılığım, o kötüler kö-tüsü kadının rezilliklerini bir şekilde ortaya dökmede hiç de başarısız olmazdı. Ama yanından bir an bile ayrılmayan yaşlı bir kadın vardı; hoppeliklerinin sırdaşıydı ve sevgilileriyle arabuluculuğunu üstlenmişti. Sabahleyin kahvaltı ettikten ve bir onun, bir kendisinin kadehine su katılmamış şarabı koyduktan sonra hanımıyla ilk işi, zavallı kocasının ölümü için şeytanca kumpaslar kurmak ve sahte suikast maskaralıkları yapmaktı. Ben, beni kuşa çevirmeyi planlarken eşeğe dönüştürme hatasına düşen Photis'e korkunç bir öfke duymama rağmen, yine de en azından benim bu sefil biçimsizliğimin bana sağladığı tek teselliden hayat buluyordum: kocaman kulak-

grandissimis praeditus cuncta longule etiam dissita facillime sentiebam.

16 Denique die quadam timidae illius aniculae sermo talis meas affertur aures.

“De isto quidem, mi erilis, tecum ipsa videris, quem sine meo consilio pigrum et formidulosum familiarem istum sortita es, qui insuavis et odiosi mariti tui caperratum supercilium ignaviter perhorrescit ac per hoc amoris languidi desidia tuos volentes amplexus discruciat. Quanto melior Philesitherus adulescens et formosus et liberalis et strenuus et contra maritorum inefficaces diligentias constantissimus! Dignus hercules solus omnium matronarum deliciis perfrui, dignus solus coronam auream capite gestare vel ob unicum istud, quod nunc nuper in quendam zelotypum maritum eximio studio commentus est. Audi denique amatorum diversus ingenium compara. [17] Nostri quendam Barbarum nostrae civitatis decurionem, quam Scorpionem prae morum acritudine vulgus appellat? Hic uxorem generosam et eximia formositate praeditam mira custodela munitam domi suae quam cautissime cohibebat.”

Ad haec ultima pistoris illa uxor subiciens: “Quidni?” inquit “Novi diligenter. Areten meam condiscipulam memoras.” “Ergo” inquit anus “nostri totam Philesitheri et ipsius fabulam?” “Minime gentium,” inquit “sed nosse valde cupio et oro, ordine mihi singula retexe.”

larım olduğundan, çok uzaklardan bile olanı biteni kolaylıkla işitebiliyordum.

16 Sonunda bir gün o utangaç yaşlı kadının yaptığı bir konuşma benim şu kulaklarıma ulaşıverdi:

“Hanımım, benim onayım olmadan seçtiğin bu uyuşuk, ödlele aşığınla ne yapmak istediğine karar vermelisin; sersem-ler gibi, şu senin tatsız tutsuz, nefretlik kocanın çatık kaşlarından çok korkuyor ve bu yüzden miskin miskin sevişerek pelteleşiyor ve senin o arzu dolu kollarına eziyet ediyor. Oysa o genç Philesitherus ne kadar iyi olur! Hem yakışıklı, hem cömert, hem de capcanlı; kocaların boş yere aldığı tedbirler karşısında da çok dirençli! Yemin ederim ki, bir tek o, evli kadınların sunduğu lütuflardan zevk almaya layık birisi! Sadece o başına altın taç takmaya layık; bunun için başka sebep aramaya gerek yok, geçenlerde şu kıskanç kocayı olağanüstü bir ustalikle aldattı ya, yeter! Bunu dinle de, sevgililerinin yetenekleri arasındaki farkı gör! [17] Şu bizim kasabanın encümeni olan Barbarus adlı adamı tanıyor musun, hani, zehirleyici kişiliği yüzünden halkın Akrep lakabını taktığı adamı? İşte o adam, çok soylu ve sıradışı güzel bir kadınla evlendi ve kadını çok sıkı tedbirler alarak, kuş uçurtmayacak şekilde gözetim altına sokup eve kapadı.

Bu son açıklama üzerine fırıncının karısı yanıt verdi: “Tanımaz mıyım?” dedi. “hem de çok iyi tanıyorum. Şu beraber okuduğum Arete’den söz ediyorsun.” “İyi öyleyse,” dedi yaşlı kadın, “onun ve Philesitherus’un bütün hikâyesini de biliyorsun musun?” “Bir kelimesini bile işitmedim,” dedi hanımı, “ama bilmeyi çok isterim anneciğim, lütfen sırasıyla bütün ayrıntılarını anlat.”

Nec commorata illa sermocinatrix immodica sic anus incipit: "Barbarus iste cum necessariam profectionem pararet pudicitiamque carae coniugis conservare summa diligentia cuperet, servulum suum Myrmecem, fidelitate praecipua cognitum, secreto commonet, suaque dominae custodelam omnem permittit, carcerem et perpetua vincula, mortem denique violentam defamem comminatus, si quisquam hominum vel in transitu digito tenus eam contigisset, idque deierans etiam confirmat per omnia divina numina. Ergo igitur summo pavore perculsum Myrmecem acerrimum relinquens uxori secutorem, securam dirigit profectionem.

"Tunc obstinato animo vehementer anxius Myrmex nec usquam dominam suam progredi sinebat et lanificio domestico districtam inseparabilis assidebat ac tantum necessario vespertini lavacri progressu affixus atque conglutinator, extremas manu prendens lacinias, mira sagacitate commissae provinciae fidem tuebatur.

18 "Sed ardentem Philesitheri vigilantiam matronae nobilis pulchritudo latere non potuit. Atque hac ipsa potissimum famosa castitate et insignis tutelae nimietate instinctus atque inflammatus, quiduis facere, quiduis pati paratus, ad expugnandam tenacem domus disciplinam totis accingitur viribus. Certusque fragilitatis humanae fidei, et quod pecuniae cunctae sint

O yaşlı geveze dedikoducu, hiç vakit kaybetmeden, başladı anlatmaya: "Bu Barbarus denen adam zorunlu bir iş seyahatine çıkmak üzere hazırlık yapıyordu ve sağlam tedbirler alıp sevgili karısının sadakatini garanti altına almak istiyordu. Bu yüzden güvenilir bir kişi olduğundan emin olduğu kölesi Myrmex'i gizlice uyardı ve hanımına göz kulak olma görevini tamamen ona verdi. Bir adam geçerken bile, olur da parmak ucuyla karısına dokunacak olursa, onu zindana kapatıp ömür boyu zincire vuracağını, hatta şiddetli ve utanç verici bir ölüm mahkûm edeceğini söyleyerek tehdit etti ve hatta bütün tanrısal güçlere yemin ederek bu tehditini güçlendirdi. Böylece aşırı korkudan eli ayağı tutmaz olan Myrmex'i karısının adım adım takipçisi olarak bırakıp güvenle yola çıktı.

"Korkunç bir endişeye kapılan Myrmex hanımının hiçbir yere gitmesine izin vermiyordu. Kadın evinde yün eğirme işiyle meşgul olduğunda bile bir yere ayrılmadan yanında oturuyordu; aynı şekilde kadın akşam banyo yapmak üzere ayrılmak zorunda kaldığında kene gibi yapışıyor, eliyle eteğinin kenarından tutuyordu. Bu şekilde, örnek gösterilecek bir ihtiyatla, kendisine verilen göreve bağlılığını kanıtladı.

18 "Ama o soylu hanımının güzelliğini Philesitherus'un her an tetikte olan gözlerinden gizlemek mümkün olamadı. Ayrıca her şeyin ötesinde kadının erdemiyle ün kazanmış olması ve dillere destan olacak şekilde aşırı bir özenle korunması onu fazlasıyla tahrik etmiş ve kızdırmıştı. Her şeyi yapmaya ve her şeye direnmeye hazırdı. O evin bu katı düzenini kökten yıkmak üzere var gücüyle hazırlandı. İnsanın sadakatindeki zayıflığın farkındaydı ve parayla bütün zorlukların üstesin-

difficultates perviae auroque soleant adamantinae etiam perfringi fores, opportune nactus Myrmecis solitatem, ei amorem suum aperit et supplex eum medellam cruciatui deprecatur: nam sibi statutam decretamque mortem proximae, ni maturius cupito potiatur; nec eum tamen quicquam in re facili formidare debere, quippe cum vespera solus fide tenebrarum contextus atque absconditus introrepere et intra momentum temporis remeare posset; hic et huiusce modi suadelis validum addens ad postremum cuneum, qui rigentem prorsus servi tenacitatem violenter diffinderet; porrecta enim manu sua demonstrat ei novitate nimia candentes solidos aureos, quorum viginti quidem puellae destinasset, ipsi vero decem libenter offerret.

19 “Exhorruit Myrmex inauditum facinus et ocllus auribus effugit protinus. Nec auri tamen splendor flammeus oculos ipsius exire potuit, sed quam procul semotus et domum celeri gradu pervectus videbat tamen decora illa monetae lumina, et opulentam praedam iam tenebat animo, miroque mentis salo et cogitationum dissensione misellus in diversas sententias carpebatur ac distrahebatur: illic fides, hic lucrum, illic cruciatus, hic voluptas. Ad postremum tamen formidinem mortis vicit aurum. Nec saltem spatio cupido formonsae pecuniae leniebatur, sed nocturnas etiam curas invaserat pestilens

den gelinebileceğinin de; o altının²⁷⁶ çelikten kapıları bile kırıp açtığından emindi. Yalnız kaldığı bir anı yakalayıp Myrmex'e aşkını açtı ve yalvararak bu onmaz acısına bir çare bulmasını istedi. Çünkü tutkusunun karşılığını bulamazsa bedeni çözülecek ve kendisi için ölüm kaçınılmaz bir son olacaktı. Ayrıca Myrmex'in korkmasına gerek olmadığını, çünkü bu işin çok kolayca halledileceğini de söyledi. Gece olunca tek başına, karanlığın koruyuculuğuna ve kendisini gizleyeceğine güvenerek içeri süzülecek, bir dakika içinde de çekip gidecekti. Bu tür ikna edici sözler söyledikten sonra, en sonunda kölenin o eğilip bükülmeyen, sağlam direncini yıkacak öyle bir takoz koydu ki! Elini uzattı ve daha damgası bile üzerinde olan çil çil altın paralar gösterdi ona; ve bunların yirmi tanesini kıza vermeyi kafasına koyduğunu, kalan on tanesini de Myrmex'e vermekten büyük mutluluk duyacağını söyledi.

19 "Myrmex daha önce hiç duyulmamış rezillikte bir tek-lifle karşılaşınca birden huysuzlandı; parmaklarıyla kulaklarını tıkayıp oradan kaçır gibi uzaklaştı. Ama parıl parıl parlayan göz kamaştırıcı altınlar hiç gözlerinin önünden gitmedi. Philesitherus'dan epeyce uzaklaştığı ve tam gaz evine vardığı halde, hâlâ o çok güzel ve ısıllı paraları görüyordu; hayalinde zengin bir kâhya olmuştu bile. Zihninin en bulanık denizlerine yuvarlandı ve zavalıcılık iki farklı düşünce arasında gidip gelmekten parçalandı, bölük pörçük oldu. Bir yanda sadakat, öte yanda kazanç; bir yanda işkence, öte yanda zevk-ü sefa. Ama sonunda altın ölüm korkusunu yenmeyi başardı. Bir süre geçtiği halde o hoş altınlara olan tutkusu hiç azalmadı, tersine zehirleyici açgözlülük bir kabus gibi gecelerini bile

avaritia, ut, quamvis erilis eum comminatio domi cohiberet, aurum tamen foras evocaret. Tunc devorato pudore et dimota cunctatione, sic ad aures dominae mandatum perfert. Nec a genuina levitate descivit mulier, sed exsecrando metallo pudicitiam suam protinus auctorata est. Ita gaudio perfusus advolat ad suae fidei praecipitium Myrmex, non modo capere, verum saltem contingere quam exitio suo viderat pecuniam cupiens; et magnis suis laboribus perfectum desiderium Philesithero laetitia percitus nuntiat statimque destinatum praemium reposcit. Et tenet nummos aureos manus Myrmecis, quae nec aereos norat.

20 "Iamque nocte promota solum perducit ad domum, probeque capite contectum amatorem strenuum infert adusque dominae cubiculum. Commodum novis amplexibus Amore rudi litabant, commodum prima stipendia Veneri militabant nudi milites, et contra omnium opinionem captata noctis opportunitate improvisus maritus assistit suae domus ianuam. Iam pulsat, iam clamat, iam saxo fores verberat, et ipsa tarditate magis magisque suspectus dira comminatur Myrmeci supplicia. At ille repentino malo perturbatus et misera trepidatione ad inopiam consilii deductus, quod solum poterat, nocturnas tenebras sibi causabatur obsistere quin clavem curiose absconditam reperiret. Interdum Philesiterus cognito strepitu raptim

zindan etti. Sonuçta efendisi onu tehditle eve hapsedmiş olsa da, altın onu evin dışına çağırdı. Utancını bir kenara bıraktı, bütün tereddütlerinden sıyrıldı ve aşkın kendisine ettiği tek-lifi hanımının kulaklarına ilette. Kadın doğasındaki dönecliğe aykırı davranmadı ve hemen namusunu o lanet altına sattı. Myrmex mutluluktan allak bullak olmuştu; uçarak sadakatini yerle bir eden o adama gitti; ölümü pahasına da olsa, bir an için gördüğü o parayı sadece elde etmeye değil, aynı zamanda ona dokunmaya da can atıyordu. Sevinçten delirmiş halde, kendisinin özverili çalışmalarının sonucunda muradına erdiğini haber verdi Philesitherus'a ve hemen kendisine söz verilen ödölü talep etti. Artık altın paralar Myrmex'in ellerindeydi; hiçbir zaman görüp tanımadığı o altınlar.

20 "Gece geç vakit yalnız başına ve başını iyice örterek ateşli aşığı eve getirdi ve doğruca hanımının yatak odasına soktu. Tam birbirlerine ilk defa sarılıp hiç yaşamadıkları aşklarına bir kurban sunacaklardı ki, çıplak askerler gibi, tam Venus'un komutasında ilk askeri sefere çıkacaklardı ki, koca herkesin hevesini kursağında bırakarak, gecenin karanlığından yararlanıp hiç kimseye görünmeden ansızın evinin kapısında belirmesin mi! İlk kapıyı çaldı, ardından bağırdı, sonra kapıyı taşıladı; bu gecikme onun kuşkusunu giderek arttırdı ve Myrmex'i ölümcül cezalarla tehdit etmeye başladı. Bu hiç beklenmedik felaket karşısında altüst olan Myrmex acınacak bir korkunun esiri olup hiçbir şey düşünemeyecek hale geldi; yapabileceği tek şeyi yaptı ve bir yalan uydurup özenle sakladığı anahtar gecenin karanlığında bulamadığını söyledi. Bu sırada Philesitherus çıkan arbedeyi işitmiş, giysisini sırtına

tunicam iniectus, sed plane prae turbatione pedibus intectis procurrit cubiculo. Tunc Myrmex tandem clave pessulis subiecta repandit fores et recipit etiam tunc fidem deum boantem dominum eoque propere cubiculum petente, clandestino transcurso dimittit Philesitherum. Quo iam pro limite liberato, securus sui clausa domo rursum se reddidit quieti.

21 “Sed dum prima luce Barbarus procedit cubiculo, videt sub lectulo soleas incognitas, quibus inductus Philesitherus irrepserat; suspectisque a re nata quae gesta sunt, non uxori, non ulli familiarum cordolio patefacto, sublatis iis et in sinum furtim absconditis, iusso tantum Myrmece per conservos vincto forum versus attrahi, tacitos secum mugitus iterans rapidum dirigit gressum, certus solearum indicio vestigium adulteri posse se perfacile indipisci. Sed ecce per plateam dum Barbarus vultu turgido subductisque superciliis incedit iratus, ac pone eum Myrmex vinculis obrutus, non quidem coram noxae prehensus, conscientia tamen pessima permixtus, lacrimis uberibus ac postremis lamentationibus inefficacem commovet miserationem, opportune Philesitherus occurrens, quamquam diverso quodam negotio destinatus, repentina tamen facie permotus, non enim deterritus, recolens festinationis suae delictum et cetera consequenter suspicatus sagaciter extemplo sumpta familiari constantia, dimotis

geçirdiği gibi yataktan fırlamıştı; ama o kargaşada ayakkabılarını giymeyi unutmuştu. Myrmex anahtarı kilide sokup kapıyı açtı ve hâlâ tanrıları tanıklığa çağırmakta olan efendisi içeri buyur etti. Barbarus tam yatak odasına girerken, Philesitherus'u kimsenin dikkatini çekmeden dışarı saldı. Philesitherus kapının arkasında özgürlüğüne kavuşunca da güveni yerine geldi; evi yeniden kilitledi ve yatağına döndü.

21 “Ama Barbarus şafak sökerken yatağından kalkınca, karyolanın altında o hiç tanımadığı sandaletleri gördü; Philesitherus'un sürünerek içeri girdiğinde giymiş olduğu sandaletleri. Bu somut kanıt Barbarus'un olan bitenden kuşkulanasına yetti; yüreğinde oluşan acıyı ne karısına ne de evdekilerden birine belli etti; eğilip sandaletleri aldı ve gizlice konyuna koydu; çaktırmadan kölelere, Myrmex'i zincirleyip pazar yerine kadar sürüye sürüye getirmelerini buyurdu. Sonra hızla evden çıktı; kendi kendine sessizce mırıldanıyordu; sandaletleri bir ipucu olarak kullanıp zinacının izini kolaylıkla bulabileceğinden emindi. O kızgınlıkla caddeden geçti; yüzü mosmordu, öfkeden kaşları çatılmıştı. Arkasından, zincirlere vurulmuş Myrmex onu izliyordu. Suçüstü yakalanmamış olmasına rağmen, çektiği vicdan azabından perişan olmuştu; hüngür hüngür ağlıyor, acı acı inliyordu, acınacak haldeydi; ama nafile! Birden o hayati noktada Philesitherus karşılarına çıkmaz mı! Başka bir iş peşinde koştuğu halde, bu beklenmedik manzara karşısında olduğu yere çakılmıştı; ama hiç telaşa kapılmadı. Aceleyle evden ayrıldığı sırada, bir an ne bırakmış olabileceğini düşündü ve zekice olanları tek tek anımsadı; hemen o her zamanki özdenetimini yeniden sağladı. Kö-

servulis invadit cum summo clamore Myrmecem, pugnisque malas eius clementer obtundens, "At te," inquit "nequissimum et periurum caput, dominus iste tuus et cuncta caeli numina, quae deierando temere devocasti, pessimum pessime perduiunt, qui de balneis soleas hesternae die mihi furatus es. Dignus hercules, dignus qui et ista vincula conteras et insuper carceris etiam tenebras perferas.'

"Hac opportuna fallacia vigorati iuvenis inductus, immo sublatus et ad credulitatem delapsus Barbarus, postliminio domum regressus, vocato Myrmece, soleas illas offerens et ignovit ex animo et uti domino redderet cui surripuerat suasit."

22 Hactenus adhuc anicula garriente suscipit mulier: "Beatam illam, quae tam constantis sodalis libertate fruitur! At ego misella molae etiam sonum et ecce illius scabiosi asini faciem timentem familiarem incidi." Ad haec anus "Iam tibi ego prope suasum et confirmatum animi amatorem illum alacrem vadimonium sistam." Et insuper conducta vespertina regressione cubiculo facessit. At pudica uxor statim cenas saliares comparat, vina pretiosa defaecat, pulmenta recentia tucetis temperat. Mensa largiter instructa denique, ut dei cuiusdam adventus, sic exspectatur adulteri. Nam et opportune maritus fortis apud naccam proximum cenitabat.

Ergo igitur metis die propinquante helcio tandem

leleri şöyle bir yana itti ve bas bas bağıarak Myrmex'e saldırdı ve yumruklarını hafif hafif kölenin çenesine vurdu durdu. "Seni aşağılık herif," dedi, "yalan yere yeminler eden biçare! Dilerim, buradaki efendin ve çekinmeden yeminlerle çağırdığın gökteki bütün tanrılar, seni kötü karakterinin hak ettiği o lanetli sona ulaştırır! Dün hamamda benden sandaletlerimi çaldın. Hercules adına, sen bu zincirleri çürütene kadar takmaya ve bir zindanın karanlıklarına katlanmaya layıksın!"

"Bizim o güçlü genç adamın tam zamanında yaptığı bu hileye kanan Barbarus'un gururu okşandı birden; ve tamamen ahmaklaştı. Evine döndü ve Myrmex'i çağırıp ona sandaletleri verdi. Onu gönülden affettiğini söyledi; sonra da onları kendisinden çaldığı sahibine teslim etmesini istedi."

22 Geveze yaşlı kadın öykünün buraya kadar olan kısmını anlatmıştı ki, hanımı lafa karıştı: "Ne mutlu o kadına, bu kadar korkusuz bir sevgilinin özgürce keyfini çıkarmış! Ama zavallı ben, değirmen taşının çıkardığı sestem, orada gördüğün o uyuz eşeğin suratından bile ürken bir sevgiliye çattım!" Bunun üzerine yaşlı kadın şöyle dedi: "Ben senin için o ateşli aşığı ikna edeceğim, ruhuna cesaret vereceğim ve ondan söz alıp buraya getireceğim." Sonra akşama döneceğini söyleyip aceleyle odadan çıktı. O erdemli kadın vakit kaybetmeden Salii rahiplerine yaraşır bir yemek hazırlığına girişti; kaliteli bir şarap döktü, taze etleri soslarla yumuşattı. Sonunda sofraya yiyeceklerle dolup taşınca, bir tanrının gelişini bekler gibi aşığının gelişini beklemeye başladı. Şansına, kocası da yanlarındaki çamaşırcının evinde yemekteydi.

Böylece neredeyse günün sonu gelip çatmış, ben de en so-

absolutus refectuique secure redditus, non tam hercules laboris libertaten gratulabar quam quod revelatis luminibus liber iam cunctas facinorosae mulieris artes prospectare poteram. Sol ipsum quidem delapsus Oceanum subterrenas orbis plagas illuminabat, et ecce nequissimae anus adhaerens lateri temerarius adulter adventat, puer admodum et adhuc lubrico genarum splendore conspicuus, adhuc adulteros ipse delectans. Hunc multis admodum saviis exceptum mulier cenam iubet paratam accumbere.

23 Sed ut primum occursoriam potionem et incohatum gustum extremis labiis contingebat adulescens, multo celerius opinione rediens maritus adventat. Tunc uxor egregia diras devotiones in eum deprecata et crurum ei fragium amborum ominata, exsanguis formidine trepidantem adulterum alveo ligneo, quo frumenta contusa purgari consueverant, temere propter iacenti suppositum abscondit; ingenitaque astutia dissimulato tanto flagitio, intrepidum mentita vultum, percontatur de marito cur utique contubernalis artissimi deserta cenula praematurus afforet.

At ille dolenti prorsus animo suspirans assidue: "Nefarium" inquit "et extremum facinus perditae feminae tolerare nequiens fuga me proripui. Hem qualis, dii boni, matrona, quam fida quamque sobria turpissimo se dedecore foedavit! Iuro per istam ego

nunda yularımdan çözülmüş, yemliğimde dinlenmeye götürülmüştüm; Hercules adına, zahmetli işimden kurtulduğuma değil, gözlerim açılacak da şu ahlaksız kadının bütün dalavere tekniklerini serbestçe seyredebileceğim diye minnet doluydum. Artık güneş, doğruca suların altına kaymış, dünyanın yeraltındaki yörelerine ışık saçıyordu ki, işte o cüretkâr genç, bizim rezil yaşlı kadının yanına yapışmış halde beliriverdi. Hâlâ çocuktı; yanakları yumuşacık ve parlaktı; hâlâ erkek aşıkları için²⁷⁷ bir zevk kaynağıydı. Kadın öpücük yağmuruna tutarak karşıladı genci ve hazırladığı sofrada yerini almaya davet etti.

23 Ama genç adam daha şarap kadehinden ilk yudumunu almış, ilk lokmasını ağzına götürüyordu ki, koca gelmesin mi! Beklenenden çok daha önce dönmüştü. Bunun üzerine o çok seçkin eş, kocasına ağza alınmayacak küfürler yağdırmaya başladı ve her iki bacağının da kırılmasını diledi. O an, korkudan kanı çekilen ve tir tir titremekte olan aşığını, dövülmüş buğdayın elenmesi için kullanılan ve şans eseri hemen yanda, ters yüz olmuş duran tahta bir teknenin altına gizledi. Doğasındaki şeytanlıkla, o aşağılık davranışını masumluğa bürüdü ve sakın bir ifade takınarak kocasına niçin en yakın arkadaşının sofrasından kalktığını ve bu kadar erken saatte eve döndüğünü sordu.

Adamın canı çok sıkkındı ve sürekli içini çekiyordu: “O ahlaksız kadının günahkâr ve edebe sığmaz davranışını kaldıramadım ve kaçır gibi fırladım. Vay canına, saygıdeğer tanrılar, onun gibi güvenilir ve akli başında evli bir kadın bu kadar büyük bir rezalete karışıp adını karalasın ha, olacak şey değil!

sanctam Cererem me nunc etiam meis oculis de tali muliere minus credere.”

Hic instincta verbis mariti audacissima uxor noscendae rei cupiens non cessat obtundere, totam prorsus a principio fabulam promeret. Nec destitit donec eius voluntati succubuit maritus et sic, ignarus suorum, domus alienae percenset infortunium:

24 “Contubernalis mei fullonis uxor, alioquin servati pudoris ut videbatur femina, quae semper secundo rumore gloriosa larem mariti pudice gubernabat, occulta libidine prorumpit in adulterum quempiam. Cumque furtivos amplexus obiret assidue, ipso illo denique momento quo nos lauti cenam petebamus cum eodem illo iuvene miscebatur in venerem. Ergo nostra repente turbata praesentia, subitario ducta consilio, eundem illum subiectum contegit viminea cavea, quae fustium flexu tereti in rectum aggerata cumulum lacinias circumdatas suffita candido fumo sulfuris inalbabat, eoque iam ut sibi videbatur tutissime celato mensam nobiscum secura participat. Interdum acerrimo gravi- que odore sulphuris iuvenis inescatus atque obnubilatus intercluso spiritu difflebat, utque est ingenium vivacis metalli, crebras ei sternutationes [25] commovebat. Atque ut primum e regione mulieris pone tergum eius maritus acceperat sonum sternutationis

Şu kutsal Ceres'e yemin ederim ki,²⁷⁸ şimdi kendi gözlerimle görmüş olsam bile böyle bir kadının olabileceğine inanmam!”

Kocasının bu sözleriyle oldukça heyecanlanan dünyanın en utanmaz kadını neler olup bittiğini öğrenme telaşı içinde bir saniye bile ara vermeden soru sorup durdu ve daha da illeri gidip ısrarla olayı başından başlayarak anlatması için kafasının etini yedi. Bu isteğini yerine getirene kadar da ısrarını sürdürdü; kendi evinde olanlardan bihaber kocası bir başka adamın evinde yaşanan talihsizliği anlatana kadar.

24 “Çamaşırcı arkadaşımın her zaman iffetini korumuş gibi görünen bir hanımı var; şerefli bir kadın olarak tanındığı ve kocasının evdeki işlerini alçakgönüllü bir tavırla çekip çevirdiği için övünür dururdu; meğer gizli bir tutkuyla bağlandığı bir aşğının kollarına kendini atıvermiş. Her zaman adamı gizlice koynuna alıyormuş; ve biz hamamdan çıkıp akşam yemeği için eve geldiğimiz anda da kadın genç aşığıyla işi pişiriyormuş. Bizim aniden çıkagelmemizden heyecana kapılıp hızlı bir plan yapmış ve adamı hasır bir kafesin altına sokup saklamış. Bu kafes tahta çıtalarla dikine örülmüştü ve içinden çıkan beyaz sülfür dumanlarıyla etrafına asılan giysileri ağartırdı. Kadın adamı gayet güvenli bir yere sakladığını düşündüğünden rahat rahat bizimle yemeğe oturdu. Ama o sırada geç adam keskin ve ağır bir sülfür kokusuyla tıklandığını hissetti, etrafı dumanla sarılmış olduğundan soluk alamaz hale gelmiş, sersemlemişti. Bunun ötesinde güçlü sülfürün doğal etkisiyle [25] sürekli hapsirmeye başladı. Hapsirik sesini ilk kez kocası duydu, kadının arkasından bir yerden geliyordu. Karısının hapsirdiğini sandı ve hani her zaman denir ya, *çok yaşa* dedi.

- quod enim putaret ab ea profectum - solito sermone salutem ei fuerat imprecatus, et iterato rursum et frequentato saepius, donec rei nimietate commotus quod res erat tandem suspicatur. Et impulsam mensam protenus remotaque cavea producit hominem crebros anhelitus aegre reflantem inflammatusque indignatione contumeliae, gladium flagitans iugulare moriturum gestiebat, ni respecto communi periculo vix eum ab impetu furioso cohibuissem, asseverans brevi absque noxa nostri suapte inimicum eius violentia sulphuris periturum. Nec suadela mea, sed ipsius rei necessitate lenitus, quippe iam semivivum, illum in proximum deportat angustiorum. Tum uxorem eius tacite suasi ac denique persuasi, secederet paululum atque ultra limen tabernae ad quamvis tantisper deverteret familiarem sibi mulierem, quoad spatium fervens mariti sedaretur animus, qui tanto calore tantaque rabie perculsus non erat dubius aliquid etiam de re suaque coniuge tristius profecto cogitare. Talium contubernalis epularum taedio fugatus larem reveni meum."

26 Haec recensete pistore iam dudum procax et temeraria mulier execrantibus fullonis illius detestabatur uxorem: illam perfidam, illam impudicam, denique universi sexus grande dedecus, quae suo pudore postposito torique genialis calcato foedere larem

Yeniden aynı şey oldu ve bu hal birkaç kez böyle devam etti durdu, ta ki hapsirlik sesleri aşırı boyutlara ulaşmış adamı rahatsız edinceye ve sonunda gerçeğin ne olduğunu fark edinceye kadar. Adam hemen yemek masasından kalktı, kafesi kaldırdı ve sık sık soluyan ve güçlkle nefes alan genç adamı çekip çıkardı. Kendisine yapılan bu şerefsizlik karşısında küplere binmişti; kılıcını çıkardı ve ben hepimizin bir tehlikeyle karşı karşıya olduğumuzu söylemeyip delice saldırısını önlemeyi başaramamış olsaydım genç adamı boğazını keserek kesin öldürecekti. Ölümünün sorumluluğunu bizim üstlenmemize hiç gerek kalmadan, düşmanının zaten sülfürün güçlü etkisiyle kısa sürede öleceğini söyleyip onu rahatlatmıştım. Benim ikna edici konuşmalarından çok ortada olan durum gereği sakinleşti; çünkü kadının aşığı neredeyse yarı ölüydü. En yakın yola kadar adamı sürüdü. O sırada ben karısını sessiz sakin ikna etmeye çalıştım ve sonunda kocasının bu ateşli öfkesi yatışınca kadar buradan gitmesinin ve belli bir süre için dükkanın uzağında oturan bir hanım arkadaşıyla birlikte kalmasının doğru olacağını söyledim. Adam o kadar kızgın ve öfkeliydi ki, eminim hem karısına hem de kendisine çok büyük bir zarar vermeyi kafasına koymuştu. Dostumun yemeği bana zehir oldu böylece, hemen kaçıp evime geri geldim."

26 Fırıncı hikâyeyi ayrıntılarıyla anlatınca her zaman cüretkâr ve terbiyesiz olan karısı çamaşırcının karısına beddualar edip verdi veriştiirdi; ne vefasızlığı kaldı kadının, ne utanmazlığı; yetmedi, bir de bütün kadın cinsine kara çaldı. Kadın iffetini rafa kaldırmış bir varlıktı, evlilik yatağını ayaklar altına almış, kocasının evini genelevin kötü şöhretiyle lekelemiş

mariti lupanari maculasset infamia, iamque perdita nuptae dignitate prostitutae sibi nomen asciverit; addebat et talis oportere vivas exuri feminas. Et tamen taciti vulneris et suae sordidae conscientiae commonita, quo maturius stupratorem suum tegminis cruciatu liberaret, identidem suadebat maritum temperius quieti decedere. At ille utpote intercepta cena profugus et prorsus ieiunus, mensam potius comiter postulabat. Adponebat ei propere, quamvis invita, mulier quippini destinata alii.

Sed mihi penita carpebantur praecordia et praecedens facinus et praesentem deterrimae feminae constantiam cogitanti, mecumque sedulo deliberabam, si quo modo possem detectis ac revelatis fraudibus auxilium meo perhibere domino, illumque, qui ad instar testudinis alveum succubabat, depulso tegmine cunctis [27] palam facere. Sic erili contumelia me cruciatum tandem caelesti respexit providentia. Nam senex claudus cui nostra tutela permissa fuerat universa nos iumenta, id hora iam postulante, ad lacum proximum bibendi causa gregatim prominabat. Quae res optatissimam mihi vindictae sumministravit occasionem. Namque praetergrediens observatos extremos adulteri digitos, qui per angustias cavi tegminis prominebant, obliquata atque infesta ungula compressos usque ad summam minutiem contero,

ve pervasızca evli bir kadının saygınlığını ayaklar altına almış, kendisine fahişe adını uygun görmüştü; *böyle kadınlar canlı canlı ateşe atılmalı* diye de ekledi. Bu arada aklında hep kendi gizli yarası ve kirlenmiş vicdanı olduğundan, baştan çıkarıcısını bir an önce işkence durumundan kurtarmak için, kocasını sürekli her zamankinden daha erken yatağa gitmeye zorluyordu. Ama adamcağız, akşam yemeği birdenbire yarıda kesilip kaçmak durumunda kaldığı ve çok aç olduğu için, yatmak yerine nazik bir ifadeyle yemek istedi. Bunun üzerine karısı, hiç istemediği halde, başkası için hazırladığı yemeği aceleyle kocasının önüne koydu.

Bu korkunç kadının az önce işlediği günahı ve bu günahı şimdi bile sürdürdüğünü gördükçe yüreğim ta derinden yara alıyordu. Kendi kendime ciddi ciddi düşünüp taşınmaya başladım, kadının çevirdiği dolapları açıp ortaya dökmekle ve bir kaplumbağa gibi fıcının altında yatan o adamı örtüyü çıkarıp herkesin gözleri önüne sermekle efendime bir şekilde yardımım dokunabilir mi diye. [27] Sonunda yüce tanrısal öngörü, efendime karşı işlenen bu onur kırıcı hareketten dolayı eziyet çeken bana gülümsedi. Çünkü biz bütün yük hayvanlarının bakımını üstlenen o sakat yaşlı adam, gün içinde saati geldiğinde, bizi sürü halinde en yakın gölete su içirmeye götürürdü. İşte bu durum bana yürekten istediğim bir fırsatı sağlamıştı; çünkü teknenin yanından geçerken, delik kapağındaki dar aralıklardan, bu ayartıcı herifin ellerinin parmak ucunun çıktığını görmüştüm. Bütün düşmanlığımla, çiftelerimi yana kırdım ve parmaklarına un ufak edinceye kadar bir bastım ki; sonunda dayanılmaz acıya yenilip ağlamaklı bir çığlık attı ve

donec intolerabili dolore commotus, sublato flebili clamore repulsoque et abiecto alveo, conspectui profano redditus scaenam propudiosae mulieris patefecit. Nec tamen pistor damno pudicitiae magnopere commotus exsanguis pallore trepidantem puerum serena fronte et propitiata facie commulcens incipit:

“Nihil triste de me tibi, fili, metuas. Non sum barbarus, nec agresti morum squalore praeditus, nec ad exemplum naccinae truculentiae sulphuris te letali fumo necabo, ac ne iuris quidem severitate lege de adulteris ad discrimen vocabo capitis tam venustum tamque pulchellum puellum, sed plane cum uxore mea partiario tractabo. Nec herciscundae familiae, sed communi dividundo formula dimicabo, ut sine ulla controversia vel dissensione tribus nobis in uno conveniat lectulo. Nam et ipse semper cum mea coniuge tam concorditer vixi ut ex secta prudentium eadem nobis ambobus placerent. Sed nec aequitas ipsa patitur habere plus auctoritatis uxorem quam maritum.”

28 Tali sermonis blanditiae cavillatum deducebat ad torum nolentem puerum, sequentem tamen. Et pudicissima illa uxore alterorsus disclusa, solus ipse cum puero cubans gratissima corruptarum nuptiarum vindicata perfruebatur. Sed cum primum rota solis lucida diem peperit, vocatis duobus e familia validissimis, quam altissime sublato puero, ferula nates

tekneyi itip bir kenara attı. Genç sevgilinin hiçbir şeyden haberi olmayanların karşısına bu şekilde aniden fırlaması, o şerefsiz kadının karakterini de ortaya çıkardı. Ama fırıncı karısının erdemini yitirmiş olmasıyla çok fazla ilgilenmedi. Ölü gibi sapsarı kesilen ve tir tir titreyen oğlanla konuşmaya başlarken yüzü sakın, bakışları sevecendi.

“Benden sana bir zarar gelecek diye üzülme oğlum, korkma! Ben vahşi bir adam değilim. Hödük köylü ahlakına da sahip değilim. Kendime çamaşırcı dostumun zalimliğini örnek alıp, öldürücü sülfür dumanıyla da seni katletmem. Hatta hukukumuzda zinaya karşı düzenlenen sert yasaya başvurup senin gibi sevimli ve güzel bir çocuğu idam cezasına da çarptırmaya gönlüm razı olmaz. Sadece sana karımla ortak mülkiyetimmişsin gibi davranacağım. Ailemizin mülkünü bölmek yerine, seni aramızda paylaşarak bir çözüm bulmaya bulacağım; yeter ki üçümüz arasında herhangi bir düşünce ayrılığı ya da tartışma olmadan bir yatağı paylaşmak konusunda anlaşabilelim. Bilgelerin öğretilerini kendime örnek alıp karımla hep bu şekilde uyum içinde yaşadım; ikimizin beğenileri hep ortak olmuştur. Ama eşitlik, bir kadına kocasından daha fazla şeye sahip olma hakkını tanımaz.”

28 Böyle konuşup tatlı tatlı dalgasını geçtikten sonra oğlanı yatağa götürdü; oğlan da isteme istemeye onun peşinden gitti. Kadınların en namuslusu²⁷⁹ olan karısını bir başka odaya kilitlerken, oğlanı tek başına yatağına alıp böylece yıkılan evliliğinin öcünü belki de en tatlı şekilde almış oldu. Güneşin parlak tekeri yeni bir günü doğurduğunda en gürbüz kölelerinden ikisini çağırdı. Bunlar oğlanı kaldırabilecekleri kadar

eius obverberans, "Tu autem," inquit "tam mollis ac tener admodum puer, defraudatis amatoribus aetatis tuae flore, mulieres appetis atque eas liberas et conubia lege sociata corrumpis, et intempestivum tibi nomen adulteri vindicas?"

His et pluribus verbis compellatum et insuper adfatim plagis castigatum forinsecus abicit. At ille adulterorum omnium fortissimus, insperata potitus salute, tamen nates candidas illas noctu diuque dirruptus, maerens profugit. Nec setius pistor ille nuntium remisit uxori eamque protinus de sua proturbavit domo.

29 At illa praeter genuinam nequitiam contumelia etiam, quamvis iusta, tamen altius commota atque exasperata ad armillum revertit, et ad familiares feminarum artes accenditur; magnaue cura requisitam veteratricem quandam feminam, quae devotionibus ac maleficiis quiduis efficere posse credebatur, multis exorat precibus multisque suffarcinat muneribus, alterum de duobus postulans, vel rursum mitigato conciliari marito vel, si id nequiverit, certe larva vel aliquo diro numine immisso violenter eius expugnari spiritum. Tunc saga illa et divini potens primis adhuc armis facinerosae disciplinae suae velitatur, et vehementer offensum mariti flectere atque in amorem impellere conatur animum. Quae res cum ei sequius ac

yukarı kaldırınca bir sopayla onun kaba etine vurmaya başladı ve şöyle dedi: "Sen hâlâ böylesine yumuşacık ve körpe bir oğlanken, gençliğinin tazeliğiyle aşıkları aldatıyor bekâr kadınlara gideceğine, tutup evli kadınlara dadanıyorsun ve kanun karşısında kurulan birliktelikleri yıkıyorsun; bir de kendine bu gencecik yaşında zinacı lakabını uygun görüyorsun, öyle mi?"

Birbiri ardına bunun gibi bir sürü hakaretler yağdırıp bir güzel dövdükten sonra evden dışarı attı. Aşıkların en güçlüsü olan o adam umulmadık şekilde tek parça halinde kurtulmayı başardı; ama yine de hem o gece hem de ertesi gün o bembeyaz kaba etleri patlayıp yarıldığından, acı içinde kıvranarak kaçıp gitmek zorunda kaldı. Fırıncı karısını da cezasız bırakmadı, boşanmak istediğini bildirdi ve hemen evinden dışarı attı.

29 Kadının ahlaksızlığa olan doğal eğilimi, hak ettiği bu hakaret yüzünden derinden tahrik oldu ve daha da alevlendi. Eski silahını yeniden kuşandı ve kadınların çok hoşuna giden teknikleri kullanmak üzere harekete geçti. Büyülü sözlerle ve büyü teknikleriyle üstesinden gelemeyeceği hiçbir şeyin olmadığına inandığı yaşlı bir kadın bulana kadar özenle araştırmalarını sürdürdü. Ona dualar edip yalvardı, bir sürü armağana boğdu ve şu iki isteğinden birini yapmasını rica etti: ya kocası merhamete gelip onunla yeniden anlaşacak ya da bu mümkün olmuyorsa, o zaman bir hayalet ya da ölümcül bir güç yollanıp adamın ruhu vahşice ele geçirilecekti. Doğaüstü yetilerle donanımlı büyücü kadın ilkönce bu aşağılık sanatının en ilkel silahlarıyla hücumla geçti ve kadının kocasının derinden kin tutmuş yüreğini caydırmaya ve aşka yöneltmeye çalıştı.

rata fuerat proveniret, indignata numinibus et praeter praemii destinatum compendium contemptione etiam stimulata, ipsi iam miserrimi mariti incipit imminere capiti umbramque violenter peremptae mulieris ad exitium eius instigare.

30 Sed forsitan lector scrupulosus reprehendes narratum meum sic argumentaberis: "Unde autem tu, astutule asine, intra terminos pistrini contentus, quid secreto, ut affirmas, mulieres gesserint scire potuisti?" Accipe igitur quem ad modum homo curiosus iumentum faciem sustinens cuncta quae in perniciem pistoris mei gesta sunt cognovi.

Diem ferme circa mediam repente intra pistrinum mulier reatu miraue tristitie deformis apparuit, flebili centunculo semiamicta, nudis et intectis pedibus, lurore buxio macieque foedata, et disceptae comae semicancae sordentes inspersu cineris plerumque eius anteventulae contegebant faciem. Haec talis manu pistori clementer iniecta, quasi quippiam secreto conlocutura, in suum sibi cubiculum deducit eum et abducta fore quam diutissime demoratur. Sed cum esset iam confectum omne frumentum, quod inter manus opifices tractaverant, necessarioque peti deberet aliud, servuli cubiculum propter astantes dominum vocabant operique supplementum postulabant. Atque ut illis

Ama ona karşı yönelttiği bu hareketin beklentisinden farklı yöne kaydığını görünce, yakarıda bulunduğu tanrısal güçlere hiddetlendi. Onların kendisini küçük düşürmesine ve bir o kadar da kendisine ödül olarak verileceği söylenen parayı alamayacağına çok sinirlendiğinden, artık tam anlamıyla zavallı kocanın yaşamını tehdit eder hale geldi ve ölmüş bir kadının hayaletini adamı öldürmesi için kışkırttı.

30 Ama belki dikkatli bir okuyucu olarak şöyle bir çıkarımda bulunup benim anlattığım bu öyküyü eleştirebilirsin: “Seni akıllı küçük eşek seni, değirmenin sınırlarından öteye geçemezken, nasıl olur da bu kadınların, senin de ısrarla söylediğin gibi, gizlice kumpaslar kurduğunu bilebilirsin?” Öyleyse dinle bak! Yabani hayvan kılığında dolanan bu meraklı dostun şimdi sana, efendisi olan fırıncının ölümüne yol açmak için neler yapıldığını nasıl anladığını anlatacak:

Öğleye doğru değirmenin içinde birden bir kadın belirdi; bir suçtan hüküm giymiş gibi giyinmiş, derin bir üzüntüden darmaduman olmuştu. Acınacak haldeki yırtık pırtık bir elbisesiyle, neredeyse yarı çıplaktı; ayaklarına da bir şey giymemişti, yalınayaktı. Şimşir gibi sapsarıydı, sıskalıktan iğne ipliğe dönmüştü. Kır düşmüş saçları darmadağınktı ve üzerine serpilene küllerle kir pas içindeydi; aşağı doğru sarkıyor ve yüzünün çoğunu gizliyordu. Bu kılıkta, eliyle yavaşça fırıncıya dokundu ve onunla özel bir şeyler konuşacakmış gibi aldı odasına götürdü. Kapıyı kapattılar ve orada çok uzun süre kaldılar. Bu arada işçiler ellerindeki buğdayların hepsini öğütmüş, mecburen daha fazla buğdaya ihtiyaç duymuşlardı. Kölecikler yatak odasının dışına dikilip efendilerine seslendiler

iterum et saepicule vocaliter clamantibus nullus respondit dominus, iam forem pulsare validius et, quod diligentissime fuerat oppessulata, maius peiusque aliquid opinantes, nisu valido reducto vel diffracto cardine, tandem patefaciunt aditum. Nec uspiam reperta illa muliere, vident e quodam tigillo constrictum iamque exanimem pendere dominum; eumque nodo cervicis absolutum detractumque summis plangoribus summisque lamentationibus atque ultimo lavacro procurant, peractisque feralibus officiis, frequenti prosequente comitatu, tradunt sepulturae.

31 Die sequenti filia eius accurrit e proximo castello, in quod quidem denupserat, maesta atque crines pendulos quatiens et interdum pugnis obtundens ubera. Quae nullo quidem domus infortunium nuntiante cuncta cognorat, sed ei per quietem obtulit sese flebilis patris sui facies adhuc nodo revincta cevice, eique totum novercae scelus aperuit de adulterio, de maleficio, et quem ad modum larvatus ad inferos demeasset. Ea cum se diutino plangore cruciasset, concursu familiarum cohibita tandem pausam luctui fecit. Iamque nono die rite completis apud tumulum sollemnibus, familiam supellectilemque et omnia iumenta ad hereditariam deducit auctionem. Tunc unum larem varie dispergit venditionis incertae licentiosa Fortuna. Me denique ipsum pauperculus

ve öğütmek üzere taze buğday istediler. Ama art arda birkaç kez avazları çıkana kadar bağırarak halde efendileri hiç yanıttı vermeyince bu kez güm güm kapıya vurmaya başladılar. Kapının sımsıkı kilitlendiğini görünce bir şeylerin ciddi anlamda ters gittiğinden şüphelenip bir omuz vurup menteşelerini söktüler ya da kırdılar ve açılan kapıdan içeri daldılar. Efendilerini çatının kirişine asılmış sallanırken buldular; adam ruhunu teslim etmişti; kadından ise eser yoktu. Köleler efendilerini boynuna dolanan halatı çözüp aşağı çektiler. Göğüslerine vura vura, feryat figan bağıra bağıra son görevlerini yerine getirdiler ve onu son kez yıkadılar. Cenazeyle ilgili bütün resmi törenleri yerine getirdikten sonra büyük bir cenaze alayı eşliğinde onu gömütüne bıraktılar.

31 Ertesi gün, adamın kızı yandaki tepelik köyden koşarak geldi; evlendikten sonra bir süredir bu köyde oturmaktaydı. Yas içindeydi, dağınık saçlarını sallayıp yumruklarıyla boynuna göğsüne vuruyordu. Hiç kimse onu evin başına gelen bu felaketten haberdar etmediği halde her şeyi biliyordu. Babasının acıklı hayali rüyasında ona görünmüştü; boynu hâlâ halatla bağlıydı, Kendisine üveyannesinin işlediği suçları bir bir anlatmıştı; zinayı, büyüü ve bir hayalet tarafından esir alınıp yeraltı dünyasına nasıl indiğini. Kızcağız uzun uzun inleyip kendine işkence edince ev halkı sonunda birlik oldu ve kızı zaptetti; o da ağlamasını durdurdu. Dokuzuncu gün adamın mezarı başında yapılan bütün dinsel törenler tamamlandı²⁸⁰ bu kızcağız, babasının mirasçısı olduğundan, ev halkını köleleriyle, eşyalarıyla ve bütün hayvanlarıyla birlikte mezada çıkarıp sattı. Böylece ne yapacağı kestirilemeyen mezadın kaprisli Kaderi bir evi farklı farklı ellere dağıttı. Beni de mütevazı

quidam hortulanus comparat quinquaginta nummis, magno, ut aiebat, sed ut communi labore victum sibi quaereret.

32 Res ipsa mihi poscere videtur ut huius quoque servi mei disciplinam exponam. Matutino me multis holeribus onustum proxumam civitatem deducere consuevit dominus atque ibi venditoribus tradita merce, dorsum insidens meum, sic hortum redire. Ac dum fodiens, dum irrigans, ceteroque incurvus labore deservit, ego tantisper otiosus placita quiete recreabar. Sed ecce siderum ordinatis ambagibus per numeros dierum ac mensuum remeans annus post mustulentas autumnii delicias ad hibernas Capricorni pruinas deflexerat, et assiduis pluviis nocturnisque rorationibus sub dio et intecto conclusus stabulo, continuo discruciar frigore, quippe cum meus dominus prae nimia paupertate ne sibi quidem nedum mihi posset stramen aliquod vel exiguum tegimen parare, sed frondoso casulae contentus umbraculo degeret. Ad hoc matutino lutum nimis frigidum gelusque praeacuta frustra nudis invadens pedibus enicabar, ac ne suetis saltem cibariis ventrem meum replere poteram. Namque et mihi et ipso domino cena par ac similis, oppido tamen tenuis aderat, lactucae veteres et insuaves illae, quae seminis enormi senecta ad instar scoparum in amaram caenosi sucus cariem exolescunt.

bir bostancı elli sestertium verip satın aldı; söylediğine göre yüksek bir meblağa satın almıştı, ama niyeti ortak çalışmamızdan kendisini geçindirecek bir kazanç elde etmektir.

32 İçimde bulunduğum koşullar, bu yeni kölelik biçiminin basmakalıp düzenini açıklamamı gerektiriyor sanırım. Efendim her sabah erkenden sırtıma bir sürü sebzeyi yükler ve bitişik kasabaya sürerdi. Orada bu ürünleri seyyar satıcılara dağıttıktan sonra sırtıma binip bostanına dönerdi. Sonra toprağı kazma, sulama ve bunun gibi başka işler derken köle gibi çalışmaya koyulur, ben de bir süreliğine dertsiz tasasız bir mola verip gücümü toplamaya çalışırdım. Ama işte, yıldızlar kendilerine ayrılan yollarında ilerlerken, sayısız gün ve ay deviren bir yıl, sonbaharın tatlı bağbozumlarını aşıp Capricornus'un²⁸¹ dondurucu soğuğuna dümen kırmıştı bile. Kesintisiz yağan yağmurlar, kırağı yüklü geceler boyunca açık havada, çatisız bir ahırda kapalı, bitmez tükenmez bir soğukla can çekişiyordum. Çünkü efendim aşırı derecede fakirdi; öyle ki, bırakın beni, kendisine bile bir battaniye ya da ince bir yatak örtüsü alacak parası yoktu. Küçücük kulübesinin yapraklarla çevrili dört duvarı arasında yaşamakla yetiniyordu. Bundan başka sabahları erkenden çıplak ayaklarımla soğuktan donmuş çamura ve sivri buz parçalarına değdiğimde resmen ölüyordum. Her zaman yediğim samanla bile karnımı doyuramıyordum artık; çünkü efendim ve ben aynı yiyeceği ikiye bölüp yiyorduk; ama bu doyurucu olmaktan öyle uzaktı ki. Bayat, tatsız marullar; öyle uzun zaman önce tohuma kaçmıştı ki, hepsi birer çalı süpürgesini andırıyordu; zamanları geçtiğinden artık acı, çürük bir tatları vardı, bulanık bir su sızdırıyorlardı.

33 Nocte quadam paterfamilias quidam e pago proximo tenebris illuniae caliginis impeditus et imbre nimio madefactus atque ob id ab itinere directo cohibitus, ad hortulum nostrum iam fesso equo deverterat; receptusque comiter pro tempore, licet non delicato, necessario tamen quietis subsidio, remunerari benignum hospitem cupiens, promittit ei de praediis suis sese daturum et frumenti et olivi aliquid et amplius duos vini cados. Nec moratus meus, sacco et utribus vacuis secum apportatis, nudae spinae meae residens ad sexagesimum stadium profectionem comparat. Eo iam confecto viae spatio, pervenimus ad praedictos agros, ibique statim meum dominum comis hospes opipari prandio participat.

Iamque iis poculis mutuis altercantibus mirabile prorsus evenit ostentum. Una de cetera cohorte gallina per mediam cursitans aream clangore genuino velut ovum parere gestiens personabat. Eam suus dominus intuens, "O bona" inquit "ancilla et satis fecunda, quae multo iam tempore cotidianis nos partibus saginasti. Nunc etiam cogitas, ut video, gustulum nobis praeparare." Et "Heus", inquit "puer, calathum fetui gallinaceo destinatum angulo solito collocato." Ita uti fuerat iussum procurante puero, gallina consuetae

33 Bir gece yanımızdaki köyden gelen bir çiftlik sahibi ay ışığından yoksun bir gecenin koyu karanlığında yolunu kaybettiğinden ve bardaktan boşanırcasına yağan yağmurda iliklerine kaclar ıslandığından yolculuğuna devam etmesi mümkün olmamış ve bizim küçük bostanımıza sapmak zorunda kalmıştı; atı da yorgunluktan ölüp bitmişti. Bir konuk nasıl karşılanırsa, öylesine dostça karşılandı; dört dörtlük bir bolluk içinde olmasa da, yine de dinlenmesi için gereken yardım sağlandı. Bu alicenap konukseverliğin karşılığını vermek istediğinden, ev sahibine kendi çiftliklerinden biraz buğday, zeytin yağı ve iki fıçı dolusu şarap vereceğine söz verdi. Ev sahibim bu vaadi ikiletmeden çuvalını ve birkaç boş şarap tulumunu yanına aldığı gibi sırtıma eyer meyer atmadan öyle atlayıverdi; yedi millik bir yolculuğa başlamaya hazırdı artık. Bu mesafeyi katettikten sonra, sözünü ettiğim çiftliğe geldik. Burada nazik ev sahibi efendimi hemen sadece kuş sütünün ek-sik olduğu bir yemeğe davet etti.

Hoşbeş edip şarap kadehlerini tokuştururken gerçekten şaşkınlık verici bir işaret belirdi. Tavuklardan biri avlunun ortasında, kendisine özgü gıdaklamasıyla oraya buraya koşuşturmaya başladı; sanki yumurtlamak istiyormuş gibi bağırıp çağırıyordu. Efendisi onu gördü ve şöyle dedi: "Ne iyi, ne bereketli bir hizmetçisin sen yahu! Uzun süredir he sabah yumurtlayıp bizi beslediğin yetmiyormuş gibi, görüyorum ki, bir de şimdi bizim ilk olarak tadacağımız yumurtayı²⁸² vermek için sabırsızlanıyorsun." Sonra bir köleye döndü: "Hey sen çocuk, tavukların yumurtalarını bırakmaları için kullanılan şu sepeti her zamanki köşesine koy." Köle kendisinden buyrulduğu gibi sepeti köşeye koyduğunda, tavuk her zaman kuluç-

lecticulae spreto cubili ante ipsos pedes domini praematurum sed magno prorsus futurum scrupulo partum. Non enim ovum quod scimus illud; sed pinnis et unguibus et oculis et voce etiam perfectum edidit pullum, qui matrem suam coepit continuo comitari.

34 Nec eo setius longe maius ostentum et quod omnes merito perhorrescerent exoritur. Sub ipsa enim mensa quae reliquias prandii gerebat terra dehiscens imitus largissimum emicuit sanguinis fontem. Hic resultantes uberrimae guttae mensam cruore perspergunt. Ipsoque illo momento quod stupore defixi mirantur ac trepidant divina praesagia, concurrunt unus e cella vinaria nuntians omne vinum, quod olim diffusum fuerat, in omnibus doliis ferventi calore et prorsus ut igne copioso subdito rebullire. Visa est interea mustela etiam mortuum serpentem forinsecus mordicus attrahens, et de ore pastoricii canis virens exsiluit ranula, ipsumque canem, qui proximus consistebat, aries adpetitum unico morsu strangulavit. Haec tot ac talia ingenti pavore domini illius et familiae totius ad extremum stupore deiecerant animos, quid prius quidve posterius, quid magis quot minus numinum caelestium leniendis minis quid et qualibus procuraretur hostiis. [35] Adhuc omnibus exspectatione taeterrimae formidinis torpidis accurrit quidam servulus, magnas et postremas domino illi fundorum clades annuntians.

kaya yattığı bu yatağını istemedi ve yükünü tam efendisinin ayaklarının dibine boşalttı. Yumurta zamansız doğmuştu ve ilerideki büyük bir sıkıntının habercisiydi. Çünkü bu yumurta bizim bildiğimiz gibi bir yumurta değildi; tüylü, kıvrık tırnakları, gözleri ve cıvıdamasıyla gelişmesini tamamlamış bir civcivdi; hemen annesinin arkasından gitmeye koyuldu.

34 Ama her şey bu kadarla kalmadı; herkesi dehşete düşürecek cinsten çok daha ciddi bir işaret belirdi. Yemek artıklarının bulunduğu masanın tam altındaki yer yarıldı ve yerin altındaki derinliklerden büyük bir kan havuzu fışkırdı. Kan damlaları sıçrayıp sağanak halinde masaya püskürdü. Orada bulunanlar aptallaşmış, oldukları yere çakılmış bir halde, olaya hayretler içinde bakarken ve bu tanrısal işaret yüzünden tir tir titrerken, tam o anda, şarap mahzeninden biri koşup geldi ve vaktiyle fıçılara bölüştürülen şarapların kaynar ateşle fokurdadığını haber verdi; sanki altlarında gür gür yanan bir ateş varmış gibi. Bu arada ağzında ölü bir yılanı dışarı sürükleyen bir de gelincik görüldü; bir çoban köpeğinin ağzından yeşil bir kurbağa atladı o sırada. Aynı köpek yanında duran bir koça saldırdı ve bir ısırışta koçun boğazını sıkıp parçaladı. Bu kadar çok ve bunun gibi farklı farklı işaretler ev sahibinin ve bütün ev halkının yüreğine dehşetli bir korku saldı ve tamamen hareketsiz bıraktı. Göksel güçlerin tehditlerini yatıştırmak için ilkin ne yapsınlar, sonra ne yapsınlar, ne önemli, ne önemsiz, kaç tane ve ne çeşit kurban sunsunlar, bir türlü karar veremediler. [35] Hepsi hâlâ aptallaşmış bir halde tüyler ürpertici iğrençlikler beklerken bir köle koşa koşa geldi ve çiftliklerin efendisine çok büyük ve çok berbat bir felaketin haber verdi.

Namque is adultis iam tribus liberis doctrina instructis et verecundia praeditis vivebat gloriosus. His adolescentibus erat cum quodam paupere modicae casulae domino vetus familiaritas. At enim casulae parvulae conterminos magnos et beatos agros possidebat vicinus potens et dives et iuvenis splendidae prosapiae, sed maiorum gloria male utens pollensque factionibus et cuncta facile faciens in civitate; hic hostili modo vicini tenuis incursabat pauperiem pecua trucidando, boves abigendo, fruges adhuc immaturas obterendo. Iamque tota frugalitate spoliatum ipsis etiam glebulis exterminare gestiebat, finiumque inani commota questione terram totam sibi vindicabat. Tunc agrestis, verecundus alioquin, avaritia divitis iam spoliatus, ut suo saltem sepulchro paternum retineret solum, amicos plurimos ad demonstrationem finium trepidans eximie corrogarat. Aderant inter alios tres illi fratres cladibus amici quantum quantum ferentes auxilium.

36 Nec tamen ille vaesanus tantillum praesentia multorum civium territus vel etiam confusus, licet non rapinis, saltem verbis temperare voluit, sed illis clementer expostulantibus fervidosque eius mores blanditiis permulcentibus, repente suam suorumque carorum salutem quam sanctissime adiurans asseverat

Adamın yetişkin üç oğlu vardı; üçü de iyi bir eğitim almış, tevazu sahibi kişilerdi. Adam oğullarıyla gurur duyarak yaşıyordu. Bu gençlerin, küçük bir kulübesi olan yoksul bir adamla uzun yıllara dayanan bir dostluğu vardı. Bu mütevazı kulübenin bitişiğinde büyük ve bereketli araziler yer alıyordu. Bunların sahibi nüfuz sahibi, zengin ve genç bir adamdı; soy-lu doğumlu olmasına karşın atalarının ününü kötüye kullan-mış ve kendine taraftar toplayarak nüfuz sahibi olmuştu; top-lumda ne isterse özgürce yapabilirdi. Düşman gibi, o yoksul komşusunun mütevazı mallarına tecavüz etti; sürülerini bo-ğazlayarak, öküzlerini kovup uzaklaştırarak ve ekinlerini da-ha olgunlaşmadan ezerek. Tüm bu mütevazı malları elinden alıp soyup soğana çevirdikten sonra bu kez de adamcağızı o fakir evinden etmeye kalktı. Aslı esası olmayan bir sınır dava-sı açıp bütün o toprakları kendisine mal etmek istedi. Bizim rençber hürmetkâr bir adamdı, ama zengin komşusunun aç-gözlülüğüne kurban gidip soyulunca, hiç değilse kendisinin mezarı için bu babadan kalma toprağı elinde tutmak istedi. Büyük bir endişeye kapılıp topraklarının sınırlarının belirlen-mesine tanıklık etmeleri için bir sürü arkadaşını çağırıp top-ladı. Bu topluluk içinde o üç kardeş de vardı; başı derde dü-şen dostlarına ellerinden gelen yardımı, küçücük de olsa, yap-maya hazırlardı.

36 Ama o aklını kaçırmış adam bunca halkın toplanma-sından en ufak bir tedirginlik duymadı; kılı bile kıpırdamadı. Yağmalamasını sürdürdüğü gibi dilini de hiç tutamıyordu. Bu kızgın tavırlarını yumuşatması için kendisine nazik bir üslup-la sessiz sedasız ricada bulunanlara, aniden kendi yaşamı ve kendisi için değerli olan yakınlarının yaşamı üzerine öyle bü-

parvi se pendere tot mediatorum praesentiam, denique vicinum illum auriculis per suos servulos sublatum de casula longissime statimque proiectum iri. Quo dicto insignis indignatio totos audientium pertemptavit animos. Tunc unus et tribus fratribus incunctanter et paulo liberius respondit, frustra eum suis opibus confisum tyrannica superbia comminari, cum alioquin pauperes etiam liberali legum praesidio de insolentia locupletium consueverint vindicari.

Quod oleum flammae, quod sulphur incendio, quod flagellum Furiae, hoc et iste sermo truculentiae hominis nutrimento fuit. Iamque ad extremam insaniam vecors, suspendium sese et totis illis et ipsis legibus mandare proclamans, canes pastoricios, villaticos feros atque immanes, assuetos abiecta per agros essitare cadavera, praeterea etiam transeuntium viatorum passivis morsibus alumnatos, laxari atque in eorum exitium inhortatos immitti praecepit. Qui simul signo solito pastorum incensi atque inflammati sunt, furiosa rabie conciti et latratibus etiam absonis horribiles eunt in homines eosque variis adgressi vulneribus distrahunt ac lacerant nec fugientibus saltem compercunt, sed eo magis irritatiores sequuntur.

37 Tunc inter confertam trepidae multitudinis stragem, e tribus iunior offenso lapide atque obtusis

yük bir yemin etti ki, tüm bu arabulucuların varlığının kendisi için en ufak bir değeri olmadığını ve ne yapıp edip hemen kölelerine emredip o komşusunu kulağından tutturup evinden dışarı atacağını söyledi. Böyle sözler sarfedince onu dinleyenlerin hepsinin yüreğinde tarifi imkânsız bir hiddet uyandı. İşte o zaman kardeşlerden biri hiç tereddüt etmeden ve biraz da cüretkâr bir şekilde, servetine güvenerek haddini bilmez bir tiran gibi tehditler yağdırmasının bir işe yaramayacağını söyledi. Özgür insanları kollayan yasaların yardımıyla, zenginlerin küstahlığına karşı yoksulların her zaman savunulduğunu belirtti.

Bu sözler adamın vahşetini körükledi; ateşi yağ, alevi sülfür, öfkeyi de kırbaç nasıl körüklerse işte öyle! Deliliğinin en üst sınırına çıkmıştı artık, bas bas bağırıp hepsini bütün o yasalarıyla birlikte sallandıracağını söyledi; çoban köpeklerinin salıverilmesini ve oradakileri öldürmeleri için kışkırtılıp üzerlerine yollanmalarını buyurdu. Çiftliğin koruyucusu olan bu hayvanlar deli gibi öfkeli devasa yaratıklardı ve arazilere atılan cesetleri yemeye alışkındılar; bir de yoldan geçen yolcuları hiç ayırt etmeden ısırarak üzere eğitilmişlerdi. Köpekler çobanların alışkın oldukları işaretleriyle şahlanıp öfkeden kudurur kudurmaz deli gibi vahşet içinde harekete geçtiler ve tatsız havlayışlarıyla korku salarak insanların üzerlerine koştular. Onlara saldırıp türlü türlü yaralar açtılar; yırttılar, parçaladılar. Kaçmaya kalkanları bile esirgemediler, tersine çok daha acımasızca peşlerine düştüler.

37 Korku içindeki kalabalığın katledildiği bu arbede sırasında üç kardeşten en genç olanı bir taşa takıldı, ayak parmak-

digitis terrae prosternitur, saevisque illis et ferocissimis canibus instruit nefariam dapem; protenus enim nancti praedam iacentem miserum illum adolescentem frustatim discerpunt. Atque ut eius letalem ululatum cognovere ceteri fratres, accurrunt maesti suppetias obvolutisque lacinia laevis manibus lapidum crebris iactibus propugnare fratri atque abigere canes aggrediuntur. Nec tamen eorum ferociam vel conterere vel expugnare potuere, quippe cum miserrimus adulescens ultima voce prolata, vindicarent de pollutissimo divite mortem fratris iunioris, ilico laniatus interisset.

Tunc reliqui fratres, non tam hercules desperata quam ultro neglecta sua salute, contendunt ad divitem, atque ardentibus animis impetuque vesano lapidibus crebris in eum velitantur. At ille cruentus et multis ante flagitiis similibus exercitatus percussor iniecta lancea duorum alterum per pectus medium transadegit. Nec tamen peremptus ac prorsum exanimatus adulescens ille terrae concidit; nam telum transvectum atque ex maxima parte pone tergum elapsum soloque nisus violentia defixum rigore librato suspenderat corpus.

Sed et quidam de servulis procerus et validus sicario illi ferens auxilium, lapide contorto tertii illius iuvenis dexterum brachium longo iactu petierat, sed impetu casso per extremos digitos transcurrrens lapis contra

ları ezildi ve boylu boyunca yere serildi; o vahşi ve öfkeden kudurmuş köpeklerle iğrenç bir şölen oldu; çünkü köpekler savunmasızca yerde yatan bir av bulur bulmaz, o zavallı genci dilim dilim parçalarına ayırıverdiler. Diğer kardeşleri onu ölürken attığı çığlıklardan tanıyınca üzüntü içinde yardımına koştular. Elbiselerinin eteklerini sol ellerine dolayarak köpekleri taş yağmuruna tuttular; kardeşlerini korumaya ve köpekleri kovmaya çalıştılar. Ama ne köpeklerin vahşiliğini dizginleyebildiler ne de haklarından gelebildiler. Bunun sonucunda acınacak hale gelen genç son sözlerini söyledi ve kardeşlerinden, o iğrenç, zengin heriften bu küçük kardeşlerinin öcünü almalarını istedi; ama ezilip parçalandığından oracıkta son nefesini verdi.

O an, hayatta kalan kardeşler, Hercules adına, çaresizlikten çok canlarını vermeyi bile göze alıp o zengin herifin üzerine atıldılar; gözleri öfkeden hiçbir şey görmez halde saldırıp çılginca art arda taşlar atıp onu bir güzel dövdüler. Önceden de benzer suçlarda deneyimi olan katil kanlar içinde kaldığı halde mızrağını fırlattı ve iki kardeşten birinin göğsünü ortadan delip geçti. Genç adam yaşamını kaybetti; tam anlamıyla cansız kaldı, ama yere düşmedi; çünkü bedenini delip geçen mızrağın büyük bir kısmı arkasından çıktığından, çarpmanın şiddetiyle yere saplanmıştı, dolayısıyla, gencin bedeni dimdik kalmıştı, kaskatı ve askıda.

Bu arada zengin adamın kölelerinden uzun boylu ve çok güçlü olan birisi o katile yardımcı olmaya geldi ve üçüncü kardeşin sağ kolunu hedefleyerek çok uzak bir mesafeden bir taş attı, ama atış başarısız oldu ve taş sadece gencin parmakla-

omnium opinionem deciderat innoxius. [38] Non nullam tamen sagacissimo iuveni proventus humanior vindictae speculam sumministravit. Ficta namque manus suae debilitate sic crudelissimum iuvenem compellat: "Fruere exitio totius nostrae familiae, et sanguine trium fratrum insatiabilem tuam crudelitatem pasce, et de prostratis tuis civibus gloriose triumphas, dum scias, licet privato suis possessionibus paupere fines usque et usque proterminaveris, habiturum te tamen vicinum aliquem. Nam haec etiam dextera, quae tuum prorsus amputasset caput, iniquitate fati contusa decidit."

Quo sermone, alioquin exasperatus, furiosus latro raptō gladio sua miserrimum iuvenem manu perempturus invadit avidus. Nec tamen sui molliorem provocarat; quippe insperato et longe contra eius opinionem resistens iuvenis complexu fortissimo arripit eius dexteram, magnoque nisu ferro librato multis et crebris ictibus impuram elidit divitis animam, et, ut accurrentium etiam familiarium manu se liberaret, confestim adhuc inimici sanguine delibuto mucrone gulam sibi prorsus exsecuit.

Haec erant quae prodigiosa praesagaverant ostenta, haec quae miserrimo domino fuerant nuntiata. Nec ullum verbum ac ne tacitum quidem fletum tot malis circumventus senex quivit emittere, sed arrepto ferro,

rının ucunu sıyrıp, herkesin beklentisinin tersine zarar vermeden yere düştü. [38] Ama bu nispeten daha hayırlı sonuç o akıllı gence küçücük bir intikam umudu sağladı. Eli sakatlanmış gibi yaparak o acımasız genç adama²⁸³ bağırdı: "Bütün ailemizi öldürmenin keyfini çıkar ve doymak nedir bilmez gaddarlığını üç kardeşin kanıyla besle! Şanlı zaferini şu boylu boyunca yerlere serilen hemşehrilerinin üstünde kutla! Ama bil ki, bir fukarayı tüm mallarından edip mülkünün sınırlarını ne kadar genişletirsen genişlet, sonuçta hep bir komşun olacak. Bu benim sağ elime gelince, yani senin kelleni memnuniyetle koparacak olana; bak, kaderin adaletsizliği sonucunda parça parça sallanmakta!"

Bu sözlerle zaten çileden çıkmış olan soyguncuyu daha da delirtti; kılıcını çektiği gibi hırsıyla o zavallı genci kendi elleriyle öldürmek için saldırdı. Ama gaddarlık konusunda kendisinden aşağı kalmayacak birine kafa tutmuştu. Hiç ummadığı şekilde ve önceden tahmin ettiğinin tam tersine genç direndi ve bütün kuvvetiyle sımsıkı sarılıp adamın sağ elini yakaladı, olanca gücüyle bastırıp silahı savurdu ve defalarca vurdu da vurdu, ta ki zengin adamın o rezil ruhu çıkıncaya kadar. Sonra kendisine doğru koşan kölelerin vahşetinden kurtulmak için, henüz düşmanının kanının damladığı kılıcıyla bu kez kendi boğazını kesti.

Bu uğursuz işaretlerle önceden bildirilen ve o biçare babaya haber verilen olaylar işte bunlardı. Bu kadar felaketle kuşatılan babanın tek bir söz söyleyecek hali kalmamıştı artık; sessiz sessiz ağlayamadı bile. Demin peynir ve diğer yiyecekleri kesip konuklarına dağıttığı bıçağı kaptı ve bahtı kara oğlunun

quo commodum inter suos epulones caseum atque alias prandii partes diviserat, ipse quoque ad instar infelicissimi sui filii iugulum sibi multis ictibus contrucidat, quoad super mensam cernulus corruens portentuarii cruoris maculas novi sanguinis fluvio proluit.

39 Ad istum modum puncto brevissimo dilapsae domus fortunam hortulanus ille miseratus, suosque casus graviter ingemescens, depensis pro prandio lacrimis, vacuasque manus complaudens saepicule, protinus inscenso me retro quam veneramus viam capessit. Nec innoxius ei saltem regressus evenit.

Nam quidam procerus et, ut indicabat habitus atque habitudo, miles e legione, factus nobis obviis, superbo atque adroganti sermone percontatur, quorsum vacuum duceret asinum. At meus, adhuc maerore permixtus et alias Latini sermonis ignarus, tacitus praeteribat. Nec miles ille familiarem cohibere quivit insolentiam, sed indignatus silentio eius ut convicio, viti quam tenebat obtundens eum dorso meo proturbat. Tunc hortulanus supplicue respondit, sermonis ignorantia se quid ille diceret scire non posse. Ergo igitur Graece subiciens miles: "Ubi" inquit "ducis asinum istum?" Respondit hortulanus petere se civitatem proximam. "Sed mihi" inquit "opera eius opus est; nam de proximo castello sarcinas praesidis nostri cum ceteris iumentis debet advehere." Et iniecta statim manu loro me quo ducebar,

yaptığını yaparak art arda boğazına sapladı; ta ki kesik başıyla masanın üstüne düşünceye ve o uğursuz işaretten kalan lekeleri, oluk oluk akan taze kanıyla yıkayınca değin.

39 Bostancı, bir ailenin bu şekilde çok kısa bir zaman içinde çöküşüne derinden üzüldü ve tabii kendi talihsizliğine de inim inim inledi; yemeğin bedelini gözyaşlarıyla ödedikten sonra bomboş kalan ellerini sürekli ovuşturup durdu, ardından hemen sırtına atladı ve geldiğimiz yoldan gersin geriye dönmeye koyuldu. Ama dönüşü bile onun için bir felaket oldu.

Yolda, giysilerinden ve tavırlarından alaylı bir asker olduğu anlaşılan uzun boylu bir adamla karşılaştık. Kendini beğenmiş ve kibirli bir ses tonuyla efendimin bu boş eşeği nereye götürdüğünü öğrenmek istedi. Ama benim efendim hâlâ kederinden allak bullak olduğundan ve dahası Latince konuşmasını bilmediğinden, tek kelime etmeden adamın yanından geçip gitmeye kalktı. Asker doğasına özgü kibrini kontrol edemedi ve efendimin suskunluğunu bir hakaret saydı; elindeki asma kütüğünü efendime geçirdiği gibi, benim sırtımdan yere devirdi. Bostancı yerlere kapandı ve karşısındaki adamın dilini bilmediği için, onun ne söylediğini anlayamadığını belirtti. Bunun üzerine asker Yunanca karşılık verdi ve, "Bu eşeğini nereye götürüyorsun?" diye sordu. Bostancı yandaki köye götürdüğünü söyledi. Asker, "Ama onun yardımına ihtiyacım var," dedi, "çünkü diğer hayvanlarla birlikte kumandanımızın eşyalarını yakındaki kaleden taşımak zorunda." Hemen ellerini üstüme koydu ve beni götürmek üzere yularımı alıp başladı beni gütmeye. Bostancı ise demin kafasına yediği darbenin

arreptum incipit trahere. Sed hortulanus, prioris plagae vulnere prolapsus capite sanguinem detergens, rursus deprecatur civilius atque mansuetius versari commilitonem, idque per spes prosperas eius orabat adiurans. "Nam et hic ipse" aiebat "iners asellus et nihilo minus mordax morboque detestabili caducus vix etiam paucos holerum maniculos de proximo hortulo solet anhelitu languido fatigatus subvehere, nedum ut rebus amplioribus idoneus videatur gerulus."

40 Sed ubi nullis precibus mitigari militem magisque in suam perniciem advertit efferari, iamque inversa vite de vastiore nodulo cerebrum suum diffindere, currit ad extrema subsidia, simulansque sese ad commovendam miserationem genua eius velle contingere, summissus atque incurvatus, arreptis eius utrisque pedibus sublimem terrae graviter applaudit et statim qua pugnīs, qua cubitis, qua morsibus, etiam de via lapide correpto, totam faciem manusque eius et latera converberat. Nec ille, ut primum humi supinatus est, vel repugnare vel omnino munire se potuit, sed plane identidem comminabatur, si surrexisset, sese concisurum eum machaera sua frustatim. Quo sermone eius commonefactus hortulanus eripit ei spatham, eaque longissime abiecta rursum saevioribus eum plagis aggreditur. Nec ille prostratus et praeventus vulneribus ullum reperire saluti quiens subsidium, quod solum restabat, simulat sese mortuum.

açtığı yaradan akan kanını silerek yeniden yalvarmaya başladı ve asker yoldaşından daha nazik ve daha ılımlı davranmasını rica etti ve bu davranışının onun başarılarını zirveye taşıyacağına yeminler etti. “Zaten,” dedi, “bu eşek tembel bir eşek, aynı zamanda ısırır da; berbat bir hastalığı da var, düşüp duruyor; öyle ki şu yakındaki bahçeden bile bir avuç zerzevatı taşımakta zorlanıyor, yoruluyor ve nefesi kesiliyor. Bu yüzden ağır yüklerin üstesinden gelebilecek bir hamal olduğunu hiç sanmıyorum.”

40 Ama bütün yakarışlarına karşın askerin kayıtsız kaldığını, hatta kendisini öldürmeyi daha çok kafasına koyduğunu anlayınca, dahası esasını döndürüp kalın ucuyla kafasını yarmaya niyetlendiğini görünce kalan son çareye başvurmaya denedi. Askerin merhametini uyandırmak için dizlerine kapanmak istiyormuş gibi görünüp öne doğru eğilip kıvrıldı ve onu her iki ayağından yakalayıp yukarı kaldırdığı gibi olanca ağırlığıyla yere yapıştırdı. Ardından yumruklarıyla, dirsekleriyle ve dişleriyle, hatta yoldan eline geçirdiği bir taşla adamın yüzüne, ellerine ve böğürlerine vurdu da vurdu. Asker yeri boyladığı andan itibaren ne yumruklara karşılık verebildi ne de herhangi bir direnç gösterebildi. Sadece bostancıyı sürekli tehdit etmekle yetindi; ayağa kalktığı anda kılıcıyla dilim dilim doğrayacağını söyledi durdu. Bostancı bu sözleri dikkate alıp askerin kılıcını kaptı ve elinden geldiğince uzaklara fırlattı; ardından daha da vahşice yumruklar atıp dövmeye başladı. Asker yerde dümdüz yatıyordu, yaraları kendisine köstek oluyordu; canını koruyacağı hiçbir şey bulamayınca, yapabileceği tek şeyi yaptı ve ölü gibi davrandı.

Tunc spatham illam secum asportans hortulanus inscenso me concito gradu recta festinat ad civitatem, nec hortulum suum saltem curans invisere ad quempiam sibi devertit familiarem. Cunctisque narratis deprecatur, periclitanti sibi ferret auxilium, seque cum suo sibi asino tantisper occultaret, quoad celatus spatio bidui tridive capitale causam evaderet. Nec oblitus ille veteris amicitiae prompte suscipit, meque per scalas complicitis pedibus in superius cenaculum attracto, hortulanus deorsus in ipsa tabernula derepit in quandam cistulam et supergesto delitiscit orificio.

41 At miles ille, ut postea didici, tandem velut emersus gravi crapula, nutabundus tamen et tot plagarum dolore saucius baculoque se vix sustinens, civitatem adventat confususque de impotentia deque inertia sua quicquam ad quemquam referre popularium, sed tacitus iniuriam devorans, quosdam commilitones nactus is tantum clades enarrat suas. Placuit ut ipse quidem contubernio se tantisper absconderet nam praeter propriam contumeliam militaris etiam sacramenti genium ob amissam spatham verebatur - ipsi autem signis enotatis investigationi vindictaeque sedulam darent operam.

Nec defuit vicinus perfidus, qui nos ilico occultari nuntiaret. Tunc commilitones accersitis magistratibus mentiuntur sese multi pretii vasculum argenteum

Bunun üzerine bostancı kılıcı yanına alıp sırtına bindi ve son sürat doğruca kasabaya yöneldi. Kendi bahçesini bile görececek gözü yoktu, arkadaşlarından birinin evinin önünde durdu. Olanı biteni ona anlattı ve içine düştüğü bu tehlikeli durumdan kurtulması için kendisine yardım etmesini istedi; kendisini ve kendisiyle birlikte eşeğini de bir süre saklamasını; iki üç gün kadar saklandığı takdirde idamla suçlanmaktan kurtulabileceğini söyledi. Arkadaşı eski dostluklarının hatırına hemen bizi içeri aldı. Ayaklarımızı birbirine bağladılar ve beni merdivenlerden yukarıya tavan arasına götürdüler. Bostancı ise o küçük evin alt katında bir sandığın içine girdi; sandığın kapağını başına geçirip orada gizlendi.

41 Sonradan öğrendim ki, asker ağır bir sarhoşluktan ayılmış gibi sendeleye sendeleye, yediği dayağın acısıyla eli ayağa tutmaz halde, zar zor değneğine dayanarak sonunda kasabaya ulaşmış. Kendi güçsüzlüğünü ve beceriksizliğini halktan birine anlatmaktan utanç duyuyormuş; bu yüzden uğradığı hakareti sessizce yutmuş. Sadece karşılaştığı birkaç asker arkadaşına başına gelen felaketi anlatmış. Bir süre merkezde saklanması uygun olacağına karar verilmiş. Asker, itibarını kaybetmesi bir yana, kılıcını da kaybetmiş olduğundan, askerlik yemininin koruyucu ruhundan²⁸⁴ korkuyormuş. Arkadaşları, bizi tanımalarını sağlayacak birtakım özelliklerimizi öğrendikleri takdirde, bizi bulmak ve öçlerini almak için canlarını dişlerine takacaklarını söylemişler.

Ama hain bir komşu kaldığımız yeri onlara ihbar etti. Bunun üzerine askerler derhal kasabanın memurlarını çağırdılar ve onlara bir yalan uydurup kumandanlarının çok değerli bir

praesidis in via perdidisse, idque hortulanum quendam repperisse nec velle restituere, sed apud familiarem quendam sibi delitescere. Tunc magistratus et damno et praesidis nomine cognito veniunt ad deversori nostri fores claraque voce denuntiant hospiti nostro nos, quos occultaret apud se certo certius, dedere potius quam discrimen proprii subiret capitis. Nec ille tantillum conterritus salutique studens eius quem in suam receperat fidem, quicquam de nobis fatetur ac diebus plusculis nec vidisse quidem illum hortulanum contendit. Contra commilitones ibi nec uspiam illum delitescere adiurantes genium principis contendebant. Postremum magistratibus placuit obstinate denegantem scrutinio detegere. Immissis itaque lictoribus ceterisque publicis ministeriis angulatim cuncta sedulo perlustrari iubent, nec quisquam mortalium ac ne ipse quidem asinus intra comparere nuntiatur.

42 Tunc gliscit violentior utrimqueseclus contentio, militum pro comperto de nobis asseverantium fidemque Caesaris identidem implorantium, at illius negantis adsidueque deum numen obtestantis. Qua contentione et clamoso strepitu cognito, curiosus alioquin et inquieti procacitate praeditus asinus, dum obliquata cervice per quandam fenestrulam quidquam sibi vellet tumultus ille prospicere gestio, unus e commilitonibus casu fortuito

gümüş testisini yolda kaybettiklerini, bir bostancının onu bulduğu halde kendilerine geri vermeyi reddettiğini ve bir arkadaşının evine sığındığını söylediler. Memurlar kaybedilen eşyayı ve kumandanın adını işittiklerinde, bizim yatıya kaldığımız yerin kapısına geldiler ve bağıra bağıra ev sahibimize, bize yataklık ettiğinden kesinlikle emin olduklarını söylediler ve idam cezasını göze almaktansa kendilerine teslim etmesini buyurdular. Ama ev sahibimiz en ufak bir korku duymadan, kendi korumasına aldığı arkadaşının güvenliği için canını ortaya koyup hakkımızda en ufak bir bilgi sızdırmadı ve günlerdir bostancıyı hiç görmediğini iddia etti. Buna karşın askerler İmparator'un koruyucu ruhu²⁸⁵ adına yemin ederek, ısrarla bostancının oradan başka bir yerde saklanmadığını söylüyorlardı. En sonunda, inatla her şeyi reddedip yalan söyleyen o adamın foyasını meydana çıkarmaya karar verdiler. Bu yüzden baltacıları²⁸⁶ ve diğer kamu görevlilerini gönderip bütün evi köşe bucak dikkatlice arayıp taramalarını buyurdular. Görevliler evin içinde en ufak bir canlıya, dolayısıyla bir eşeğe bile rastlamadıklarını bildirdiler.

42 Bu çatışma her iki taraf açısından da gittikçe daha vahim bir hal aldı. Askerler bizimle ilgili sağlam bilgileri olduğunu ileri sürdüler ve Caesar'ın adına defalarca yeminler ettiler, öte yandan ev sahibi bu iddiayı reddedip sürekli tanrının gücünü tanıklığa çağırdı. Bu çatışmayı ve bu gürültülü patırtılı şamataı işittiğimde, yapıca içi içine sığmayan meraklı bir eşek olduğumdan, küçük bir pencereden boynumu çıkarıp bütün o gürültülerin ne anlama geldiğini öğrenmeye çalıştım. Tam o anda tesadüfen askerlerden biri benim gölgemi

collimatis oculis ad umbram meam cunctos testatur incoram. Magnus denique continuo clamor exortus est, et emensis protinus scalis iniecta manu quidam me velut captivum detrahunt. Iamque omni sublata cunctatione scrupulosius contemplantes singula, cista etiam illa revelata, repertum productumque et oblatum magistratibus miserum hortulanum poenas scilicet capite pensurum in publicum deducunt carcerem, summoque risu meum prospectum cavillari non desinunt. Unde etiam de prospectu et umbra asini natum est frequens proverbium.

şöyle bir görüverdi ve herkesi onu görmeye çağırdı. Ardından müthiş bir çığlık yükseldi; bazıları hemen merdivenleri ikişer üçer atlayarak yukarıya çıktılar, beni yakaladılar ve bir mahkûmmuşum gibi aşağıya sürüdüler. Bütün kuşkuları artık yok olmuştu, evin her kösesini bu kez daha dikkatli bir şekilde gözden geçirdiler, sandığı bile açtılar ve zavallı bostancıyı orada buldular ve dışarı çıkarıp memurlara teslim ettiler. Sonra da infaz edileceğinden kuşkumuzun olmadığı zindana götürdüler. Bu arada benim boynumu uzatıp etrafı dikizlememe kahkahalarla gülüyor ve dalga geçiyorlardı. İşte, dikizleyen eşek ve gölgesiyle ilgili çok bilinen atasözünün kaynağı da budur!²⁸⁷

1 Die sequenti meus quidem dominus hortulanus quid egerit nescio, me tamen miles ille, qui propter eximiam impotentiam pulcherrime vapularat ab illo praesepio nullo equidem contradicente diductum abducit, atque a suo contubernio hoc enim mihi videbatur sarcinis propriis onustum et prorsum exornatum armatumque militariter producit ad viam. Nam et galeam nitore praemicantem et scutum gerebam longius relucens, sed etiam lanceam longissimo hastili conspicuam, quae scilicet non disciplinae tunc quidem causa, sed propter terrendos miseros viatores in summo atque edito sarcinarum cumulo ad instar exercitus sedulo composuerat. Confecta campestri nec adeo difficili via quandam civitatulam pervenimus, nec in stabulo, sed in domo cuiusdam decurionis devertimus. Statimque me commendato cuidam servulo ipse ad praepositum suum, qui mille armatorum ducatum sustinebat, sollicite proficiscitur. [2] Post dies plusculos ibidem dissignatum scelestum ac nefarium facinus memini, sed ut vos etiam legatis, ad librum profero.

Üvey Anne ve Yasak Aşkı

1 Ertesi gün, efendim olan o bostancı ne yaptı hiç bilmiyorum. Bana gelince, şu aşırı huysuzluğundan bir güzel dayak yemiş olan asker hiç kimseyle dalaşmadan beni yemliğimden çözdü ve alıp götürdü. Sonra barakasından çıkardığı –ben öyle sanmıştım– eşyalarını sırtıma yükledi ve baştan sona bir asker gibi donattı, silahlandırdı ve yola koydu. Parıl parıl parlayan bir miğfer taşıyordum, ondan kat kat daha parlak bir kalın ve bir de epeyce uzun saplı bir kargı. Bunları, sanki sefere çıkmış bir orduymuşuz gibi, tepeleme doldurduğu yüklerin üstüne özenle yerleştirdi. Zannedersem niyeti ordu nizamına uygun bir hal yaratmak değildi, daha çok yoldaki zavalı yolcuları korkutmak istiyordu. Sonunda rahat bir yolculuk yapıp ovadan geçtik ve küçük bir kasabaya geldik. Burada bir hanın önünde değil de, kasabanın encümen üyelerinden birinin evinin önünde yüklerimizi indirdik. Asker hemen beni bir köleye teslim etti ve alelacele binlerce silahlı askere komutanlık eden reisine rapor vermek için ayrıldı. [2] Birkaç gün sonra ahlaka aykırı ve iğrenç bir cinayet işlenmiş olduğunu duydum. Sizler de okuyun diye kitabıma ekledim.

Dominus aedium habebat iuvenem filium prope litteratum atque ob id consequenter pietate, modestia praecipuum, quem tibi quoque provenisse cuperes vel talem. Huius matre multo ante defuncta, rursum matrimonium sibi reparaverat, ductaque alia filium procreaverat alium, qui adaeque iam duodecimum annum aetatis supergressus erat. Sed noverca forma magis quam moribus in domo mariti praepollens, seu naturaliter impudica seu fato ad extremum impulsa flagitium, oculos ad privignum adiecit.

Iam ergo, lector optime, scito te tragoediam, non fabulam legere et a socco ad coturnum ascendere.

Sed mulier illa, quamdiu primis elementis Cupido parvulus nutriebatur, imbecillis adhuc eius viribus facile ruborem tenuem deprimens silentio resistebat. At ubi, completis igne vesano totis praecordiis, inmodice bacchatus Amor exaestuabat, saevienti deo iam succubuit, et languore simulato vulnus animi metitur in corporis valetudine. Iam cetera salutis vultusque detrimenta et aegris et amantibus examussim convenire nemo qui nesciat: pallor deformis, marcentes oculi, lassa genua, quies turbida, et suspiritus cruciatus tarditate vehementior. Crederes et illam fluctuare tantum vaporibus febrium, nisi quod et flebat. Heus medicorum ignarae mentes, quid venae pulsus, quid coloris intemperantia, quid fatigatus anhelitus et utrimquesecus

Evin efendisinin genç bir oğlu vardı. Bu oğlan iyi bir edebiyat eğitimi almıştı ve bundan dolayı olağanüstü uyumlu ve terbiyeliydi; gerçekten herkesin sahip olmak isteyeceği kişilikte bir evlattı. Annesi yıllar önce ölmüş, babası yeniden evlenmişti. Bu hanımdan da tam oniki yaşını doldurmuş ikinci bir erkek çocuğu olmuştu. Ama bu üvey annenin karakterinden çok güzelliği eve hakim olmuştu ve ya doğasındaki iffetsizliğinden ya da kaderin kendisini oynadığı oyundan dolayı son derece çirkin bir olaya sürüklenmiş ve üvey oğluna göz koymuştu.

Ey benim namuslu okuyucum, bundan sonra okuyacakların bil ki, bir masaldan çok bir trajedidir; sen şimdi komik aktörlerin giydiği ayakkabıları çıkarıp trajedi oyuncularının çizimleri ayağına geçirmek üzeresin.²⁸⁸

Bu kadın, küçük Cupido'nun ilk aşk belirtileriyle beslendiği sıralarda,²⁸⁹ henüz daha belli belirsiz olan dürtüleriyle susuzluğunu kolayca bastırıyor ve sessizce direniyordu. Ama bütün yüreği alev alev aşk ateşiyle yanıp tutuşunca ve Aşk çılgınca kontrolden çıkıp kudurunca kendisini bu vahşi tanrının kollarına bırakmak zorunda kaldı. Hasta numarası yapıp yalandan, yüreğinin yarasını bedensel bir hastalıkmiş gibi gösterdi. Hasta insanların ve âşıkların hastalıklarının ve görünüşlerinin tıpatıp aynı olduğunu bilmeyen yoktur. Sarı solgun bir ifadeleri vardır; gözler baygındır, dizler tutmaz olur, huzursuz uykular başlar, işkence arttıkça iç çekişler güçlenir. Bu bayanın da yüksek ateşten hummaya tutulmuş olduğunu sanırdın; ağlaması dışında. Ah, şu doktorların bilgisiz kafaları!²⁹⁰ Ne anlama geliyordu bu nabız atışları, ateş yükselmeleri, zora-

iactatae crebiter laterum mutuae vicissitudines! Dii boni, quam facilis licet non artifice medico, cuivis tamen docto Veneriae cupidinis comprehensio, cum videas aliquem sine corporis calore flagrantem!

3 Ergo igitur impatientia furoris altius agitata diutinum rupit silentium at ad se vocari praecipit filium - quod nomen in eo, si posset, ne ruboris admoneretur libenter eraderet. Nec adulescens aegrae parentis moratus imperium, senili tristitie striatam gerens frontem, cubiculum petit, uxori patris matrique fratris utcumque debitum sistens obsequium. Sed illa cruciabili silentio diutissime fatigata, et ut in quodam vado dubitationis haerens, omne verbum quod praesenti sermoni putabat aptissimum rursum improbans, nutante etiam nunc pudore, unde potissimum caperet exordium decunctatur. At iuvenis nihil etiam tunc sequius suspicatus summisso vultu rogat ultro praesentis causas aegritudinis. Tunc illa nacta solitudinis damnosam occasionem prorumpit in audaciam, et ubertim allacrimans laciniamque contegens faciem voce trepida sic eum breviter affatur:

“Causa omnis et origo praesentis doloris et etiam medela ipsa et salus unica mihi tute ipse es. Isti enim tui oculi per meos oculos ad intima delapsi praecordia meis medullis acerrimum commovent incendium. Ergo

ki soluk alış verişler, akciğerlerin hızlı hızlı gidiş gelişi ve iki yana sarsılması? Ey yüce Tanrılar, birini sahiden ateşi olmadığı halde yanıyor görüyorsanız, işin uzmanı olmaya gerek yok; herhangi bir eğitilmiş adam için bunun cinsel bir arzu olduğunu anlamak ne kolaydır!

3 Kadın dayanılmaz bir çılgınlık nöbeti içinde gittikçe daha derin bir bataklığa saplandı; ta ki uzun süredir koruduğu sessizliğini bozana ve oğlunu yanına çağırıcaya değin. Yapabilse, utancını kendisine anımsatmasın diye şu oğul adını seve seve silip atabilirdi. Genç tereddüt etmeden hasta annesinin çağrısına uydu ve yaşlı bir adamın üzgün yüz ifadesini takınıp kaşlarını çatıp babasının karısı, kardeşinin anası olan bu hanıma duyduğu ödev duygusuyla yatak odasına geldi. Ama bu hanım çok uzun süredir içini kemiren bu sessizlikten bitap düştüğü için, kelimenin tam anlamıyla şüphenin sığ kıyılarında karaya vurmuştu. Şu anki konuşması için uygun düşeceğini sandığı her sözcüğü anında silmişti. Şimdi bile utanç duygusunu yitirdiği halde konuşmasına nasıl en iyi şekilde başlayabileceği konusunda tereddütler içindeydi. Ama kafasında herhangi bir kötülük olmayan genç adam saygılı bir ifadeyle önce davrandı ve şu anki rahatsızlığının nedenini öğrenmek istedi. Başbaşıydılar ve kadın bu tehlike yaratabilecek fırsatı pervasızca kullandı. Sicim gibi gözyaşları dökerek ve elbisesinin eteğiyle yüzünü örtererek titrek bir sesle birkaç kelimeyle derdini anlattı:

“Benim şu an çektiğim acımın bütün sebebi ve kaynağı sensin, sadece sen. Üstelik sen, aynı zamanda benim ilacım ve tek kurtuluş şansımsın. Şu gözlerin var ya, gözlerimi delip yüregimin ta derinlerine işledi ve iliklerime kadar kor ateşlerle

miserere tua causa pereuntis, nec te religio patris omnino deterreat, cui morituram prorsus servabis uxorem. Illius enim recognoscens imaginem in tua facie merito te diligo. Habes solitudinis plenam fiduciam, habes capax necessarii facinoris otium. Nam quod nemo novit, paene non fit.”

4 Repentino malo perturbatus adolescens, quanquam tale facinus protinus exhorruisset, non tamen negationis intempestiva severitate putavit exasperandum, sed cautae promissionis dilatione leniendum. Ergo proluxe pollicetur et bonum caperet animum refectionique se ac saluti redderet impendio suadet, donec patris aliqua profectione liberum voluptati concederetur spatium, statimque se refert a noxio conspectu novercae. Et tam magnam domus cladem ratus indigere consilio pleniore, ad quendam compertae gravitatis educatorem senem protinus refert. Nec quicquam diutina deliberatione tam salubre visum quam fuga celeri procellam fortunae saevientis evadere.

Sed impatiens vel exiguae dilationis, mulier ficta qualibet causa confestim marito miris persuadet artibus ad longissime dissitas festinare villulas. Quo facto maturatae spei vesania praeceps promissae libidinis

yakıp kavurdu. Senin yüzünden ölmek üzere olan şu kadına acı. Babana duyduğun sadakat seni asla korkutmasın. Çünkü ölmek üzere olan eşini yeniden ona döndüreceksin. Onun yüzünü senin yüzünde gördüğüm için sana olan aşkımda bir sakınca görmüyorum. Tam anlamıyla rahatla, çünkü başbaşayız. Gereken suçu işlemen için yeterince zamanın var. Hiç kimse bilmiyorsa, o iş hiç olmamış demektir.”

4 Bu beklenmedik iğrenç teklif karşısında genç adam ne yapacağını şaşırmıştı. Ama bu kadar kötü bir hareket kaşısında ani bir tiksinti duymuş olmasına rağmen, yine de sert ve zamansız bir reddedişle olayları daha kötü bir hale getirmek, tersine bu darbeyi yumuşatmak adına, tedbiri elden bırakmadan gecikmeli olarak söz vermesinin daha iyi olacağını düşündü. Bu yüzden abartılı vaatlerde bulundu ve ondan kesinlikle yüreğini serin tutmasını ve artık sadece dinlenip sağlığını düzeltmeye çalışmasını istedi; ta ki babasının seyahate çıktığı bir sırada zevklerini yaşayacakları özgür bir zaman buluncaya kadar. Sonra iğrenerek hemen üvey anasının yanından ayrıldı. Ailenin başına gelen bu büyük felaketin sağduyulu bir öğütle çözüleceğini düşündüğünden derhal bu sorunu itidal sahibi olmasıyla ünlenmiş eski bir öğretmenine açtı. Konuyu enine boyuna tartıştıktan sonra, en güvenli yolun, vakit geçirmeden oradan uzaklaşmak ve kaderin öfkeli fırtınasından kaçınmak olacağına karar verdiler.

Ama kadının en ufak gecikmeye bile artık tahammülü kalmamıştı. Şeytanca bir hilekârlıkla bir bahane bulup hemen kocasını epeyce uzaklardaki, geniş bir araziye yayılmış olan çiftliklerini dolaşmaya ikna etti. Kocasını gidince de, içinde büyüttüğü umudun çılgınca coşkısına kapılıp genç adamdan

flagitat vadimonium. Sed iuvenis, modo istud modo aliud causae faciens, execrabilem frustratur eius conspectum, quoad illa, nuntiorum varietate pollicitationem sibi denegatam manifesto perspicuens, mobilitate lubrica nefarium amorem ad longe deterius transtulisset odium. Et assumpto statim nequissimo et ad omne facinus emancipato quodam dotali servulo, perfidiae suae consilia communicat. Nec quicquam melius videtur quam vita miserum privare iuvenem. Ergo missus continuo furcifer venenum praesentarium comparat, idque vino diligenter dilutum insontis privigni praeparat exitio.

5 Ac dum de oblationis opportunitate secum noxii deliberant homines, forte fortuna puer ille iunior, proprius pessimae feminae filius, post matutinum laborem studiorum domum se recipiens, prandio iam capto sitiens, repertum vini poculum in quo venenum latebat inclusum nescius fraudis occultae continuo perduxit haustu. Atque ubi fratri suo paratam mortem ebibit, examinis terrae procumbit; ilicoque repentina pueri perniciē paedagogus commotus ululabili clamore matrem totamque ciet familiam. Iamque cognito casu noxiae potionis, varie quisque praesentium auctores insimulabant extremi facinoris. Sed dira illa femina et malitiae novercalis exemplum unicum, non acerba filii

şehvetini bastıracağına dair verdiği sözü yerine getirmesini istedi. Ama genç adam her seferinde bahane üstüne bahaneler buldu ve kadının yanından tiksinererek kaçtı. Sonunda genç adamın yarattığı bahaneler kadının gerçeği olanca çıplaklığıyla anlamasına neden oldu: Genç adam kendisine verdiği sözü yerine getirmiyordu; bunun üzerine kadın tam bir döneklık sergileyip iğrenç aşkını çok daha çirkin bir nefrete dönüştürdü. Hemen çeyizinin bir parçası olarak getirdiği, her tür suçu işlemeye hazır aşağılık bir köleyi yanına çekti. Ona hain planlarını açtı. Beraberce en iyi şeyin zavallı genci yaşamından etmek olacağına karar verdiler. O alçak herif derhal işini hızlı gören bir zehir satın almaya yollandı. Sonra bu zehir o masum üvey oğlanı bu dünyadan göndermek için dikkatlice şarabın içinde eritildi.

5 Bu berbat ikili kafa kafaya vermiş, zehirli şarap kadehini çocuğa içirmek için uygun bir zaman kollarken, kaderin işine bakın ki, o kötülerin kötüsü kadının küçük oğlu okulda sabahki dersine girdikten sonra eve geldi. Öğlen yemeğini yedi ve acayip susadı; o sırada içine gizlice zehir karıştırılmış içki kupası gözüne ilişti. Komplodan habersiz, şarabı bir dikişte içti. Ağabeyi için hazırlanmış ölümcül zehri yutar yutmaz da cansız yere serildi. Çocuğun bakıcısı onun böyle aniden yere düştüğünü görünce ne yapacağını şaşırıp o üzüntüyle aniden çığlık çığlığa bağırmaya başladı ve çocuğun annesini ve evde kim varsa herkesi çağırdı. Bu felakete o zehirli içeceğin yol açtığı fark edilince herkes birbirini bu korkunç cinayetten sorumlu tutmaya başladı. Ama o korkunç kadın, o üvey anneliğe özgü kinciliğin tipik örneği, ne kendi oğlunun ölümün-

morte, non parricidii conscientia, infortunio domus, non luctu mariti vel aerumna funeris commota, cladem familiae in vindictae compendium traxit; missoque protinus cursore qui vianti marito domus expugnationem nuntiaret, ac mox eodem ocus ab itinere regresso, personata nimia temeritate insimulat privigni veneno filium suum interceptum. Et hoc quidem non adeo mentiebatur, quod iam destinatam iuveni mortem praevenisset puer. Sed fratrem iuniorem fingeat ideo privigni scelere peremptum, quod eius probrosae libidini qua se comprimere temptaverat noluisset succumbere. Nec tam immanibus contenta mendaciis addebat sibi quoque ob detectum flagitium eundem illum gladium comminari.

Tunc infelix duplici filiorum morte percussus magnis aerumnarum procellis aestuat. Nam et iuniorem incoram sui funerari videbat, et alterum ob incestum parricidiumque capitis scilicet damnatum iri certo sciebat. Ad hoc uxoris dilectae nimium mentitis lamentationibus ad extremum subolis impellebatur odium.

6 Vixdum pompae funebres et sepultura filii fuerant explicatae et statim ab ipso eius rogo senex infelix, ora sua recentibus adhuc rigans lacrimis trahensque cinere sordentem canitiem, foro se festinus immittit. Atque ibi tum fletu, tum precibus genua etiam decurionum contingens, nescius fraudum pessimae mulieris in

den rahatsızlık duydu ne de cinayeti işlemekle suçlanmasından; ne ailenin başına gelen bu felaketten, ne kocasının kederinden, ne de yürek paralayan cenaze töreninden. Tersine, ailenin yaşadığı bu felaketi, öcünü almak için kötüye kullandı. Derhal seyahatte olan kocasına evin başına gelen bu felaketi haber vermesi için bir haberci yolladı. Kocasını alelacele seyahatini yarıda kesip eve dönünce de, kişilik değiştirip büyük bir yüzüzlükle, oğlunu üveyoğlu zehirlemiş gibi rol yaptı. Bir anlamda bu tamamen yalan da değildi; çünkü genç adam için tasarlanmış olan ölüm çocuğun başına gelmişti. Ama kadın iftira atıp üveyoğlunun utanılacak bir şehvetle kendisini baştan çıkarmaya çalışınca, ona teslim olmayı reddettiği için kardeşini öldürdüğünü söyledi. Bu korkunç yalanla bile yetinmedi; bir de üvey oğlunun bu haltı yemesi için kendisini kılıçla tehdit ettiğini de ekledi.

O zaman talihsiz adam her iki oğlunun ölümüyle yıkıldı ve en belalı fırtınalara tutuldu. Gözlerinin önünde küçük oğlunun gömülüşüne tanık olmuştu; diğerinin de zina suçundan ve yakınıni öldürmekten hüküm giyeceğini adı gibi biliyordu. Üstelik o çok sevdiği karısının yalandan feryatları kendi oğlundan düpedüz nefret etmesine yol açıyordu.

6 Cenaze töreni ve oğlunun gömülmesi henüz sona ermişti ki, talihsiz yaşlı adam deli gibi odun yığınınından fırladı; yüzü gözü yaş içindeydi, külden griye dönen saçlarını yuluyordu; doğruca pazar yerine geldi. Orada ağlayıp yakardı ve hatta encümenlerin dizine kapandı. Korkunç karısının hainliklerinden hiçbir haber, öfkeden kudurmuş halde, hayatta olan oğlunun öldürülmesi için, elinden geleni ardına koymadı. Oğ-

exitium reliqui filii plenis operabatur affectibus: illum incestum paterno thalamo, illum parricidam fraterno exitio et in comminata novercae caede sicarium. Tanta denique miseratione tantaque indignatione curiam sed et plebem maerens inflammaverat ut, remoto iudicandi taedio et accusationis manifestis probationibus et responsionis meditatis ambagibus, cuncti conclamarint lapidibus obrutum publicum malum publice vindicari.

Magistratus interim metu periculi proprii, ne de parvis indignationis elementis ad exitium disciplinae civitatisque seditio procederet, partim decuriones deprecari, partim populares compescere ut, rite et more maiorum iudicio reddito et utrimquesecus allegationibus examinatis, civiliter sententia promeretur, nec ad instar barbaricae feritatis vel tyrannicae impotentiae damnaretur aliquis inauditus et in pace placida tam dirum saeculo proderetur exemplum.

7 Placuit salubre consilium, et ilico iussus praeco pronuntiat, patres in curiam convenirent. Quibus protinus dignitatis iure consueta loca residentibus, rursum praeconis vocatu primus accusator incendit. Tunc demum clamatus inducitur etiam reus, et exemplo legis Atticae Martiiue iudicii causae patronis denuntiat praeco neque principia dicere neque

lunun, babasının yatağına göz koyan bir ahlaksız, kardeşini öldüren bir cani olduğunu ve üvey annesini öldürmekle tehdit eden bir katil olduğunu söyledi. Babanın kederli hali yalnız meclis üyelerinin değil, aynı zamanda halkın da acıma ve öfke duygularını öylesine kabarttı ki, mahkeme kararını beklemeye bile tahammülleri kalmadı; davalı tarafın açık kanıtlarıyla ve savunmanın üzerinde kafa yorulmuş yanıtlarıyla düşünmekle vakit geçirmek istemediler. Hep bir ağızdan bağırarak topluma bulaşan bu lanetin taş yağmuruna tutularak yine halk tarafından cezalandırılması gerektiğini söylediler.

Ama yargıçlar minicik öfke tohumlarından isyan çıkması ve giderek toplum düzenini bozacak hale gelmesi durumunda tehlikenin kendilerine döneceğinden endişe duyuyordu. Bu yüzden zaman zaman meclis üyelerinin desteğini isteyerek, zaman zaman da halkı denetleyerek atalarının töresine ve gelenegine uygun olarak karar verilmesi, her iki tarafın da mazaretlerinin dinlenmesi ve sonra iç hukuka uygun bir yargıda bulunulması gerektiğini savundular. Hiç kimsenin, yabanıl halklarda ya da zalim tiranlarda olduğu gibi dinlenmeden mahkûm edilmemesi gerektiğini; barışın ve dinginliğin hüküm sürdüğü bir zamanda, böyle bir şeyin gelecek kuşaklara korkunç bir örnek oluşturacağını söylüyorlardı.

7 Bu sağlıklı öneri onaylandı ve üyelerin mecliste toplanmasını haber vermesi için çığırtkana talimat verildi. Bunun üzerine vakit geçirmeden üyeler rütbelerine göre, her zaman oturdukları yere oturdular. Çığırtkanın çağırması üzerine ilk olarak kovuşturmacı içeri girdi. Sonra davalı çağırıldı ve içeriye alındı. Çığırtkan, Atina'daki Areopagus'un yasası uyarınca,²⁹¹ bu davada avukatların giriş konuşması yapmalarını ve dinleyenlerin acıma duygularını kabartmaya çalışmalarını

miserationem commovere.

Haec ad istum modum gesta compluribus mutuo sermocinantibus cognovi. Quibus autem verbis accusator urserit, quibus rebus diluerit reus ac prorsus orationes altercationesque neque ipse absens apud praesepium scire, neque ad vos, quae ignoravi possim enuntiare, sed quae plane comperi ad istas litteras proferam.

Simul enim finita est dicentium contentio, veritatem criminum fidemque probationibus certis instrui, nec suspicionibus tantam coniecturam permitti placuit, atque illum potissimum servum, qui solus haec ita gesta esse scire diceretur, sisti modis omnibus oportere. Nec tantillum cruciarius ille vel fortuna tam magni indicii vel confertae conspectu curiae vel certe noxia conscientia sua deterritus, quae ipse finxerat quasi vera asseverare atque asserere incipit: quod se vocasset indignatus fastidio novercae iuvenis, quod ulciscens iniuriam filiis eius mandaverit necem, quod promisisset grande silentii praemium, quod recusanti mortem sit comminatus, quod venenum sua manu temperatum dantum fratri reddiderit, quod ac criminis probationem reservatum poculum neglexisse suspicatus sua postremum manu porrexit puero. Haec eximie ad

nı yasakladı.

Kulak misafiri olduğum birçok konuşmadan davaların bu şekilde işlediğini öğrenmiştim. Ama ben bu davanın yürütüldüğü sırada yemliğimde bulunduğumdan ve dolayısıyla dava yerinden uzakta olduğumdan, kovuşturmacının davalıyı hangi savlarla suçladığını, davalının bu iddiaları çürütmek için hangi yöntemleri kullandığını, kısacası konuşmaları ve karşı konuşmaları bilmiyorum ve bilmediğimden de size aktaramıyorum. Ama güvenilir yollardan öğrendiklerimi, işte burada sözcüklere dökmüş bulunuyorum.

Konuşmacıların iddiaları ortaya atıldıktan sonra böyle önemli bir kararın sadece şüphelere dayanılarak alınmasına izin verilmemesine, suçlamaların doğruluğunun ve güvenilirliğinin belirgin kanıtlarla ortaya konmasına karar verildi. Özellikle bu olayların iddia edildiği gibi gerçekleşmiş olduğunu bilen tek kişi olduğu söylenen kölenin ne olursa olsun ilk tanık olarak dinlenmesi kararlaştırıldı. O asılası adam böyle önemli bir davanın belirsizlikle sonuçlanmasına, tıklım tıklım dolu meclisin huzuruna çıkmış olmasına ya da kesinlikle kendisinin suçlu olduğunu bilmesine karşın kılını bile oynatmadı; tersine, uyduruk hikâyesini gerçekmiş gibi iddia edip savunmaya başladı: Sözde genç adam üveyanesi tarafından reddedilince, onu öfkeyle çağırmış ve uğradığı hakaretin öcünü almak için ona kendi oğlunu²⁹² öldürmesini buyurmuş; sessiz kaldığı takdirde ona büyük bir ödül vereceğine dair söz vermiş ve karşı çıkarsa onu öldürmekle tehdit etmiş; genç adam kendi elleriyle karıştırdığı zehri kardeşine vermesi için kadının eline tutuşturmuş, ama kadının o zehirli kabı cinayet davası için bir kanıt olarak saklayacağından ve buyruklarına karşı çıkacağından şüphelenerek zehri kendi elleriyle çocuğa

veritatis imaginem verberone illo sine ulla tum
trepidatione proferente, finitum est indicium.

8 Nec quisquam decurionum tam aequus
remanserat iuveni quin eum evidenter noxae
compertum insui culleo pronuntiaret. Cum iam
sententiae pares, cunctorum stilis ad unum sermonem
congruentibus, ex more perpetuo in urnam aeream
deberent coici, quo semel conditis calculis, iam cum rei
fortuna transacto, nihil postea commutari licebat, sed
mancipabatur potestas capitis in manum carnificis, unus
e curia senior prae ceteris compertae fidi atque
auctoritatis praecipuae medicus, orificium urnae manu
contegens ne quis mitteret calculum tenere, haec ad
ordinem pertulit:

“Quod aetatis sum, vobis approbatum me vixisse
gaudeo, nec patiar falsis criminibus petito reo
manifestum homicidium perpetrari, nec vos, qui iure
iurando astricti iudicatis, inductos servuli mendacio
peierare. Ipse non possum calcata numinum religione
conscientiam meam fallens perperam pronuntiare. Ergo
ut res est, de me cognoscite.

9 “Furcifer iste, venenum praesentarium comparare
sollicitus centumque aureos solidos offerens pretium,
me non olim convenerat, quod aegroto cuidam dicebat
necessarium, qui morbi inextricabilis veterno
vehementer implicitus vitate se cruciatui subtrahere

vermiş. İşte o alçak herif en ufak bir kaygı duymadan, gerçekliğin dıştaki görüntüsüne tamamen itimat uyandıran bu açıklamayı yaptı ve dava sona erdi.

8 Meclis üyelerinin hiçbirisi genç adamı açıkça suçlu bulamayacak ve çuvala dikemeyecek kadar tarafsız kalamadı.²⁹³ Hepsinin kalemi hemfikir oldukları yargıyı aynı ifadeyle yazıp, çok eskilerden kalma bir adete göre tunçtan bir kaba atmak üzereydi; bu gizli oylar bir kez o kabın içine atıldı mı, davalının kaderi belirlenmiş olur, ondan sonra artık hiçbir şey değiştirilemezdi ve kişinin yaşamının dizginleri celladın eline verilmiş olurdu. Ama meclis üyelerinden biri, diğerlerine göre daha güvenilir ve saygın bir yer edinmiş olan bir doktor, hiç kimse düşünmeden oyunu atmasını diye eliyle oy kabını ağzını kapadı ve mahkemeye dönüp şu konuşmayı yaptı:

“Yaşımdan dolayı, nazarınızda şerefli bir yaşam sürdüğüm onandığı için onur duyuyorum. Davalı yalan yanlış iddialarla suçlanmış olduğundan kesinlikle bir cinayet işlenmiş olduğunu kabul etmiyorum. Yargı koltuğunda yemin etmiş olarak oturan sizlerin de, değersiz bir kölenin yalancı tanıklığıyla kandırılmasına gönlüm razı olmuyor. Ben şahsen vicdanımı kandırarak yanlış bir yargıda bulunup tanrılara olan bağlılığımlı ayaklar altına alamam. Bu yüzden gerçekleri benden dinleyin ve öğrenin:

9 “Kölelerin yüz karası bu adam kısa bir süre önce bana geldi. Endişe içinde güçlü bir zehir hazırlamam için bana yüz altın teklif etti. Bu zehrin, bir deri bir kemik bırakan ve tedavisi mümkün olmayan bir hastalıktan dolayı şiddetli sancılar içinde kıvranan bir hasta için gerektiğini ve onu bu işkencey-

gestiret. At ego, perspicuens malum istum verberonem blaterantem atque inconcinne causificantem certusque aliquod moliri flagitium, dedi quidem potionem; dedi, sed futurae quaestioni praecavens non statim pretium, quod offerebatur accepi. Sed 'Ne forte aliquis' inquam 'istorum quos offers aureorum nequam vel adulter reperiatur, in hoc ipso sacculo conditos eos anulo tuo praenota, donec altera die nummulario praesente comprobentur.' Sic inductus signavit pecuniam, quam exinde, ut iste repraesentatus est iudicio, iussi de meis aliquem curriculo taberna promptam afferre, et en ecce perlatam coram exhibeo. Videat et suum sigillum recognoscat. Nam quem ad modum eius veneni frater insimulari potest, quod iste comparaverit?"

10 Ingens exinde verberonem corripit trepidatio, et in vicem humani coloris succedit pallor infernus, perque universa membra frigidus sudor emanabat. Tunc pedes incertis alternationibus commovere, modo hanc modo illam capitis partem scalpere, et ore semiclauso balbutiens nescio quas afannas effutire, ut eum nemo prorsus a culpa vacuum merito crederet. Sed revalescente rursus astutia constantissime negare et accersere mendacii non desinit medicum. Qui praeter iudicii religionem cum fidem suam coram lacerari videret, multiplicato studio verberonem illum contendit redarguere, donec iussu magistratuum ministeria publica contrectatis nequissimi servi manibus anulum

le yaşamaktan kurtarmayı istediğini söyledi. Ama ben, o dayaklık herifin yaygara kopardığını ve acemice bahaneler uydurduğunu anlayınca bir cinayet işlemeyi planladığını kavradım; yine de ona zehri verdim. Verdim vermesine, ama gelecekte açılacak bir soruşturma için tedbirimi aldım ve teklif ettiği parayı hemen almadım. Ona şöyle dedim: 'Bana teklif ettiğin altınların bazıları değerini yitirmesin ve sahteleri yapılmasın diye, yarın bir bankerin önüne çıkarıp sağlama alınca ya kadar onları kesene koy ve yüzüğünle mühürle.' Böylece paraya mühürünü basmaya ikna oldu. Mahkemenin huzuruna çıktığında, kölelerimden birine, bu paraları dükkanımdan almasını ve koşarak buraya getirmesini buyurdum. İşte, paralar burada! Şimdi onları size göstereceğim. Köle baksın ve kendi mührünü tanısin. Bu kölenin satın almış olduğu bir zehir yüzünden bir kardeş nasıl suçlanabilir?"

10 Bu kez o aşağılık herif tir tir titremeye başladı, teni ölü gibi sarardı ve bütün vücudundan soğuk soğuk terler boşandı. Bir o ayağını bir bu ayağını oynatmaya başladı; başının orasını burasını tırnakladı; yarım ağız mırıldanmaya, saçma sapan şeyler gevelemeye başladı. Artık mantıken hiç kimse onun suçsuzluğuna inanamazdı. Ama yeniden sahtekârlığını kuşanıp, inatla doktorun söylediklerini reddetti ve onu yalan söylemekle suçladı. Doktor yasanın kutsallığından başka kendi onurunun da açıkça zedelendiğini görünce daha ateşli bir tavırla bu aşağılık herifin sözlerini kanıtlar göstererek çürütmeyi sürdürdü. Bunun üzerine yargıçların buyrukları doğrultusunda, kamu görevlileri o alçak kölenin elini kapıp demir yüzüğü parmağından çıkarıncaya ve onu kesedeki mühürle

ferreum deprehensum cum signo sacculi conferunt, quae comparatio praecedentem roboravit suspicionem. Nec rota vel eculeus more Graecorum tormentis eius apparata iam deerant, sed offirmatus mira praesumptione nullis verberibus ac ne ipso quidem succumbit igni.

11 Tunc medicus "Non patiar," inquit "hercules, non patiar vel contra fas de innocente isto iuvene supplicium vos sumere, vel hunc ludificato nostro iudicio poenam noxii facinoris evadere. Dabo enim rei praesenti evidens argumentum. Nam cum venenum peremptorium comparare pessimus iste gestiret, nec meae sectae crederem convenire causas ulli praebere mortis nec exitio, sed saluti hominum medicinam quaesitam esse didicissem, verens ne, si daturum me negassem, intempestiva repulsa viam sceleri sumministrarem et ab alio quopiam exitiabilem mercatus hic potionem vel postremum gladio vel quovis telo nefas inchoatum perficeret, dedi venenum, sed somniferum, mandragoram illum gravedinis compertae famosum et morti simillimi soporis efficacem. Nec mirum desperatissimum istum latronem certum extremae poenae, quae more maiorum in eum competit, cruciatus istos ut leviores facile tolerare. Sed si vere puer meis temperatam manibus sumpsit potionem, vivit et quiescit et dormit et protinus marcido sopore discusso

karşılaştırmaya kadar konuşmasını sürdürdü. Bu karşılaştırma zaten kabarmış olan kuşkuları iyice pekiştirdi. Köleye Yunan tarzında, tekerlek ve gergi kullanarak yapılan bir işkence bile uyguladılar. Ama o inanılmaz bir dayanıklılık göstererek bu işkenceye dayandı; ne dayığa pes etti ne de ateşe.

11 O zaman doktor şöyle konuştu: "Hercules adına, izin vermiyorum, sizin adalete karşı gelip şu masum genci cezalandırmanıza izin vermiyorum. Şu kölenin bizim yasal işlemimizle dalga geçmesine izin vermeyeceğim ve işlediği bu menfur cinayetten ceza almadan kurtulmasına izin vermeyeceğim. Şimdi size bu davanın gerçek kanıtını sunacağım. Bu alçak herif, o ölümcül zehri almaya can attığında, birinin ölümüne neden olacak bir araç sağlamanın benim mesleğime uygun düşmeyeceğini düşündüm; şifa sanatının amacının insanları öldürmek değil, onları sağlığına kavuşturmak olduğunu öğrenmiştim.²⁹⁴ Ama bu zehri ona vermeyi reddedersem, benim bu zamansız reddedişimle bir cinayete yordakçılık edeceğimden korktum; çünkü adam gidip başka birinden bu ölümcül zehri satın alabilirdi ya da en nihayetinde bu iğrenç eylemini bir kılıçla ya da başka bir silahla da gerçekleştirebilirdi. Bu yüzden ona zehri verdim, ama o zehir sadece uyku veren bir adamotuydu. Bu ilacın uyuşturucu etkisi kanıtlandığından, çok iyi bilinir; adamı ölü gibi cansız bırakır. Son derece umutsuz olan ve atalarımızın töresinin kendisine uygulayacağı cezanın büyüklüğünün farkında olan bu cani herifin, şu hafif işkencelere kolayca dayanmasına şaşmamak gerekir. Ama çocukcağız benim ellerimle karıştırdığım o zehri gerçekten içmişse hâlâ yaşıyor demektir; sadece yatıyor ve uyuyor; çok

remeabit ad diem lucidam. Quod sive peremptus est, si morte praeventus est, quaeratis licet causas mortis eius alias."

12 Ad istum modum seniore adorante placuit, et itur confestim magna cum festinatione ad illud sepulchrum quo corpus pueri depositum iacebat. Nemo de curia, de optimatibus nemo, ac ne de ipso quidem populo quisquam qui non illuc curiose confluxerit. Ecce pater, suis ipse manibus coperculo capuli remoto, commodum discusso mortifero sopore surgentem postliminio mortis deprehendit filium, eumque complexum artissime, verbis impar praesenti gaudio, producit ad populum. Atque ut erat adhuc feralibus amiculis instrictus atque obditus deportatur ad iudicium puer. Iamque liquido servi nequissimi atque mulieris nequioris patefactis sceleribus procedit in medium nuda veritas, et novercae quidem perpetuum indicitur exilium, servus vero patibulo suffigitur, et omnium consensu bono medico sinuntur aurei, opportuni somni pretium. Et illius quidem senis famosa atque fabulosa fortuna providentiae divinae condignum accepit exitum, qui momento modico, immo puncto exiguo, post orbitatis periculum adolescentium duorum pater repente factus est.

13 At ego tunc temporis talibus fatorum fluctibus volutabar. Miles ille, qui me nullo vendente comparaverat et sine pretio suum fecerat, tribuni sui

geçmeden bu cansız gibi yattığı uykusundan silkinince güne güneşe tekrar kavuşacak. Ama öldürülmüşse ya da ölüme yenik düşmüşse, ölümü için başka nedenler araştırmanız gerekecek.”

12 Yaşlı doktorun yaptığı bu savunma konuşması beğenildi. Hemen alelacele çocuğun bedeninin gömüldüğü mezara koşuldu. Herkes, meclis üyeleri, soylular, hatta halk bile merak içinde akın akın buraya geldi. Çocuğun babası kendi elleriyle mezarı kaldırdı ve ölümün eşiğine kadar gidip dönen oğlunun tam o sırada ölümcül uykusundan silkinip kalktığını gördü. Ona sımsıkı sarıldı; o anki sevincini yeterince anlatacak tek kelime bulamıyordu. Oğlunu çıkarıp halka gösterdi. Çocuğu olduğu gibi, sımsıkı bağlanmış ve cenaze giysileriyle sarıp sarmalanmış halde mahkemenin huzuruna çıkardı. Artık o adi kölenin ve o alçak eşin işlediği cinayet açıkça ortalığa serilmişti; gerçek tüm çıplaklığıyla ortaya çıkmıştı. Üvey ana dönüşü olmayan bir sürgünle cezalandırıldı, köle darağacına gerildi. İyi kalpli doktor ise herkesin onayıyla, tam zamanında hazırladığı uyuşturucunun ücreti olarak altınlarla ödüllendirildi. Yaşlı babaya gelince, onun ünlü ve dillere destan kaderi tanrısal öngörüye yaraşır tarzda son buldu. Kısa sürede, hatta bir anda, çocuksuz kalma tehlikesi içine düşmüşken birden iki genç adamın babası oluverdi.

13 Ama o sırada ben kaderimin dalgalarına kapılmış sürükleniyordum. Asker beni hiç kimseden satın almamıştı ve beş para vermeden kendi malı yapmıştı. Ama *Tribunus*'un-

praecepto debitum sustinens obsequium, litteras ad magnum scriptas principem Romam versus perlaturus, vicinis me quibusdam duobus servis fratribus undecim denariis vendidit. Hic erat dives admodum dominus. At illorum alter pistor dulciarius, qui panes et mellita concinnabat edulia, alter cocus, qui sapidissimis intrimentis sucuum pulmenta condita vapore mollibat. Unico illi contubernio communem vitam sustinebant, meque ad vasa illa compluria gestanda praedestinarant, quae domini religiones plusculas pererrantis variis usibus erant necessaria. Asciscor itaque inter duos illos fratres tertius contubernalis, haud ullo tempore tam benivolam fortunam expertus. Nam vespera post opiparas cenas eramque splendidissimo apparatus multas numero partes in cellulam suam mei solebant reportare domini, ille porcorum, pullorum, piscium, et cuiusce modi pulmentorum largissima reliquias, hic panes, crustula, lucunculos, hamos, lacertulos, et plura scitamenta mellita. Qui cum se refecturi clausa cellula balneas petissent, oblatis ego divinitus dapibus affatim saginabar. Nec enim tam stultus eram tamque vere asinus ut dulcissimis illis relictis cibis cenarem asperrium faenum.

14 Et diu quidem pulcherrime mihi furatrinae procedebat artificium, quippe adhuc timide et satis

dan²⁹⁵ gelen buyruğa gerektiği gibi itaat göstererek, Roma'daki büyük İmparator'a yazılan bir mektubu ulaştırmaya hazırlanıyordu. Bu yüzden beni on bir denarii'ye komşu köyden iki kardeş köleye sattı. Bunların efendisi çok zengindi. Biri ekmekler ve ballı çörekler pişiren bir pastacıydı; diğeri de ahçıydı, etleri yumuşacık olana kadar kendi suyunda pişirir, çok lezziz soslara yatırıp tat katardı. Kardeşler tek bir odayı paylaşarak beraberce geçinip gidiyordu; beni satın almalarının nedeni, efendilerinin oraya buraya yaptığı seyahatleri sırasında kendilerinin farklı amaçlar için ihtiyaç duyacakları bir sürü alet edavatı bana taşıtmaktı. Bu yüzden ben bu iki kölenin üçüncü bir oda arkadaşı olarak ayarlanmışım. Kaderimin bana bu kadar müşfik davrandığı hiçbir anı anımsamıyorum doğrusu! Akşamları enfes tabaklarda lezzetli mi lezzetli yemekler sunduktan sonra, efendilerim mütevazı odalarına bir sürü yemek artığı getiriyordu. Biri kocaman bir domuzdan artan parçaları, tavuk, balık gibi türlü türlü etleri taşıyor; diğeri ekmekler, çörekler, börekler, turtalar ve birçok başka ballı tatlı getiriyordu. İki kardeş odalarını arkadan sürgüleyip dinlenmek için hamama gidince, ben tanrı tarafından sunulan bu yiyeceklerle tıka basa karnımı doyururdum. Bütün' o lezziz yiyeceklerle dokunmadan bırakacak ve o sert kuru samanları yiyecek kadar aptal ya da hepten bir eşek değildim ne de olsa!

14 Uzun zaman ustaca çalıp çırparak bir güzel paçayı sıyırdım. Çünkü tedbirimi alarak ve çaktırmadan, büyük bir parçadan birkaç lokma aşırıyordum ve adamlar bir eşeğin

parce surripienti de tam multis pauciora, nec illis fraudes ullas in asino suspicantibus. At ubi fiducia latenti plenior capta partes opimas quasque devorabam et iucundiora eligens abligurribam dulcia, suspicio non exilis fratrum pupugit animos, et quamquam de me nihil etiam tum tale crederent, tamen cotidiani damni studiose vestigabant reum. Illi vero postremo etiam mutuo sese rapinae turpissimae criminabantur, iamque curam diligentiorum acriorem custodelam et dīnumerationem adhibebant partium. Tandem denique rupta verecundia sic alter alterum compellat:

“At istud iam neque aequum ac ne humanum quidem cotidie te partes electiores surripere atque iis divenditis peculium latenter augere, de reliquis aequam vindicare divisionem. Si tibi denique societas ista displicet, possumus omnia quidem cetera fratres manere, ab isto tamen nexu communionis discidere. Nam videro in immensum damni procedentem querelam nutrire nobis immanem discordiam.”

Subicit alius: “Laudo istam tuam mehercules et ipse constantiam, quod cotidie furatis clanculo partibus praevenisti querimoniam, quam diutissime sustinens tacitus ingemescebam, ne viderer rapinae sordidae meum fratrem arguere. Sed bene quod utrimquesecus sermone prolato iacturae remedium quaeritur, ne silentio procedens simultas Eteocleas nobis contentiones pariat.”

kendilerini aldatılabileceğinden hiç kuşkulandırmıyordu. Ama münzevilikte kendime olan güvenim arttıkça çok daha zengin avantalar yutmaya ve çok daha leziz tatlıları seçip yalamaya başlayınca, işte o zaman o iki kardeşin aklına pek de ufak sayılmayan bir şüphe tohumu zerkedildi. Gerçi hâlâ o durumda bile benim böyle bir şey yapacağımı akılları kesmiyordu, ama bu günlük zararın failinin de ısrarla izini sürdürdüler. Hatta en sonunda bu utanç verici hırsızlık yüzünden birbirlerini bile suçlamaya başladılar; gözü açık bir nöbetçi yerleştirip, yemek artıklarını dikkatlice sayarak daha ciddi önlemler aldılar. Sonunda ihtiyat elden bırakıldı ve biri diğerini şöyle suçladı:

“Şu yapuğın hiç hoş değil; insanlığa yakışmaz. Her gün en iyi avantaları aşırıyorsun ve kazancını arttırmak için satıyorsun, sonra da kalkıp kalandan eşit pay istiyorsun. Bizim şu anki ortaklığımızdan memnun değilsen başka her konuda kardeş kalabiliriz, ama ortak mülkiyetimizin bağlarını koparırsın. Çünkü görüyorum ki, bu şikayet konusu bize büyük kayıplar verdirecek ve aramızda çok büyük bir uyuşmazlık yaratacak.”

Diğeri lafa girdi ve şöyle dedi: “Hercules aşkına, özdenetimini içten kutluyorum. Sen her gün el altından avantaları aşırıp durdun; şimdi de kalkmış benim şikayetimi bana yamıyorsun; bu adi hırsızlıkla kardeşimi suçlamayayım diye uzun zamandır sessizce katlandığım ve kendi kendime söylenip durduğum şikayetimi. Ama ikimizin de içindekileri dökmemiz ve kayıplarımıza bir çare aramamız iyi oldu. Aramızdaki bu sessiz küskünlük devam etseydi, Eteocles'in yaşadığı kavganın²⁹⁶ sil baştan benzerini yaşayacaktık.”

15 His et similibus altercati conviciis deierantur utrique nullam se prorsus fraudem, nullam denique surreptionem factitasse, sed plane debere cunctis artibus communis dispendii latronem inquiri. Nam neque asinum, qui solus interesset, talibus cibis affici posse, et tamen cotidie partes electiles comparere nusquam, nec utique cellulam suam tam immanes involare muscas, ut olim Harpyiae fuere quae diripiebant Phineias dapes.

Interea liberalibus cenis inescatus et humanis affatim cibis saginatus, corpus obesa pinguitie compleveram, corium arvina succulenta molliveram, pilum liberali nitore nutriveram. Sed iste corporis mei decor pudori peperit grande dedecus. Insolita namque tergoris vastitate commoti, faenum prorsus intactum cotidie remanere cernentes, iam totos ad me dirigunt animos. Et hora consueta velut balneas, petituri clausis ex more foribus, per quandam modicam cavernam rimantur me passim expositis epulis inhaerentem. Nec ulla cura iam damni sui habita, mirati monstruosas asini delicias risu maximo dirumpuntur, vocatoque uno et altero ac dein pluribus conservis, demonstrant infandam memoratu hebetis iumentum gulam. Tantus denique ac tam liberatis cachinnus cunctos invaserat ut ad aures quoque praetereuntis perveniret domini. [16] Sciscitatus denique quid bonum rideret familia, cognito quod res

15 Bu ve benzeri serzenişleri bittiğinde her ikisi de dolandırıcılık ya da hırsızlık suçu işlemediklerine yemin ettiler ve ne yapıp edip ortak kayıplarının sorumlusu olan hırsız meydana çıkarmada bütün yeteneklerini kullanmak zorunda olduklarına karar verdiler. Dediklerine göre, bu tür yiyeceklerin oradaki tek canlı olan eşeğin iştahını kabartması mümkün değildi; ama her gün o leziz yiyeceklerin azar azar yok olduğu da bir gerçektir; odalarına süzülerek giren, hani vaktiyle şu Phineus'un sofralarını talan eden Harpyler²⁹⁷ gibi canavar kuşlar da olmadığına göre.

Bu arada ben bol bol yiyip içip insanların beslendiği yemeklerle patlayıncaya kadar şişerek, vücudumu ağır bir yağ tabakasıyla tıka basa doldurmuş, derimi iç yağıyla vıcık vıcık pelteleştirmiş, postumu da büyüleyici bir parlıltıyla beslemiştim. Ama benim bu bedensel çekiciliğim onuruma büyük bir utanç getirdi. Gövdemin bu olağan dışı genişlemesi, kardeşlerin ilgisini çekti; bir de önüme koydukları kuru samanların her gün dokunulmadan olduğu gibi bırakıldığını görünce, bütün dikkatlerini benim üzerime yoğunlaştırdılar. Her zaman ki saatte hamama gidiyormuş gibi yapıp, hep yaptıkları gibi kapıyı arkadan sürgülediler ve beni küçük bir delikten izlemeye başladılar; dört bir yana yayılmış yemeklerle tıkindığımı gördüler. O anda, kayıplarıyla ilgili bütün sıkıntılarını bir kenara atıp, bir eşekteki bu canavarca tat alma duyusuna hayretler içinde kaldıklarından, böğürlerini tuta tuta gülmeye başladılar. Önce köle arkadaşlarından birini çağırdılar, sonra bir ikincisini ve ardından birçoğunu; onlara bu uyuz eşeğin tanımlanamaz oburluğunu gösterdiler. Kendilerinden geçmiş, bağıra bağıra öylesine rahat kahkahalar atıyorlardı ki, en so-

erat, ipse quoque per idem prospiciens foramen delectatur eximie. Ac dehinc risu ipse quoque latissimo adusque intestinorum dolorem redactus, iam patefacto cubiculo proxime consistens coram arbitratur. Nam et ego tandem ex aliqua parte mollius mihi renidentis fortunae contemplatum faciem, gaudio praesentium fiduciam mihi sumministrante, nec tantillum commotus securus esitabam, quoad novitate spectaculi laetus dominus aedium duci me iussit, immo vero suis etiam ipse manibus ad triclinium perduxit, mensaque posita omne genus edulium solidorum et illibata fercula iussit apponi. At ergo, quanquam iam bellule suffarcinatus, gratiosum commendatioremque me tamen ei facere cupiens, esurienter exhibitas escas adpetebam. Nam et quid potissimum abhorreret asino excogitantes scrupulose, ad explorandam mansuetudinem id offerebant mihi, carnes lasere infectas, altilia pipere inspersa, pisces exotico iure perfusos. Interim convivium summo risu personabat.

Quidam denique praesentes scurrula: "Date" inquit "sodali huic quippiam meri." Quod dictum dominus secutus "Non adeo" respondit "absurde iocatus es, furcifer. Valde enim fleri potest ut contubernalis noster poculum quoque mulsi libenter appetat." Et "Heus", ait "puer, lautum diligenter ecce illum aureum cantharum

nunda sesleri oradan geçmekte olan evin beyinin kulağına kadar ulaştı. [16] Ev halkını kahkahalara boğan şeyin ne olduğunu soruşturup meselenin ne olduğunu öğrenince, aynı delikten bir de kendisi baktı ve o da acayip keyiflendi. Uzun uzadıya o kadar içten kahkahalar attı ki, karnı ağrıdı. Ardından kapıyı açtırdı, yanıma yaklaştı ve durup alenen beni seyretmeye koyuldu. Bana gelince, en sonunda kaderin yüzünün bana bu kadar içten güldüğünü görünce, odadakilerin neşesi kendime güvenimi iki kat arttırdı ve bir nebze olsun rahatsız olmadım; tersine hiç aldırış etmeden mutlu mutlu yememe devam ettim. Evin beyi bu tuhaf gösteriden keyif aldığından benim yemek odasına götürülmemi buyurdu; işin aslı beni kendi elleriyle yemek odasına götürdü. Orada bir masa hazırlanmasını ve her çeşit taze pişmiş yiyeceğin ve hiç ellenmemiş tabakların önüme konmasını istedi. İyice yemiş ve doymuş olduğum halde, ona yaranmak ve daha fazla gözüne girmek için açlıktan ölüyormuşum gibi önüme konan ne varsa silip süpürdüm. Bir eşeğe en iğrenç gelebilecek yemeğin ne olabileceği üzerine ayrıntılı olarak kafa yorarak ve benim uysallığımı denemeye çalışarak önüme eskikikesesiyle²⁹⁸ tatlandırılmış etler, üstüne biberler ekilmiş kuşlar ve egzotik soslara batırılmış balıklar koydular. Bu arada yemek salonu kahkahalarla inliyordu.

Sonra oradaki bir soytarı şöyle dedi: “Şu dostumuza biraz şarap verin!” Bu nokteye evin beyinin yanıtı şöyle oldu: “Seni yaramaz! Bu hiç de olmayacak bir şaka değil! Sofra arkadaşımızı yemeğinin yanında bir bardak şarapla keyiflenmesi gayet iyi olur.” Sonra da, “Ey, sen oradaki çocuk,” dedi, “bu altın bardağı iyice çalkala. İçme biraz şarap ve bal karıştır ve şu be-

mulso contempera et offers parasito meo Simul quod ei praebiberim commoneto."

Ingens exin oborta est epulonum expectatio. Nec ulla tamen ego ratione conterritus, otiose ac satis genialiter contorta in modum ligulae postrema labia grandissimum illum calicem uno haustum perduxī. Et clamor exsurgit consona voce cunctorum salute me prosequentium.

17 Magno denique delibutus gaudio dominus, vocatis servis suis, emptoribus meis, iubet quadruplum restitui pretium meque cuidam acceptissimo liberto suo et satis peculiatō magnam praefatus diligentiam tradidit. Qui me satis humane satisque comiter nutriebat et, quo se patrono commendationem faceret, studiosissime voluptates eius per meas argutias instruebat. Et primum me quidem mensam accumbere suffixo cubito, dein alluctari et etiam saltares sublati primoribus pedibus perdocuit, quodque esset apprime mirabile, verbis nutum commodare, ut quod nollem relato, quod vellem deiecto capite monstrarem, sitiensque pocillatore respecto, ciliis alterna conivens, bibere flagitarem. Atque haec omnia perfacile oboediebam, quae nullo etiam monstrante scilicet facerem. Sed verebar ne, si forte sine magistro humano ritu ederem pleraque, rati scaevum praesagium portendere, velut monstrum ostentumque me obtruncatum vulturiis opimum pabulum redderent.

nim çapulcuya ver. Onun sağlığına kadeh kaldırdığımı da söyle sakın ona!"

Konuklar büyük bir bekleyiş içine girdiler. En ufak bir rahatsızlık duymadan, acele etmeden ve gayet neşeli bir şekilde dudaklarımın ucunu bir kepçe gibi kıvırdım ve bir dikişte kocca bardağı içtim. Bir şamata koptu ve herkes bir ağızdan benim sağlığıma kadeh kaldırıp içti.

17 Evin beyi sevinçten deliye dönmüştü; beni satın alan kölelerini çağırdı ve onlara beni aldıkları fiyatın dört katını ödedi. Sonra beni, çok sevdiği hali vakti yerinde azatlılarından birinin himayesine verdi ve ondan bana dikkatli bakmasını istedi. Bu azatlı bana çok kibar ve dostça davrandı ve efendisinin gözüne daha çok girmek için, benim marifetlerimle onu eğlendirmenin yollarını bulmak konusunda bayağı sıkıntılar çekti. İlk, dirseklerime dayanıp masaya yaslanmayı öğretti bana; sonra güreş tutmasını ve hatta ön ayaklarımı yerden kaldırıp dans etmeyi bile öğretti. Hepsinden daha hayranlık uyandırıcı hareket ise sözcüklere bir işaretle yanıt vermeyi öğretmesiydi. İstemediğim şeyi başımı arkaya atarak, istediğim şeyi de başımı öne indirerek gösterecektim. Susadığımda sakiye dönüp kirpiklerimi art arda kırparak su isteyecektim. Aslında hiç öğretilmese de yapabileceğim bütün bu hareketlere uymakta hiç zorluk çekmiyordum. Ama bir insanmışım gibi, öğreticim olmadan bu hareketleri yaparsam, insanların beni uğursuz bir tanrısal işaret olarak görmelerinden ve bir ucubeymişim gibi kesip akbabalara leziz bir yem olarak sunmalarından da korkuyordum. Artık herkes benden söz eder ol-

iamque rumor publice crebuerat, quo conspectum atque famigerabilem meis miris artibus effeceram dominum: "Hic est qui sodalem convivamque possidet asinum luctantem, asinum saltantem, asinum voces humanas intellegentem, sensum nutibus exprimentem."

18 Sed prius est ut vobis, quod initio facere debueram, vel nunc saltem referam quis iste vel unde fuerit. Thiasus - hoc enim nomine meus nuncupabatur dominus oriundus patria Corintho, quod caput est totius Achaiae provinciae, ut eius prosapia atque dignitas postulabat, gradatim permensis honoribus quinquennali magistratui fuerat destinatus, et ut splendori capessendorum responderet fascium, munus gladiatorum triduanı spectaculi pollicitus latius munificentiam suam porrigebat. Denique gloriae publicae studio tunc Thessaliam etiam accesserat, nobilissimas feras et famosos inde gladiatores comparaturus, iamque ex arbitrio dispositis coemptisque omnibus domuitionem parabat. Spretis luculentis illis suis vehiculis ac posthabitis decoris raedarum carpentis, quae partim contexta partim revelata frustra novissimis trahebantur consequiis, equis etiam Thessalicis et aliis iumentis Gallicanis, quibus generosa suboles perhibet pretiosam dignitatem, me phaleris aureis et fucatis ephippiis et purpureis tapetis et frenis argenteis et pictilibus balteis et tintinnabulis

muştı. Marifetlerimle efendimi herkesin tanıdığı ünlü bir adam yapmıştım. “Eşegini yoldaş yapıp sofrasına konuk alan adam bu işte! O eşek var ya, hem güreşiyor hem dans ediyor, insanın dilinden anlıyor ve başını sallayarak ne istiyorsa söyleyebiliyor.”

18 İlkın, en başta söylemem gereken şeyi en azından şimdi anlatmalı ve efendimin kim olduğunu ve nereli olduğunu belirtmeliyim. Thiasus –efendimin adı buydu– yurdu Corinthus’ta doğmuştu; şu bütün Achaea eyaletinin başkenti olan Corinthus’ta. Soyluluğunun ve sosyal konumunun gerektirdiği gibi kamu görevlerinin basamaklarını yavaş yavaş tırmamış ve eyalet yargıçlığına²⁹⁹ aday gösterilmişti. Bu görevin nişanını almaya layık olduğunu göstermesi için çok daha büyük bir eli açıklık sergiledi ve üç gün sürecek bir gladyatör gösterisinin masraflarını üstlenme sözü verdi. Toplumsal şöhret kazanma hevesiyle, en ünlü yabanıl hayvanları ve şöhretli gladyatörleri satın almak için o ara Thessalia’ya da uğramıştı. Artık her şeyi istediği gibi ayarlamış, satın alacaklarını almış, yurduna dönme hazırlıkları yapmaktaydı. Pırıl pırıl binek arabalarına burun kıvırdı, büyüleyici güzellikteki dört tekerlekli-leri istemedi; bazıları kapalı, bazıları açıktı bu arabaların ve hepsi, kimse binmeden, maiyetindekilerin en arkasından çekilip götürülüyordu. Thessalia atlarına da aynı şekilde tenez-zül etmedi ve Gallia’lı başka binek hayvanlarına da; soylu döl-leri yüzünden maliyetleri çok çok yüksek olan bu hayvanlara. Onların yerine beni altın kurslarla,³⁰⁰ renkli örtülerle, vişne çürüğü goblenlerle, gümüş işlemeli başlıklarla, süslü süslü yu-larlarla, çın çın öten çingiraklarla donattı ve sırtıma bindi. Ara

perargutis exornatum, ipse residens amantissime nonnumquam commisimis affatur sermonibus, atque inter alia pleraque summe se delectari profitebatur quod haberet in me simul et convivam et vectorem.

19 At ubi partim terrestri, partim maritimo itinere confecto Corinthum accessimus, magnae civium turbae confluebant, ut mihi videbatur, non tantum Thiasi studentes honori quam mei conspectus cupientes. Nam tanta etiam ibidem de me fama pervaserat ut non mediocri questui praeposito illo meo fuerim. Qui cum multos videret nimio favore lusus meos spectare gestientes, obserata fore atque singulis eorum sorsus admissis, stipes acceptans non parvas summulas diurnas corradere consuevit.

Fuit in illo conventiculo matrona quaedam pollens et opulens. Quae more ceterorum visum meum mercata ac dehinc multiformibus ludicris delectata, per admirationem assiduam paulatim in admirabilem mei cupidinem incidit. Nec ullam vesanae libidini medelam capiens ad instar asinariae Pasiphaae complexus meos ardentem exspectabat. Grandi denique praemio cum altore depecta est noctis unius concubitus. At ille nequaquam anxius ecquid posset de me suave provenire, lucro suo tantum contentus, annuit.

20. Iam denique cenati a triclinio domini decesseramus, et iam dudum praestolantem cubiculo

sıra benimle çok sevecen ve dostça konuşuyordu. Birçok şey anlatıp arada benim gibi bir sofra arkadaşı ve eşyalarını taşımak için bir binek hayvanı bulduğu için çok şanslı olduğunu söylüyordu.

19 Kısmen karadan kısmen denizden yapılan bir seyahat sonrasında nihayet Corinthus'a vardık. Halk akın akın toplanıyordu. Bence hiçbirinin derdi Thiasus'u onurlandırmak değildi; asıl niyetleri beni görmektir. Benim ünüm buralarda bile öyle yayılmıştı ki, beni gözeten adamıma epeyce bir kazanç kapısı sağlamıştım. Birçok kişinin benim hünelerimi seyretmeye aşırı derecede hevesli olduğunu anladığından kapıların sürgülerini açtı ve hepsini ayrı ayrı bir kereliğine içeri aldı. Giriş ücreti talep etti ve alışkanlık haline getirerek her gün yüklü paralar kazandı.

Toplanan kalabalığın arasında nüfuz sahibi çok zengin bir kadın vardı. Diğerleri in yaptığı gibi beni seyretmek için parasını ödeyip çeşit çeşit hokkabazlıklarına güldükten sonra, yavaş yavaş sıradan hayranlığın dışına çıkıp bana hastalıklı derecede bağlandı. Delice tutkusunu gidermeye hiçbir ilaç kâr etmeyince, inatçı bir Pasiphae gibi³⁰¹ beni kucaklamak için alev alev yanıp tutuştu. Bir gece kendisiyle yatmam için bakıcıma büyük paralar teklif edip pazarlığa girişti. Bakıcımın derdi, benim kadına bir haz verip vermemem değildi; sadece kendi kazancını düşündüğünden kabul etti.

20 Akşam yemeğimizi yeni bitirmiştik ve efendimin yemek odasından henüz ayrılmıştık ki, uzun süredir benim odamda bekliyor olan o bayanla karşılaştım. Ah, saygın Tan-

meo matronam offendimus. Dii boni, qualis ille quamque praeclarus apparatus! Quattuor eunuchi confestim pulvillis compluribus ventose tumentibus pluma delicata terrestrem nobis cubitum praestruunt, sed et stragula veste auro ac murice Tyrio depicta probe consternunt, ac desuper brevibus admodum, sed satis copiosis pulvillis aliis nimis modicis, quis maxillas et cervices delicatae mulieres suffulcire consuerunt, superstruunt. Nec dominae voluptates diutina sua praesentia morati, clausis cubiculi foribus facessunt. At intus cerei praeclara micantes luce nocturnas nobis tenebras inalbabant.

21 Tunc ipsa cuncto prorsus spoliata tegmine, taenia quoque qua decoras devinxerat papillas, lumen propter assistens, de stagneo vasculo multo sese perungit oleo balsamino meque indidem largissime perfricat, sed multo tanta impensius; tura etiam nares perfundit meas. Tunc exosculata pressule, non qualia in lupanari solent basiola iactari vel meretricum poscinummia vel adventorum negantinummia, sed pura atque sincera, instruit et blandissimos affatus: “Amo” et “Cupio” et “Te solum diligo” et “Sine te iam vivere nequeo,” et cetera quis mulieres et alios inducunt et suas testantur affectationes. Capistroque me prehensum more quo didiceram reclinat facile, quippe cum nil novi nihilque

rılar, o nasıl bir düzendi öyle, ne görkemli bir hazırlık! Hadım edilmiş dört köle aceleyle bize yer yatağı hazırlıyordu, yumuşacık tüylerle kabartılmış puf puf bir sürü yastıkla. Bunun üstüne Tyrus erguvanına³⁰² boyanmış, altın kurdeleli yatak örtülerini özenle seriyorlardı ve üstüne de başka yastıklar atıyorlardı; incecik, ama bir sürü yastık, şu seçkin hanımların çenelerini ve boyunlarını dayadıkları cinsten. Orada daha uzun kalıp hanımlarının alacağı zevki geciktirmek istemediler; odanın kapısını kapadılar ve sıvıştılar. İçeride kandiller pırıl pırıl ışık saçıyordu ve bizim için gecenin karanlığını aydınlatıyordu.

21 O sırada kadın bütün elbiselerini çıkardı; o güzel göğüslerini bağladığı bağı bile çözdü. Işığın yanında durup gümüş renkli bir kavonozdan aldığı kokulu yağla her tarafını yağladı; beni de aynı yağla bolca ovaladı; tabii çok daha büyük bir şevkle. Sonra burun deliklerimi tütsüyle nemlendirdi. Ardından beni haşın bir şekilde öptü; fahişelerin para dilenirken, müşterilerin de para vermeyi reddederken, verdikleri öpücükler gibi genelevde ratlanan türden değildi öpüşleri; daha saf ve samimiydi. Bu arada, sımsıcacık bir sevgiyle bana şöyle diyordu: “Seni seviyorum,” “Seni arzuluyorum,” “Sen benim tek aşkımsın,” “Sensiz yaşayamam” gibi kadınların sevgililerini aşka getirmek ve kendi duygularını kanıtlamak için kullandığı ne kadar başka söz varsa hepsini sıralıyordu. Sonra yularımdan tuttuğu gibi yatırdı; öğrenmiş olduğum şekilde ben de yatım. Çünkü ne de olsa yerine getireceğim bu görev, yepyeni ya da beni zorlayacak bir görev değildi. Özellikle

difficile facturus mihi viderer, praesertim post tantum temporis tam formosae mulieris cupientis amplexus obiturus. Nam et vino pulcherrimo atque copioso memet madefeceram et ungento flagrantissimo prolubium libidinis suscitaram.

22 Sed angebar plane non exili metu reputans quem ad modum tantis tamque magis cruribus possem delicatam matronam inscendere, vel tam lucida tamque tenera et lacte ac melle confecta membra duris unguis complecti, labiasque modicas ambroseo rore purpurantes tam amplo ore tamque enormi et saxeis dentibus deformi saviari, novissime quo pacto, quamquam ex unguiculis perpruriscens, mulier tam vastum genitale susciperet. Heu me, qui dirrupta nobili femina bestiis obiectus munus instructurus sim mei domini! Molles interdum vocular et assidua savia et dulces gannitus commorsicantibus oculis iterabat illa, et in summa: "Teneo te" inquit "teneo, meum palumbulum, meum passerem." Et cum dicto vanas fuisse cogitationes meas ineptumque monstrat metum. Artissime namque complexa totum me prorsus, sed totum recepit. Illa vero quotiens ei parcens nates recellebam, accedens totiens nisu rabido et spinam prehendes meam applicitiore nexu inhaerebat, ut hercules etiam deesse mihi aliquid ad supplendam eius libidinem crederem, nec Minotauri matrem frustra

uzun bir süreden sonra, ilk kez çok güzel ve tutkulu bir kadının kolları arasında kendimden geçerken. Üstelik bol miktarda kaliteli bir şarabı kafaya dikmiş, yağın sarhoş edici kokusuyla cinsel arzum kabarmıştı.

22 Ama yine de sinirlerim gergindi ve bayağı endişeliydim; nasıl olacak da ben bu kadar çok ve böylesine büyük bacakla³⁰³ narin bir bayanın üstüne tırmanağım diye; ya da böylesine ışıltılı, böylesine yumuşacık, sütle balla sımsıkı olan bu bedeni, nasıl olacak da şu sert toynaklarımla saracağım diye; veya nasıl olacak da benim şu kazma gibi dişleri olan biçimsiz koskoca ağızımla, kokulu şebnemle nemlenmiş o küçücük kırmızı dudakları öpeceğim diye. Hatta nasıl olacak da, kadının baştan sona içinin titrediği, şu benim koskoca organımı içine alacaktı? Vah bana, eğer şu soylu bayan ikiye ayrılır da, ben de vahşi hayvanlara atılırsam ve efendimin gladyatör gösterisini şerefendirirsem! Bu arada kadın kulağıma hafifçe fısıldıyor ve durmadan öpüyordu; içime kadar işleyen gözleriyle tatlı tatlı ınlıyordu. En sonunda şöyle dedi: "Sen kollarımdasın artık, kollarımdasın, benim küçük güvercinim, serçem benim!" O bunları söylerken kaygılarımın boş olduğunu, korkumun yersiz olduğunu bana gösterdi. Çünkü beni sımsıkı kavradı ve olduğu gibi içine aldı. Onu korumak amacıyla ne zaman butlarımı çekmeye kalkışsam, her seferinde delice saldırıp daha da kendine çekti ve sırtımdan kapığı gibi sımsıkı kucaklayarak kendisine yapıştırdı; öyle ki, Hercules aşkına, onun şehvetini doyuracak hiç gücüm kalmayacağına inanmaya ve Minotaurus'un anasının o böğüren aşığından boşuna zevk almadığını düşünmeye başladım. Oldukça meşgul ve uykusuz

delectatam putarem adultero mugienti. Iamque operosa et pervigili nocte transacta, vitata lucis conscientia facessit mulier, conducto pari noctis futurae pretio.

23 Nec gravate magister meus voluptates ex eius arbitrio largiebatur, partim mercedes amplissimas acceptando, partim novum spectaculum domino praeparando. Incunctanter ei denique libidinis nostrae totam detegit scaenam. At ille liberto magnifice munerato destinat me spectaculo publico. Et quoniam neque egregia illa uxor mea propter dignitatem, neque prorsus ulla alia inveniri potuerat grandi praemio, vilis acquiritur aliqua sententia praesidis bestiis addicta, quae mecum incoram publicans pudicitiam populi caveam frequentaret. Eius poenae talem cognoveram fabulam.

Maritum habuit, cuius pater peregre proficiscens mandavit uxoris suae, matri eiusdem iuvenis quod enim sarcina praegnationis oneratam eam relinquebat - ut, si sexus sequioris edidisset fetum, protinus quod esset editum necaretur. At illa, per absentiam mariti nata puella, insita matribus pietate praeventa descivit ab obsequio mariti, eamque prodidit vicinis alummandam, regressoque iam marito natam necatamque nuntiavit. Sed ubi flos aetatis nuptialem virgini diem flagitabat, nec ignaro marito dotare filiam pro natalibus quibat, quod solum potuit, filio suo tacitum secreto aperuit. Nam et

bir gece geçirdikten sonra, gün ışığının kendisini ele vermesinden ürktüğü için, başka bir gece için aynı ücreti ödemeyi de kabul edip oradan ayrıldı.

23 Eğiticim, kadının buyrukları doğrultusunda bu zevkleri bağışladığı için hiç de mutsuz sayılmazdı. Çünkü bir kere çok iyi bir ücret alıyordu, ikincisi, efendisi için yepyeni bir gösterinin hazırlıklarını yapıyordu. Sonunda ona hiç çekinmeden bu bizim cinsel gösterimizi olduğu gibi anlattı. Bunun üzerine efendisi azatlısını cömertçe ödüllendirdi ve halka açık yapacağı gösterisinde beni de oynatmaya karar verdi. Ama o benim değerli eşim, sosyal konumundan dolayı kiralanamayacağı için, çok yüksek bir ücret verseler bile başka bir bayanın bulunması mümkün değildi. Bu yüzden valinin emriyle vahşi hayvanlara atılmak üzere hüküm giymiş olan adı kötüye çıkmış bir kadın bulundu. Kadın benimle birlikte tıka basa dolu olan bir tiyatroda halkın önüne çıkacak ve orada o erdemli davranışı açıkça sergileyecekti. Öğrendiğime göre, kadın şöyle bir olay yüzünden bu cezaya çarptırılmıştı:

Kadının bir kocası vardı ve bu kocanın babası bir seyahate çıkmak üzereyken, hamile olarak bıraktığı eşine (bu adamın annesine) şöyle buyurdu: Zayıf cinsiyetten³⁰⁴ bir bebek doğurursa bu bebek derhal öldürülecekti; ve kadın kocası yokken bir kız çocuk doğurdu. Ama annelik duygusu ağır bastığından kocasının buyruğuna isyan etti ve çocuğunu büyütme için komşularına verdi. Kocası döndüğünde de bir kız çocuk doğurduğunu ve öldürdüğünü söyledi. Ama genç kızın yaşı olgunlaşıp evlilik zamanı gelip çatığında, babasının haberi olmadığından, annesi o genç kızın soyluluğuna yaraşır bir çeyiz hazırlayamadı; elinden gelen tek şeyi yaptı ve oğluna bu gizli gerçeği açıkladı. Çünkü oğlu, tesadüf bu ya, olur da

oppido verebatur ne quo casu, caloris iuvenalis impetu lapsus, nescius nesciam sororem incurreret. Sed pietatis spectatae iuvenis et matris obsequium et sororis officium religiose dispensat, et, arcanis domus venerabilis silentii custodiae traditis, plebeiam facie tenus praetendens humanitatem, sic necessarium sanguinis sui munus aggreditur ut desolatam vicinam puellam parentumque praesidio viduatam domus suae tutela receptaret, ac mox artissimo multumque sibi dilecto contubernali, largius de proprio dotem, liberalissime traderet.

24 Sed haec bene atque optime plenaque cum sanctimonia disposita feralem Fortunae nutum latere non potuerunt, cuius instinctu domum iuvenis protinus se direxit saeva Rivalitas. Et illico haec eadem uxor eius, quae nunc bestiis propter haec ipsa fuerat addicta, coepit puellam velut aemulam tori succubamque primo suspicari, dehinc detestari, dehinc crudelissimis laqueis mortis insidiari.

Tale denique comminiscitur facinus. Anulo mariti surrepto, rus profecta mittit quendam servulum sibi quidem fidelem, sed de ipsa Fide pessime merentem, qui puellae nuntiaret quod eam iuvenis profectus ad villulam vocaret ad sese, addito ut sola et sine ullo comite quam maturissime perveniret. Et ne qua forte nasceretur veniendi cunctatio, tradit anulum marito

delikanlılık ateşinin heyecanına yenik düşüp bilmeden, kendisini tanımayan³⁰⁵ kız kardeşine âşık olabilir diye çok korkuyordu. Ama genç çocuk örnek alınacak bir sadakat sergileyip vicdanıyla hareket etti ve hem annesine olan görevini yerine getirdi hem de kız kardeşine olan sorumluluğunu. Saygıdeğer ailesinin sırlarını sessizliğin bekçiliğine teslim edip, görünürde herkesin yapabileceği bir iyiliği yapıyormuş gibi davrandı ve kan bağıнын gerektirdiği görevini yerine getirdi. Kızı evinin koruyucu çatısı altına aldı; sanki komşuları onu terk etmiş ve kızcağız ana babasının güvencesinden yoksun kalmış gibi. Ardından da kıza kendi bütçesinden ayırdığı parayla çok zengin bir çeyiz düzerek, çok sevdiği yakın bir dostuyla evlendirdi.

24 Baştan sonra büyük bir sorumlulukla halledilen bu iyi ve mükemmel düzen Kaderin ölümcül bakışından kaçamadı. O kıskırtınca, zalim Kıskançlık da yolunu genç adamın evine çevirdi. Genç adamın karısı, işte şimdi bütün bu olaylar yüzünden vahşi hayvanlara atılmaya mahkûm edilmiş olan şu kadın, ilkin kızıdan yatağının rakibiymiş ve metresiymiş gibi kuşkulanmaya başladı; ardından kuşkusu nefrete dönüştü ve sonra da bu nefret onu ölümün en vahşi tuzaklarını hazırlamaya yöneltti.

En sonunda şöyle bir tuzak hazırladı: Gizlice kocasının yüzüğünü çıkarıp aldı ve köye doğru yola çıktı. Hanımına sadık olsa bile, Sadakat tanrıçasına hiç de layık olmayan kölelerinden birini genç kıza, genç adamın kır evine gitiğini ve onu yanına çağırdığını iletmesi için yolladı. Bir de kızın gelebildiğince çabuk ve yanına hiç kimseyi almadan tek başına gelmesini istediğini belirtti. Kızın oraya geleceğinden bir an bile kuşku duymadığından, kocasından gizlice aldığı yüzüğü köle-

subtractum, qui monstratus fidem verbis astipularetur. At illa mandatu fratris obsequens - hoc enim nomen sola sciebat respecto etiam signo eius quod offerebatur, naviter ut praeceptum fuerat incommitata festinat. Sed ubi fraudis extremae lapsa decipulo laqueos insidiarum accessit, tunc illa uxor egregia sororem mariti, libidinosae furiae stimulis efferata, primum quidem nudam flagris ultime verberat, dehinc quod res erat, clamantem quodque frustra paelicatus indignatione bulliret, fratrisque nomen saepius iterantem, velut mentitam atque cuncta fingentem titione candenti inter media femina detruso crudelissimae necavit.

25 Tunc acerbae mortis exciti nuntiis frater et maritus accurrunt, variisque lamentationibus defletam puellam tradunt sepulturae. Nec iuvenis sororis suae mortem tam miseram et qua minime par erat illatam aequo tolerare quivit animo, sed medullitus dolore commotus acerrimaeque bilis noxio furore perfusus exin flagrantissimi febribus ardebat, ut ipsi quoque iam medela videretur esse necessaria. Sed uxor, quam iam pridem nomen uxoris cum fide perdiderat, medicum convenit quendam notae perfidiae, qui iam multarum palmarum spectatus proeliis magna dexterarum suarum tropaea numerabat, eique protinus quinquaginta promittit sestertia, ut ille quidem momentarium venenum venderet, illa autem emeret mortem mariti sui.

sine verdi ve böylece onu gösterip iletceği sözlerin doğruluğunu kanıtlamak istedi. Kız, erkek kardeşinin buyruğuna uyarak –kardeşi olduğunu yalnızca kendisi biliyordu– kendisine gösterilen yüzüğü de bakıp tanıyınca, kendisinden istendiği gibi yanına kimseyi almadan alelacele yola çıktı. Ama bu korkunç ihanetin tuzağına düşünce ve kapana kısılnca, o çok saygıdeğer kadın çılgın tutkusunun tahrikiyle kontrolünü yitirip kocasının kız kardeşini ilkönce bir güzel soydu, sonra da öldüresiye dövdü. Kız gerçeği haykırdığı halde, rakibi sanarak haksız yere öfkelenildiğini anlatmaya çalıştığı ve kardeş sözcüğünü defalarca yinelediği halde, kadın sanki kız yalan söylüyormuş ve bütün bunları uyduruyormuş gibi algıladığından, kor halindeki bir odun parçasını kızın kasıklarına sokarak onu vahşice öldürdü.

25 Bu acı ölümü haber alınca kızın kardeşi ve kocası telaşla olay yerine koştular; ağladılar, bağırdılar, feryatlar edip yas tuttular ve kızı gömdüler. Genç adam kız kardeşinin bu kadar acıklı ve bu kadar haksızca gerçekleşen ölümüne sakin bir ruh haliyle katlanamadı. İliklerine kadar işleyen kederiyle sarsıldı ve safrasının kustuğu zehirli öfkesiyle köpürerek öyle kavurucu ateşlerle alev alev yanmaya başladı ki, artık neredeyse ilaçla tedavi edilecek hale geldi. Adamın karısı eş sıfatını bir eşte bulunması gereken sadakatle birlikte uzun zaman önce yitirmiş olduğundan, aşağılık bir adam olarak tanınan bir doktora gitti. Bu doktor katıldığı savaşlarla ve kazandığı zafer nişaneleriyle adını duyurmuştu; sağ elini ustaca kullanmasından kazandığı madalyaların sayısı sonsuzdu. Kadın doktordan kendisine öldürücü bir zehir satması halinde 50.000 sestertium ve-

Quo compecto simulatur necessaria praecordiis leniendis bilique subtrahendae illa praenobilis potio quam sacram Saluti doctiores nominant, sed in eius vicem subditur alia Proserpinae sacra. Iamque praesente familia et nonnullis amicis et affinibus, aegroto medicus poculum probe temperatum manu sua porrigebat.

26 Sed audax illa mulier, ut simul et conscium sceleris amoliretur et quam desponderat pecuniam lucraretur, coram detento calice, "Non prius," inquit "medicorum optime, non prius carissimo mihi marito trades istam potionem quam de ea bonam partem hauseris ipse. Unde enim scio an noxium in ea lateat venenum? Quae res utique te, tam prudentem tamque doctum virum, nequaquam offendit, si religiosa uxor circa salutem mariti sollicita necessariam affero pietatem."

Qua mira desperatione truculentae feminae repente perturbatus medicus, excussusque toto consilio et ob angustiam temporis spatio cogitandi privatus, antequam trepidatione aliqua vel cunctatione ipsa daret malae conscientiae suspicionem, indidem de potione gustavit ampliter. Quam fidem secutus adulescens etiam sumpto calice quod offerebatur hausit. Ad istum modum praesenti transacto negotio medicus quam celerrime domum remeabat, salutifera potione pestem praecedentis veneni festinans extinguere. Nec eum

receğini söyledi. Böylece kocasının ölümünü satın alacaktı. Pazarlıkta anlaşılınca, doktor iç organları rahatlatmak ve saf-rayı akıtmak için kullanılması zorunlu olan ve işin uzmanlarının yaşam iksiri dedikleri çok tanınmış bir iksir hazırlamış gibi yaptı. Ama içine başka bir ilaç kattı, Proserpina iksiri.³⁰⁶ Sonra genç adamın ailesinin, birkaç arkadaşının ve akrabalarının önünde, kendi eliyle özenle kardığı o zehiri bir bardağa doldurup hastasına uzattı.

26 Ama o utanmaz arlanmaz kadın suçuna yordakçılık edenden kurtulmak ve söz verdiği parayı da kurtarmak için bardağı vermesine açıkça engel oldu ve, "Hayır, doktorların en soylusu," dedi, "hayır, önce kendin birkaç yudum almadıkça, sevgili kocama bu ilacı veremezsin. Onun içine öldürücü bir zehir karıştırılmadığını nereden bilebilirim ki? Senin gibi dikkatli ve bilgili bir doktoru bu tür bir önlem eminim hiç rahatsız etmez. Kocasının sağlığından endişe duyan sadık bir eş olduğuma göre sorumluluğumu tam anlamıyla göstermeliyim."

Bu merhametsiz kadının beklenmedik ve hayal kırıklığı yaratan saldırısı karşısında şaşkına dönen ve zihni allak bullak olan doktor, zaman çok kısa olduğundan düşünecek bir an bile bulamayınca, korktuğunu belli etmeden ya da tereddütte kalarak niyetinin kötü olduğuna dair herhangi bir şüphe uyandırmadan zehirden bolca içti. Genç adam buna güvenip kendisine sunulan bardağı aldı ve içti. Doktor kendisinden istenen görevini yerine getirdiğinden bir an önce evine gitmek istiyordu. Çünkü içtiği zehrin öldürücülüğünü, yaşamını kurtaracak bir panzehirle yok etmek için acele etmesi gerekiyor-

obstinatione sacrilega qua semel coeperat truculenta mulier ungue latius a se discedere passa est "priusquam" inquit "digesta potione medicinae proventus appareat." Sed aegre precibus et ostentationibus eius multum ac diu fatigata tandem abire concessit. Interdum perniciem caenam totis visceribus furem medullae penitus attraxerant. Multum denique saucius et gravedine somnulenta iam demersus domum pervadit aegerrime. Vixque enarratis cunctis ad uxorem, mandato saltem promissam mercedem mortis geminatae deposceret, sic elisus violenter spectatissimus medicus effundit spiritum.

27 Nec ille tamen iuvenis diutius vitam tenuerat, sed inter fictas mentitasque lacrimas uxoris pari casu mortis fuerat extinctus. Iamque eo sepulto, paucis interiectis diebus quis feralia mortuis litantur obsequia, uxor medici pretium geminae mortis petens aderat. Sed mulier usquequaque sui similis, fidei suppressens faciem, praetendes imaginem, blandiculae respondit, et omnia prolixè adcumulateque pollicetur, et statutum praemium sine mora se reddituram constituit, modo pauxillum de ea potione largiri sibi vellet ad incepti negotii persecutionem. Quid pluribus? Laqueis fraudium pessimarum uxor inducta medici facile consentit et, quo se gratiorem locupleti feminae faceret, properiter domo petitam totam prorsus veneri pyxidem mulieri tradidit.

du. Ama o gaddar kadın, başladığı gibi aynı şekilde, lanet bir ısrarla işine devam etti ve doktorun kendisinden bir adım bile uzaklaşmasına izin vermedi, "Önce ilaç vücuda bir yayılsın, etkisi görülmeye başlasın bakalım," dedi. Ama doktorun ısrarla, uzun uzadıya yakarışlarından ve ayak diremelerinden yılmış olacak ki, sonunda gitmesine izin verdi. Bu arada, iç organlarında köpüren gizli zehir doktorun iliklerine kadar işledi. Sonunda çok hastalandı ve ağır bir uyuşukluk içinde güçbela evine ulaştı. Başından geçen her şeyi karısına anlattı ve ondan en azından bu iki cinayet için söz verilen ücreti talep etmesini istedi; nefes alması zorlaştı ve ünlü doktor canını teslim etti.

27 Genç adam da daha fazla hayatta kalamadı; aynı ölümcül sebepten eşinin uyduruk ve yalancı gözyaşları arasında can verdi. Adam gömüldükten ve ölülere düzenlenen cenaze törenleri için geçmesi gereken birkaç gün geçtikten sonra doktorun eşi iki ölüm için ücret talep etmeye geldi. Ama kadın kendi doğasına uygun davrandı. Zafer kazanmış gerçek yüzünü gizledi, maskesini geçirdi ve doktorun eşini kibarca yanıtladı ve her şeyi cömertçe ve bol bol sağlayacağına dair söz verdi. Belirlenen ücreti gecikmeden ödeyeceğini belirtti; tek şartı, başladığı işi bitirebilmesi için kadının kendisine biraz daha zehir getirmeyi kabul etmesiydi. Daha fazla ne anlatayım? Doktorun eşi bu aşağılık tuzağın iplerine takılıp kolayca tav oldu. Bu zengin kadının daha fazla gözüne girmek adına, zehir kutusunu olduğu gibi alıp getirmek için hızla evinin yolunu tuttu ve sonra kutuyu kadına verdi. Kadın artık cinayet-

Quae grandem scelerum nancta materiam longe lateque cruentas suas manus porrigit.

28 Habebat filiam parvulam de marito quem nuper necaverat. Huic infantulae quod leges necessariam patris successionem deferrent sustinebat aegerrime, inhiansque toto filiae patrimonio imminebat et capiti. Ergo certa defunctorum liberorum matres sceleratas hereditates excipere, talem parentem praebuit qualem exhibuerat uxorem, prandioque commento pro tempore et uxorem medici simul et suam filiam venero eodem percutit. Sed parvulae quidem tenuem spiritum et delicata ac tenera praecordia conficit protinus virus infestum, at uxor medici, dum noxiis ambagibus pulmones eius pererrat tempestas detestabilis potionis, primum suspicata quod res erat, mox urgente spiritu iam certo certior, contendit ad ipsam praesidis domum, magnoque fidem eius protestata clamore et populi concitato tumultu, utpote tam immania detectura flagitia, efficit statim sibi simul et domus et aures praesidis patefierent. Iamque ab ipso exordio crudelissimae mulieris cunctis atrocitatibus diligenter expositis, repente mentis nubilo turbine correpta semihiantes adhuc compressit labias et, attritum dentium longo stridore reddito, ante ipsos praesidis pedes examinis corruit.

Nec ille vir, alioquin exercitus, tam multiforme facinus excetrae venenatae dilatione languida passus

lerini işlemek için bolca malzemeye sahip olmuştı; o da kanlı ellerini her yana uzattı durdu.

28 Şu öldürdüğü kocasından küçük bir kızı vardı. Yasaların, babasının miras hakkını doğal olarak bu küçük kıza vermesi üzerine deliye dönmüştü. Çocuğun bütün mallarını ele geçirme hırsıyla kızın yaşamı için bir tehdit oluşturmıştu. Annelerin, çocukları öldüğünde, onların miraslarını günaha girmek pahasına da olsa ele geçirebileceklerini bildiğinden, nasıl bir eş olduğunu göstermişse aynı şekilde nasıl bir anne olduğunu da gösterdi. Duruma uygun bir yemek hazırladı ve doktorun karısıyla kendi kızını aynı zehirle yere serdi. Küçük kızın körpe ciğerlerini, narin ve hassas iç organlarını bu ölümcül zehir hemen parçalayıverdi. Ama doktorun karısı, bu lanet zehrin yarattığı fırtına yok edici kıvrımlarıyla ciğerlerinde dolanıp dururken ilkin bu durumdan şüphelendi, ardından da nefes almakta zorlanınca kesinlikle emin oldu. Çarçabuk başkanın evine koştu. Çılgılık çılgılığa ondan kendisini korumasını isterken, korkunç cinayetleri ortaya çıkaracağını söyleyince halkın arasında büyük bir patırtı koptu. Sonunda kendisini dinlemesi için başkanın evini ve kulaklarını açtırmayı başardı. O zalimlerin zalimi kadının bütün kirli işlerini baştan başlayarak dikkatlice ortaya döktükten sonra birdenbire başlayan bir başdönmesiyle zihni bulutların içine girdi, yarı aralık dudakları sımsıkı kitlendi ve dişleri birbirinin üstüne binince biteviye bir ısıklık sesi duyuldu; sonra da başkanın tam ayakları dibine cansız yere düştü.

Başkan deneyimli bir adamdı; bu yüzden o zehirli yılanın

marcescere, confestim cubiculariis mulieris attractis vi tormentorum veritatem eruit, atque illam, minus quidem quam merebatur, sed quod dignus cruciatus alius excogitari non poterat, certe bestiis obiciendam pronuntiavit.

29 Talis mulieris publicitus matrimonium confarreaturus ingentique angore oppido suspensus exspectabam diem muneris, saepius quidem mortem mihi met volens consciscere priusquam scelerosae mulieris contagio macularer vel infamia publici spectaculi depudescerem. Sed privatus humana manu, privatus digitis, ungula rotunda atque mutila gladium stringere nequaquam poteram. Plane tenui specula solabar clades ultimas, quod ver in ipso ortu iam gemmulis floridis cuncta depingeret et iam purpureo nitore prata vestiret, et commodum dirrupto spineo tegmine spirantes cinnameos odores promicarent rosae, quae me priori meo Lucio redderent.

Dies ecce numeri destinatus aderat. Ad consaeptum caveae prosequente populo pompatico favore deducor. Ad dum ludicris scaenicorum choreis primitiae spectaculi dedicantur, tantisper ante portam constitutus pabulum laetissimi graminis, quod in ipso germinabat aditu, libens affectabam, subinde curiosos oculos patente porta spectaculi prospectu gratissimo reficiens.

işlediği çeşitli cinayetlerin uzun süre geçip de unutulmasına gönlü razı olmadı. Hemen kadının oda hizmetçilerini yakalat-tı ve onlara işkence yaptırıp hakikati ağızlarından aldı. Kadı-na gelince, vahşi hayvanlara atılmasına karar verildi; bu hak ettiğinden daha az bir cezaydı, ama bu duruma uygun düşü-cek herhangi bir işkence biçimi henüz daha tasarlanmamıştı.

29 İşte, halkın huzurunda törenle evlendirilmek üzere ol-duğum kadın böyle bir kadındı. Büyük bir sıkıntı ve korkunç bir şüphe içinde gösteri gününü bekliyordum. O aşağılık ka-dının bana dokunmasıyla kirlenmektense ya da halkın gözün-de utanılacak bir duruma düşmektense kendimi öldürmenin daha iyi olacağını düşünüyordum. Ama insanlar gibi bir elim ve parmaklarım olmadığından, şu yuvarlak ve çirkin toynak-larımla hiçbir şekilde bir kılıcı kınından çıkarmam mümkün değildi. Başıma gelen bu korkunç felaket karşısında sadece küçücük bir umutla tesselli buldum: geldi gelecek denilen ba-har artık mücevher gibi çiçeklerle her yeri süslüyor, çayırıları erguvan renkli ışıklarla giydiriyordu; güller dikenli örtülerini yırtıp tarçın kokuları yayarak dışarı fışkırıyordu. İşte, o güller beni önceki Lucius halime dönüştürebilirdi.

Gösteri için belirlenen gün gelip çattı. Tiyatro duvarının dışına getirilirken, halk da yığınlar halinde pürneşe bana eşlik ediyordu. Gösterinin açılışı sahnedeki göstericilerin yaptığı mim danslarıyla gerçekleşirken ben kapının önüne konuşlan-dım; tiyatronun tam girişinde boy atmış gür ve zengin otları yemek hoşuma gitmişti. Ara sıra da meraklı gözlerle açık ka-pıdan içerdeki gösterilerin eğlendirici manzaralarını da seyre-diyordum.

Nam puelli puellaeque virenti florentes aetatula, forma conspicui, veste nitidi, incessu gestuosi, Graecanicam saltaturi pyrricam, dispositis ordinationibus decoros ambitus inerrabant, nunc in orbem rotatum flexuosi, nunc in obliquam seriem conexi, et in quadratum patorem cuneati, et in catervae discidium separati. Ad ubi discursus reciproci multinodas ambages tubae terminalis cantus explicuit, aulaeo subducto et complicitis sipariis scaena disponitur.

30 Erat mons ligneus, ad instar incluti montis illius quem vates Homerus Idaeum cecinit, sublimi instructus fabrica, consitus virectis et vivis arboribus, summo cacumine de manibus fabri fonte manante fluviales aquas eliquans. Capellae pauculae tondebant herbulas, et in modum Paridis, Phrygii pastoris, barbaricis amiculis umeris defluentibus, pulchre indusiatus adulescens, aurea tiara contecto capite, pecuarium simulabat magisterium. Adest luculentus puer, nudus nisi quod ephebica chlamida sinistrum tegebat umerum, flavis crinibus usquequaque conspicuus, et inter comas eius aureae pinnulae colligatione simili sociatae prominebant; quem et virgula Mercurium indicabant. Is saltatorie procurrrens malumque bracteis inauratum dextra gerens ei qui Paris videbatur porrigit, quid mandaret Iuppiter nutu significans, et protinus gradum

Gençliklerinin baharında kızlar oğlanlar vardı; çarpıcı güzellikleriyle göz kamaştırıcı kostümleri içinde narin hareketleriyle hepsi Yunanlıların Pyrrhus dansını yapmaya başlıyordu.³⁰⁷ Sıra sıra dizilmişler, yilankavi adımlarıyla döne döne yürüyorlardı; kâh bir çember oluşturacak şekilde bir yuvarlak içine süzülüyor, kâh eğimli bir sütun şeklinde birbiriyle birleşiyordu; ardından içi boş bir kare oluşturacak şekilde sıkışıyorlar, sonra açılıp farklı gruplara ayrılıyorlardı. Ama bir öyle bir böyle dans ederlerken, iç içe geçmiş bu birbirinden değişik hareketler borunun kapanış işaretini çalmasıyla birlikte sona erince perde yükseldi, siyah örtüler katlandı ve sahne ortaya çıktı.

30 Tahtadan bir dağ çıktı ortaya; ozan Homeros'un dizelerinde Ida Dağı dediği ünlü dağı andıracak şekilde usta bir işçilikle yapılmıştı.³⁰⁸ Çimenlerle ve canlı ağaçlarla kaplanmıştı ve tam zirvesinde bir zanaatkârın elinden çıkmış, akar haldeki bir çeşmeden nehir suları boşalıyordu. Birkaç keçi bodur çimenlerde otluyor, omuzlarının üstünden akan egzotik giysiyle ve başını çevreleyen altın tacıyla, Frigyalı çoban Paris gibi giyinmiş bir genç sürüyü güdüyormuş gibi rol yapıyordu.³⁰⁹ Göz kamaştıran bir oğlan duruyordu yanında; sol omzundan dökülen, genç oğlanların giydiği bir harmani dışında çıplak sayılırdı. Sarı sarı bukleleriyle bütün dikkatleri üzerine çekiyordu. Buklelerinden küçücük altın kanatlar çıkıyordu; her ikisi de birbirine denk şekilde tutturulmuştu. Yılanlı asasıyla Mercurius'u³¹⁰ andırıyordu. Dans ederek öne çıktı; sağ elinde altın yapraklı yaldızlı bir elma vardı; bunu Paris'i canlandıran bir aktöre uzattı. Iuppiter'in başını sallayıp buy-

scitule referens et conspectu facessit. Insequitur puella vultu honesta in deae lunonis speciem similis: nam et caput stringebat diadema candida, ferebat et sceptrum. Inrupit alia, quam putares Minervam, caput contexta fulgenti galea - et oleaginea corona tegebatur ipsa galea - clipeum attollens et hastam quatiens, et qualis illa cum pugnat. [31] Super has introcessit alia, visendo decore praepollens, gratia coloris ambrosei designans Venerem, qualis fuit Venus cum fuit virgo, nudo et intecto corpore perfectam formositatem professa, nisi quod tenui pallio bombycino inumbrabat spectabilem pubem. Quam quidem laciniam curiosulus ventus satis amanter nunc lasciviens reflabat, ut dimota pateret flos aetatulae, nunc luxurians aspirabat, ut adhaerens pressule membrorum voluptatem graphice liniaret. Ipse autem color deae diversus in speciem: corpus candidum, quod caelo debeat, amictus caerulus, quod mari remeat.

Iam singulas virgines quae deae putabantur sui comitabantur comites, lunonem quidem Castor et Pollux, quorum capita cassides ovatae stellarum apicibus insignes contegebant; sed et isti Castores erant scaenici pueri. Haec puella, varios modulos lastia concinente tibia, procedens quieta et inaffectedata gesticulatione nutibus honestis pastori pollicetur, si sibi praemium decoris addixisset, sese regnum totius Asiae

ruklarını bildirmesinden sonra büyük bir nezaket içinde geriye çekildi ve sahneden kayboldu. Sonra soylu görünümlü bir kız belirdi, hık demiş, tanrıça Iuno'nun burnundan düşmüştü; başına beyaz bir taç geçirmişti ve kraliçe asası taşıyordu. O sırada ikinci bir kız fırladı sahneye, sanırsın Minerva. Zeytin çelengiyle süslenmiş parlak bir miğfer takmıştı başına. Bir kalkan tutuyor, kargısını savuruyordu; tanrıçanın doğuşürkenki halini canlandırıyordu. [31] Daha sonra başka bir genç kız girdi içeriye, bakmaya kıyamayacağı kadar enfes güzelliğiyle, büyüleyici tanrısal teniyle Venus'u, ama Venus'un daha genç kızkenki simasını andırıyordu. Büyüleyici mahremiyetini ipekten incecik bir giysiyle örtmüştü; bunun dışında hiçbir şey giymediği çıplak bedeniyle kusursuz güzelliğini sergiliyordu. Bir an muzip bir rüzgâr delidolu şakacılığıyla bu örtünün eteğine doğru esiyor ve gençliğinin çiçeğini gösterecek kadar kaldırıyor; bir an, kuvvetle esip örtüyü sıkıca yapııştırıyor ve kızın bedeninin bütün tahrik ediciliğini capcanlı ortaya seriyordu. Tanrıçanın görünüşü farklı farklı renkler sergiliyordu: bedeni, gökyüzünden indiği için bembeyazdı; giysisi, denizden çıktığı için laciverti.

Tanrıçaları canlandıran her bir genç kıza bir nedime eşlik ediyordu. Iuno'yu Castor ve Pollux izliyordu;³¹¹ başlarında tepesi yıldızlarla süslenmiş yumurta biçiminde miğferleri vardı. Ashında o Castorlar da tiyatrocü çocuklar tarafından temsil ediliyordu. Farklı farklı ezgiler çalan bir Ionia flütü eşliğinde Iuno gayet sakin ve gösterişsiz hareketlerle ilerliyordu ve soylu bir edayla çobana, güzellik ödülünü kendisine verdiği takdirde bütün Asia'nın hakimi kılacağına söz veriyordu. Silahlı

tributuram. At illam quam cultus armorum Minervam fecerat duo pueri muniebant, proeliaris deae comites armigeri, Terror et Metus, nudis insultantes gladiis. At pone tergum tibice, Dorium canebat bellicosum et permiscens bombis gravibus tinnitus acutos in modum tubae, saltationis agilis vigorem suscitabat. Haec inquieto capite et oculis in aspectu minacibus citato et intorto genere gesticulationis alacer demonstrabat Paridi, si sibi formae victoriam tradidisset, fortem tropaeisque bellorum inclutum suis adminiculis futurum.

32 Venus ecce cum magno favore caveae in ipso meditullio scaenae, circumfuso populo laetissimorum parvulorum, dulce surridens constitit amoene. Illos teretes et lacteos puellios dices tu Cupidines veros de caelo vel mari commodum involasse; nam et pinnulis et sagittulis et habitu cetero formae praeclare congruebant, et velut nuptiales epulas obiturae dominae coruscis praelucebant facibus. Et influunt innuptarum puellarum decorae suboles, hinc Gratiae gratissimae, inde Horae pulcherrimae, quae iaculis foris serti et soluti deam suam propitiantes scitissimum construxerant chorum, dominae voluptatum veris coma blandientes. Iam tibiae multiforabiles cantus Lydios dulciter consonant. Quibus spectatorum pectora suae mulcentibus, longe suavior Venus placide commoveri cunctantique lente vestigio et leniter fluctuante spinula et sensim adnutante capite

görünümüyle Minerva'ya dönüşmüş olan kızı ise, savaş tanrıçasının silahlı eşlikçileri Terör ve Korku'yu canlandıran iki oğlan koruyordu, kılıçlarını kınından çıkarıp ileri doğru sıçrayıp zıplayarak. Arkalarındaki flütçü bir Dor savaş şarkısı çalıyordu;³¹² savaş borusu gibi, homurtulu tonlamalara derin tiz üfleyleşler karıştırıyor, dansçıları capcanlı ve kıvrak danslara davet ediyordu. Minerva başını aniden savurup tehditkâr bir bakış fırlattı ve vücudunu kıvrıp bükerek Paris'e kesin talimatlar verdi; güzellik ödülünü kendisine verdiği takdirde kendisine yardım edeceğini ve savaşlarda kazanacağı madalyalar sayesinde ünlenen yiğit bir savaşçı yapacağına söz verdi.

32 İşte Venus da tiyatrodan yükselen büyük bir sevgi seliyle sahnenin tam ortasındaki yerini aldı; tatlı tatlı gülümsüyordu, etrafı mutluluktan uçan bir alay çocukla çevrelenmişti; yumuşacık, sütbeyazı tenleri olan bu çocukların, gökyüzünden ya da denizden çıkıp gelen hakiki Cupido'lar olduğuna yemin edebilirdin. Küçücük kanatlarıyla, minik oklarıyla ve bütün diğer giysileriyle rollerine o kadar uymuşlardı ki; ellerinde parıl parıl yanan meşaleleriyle sanki düğün törenine geliyormuş gibi yürüyen tanrıçalarına yolu aydınlatıyorlardı. Ardından evlenmemiş kızları temsil eden büyüleyici güzellikte çocuklar aktı sahneye; bir taraftan zerafet timsali Gratiae; diğer taraftan güzeller güzeli Horae. Hepsi tanrıçalarının önüne çelenkler ve tek tek çiçekler atarak saygılarını sunuyorlardı. Bahar yapraklarıyla zevklerin tanrıçasının gönlünü çelmeye çalışarak zarif bir koro oluşturdular. Flütler tatlı Lydia ezgileri³¹³ çalmaya başlamıştı, kesik kesik. Bu ezgiler seyircilerin kalplerine tatlı bir yumuşaklık zerkederken, bu ezgilerden de tatlı olan Venus zarif hareketlerle yürümeye başladı; dura du-

coepit incedere, mollique tibiærum sono delicatis respondere gestibus, et nunc mite coniventibus, nunc acre comminantibus gestire pupulis, et nonnunquam saltare solis oculis. Haec ut primum ante iudicis conspectum facta est, nisu brachiorum polliceri videbatur, si fuisset deabus ceteris antelata, daturam se nuptam Paridi forma præcipuam suique consimilem. Tunc animo volenti Phrygius iuvenis malum quod tenebat aureum velut victoriae calculum puellae tradidit.

33 Quid ergo miramini, vilissima capita, immo forensia pecora, immo vero togati vulturii, si toti nunc iudices sententias suas pretio nundinantur, cum rerum exordio inter deos et homines agitatum indicium corruerit gratia et originalem sententiam magni Iovis consiliis electus iudex rusticanus et opilio lucro libidinis vendiderit, cum totis etiam suae stirpis exitio? Sic hercules et aliud sequensque iudicium inter inclutos Achivorum duces celebratum, vel cum falsis insimulationibus eruditione doctrinaque præpollens Palamedes proditiõis damnatur, vel virtute Martia præpotenti præfertur Ulixes modicus Aiaci maximo. Quale autem et illud iudicium apud legiferos Athenienses catos illos et omnis scientiæ magistros? Nonne divinae prudentiæ senex, quem sapientia prætulit cunctis mortalibus deus Delphicus, fraude et

ra, yavaş adımlarla, kalçalarını hafif hafif sallayarak, başını yavaşça eğerek yürüyordu; soylu hareketleri flütün yumuşak ezgilerine karışıyordu; kâh göz kapaklarını zarif bir şekilde indiriyor, kâh tehditkâr bakışlar savurarak buyurgan işaretler çıkıyordu; ara sıra sadece gözleriyle dans ediyordu. Hake-min³¹⁴ bakışlarıyla karşılaşır karşılaşmaz kollarıyla yaptığı işaretlelerden, diğer tanrıçalar arasında kendisini seçerse, Paris'e eşsiz güzellikte, ancak kendisinin benzeri bir gelin vereceğine dair vaatte bulunduğunu anlardınız. Bunun üzerine o Frigyalı genç, elinde tuttuğu altın elmayı, tanrıçanın zaferine oy kullanıyormuş gibi tüm gönlüyle kıza verdi.

33 Ey ilkel yaratıklar, hatta mahkeme sürüleri, hatta, hatta togalı akbabalar,³¹⁵ günümüzde bütün hakimlerin yargılarını para için satmasına neden şaşırdınız? Dünya yaratıldığından beri, güzellik tanrılar ile insanlar arasında alınan kararı bozmadı mı zaten? Yüce Iuppiter'in kararıyla hakem seçilmiş bir köy çobanı ilk kararını, hem kendisinin hem de tüm ırkının yok oluşu pahasına, şehvetin getireceği kazanca satmadı mı?³¹⁶ Hercules aşkına, şöhreti dünyaları aşan Yunanlı komutanlar arasında bile hep o aynı ünlü çekişme yaşandı durdu. Eğitimi ve bilgisi kimselerle kıyaslanmayan Palamedes³¹⁷ haksız suçlamalar yüzünden ihanetten hüküm giydiğinde de; sıradan bir savaşçı olan Odysseus, savaşta gösterdiği cesaretiyle eşsiz bir adam olan Aiax'a tercih edildiğinde de. Atinalılar tarafından, şu keskin zekâlı yasa yapıcılar, şu her türlü bilginin öğreticileri olanlar tarafından yürütülen yargılama ne tür bir yargılamaydı? Tanrısal bir önseziye sahip olan o yaşlı adam, hani Delphoi tanrısının³¹⁸ bilgelikte bütün ölümlülere üstün

invidia nequissimae factionis circumventus velut corruptor adulescentiae, quam frenis cohercebat, herbae pestilentis suco noxio peremptus est, relinquens civibus ignominiae perpetuae maculam, cum nunc etiam egregii philosophi sectam eius sanctissimam praeoptent et summo beatitudinis studio iurent in ipsius nomen?

Sed ne quis indignationis meae reprehendat impetum secum sic reputans “Ecce nunc patiemur philosophantem nobis asinum?” rursus unde decessi revertar ad fabulam.

34 Postquam finitum est illud Paridis iudicium, Iuno quidem cum Minerva tristes et iratis similes e scaena redeunt, indignationem repulsae gestibus professae, Venus vero gaudens et hilaris laetitiam suam saltando toto cum choro professa est. Tunc de summo montis cacumine per quandam latentem fistulam in excelsum prorumpit vino crocus diluta, sparsimque defluens pascentes circa capellas odoro perpluit imbre, donec in meliorem maculatae speciem canitiem propriam luteo colore mutarent. Iamque tota suave fraglante cavea montem illum ligneum terrae vorago decepit.

Ecce quidam miles per mediam plateam dirigit cursum petiturus iam populo postulante illam de puplico carcere mulierem, quam dixi propter multiforme scelus bestis esse damnatam meisque

tuttuğu adam,³¹⁹ son derece çirkin bir hizipçiliğin dalaverele-riyle ve kıskançlığıyla oyuna gelmedi mi, gençliği bozuyormuş diye? Üstelik onları dizginlemeye çalıştığı halde? Şu uğursuz otun³²⁰ zehirli suyu içirilerek öldürülmedi mi? Ama yurttaşla-rın alınlarına sonsuza değin sürecek bir rezaletin damgasını da vurmuş oldu; çünkü bugün bile en seçkin filozoflar onun kutsal okulunu tercih ediyor, mutluluk arayışlarında heyecan içinde onun adıyla yemin ediyor.

Ama içinizden birinin benim bu öfkemi kusmamı yanlış değerlendirmesini ve kendi kendine şöyle düşünmesini doğ-rusu hiç istemem: "Ne? Artık, iş bize felsefe yapan bir eşeği dinlemeye mi kaldı?" Bu yüzden bıraktığım yerden öykümü anlatmayı sürdüreceğim.

34 Paris kararını verdikten sonra, Iuno ve Minerva hayal-leri yıkılmış ve kızgın bir görünüm sergileyerek, hareketleriyle reddedilişlerinden duydukları öfkeyi ima edip sahneyi terk ettiler. Venus ise neşeyle ve gülümseyerek bütün korosuyla birlikte dans edip sevincini gösteriyordu. O anda dağın zirvesindeki gizli bir borudan, şarapta çözölmüş safranlar ha-vaya fışkırdı ve rayihalar saçan bir sağanak halinde aşağıya in-meye başladı; dört bir yanda otlayan keçilerin üzerine sıçradı, onların renklerine hayat vererek doğal beyazlıklarını sarıya dönüştürdü. O hoş koku bütün tiyatroyu sarınca, toprağın üstünde derin bir yarık açılmaya başladı ve tahtadan dağı içi-ne aldı.

O sırada bir asker koşarak tiyatronun ortasına geldi; hani, değişik suçlardan hüküm giydiğini ve benimle çok renkli bir evlilik yapmaya atanmış olduğunu anlattığım kadının ceza-

praeclaris nuptiis destinata. Et iam torus genialis scilicet noster futurus accuratissime disternebatur lectus Indica testudine perlucidus, plumea congerie tumidus, veste serica floribus.

At ego praeter pudorem obeundi publice concubitus, praeter contagium scelestae pollutaeque feminae, metu iam mortis maxime cruciabar, sic ipse mecum reputans, quod in amplexu Venerio scilicet nobis cohaerentibus, quaecumque ad exitium mulieris bestia fuisset immissa, non adeo vel prudentia sollers vel artificio docta vel abstinencia frugi posset provenire, ut adiacentem lateri meo laceraret mulierem, mihi vero quasi indemnato et innoxio parceret. [35] Ergo igitur non de pudore iam, sed de salute ipsa sollicitus, dum magister meus lectulo probe coaptando districtus inseruit, et tota familia partim ministerio venationis occupata, partim voluptario spectaculo attonita, meis cogitationibus liberum tribuebatur arbitrium, nec magnopere quisquam custodiendum tam mansuetum putabat asinum, paulatim furtivum pedem proferens portam quae proxima est potitus, iam cursu memet celerrimo proripio, sexque tolis passuum milibus perneciter confectis Cenchreas pervado, quod oppidum audit quidem nobilissimae coloniae Corinthiensium, alluitur autem Aegaeo et Saronico mari. Inibi portus etiam

evinden getirilip getirilmeyeceğini sorup duran halka bir yanıt verecekti. Her halinden balayı yatağımız olarak kullanılacağı belli olan bir yatak, kılı kırk yarararak serildi; India kaplumbağalarının kabuğuyla cilalanmış, bir yığın kuş tüyüyle kabartılmış, üstü ipek bir yatak örtüsüyle donanmıştı.

Bana gelince, herkesin gözü önünde cinsel bir ilişki yaşayacak olmanın verdiği utancın ve o kirletilmiş günahkâr kadına bulaşmaktan dolayı duyduğum tiksintinin yanı sıra, ölüm korkusuyla da için için işkence çekmekteydim. Çünkü düşünüyordum da, gerçekten Venus'un kollarında birbirimize kenetlenmişken, olur da tiyatronun içine kadını öldürmek üzere vahşi bir hayvan yollarlarsa, bu hayvanın, belime sarılmış yatan kadını parçalayıp da hiçbir sabıkası olmayan ve tamamen masum olan beni esirgeyecek kadar ayırt etme yeteneği gelişmiş, ustaca eğitilmiş ya da ölçülü davranıp kendini tutabilen bir hayvan olabileceğine hiç ihtimal vermiyordum. [35] Artık onurumu bir kenara bıraktım, hayatımdan endişe duymuyordum. Bakıcım bütün dikkatini verniş, yatağımızın tamamen duruma uygun hale getirilmesiyle uğraşırken, bütün ahali bir yandan avlanma sahnesinin hazırlıklarıyla meşgulken, bir yandan da gösteriden alacağı şehvani zevkinin büyü-süne kapılmışken, neyse ki kendimi kurtaracak dalavereler düşünmek için bir anlık da olsa bir zaman aralığı yakaladım. Çünkü o anda hiç kimse benim gibi evcil bir eşeğin özel bir dikkat gösterilerek gözetilmesi gerektiğini düşünmüyordu. Bu yüzden en yakındaki kapıya ulaşıncaya kadar görülmeden yavaşça yürüdüm; sonra dörtünela koşmaya başladım. Tam hız altı mil yol alıp en sonunda Cenchreae'ya ulaştım; Corinthusluların en tanınmış kolonisine ait bir kasaba olarak bilinirdi burası; Aegea Denizi' in ve Saronicus Körfezi'nin³²¹ sularıyla

tutissimum navium receptaculum magno frequentatur populo. Vitatis ergo turbulis et electo secreto litore prope ipsas fluctuum aspergines in quodam mollissimo harenae gremio lassum corpus porrectus refovero. Nam et ultimam diei metam curriculum solis deflexerat, et vespernae me quieti traditum dulcis somnus oppresserat.

yıkanırdı. Ayrıca gemiler için güvenli bir sığınak oluşturan bir liman da vardı burada ve tıklım tıklım bir sürü insan kaynıyordu. Bu yüzden kalabalıktan kaçıp sahilde gizli bir yer seçtim kendime ve şöyle bir gerinip yorgun bedenimi yumuşacık kumların koynuna bırakıverdim; dalgalardan sıçrayan suların yanı başına. Güneşin arabası artık o günün son dönüş noktasından da sapmıştı. Gecenin sessizliğine kendimi teslim edip tatlı bir uykunun esiri oldum.

1 Circa primam ferme noctis vigiliam experrectus pavore subito, video praemicantis lunae candore nimio completum orbem commodum marinis emergentem fluctibus. Nactusque opacae noctis silentiosa secreta, certus etiam summam deam praecipua maiestate pollere resque prorsus humanas ipsius regi providentia, nec tantum pecuina et ferina, verum inanima etiam divino eius luminis numinisque nutu vegetari, ipsa etiam corpora terra caelo marique nunc incrementis consequenter augeri, nunc detrimentis obsequenter imminui, fato scilicet iam meis tot tantisque cladibus satiato et spem salutis, licet tardam, sumministrante, augustum specimen deae praesentis statui deprecari. Confestimque discussa pigra quiete laetus et alacer exsurgo meque protinus purificandi studio marino lavacro trado septiesque summerso fluctibus capite, quod eum numerum praecipue religionibus aptissimum divinus ille Pythagoras prodidit, deam praepotentem lacrimoso vultu sic apprecabar:

2 “Regina caeli, - sive tu Ceres alma frugum parens originalis, quae, repertu laetata filiae, vetustae glandis

Tanrıça Isis'in Gizemleri ve Lucius'un Kurtuluşu

1 Gecenin ilk saatine doğru birden ani bir ürpertiyle uyandım; denizin dalgaları arasından doğmakta olan ve olağanüstü pırıltısıyla göz kamaştıran o dolunayı gördüm. Karanlık gecenin gizemli sessizliğine sarılmış halde, yüce tanrıçanın³²² artık gücünün doruğuna ulaştığını ve insan yaşamının tamamen onun iradesiyle yönetildiğini anladım; evcil hayvanlardan ya da vahşi hayvanlardan tutun, cansız varlıklara kadar her şeyin onun ışığından ve gücünden yayılan ilahi şefkatle can bulduğunu; o büyüdüğünde, karadaki, havadaki ve denizdeki tek tek her varlığın da büyüdüğünü, o küçüldüğünde onunla birlikte küçüldüğünü kavradım. Demek ki kader benim çektiğim bunca büyük sıkıntıdan doymuş olacak ki, geç de olsa bir kurtuluş umudu bağışlıyordu. Tanrıçanın önümde duran o heybetli hayaline yakarmaya karar verdim. Hemen miskin uykumdan silkindim, sevinçle ve hevesle kalktım. Arınmak için hızla denize yıkanmaya gittim; başımı tam yedi kez dalgalara daldırıp daldırıp çıkardım; ne de olsa tanrısal Pythagoras³²³ bize bu yedi sayısının dinsel törenlere çok uygun bir sayı olduğunu bildirmişti. Ardından gözyaşlarına boğulmuş yüzümü kaldırıp yüce tanrıçama yakardım.

2 "Ey, gökyüzünün kraliçesi, sen, ekinleri doğuran anamız, cömert Ceres,³²⁴ kızını bulunca neşeye boğulan, insanı

ferino remoto pabulo, miti commonstrato cibo nunc Eleusiniam glebam percolis; seu tu caelestis Venus, quae primis rerum exordiis sexuum diversitatem generato Amore sociasti et aeterna subole humano genere propagato nunc circumfluo Paphi sacrario coleris; seu Phoebi soror, quae partu fetarum medelis lenientibus recreato populos tantos educasti praeclarisque nunc veneraris delubris Ephesi; seu nocturnis ululatibus horrenda Proserpina, triformi facie larvales impetus comprimens, terraeque claustra cohibens, lucos diversos inerrans vario cultu propitiaris ista luce feminea collustrans cuncta moenia et udis ignibus nutriens laeta semina et Solis ambagibus dispensans incerta lumina; quoquo nomine, quoquo ritu, quaqua facie te fas est invocare: tu meis iam nunc extremis aerumnis subsiste, tu fortunam collapsam affirma, tu saevis exanclatis casibus pausam pacemque tribue. Sit satis laborum, sit satis periculorum. Depelle quadripedis diram faciem, redde me conspectui meorum, redde me meo Lucio. Ac si quod offensum numen inexorabili me saevitia premit, mori saltem liceat, si non licet vivere."

3 Ad istum modum fuis precibus et adstructis miseris lamentationibus rursus mihi marcentem animum in eodem illo cubili sopor circumfusus oppressit. Necdum satis coniveram et ecce pelago medio

yabani meşe palamutlarını kemirmekten alıkoyup ona insanca beslenmeyi öğreten³²⁵ ve şimdilerde Eleusis ovalarında oturan cömert Ceres; sen, evrenin başlangıcında, Aşkı yaratıp erkeği kadınla, kadını erkekle birleştiren ve insan ırkını birbiri ardına gelen soylarla çoğaltan ve şimdilerde Paphos Adası'nın kutsal tapınağında ibadet edilen göksel Venus; sen, sağaltıcı ilaçlarınla doğum sancılarını dindirip bunca insanı yaratan ve şimdilerde Ephesus'un ışık saçan tapınağında ibadet edilen Phoebus'un kız kardeşi;³²⁶ sen, üç biçimli yüzünle hayaletlerin saldırısını önleyen ve yeryüzüne çıkan kapıları sınıksız örten, her yana dağılmış mezarlar arasında dolanıp duran ve değişik törenlerle yatıştırılan, gecenin ulumalarına karışmış, tüyler ürperten tanrıça Proserpina;³²⁷ sen, kadınlık ışığıyla her bir kenti aydınlatan, verimli tohumları nemli ateşlerle besleyen ve Güneşin kıvrımlarına göre ışığı kırıp yansıtan sen, adın ne olursa olsun, hangi törenle ibadet edilirsene edil, hangi surette olursan ol,³²⁸ sana yakarıyorum: artık eziyetlerin doruğunda olan beni kurtar, düşük yıldızımı yükselt ve şu çektiğim ölümcül ıstıraplara ara ver, dindir. Sıkıntıları son bulsun, karşılaştığım tehlikelerin sonu gelsin. Ne olur, şu dört ayaklı korkunç halimden beni kurtar,³²⁹ insan içine çıkacak hale getir, daha önceki Lucius yap beni. Ama kendisine karşı kabahat işlediğim tanrısal bir güç, bana amansız zalimliğiyle rahat vermeyecekse, o zaman yaşamaktansa öldür beni."

3 Bu şekilde dualarımı ettikten ve bu dualarıma bir de acınası feryatlarımı ekledikten sonra, şu benim pır pır eden ruhum, demin yatıdığım yere yeniden gömüldü ve uykuya teslim oldu. Daha yeni dalmıştım ki, denizin ortasından, tanrıla-

venerandos diis etiam vultus attollens emergit divina facies; ac dehinc paulatim toto corpore perlucidum simulacrum excusso pelago ante me constitisse visum est. Eius mirandam speciem ad vos etiam referre conitar, si tamen mihi disserendi tribuerit facultatem paupertas oris humani, vel ipsum numen eius dapsilem copiam elocutilis facundiae sumministraverit.

Iam primum crines uberrimi prolixique et sensim intorti per divina colla passive dispersi molliter defluebant. Corona multiformis variis floribus sublimen destrinxerat verticem, cuius media quidem super frontem plana rotunditas in modum speculi vel immo argumentum lunae, candidum lumen emicabat, dextra laevaue sulcis insurgentium viperarum cohibita, spicis etiam Cerialibus desuper porrectis ornata Tunica multicolor, bysso tenui pertexta, nunc albo candore lucida, nunc croceo flore lutea, nunc roseo rubore flammida; et quae longe longeque etiam meum confutabat optutum palla nigerrima splendescens atro nitore, quae circumcirca remeans et sub dexterum latus ad umerum laevum recurrens, umbonis vicem deiecta parte laciniae multiplici contabulatione dependula, ad ultimas oras nodulis fimbriarum decoriter confluctuabat. [4] Per intextam extremitatem et in ipsa eius planitie stellae dispersae coruscabant earumque media semenstris luna flammeos spirabat ignes. Quaqua tamen insignis illius pallae perfluebat ambitus,

rın bile tapacağı görkemdeki çehresiyle ilahi bir yüz beliriverdi. Yavaş yavaş tüm bedeniyle denizden çıkıncaya kadar yükseldi ve ışık saçan yüce bir hayal olarak karşıma dikildi.³³⁰ Keşke insanın şu fakir sözcük dağarcığı ifade etmeme yardımcı olsa ya da tanrıçanın kendisi beni belagat yeteneğinin zengin pınarıyla donatsa da, size onun olağanüstü görüntüsünü tanımlayabilsem!

Her şeyden önce, o gür, uzun ve hafif bukleli saçları yavaşça dalga dalga aşağı dökülüyor, kutsal boynuna ve omuzlarına doğru yayılıyordu. Başının üstünde çeşit çeşit çiçekle örülmüş bir taç vardı. Alnının ortasında ayna şeklinde, hatta daha çok ayın sembolü olacak tarzda yuvarlak bir kurs, beyaz bir ışık saçarak parıl parıl parlıyordu. Tacının sağına ve soluna yukarıya dikilmiş yılanlar boğum boğum bağlanmış, üstü başak sapları serpilerek süslenmişti. En kaliteli ketenden dokunmuş alacalı bulacalı giysisi kâh kar beyazı parlıyor, kâh safran çiçeği gibi sararıyor, kâh gül kırmızısı ateşler saçıyordu. Ama gözlerimi asıl kamaştıran parıl parıl parlayan simsiyah pelerini oldu; sağ kolunun altından, sol omzuna kadar bir kalkan gibi sarmıştı tanrıçayı; kabarık kenarının bir kısmı düğümlemiş, aşağı sarkıyordu;³³¹ kat kat pililer halinde dökülüyordu, altındaki kenar püsküllü saçaklarıyla eteğine kadar hafifçe dalga dalga iniyordu. [4] Pelerininin üstüne ve nakışlı kenarına boydan boya parıl parıl parlayan yıldızlar serpilmişti; yıldızların ortasındaki dolunay, yangın alevi gibi parlıyordu. Bu nefes kesici giysinin neresine baksanız her kenarına

individuo nexu corona totis floribus totisque constructa pomis adhaerebat. Iam gestamina longe diversa. Nam dextra quidem ferebat aereum crepitaculum, cuius per angustam lamminam in modum baltei recurvatam traiectae mediae paucae virgulae, crispante brachio trigeminos iactus, reddebant argutum sonorem. Laevae vero cymbium dependebat aureum, cuius ansulae, qua parte conspicua est, surgebat aspis caput extollens arduum cervicibus late tumescentibus. Pedes ambroseos tegebant soleae palmae victricis foliis intextae. Talis ac tanta, spirans Arabiae felicia germina, divina me voce dignata est:

5 “En adsum tuis commota, Luci, precibus, rerum naturae parens, elementorum omnium domina, saeculorum progenies initialis, summa numinum, regina manium, prima caelitem, deorum dearumque facies uniformis, quae caeli luminosa culmina, maris salubria flamina, inferum deplorata silentia nutibus meis dispenso: cuius numen unicum multiformi specie, ritu vario, nomine multiugo totus veneratus orbis. Inde primigenii Phryges Pessinuntiam deum matrem, hinc autochthones Attici Cecropeiam Minervam, illinc fluctuantes Cyprii Paphiam Venerem, Cretes sagittiferi Dictynnam Dianam, Siculi trilingues Stygiam Proserpinam, Eleusinii vetusti Actaeam Cererem, Iunonem alii, Bellonam alii, Hecatam isti, Rhamnusiam illi, et qui nascentis dei Solis incohantibus illustrantur

sağlam iple çeşit çeşit çiçek ve meyve demetleri dikilmiş olduğunu görürdünüz. Ellerinde bir sürü değişik sembol vardı. Sağ elinde bronz bir çingirak tutuyordu;³³² kemer şeklinde bükülmüş ince bir metalden yapılmıştı; ortasından birkaç çubuk geçirilmişti; koluyla üç kez salladığında bu çubuklar çın çın ötüyordu. Sol elinden kayık biçiminde altın bir kap sarkıyordu. Bu kabın sapının dışarıda kalan kısmından, bir yılan yükseliyordu; başını iyice yukarı dikmiş, boynunu da her iki yana şişirmişti. Tanrıçanın gül kokulu ayaklarında, zafer simgesi olan hurma yapraklarıyla örülü sandaletler vardı. İşte böylesine heybetli bir görünüm içinde, Arabia'nın bereketli rayihalarını soluyan tanrısal sesiyle bana şöyle seslendi:

5 "İşte bak, Lucius, ben, doğanın anası, bütün öğelerin efendisi, çağların ilk çocuğu, tanrıların en yücesi, ölülerin kraliçesi, göksel varlıkların kılavuzu, tanrıların ve tanrıçaların bütün biçimlerini bir tek kendinde toplayan ben, senin dualarınla geldim. Bir baş sallayışımla³³³ göğün bütün parlak doruklarını, denizin sağlık estiren rüzgârlarını ve yeraltının hüznün dolu sessizliğini yönetirim. Benim tanrısallığım biriciktir, bütün dünya çok çeşitli biçimlerime tapar benim, değişik törenlerle ve türlü türlü adlarla.³³⁴ İnsanlığın ilk soyu olan Phrygialılar tanrıların Pessinuslu Anası der bana;³³⁵ Attica'nın topraktan türemiş halkı³³⁶ Cecrops'un Minervası diye çağırır;³³⁷ Paphoslu Venus der denizlerin dövdüğü Cypruslular;³³⁸ yarılarından sadaklarını hiç ayırmayan Creteliler bana Dictynna Diana olarak yakarırlar.³³⁹ Üç dil konuşan Sicilialılar,³⁴⁰ bana Styx'in³⁴¹ Proserpina'sı derler; Eleusis'in eski halkı beni Atticalı Ceres³⁴² olarak bilir; bazıları Iuno³⁴³ der adıma, bazıları Bel-

radiis Aethiopes utrique priscaque doctrina pollentes Aegyptii, caerimoniis me propriis percolentes appellant vero nomine reginam Isidem. Adsum tuos miserata casus, adsum favens et propitia. Mitte iam fletus et lamentationes omitte. Depelle maerorem. Iam tibi providentia mea illucescit dies salutaris. Ergo igitur imperiis istis meis animum intende sollicitum. Diem qui dies ex ista nocte nascetur aeterna mihi nuncupavit religio, quo sedatis hibernis tempestatibus et lenitis maris procellosis fluctibus, navigabili iam pelago rudem dedicantes carinam primitias commeatus libant mei sacerdotes. Id sacrum nec sollicita nec profana mente debebis opperiri. [6] Nam meo monitu sacerdos in ipso procinctu pompae roseam manu dextera sistro cohaerentem gestabit coronam. Incunctanter ergo dimotis turbulis alacer continuare pompam mea volentia fretus, et de proximo clementer velut manum sacerdotis osculabundus rosis decerptis pessimae mihique iam dudum detestabilis belvae istius corio te protinus exue. Nec quicquam rerum mearum reformides ut arduum. Nam hoc eodem momento quo tibi venio, simul et ibi praesens, quae sunt sequentia sacerdoti meo per quietem facienda praecipio. Meo iussu tibi constricti comitatus decedent populi, nec inter

lona,³⁴⁴ kimileri Hecate,³⁴⁵ kimileri Rhamnusia.³⁴⁶ Güneş Tanrısı her gün doğarken, ilk ışıklarını saçtığı her iki Aethiopia halkı³⁴⁷ ve eski inançlarına bağlı Mısırlılar gerçekten bana özgü olan törelerimle tapar bana ve beni gerçek adımla, Tanrıça Isis olarak çağırırlar. Başına gelen talihsizliklere acıdığım için buradayım; bütün şefkatimle ve iyi istencimle yanındayım. Artık dindir o gözyaşlarını, ağıtlar yakma; kederini yok et. Öngörüm sayesinde senin kurtuluş günün doğmak üzere. Sen sadece benim buyruklarımı dikkatlice dinle. Bu gecenin ardından doğacak olan gün, sonsuza dek sürecek olan bir inançla bana ayrıldı. Karlı kasırgaların dindiği, gürül gürül gürleyen dalgaların sakinleştiği o gün, benim rahiplerim yepyeni bir tekneyi fırtınası dinmiş denize indirir ve o yılın ilk kazancı adına, benim onuruma adarlar. İşte o kutsal günü sakinliğini koruyarak ve günahlardan arınmış bir ruhla beklemelisin. [6] Buyruğum doğrultusunda, rahibim, o günkü kutsal yürüyüş alayında taşıması gerekenlerin yanında, bir de sağ elindeki çingırağına iştirilmiş bir gül demeti taşıyacak. Hiç duraksamadan hızla yar kalabalığı ve irademe güvenip alaya katıl. Usulca doğru rahibe git, sanki elini öpmek için gidiyormuşsun gibi, gülleri kopar ve uzun bir zamandır iğrenç bulduğum o berbat yaratığın derisinden kurtul.³⁴⁸ Sakın sana verdiğim bu öğütlediklerin zor olduğunu düşünerek korkma! Çünkü tam o anda ben de orada varlık bulacağım ve rahibime uyku-sunda bir sonraki adımda ne yapması gerektiğini öğreteceğim. Buyruğum doğrultusunda, birbirinin içine geçmiş kalabalık sana yol verecek; törenler neşe içinde kutlanırken ve bayram coşkusu yaşanırken, hiç kimse senin şu anki çirkin halinden ürkemeyecektir ve hiç kimse senin birdenbire başka bir biçime

hilaes caerimonias et festivaspectacula quisquam deformem istam quam geris faciem perhorrescet, vel figuram tuam repente mutatam sequius interpretatus aliquis maligne criminabitur.

“Plane memineris et penita mente conditum semper tenebis mihi reliqua vitae tuae curricula adusque terminos ultimi spiritus vadata. Nec iniurium, cuius beneficio redieris ad homines, ei totum debere quod vives. Vives autem beatus, vives in mea tutela gloriosus, et cum spatium saeculi tui permensus ad inferos demearis, ibi quoque in ipso subterraneo semırotundo me, quam vides, Acherontis tenebris interlucentem Stygiisque penetralibus regnantem, campos Elysios incolens ipse, tibi propitiam frequens adorabis. Quodsi sedulis obsequiis et religiosis ministeriis et tenacibus castimoniis numen nostrum promerueris, scies ultra statuta fato tuo spatia vitam quoque tibi prorogare mihi tantum licere.”

7 Sic oraculi venerabilis fine prolato numen invictum in se recessit. Nec mora cum somno protinus absolutus pavore et gaudio ac dein sudore nimio permixtus exsurgo, summeque miratus deae potentis tam claram praesentiam, marino rore respersus magnisque imperiis eius intentus monitionis ordinem recolebam. Nec mora cum noctis atrae fugato nubilo Sol

dönüşmeni kötüye yormayacaktır; haksız yere seni suçlamayacaktır.

“Şunu aklından çıkarma ve sonsuza değin kalbinin derinlerine mühürle: Ömrünün kalan kısmını, son nefesini verinceye kadar bana adayacaksın.³⁴⁹ Lütfuyla insanlara geri döndüğün tanrıçaya, yaşadığın her dakikayı borçlu olman hiç de adaletsiz değil. Üstelik mutlu yaşayacaksın, benim koruyuculum altında övünçle yaşayacaksın. Sana ayrılan yaşam süresi sona erdiğinde yeraltına ineceksin ve işte orada da, o yeraltı küresinde de beni, şu an gördüğün gibi, Acheron'un³⁵⁰ gölge-leri arasında ışık saçarken ve Styx'in derinliklerine hükmederken göreceksin;³⁵¹ Elysium bahçelerine³⁵² yerleştiğinde de sana kol kanat gereceğim, sen de bana aralıksız tapınacaksın. Buyruklarıma sonsuzca itaat ederek, dinimin hizmetinden ayrılmayıp tanrısal onayımı almaya hak kazanırsan, yeryüzündeki yaşamını, yazgının sana bahsettiği ömrün ötesinde sadece benim uzatabileceğimi de göreceksin.”³⁵³

7 Bunları söyledikten sonra o ilahi görüntü son buldu ve o güçlü tanrıça kendi kendine yok oldu. Ne olduğunu bile anlamadan birden uyandım, korku ve sevinç karışımı bir ruh haliyle, terden sıırıslıklam vaziyette ayağa kalktım. Güçlü tanrıçanın o hâlâ gözlerimin önünde duran hayali beni şaşkına çevirdiğinden, deniz suyunu alıp alıp yüzüme çarptım ve onun yüce buyruklarını yerine getirmeyi aklıma iyice yerleştirerek uyarılarını sırasıyla bir bir gözden geçirdim. Çok geçmeden gecenin zifiri karanlığı dağılmış, Güneş altın rengiyle ışımaya başlamıştı. Birdenbire binlerce insanın yollara dökül-

exsurgit aureus, et ecce discursu religioso ac prorsus triumphali turbulae complent totas plateas, tantaque hilaritudine praeter peculiarem meam gestire mihi cuncta videbantur ut pecua etiam cuiusce modi et totas domos et ipsum diem serena facie gaudere sentirem. Nam et pruina pridiana dies apricus ac placidus repente fuerat insecutus, ut canorae etiam aviculae prolectatae verno vapore concentus suaves assonarent, matrem siderum, parentem temporum orbisque totius dominam blando mulcentes adfamine. Quid quod arbores etiam, quae pomifera subole fecundae quaeque earum tantum umbra contentae steriles, austrinis laxatae flatibus, germine foliorum renidentes, clementi motu brachiorum dulces strepitus obsibilabant. Magnoque procellarum sedato fragore ac turbido fluctuum tumore posito, mare quietas alluvies temperabat. Caelum autem, nubilosa caligine disiecta, nudo sudoque luminis proprii splendore candeat.

8 Ecce pompae magnae paulatim praecedunt anteludia votivis cuiusque studiis exornata pulcherrime. Hic incinctus balteo militem gerebat, illum succinctum chlamyde crepides et venabula venatorem fecerant, alius soccis obauratis inductus serica veste mundoque pretioso et attextis capite crinibus incesso perfluo feminam mentiebatur. Porro alium ocreis scuto galea ferroque insignem e ludo putares gladiatorio

düğünü gördüm; hepsi tam bir itikat ve gerçekten büyük bir sevinç içindeydi. Benim özel anlamda duyduğum³⁵⁴ neşenin ötesinde her şey öylesine büyük bir mutlulukla dolmuştu ki, sanki her cins mahlûkatın, her evin ve hatta o günün kendisinin bile artık ışık saçan bir çehreyle gülümsediğini hissedebiliyordum. Çünkü dünkü ayazın yerini, aniden güneşli ve sakin bir gün almıştı; öyle ki bülbüller bile ılık bahar havasıyla baştan çıkmış hoş nağmeler şakıyor, yıldızların anasına, mevsimlere can verene ve bütün evrenin sahibesine büyüleyici selamlar yollayıp yatıştırıyorlardı. Ağaçlar, o dallarından meyve fışkıranlar ya da sadece gölge oluşturmakla yetinen meyvesizler bile, güney rüzgârının esintileriyle gevşeyip yapraklarının tomurcuklarıyla ısıyıp kollarını hafif hafif sallayarak tatlı fısıltılar yayıyordu. Kasıp kavuran fırtınalar dinmiş, gürül gürül kabaran dalgalar sakinleşmişti; deniz artık durulmuş, hafifçe sahile çarpıyordu. Gökyüzü de karanlık bulutlarını dağıtmış, kendisinden yayılan parlak ışıyla parıl parıl parlıyordu.

8 Büyük yürüyüş alayının başı yavaş yavaş yürümeye başlamıştı bile; herkes kendi isteğine ve arzusuna göre sık sık giyinmişti. Birisi kılıcını takmış beline, askeri canlandırıyor-du; diğeri pilili pelerinini giymiş, botları ve mızrağıyla avcı gibi çıkmıştı ortalığa; bir başkası yaldızlı çarıklarını ayağına geçirmiş, ipek bir elbise giymiş, değerli mücevherler takmış takıştırmış, başına bukleli bir peruk takmış, kıvrta kıvrta yürüyüp bir kadın gibi davranıyordu; baldırına geçirdiği zırhıyla, kalkaniyle, miğferiyle, kılıcıyla uzaklardan bile seçilen bir başkası, sanırsın gladyatör okulundan çıkıp gelmişti. Asasıyla, mor togasıyla yargıç rolü oynayan mı ararsın, upuzun peleri-

procedere. Nec ille deerat qui magistratum fascibus purpuraque luderet, nec qui pallio baculoque et baxeis et hircino barbitio philosophum fingeret, nec qui diversis harundinibus alter aucupem cum visco, alter piscatorem cum hamis induceret. Vidi et ursam mansuem, quae cultu matronali sella vehebatur, et simiam pilleo textili crocotisque Phrygiis Catamiti pastoris specie aureum gestantem poculum et asinum pinis agglutinatis adambulantem cuidam seni debili, ut illum quidem Bellerophontem, hunc autem diceres Pegasus, tamen rideres utrumque.

9 Inter has oblectationes ludicras popularium, quae passim vagabantur, iam sospitatricis deae peculiaris pompa moliebatur. Mulieres candido splendentes amicimine, vario laetantes gestamine, verno florentes coronamine, quae de gremio per viam, qua sacer incedebat comitatus, solum sternebant flosculis; aliae, quae nitentibus speculis pone tergum reversis venienti deae obvium commonstrarent obsequium, et quae pectines eburnos ferentes gestu brachiorum flexuque digitorum ornatum atque oppexum crinium regalium fingerent; illae etiam, quae ceteris unguentis et geniali balsamo guttatim excusso conspargebant plateas; magnus praeterea sexus utriusque numerus lucernis, taedis, cereis et alio genere facticii luminis siderum

niyle, bastonuyla, hasır sandallarıyla, keçi sakalıyla felsefeci rolü kesen mi! Bir çift iki farklı türde değnek taşıyordu; bunlardan biri ökse sakızı sürülmüş değneğiyle kuş avcısını andırıyordu, diğeri kıvrık kancasıyla bir balıkçıyı. Romalı bir hanım gibi giydirilmiş evcil bir ayı bile gördüm, bir sandalyede taşınıyordu; bir de maymun, Phrygialıların giydiği örgü bir başlık geçirmişler başına, sarı bir elbise giydirmişler, sanırsın altın içki kasesini taşıyan çoban çocuk Ganymedes. Bir eşeğin sırtına kanatlar yapıştırmışlar, bir ayağı çukurda yaşlı bir adam gibi sekiyordu; ben diyeyim Bellerophon, sen de Pegasus;³⁵⁵ ne dersek diyelim ikisine de kahkahalar patlatırdın.

9 Bir oraya bir buraya dolaşıp duran bu neşe içindeki kalabalığı eğlenceye boğan göstericilerin ortasında, kurtarıcı tanrıçanın özel alayı da artık harekete geçmişti. Bembeyaz giysileri içinde ılık saçan kadınlar vardı, sevinç içinde farklı farklı nişaneler takmışlar, başlarını bahar çiçeklerinden taçlarla donatmışlar; kollarındaki çiçekleri kutsal alayın geçeceği yollara atıyordu. Bazılarının sırtlarında ters çevrilmiş parıldayan aynalar vardı, tanrıça geldiğinde ona bağlılıklarını göstermekti niyetleri; fildişi tarakları vardı kimilerinin, tanrıçanın saçlarını tarıyor ve biçimlendiriyor gibi kollarını sallıyor ve parmaklarını kıvrıyorlardı. Hoş kokulu balsamlar damlatıyordu caddelere bazıları ya da bunun gibi başka parfümler. Bunların yanı sıra lambalar, meşaleler, kandiller ve bu türden başka aydınlatıcılar taşıyan kadınlı erkekli kalabalık bir grup göksel yıldızların yaratıcısını onurlandırmak üzere yürüyordu. Arından tatlı ezgiler çalan flütleri ve kavallarıyla sevimli bir orkestra belirdi. Karbeyazı bayram giysileri içinde, ılık ılık parıl-

caelestium stirpem propitiantes. Symphoniae dehinc suaves, fistulae tibiaeque modulis dulcissimis personabant. Eas amoenus lectissimae iuventutis veste nivea et cataclista praenitens sequebatur chorus, carmen venustum iterantes, quod Camenarum favore sollers poëta modulatus edixerat, quod argumentum referebat interim maiorum antecantamenta votorum. Ibant et dicati magno Sarapi tibicines, qui per obliquum calamum, ad aurem porrectum dexteram, familiarem templi dei que modulum frequentabant, praeciaeque qui facilem sacris viam dari praedicarent.

10 Tunc influunt turbae sacris divinis initiatae, viri feminaeque omnis dignitatis et omnis aetatis, lintheae vestis candore puro luminosi, illae limpido tegmine crines madidos obvolutae, hi capillum derasi funditus verticem praenitentes - magnae religionis terrena sidera aerejs et argenteis, immo vero aureis etiam sistris argutum tinnitum constrepentes; et antistites sacrorum procures illi, qui candido lintheamine cinctum pectoralem adusque vestigia strictum iniecti potentissimorum deum proferebant insignis exuvias. Quorum primus lucernam claro praemicantem porrigebat lumine, non adeo nostris illis consimilem quae vespertinas illuminant epulas, sed aureum cymbium medio sui patore flammulam suscitans largiorem. Secundus vestitum quidem similis, sed

dayan, özenle seçilmiş gençlerden oluşan güzel bir koro bunları izliyordu; büyüleyici bir ilahi tekrarlıyorlardı, yetenekli bir şair esin perilerinden aldığı ilhamla yazıp bestelemişti bunu. İlahinin sözleri³⁵⁶ ara ara daha büyük dualara girişler sunuyordu. Bunların ardından, kendilerini yüce Serapis'e adanmış flütçüler geliyordu; flütlerini çapraz şekilde sağ kulaklarına yaklaştırıp tekrar tekrar tanrıların ve tapınaklarının geleneksel ezgisini çalıyorlardı. Haberciler³⁵⁷ halkı uyarıp kutsal alayın geçişi için yolu boşaltmalarını istiyordu.

10 Sonra tanrının gizemlerine ermiş bir kalabalık akın akın gelmeye başladı, her sınıftan, her yaştan kadınlı erkekli bir sürü insan; keten giysilerinin saf ışıyla parıl parıl parlıyorlardı. Kadınlar saçlarına yağlar sürmüş, şeffaf bir örtüyle örtmüşlerdi; erkekler ise saçlarını tamamen kazıtmıştı, kel başları ıslıl parlıyordu – bu yüce dinin yeryüzündeki yıldızları gibi; hepsi birden tunçtan ya da gümüşten ya da hatta altından yapılma çingiraklarını vurarak çın çın öttürüyorlardı. Bunların ardından bu dinin en yüce rahip heyeti geldi; göğüslerinin etrafına sıkıca sarılmış, ayaklarına kadar uzanan parlak beyaz ketenden giysiler giymişlerdi. Önlerinde en güçlü tanrıların ayırıcı işaretlerini taşıyorlardı. Baştaki rahip parlak ışıyla etrafı aydınlatan bir kandil taşıyordu; bu kandil geceleyin sofralarımızı aydınlatan lambalarımıza hiç benzemiyordu, ortasındaki yarıktan büyük büyük alevler çıkan altın bir kayıktı. İkinci rahip de aynı giysiler içindeydi, ama her iki elinde sunak taşıyordu, başka deyişle *yardım sunağı*,³⁵⁸ bu özel adı yüce tanrıçanın yardıma koşan öngörüsünden almıştı. Üçüncü som altından yaprakları olan bir hurma dalını yukarıya

manibus ambabus gerebat altaria, id est auxilia, quibus nomen dedit proprium deae summatis auxiliaris providentia. Ibat tertius attollens palmam auro subtiliter foliatam nec non et Mercuriale etiam caduceum. Quartus aequitatis ostendebat indicium deformatam manum sinistram porrecta palmula, quae genuina pigritia, nulla calliditate nulla sollertia praedita, videbatur aequitati magis aptior quam dextera; idem gerebat et aureum vasculum in modum papillae rotundatum, de quo lacte libabat. Quintus auream vannum aureis congestam ramulis, sextus ferebat amphoram.

11 Nec mora cum dei dignati pedibus humanis incedere prodeunt, hic horrendus ille superum commeator et inferum, nunc atra, nunc aurea facie sublimis, attollens canis cervices arduas, Anubis, laeva caduceum gerens, dextera palmam virentem quatiens. Huius vestigium continuum sequebatur bos in erectum levata statum, bos, omniparentis deae fecundum simulacrum, quod residens umeris suis proferebat unus e ministerio beato gressu gestuosus. Ferebatur ab alio cista secretorum capax penitus celans operta magnificae religionis. Gerebat alius felici suo gremio summi numinis venerandam effigiem, non pecoris, non avis, non ferae, ac ne hominis quidem ipsius consimilem, sed sollerti repertu etiam ipsa novitate reverendam, altioris utcumque et magno silentio tegendae religionis

doğru kaldırmıştı; bir de Mercurius'un³⁵⁹ gibi bir asayı. Dördüncüsü avucunu açıp tuhaf bir şekle soktuğu sol elini adalet simgesi olarak gösteriyordu; çünkü sol el doğuştan yavaştı ve bir becerisi ya da hüneri yoktu, adalete sağ elden daha fazla uygun görünüyordu. Bu rahip aynı zamanda meme gibi yuvarlak, küçük bir altın kase taşıyordu; buradan süt döküyordu. Beşinci rahip altın dallarla örülmüş altın bir yelpaze tutuyordu; altıncısının elinde bir şarap testisi vardı.³⁶⁰

11 Rahiplerin hemen ardından, alçakgönüllük gösterip insan gibi adımlar atarak yürüyen tanrılar geliyordu. İşte gökyüzündeki ve yeraltındaki tanrıların en korkunç habercisi Anubis;³⁶¹ kâh kararan, kâh altın gibi ışılan yüzüyle, uzun boyuyla ve köpeğe benzer ensesini yukarı kaldıra kaldıra; sol elinde bir asa taşıyordu, sağ elinde yeşil bir hurma dalı sallıyordu. Adımlarını bir inek izliyordu, dik bir duruşu vardı; bu inek her şeyin tanrısal anasının bereket sembolüydü. Onurlu ve ritmik adımlarla yürüyen bir rahip tarafından omuzlarından tutulmuş öyle taşınıyordu. Bir başkası tanrıların gizemli eşyalarının olduğu bir sepet taşıyordu; içinde bu yüce dinin sırlarla dolu eşyaları saklıydı. Bir diğeri ulu tanrıçanın³⁶² huşu uyandıran resmini kutlu göğsünde taşıyordu; bu resim hiçbir evcil hayvana ya da bir kuşa benzemiyordu, vahşi bir hayvana da benzemiyordu, hatta insan biçimli bile değildi; ama farklı bir ustalık isteyen tasarımıyla, hatta tuhaf oluşuyla saygı uyandırıyor, derin bir sessizlik içinde örtük kalması gereken bu yüce dinin anlatılması mümkün olmayan bir sembolüydü adeta. Ama pırıl pırıl ışık saçan bir altından yapılmıştı, tam da şöyleydi: Küçük bir vazoydu bu, ustaca oyulmuş, dibi

argumentum ineffabile, sed ad istum plane modum fulgente auro figuratum: urnula faberrime cavata, fundo quam rotundo, miris extrinsecus simulacris Aegyptiorum effigiata; eius orificium non altiuscule levatum in canalem porrectum longo rivulo prominebat; ex alia vero parte multum recedens spatiosa dilatione adhaerebat ansa, quam contorto nodulo supersedebat aspis squameae cervicis striato tumore sublimis.

12 Et ecce praesentissimi numinis promissa nobis accedunt beneficia et fata salutemque ipsam meam gerens sacerdos adpropinquat, ad ipsum praescriptum divinae promissionis ornatum dextera proferens sistrum deae, mihi coronam, et hercules coronam consequenter, quod tot ac tantis exanclatis laboribus, tot emensis periculis deae maximae providentia alluctantem mihi saevissime Fortunam superare. Nec tamen gaudium subitario commotus inclementi me cursu proripui, verens scilicet ne repentino quadripedis impetu religionis quietus turbaretur ordo, sed placido ac prorsus humano gradu cunctabundus paulatim obliquato corpore, sane divinitus decedente populo, sensim irrepo.

13 At sacerdos, ut reapse cognoscere potui, nocturni commonefactus oraculi miratusque congruentiam mandati muneris, confestim restitit et ultro porrecta

mükemmel şekilde yuvarlanmıştı ve dış tarafı Mısır'a ait tuhaf resimlerle süslenmişti. Ağzı birazcık yükseltilmiş ve gaga şeklinde gerilmişti, uzun bir boru biçiminde çıkıntı oluşturmuştu. Tam karşısında kulpu vardı, geniş bir kıvrımla epeyce aralık bırakılmıştı. Kulpun üzerine, büküm büküm düğümlü bir yılan oturtulmuştu, pullu boynunu yukarı kaldırmış, kemer kemer şişirmişti.

12 İşte şefkatli tanrıçanın vaat ettiği nimetler yakınlaşıyor, benim kaderimi ve benim kurtuluşumu taşıyan rahip yaklaşıyor. Sağ elinde, tanrıça için ilahi vadin buyruğuna tıpatıp uygun olarak süslenmiş bir çingirak tutuyordu, benim için de bir çelenk. Hercules adına, bu çelenge zafer çelengi demek ne kadar uygun düşer; çünkü bunca işkenceye dayandıktan ve bunca tehlikeyi atlattıktan sonra, o büyük ve yüce tanrıçanın öngörüsü sayesinde, artık şu beni acımasızca dövüp duran kaderimin üstesinden gelebilecektim. Ama bu apansız gelen sevince kapılıp da telaşla öne fırlamadım; çünkü bu düzgün giden dinsel tören, dört ayaklı bir hayvanın birdenbire ileriye fırlamasıyla altüst olacak diye açıkçası çok korktum. Bunun yerine sakın sakın ve nerdeyse bir insan gibi yürüyüp gövde-mi azar azar kalabalığa yanaştırdım ve kalabalığı yarıp yavaşça içeriye süzıldüm, tabii kuşkusuz tanrıçanın buyruğu sayesinde.

13 Sonra olanlar bana rahibin bir gece önce almış olduğu tanrısal uyarıyı anımsadığını ve bu olayın aldığı buyruklarla örtüşmesine şaşırdığını gösterdi. Rahip birdenbire durdu ve kendiliğinden sağ elini uzattı ve çiçek demetini tam ağzıma tuttu. Bir an ürperdim, kalbim hızlı hızlı çarpıp duruyordu ve

dextera ob os ipsum meum coronam exhibuit. Tunc ego trepidans, assiduo cursu micanti corde, coronam, quae rosis amoenis intexta fulgurabat, avido ore susceptam cupidus promissi cupidissime devoravi. Nec me fefellit caeleste promissum: protinus mihi delabitur deformis et ferina facies. Ac primo quidem squalens pilus defluit, ac dehinc cutis crassa tenuatur, venter obesus residet, pedum plantae per ungulas in digitos exeunt, manus non iam pedes sunt sed in erecta porriguntur officia, cervix procera cohibetur, os et caput rotundatur, aures enormes repetunt pristinam parvitatem, dentes saxei redeunt ad humanam minutiem, et, quae me potissimum cruciabat ante, cauda nusquam!

Populi mirantur, religiosi venerantur tam evidentem maximi numinis potentiam et consimilem nocturnis imaginibus magnificentiam et facilitatem reformationis, claraque et consona voce, caelo manus attendentes, testantur tam inlustre deae beneficium.

14 At ego stupore nimio defixus haerebam, animo meo tam repentinum tamque magnum non capiente gaudium, quid potissimum praefarer primarium, unde novae vocis exordium caperem, quo sermone nunc renata lingua felicius auspicarer, quibus quantisque verbis tantae deae gratias agerem. Sed sacerdos utcumque divino monitu cognitis ab origine cunctis

hoş kokulu güllerle örülü demet ısıt ısıldı; hevesle açtım ağzımı ve demeti kopardım; vaat edilenlerin gerçekleşmesi için sabırsızca, hatta çok sabırsızca, yutuverdim. Tanrısal vaat beni utandırmadı. Çok geçmeden bu çirkin hayvani görünüşümden sıyrıldım. İlk şü kaba kıllarım yok oldu, ardından meşin gibi sert derim inceldi, kalın belim daraldı ve toynaklardan parmaklara doğru gelişerek ayaklarımın tabanları ortaya çıktı. Ellerim artık ayak değildi; iki ayaklıların işlevleriyle donandı. Uzun boynum kısaldı, yüzüm ve kafam yuvarlandı ve kocaman kulaklarım ilk hallerindeki gibi küçüldü. Kazma gibi dişlerim normal insani boyutlarına dönüştü ve evvelce hepsinden fazla bana işkence çektiren kuyruğum yok oldu gitti.

Kalabalık hayretler içindeydi ve bu dine gönül vermiş kişiler yüce tanrıçanın bu apaçık gücü karşısında saygıyla eğildiler ve geceleyin rüyamda gördüğüme tıpa tıp benzeyen bu dönüşümün kolaylıkla gerçekleşmesi karşısında, tanrıçanın büyüklüğüne içtenlikle bağlandılar. Hep bir ağızdan gür bir sesle, ellerini havaya kaldırarak tanrıçanın bu harikulade lüt-funa tanık olduklarını ifade ettiler.

14 Bana gelince tamamen afallamıştım, tek kelime edecek halim kalmamıştı, olduğum yere çakılı kalmıştım. Aklım bu büyük ve ani sevinci algılayacak durumda değildi. İlk söyleyeceğim şeyin uygun düşüp düşmeyeceğinde kararsızlık yaşadım, bu yeni sesimi ilk nasıl kullanacağımı bilemedim. Bu yeni doğmuş dilimin uğurlu açılışını ne tür bir konuşmayla gerçekleştirmeliydim ya da böylesine büyük bir tanrıçaya şükranlarımı ifade etmek için hangi sözcükleri kullanmalıydim. Ama rahip başından beri tanrısal bir inayetle benim bu sıkıntılarımın farkına vardı. Kendisi de bu olağanüstü mucize kar-

cladibus meis, quamquam et ipse insigni permotus miraculo, nutu significato prius praecipit tegendo mihi linteam dari laciniam. Nam me cum primum nefasto tegmine despoliaverat asinus, compressis in artum feminibus et superstrictis accurate manibus, quantum nudo licebat velamento me naturali probe muniveram. Tunc e cohorte religionis unus impigre superiorem exutus tunicam supertexit me celerrime. Quo facto sacerdos vultu geniali et hercules inhumano in aspectum meum attonitus sic effatur:

15 “Multis et variis exanclatis laboribus magnisque Fortunae tempestatibus et maximis actus procellis ad portum Quietis et aram Misericordiae tandem, Luci, venisti. Nec tibi natales ac ne dignitas quidem, vel ipsa, qua flores usquam doctrina profuit, sed lubrico virentis aetatulae ad serviles delapsus voluptates, curiositatis improsperae sinistrum praemium reportasti. Sed utcumque Fortunae caecitas, dum te pessimis periculis discruciat, ad religiosam istam beatitudinem improvida produxit malitia. Eat nunc et summo furore saeviat et crudelitati suae materiem quaerat aliam; nam in eos quorum sibi vitas in servitium deae nostrae maiestas vindicavit non habet locum casus infestus. Quid latrones, quid ferae, quid servitium, quid asperrimorum itinerum ambages reciprocae, quid metus mortis cotidianaef nefariae Fortunae profuit? In tutelam iam

şısında şaşkına dönmüş olmasına rağmen hemen başını salladı ve bana giymem için keten bir giysi verilmesini emreden bir işaret verdi. Çünkü ben o nefretlik eşek kıyafetini soyununca, butlarımı birbirine sıkıca yapıştırıp tedbirimi aldım ve ellerimle üstünü kapadım. Çıplak bir adamın elinden geldiği ölçüde, doğanın verdiği armağanı kendimi örtmek için kullandım. Bu arada rahip alayından biri üst giysisini çabucak çıkarıp aceleyle beni örttü. Bunun üzerine rahip, benim şaşkın görüntüme bakıp müşfik bir sesle, hatta yemin ederim, daha çok tanrısal bir ses tonuyla şunları söyledi:

15 “Çok çeşitli işkencelere maruz kaldın ve Kaderin büyük fırtınalarının ve şiddetli kasırgalarının önüne katıldın. Ama sonunda Lucius, Barış limanına ve Merhamet sunağına demir attın. Ne soylu doğumun, ne sosyal mevkin, ne de aldığın mükemmel eğitim sana bir yarar sağladı. Gençliğinin baharında adi zevklerin içine daldın ve şu uğursuz merakının münasebetsiz meyvelerini topladın. Her şeye rağmen, sen en korkunç tehlikeler içinde debelenip dururken, kör kader gelişigüzel işkenceler uyguladığı halde yine de bu kutsal mutluluğa ermende sana önderlik etti. Bırak artık o gitsin, bırak öfkesini bütün şiddetiyle kussun, acımasızlığını göstereceği bir başkasını avlasın; çünkü gaddar talihin ulu tanrıçamızın yoluna baş koymuş olanlara hiçbir kötülüğü dokunamaz. Şu haydutların, vahşi hayvanların, köleliğin, girdaplarla ve dönemeçlerle dolu zorlu yolculuklar yapmanın, her gün ölümden korkmanın uğursuz Kadere bir faydası var mı? Ama artık gözleri gören ve kendisinden yayılan parlak ışıyla diğer tanrıları bile aydınlatan Kaderin kanatları altına kabul edildin. Yüzün gülsün artık, şu giydiğin beyaz giysiye yaraşır tonda; za-

receptus es Fortunae, sed videntis, quae suae lucis splendore ceteros etiam deos illuminat. Sume iam vultum laetiolem candido isto habitu tuo congruentem. Comitare pompam deae sospitatricis inovanti gradu. Videant irreligiosi, videant et errorem suum recognoscant. En ecce pristinis aerumnis absolutus Isidis magnae providentia gaudens Lucius de sua Fortuna triumphat. Quo tamen tutior sis atque munitior, da nomen sanctae huic militiae, cuius non olim sacramento etiam rogabar, teque iam nunc obsequio religionis nostrae dedica et ministerii iugum subi voluntarium. Nam cum coeperis deae servire, tunc magis senties fructum tuae libertatis.”

16 Ad istum modum vaticinatus sacerdos egregius fatigatos anhelitus trahens conticuit. Exin permixtus agmini religioso procedens comitabar sacrarium totae civitati notus ac conspicuus, digitis hominum nutibusque notabilis. Omnes in me populi fabulabantur: “Hunc omnipotentis hodie deae numen augustum reformavit ad homines. Felix hercules et ter beatus, qui vitae scilicet praecedentis innocentia fideque meruerit tam praeclarum de caelo patrocinium, ut renatus quodam modo statim sacrorum obsequio desponderetur.”

Inter haec et festorum votorum tumultum paulatim progressi iam ripam maris proximamus atque ad ipsum illum locum quo pridie meus stabulaverat asinus

fer adımlarınla katıl artık kurtarıcı tanrıçamızın yürüyüş alayına. İnanmayanlar görsün; ne kadar yanlış yolda olduklarını görsün ve bilsin. İşte gör! Eskinin belalarından arın ve yüce Isis'in öngörüsünden aldığım hazla Lucius, kaderinin üstesinden gel! Daha güvenli olman ve daha iyi korunman için, kısa süre önce bağlılık yemini etmeye davet aldığın bu kutsal orduya kaydol. Şu andan itibaren kendini dinimize itaat etmeye ada ve gönüllü olarak hizmet boyunduruğunu gir. Çünkü tanrıçamıza hizmet etmeye başlar başlamaz özgürlüğünün meyvesini daha iyi dereceksin.

16 Saygıdeğer rahip bu şekilde kehanette bulunduktan sonra, zorlukla nefes alıp vererek birden suskunlaştı. Hiç gecikmeden dinsel yürüyüş alayına katıldım ve onların eşliğinde kutsal tapınağa doğru yürümeye başladım. Bütün kent beni tanıdı ve bütün dikkatler üzerimdeydi. Oradaki bütün halk parmağıyla beni işaret ediyor ve başıyla selam veriyordu. Herkes benim hakkımda atıp tutuyordu: "Her şeye gücü yeten tanrıçamızın heybetli gücü sayesinde bugün insana dönüşen kişi işte bu adam! Hercules adına, ne şanslı, üç kez kutsanmış bir adam bu! Geçmiş yaşantısının masumiyeti ve dürüstlüğüyle, kendisine gökyüzünden böyle olağanüstü bir hamilik bağışlandı hiç kuşkusuz; yeniden doğmuş gibi oldu ve hemen tanrıçamızın dininin hizmetine ant içti."

Bu sırada, patırtılı gürültülü şenlikli yakarışların arasında, yavaş yavaş ilerleyip artık deniz kıyısına yaklaşmıştık. Bir gün önce eşek halime ahır olarak hizmet etmiş olan o yere ulaştık. Orada, tanrıların heykelleri gerektiği gibi yerlerine yerleştiril-

pervenimus. Ibi deum simulacris rite dispositis, navem faberrime factam picturis miris Aegyptiorum circumsecus variegatam summus sacerdos taeda lucida et ovo et sulpure, sollemnissimas preces de casto praefatus ore, quam purissime purificatam deae nuncupavit dedicavitque. Huius felicitis alvei nitens carbasus litteras auro intextas progerebat. Eae litterae votum instaurabant de novi commeatus prospera navigatione. Iam malus insurgit pinus rotunda, splendore sublimis, insigni carchesio conspicua, et puppis intorta chenisco, bracteis aureis vestita fulgebat omnisque prorsus carina citro limpidio perpolita florebat. Tunc cuncti populi tam religiosi quam profani vannos onustas aromatis et huiusce modi suppliciis certatim congerunt et insuper fluctus libant intritum lacte confectum, donec muneribus largis et devotionibus faustis completa navis, absoluta strophis ancoralibus, peculiari serenoque flatu pelago redderetur. Quae, postquam cursus spatio prospectum sui nobis incertat, sacrorum geruli sumptis rursum quae quisque detulerant, alacres ad fanum reditum capessunt simili structu pompae decori.

17 At cum ad ipsum iam templum pervenimus, sacerdos maximus quique divinas effigies progerebant et qui venerandis penetralibus pridem fuerant initiati, intra cubiculum deae recepti, disponunt rite simulacra

di ve başrahip usta ellerden çıkmış ve her yanı muhteşem Mısır resimleriyle bezenmiş bir gemiyi kutsadı. Eline yanan bir meşale aldı, bir yumurta ve kükürt, sonra iffetli dudaklarından ağırbaşlı yakanlar döküldü ve gemiyi tanrıçaya adayarak baştan sona kutsadı. Bu kutsal geminin parlak yelkenine altın harflerle bir yazı işlenmişti. Bu yazı, geminin ilk seyahatinde, bereketli seyirler dileyen dualar içeriyordu. Çam ağacından yuvarlak gönder yükseldi, debdebeli bir uzunluğu vardı; ihtişamlı gönder ucu çok uzaklardan bile göze çarpıyordu. Pupası bir kuğu boynu biçiminde kıvrılmıştı, altın yapraklarla kaplanmış ışık saçıyordu. Geminin tüm gövdesi ağaçkavunuyla cilalanmış, pırlı pırlıydı. Orada bulunanların hepsi, dine kabul edilmiş olanlar ya da henüz kabul edilmemiş olanlar hep birlikte, baharatlarla ve buna benzer sunularla tepeleme dolu sepetlerini gemiye taşımada birbiriyle kıyasıya yarışıyor; sütle karılmış buğday ezmesinden içkileri dalgalara boşaltıyordu. Gemi ağzına kadar bu kutsal armağanlara boğulunca, çapasının ipleri bırakıldı ve uğurlu rüzgârlar eşliğinde denize indirildi. Rotasını tutup gözden kayboluncaya kadar uzaklaşınca, kutsal eşyaları taşıyan kişilerin her biri getirdiklerini yeniden toplayıp tapınağa gitmek üzere, yürüyüş alayının düzenini ve muhteşem görünümünü bozmamaya özen göstererek neşeyle yola revan oldu.

17 Tapınağa ulaşır ulaşmaz, başrahip ve tanrısal heykelleri taşıyanlar, bir de insanın içine huşu veren tapınağın o iç bölümüne henüz girmiş olanlar tanrıçanın özel odasına kabul edildiler ve o yaşayan heykelleri gerektiği gibi yerlerine yerleştirdiler. Sonra herkesin yazıcı olarak adlandırdığı içlerinden

spirantia. Tunc ex his unus, quem cuncti grammatea dicebant, pro foribus assistens coetu pastophorum quod sacrosancti collegii nomen est - velut in contionem vocato, indidem de sublimi suggestu de libro de litteris fausta vota praefatus principi magno senatuique et equiti totoque Romano populo, nauticis navibusque quae sub imperio mundi nostratis reguntur, renuntiat sermone rituque Graeciensi *Τα πλοιαφεςια*. Quam vocem feliciter cunctis evenire signavit populi clamor insecutus. Exin gaudio delibuti populares thallos, verbenas, corollas ferentes, exosculatis vestigiis deae, quae gradibus haerebat argento formata, ad suos discedunt lares. Nec tamen me sinebat animus ungue latius indidem digredi, sed intentus in deae specimen pristinos casus meos recordabar.

18 Nec tamen Fama volucris pigra pinnarum tarditate cessaverat, sed protinus in patria deae providentis adorabile beneficium meamque ipsius fortunam memorabilem narraverat passim. Confestim denique familiares ac vernulae quique mihi proximo nexu sanguinis cohaerebant, luctu deposito quem de meae mortis falso nuntio susceperant, repentino laetati gaudio varie quisque ad meum festinant ilico diurnum reducemque ab inferis conspectum. Quorum desperata ipse etiam facie recreatus oblationes honestas aequi

biri kapının önüne mevzilendi ve sanki bir toplantıya çağırıyormuş gibi *pastophori*³⁶³ kurulunu çağırdı; kutlu rahip heyetinin adıydı bu. Yazıcı yüksek bir kürsüden, bağırara bağıra harfiyen bir kitap okumaya başladı. İlkün yüce İmparator'un, ardından Senatus'un, Atlı sınıfının ve bütün Roma halkının esenliği için dualar etti; en sonra da dünyalar hakimi İmparatorluğumuzun sulalarında seyreden gemicilerin ve gemilerin esenliği için. Sonra Yunanca ve Yunan töresine uygun olarak seyir mevsiminin açılışını ilan etti. Bu sözlerin hemen ardından gelen halkın alkış sesleri bu konuşmanın herkes tarafından onaylandığını gösterdi. Sevinçten kendinden geçen halk zeytin dalları, yapraklar ve çiçek demetleri getirerek tapınağın merdivenlerinde duran, gümüşle işlenmiş tanrıçanın ayaklarını öptü. Ardından her biri kendi evine dağıldı. Bana gelince, yüreğim durduğum yerden bir adım bile öteye gitmeme izin vermedi; tersine, evvelce başıma gelen talihsizlikleri düşünerek tanrıçanın heykelinden gözlerimi ayırmadım.

18 Bu arada, ayağı tez Dedikodu kanat takıp uçmakta hiç de gecikmedi; hızla yurduma uçu ve geçtiği yerlerdeki herkeşe öngörülü tanrıçamın övgüye değer lütfunu ve benim akıllardan çıkmayacak başkalaşımımı anlatıp durdu. Çok geçmeden arkadaşlarım, evdeki kölelerim, kan bağıyla çok yakın akrabalarım, yanlışlıkla ölüm haberimi aldıkları için üzülüp ağlayan kim varsa herkes yas tutmayı bıraktı ve bu beklenmedik sevinç karşısında deliye dönüp hepsi birden, armağanlarını kaptıkları gibi, yeraltından gün ışığına çıkan beni sağ salım görmek için geldi. Bir daha göremeyeceğimi sandığım bu kişileri karşımda görünce, yeniden hayat buldum ve yürekten sundukları armağanlarını minnetle kabul ettim. Çünkü dost-

bonique facio, quippe cum mihi familiares, quo ad cultum sumptumque largiter succederet, deferre prospicue curassent.

19 Affatis itaque ex officio singulis narratisque meis propere et pristinis aerumnis et praesentibus gaudiis, me rursum ad deae gratissimum mihi refero conspectum aedibusque conductis intra consaeptum templi larem temporarium mihi constituo, deae ministeriis adhuc privatis appositus contuberniisque sacerdotum individuus et numinis magni cultor inseparabilis. Nec fuit nox una vel quies aliqua visu deae monituque ieiuna, sed crebris imperiis sacris suis me, iam dudum destinatum, nunc saltem censebat initiari. At ego quanquam cupienti voluntate praeditus, tamen religiosa formidine retardabar, quod enim sedulo percontaveram difficile religionis obsequium et castimoniorum abstinentiam satis arduam, cautoque circumspectu vitam, quae multis casibus subiacet, esse muniendam. Haec identidem mecum reputans nescio quo modo quamquam festinans differebam.

20 Nocte quadam plenum gremium suum visus est mihi summus sacerdos offerre, ac requirenti, quid utique istud respondisse partes illas de Thessalia mihi missas, servum etiam meum indidem supervenisse nomine Candidum. Hanc experrectus imaginem diu

larım düşünceli davranıp bütün gereksinimlerimi bol bol karşılayacağım kadar malzemeyi bana getirmekten hiç çekinmemişti.

19 Bu yüzden hepsiyle tek tek sohbet etmeyi görev bildim ve çabucak önce çektiğim sıkıntıları ve şu an yaşadığım sevinci anlattım. Ama hemen sonra yeniden bu büyük mutluluğumu borçlu olduğum tanrıçayı seyretmeye koyuldum. Tapınağın bulunduğu bölgede bir ev kiraladım ve orada kendime bir tapınak ev inşa ettim. Henüz resmi olmasa da, rahiplerle yakın bir ilişki içine girerek ve düzenli olarak büyük tanrıçaya tapımımı sürdürerek kendimi tanrıçanın hizmetine adadım. Daha bir gece geçmeden, gözümü bile yummamıştım ki, tanrıçanın hayalini ve öğütünü aldım. Birçok kutsal buyruğu sıralayıp uzun zamandır onun törelerine kendimi adanmış olduğumdan en sonunda dinine kabul edileceğimi bana açıkladı. Hevesli ve istekli olmama rağmen dinsel bir korku beni geri tuttu. Çünkü böyle bir dinin hizmetine girmenin zorluklarını iyice araştırıp öğrenmiştim; temiz ahlaklı olmanın kurallarıyla belirlenen perhizin çok zorlu olduğunu ve insan ömrünün iniş çıkışlarına bağlı bir yaşantıyı özenle ve sakınarak idare etmenin zorunluluğunu. Bütün bunları defalarca kafamda tarttım durdum ve duygularımdaki taşkınlığa rağmen bir şekilde karar vermede geciktim.

20 Bir gece başrahip rüyama girdi, elleri kolları armağanlarla doluydu ve onları bana sunuyordu. Bunun anlamını ona sorunca, bu armağanların bana Thessalia'dan yollanan kısımetlerim olduğunu söyledi ve Candidus adındaki bir kölemin de oradan kalkıp geldiğini belirtti. Uyandığımda bu rüyayı

diuque apud cogitationes meas revolvebam quid rei protenderet, praesertim cum nullum unquam habuisse me servum isto nomine nuncupatum certus essem. Utut tamen sese praesagium somni porrigeret, lucrum certum modis omnibus significari partium oblatione credebam. Sic anxius et in proventum prosperiorem attonitus templi matutinas apertiones opperiebar. Ac dum, velis candentibus reductis in diversum, deae venerabilem conspectum apprecamur, et per dispositas aras circumiens sacerdos, rem divinam procurans supplicamentis sollemnibus, de penetrali fontem petitum spondeo libat. Rebus iam rite consummatis incohatae lucis salutationibus religiosi primam nuntiantes horam perstrepunt. Et ecce superveniunt Hypata quos ibi reliqueram famulos, cum me Photis malis incapistrasset erroribus, cognitis scilicet fabulis meis, nec non et equum quoque illum meum reducentes, quem diversae distractum notae dorsualis agnitione recuperaverant. Quare sollertiam somni tum mirabar vel maxime, quod praeter congruentiam lucrosae pollicitationis argumento servi Candidi equum reddidisset colore candidum.

21 Quo facto idem sollicitius sedulum colendi frequentabam ministerium, spe futura beneficiis praesentibus pignerata. Nec minus in dies mihi magis magisque accipiendorum sacrorum cupido gliscebatur,

uzunca bir süre ve tekrar tekrar düşündüm ve ne anlama geleceğini yorumlamaya çalıştım; çünkü tek bir şeyden emindim ki, bu adda bir kölem hiç olmamıştı. Bu gelecekte haber veren rüyam ne anlama gelirse gelsin, bu benim kismetim olan armağanların her durumda kesin bir kazanç olduğuna inan-dım. Bu hayırlı akıbetle öylesine şaşırılmışım ki, diken üstün-de, sabah olsun da tapınak açılsın diye beklemeye başladım. En sonunda ısıltılı beyaz perdeler aralandı ve tanrıçanın say-gıdeğer heykeline dualarımızı ettik; bu sırada bir rahip tapı-nağa yerleştirilmiş sunaklarda dönüp durmaya başladı, alışı-lık dualarını söyeyip kutsal hizmetini yerine getiriyor ve tan-rıçanın tapınağından doldurduğu içki kabından kutsal sular serpiyordu. Bu tören gerektiği şekilde sona erdi; yakarıcılar tanyeri ağanırken ilk ışığı selamlayıp yüksek sesle günün ilk saatini duyurdular. İşte o sırada, Photis beni bu korkunç yan-lışın içine soktuğu zaman Hypata'da bıraktığım köleler çıka-geldi. Başıma gelenleri öğrenmiş olduklarını düşündüm. Bir de atımı getirmişlerdi; birçok kişiye satılmış olduğu halde sır-tındaki işareti görünce onu tanımışlardı. Rüyamın anlamını kavrayınca şaşkınlıktan küçük dilimi yutuyordum; çünkü rü-yamda vaat edilen kazanca sahip olduğum gibi, Candidus ad-lı köleden kastedilen de benim bu beyaz atımın geri getirilişiy-di.

21 Bu olaydan sonra, düzenli yerine getirdiğim tapınma hizmetimi çok daha büyük bir coşkuyla yerine getirmeye baş-ladım. Çünkü şu an bana sunulan iyilikler, gelecekteki bek-lentilerimin gerçekleşmesi için bir umuttu. Ayrıca gün be gün gizemlere kabul edilmeye olan özlemim gittikçe büyüdü ve

summisque precibus primarium sacerdotem saepissime conveneram, petens ut me noctis sacratae tandem arcanis initiaret. At ille, vir alioquin gravis et sobriae religionis observatione famosus, clementer ac comiter et ut solent parentes in maturis liberorum desideriis modificari, meam differens instantiam, spei melioris solaciis alioquin anxium mihi permulcebat animum: nam et diem quo quisque possit initiari deae nutu demonstrari et sacerdotem qui sacra debeat ministrare eiusdem providentia deligi, sumptus etiam caerimoniis necessarios simili praecepto destinari. Quae cuncta nos quoque observabili patientia sustinere censebat, quippe cum aviditati contumaciaeque summe cavere et utramque culpam vitare ac neque vocatus morari nec non iussus festinare deberem. Nec tamen esse quemquam de suo numero tam perditae mentis vel immo destinatae mortis qui, non sibi quoque seorsum iubente domina, temerarium atque sacrilegum audeat ministerium subire noxamque letalem contrahere. Nam et inferum claustra et salutis tutelam in deae manu posita, ipsamque traditionem ad instar voluntariae mortis et precariae salutis celebrari, quippe cum transactis vitae temporibus iam in ipso finitae lucis limine constitutos, quis tamen tuto possint magna religionis committi silentia, numen deae soleat elicere et sua providentia quodam modo renatos ad novae

çok daha ateşli yakarışlarla başrahibi tekrar tekrar ziyaret ettim; kendisinden o kutsanmış gecenin gizemlerine beni de kabul etmesini istedim. Ama kendisi çok ciddi bir kişiydi ve katı bir dinsel disipline bağlılığıyla tanınıyordu. Bana, çocuklarının zamansız isteklerini geri çeviren anne babalar gibi davrandı ve nazıkçe ve son derece müşfik bir tarzda benim bu ısrarımı erteledi; ama aynı zamanda hayırlı şeylerin olacağına ümit vererek endişeli ruhumu yatıştırdı. Bana, kişilerin dine kabul edileceği günün tanrıçanın onayına bağlı olduğunu söyledi ve kutsal töreni gerçekleştirmek durumunda olan rahibin yine aynı tanrıçanın öngörüsüne göre seçildiğini ve tören için gereken masrafların bile benzer bir buyrukla belirlendiğini belirtti. Benim de diğerleri gibi, bütün bu kurallara hürmetkâr bir şekilde sabır göstermemi öğütledi; çünkü aşırı heveslilik ve dikbaşlılığa karşı sıkı önlemler almam gerekiyordu ve şu iki kusurdan kaçınmam lazımdı: çağırdılar mı gecikmeden gidecektim, yasak bulunduğu zaman acele etmeyecektim. Ayrıca, rahipler alayında bu kadar baştan çıkmış karakterde kimsenin olmadığını söyledi; ya da tanrıçadan herhangi bir özel çağrı almaksızın bu görevi düşüncesizce ve günaha girerek üstlenmeye cesaret edecek kadar kimsenin ölümü göze almadığını belirtti; çünkü böyle bir davranış ölümle sonuçlanacak bir suç yaratabilirdi. Dediğine göre, hem ölümün kapıları hem de yaşamın koruyuculuğu tanrıçanın elindeydi ve gizemlere kabul edilme eylemi, zaten gönüllü bir ölüm töreni ve yakarıcın eriştiği bir kurtuluş töreni olarak gerçekleşirdi. Gerçekten yaşamlarının sonuna gelmiş kişiler ve ışığın tam ucundaki eşikte bekleyenler bu dinin açıklanamaz gizemleri kendilerine emanet edilmiş olsa bile, tanrıçanın istencine göre seçilirdi ve tanrıçanın öngörüsü sayesinde bir anlamda yeniden

reponere rursus salutis curricula. Ergo igitur me quoque oportere caeleste sustinere praeceptum, quamquam perspicua evidentique magni numinis dignatione iam dudum felici ministerio nuncupatum destinatumque; nec secus quam cultores ceteri cibis profanis ac nefariis iam nunc temperarem, quo rectius ad arcana purissimae religionis secreta pervaderem.

22 Dixerat sacerdos, nec impatientia corrumpebatur obsequium meum, sed intentus miti quiete et probabili taciturnitate sedulum quot dies obibam culturae sacrorum ministerium. Nec me fefellit vel longi temporis prolatione cruciavit deae potentis benignitas salutaris, sed noctis obscurae non obscuris imperiis evidenter monuit advenisse diem mihi semper optabilem, quo me maximi voti compotiret, quantoque sumptu deberem procurare supplicamentis, ipsumque Mithram illum suum sacerdotem praecipuum, divino quodam stellarum consortio ut aiebat mihi coniunctum, sacrorum ministrum decernit.

Quis et ceteris benivolis praeceptis summatis deae recreatus animi, necdum satis luce lucida discussa quiete protinus ad receptaculum sacerdotis contendo atque eum cubiculo suo commodum prodeuntem prodeuntem continatus saluto. Solito constantius destinaveram iam velut debitum sacris obsequium

doğmuş olurlardı; çünkü tanrıça onları yenilenen yaşam sürecine bir kez daha çıkarırdı. Bu yüzden o büyük tanrıçanın dikkate değer ve apaçık lütfu sayesinde, uzun bir süredir bu kutlu hizmet için benim adımın anılmış olmasına ve seçilmiş olmama rağmen, gökten gelecek olan buyruğa ben de uymalıydım. Bu arada diğer tapınanlar gibi bu tertemiz dinin sırlı gizemlerine tam anlamıyla nüfuz edebilmem için, dinsel anlamda onaylanmayan yiyeceklerden uzak durmaya başlamam gerekiyordu.

22 Rahip bunları açıklayınca bağlılığımı sabırsızlığımın mahvetmedim, tersine dingin bir sükunet ve övülmeye değer bir sessizlik içinde, hergün özenle kutsal törelerin yerine getirilmesini sağladım. Güçlü tanrıçamın koruyucu lütfu beni hayal kırıklığına uğratmadı ya da uzun bir bekleyiş süresiyle eziyet çektirmedi. Kendisinden gelen buyruklarla artık aydınlanan karanlık bir gecede, hep gelmesini beklediğim o günü bana açıkça belirtti; o gün bu benim en büyük dileğimi yerine getireceğini ilettili. Dinsel törenler için ne kadar harcamam gerektiğini de bana açıkladı ve kendisinin başrahibi olan Mithras'ı bizzat bu töreni gerçekleştirmek üzere görevlendirdi; tanrıçanın dediğine göre, yıldızlarımızın tanrısal olarak birleşmesinden dolayı o rahip benim Pir'im olmuştu.

Bu sözlerle ve yüce tanrıçamın diğer müşfik buyruklarıyla ruhum dirildi ve gün tam olarak ağarmadan önce yatağımı terk ettim ve doğruca rahibin odasına gittim. Tam odasından çıkarken onunla karşılaştım ve kendisini selamladım. Her zamankinden daha fazla ısrar göstererek artık tamamen hakkım olan o kutsal gizemlere kabul edilmemi istemeye karar ver-

flagitare. At ille statim ut me conspexit, prior: "O" inquit "Luci, te felicem, te beatum, quem propitia voluntate numen augustum tantopere dignatur." Et "Quid" inquit "iam nunc stas otiosus teque ipsum demoraris? Adest tibi dies votis adsiduis exoptatus, quo deae multinominis divinis imperiis per istas meas manus piissimis sacrorum arcanis insinueris."

Et iniecta dextera senex comissimus ducit me protinus ad ipsas fores aedis amplissimae, ritumque sollemni apertionis celebrato ministerio ac matutino peracto sacrificio, de opertis adyti profert quosdam libros litteris ignorabilibus praenotatos, partim figuris cuiusce modi animalium concepti sermonis compendiosa verba suggerentes, partim nodosis et in modum rotae tortuosis capreolatimque condensis apicibus a curiositate profanorum lectione munita. Indidem mihi praedicat, quae forent ad usum teletae necessario praeparanda.

23 Ea protinus naviter et aliquanto liberalius partim ipse, partim per meos socios coemenda procuro. Iamque tempore, ut aiebat sacerdos, id postulante stipatum me religiosa cohorte deducit ad proximas balneas et prius sueto lavacro traditum, praefatus deum veniam, purissime circumrorans abluit, rursumque ad templum reductum, iam duabus diei partibus transactis, ante ipsa deae vestigia constituit secretoque mandatis

dim. Ama beni görür görmez o önce davrandı ve şöyle dedi: "Ah, Lucius, ne şanslı, ne kutsal bir adamsın; o ulu tanrıça, şefkat dolu lütfuyla, sana öylesine büyük bir onur bahsetti ki!" Ardından da şunları ekledi: "Neden hâlâ orada hiçbir şey yapmadan duruyor ve gecikmene sebep oluyorsun? Düzenli olarak dualar edip beklediğin o gün senin için geldi artık; birçok adı olan tanrıçamızın tanrısal buyruğu doğrultusunda, işte bugün bizzat bu ellerimle dinimizin en kutsal gizemlerine kabul edileceksin."

Sonra bu en temiz ahlaklı adam sağ eliyle beni elimden tutup o en büyük tapınağın girişine getirdi. Tapınağın açılışını her zamanki kutsal töreye uygun olarak yaptıktan ve sabahki kurbanını kestikten sonra, tapınağın gizli bölmesinden hiç bilmediğim harflerle yazılmış birkaç kitap getirdi. Kimisi çeşit çeşit hayvan biçimindeydi bu harflerin ve dua dilinin kısaltılmış ifadelerine karşılık geliyordu; kimi harflerin ucu düğümlemiş ve tekerlek biçiminde döndürülmüştü; bazıları da meraklı dinsizler tarafından okunmasınlar diye asma kütükleri gibi örülmüştü. Bu kitaplardan, dine kabul edilebilmem için yapılması gereken hazırlıkları bana okudu.

23 Ben de derhal hevesle ve biraz da aşırıya kaçarak hazırlamam gerekenleri yerine getirdim; bazılarını şahsen aldım, bazılarını da arkadaşlarıma getirttim. Sonra rahip arzu edilen anın geldiğini bildirdi ve beni dine kabul edilmiş diğer kişilerin eşliğinde yakındaki hamama götürdü. İlk önce her zaman yıkandığım gibi yıkandım, sonra rahip tanrıların lütfunu dileyerek tamamen arınıncaya kadar bütün üstüme su serpip temizledi. Sonra yeniden tapınağa getirdi. Günün üçte ikisi geçince beni doğruca tanrıların ayaklarının önüne koydu. Açık-

quibusdam, quae voce meliora sunt, illud plane cunctis arbitris praecepit: decem continuis illis diebus cibariam voluptatem coacerem neque ullum animal essem et invinius essem.

Quis venerabili continentia rite servatis, iam dies aderat divino destinatus vadimonio, et Sol curvatus intrahebat vesperam. Tum ecce confluunt undique turbae sacrorum ritu vetusto variis quisque me muneribus honorantes. Tunc semotis procul profanis omnibus, linteo rudique me contextum amicimine arrepta manu sacerdos deducit ad ipsius sacrarii penetralia.

Quaeras forsitan satis anxie, studiose lector, quid deinde dictum, quid factum. Dicerem, si dicere liceret, cognosceres, si liceret audire. Sed parem noxam contraherent et aures et lingua, ista impiae loquacitatis, illae temerariae curiositatis. Nec te tamen desiderio forsitan religioso suspensum angore diutino cruciabo. Igitur audi, sed crede, quae vera sunt. Accessi confinium mortis et, calcato Proserpinae limine per omnia vectus elementa remeavi; nocte media vidi solem candido coruscantem lumine; deos inferos et deos superos accessi coram et adoravi de proximo. Ecce tibi rettuli quae, quamvis audita, ignores tamen necesse est. Ergo

lanamayacak kadar kutsal olan bazı gizli buyruklarda bulundu ve sonra oradaki bütün alayın tanık olacağı şekilde, açıkça bundan sonraki on gün yemek yeme arzumu kısıtlamamı emretti; hayvan eti yemememi ve şarap içmememi de.

Bu kısıtlamaları büyük bir özdenetim göstererek saygıyla karşıladım. Artık tanrıların huzuruna çıkmam için belirlenen gün gelip çatmıştı; artık Güneş kendi yolunda aşağıya doğru kıvrılmakta, akşam olmaktaydı. Birden gizemlerin eski töresine uygun olarak, beni çeşitli armağanlarla onurlandırmak için her yandan bir sürü insan akın akın gelmeye başladı. Sonra bütün dinsizler uzaklaştırıldı, bana hiç giyilmemiş keten bir giysi giydirildi ve rahibim beni elimden tutup tapınağın en iç kısmına götürdü.

Belki coşkulu okuyucum, sonra ne söylendiğini ve yapıldığını öğrenmek için can atıyorsun. Söylememe izin verilmiş olsaydı söylerdim; işitmene izin verilmiş olsaydı öğrenebilirdin. Ama sizin her iki kulağınız, benim de dilim aynı suçu işlemiş olurdu; dilim kutsal olanı bozup gevezelik ettiği için, sizin kulaklarınız da meraklarını dizginleyemedikleri için. Belki de sizin endişeniz dinsel bir arzudan kaynaklanıyordur; bu yüzden sizi daha fazla merakta koyup işkence çekirtmeyeceğim. Öyleyse dinleyin ve işittiğiniz şeyin doğru olduğuna kesinlikle inanın. Ölümle neredeyse yüz yüze geldim ve Proserpina'nın eşğine adımımı attım; evreni meydana getiren bütün öğelerin arasından geçip geri döndüm. Gecenin ortasında güneşin beyaz bir ışıkla parladığını gördüm. Gökteki tanrılarla ve yeraltındaki tanrılarla yüz yüze geldim ve yanı başlarına kadar ulaşım onları selamladım. Bak gör işte, duymuş olmana rağmen bilmene izin verilmeyen şeyleri sana anlattım. Bu yüzden

quod solum potest sine piaculo ad profanorum intelligentias enuntiari, referam.

24 Mane factum est, et perfectis sollemnibus processiduodecim sacratus stolis, sed effari deo eo nullo vinculo prohibeor, quippe quod tunc temporis videre praesentes plurimi. Namque in ipso aedis sacrae meditullio ante deae simulacrum constitutum tribunal ligneum iussus superstiti byssina quidem, sed floride depicta veste conspicuus. Et umeris dependebat pone tergum talorum tenuis pretiosa chlamyda. Quaqua tamen viseres, colore vario circumnotatis insignibar animalibus; hinc dracones Indici, inde grypes Hyperborei, quos in speciem pinnatae alitis generat mundus alter. Hanc Olympiacam stolam sacrati nuncupant. At manu dextera gerebam flammis adultam facem, et caput decore corona cinxerat palmae candidae foliis in modum radiorum prosistentibus. Sic ad instar Solis exornato me et in vicem simulacri constituto, repente velis reductis in aspectum populus errabat. Exhinc festissimum celebravi natalem sacrorum, et suaves epulae et faceta convivia. Dies etiam tertius pari caerimoniarum ritu celebratus, et ientaculum religiosum et teletae legitima consummatio.

Paucis dehinc ibidem commoratus diebus,

şimdi sadece dine kabul edilmemiş olanların zihnine dinsel bir günah işlemekten açıklanabilecek olanları nakledeceğim.

24 Sabah olmuştu; dinsel törenler de tamamlanınca, kutsandığımın bir işareti olarak oniki giysi giyip dışarı çıktım. Bu giysi tümüyle kutsal bir kılık olmasına rağmen, ondan söz etmemi engelleyecek bir yaptırım yok; çünkü bu giysiyi o sırada orada bulunan bir sürü insan da gördü. Bana buyrulduğu gibi, kutsal tapınağın tam göbeğinde kurulan, tanrıçanın heykelinin önündeki tahta bir kürsüye çıktım. Herkesin gözü giysimdeydi, saf keten olmasına rağmen incelikle işlenmişti. Sırtımda omuzlarımdan topuklarıma kadar inen pahalı bir perlerin vardı. Nereden bakarsanız bakın, her yanıma işlenmiş renk renk hayvan desenleriyle dikkat çekiyordum. Bir tarafımda India yılanları vardı; diğer yanımda Hyperboreusların³⁶⁴ kartal başlı aslan gövdeli hayvanları vardı; kanatlı kuşlara benziyordu bunlar, öte dünyada doğmuşlardı. Dindarlar bu giysiye Olympos şalı diyorlar. Sağ elimde ale alev yanan bir meşale tutuyordum ve başımın çevresinde parıltılı hurma yapraklarından yapılmış, güneş ışıkları gibi çıkıntılı bir taç vardı. Böyle güneş misali donanmış bir haldeyken ve bir heykel kılığında orada dikilmişken aniden perdeler açıldı ve halk beni görmek için etrafta dolanmaya başladı. Ertesi gün, gizemlerin içine doğduğum günü çok şenlikli bir şekilde kutladım. Leziz bir şölen hazırlandı ve neşeli bir toplantı yapıldı. Üçüncü gün de aynı dinsel törenle kutlandı. Kutsal bir kahvaltı yapıldı ve gizemlere kabul edilmem resmi olarak hükme bağlandı.

Birkaç gün orada oyalandım; tanrısal heykele bakmaktan

inexplicabili voluptate simulacri divini perfruebar, irremunerabili quippe beneficio pigneratus. Sed tandem deae monitu, licet non plene, tamen pro meo modulo supplicue gratis persolutis, tardam satis domuitionem comparo, vix equidem abruptis ardentissimi desiderii retinaculis. Provolutus denique ante conspectum deae et facie mea diu detergis vestigiis eius, lacrimis obortis, singultu crebro sermonem interficiens et verba devorans aio:

25 “Tu quidem sancta et humani generis sospitatrix perpetua, semper fovendis mortalibus munifica, dulcem matris adfectionem miserorum casibus tribuis. Nec dies nec quies nulla ac ne momentum quidem tenue tuis transcurrit beneficiis otiosum, quin mari terraque protegas homines et depulsis vitae procellis salutarem porrigas dexteram, qua fatorum etiam inextricabiliter contorta retractas licia et Fortunae tempestates mitigas et stellarum noxios meatus cohibes. Te superi colunt, observant inferi. Tu rotas orbem, luminas solem, regis mundum, calcas Tartarum. Tibi respondent sidera, redeunt tempora, gaudent numina, serviunt elementa. Tuo nutu spirant flamina, nutriunt nubila, germinant semina, crescunt germina. Tuam maiestatem perhorrescunt aves caelo meantes, ferae montibus errantes, serpentes solo latentes, beluae ponto natantes.

tarife sığmaz bir haz alıyordum. Asla geri ödeyemeyeceğim lütfu sayesinde kendimi Isis'e adamıştım. Ama en sonunda tanrıçanın buyruğuyla tanrıçaya şükranlarımı sundum; tam olarak sunamasam da en azından tevazuyla ve şu mütevazı yeteneğim el verdiği ölçüde; ardından uzun süredir ayrı kaldığım evime gidebilmek için seyahat hazırlıklarına başladım. O zaman bile benim ona duyduğum bu ateşli özlemimin zincirlerini kırmak epey zor olmuştu. Nihayet tanrıçamın heykelinin huzurunda yerlere kapandım ve uzun süre yüzümü onun ayaklarına sürdüm. Gözyaşlarım kabardı, sürekli iç çekişlerimden sesim kısılmıştı; sözcükler boğazımda düğümlene düğümlene ona şunları söyledim:

25 “Ey, insan ırkının kutsal ve ebedi kurtarıcısı, sen ki bereketinle hep ölümlüleri besledin, talihin mahvettiği kişilere bir annenin tatlı şefkatini gösterdin. Gündüz demedin, gece demedin, bir anını bile insanlara iyiliğini sunmadan geçirmedin. Denizde olsun, karada olsun hiçbir ölümlüyü korumamazlık etmedin. Yaşamın fırtınalarını uzaklaştırıp kurtarıcı elini uzattın; o elinle talihin içinden çıkılmaz düğümlerini çözdün, Kaderin fırtınalarını dindirdin ve yıldızların felaketler doğuran hareketlerini dizginledin. Göktekiler sana saygı duyar, yeraltındakiler gönlünü kazanmak ister. Dünyayı sen döndürürsün, güneşi aydınlatırsın, evreni yönetirsin, Tartarus'u ayaklarının altında ezersin. Yıldızlar sana itaat eder, mevsimler senin istencinle değişir, ilahlar huzurunda neşe bulur, evrenin ilkeleri sana köle olur. Senin onayınla rüzgârlar eser, bulutlar toprağı besler, tohumlar yeşerir ve fideler büyür. Göğü arşınlayan kuşlar, dağlarda dört dönen vahşi hayvanlar, yeraltında pusuya yatan yılanlar, derin denizlerde yü-

At ego referendis laudibus tuis exilis ingenio et adhibendis sacrificiis tenuis patrimonio; nec mihi vocis ubertas ad dicenda quae de tua maiestate sentio sufficit, nec ora mille linguaeque totidem vel indefessi sermonis aeterna series. Ergo quod solum potest religiosus quidem, sed pauper alioquin, efficere curabo: divinos tuos vultus numenque sanctissimum intra pectoris mei secreta conditum perpetuo custodiens imaginabor."

Ad istum modum deprecato summo numine complexus Mithram sacerdotem et meum iam parentem colloque eius multis osculis inhaerens veniam postulabam, quod eum condigne tantis beneficiis munerari nequirem. [26] Diu denique gratiarum gerendarum sermone prolixo commoratus, tandem digredior et recta patrium larem revisurus meum post aliquam multum temporis contendo. Paucisque post diebus deae potentis instinctu raptim constrictis sarcinulis, nave conscensa, Romam versus profectionem dirigo, tutusque prosperitate ventorum ferentium Augusti portum celerrime pervenio, ac dehinc carpento pervolavi, vespераque, quam dies insequabatur Iduum Decembrium sacrosanctam istam civitatem accedo. Nec ullum tam praecipuum mihi exinde studium fuit quam cotidie supplicare summo numini reginae Isidis, quae de templi situ sumpto nomine Campensis summa cum veneratione propitiatur. Eram cultor denique assiduus,

zen yaratıklar, hepsi senin heybetin karşısında ürperirler. Ama sana duyduğum övgüleri dile getirmeye benim şu insani yeteneğim yetmez; babadan kalan servetim sana sunacağım kurbanları karşılayamayacak kadar az. Dilim senin yüceliğin karşısında hissettiklerimi ifade edecek kadar zengin değil; onları açıklamak için binlerce ağız, bir o kadar da dil gerekir, hatta sınırsız bir dil akıcılığı. Bu yüzden tek yapabileceğim bir fukaranın elinden geldigince sana sadık kalabilmek olacak. Senin çehreni ve senin o yüceler yücesi tanrısallığını yüreğimin en gizli köşelerinde saklayacağım ve sonsuza değin onların üstüne titreyeceğim ve gönül gözümle seyredeceğim.”

O yüce ilaha yakarımı bu sözlerle tamamlayıp rahip Mithras'a sarıldım; kendisi artık benim babam olmuştu. Boynunu yüzlerce kez öpüp bana yaptığı büyük iyiliklere karşılık ona olan borcumu yeterince ödeyemediğimden affını diledim. [26] Uzun uzun şükranlarımı belirtip epeyce oyandıktan sonra nihayet ondan ayrılabilirdim ve uzun bir zamandan sonra yeniden görebileceğim baba ocağına gitmek üzere hızla hazırlıklara başladım. Birkaç gün sonra güçlü tanrıçamın yardımıyla çabucak bavulumu topladım, bir gemiye binip Roma'ya doğru yola çıktım. Elverişli rüzgârlar sayesinde güvenli bir yolculuk sonrasında, çabucak Augustus limanına ulaştım ve oradan dört tekerli bir arabayla hızla yola devam ettim. Aralık ayının Ides'ine³⁶⁵ bağlayan gece o kutsal kente vardım. Ondan sonra da kraliçe Isis'in yüce tanrısallığına her gün dua etmekten başka hiçbir ciddi uğraş edinmedim. Isis'e, tapınağının bulunduğu bölgeden aldığı Campensis adıyla,³⁶⁶ büyük bir saygı gösterilerek tapınılıyordu. Kısacası oranın müdavimi oldum; ta-

fani quidem advena, religionis autem indigena.

Ecce transcurso signifero circulo Sol magnus annum compleverat, et quietem meam rursus interpellat numinis benefici cura pervigilis et rursus teletae, rursus sacrorum commonet. Mirabar quid rei temptaret, quid pronuntiaret futurum. Quidni? [27] Plenissime iam dudum videbar initiatus. Ac dum religiosum scrupulum partim apud meum sensum disputo, partim sacrorum consiliis examino, novum mirumque plane comperior: deae quidem me tantum sacris imbutum, at magni dei deumque summi parentis invicti Osiris necdum sacris illustratum; quanquam enim conexa, immo vero unita ratio numinis religionisque esset, tamen teletae discrimen interesse maximum; prohinc me quoque peti magno etiam deo famulum sentire deberem.

Nec diu res in ambiguo stetit. Nam proxima nocte vidi quendam de sacratis linteis iniectum, qui thyrsos et hederas et tacenda quaedam gerens ad ipsos meos lares collocaret, et occupato sedili meo religionis amplae denuntiaret epulas. Is, ut agnitionem mihi scilicet certo aliquo sui signo sumministraret, sinistri pedis talo paululum reflexo, cunctabundo clementer incedebat vestigio. Sublata est ergo post tam manifestam deum voluntatem ambiguitatis tota caligo, et ilico deae

pınağın yabancısl olabilirdim, ama o dinin yerlisydim.³⁶⁷

Artık yüce Güneş, burçlar kuşağının döngüsünden geçerek bir yıllık yolunu tamamlamıştı. Şefkatli tanrıçamın hep üstümde hissettiğim koruyuculuğu beni bir kez daha uyandırdı ve ikinci kez dinin sırlarına ermern ve ikince kez kutsal törenin yapılması konusunda bana uyarılarda bulundu. Tanrıçamın hangi işe girişeceğini ve geleceğe ilişkin neler söyleyeceğini çok merak ettim. Neden mi? [27] Çünkü uzun zaman önce tam olarak gizemlerine ermiş olduğumu sanıyordum. Ama karşılaştığım bu dinsel sorunu kâh kendi aklımca yorumlamaya çalışırken, kâh dine kabul edilmiş diğer insanların önerileriyle inceden inceye düşünüp dururken şaşırtıcı yepyeni bir şeyi keşfettim. Ben sadece tanrıçanın gizemlerine girmiştim, ama henüz o büyük tanrının, tanrıların en yüce babasının, o yenilmez Osiris'in kutsal gizemleriyle aydınlanmamıştım. O tanrının ve kültünün özellikleri, Isis'inkine bağlanmışsa da, hatta birleşmişse de, dine kabul edilme törenlerinde hâlâ çok büyük bir fark vardı. Bu yüzden, o büyük tanrının da bir hizmetlisi olup olmadığının benden sorulacağını düşünmek durumundaydım.

Bu konu uzun süre sürümcemede kalmadı. Ertesi gece dine kabul edilmişlerden biri keten giysiler giyinmiş olarak rüyama geldi; elinde *thyrsus*'lar,³⁶⁸ bir sarmaşık ve adını vermem gereken bazı nesneler vardı. Hepsini evimdeki sunağa koydu ve sandalyeme oturup bana çok kutsal, büyük bir şölenin yapılacağını haber verdi. Kendisini, kendi özel işaretinden tanımamı sağlamak için sol ayağının topuğunu hafifçe döndürdü ve yavaşça duraksayarak yürüdü. Tanrıların bu apaçık istencini gördükten sonra karanlık şüphe bulutlarım tamamen dağıldı; her sabah yaptığım tanrıçayı selamlama göre-

matutinis perfectis salutationibus summo studio percontabar singulos ecqui vestigium similis ut somnium. Nec fides afuit. Nam de pastophoris unum consexi statim praeter indicium pedis cetero etiam statu atque habitu examussim nocturnae imagini congruentem, quem Asinium Marcellum vocitari cognovi postea, reformationis meae minime alienum nomen. Nec moratus conveni protinus eum, sane nec ipsum futuri sermonis ignarum, quippe iam dudum consimili praecepto sacrorum ministrandorum commonefactum. Nam sibi visus est quiete proxima, dum magno deo coronas exaptaret, et de eius ore, quo singulorum fata dictat, audisse mitti sibi Madauremsem, sed admodum pauperem, sui statim sua sacra deberet ministrare; nam et illi studiorum gloriam et ipsi grande compendium sua comparari providentia.

28 Ad istum modum desponsus sacris sumptuum tenuitate contra votum meum retardabar. Nam et viriculas patrimonii peregrinationis attriverant impensae, et erogationes urbanae pristinis illis provincialibus antistabant plurimum. Ergo duritia paupertatis intercedente, quod ait vetus proverbium, inter sacrum ego et saxum positus cruciabar; nec setius tamen identidem numinis premebar instantia. Iamque saepicula non sine magna turbatione stimulatus,

rimi bitirince hemen büyük bir hevesle herkese tek tek rüyamdaki gibi yürüyen birini tanıyıp tanımadıklarını sormaya başladım. Kanıtımı bulmakta gecikmedim. Bir an gözüm *pastophori*'den birine takıldı; o adam geceki rüyamda gördüğüm hayale tıpatıp uyuyordu; sadece ayağındaki işaretle değil, bir de boyu posu ve giydiği elbisesiyle. Sonradan adının Asinius Marcellus olduğunu öğrendim; benim başkalaşıma pek de uzak olmayan bir addı doğrusu.³⁶⁹ Hiç oyalanmadan yanına vardım. Kendisi yapacağım konuşmadan hiç de habersiz görünmüyordu. Çünkü kendisine gizemleri yönetmesi için benzer bilgiler verilmişti. O da evvelki gece bir rüya görmüştü: Büyük tanrı için çelenk hazırlarken, tanrının heykelinin (tanrı bu heykel aracılığıyla herkesin başına gelecekleri bildiriyordu) ağzından son derece fakir Madauruslu³⁷⁰ bir adamın ona gönderileceğini ve bu adamı tanrının gizemlerine kabul etmek zorunda olduğunu işitmişti. Bu adam tanrının öngörüsüyle, çalışmalarında büyük bir ün kazanabilir ve rahibin kendisi de çok büyük bir ödül elde edebilirdi.

28 Gizemlere kabul edilmeye bu kadar yaklaştığım halde, istemesem de, sözünü bile etmeye değmez servetim yüzünden kendimi geri çektim. Zaten öyle pek fazla olmayan babadan kalma servetim seyahat masraflarım yüzünden suyunu çekmişti; kentte yaşamının bedeli de eyaletteki giderlerimi kat kat aşırıyordu. İlik kurutan fakirlik yüzünden kendimi geri çekip, atasözünün dediği gibi, 'sunak ile bıçak arasında' gidip geldim.³⁷¹ Buna rağmen tanrının ısrarı beni sürekli baskı altında tutuyordu. Bu büyük sıkıntı art arda tetiklenince ve en sonunda da tam bir buyruk alınca, pek para etmeyeceğini bile

postremo iussus, veste ipsa mea quamvis parvula distracta, sufficientem contraxi summulam. Et id ipsum praeceptum fuerat specialiter: “An tu” inquit “si quam rem voluptati struendae moliris, laciniis tuis nequaquam parceres; nunc tantas caerimonias aditurus impaenitendae te pauperiei cunctaris committere?”

Ergo igitur cunctis affatim praeparatis, decem rursus diebus inanimis contentus cibus, insuper etiam deraso capite, principalis dei nocturnis orgiis illustratus, plena iam fiducia germanae religionis obsequium divinum frequentabam. Quae res summum peregrinationi meae tribuebat solacium nec minus etiam victum uberiores subministrabat, quidni? Spiritu faventis Eventus quaesticulo forensi nutrito per patrocina sermonis Romani.

29 Et ecce post pauculum tempus inopinatis et usquequaque mirificis imperiis deum rursus interpellor et cogor tertiam quoque teletam sustinere. Nec levi cura sollicitus, sed oppido suspensus animi mecum ipse cogitationes exercitius agitabam, quorsus nova haec et inaudita se caelestium porrigeret intentio, quid subsicivum, quamvis iteratae iam traditioni remansisset. “Nimirum perperam vel minus plene consuluerunt in me sacerdos uterque.” Et hercules iam de fide quoque eorum opinari coeptabam sequius. Quo me cogitationis aestu fluctuantem ad instar insaniae percitum sic

bile, elbisemi satıp yeterli parayı güçbela toparlayabildim. Şöyle özel bir buyruk almıştım: "Sana keyif verecek bir işe girişmeye kalkışıyorsan, şu paçavralarından ayrılmakta kesinlikle tereddüt etmemelisin; şimdi bu kadar önemli törenlerin kıyısına gelmişken, asla pişman olmayacağın şu fakirliğinden ayrılma konusunda tereddüt mü gösteriyorsun?"

İşte bu yüzden, en ince ayrıntısına kadar bütün hazırlıkları yaptım ve yeniden kendimi on gün boyunca etsiz yemek yemeye adadım, üstüne üstlük bütün kafayı traş ettim; o çok yüce tanrının geceleyin gerçekleştirilen ayinleriyle aydınlandım; ve artık tam bir inançla öncekinin ikizi olan bu dinin³⁷² kutsal hizmetine düzenli olarak katılmaya başladım. Bu, bana yabancı bir diyarda³⁷³ kaldığım sürece büyük bir rahatlık sağladı ve bunun ötesinde çok zengin bir yaşam sürmemi sağlayacak parayı kazandırdı. Nasıl mı? Mahkemelerde Latin dilinde savunmalar yaparak elde ettiğim küçük kazancımı, Başarı'nın koruyucu rüzgârları besleyip büyüttü.

29 Çok geçmemişti ki, tanrılardan beklenmedik ve çok şaşırtıcı buyruklar aldım ve üçüncü bir kabul töreni yaşamak durumunda kaldım. Bu sefer çok ciddi bir sıkıntı içine girdim ve kafamda şu sorunları kaygıyla halletmeye çalışırken sahi-den allak bullak oldum: Göktekilerin bu tuhaf ve hiç örneği olmayan tasarısı neyi amaçlıyordu? Bu geleneği iki kez yaşadığım halde tamamlanması için ne eksik kalmıştı? "Herhalde her iki rahip de benim dine kabul edilme törenimi yanlış ya da en azından eksik yapılar," diye düşündüm. Hercules adına,³⁷⁴ iyi niyetlerinden bile kuşku duymaya başlamıştım. Bu önyargının akıntısına kapılıp sürüklenirken ve neredeyse delirme noktasına gelmişken, bir gece şefkat dağıtan bir hayal-

instruxit nocturna divinatione clemens imago.

“Nihil est” inquit “quod numerosa serie religionis, quasi quicquam sit prius omisum terreare. Quin assidua ista numinum dignatione laetus capesse gaudium, et potius exsulta ter futurus quod alii vel semel vix conceditur, teque de isto numero merito praesume semper beatum. Ceterum futura tibi sacrorum traditio pernecessaria est, si tecum nunc saltem reputaveris exuvias deae quos in provincia sumpsisti in eodem fano depositas perseverare, nec te Romae diebus sollemnibus vel supplicare iis vel, cum praeceptum fuerit, felici illo amictu illustrari posse. Quod felix itaque ac faustum salutareque tibi sit, animo gaudiali rursum sacris initiare deis magnis auctoribus.”

30 Hactenus divini somnii suada maiestas quod usus foret pronuntiavit. Nec deinceps postposito vel in supinam procrastinationem reiecto negotio, statim sacerdoti meo relatis quae videram, inanimae protinus castimoniae iugum subeo et lege perpetua praescriptis illis decem diebus spontali sobrietate multiplicatis instructum teletae comparo largitus, omnibus ex studio pietatis magis quam mensura rerum mearum collatis. Nec hercules laborum me sumptuumque quidquam tamen paenituit - quidni? Liberali deum providentia iam stipendiis forensibus bellule fotum.

den şöyle bir kehanet aldım:

“Bu bir dizi kabul töreninden endişe duyman ve evvelce bir şeylerin eksik bırakılmış olabileceğini düşünmen için bir sebep yok. Tersine, tanrıların sana her zaman değer vermesinden sevinmeli ve mutlu olmalısın. Başkalarına neredeyse bir kere bile nasip olmayan bir olayı üç kez deneyimleyeceğin için onur duy ve bu üç sayısından sonra kesinlikle sonsuza değin kutsandığını düşün. Ayrıca senin bu deneyimi üç kez yaşamaman mutlak olarak zorunludur; o eyalette giydiğin tanrıçanın elbiselerinin hâlâ oradaki tapınağın odasında bulunduğunu düşünecek olursan. Roma’da, kutsal günlerde onları giyip tapınamazsın ve bir buyruk aldığında o kutlu giysiyi giyip etrafa ışık saçamazsın. Bu yüzden bu olay senin için mutlandırıcı, uğurlu ve kurtarıcı olsun; sevinçli bir ruh haliyle o büyük tanrıların gizemlerine bir kez daha gir.”

30 Tanrıların yolladığı bu rüyanın yüceliği ve ikna ediciliği sayesinde yapmam gerekeni öğrendim. Bu kez görevimi aksatmadan ve sürüncemede bırakmadan, rahibe görmüş olduğum rüyayı hemen bildirdim ve vakit kaybetmeden etli yemekten uzak durma çilesine katlandım ve de gönüllü özdenetimimle, sonsuz yasa hükmünce belirlenen şu on günlük sürecin üstesinden geldim. Dine kabulüm için gereken koşulları fazlasıyla yerine getirdim; bütün yapılması gerekenleri, sahip olduklarımın hesabını yapmak yerine, dinsel bir coşkuyla gerçekleştirdim. Hercules aşkına, çektiğim sıkıntı ve harcadığım paralara hiç üzülmedim. Neden mi? Tanrıların cömert iradesi sayesinde, davalardan kazandığım paralarla krallar gibi rahat yaşadım.

Denique post dies admodum pauculos deus deum magnorum potior et potiorum summus et summorum maximus et maximorum regnator, Osiris, non in alienam quampiam personam reformatus, sed coram suo illo venerando me dignatus affamine per quietem recipere visus est: quae nunc incunctanter gloriosa in foro redderem patrocinia, nec extimescerem malevolorum disseminationes, quas studiorum meorum laboriosa doctrina ibidem exciebat. Ac ne sacris suis gregi cetero permixtus deservirem, in collegium me pastophorum suorum immo inter ipsos decurionum quinquennales allegit. Rursus denique quaqua raso capillo collegii vetustissimi et sub illis Sullae temporibus conditi munia, non obumbrato vel oblecto calvitio, sed quoquo versus obvio, gaudens obibam.

Birkaç gün sonra o büyük tanrıların en büyüğü, o yücelerin yücesi, o uluların ulusu ve o en heybetlilerin yöneticisi Osiris, kendisini başka bir kimliğe³⁷⁵ büründürmeden, bana o çok saygın görünüşüyle yüz yüze gelmemi bahşederek olduğu gibi rüyamda göründü: Benim bu kutsanmış avukatlığımı hiç tereddütsüz mahkemelerde sürdürmemi ve kötü niyetli kişilerin iftiralarından korkmamam gerektiğini, çünkü bütün bu iftiraların benim hukuk çalışmalarımın elde edeceğim emek ürünü bilgiler sayesinde bertaraf olacağını söyledi. Ayrıca gizemlerine giren diğer kişilerin sınıfına karışıp köle gibi hizmet etmemem için beni *pastophori* heyetine seçti ve üstüne üslük bir de *quinquennalis*'lerden biri yaptı.³⁷⁶ Sonra kafamı bir kez daha tamamen kazıdım ve ta Sulla'nın zamanında³⁷⁷ kurulmuş olan o en eski heyetin görevlerini büyük bir keyifle yerine getirdim; ne başımı örttüm ne de kelliğimi gizledim; nereye gitsen onu açıkça sergiledim.

NOTLAR

Oeta Dağı'nın yamaçlarında küçük bir kasaba.

Apuleius'un girişteki sözlerinin açıklamaları için bkz. *Sunuş*.

Eski Yunanistan'ın yer aldığı bölge.

Yasal, zarif ve ethileyici Latincenin.

Yunanistan'ın kuzeydoğusunda yer alan, bu metinde, büyücülük sanatıyla ve büyücülerıyla ünlendiği özellikle belirtilen bir bölge.

Boeotia'daki Chaeronea kentinden gelen Plutarkhos'un *De Iside et Osiride* adlı yapıtında Isis gizemleriyle ilgili ayrıntılı bilgiler aktarması ve Isis tapımını Plato'nun felsefesiyle ilişkilendirmesi, bu yapıtın içindeki öykünün gelişimi açısından önemli olduğu için özellikle vurgulanıyor.

Marcus Aurelius'un öğretmenliğini yapmış olan ünlü felsefeci.

Tanrı aşkına, inan ki, anlamına gelen bir nida. Bu metnin çeşitli yerlerinde sıkça geçen bu ifade, cümlelerin gerektirdiği biçimde ya kelimesi kelimesine ya da az önce belirtilen anlamıyla çevrilmiştir.

Stoa Poikile: Atina'da, resimlerle süslü Sütunlu Galeri. Stoa okulunun bulunduğu bu galeriyi vurgulayan Apuleius, bu şekilde felsefeyle ilgisini sezinletmeye çalışıyor.

- ¹⁰ Tıbbın tanrısı olan Aesculapius'un sembollerinden birisi; bir yılının sarıldığı asa.

Bu tür mucizevi olaylara inanmayan diğer adamdan söz ediliyor.

- ¹² Bkz. Homeros, *İlias*, 3.277.

Bu gitmekte olduğumuz kente (Hypata'ya) anlamında kullanılmaktadır. Söz konusu kişiler Corinthus Körfezi' in kuzey kısmında yolculuk etmektedir.

- ¹⁴ Corinthus Körfezi'nin güney kıyılarında, Achaea'da bir kent.

- ¹⁵ Latince kurt anlamına gelen *Lupus*, söz konusu kişinin karakterini ima etmektedir.

- 16 Peneius nehri üzerinde bir kasaba.
Bu ad tartışmalıdır: Kimileri cadıların içki ve içki içmeyle ilgili bağlantısından dolayı, katıksız şarap anlamına gelen *merum*'la ilişkilendirirken, kimileri Nil Nehri üzerindeki Meroe Adası'ndaki Isis tapınağına bir gönderme olduğunu vurgular (bkz. Iuvenalis, 6.527, 13.163).
- 18 Büyücülerin doğada alışılmadık olayları gerçekleştirebilecekleri vurgulanır.
- 19 Herkesin anlayabileceği biçimde konuş, anlamında kullanılmaktadır.
- 20 Nil nehrinin doğu ve batı kıyısında yerleşmiş olan halklar (bkz. Homeros, *Odyssea*, 1. 23.)
- 21 Yeryüzünün aşağı kısmında oturduğuna inanılan halk.
- 22 Yunan efsanelerinde, kocasından öç almak için çocuklarını öldüren tehlikeli bir büyücü kadın. Kocasını Iason'un kendisini Corinthus kralı Creon'un kızıyla aldatması ve onunla evlilik planları yapması üzerine, düşman kesildiği bu yeni geline düğün armağanı olarak bir giysi ve altından bir taç gönderir. Kızcağız bu giysiyi giyip ve tacı takar takmaz taç aniden alev alır. Euripides'in *Medea* trajedisinde, Creon'un kızına âşık olup eşi Medea'yı terk eden Iason'un başına gelenler anımsatılıyor (*Medea*, 1186).
Aşırı derecede endişelendirdin anlamına gelen bir kullanım.
Baştan sona tanrısal olan anlamında bir ad.
Selene (Ay Tanrıçası) tarafından geceleyin başta çıkartılan avcı (bkz. Plato, *Phaedo*, 72c, Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 1. 92, vd).
- 26 Ganymedes: Luna (Selene: Ay) âşık olduğu genç avcı Endymion'a sahip olabilmek için, onu derin bir uykuya salmıştır. Ganymedes, Iuppiter'in gözdesi Troialı bir oğlandır ve Olympus'ta tanrının sakisidir.
Odysseus'u Ogygia Adası'nda yedi yıl alıkoyan, sonra da onun tarafından terk edilen *nympha*.
- 28 Bacchae: Şarap tanrısı Bacchus'un, vecd halindeki rahibeleri.
- 29 Bu aşağılayıcı hareket, Aristomenes'in kaçışını engellemek amacıyla yapılmış bir büyü tekniği de olabilir (bkz. Petronius, *Satyricon*, 57).

- 30 Hanın kapıcısına bağarmaktadır.
- 31 Apuleius herkesçe bilindiğini belirttiği bir deyişi dile getirmektedir.
- 32 Yeraltı dünyasının üç başlı vahşi köpeği.
- 33 Meroe ve Panthia Öç tanrıçalarına (Latince: Furiae) benzetiliyor: Yunanca *Erinyes*, lanetin, cezalandırmanın kişileştirilmiş ruhlarıdır. Özellikle ailelerine karşı suç işleyenlerin peşine taklıp öç aldıklarına inanılır. Adları, Alecto, Tisiphone ve Megaera'dır.
- 34 Corinthus Körfezi'nin kuzeyindeki bölge.
- 35 Arkadaşının öyküsüne bütün dikkatini veren Lucius, yolculuğun nasıl geçtiğini anlamadığından dolayı oldukça keyiflidir.
- 36 Bu ad *Onos*'ta Decrius Decrianos olarak geçer. Apuleius bu adı seçerek, Terentius'un *Adelphi* adlı oyunundaki sert baba tipine gönderme yapar.
- Kral Theseus'un Marathon'daki boğa güreşine katılmadan önce yaşlı Hecale tarafından ağırlanışına gönderme yapılıyor. Böylece Lucius'un Theseus adındaki babasının Atinalı olduğu sezdiriliyor.
- 38 Sestertium: Roma'da bir para birimi; 100 sesters = 25 denarii.
- 39 *Tanrı aşkına* anlamında kullanılmaktadır.
- 40 Bu tür üstü kapalı söyleyişler, Apuleius'un anlattığı tarzda öykülerde sık sık kullanılan bir tekniktir.
- Roma'da yüksek devlet görevlilerinin önünde giden ve güç sembolü olarak balta taşıyan memurlar.
- 42 Bkz. dipnot 38.
- 43 Güneş.
- 44 *Annen çok yüksek rütbeli bir memurla evlendi, ben ise kendi halinde bir vatandaşla* anlamında kullanılmaktadır.
- 45 Atrium: evin ortasında, damı olmayan alan.
- 46 Zafer tanrıçasının heykeline benzer.
- Ege Denizi'nde mermeriyle ünlü ada.
- 48 Bu mermer heykeller, tanrıça Diana'yı çıplak olarak yıkanırken gördüğü için cezalandırılarak bir geyiğe dönüştürülen Actaeon'un öyküsünü betimlemektedir.
- 49 Heykeltıraşın sanatına övgü sunulmaktadır.
- 50 Avcı Actaeon merakından dolayı Diana tarafından geyiğe dönüş-

türülmüştü. Fazla merakın insanı bambaşka şekillere dönüştürebileceğine ilişkin bir uyarı içerir bu satırlar. Bu uyarı, Lucius'un merakının kendisini bir eşeğe dönüştürdüğü göz önüne alındığında daha da anlamlı olmaktadır.

51 Yeraltının.

52 Lucius'un Pamphile'nin yanında büyü sanatı konusunda yetişme isteği dile getirilmektedir.

Roma senatörlerinin senato binasında yürüyerek oy kullanmalarına gönderme yapılmaktadır.

54 Büyülü çekiciliğin, güzelliğin, doğanın, bereketliliğin ve insanın yaratıcılığının perileri.

55 Bkz. 4.28 vd.

56 Venus'un ünlü aşk kuşağı (ya da kemeri) için bkz. Homeros, *Ilias*, 1:215 vd.

57 Ateş tanrısı Hephaistos.

58 Arabistan.

59 Tanrıların içeceği.

60 Bacchus: Şarap tanrısı.

61 Neapolis Körfezi'nin yakınında, yeraltı dünyasının yeryüzündeki girişi olarak bilinen yöre.

Cumae'da yaşadığına inanılan ünlü bilici kadın. Bkz. Vergilius, *Aeneis*, 6.

Candelabrum: birkaç kolu olan dekoratif şamdandan söz edilmektedir.

Astrolog: Persia Körfezi'nin yakınlarında yerleşen Chaldaealılar astroloji konusunda ün kazanmış kişilerdi.

65 Bkz. s. 47, dipnot 38.

66 Yunanistan'ın güneydoğusunda bir ada.

67 Romalılar içmeden önce şaraba su eklerlerdi.

68 Her şey cinsel bir dövüş için hazırlanmıştı.

69 Savaş ya da barış ilanında ayini yöneten rahibin iznini almadan: Apuleius Photis'le aşkını bir savaşa benzetir ve savaş terimlerini kullanmayı yeğler.

70 Hypata'da büyü sanatının yaygınlığı Lucius'u endişelendiriyor.

Ölülerin yakılmak üzere kondukları odun yığını.

- 72 Olympia'da her dört yılda bir düzenlenen ünlü yarışlar.
- 73 Yunanistan'ın güneyinde yer alan bir kent.
- 74 Güneş tanrısı Apollo; Adalet tanrıçası Themis ya da Dike (bkz. Pausanias, 10:5).
- 75 *Harpiae*: Efsanelerde yarı kuş, yarı kadın olarak betimlenen yarı-tıcı yaratıklar. Metinde Thessalia'nın cadıları, bu kuşlara benzetilmektedir.
- 76 Lynceus keskin görme gücüyle bilinen bir Argo gemicisidir. Argus ise gövdesinin her yanında gözleri olan bir devdir. Apollo.
- 78 Bacchalar tarafından paramparça edilen Pentheus ve Orpheus'a göndermede bulunmaktadır. Pentheus: Efsaneye göre Thebai kralı. Euripides'in, *Bacchae* adlı oyununda, Dionysus'un tanrılığı-nı reddettiği ve Dionysus adına düzenlenen dinsel törenleri de yasakladığı için tanrının hışmına uğrar; aklını yitirir ve paramparça edilir; Pieria: Eski Macedonia bölgesi; burada yer alan Pierus Dağı, Orpheus ve nymphaların (esin perilerinin) yerleşim yeri olarak bilinir. Musalar da zaman zaman *Pierides* olarak adlandırılır. Bu ad aynı zamanda Macedonia kralı Pierus'un dokuz kızının adıdır.
- 79 Providentia: tanrısal öngörü: Latince *provideo* (İleriye görmek, öngörmek, öngörülû hareket etmek vb.) fiilinden türeyen providentia (ya da prudentia) "önsezi, önbilgi; öngörülük, ileriye görme, basiret; tanrısal aklın dünyayı idare etmesi, tanrısal takdir; Tanrı" anlamında kullanılır.
- 80 Tanrıça Isis'in rahibi.
- 81 Isis rahipleri hayvan postundan yapılmış hiçbir giysi giymezdi.
- 82 Isis rahipleri saçlarını tamamen traş ederlerdi.
- 83 Mısır dinsel geleneklerine uygun olarak dua edildiğine tanık oluyoruz. Coptus: Yukarı Mısır'da bir kent; Memphis: Nil deltasının başında yer alır; Pharos: Iskenderiye açıklarında bir ada; çingırak (*sistrum*): Isis adına düzenlenen dinsel törenlerde kullanılır.
- 84 Yeraltının unutkanlık yaratan suları.

- 85 Yeraltı nehri.
- 86 Apuleius'un söz ettiği Kahkaha Tanrısı ve onun adına düzenlenen bayramın kökeni çok iyi bilinmemektedir. Roma'da kutlanan *Hilaria* festivalini andıran özellikler içerse de, söz konusu kutlamaların ve tanrının Apuleius'un hayal gücünün bir ürünü olduğu söylenebilir.
Tanrıların adına düzenlenen özel günlerde tanrının heykeli giydirilirdi.
- 88 Hercules'e verilen zorlu görevlerin arasında üç gövdeli dev Geryon'u öldürmek de yer alır.
- 89 Şafak Tanrıçası.
- 90 Atların üstüne örtülen örtü.
- 91 *Lictor*: Yüksek devlet memurlarının ve din görevlilerinin yardımcısı; Roma'da yüksek memurların önünde giden ve elinde balta taşıyan subay. *Bkz. dipnot 41.*
- 92 *Yeraltı dünyasına, yani ölüme doğru.*
- 93 *Cavea*: Tiyatroda seyircilerin oturduğu basamaklı alan.
- 94 Sahnenin hemen önündeki alan.
- 95 *Clepsydra*: Su saati: Mahkemelerdeki duruşmalarda sıkça kullanılırdı. *Bkz. Cicero, Brutus, 324.*
- 96 *Bkz. dipnot 79.*
- 97 Yunanlılara özgü işkence aletleri. *Bkz. Cicero, Tusculane Disputationes, 5. 24.*
- 98 Yeraltı Tanrısı Hades'in eşi, yeraltı dünyasının tanrıçası.
- 99 Lucius, idam edilip yeraltının karanlıklarına gitmek üzere olduğundan söz etmektedir.
- 100 Büyü sanatı ve bu sanatın gizli güçlerinden söz edilmektedir.
- 101 *Doğu tarafı*: Güneşin doğuş yönü olduğu için büyüde önemli bir ayrıntıdır.
- 102 *Carmina* (büyülü sözler) yazılmış *tabellae defixionum*; *bkz. Vergilius, Eclogae, 8. 66 vd.*
- 103 Keçi postları.
- 104 Sophokles'in *Ajax* trajedisinde, Ajax, Achilles'un silahlarının ödül olarak Odysseus'a verilmesine kızıp öç almak için Yunanlı

komutanlara saldırmayı tasarladı, ama o deliliğiyle, Yunanlı önderler diye tutup bir koyun sürüsünü öldürdü.

¹⁰⁵ Hercules'in on iki zahmetli görevi arasında üç biçimli dev Ger-yon'un öldürülmesi ve Yeraltının üç başlı köpeği Cerberus'un yeryüzüne getirilmesi de vardı. *Bkz. Ovidius, Metamorphoses, 9. 182 vd.*

¹⁰⁶ *Büyü yaparken.*

¹⁰⁷ *Kendi boğazımı kesmemi mi istiyorsun?* anlamında kullanılan bir ifade. *Bkz. Petronius, Satyricon, 74.*

¹⁰⁸ Thessalia büyücüler.

¹⁰⁹ Haberci tanrı Hermes'ten söz ediliyor.

¹¹⁰ Konukseverliğin tanrısı Iuppiter için *bkz. Ovidius, Metamorphoses, 10. 224.*

¹¹¹ *Fides: Sadakat Bkz. Iuvenalis, 6. 1. vd.*

¹¹² Sadakatın insanların arasından elini ayağını çekmiş olduğunu anlatan Lucius kederleniyor.

¹¹³ Vahşi hayvanların ve onların bakıcılarının koruyucu tanrıçası olarak bilinir. *Bkz. Iuvenalis, 8. 157.*

¹¹⁴ Lucius, bir insan ile eşek arasındaki önemli farklılıklara işaret etmeden geçemiyor ve bir insanın pişirmeden asla yiyemeyeceği sebzeleri, bir eşek olarak yiyebileceğini belirtiyor.

¹¹⁵ Lucius, sadece insanın ayağa dikilebilen bir canlı olduğunu özellikle vurguluyor ve hayvanların doğal hallerini, *iki bûklüm yürüyüş* ifadesiyle küçümsüyor.

¹¹⁶ *Başarı, bolluk, refah* anlamlarına gelir: Roma'da mabetlerin ve sunakların tanrısı olarak tapınılır Bonus Eventus'a.

¹¹⁷ Öğle sonrası.

¹¹⁸ *Ölüm vakti geldiği halde, Yeraltının bile kendisini kabul etmek istemediği kadın* anlamında kullanılıyor.

¹¹⁹ Roma'da masalara uzanarak yemek yeme geleneği anımsatılıyor.

¹²⁰ Apuleius, soyguncuların her türlü sofra adabından yoksun yemek yeme tarzlarını, çıkardıklar gürültü patırtıya Lapithlerin ya da Centaurusların davranışlarıyla özdeşleştirilir. (ayrıca *bkz. Homeros, Odysseia, 21. 295 vd; Ovidius, Metamorphoses, 12. 210 vd.*)

- ¹²¹ Eşeğe dönüşmüş Lucius ve atı kastediliyor.
- ¹²² Zengin insanlardan, kentin gelişip güzelleşmesi için kamunun yararına çeşitli harcamalarda bulunması beklenirdi.
- ¹²³ Kaderin selamını alanın işleri düzgün giderdi.
- ¹²⁴ Soyguncular çetesi bir askeri birliğe benzetiliyor. Bu yüzden, Alcimus'un, kendisini aşağıda bekleyen ve ona yardımcı olan arkadaşlarına *müttefik* sözcüğü yakıştırılıyor.
- ¹²⁵ Ayrıntıları çok iyi bilinmeyen hareketli, esnek bir mekanizmadan söz edilmektedir.
- ¹²⁶ Apuleius yurt dışından büyük emek ve para harcanarak getirilen vahşi hayvanların her birini, savunmasız mahkumların birer görünümlü olarak görmektedir.
- ¹²⁷ Kıskançlık duygusu kişileştirilmiştir.
- ¹²⁸ Tantanalı şölenleriyle ünlenen Mars'ın rahipleri.
- ¹²⁹ Attis, tanrıça Cybele'nin genç gözdesiydi. Cubele Attis'in aşık olduğu Protesilaus'la evlenmesini, onu hadım ettirerek önledi. Protesilaus da Laodamia adlı kadınla evlendi ve sonra da Troia savaşına katıldı; Troia savaşında hayaatını kaybeden ilk Yunanlı olarak tanındı.
- ¹³⁰ Venus'un denizin köpüklerinden (aphro:köpük: Aphrodite) doğduğu söylenir. Venus'un doğuş söylencesi için bkz. Hesiodos, *Theogonia*, 195 vd.
- ¹³¹ Bu yöreler Aphrodite'nin Cyprus, Asia Minor ve Peloponnesus'un kıyılarının açıklarındaki tapım merkezleridir. Cythera, Yunanistan'ın güneyinde, Ionia adalarının en güney ucundaki adadır.
- ¹³² Apuleius, insanların, Yüce tanrıça Venus'un öfkesini, ona benzettikleri Psyche'ye tapınarak yatıştırmaya çalışmalarını ima ediyor.
- ¹³³ Yunan söylencesinde, Ida Dağı'nda düzenlenen ünlü güzellik yarışmasında, Aphrodite'yi, Hera ve Athena'ya tercih eden ve Spartalı güzel Helene'nin aşkını kazanıp ülkesini diğer tanrıçaların lanetine terk eden Troialı Paris.
- ¹³⁴ Venus'un eşlikçileri için bkz. Homeros, *Ilias*, 18. 37 vd; Vergilius, *Aeneis*, 5. 285 vd; Portunus: limanların eski tanrısı için bkz. Cicero, *De Natura Deorum*, 2, 26; Ovidius, *Fasti*, 6. 547; Salacia: Deni-

z dalgalarının tanrıçası (bkz. Varro, *De Lingua Latina*, 5. 72) Palamon: Yunan'ın deniz tanrısı (bkz. Cicero, *De Natura Deorum*, 3. 39) Vergilius, *Aeneis*, 5. 283; Tritonlar: Neptunus'un eşlikçileri (bkz. Vergilius, *Aeneis*, 5. 824; 4.32.)

- 135 Apollo.
- 136 Didyma'daki kehanet merkezi.
- 137 Apuleius'un kendisi. Bu masalı yaşlı kadın anlatıyor görünse de, birdenbire yazarın kendisi araya karışmıştır.
- 138 Batı rüzgârı: Zephyrus: Trakya'da bir mağarada yaşayan, Eos ile Aeolus'un oğlu; Boreas, Eurus ve Notus'un kardeşi; ılık esen rüzgâr.
- 139 Tanrının kendisini inzivaya çektiği bir yer.
- 140 Tanrılarla insanların evliliklerinden doğan çocuklar.
- 141 Mozaik.
- 142 *Dünyadaki evi olsun diye.*
- 143 *Tanrısız içecekleri andıran bir lezzette.*
- 144 Aşk tanrıçası Venus'un haylaz oğlu. Psyche onunla evli olduğunu henüz bilmemektedir.
- 145 Bkz. Homeros, *Odyseia*, 12. 165-200
- 146 *Tarlaya sürülen bir çift öküz gibi.*
- 147 Apuleius, bir kandilin ancak sevgilisine sahip olmak için yanıp tutuşan bir aşkın keşfi olabileceğini ima ediyor.
- 148 *Senden boşanıyorum* anlamında kullanılmaktadır. Bkz. Gaius, 24.2.2.
- 149 Savaş tanrısı Mars.
- 150 *Aykılık ya da aklı başında olmama durumu* kişileştirilmiştir.
- 151 Tapınaktaki tanrıçanın kutsal sediri.
- 152 Tanrıça'nın dinine özgü ibadet biçimleri.
- 153 *Bolluk ve bereket* getiren anlamında kullanılıyor.
- 154 Ceres'in kızı Persephone'nin yeraltı tanrısı Hades tarafından kaçırılışı anımsatılıyor.
- 155 *Kızının karanlıklara düşüşü ve o kasvet dolu evliliği adına.*
- 156 *Yer yüzüne dönüşü adına.*
- 157 Ceres'in, Eleusis'teki gizem dini törenleri çok ünlüdür.
- 158 Venus.

- 159 Ceres, Aşk tanrıçasının gazabından kendi adına da korkmaktadır.
 160 Iuno (Hera).
 161 Ege Denizi'nin doğusunda yer alan bir ada.
 162 Iuno'yla özdeşleştirilen Kartaca tanrısı Tanit'in adı Iuno Caelestis olmuştur.
 163 Nehir tanrısı.
 164 Gökyüzünün yüce tanrısı Iuppiter'in bir sıfatı.
 165 Argos: Yunanistan'da, Peloponnesus'un kuzeydoğusundaki kent.
 166 Iuno'nun değişik halklar arasında tapınıldığını gösteriyor.
 167 Yunanca Zygia ve Latince Lucina, Yunan-Roma dünyasında, evliliğin ve doğumun koruyucu tanrısı olarak tapınılır.
 168 Iuno, üvey kızı olarak söz ettiği Venus'tan çekinmektedir.
 169 *Kocası Cupido'yu*.
 170 Venus'un henüz tanrısallığına başvurmadığı belirtiliyor.
 171 Vulcanus: Iuno'nun oğlu, Venus'un eşidir.
 172 Gökyüzü = Iuppiter.
 173 Aether: Gökyüzünün en yüksek tabakası; Esir tabakası.
 174 Mercurius (Hermes): Iuppiter'in habercisi.
 175 Peloponnesus'un ortasında, sıradağlarla çevrilmiş bölge.
 176 Metae Murciae: Roma'da Circus Maximus'ta bulunan bir yerden söz ediliyor. Burada Venus Murcia'nın bir tapınağı yer almaktadır.
 177 Alışkanlık kişileştirilmiştir.
 178 Roma'nın yeraltı Tanrısı ya da ölümün kendisi.
 179 Venus'un öfkelendiği anda görevlendirdiği duygular kişileştirilmektedir.
 180 Venus, oğlunun bir ölümlüyle gerçekleştirdiği evliliği tanrısal yasaya uygun düşmediğinden, kabul etmez.
 181 Venus isterse Psyche'nin çocuğunu asla doğuramayacağını sezdireyor.
 182 Bir ölümlünün kendisi kadar güzel olmasına dayanamayan Venus, her fırsatta ona hakaretler yağdırmaktadır.
 183 Aşk = Cupido.
 184 Oğlu Cupido'dan söz etmektedir.

- 185 *Gün ağarmak üzereydi ki.*
- 186 Cupido.
- 187 Yeraltı ırmaklarından söz edilmektedir.
- 188 Tanrısal öngörü.
- 189 Iuppiter'in sakisi olan Ganymedes'i Ida Dağı'ndan alıp getirmişti. Bkz. Ovidius, *Metamorphoses*, 10.155, vd.
- 190 *Yeryüzünden ayrılp anlamında kullanılıyor.*
- 191 Yeraltı dünyası.
- 192 *Hayaletlere, ruhlara, ölülere.*
- 193 Roma eyaleti Achaea, Lacedaemon ve Taenarus'u içine alır. Taenarus, yeraltı girişi sayılan mağaranın olduğu bir burundur.
- 194 Apuleius'un bu ifadesi ve adeta yeraltının bir haritasını çizdiği diğer ifadeleri Vergilius'un *Aeneis*'inde (6. kitap) ölümsüzleşen yeraltı tablosuna benzemektedir.
- 195 Yeraltının üç başlı canavarı Cerberus'u uyutacak kadar güçlü, arpadan yapılmış çörekler.
- 196 Ölülerin ağzına, yeraltı kayıkçısı Charon'a verilmek üzere bir madeni para konması adettir.
- 197 Apuleius, Yeraltı Tanrısının bir vergi memuru olarak gördüğü ünlü kayıkçı Charon'u, hiçbir işi parasız yapmamasından dolayı, tanrılardan da üstün bir tanrı olarak görür.
- 198 Theseus'un başına gelen olaya gönderme yapılıyor: Theseus bu tuzakla sonsuza değin orada oturmaya zorlanmıştır (*Aeneis*, 6. 617-618).
- 199 *Yeryüzüne geri döneceksin.*
- 200 Cupido'nun ikili karakteri söz konusudur: Zaman zaman akli başında, ciddi bir aşık; zaman zaman da delifişek, havai, ne yaptığını bilmez bir aşıktır.
- 201 *Evrenin bütün ilkelerini yöneten anlamında kullanılıyor.*
- 202 Augustus'un İÖ 18 yılında yürürlüğe soktuğu, zinayı yasaklayan *Lex Iulia de adulteriis*'ten söz edilmektedir.
- 203 Metinde *gregalia pecua* = sığır sürüsü olarak geçen ifade, çevirideki zorlanmayı önlemek için, Zeus'un Europa'yla kurduğu ilişkide boğaya dönüşmesinden hareketle *boğa* olarak çevrilmiştir.

- 204 Zeus'un yasak ilişkilerindeki dönüşümlerinden söz edilmektedir. Örneğin Proserpina'yla olan ilişkisinde yılanı dönüşmüş; Aegina'yla olan ilişkisinde ateş halini almıştır. Leda'yla kuğu görüntüsünde ilişkiye girerek ve Europa'yla boğaya dönüşerek ilişki kurmuştur. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Ovidius, *Metamorphoses*, 6. 103-114.
- 205 ius civile: yurttaşların birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen hukuk sistemi.
- 206 Olympos tanrılarının ölümsüzlüğünü sağlayan mis kokulu, mükemmel lezzette, inceltilmiş bir çeşit bal.
- 207 Ganymedes.
- 208 Romalıların, Yunan şarap tanrısı Dionysos'la özdeşleştirdikleri ilk kır tanrısı (Bacchus).
- 209 Pan'la özdeşleştirilen, ormanlarda yaşayan bir varlık.
- 210 *Tanrısal törelere.*
- 211 Bu masala kulak vermiş olan Lucius.
- 212 Thebai kralı Lycus'un eşi olan Dirce, Antiope'ye kötü davrandığı için, kadının oğulları tarafından bir boğanın boynuzlarına bağlanmış ve sürüklenerek paramparça edilmiştir.
- 213 Lucius'a hitap ediyor.
- 214 Kız, Lucius'un bir masal kahramanı olmadığını, elle tutulur gözle görülür gerçek bir eşek olduğunu vurguluyor.
- 215 Phrixus altın postu olan koçun sırtında Hellespontus'u geçmiş; halk ozanı Arion boğulmaktan kurtulup bir yunusun sırtında sahile taşınmıştır; Europa ise, boğa biçimine dönüşen Iuppiter tarafından denizleri aşmıştır (Ovidius, *Metamorphoses*, 2. 833-875).
- 216 Bellorophon'un kanatlı atı.
- 217 Lucius'un eşek halini almadan önce hizmetkârı olan atından söz ediliyor.
- 218 *Eski birliklerinde olduğu gibi güçlü hale getirebilirler.*
- 219 Lucius ince bir alayla hırsız çetesi i, askeri bir birlik gibi gösteriyor.
- 220 Roma'da devlet görevlileri aldıkları maaşa göre sınıflandırılırdı.
- 221 Caesar adı bütün Roma imparatorları için kullanılır.

- 222 kıskançlık duygusu kişileştiriliyor.
- 223 Yunanistanın batısında yer alan Zante adası.
- 224 Yunanistan'da, Ambracia Körfezi'nin ağzında yer alan bir burun ve eski bir kent.
- 225 İmparator'un sadece başını sallayarak onay vermesi bile en yüce buyruktur.
- 226 *Kadın kılığına.*
- 227 Savaşta kullanılan silahlar.
- 228 *Bkz. dipnot 128.*
- 229 Genç adamla birlikte gidenler.
- 230 *İz Sürücü ve Yoldaş*, tanrı Mars'ın özellikleri olarak belirtiliyor.
- 231 *Adamların yeni lideri.*
- 232 Soyguncuları bağlı olarak bıraktıkları yere.
- 233 Hercules'in yendiği ve kendi atlarına yedirdiği Bistones'in (Trakyalı bir halk) kralı Diomedes.
- 234 *Yüzüme güldü.*
- 235 *Kasten yangın çıkaran eşeği.*
- 236 *Aşk tanrıcısının hiç onaylamadığı.*
- 237 *Kurbanlarını ters ilişkiye zorluyor.*
- 238 *Bkz. dipnot 216.*
- 239 Lucius'a vahşice davranan çocuktan söz edilmektedir.
- 240 Yunan söylencelerinde, Calydon kralı Oeneus ile Althaea'nın oğlu olan kahraman. Doğduğunda, bir ağaç kütüğü ateşte yanarsa öleceği kehanet edilmişti. Annesi kütüğü ateşten alıp sakladı. Ama oğlu büyüdüğünde kardeşlerini öldürünce, o öfkeyle sakladığı kütüğü yaktı ve kehanet gerçekleşti. *Bkz. Ovidius, Metamorphoses, 8.425 vd.*
- 241 Doğuştan yetenekli yazarlar söz konusu ediliyor.
- 242 Dedikodu kişileştirilmiştir.
- 243 Gerçeklik kişileştirilmiştir.
- 244 Tlepolemus'un *Tle-* hecesi ıstırap, çile, keder anlamlarını içerir. (*Bkz. Loeb, 7, 12. dipnot s. 70*)
- 245 Liber: Yeniden doğuşu simgeleyen, Italia'nın eski şarap tanrısı.

- 246 Thrasyllus *cûretkâr* anlamına gelir.
- 247 *Karanlık bastıktan hemen sonra.*
- 248 Thrasyllus'un gözlerinin kör olmasıyla, uykunun karanlığı özdeşleştiriliyor.
- 249 *Yeraltı dünyası ile yer yüzü arasında.*
- 250 Latince, Furiae (Yunanca, Erynies): suçluların peşini hiç bırakmayan Öç tanrıçaları; Bkz. dipnot 33.
- 251 Yeraltındaki ölümlere sesleniyor.
- 252 Arslan, keçi ve yilandan oluşan, ateş soluyan dişi bir canavar.
- 253 *Kuruntulu olmama başka bir sebep de.*
- 254 Lucius'un bakımını üstlenen kişiden söz ediliyor.
- 255 Onos'ta, bu kasaba Macedonia'daki Beroia'dır (*Actus Apostolorum*, 17.10). Ama Apuleius söz konusu kasabanın neresi olduğunu söylemeyerek gizem yaratıyor.
- 256 Roma'da Dea Syria denilen eski bir Syrialı tanrıça: Atargatis: bkz. Lucianus, *De Syria Dea*: Atargatis kültü İÖ 3. yüzyıldan itibaren Yunanistan'da yayılmış ve bu kulte ait bir yazıt Beroia'da bulunmuştur. İS 1. yüzyıldan başlayarak Roma'da yayılan bu kültün en ateşli tapınıcılarından birisi Nero olmuştur.
- 257 Bu yörenin erkeklerinin güçlü olduğu söylenir. Bkz. Petronius, *Satyricon*, 63. 5.
- 258 Özellikle vergi verme zorunluluğu yüzünden sadece Romalı yurttaşlar nüfus sayımına katılır.
- 259 Yurttaşların köle olarak satılmasını yasaklayan Cornelia yasası hakkında bilgi bulunamamıştır.
- 260 Atargatis rahibi.
- 261 Sabazius (veya Sabadius): Zaman zaman Dionysus'la özdeşleştirilen Phrygialı tanrı.
- 262 Bellona: Roma'da savaş tanrıçası.
- 263 Asia Minor'da, İda Dağı'nda tapınılan ana tanrıça Cybele.
- 264 Cybele'nin kendisini hadım etmiş olan rahibi.
- 265 Venus bu satırlarda Phoenicialı Astarte'yle özdeşleştirilmiştir. Adonis: Aphrodite (Venus) ve Persephone'nin gözdesi, güzellik timsali genç.

- 266 Yeni sahibin adı, Yunancada *gençsever* anlamına gelir.
- 267 Yunan söylencesindeki Iphigenia'nın öyküsüne gönderme yapılıyor. Babası Agamemnon tarafından kurban edilecek olan Iphigenia'nın yerine bir dişi geyik kurban edildiği söylenir.
- 268 Lucius'u.
- 269 Frigya (Phrypia) şarkıları: Bacchus ya da Cybele adına düzenlenen esrime törenlerinde flüt eşliğinde çalınan ezgiler.
- 270 bipennis: Sapının her iki yanında keskin bıçaklar bulunan bir balta.
- 271 Cybele.
- 272 Fırında pişmiş unlardan kalan küller.
- 273 Homeros'tan söz edilmektedir.
- 274 Homeros (*Odysseia*, 1.3.), Odysseus'un bir sürü kent görmesi ve değişik insanlarla tanışmasını anlatarak şiirine başlar.
- 275 Yahudiliğe ve Hristiyanlığa gönderme yapılıyor.
- 276 Paranın.
- 277 Gencin sapık ilişkiler kurmak için aranan bir adam olduğu vurgulanıyor.
- 278 Büyük bir olasılıkla fırıncının evinde buğdayların tanrıçası Ceres'in küçük bir sunağı bulunmaktadır.
- 279 Apuleitus burada bir söz oyunu yapıyor.
- 280 Geleneğe göre, bir kişi öldükten dokuz gün sonra mezarı başında törenler yapılır ve cenaze yemeği yenirdi (*bkz.* Tacitus, *Annales*, 6. 5).
- 281 Oğlak burcu: Güneş Aralıkta (kış dönümünde) Oğlak burcuna girer.
- 282 Romalılar genellikle yemek yemeğe yumurta ile başlar, meyve ile bitirirlerdi. Burada, yumurta *iştah açıcı* anlamında kullanılmaktadır.
- 283 *O zengin adama.*
- 284 Apuleius, askerlik yeminin kutsal olduğunu ve bu yemini koruyan ilahi bir ruh (genius) olduğuna inanıyor.
- 285 *Bkz.* dipnot 284.
- 286 *Bkz.* dipnot 41.

- 287 Menandros'un fragmanlar halinde günümüze ulaşan bir oyununda rastlanan atasözü (fr. 246 vd).
- 288 Euripides ve Seneca'nın, üvey oğlu Hippolytos'a tutulan bir kadının yaşadıklarının anlatıldığı *Phaedra* trajedisi anımsatılıyor.
- 289 *Aşkının ilk günlerinde.*
- 290 *Bkz. Vergilius, Aeneis, 4. 65.*
- 291 *Areopagus* (Yunanca, Areios pagos) Ares Tepesi: Atina'da cinayet davalarına bakan mahkeme; *bkz. Lysias, 3. 34; Aristoteles, Rhetorike, 1354a.*
- 292 Üvey annesinin öz oğlunu ya da üvey kardeşini.
- 293 Aile içi cinayetlerde suçlular önce kırbaçlanır, sonra deri bir çuvala dikilir ve denize atılırdı.
- 294 Hippocrates (1. 299) hiç kimseye zehir vermeyeceğini ve bu tür bir öneride bulunmayacağını söylemiştir.
- 295 Roma'da halkın, soylu sınıftan gelen yüksek devlet görevlilerince uygulanan zalimce kararlara karşı kendilerini koruması için seçtikleri memur.
- 296 Oedipus'un oğulları Eteocles ve Polynices'in arasındaki çekişmeye gönderme yapılıyor. Bu çekişme sonucu kardeşler birbirini öldürmüştür.
- 297 Güçlü pençeleriyle yiyecekler, değişik eşyalar ve hatta insanlar çalan kadın biçimindeki kanatlı kuşlar. Kör Phineus'un yiyecekleri sürekli bu kuşlar tarafından çalınırdı. Bu konu vazo resimlerinde çok işlenmiştir. *Bkz. Apollonius Rhodius, 2. 180 vd.*
- 298 Silphium: Hem yemeklerde hem de tıbbi amaçlarla kullanılan bir bitki.
- 299 Beş yıllığına seçilen eyalet yargıcı.
- 300 Roma'da askerlerin boyunlarına taktıkları altın (gümüş ya da tunç) plakalar (Latince, *phalerae*)
- 301 Creteli kral Minos'un eşi. Bir boğaya duyduğu aşk sonucunda yarı boğa, yarı insan Minotaurus'u doğurdu.
- 302 İlk kez eski bir Fenike kenti olan Tyrus'da üretilen, pahalı bir erguvan boya.
- 303 Dört bacaklı olduğu ima ediliyor.

- 304 Kız bebek.
- 305 *Birbirlerinin akraba olduklarından habersiz olan.*
- 306 Proserpina ölüm tanrıçası olduğu için ölüm onun adıyla kişileştiriliyor.
- 307 İlk dönemlerde silahlı savaş dansı olan bu dans biçimi sonradan koroya uyarlanmıştı. *Bkz. Vergilius, Aeneis, 2. 469 vd.*
- 308 Troia yakınlarındaki dağ.
- 309 Yunan mitolojisindeki Hera, Artemis ve Aphrodite'nin katıldığı güzellik yarışması canlandırılmaktadır.
- 310 Romalılarda ticaretin koruyucu tanrısı. Yunan'ın kanatlı sandaletleriyle ünlenen haberci Tanrısı Hermes ile özdeşleştirilir. Elinde taşıdığı *caduceus* (yılanlı asa), özellikle ticaretle, haberleşmeyle ilgili işlerde, elçilik görevlerinde sıkça kullanılan bir sembol olmuştur.
- 311 Iuppiter'in kuğuya dönüşüp Leda'yla birleşmesinden doğan ve Castorlar olarak bilinen oğulları; dolayısıyla, Iuppiter'in karısı Iuno'nun üvey oğulları.
- 312 Minerva'ya uygun savaş, yiğitlik ve cesaret duygulanımları uyandıran bir tarz. Bu tarzın karşısı olan Ionia tarzı şarkılar daha yumuşak ezgiler içerir. *Bkz. Plato, Republica, 399a, Lakhes, 188d.*
- 313 Yumuşak tonda ezgiler.
- 314 Güzellik yarışmasının hakemi: Paris.
- 315 Romalı avukatlara gönderme yapılıyor.
- 316 *Troia'nın yok oluşu pahasına.*
- 317 Palamedes: Troia'da savaşan yiğitlerden birisi. Odysseus'un oyununa gelerek sahte bir mektupla vatan haini ilan edilmiş ve haksızlığa uğratılmıştır. *Bkz. Vergilius, Aeneis, 2. 82; Ovidius, Metamorphoses, 13. 308 vd. Odysseus ile Ajax'ın, Achilleus'un silahları için çekişmesi için bkz. Ovidius, Metamorphoses, 13. 1 vd. Tarihteki haksız mahkûmiyetlere gönderme yapılıyor.*
- 318 Delphoi tanrısı: Apollo: Apollo'nun bilicisi olan Pythia'ya göre, Socrates'ten daha bilge kimse yoktur. *Bkz. Plato, Apologia, 24b vd ve 21a.*
- 319 Socrates.

- 320 Baldıran.
- 321 Saronicus Sinus: Ege Denizi'nde, Attica ile Argolis arasında uzanan körfez.
- 322 Tanrıça Isis.
- 323 Ruhun göç etmesiyle ilgili öğretisiyle tanınmış, İÖ 6. yüzyılda yaşamış Yunanlı düşünür.
- 324 Demeter.
- 325 İnsanın kültürel ilerleyişinde, tarımda kullanılacak yöntemleri keşfetmesinden dolayı Tanrıça Demeter'e büyük bir saygı gösterilir.
- 326 Diana (Artemis). Lucina adıyla, kadınlara doğumlarında yardımcı olduğuna inanılan tanrıça. Ephesus'ta bereket getiren tanrıça olarak tapılır.
- 327 Ölülerin tanrıçası. Bu satırlarda Hecate'nin özellikleriyle donanmıştır. Yeraltı dünyası ve büyüyle de ilgilidir.
- 328 Isis'e, değişik tanrıça isimleriyle tapınıldığı belirtiliyor.
- 329 Lucius eşek halinden kurtulmak için Isis'e yakarıyor.
- 330 Isis tanrıçanın belirmesi resmediliyor.
- 331 Isis'in pelerininin saçaklı kenarı omuzlarından aşağıya doğru inerken, bir kısmı göğüslerinin ortasında düğümленir. Bu düğüm, onun özel giysisinin ayırt edici bir özelliğidir.
- 332 Tanrıça Isis'in en önemli sembolü elinde tuttuğu *sistrum*'dur.
- 333 *Ona y vermemle.*
- 334 Tanrıça Isis'in yeryüzündeki ününün ne kadar büyük olduğunu ima ediyor.
- 335 Phrygia'da, Pessinus'ta kült merkezi bulunan Cybele.
- 336 Attica halkı kendilerini safkan Atticalı olduğuna inanır ve bu yüzden topraktan fışkırdıklarını, hiçbir halka karışmadıklarını belirtir.
- 337 Attica'nın mitolojideki ilk kralı Cecrops'tur. Bu bölgede yer alan Atina'nın baştanrıçası Athena, Latince adlandırmasıyla Minerva'dır.
- 338 Cyprus'taki (Kypros-Kıbrıs) Venus'a tapımdan söz edilmektedir. Paphos: Kıbrıs'ta, ünlü liman kenti. Bu kent, Helenistik dönemin

ortalarından Constantinus'un zamanına kadar Cyprus'un başkenti olarak kalmıştır.

339 Burada Diana ile özdeşleştirilen eski Crete tanrıçası Dictynna.

340 Kartaca dili, Yunanca ve Latince.

341 Yeraltı nehri.

342 Demeter.

343 Kadınların, evliliğin ve çocuk doğumlarının koruyucu tanrıçası.

344 Savaş tanrıçası.

345 Yunan dini ve mitolojisinde hayaletlerin ve büyücülüğün tanrıçası olarak bilinir. Özellikle üç tanrıçayla özdeşleştirilir: Selene (gökyüzünde), Artemis (yeryüzünde) ve Persephone (yeraltında). Bu yüzden üç gövdeli ve üç başlı olarak resmedilmiştir.

346 Öç tanrıçası Nemesis.

347 Yukarı Nil'in her iki yakasında oturan halklar.

348 Isis'in eşekten nefret etmesi, eşi Osiris'in ölümüne neden olan Seth'in eşekle özdeşleştirilmesinden kaynaklanır.

349 *Isis Gizem Dinine gireceksin ve Isis rahibi olacaksın* anlamında kullanılmaktadır.

350 Yeraltı dünyasının nehirlerinden.

351 Isis dinine kabul edilenlere, yeraltında kutlu bir yaşam vaat edilmektedir.

352 Yeraltı dünyasında, kutlu ruhların gittiği yer.

353 Isis, Lucius'un kaderinin biçtiği ömrün süresini uzatabileceğini söyleyerek büyük bir güç gösterisinde bulunmaktadır.

354 Tanrıça Isis'in, onu yeniden insana dönüştüreceği müjdesinin doğurduğu umuttan söz etmektedir.

355 Kanatlı at Pegasus'u evcilleştiren Yunanlı mitolojik kahraman. *Bkz. dipnot 216; 238.*

356 Isis dininin ilk törelerini açıklayan sözler.

357 Isis'in rahipleri.

358 Latince *auxilia*.

359 Roma söylencelerinde Mercurius, Mısır tanrısı Anubis'e benzetiliyor.

360 Apuleius'un resmettiği bu tören ve ayrıntılar Isis dininin genel

özelliklerinin anlaşılması için önemli bir belgedir.

- ³⁶¹ Mercurius'un özellikleriyle bütünleşen Anubis'in, ölülerin bu dünyadan öte dünyaya götürülmesinde kılavuz rolü üstlendiğine inanılırdı. Köpek ya da çakal başlı olarak resmedilir. *Bkz.* dipnot 359.
- ³⁶² Tanrıça Isis.
- ³⁶³ Sunak taşıyıcılar.
- ³⁶⁴ Kuzey rüzgârının ötesinde, hiç batmayan güneşle ve sonsuz bir mutlulukla yaşadığına inanılan efsanevi halk. Apollo'nun kış mevsimini bu halkla birlikte geçirdiğine inanılır.
- ³⁶⁵ 12 Aralık.
- ³⁶⁶ Isis tapınağı Campus Martius'taydı.
- ³⁶⁷ *Isis dininin gizemlerine ermiş bir taraftarıydım.*
- ³⁶⁸ Şarap tanrısı Bacchus'un süslü asası.
- ³⁶⁹ Asinus: Eşek; Asinius: Romalı bir aile adı.
- ³⁷⁰ Apuleius'un yurdu olan, Kuzey Afrika'daki Madaurus kenti.
- ³⁷¹ *Bkz: Plautus, Captivi, 617. Çıkmazda kalıp işkence çekmek anlamına gelen bu atasözü Türkçeye "aşağı tükürsem sakal, yukarı tükürsem bıyık" şeklinde çevrilebilir.*
- ³⁷² *Isis dininin ikizi olan Osiris dininin.*
- ³⁷³ *Roma'da.*
- ³⁷⁴ *Yemin ederim ki.*
- ³⁷⁵ *Başka bir insan biçimine sokmadan.*
- ³⁷⁶ quinquennalis: Roma'nın eyaletlerindeki kentlerde her beş yılda bir seçilen yönetici.
- ³⁷⁷ 10. yüzyıl başlarından söz edilmektedir.

KAYNAKÇA

Sunuş ve Notlarda belirttiğimiz kaynakların yanında dolaylı olarak yararlanılan yapıtlara da yer verilmiştir.

Apuleius, *Metamorphoses*, I (Books I-VI) çev. J. Arthur Hanson; II (Books VI-XI) çev. J. Arthur Hanson, Harvard University Press, 1996, Loeb.

Butler, H. E.; Owen A. S., *Apulei Apologia*, Oxford, 1914.

Drake, G. C., "Lucius's Parents, Theseus and Salvia in 'The Golden Ass,'" *Papers on Language & Literature*, cilt 29, 1993.

Hågg, T., *The Novel in Antiquity*, Oxford, 1983.

Haight, E. H., *Apuleius and His Influence*, London, 1927

Harrison, S. J., *Oxford Readings in the Roman Novel*, Oxford University Press, Oxford, 1999.

Helm, R., *Apulei Florida*, Leipzig, 1910.

Kahane, A; Andrew Laird, *A Companion to the Prologue of Apuleius' Metamorphoses*, Oxford University Press, Oxford, 2001.

Kenney, E. J., *Cupid and Psyche*, Cambridge, 1990

Nock, A. D., *Conversion: The Old and the New in Religion from Alexander the Great to Augustine of Hippo*, Clarendon Press, 1933

P. G. Walsh, *Roman Novel*, Bristol Classical Press, 1995.

Pecere, O; Stramaglia, A., *Studi apuleiani. Note di aggiornamento di L. Graverini*, Cassino, Edizioni dell' Università degli Studi di Cassino, 2003.

Perry, B. E., *The Ancient Romances*, Berkeley, 1967.

Schlam, C. C., *The Metamorphoses of Apuleius: On Making an Ass of Oneself*, University of North Carolina Press, 1992.

Trenkner, S., *The Greek Novella in the Classical Period*, Cambridge, 1958.

Walsh, P. G., *The Golden Ass*, Oxford University Press, Oxford, 1999.

Winkler, J., *Auctor et Actor: A Narratological Reading of Apuleius' The Golden Ass*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1985.

Achaea 6.18; 10.18

DİZİN

(Bu dizinde geçen kişi ve yer adları, kaynak metnin bölüm ve satır numaralarına göre düzenlenmiştir.)

- Acheron 11.6
Actium 7.7
Adalet Tanrıçası 2.22; 3.7
Adonis 8.25
Aegeus (Ege Denizi) 10.35
Aegium 1.5
Aethioplialılar 1.8; 11.5
Aetolia 1.5, 19
Ajax 3.18; 10.33
Alcimus 4.12
Althea 7.28
Antipodealılar 1.8
Anubis 11. 11
Aonialı (Boeotialı) 2.26
Apollo (kehanet tanrısı 4.32);
(müzik tanrısı) 6.24
Apollonius 9.2
Arabia (kokuları) 2.9; 11.4
Arcadia 6.7
Areopagus 10.7
Arete 9. 17 vd.
Argoslular 6.4
Argus 2.23
Arignotus 2.14
Arion 6.29
Aristomenes 1.5 vd.; 2.1
Asinius Marcellus (Isis'in *pastop-*
horus'u) 11. 27
asker 9.39 vd.; 10.1
Atina (Athenae) 1.4, 24; 10.33;
11. 5
Attica Yasası 10.7
Attis 4.26; 8.25
Aurora 3.1; 6.1
Avernus 2.11
Bacchalar 1.13
Bacchus (Liber) 2.11; 6.24
Bactria devesi 7.14
Barbarus 9.17 vd.
Bellerophon 7. 26; 11.8
Bellona 8.25; 11.5
Boeotia 1.6
bostancı 9. 31 vd.
Byrrhena 2.2 vd., 11, 18 vd., 31;
3.12
Caesar 3. 29; 9.42; 7.6 vd.
Candidus (Lucius' un beyaz atı)
1.20
Capricornus 9.32
Castor ve Pollux 10.31
Cecrops 11.5
Cenchreae (Corinthus'un lima-
nı) 10.35
Centaurus 4.8
Cerberus 1.15; 3.19; 4.20; 6.19

BAŞKALAŞIMLAR

vd.	Diomedes 7.16
Cerdo 2.13	Diophanes 2. 12 vd.
Ceres 5.31; 6.2 vd; 9. 23; 11.2, 5	Dirce 6.27
Chaldaealı (astrolog) 2.12 vd; 3.1	Dis 6.18
Charite 4.23 vd; 7.9 vd; 8.1 vd.	Echo 5.25
Charon 6.18	Eleusis 6.2; 11.2, 5
Chimaera 8.16	Elysium 11.6
Clytius I. 24	Endymion 1.12
Cnidos 4. 29	Ephesus 11.2
Cocytus 6.13	Epona 3. 27
Coptus 2.28	Esin Perileri (Nymphalar) 5.28
Corinthus Isthmus 1.1	Eteocles 10.14
Corinthus 10.35 vd.; 2.12; 10.18 vd.	Euboea 2.13
Cornelia Yasası 8.24	Eubulus 4.14
Creon 1.10	Europa 6.29
Crete 11.5	Furiae (Öç tanrıçaları) 1.19; 2.29; 5.21; 8.12; 9.36
Cupido 4.30 vd; 3.22; 10.2; 2.8; 10.32	Ganymedes 1.12; 6.15, 24; 11.8
Cupido ile Psyche 4.28 vd.	Geryon 2.32; 3.19
Cybele 8.25; 9.9 vd.; 11.5	Güneş tanrısı 3.7
Cythera 4.29	
çamaşırcının karısı 9.23 vd.	Haemus (Tlepolemus) 7.5 vd.; 8.8
Daphne 9.5	Harpyler 2.23; 10.15
Delphi 2.25; 10.33	Hecale 1.23
Demeas 1. 21 vd.	Hecate 11.2, 5
Demochares 4.13 vd.	Hercules, 3.19
Diana (heykeli) 2.4; (tanrıça) 11.2, 5	Homerus 9.13; 10.30
Dictynna 11.5	Hymettus 1.1
	Hypata I. 5, 21; 2.1 vd.; 4.8; 7.1;

11.20
 Hypnophilus 9.2
 Ida Dağı 10.30,
 İdalı Ana (= Cybele) 8.25
 Inachus 6.4
 İndialılar 1.8; (yılan motifi)
 11.24
 Isis 11. Kitap
 Isis rahibi (Zatchlas) 2.28
 İuppiter/ love 3.23, 26, 29; 4.30,
 33.1; 5.1; 6.7, 15, 22 vd., 29;
 7.16; 10.30, 33
 Kahkaha Tanrısı 2.31; 3.11
 Lamachus 4.8, 10 vd.
 Lapithler 4.8
 Larissa 1.7; 2.21 vd.
 Letafet Tanrıçaları 2.8; 4.2; 5.28;
 6.24; 10.32
 Lethe 2.29
 lex Iulia, 6.22
 Liber (Dionysus) 2.11; 6.24; 8.7
 Lucina 6.
 Lupus 1.5
 Lynceus 2.23
 Macedonia 1.7; 7.5, 7
 Madaurus 11.27
 Manes 6.17, 30
 Mars 4.11, 22; 7.5, 10.
 Medea 1.10

Meleager 7.28
 Memphis 2.28
 Mercurius 6.7 vd., 23; 10.30;
 11.10
 Meroe 1.7 vd.
 Mısır, 1.1; (geminin üstündeki
 resimler) 11. 6; (Mısırlı rahip,
 Zatchlas), 2.28 vd.; Mısırlılar
 11.5
 Miletus 2.21
 Miletuslu tanrı (= Apollo) 4.32
 Miletus tarzı masal 1.1; 4.32
 Milo 1.21 vd., 26; 2.3, 5 vd.; 11
 vd.; 3.5, 7, 10, 12 vd., 26, 28;
 4.8; 7. 1
 Minerva 10.30 vd.; 11.5
 Minotaurus 10.22
 Minucius Felix 11.22, 25
 Musalar 5.28; 6.23 vd.; 11.9
 Murtiae metae, 6.6
 Myrmex 9.17 vd.
 Myrrhine 2.24
 Myrtilus 9.2
 Nereus 4.31
 Nicanor 4.16
 Nil 1.1; 2.28
 Odysseus/ Ulysses 10.33
 Olympia oyunları 2.21
 Orcus 3.9; 6.8, 16, 18, 29; 7.7,
 24; 8.12
 Ortygia 11.5

Palaemon 4.31	Psyche (karıncaların yardımı) 6.10
Palamedes 10.33	Tanrısai Öngörü (Psyche'ye yar- dım ediyor) 6.15; (fırıncıya yardım ediyor) 9.27
Pamphile 2.5 vd., 11; 3.17 vd.; 3.21 vd.	(üveyannenin kocasına yardım ediyor) 10.12
Pan 5.25	Pythagoras, 11.1
Panthia 1.12 vd.	Pythias 1.24 vd.
Paphos 4.29; 11.2, 5	
Paris 4.30; 10.30 vd	
Pasiphae 10.19, 22	Rhamnusia (Nemesis) 11.5
Pastophori 11.17, 27, 30	Roma 1.1; 11.26 vd.; 10.13
Pegasus 6. 30; 8.16; 11.8	
Pessinuslu Ana (= Cybele), 11.5	Sabazius 8.25
Pharos, 2.28	Sadakat Tanrıçası 4.21
Philebus 8.25 vd.; 9.9 vd.	Salacia 4.31
Philesitherus 9.16 vd.	Salii Rahipleri 4.22; 7. 10; 9.22
Philodespotus 2.26	Salvia 2.2
Phineus 10.15	Sarapis 11.9
Phoebus (Apollo) 11.2	Satyr 6.24
Photis 1. 23 vd.; 26; 2.6 vd., 16 vd.; 32; 3.13 vd.; 7.14; 9.15; 11.20	Sextus 1.2
Photius 6.29	Sibylla 2.11
Phrygialılar 1 1.5, 8	Sicilia 6.2; 11.5
Phrygiali saki, 6.15	Socrates 10.33
Pieriali (= Orpheus), 2.26	Socrates 1.6 vd.
Plataea 4.13, 21	Sparta 1.1; 6.17
Plotina 7.6 vd.	Styx 2.29; 4.33; 6.13; 15; 11.6
Plutarchus 1.2; 2.2	Sulla, 11.30
Portunus 4.31	Sütunlu galeri (Stoa Poikile) 1.4
Proserpina 3.9; 6.2, 16, 19 vd.; 11.2, 5, 23	Syria Tanrıçası (Atargatis), 8.24 vd., 29; 9.9 vd.
Protesilaus 4. 26	Taenarus 1.1; 6.18, 20

Tartarus (Hades), 1.15; 2.5; 6.17; 11.25	Tyria 10.20
Thebes (Bocotia), 4.9, 13	ûveyanne ve ûvey oğul 10.2 vd.
Thelyphron 2.20 vd.	
Theron 7. 5	Venus 2.8, 11, 17; 3. 22; 4.2, 28
Theseus 1.23	vd.; 5.24, 26; 7.21; 8.25; 9.20;
Theseus (Lucius'un babası) 1.23	10.31 vd.; 11.2
Thessalonica 1.2, 5; 2.1, 21; 3.11; 10.18; 11.20	Vulcanus 2.8; 6.6, 24
Thiasus 10. 18 vd.	Zacynthus 7.6
Thracialı Kral (= Diomedes) 7.16	Zafer (heykeli) 2.4
Thrasycon 4.15 vd.	Zatchlas 2.28
Thrasyllus 8. 1 vd.	Zephyrus (Batı Rûzgârı) 4. 35;
Tlepolêmus 7.12 vd.; 8.1 vd.;	5.6 vd.; 14 vd.; 26
Tritonlar 4.31	Zevk (Cupido ile Psyche'nin kı- zı) 6.24
Tullianum 9.10	

Başkalaşım

Apuleius

Madauruslu Apuleius (ileri gelen bir ailenin oğlu olarak doğumu 125/Kartacalı saygıdeğer bir hatip olarak ona dair son kayıtlar 160) gramer, retorik ve felsefe eğitimi görmüş, Atina, Roma, Samos, Hieropolis ve Kartaca'da okumuş, yazmış, söz söylemiş ve gezmiş bir büyük düşündürdür. Doğa olayları, cinlerin varlığı, doğa ve ahlak kuralları, kozmoloji ve teoloji üzerine Felsefi yapıtları dışında, lirik aşk şiirleri, hymnoslar, yergi içeren epigramlar, edebi konuşmalar, bir savunma ve en önemlisi değişik hayal ürünü yazılar kaleme almıştır. Bu metinlerin günümüze ulaşanları insanlığın kültür hazinesinin güzide parçalarını oluşturur. Bu koleksiyonun en iyi bilinen eserlerinden *Altın Eşek* olarak da bilinen *Başkalaşım*'ın Latince'den Türkçeye ilk çevirisi de elinizdeki kitaptır.

Başkalaşım'da kuşların hislerini tecrübe etmeye hevesli kahramanımız Corinthuslu Lucius'un büyüye başvurması, ama talihsiz bir hatayla kuşa değil de eşeğe dönüşmesi maceramızın başlangıç noktasıdır. Artık insan olmayan, "başka"laşmış, eşek Lucius'un hikâyesini telaşla, hevesle, istekle anlatır Apuleius. Ama meraklı kahramanımız Lucius için bizzat bir hikâye olmak yeterli değildir, kulak misafiri olduğu hikâyeleri de bize cömertçe aktarmak ister. Böylece en önemlileri Cupido ve Psyche'nin, yani Aşk ve Ruh'un masalı ve Mısır'ın gizem dininin tanrıçası Isis'in büyüdü dünyasının tasviri olmak üzere pek çok başka hikâye romanda kendine yer bulur. Ve Apuleius'un geçen onca zamana rağmen insanlığa sunduğu sesleniş: *"Kulağını bana ver, sevgili okuyutum! İnan keyif alacaksın!"*

ISBN 975-997-066-0

9 789759 770662

